

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: по годишну 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: по год. 10 еор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одјелу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Калетин-Минина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; никакво тражење војних бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рова бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Последњи Мохиканац

I.

се обично описује Дукађинац.

Рукон беше ухватило војине под брадом неке крупне ђогатине, који влада пуних тридесет година шета и ђина по овој немирној земљи. И длака му је не као у свака његова брата белца, него некако сура као кршеви по Берину. Осим тога ђогат „пита ногом бије, нит’ уштина стрижо“, као што је некад гавдаво чинио по завету славних дедова; напротив — доњу жилицу окенбесно, уша раширно, те жебу њиха има такав пола аршина, па старачки стоји и пренимања влада о томе, како би се оно жолце узврлоило, да је нешто млађа дајбуди само за десетак година. О, како би га порало вадати испред хана, па чак и око хана и најзад дао себи тврду бесу да влада шмугне кадгод видя добра кова-ника! А сад!... Хе... Вило!... Сад му некако смета и седло са везеном Пазарском хатом, и силимбета, и кожни

колаши, а особито ова пуста окићена зда са темени живалама и веригама, чије му ките притиснуло главу, те готово од њих ништа не види. Кад и иначе, прдо често, његова нога ступа не савиш правилно... Пуне кожне бикаге чисто му удебиле иршаве слабини, само још сави, широке на цео аршин, zgodно подупиру тер-ђије¹⁾ његова господара. Да је мало нижи и сувиш, рекао би да је с тога света дошао славни Росинјанте, па чека пред крчмом, негде у Андалузији, племића од Ланалте.

По на срећу ово је Пренуљска долина, испод саме Мокре на међи Дукађина, те се брзо на хавској канџи укала, не ств и блад витез добрих старих прикена, него омамен, супрначак и ружен Колашински пон.

Обучен је у црне екумене, пошире чакшире, чошни црнен коворан и ситан гут, с рукавима поврнутим уз руке. На глави му прва шапа, налик на онеку кам-лазку, и рекао би да је Ваховачки или Људански Ђулац, који је ту у селу добра попадија оштрила за свога пону, како би се видело да је лажовик, а не неки. Воже ошрости, чарнијеки чорбација или жанастиреки ђак што иде по нахији да сабира и пише писаноју. Из тих

¹⁾ Прлац, у коме је забиница и струка.

му је побуда она и обавила око тога ђулава танку црну шалицу — највише селачки символ посећења у нашем крају — те се одмах по њој познате да је ђулав баш на поповској глави. Силас и оружје, разуме се, беху на споне кесту, па то чак не би ни пало у очи — јер је ствар сувише обична — по међу пиштољима беше и ја-таган, коју светињу селаци већ одавно дају коначка да онецају коношу или да враћају противу вештица, пошто јадници о музеју, хвала Богу, немају ни појма. Дакле јатаган одмах пада у очи као ствар сувише археолошка, те метнеш очи на пона и видиш да се нешад при ђулава струге седе власи, чију масть иха и коврцава, по некако још бројкаста брда. То све као да збори како поп носи на својим леђима шездесет или и више година. Лице још свеже и пуљачко, бровни зелено-пикаво-седи, као некад у Марка Миланова, а очи играју као да се по мачу котрају. Поглед некако нагло оштар, и кад би се очи само за тренут на једном предмету зауставиле, изгледало би се да је криво-чутан, као у онога што је дуго славало или бачило, гутајући се у дутом дувачком диму и срчуги Подричку малвасију... Обзо је претпоставио ошаре од сирове коже, као и они средњи му попови, ношћући, може бити, од Светога Саве на до најекзорцијих времена.

После овога одмах се види којим типу припада овај поп на ханским вратима. Њих је било свега три. Нити су се губили нити издржавали. Ех, то су били попови!..

Први су тип попова нашега краја били они што су носили поема скромно народно црно рухо, јахали обичну клучау, па често и самарчаке, а још више нешачили по брдима и гудрама са писаном требником и малим дрвеним крстом, увијеким у збоги енцираха што га је савшо Вучитрски даскал у школи за вреже часова — равно за тједесет гроша... Они су били побожне душе, много се кретали и хукали од агарџанске вере, гледали цркве и манастире, опелуживали своје и туђе нурије, без трунка ропота, па често и без маријама. Пазили су наред и веру његову онако како су знали и умели, а у друге се постоје неке мешали. Из другог су типа попови из нишанџи и великих кућа, киезовски и киезовски синови, који су се учили у Дечанима или Патријаршији, у селу носили богато црно рухо, а у граду широке расе и високе грчке камизлаке са надетреницима. Јахали су добре коње, у широкије ретко ишли, али су седећи кнезу у колени и с њим подлази у народу проу *лојалну* реч: пред властима турским виђени и уважени, код владика прибрали, јер су им при путовању састављали врло добру пратњу и с грехом понекад доносили по коју новећу младу из Ибра или томе слично, што се обично њиховим грчким плоскокросеовиштем донадало: — они су често киезовци и били тако рећи поповска ахтја. Трећег пак типа припадали су они попови који су расе обичним само кад су се повили, и то може бити туђе, тек да се ве излаку трешковица за два-три дана, док не рекну владика „збогом“, готово на навек. То су били

најомењенији попови. Јахали су добре коње, уредно ишли у нурију, но зато ретко у цркву, носили увек оружје, добро ишли и веселили се заједно с народом и помагали му више пушком него крстом.

Тешак живот особито је био погодан да се ова врата развије и стаљони и да на дуга времена да неку симпатично-јуначку кнезину хајдука пона, који је врло лако прекидало крштење и ошело и трчао у заседе или да што учини Арнаутину, па тек после тога да дође и настави оданде, где је био прекинуто. Причају за неогот оригиналног пона Радивоја, који је прекинуо опело, отрчао и осветио свога риђака, па се рамен трећег дана вратио право на гробље, покрај свеже хумке наложиво оган — била је зима — из бисага навадио вино и воштанину на жиро, грејћу се, продужио опело!...

Ето овој врати припадате, као последњи, и наш поп, поп-Токиас Кривац из Препуле, стари делија и серхатлија.

II.

Он застаде на вратима. У десној му руци беше новећи крушак шећера, а у левој белић¹⁾ цун виња. Беше напиртев.

— Ене ти, тако ми закона!... А, куче бре! — викну он опоро и окрену се младу што му коња држаше: — Што ми коња не меташ, а?!

— Па... оно... попо, он сам неће — одговори миче доста стидљиво.

— Ене ти — неће!... Не вала то. Тако ми закона!.. Хм!... Не вала тако... Старога човека вала да поканиш. Тако ми закона!.. Једаншут, два пут, пет пут! Тако ми закона! Хе... Чес' да му водим. Стари је то делија, бре... Хе!

— Па ја 'оку, попо. Ево... Да-е! Ето видиш како неће, — опет ће миче теглаћ из све снаге ову поповећу лају. — Неће, цркве ми... Да-е!...

— Е, неће сад, видиш ја — вљутно се. Стари је то киезџија; ће бие на пронао, зна он. Тако ми закона... А мегов ће откупили је по киди... како?.. по... но муети! Научно сам га ја. Ја. Двдесет и пет година како смо заједно, па знамо један другогме киезове. Хе, наши киезови!.. То су киезови, пар да их не откупи!.. Тако ми закона! Лабуде!

Ком одмах подиже уни и окрену главу к попу.

— Ене ти! Здрам си, кој синко!

Лабуд се знахаш проше на задње ноге и стаде да двори, нешто гледајући на свога заповедника. А Кривац диге белић и поче лагано да грује. Готово га нехали, па онда се нахвали и прије те му застало вино проли на гриву. Ком сипети прве ноге, стаде жиро као сеоска снама и поче да грчка шећер из попове руке.

— Хх... Сад на здравље и тоби и мени — продужавање оно, тапнући га руком по врату и огледајући поштаре. — Тако, сине, тако. Дијете, ето видиш ли?

¹⁾ Бокла, кунг.

Р. Вавоник

Трст и цветик

Бодлер, Ш.: Дворска буџада и Истерија, с француског М. Н. М. 363
Бурже, Пол: Нахилиска, превео с француског В. С. Ј. 262
Достојевски, Т.: Јако и слаба, превео с руског Гргура Иа. Берн 106
Заведан, Ари: Под старост, превео с француског М. Н. М. 37

Деметр, Жил: Спас животина, превео с француског М. Н. М. 332
Света Дева и аџели, превео с француског Гргура Иа. Берн 331
Нојсвалд, Баронина Зјелен: Прекршта мажара, превео с француског А. Б. 235

Теофоров, А.: Голгота, превео с руског Асанијуса 221
Товоге, Х.: Убиј не! превео с немачког А. И. 168
Толстој Сил, Јан: Седе власи, превео са руског З. Ч. 334

Расправе, чланци, научна грађа

Атласен, Тако-џо во Зоологија 110
Берн, Гргур Иа.: Нешто о Табулу 265
Ватерман, проф. М.: Уметност у Срба 69
Влаховић, Тодор Стевановић: Подаци за историју Београда (1717. до 1789) 163, 211, 247
Вукићевић, проф. Миливоје: Кад је Кара-Ђорђе изабрао за старешину и војску устанку? 53
Ђорђевић, Влад. Р.: У Средњим Родопима (пугонске баталије од Пловдива до Ченелара) 172, 198

Ђоновић, Петар: Московско Уметничко Позориште 116, 182, 218;
Рихард Вагнер и модерна уметност 275, 306, 351
Лазаревић, ф. д-р Рад. М.: Ленидонтери Краљевине Србије 152
Луковић, К.: Клеа Иво Војновић 114
Михаиловић, проф. Јељенко: Најновије катастрофе од земљотреса 48, 87; Јесење петири 283
Павловић, проф. М.: ф. Стеван Сремич 225
Перуши, проф. Рајко М.: Ситни природни и тумачење „Горскога Вјешта“ 21

Петковић, д-р Влад. Р.: Иконографска мајстарских цркава у Србији 301, 341
Радоновић, Жил. М.: Јухани Ахо 266
Томић, проф. Стеванар: Из Старе Србије (Скопље — Тетово — Гостивар — Македонија) 135
У.: Како је писмо Стеван Сремац? 292
* * * : Хенрик Ибсен 347

Уз наше слике:

28, 59, 90, 120, 157, 188, 221, 252, 284, 311

Хроника

Наука:
Веселиновић, М. В.: Најновије а не поштом 222; Прилози српском језику 255
Ј., Т.: Ајманит 122
Лазаревић, ф. д-р Рад. М.: Асхетотина дигорска Е. 60; Организација без црква 311
М. Ј. Ђ.: О слуху 159; О поговору слуха 370
Томић, проф. Стеванар: Једно народно зрелиште а месту где је цар Душан убио 285

лини, саставно Ђола Михаиловић, ученица 129
Населић, Герасим П.: Bibliothek ausstellung serbischer Meisterwerke. Band V—VI. 124
К.: Весна М. Ђуриница 371
Б. Б. С.: Пу. одли резултати пописа стања света и домаће стоке у Краљевини Србији 61. децембра 1905, го. 285
Поповић, проф. Павле: У славу Јовану Стерији Поповићу 315
С.: Књижевни програм Матице Словеначке 39

— К.: Крива у Српској Краљевској Народној Позорници 61; Свет, кога у четри чина, написао Бр. Б. Нушић 312
М. Ј.: Популарни концерти 30

Разно:

30, 62, 95, 125, 160, 192, 223, 254, 287, 316, 377

Библиографија:

32, 64, 96, 126, 160, 192; 224, 255, 288, 318, 379

Књижевност:

Берн, Гргур Иа.: Разговор у доко-

Уметност:

Населић, Гер. П.: Кроз сликарске на-
ложбе 199

Слике

Грут и цветић (Р. Навотић) 3
д-р Ђубојар Радивојевић, српски народни добротвор 5
Љутицељасе Цар-Душанови (П. Јовановић) 7
Остаток (Н. Фосберг) 9
Литија (М. Гисарић) 11
Радика (М. Јако) 15
Из друму (фотографије снимљене А. Бертолд) 17
Из мореној обали (Кл. М. Причић) 19
У природу (Н. Грохар) 23
Весталде (Р. Ауер) 25
Из приворја (Томислав Крајина) 35
Преле (Срећко Маголић) 39
Педраде Среца 41
Педраде (Срећко Маголић) 43
Опасност (Р. Марчић) 45
Рускиња (Н. Јако) 47
Богородица (К. Марата) 49
Жељезнички пут-Солун-Среца 51
Беза-Будла у Солуну 55
Пила Св. Антонија у Солуну 57
Аџео хранилац (А. Шмиг) 67

Словеначка слика (Н. Грохар) 71
Јапанска слика (Н. Јелочини) 75
Радоница Н. Јако 77
Борба на умору (ф. Р. Петровић) 79
Манастир Банковентеље у Јабуду 81
Српскије из Скопске Црне Горе 85
Српска Задруга из Скопске Црне Горе 87
Манастир С. Јанке у Горњацима 89
На тргу (Ј. Шмиг) 99
Младост (К. Јако) 101
Кутак мира (фотогр. снимљене А. Бертолд) 105
Свази (Андре Бернар) 109
Цигани у Македонији 111
Светињска Мадона (Равалео Санцио) 113
Село у словеначкој Крајини 115
Погад на Солун 117
Робине (Гонцало Бадбао) 131
Седињска Мадона (Равалео Санцио) 133
Баба (старешина) Аријат — Тобени близу Тетова 137

Манастир Јемак 139
Иван Јако, хрватски композитор 143
Сулана (Роберт Франц) 145
Свештеничка породица у Јужној Македонији 149
Зорка Шолана 153
Света Богородица (Тидијан) 163
Одсеј убија Пенелопејне прасице (Бела Чикон) 165
Антон Амшера, словеначки песник 167
Словеначка сеоска соба у Штралову музеју 169
На Љубљани (Срећко Маголић) 171
Девојка из Тетова 173
На Љубљани Репи у Тетову 175
Словеначки женски украси за главу 179
Минерва (Роден) 181
Народна словеначка тризарија 183
Дантеов сав (Д. Е. Розети) 195
Вилхелм Гуларин (Н. Радоњић) 197
Ришки трг (Фр. Павачић) 197
Јосифов син (Д. Коси) 201

— окрену се Рудничанче. Видиш ли како мој Лабуд и може и хоће. А? Виђе ли? Као да му је пет година. Тако ми закона!... Овакога кова ни Вечки Ђесар нема! Ене ти!.. Авија бре!

Хавија Славко Шљеметина, стари пријатељ и познаник поп-Криваков, беше ту крај њега и вазда из дуге практиске знаше да ће га овај познати по већ заведеном обичају.

— Ене ти — шећера овано! Броо!

Шљеметина му у место шећера пружи пун белић који ту пза њега држаше монах.

— Ево, моно, благослови...

— Хм... Ене ти — да си благословен. Који беше ово, Бога ти, Славко? Седми? Е, добро... Седми — за слогу и одговор, за народну славу код Бога, берићет у пољу, тору и обору. Хе... Тако ми закона... Лабуде, здрав си!

Кош се онет неправда и брже и лакше него ли пре.

— Ене ти њега! — поче да му тепоши. — Тако, спусти сад ногу. Стар си, али што да ти чиним. Док смо — нека смо, тако ми закона! Двеста некемо живети. А тобоже нијесмо сердари... ја и ти! Сердари — ја. Ни ти знамо цара ни Ђесара. И зато смо ми, па ми. На шећер. Ослади зуб, ако још који имаш. Тако ми закона. Пруживши му шећер, он онет плузену вином по Лабудовој гриви с неким особитим изразом, као да заклињаше духове или ограђиваше пераго друга од невидовне нависте.

Из хана се беше поклонила читавз граја селџака да види шта ово пош баје. Славко с поштованем и жиро понавратише сву ову забавну дубав, само се покаткад окрене к хану, нахике гласом, стегући зубе, на момке или селџаке да се не смеју и не ларџају. А Рудничанче се одмело на неколико корака, па застало као укочано и, види се, прии пут у животу гледа знаменита поп-Кривака, кога је знао брату на венчање, знајући унапред да други поп у оном странином времену неће никако смеи у његово село, уред Арнауца.

Поп продужаваше свој разговор с Лабудом. Лице му се при том веома криваше.

— Ене ти! Још ваља са мном да крџаш купуса. Са мном, бре, да укрџиш! Да се зна кад је по земљи шетао поп-Кривак и његов Лабуд! А баш си ми већ остарео. Ево данас ваља да одемо до Рудника. Чујеш! До Рудника, зашто — други не смеје. * Само поп-Кривак, веле, и његов Лабуд. * Тако ми закона и тебе пошину. Јеџ и тебе, Лабуде, и тебе... Ва!.. Како да те не пошину, кад си и ти стари делџа? Но?... Држи се још мало, те да заједно напунимо веће ровину, онако братски — један до другог... Хе... авија!

Славко му брзо пружи још један белић заједно с крупним шећера.

— Ово осми за срећна пута. Хе... Ко ће на пут, нека му је срећан, а ко остаје — нека за нас не хаје... Стари смо ми нуди. Здрав био и он и ми. Тако ми закона... Здрав си, Лабуде!

Лабуд се и по трећи пут пропе, али није дуге дворне, јер поп зажмури, нагло преполови белић, остатак му нали на гриву, даде му шећер, баци белић на ледину, прекрети се, па се наладџиши баци кошу на рамена.

Шљеметина му даде некакву пушку, он се у седлу усправи и пркхути војине. Мрду погла, као да хоћаше огрести кова, но се да тренут замисли, па га понуди да поје обично, а не онако као што је поп обично научио — да му старац Лабуд исприча пре свега два три бесна „колача“, а после један ужасан и вратоломан трк. По свој прилици га захла, те Лабуд поје старачки али још кренким коракон, да момче из Рудника једна одињаше и чуваће се како овака клаукуега још може да опрџаху него.

Пошме низ Пренуљску реку, па је претазиме и прикише се уз Бијели Пут, правце к Девичу.

III.

Пут се лагано уздињаше навикше к Девичким планинама. Лабуд опрџио врат, сагао главу, па као сваки паметан старац добро разгледа где ће спутити своју главозну ногу, која се већ не преврџа лако у кичици, него пада некако као ступа. Поп му пусти војине, поставио пушку преко крила, па се подбожко урџаха на оба њена краја. Нешто вино, нешто планина и пена заносна једноставна хука и брџање, а највише тактичан и тих корак старог Лабуда, лагано почеше да киче Кривака на сав, или, боље рећи, све га то полако пошаше у оно душевно стање, кад се човек растепан као да хоће да спава, па га фантазија на својим чаробним крилима занесе некуд далеко, устрану од јаве.

Поп-Кривак се беше утишло, ућуто.

А Рудничком коцнџу већ лакше. Он спази како Лабуд лагано корача, па му би чудно како животиња паметно и нешто нијута путем, те, нечући се навикше, прџи врло блага изгубе, да јахач и не осећа нећање, већ, и ако је будан, чини му се да не јаше по прџети, него по равну Косону. Рудничанче џаше све насатџе и дубонитно пошкраташе.

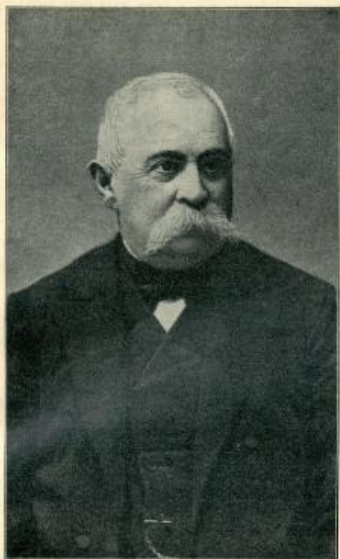
— Е аватона га било, што је овај кош! Тако ми прџе — баш к'о испан!... Учеван, а да што друго. И право кажу јуди да у Србији војска научи кова сначену. Тако и овај поп. Боже ме прости, ка да је с ђаволима, и не у закону и под нијенџом... Прије га дворни, а сад му вде ка лаја — ни да се клацине ја тамо ја тамо. Е, баш је ово нека поновска рџост!

После овога погледа пона, па се још више зачуди кад му спази обисџе трениваџе.

— Поно, а поно! Ти ка' да спиваш?

— Ене ти, а шта те је зазеле? — промрџа поп.

— Много сам за тебе чуо! — нахали се момче веома се смебџајући и чекајући да га чувени поп удостоји разговора. — Причају код нас за тебе много. Па ми се чинило да не може бити све онако као што се казџе. А сад...

Д-р Љубомир Радивојевић
органски народни лекар

— Сад... поно... онај... оно... тако ти твојега за-
колскога вијенца, испричај ми штогађ о ономе... знаш...
што си учинио. Оноко... ка човеку, што носи закон и
свети вијенац молим ти се да — једва то изговори,
иа застане.

Пов-Крвак отвори очи, благо се осмехну, диже
десну руку и учини неки доста неразумљив покрет, не-
што налик на немога просто благослање сељачких по-
пова. Али се брзо урже и напирати.

— Ене ти, ајде онцјевај напријед!

Опет наслона руку на пушку, затвори очи, шивкину
на нос, па се одједанпут његово лице развебри; некака
особито тиха сен се разли по њему и пометаша са здравим
и младим завојем.

Младичеве речи ипак пријатно такнуше у дарку
његове прошлости.

И она зашени.

....Родно се ту, у Црнулу, давно — још пре него
је Садриазен нао на Косово да са Бошњацима дела же-
лдане. Од оваца га одвојио отац, стари поп-Недељко
Крвак и одвео у Девич на науке. И то с великом
кужом. Али се брзо дете припитомило, јер га узне с себи

пугаји хази-Никодим, његов стари комшија. Учно га ча-
слонцу и правилу, а још више срдчаности, причајући му
о старине добу много више од онога што гуелари на
збору и црквеном сабору о благим данима кажу. Део
му коња, подио га собом и најзад научио да се ништа
не боји. Кад су Дренички Арнаути два пута нападали
на манастир Девич, он је заједно с пугајем по неко-
лико дана шуцао кроз прозоре оне мале црквице, где су
мешти Јанићија Девичког. О, ту је он први пут жестоко
накађен и нахљан!... „Арнаути запалили задње конаке,
заузели борје и дубље, из бију; покоји Лаврентије, Бог
да га прости, кади по цркви и цјева: „Да воскреснет
Бог и растоматеја врази јего“, калуђерица Стојна ужасно
се и лудо крети, увикујући према Арнаутима: „Бог и
Свети Јанићије да не врате на похајаније!“ — а ја с
пугајем одговарам на арнаутску пушкву, панженице
остављајући пушке и дубећи гроб страннога свеца... да
покоше. И поможе!...

— Де-е!... Даврац, брате слатки! — подвикну
Крвак своње Лабуду, пробудивши се од мало јачега
потреса.

Лабуд се такође прену и стеже, па опет пође ла-
гано уз брдо за Рудничанчетох. Поп се предаде пре-
ђашњем заносу.

....Тек му је било двадесет година, кад га једном
позваше Арнаути да оде с њима некуд дубоко у Дре-
ницу да узму *куче*... Живео се он сећа како су петнаест
дана узалудно обилазили крвничку кулу. Најзад он гла-
вом предложи дружини да начине дејствице и ноћу при-
слоне уз двокатницу. Кад је оно учињено и дружина
ником пошкља преда се, он узео два пштола и пошло
на кулу. Брзо-брзо, по немога тихо, развали кров и обрне
се на тавану клада саме куће.¹⁾ Око огњишта поседали
с једне стране људи, а с друге жене и деца. Одозго се
диже немога густ дим. Камал једнако заповиже да му
се допусте реми коју о себи... Приђе на крај таванице
и једва једвајне угледа врата. Већ не може да издржи
дим. О, само мали шуп и осетиће га. Па?.. Лед га обја
и прекрети се. Узе у руке пштоло. Калкинуте кетму
у бранике, и валце остави на „петлицима, да их одмах
залпе. Погледа и... бун доле!

У кући се све оканјени.

— „Гиндрони ју!“²⁾

То је узвикнуо и опалио, двојица се одмах сгрозала
са столица, а он на врата. О' чардака право скочило на
земау, дружина га прихватила и стругнула с њим у по-
ричину. „Хе... за ту двојицу добио сам и добро оружје
и пара.“

То је био само увод. У манастир се ретко навраћао,
него је ишао кудгод би га ко познао у освету или кришу,
док му напослетку не додјаше прекорни стара пугајина,
што иде с поганом вером. Зато је отишао кући и оженно
се. Али не би суђено да се смјери. Ускоро се појави неки

¹⁾ Соба у кули, где је огњиште.

²⁾ Држите се!

вратоломни скитница и хајдук Иван Трава, који се бегаше побратимом с неким Арнаутином, те се зарекли да бију и плачеју само ате и снахице а сиротињу чувају у колико је могуће. Њима се придружи и Крњак. „Колико само атиских душа носимо ни врату, а колико је њихових коња продато на Раши и Подгорци — боље је да не бројим...“ Најзад му дојадно Арнаутин и он га мучки уби, рашта у мало није Ивану главом платио.

Чуши све ово, итукан их позвао, измјерио и на гробу светог Јанићаја заклекло да се окану тога заната, него да седе код куће и тајно убијају рајине злудинаре и, што је још боље, да краду из хазина потурчени српкиве и превале у Србију. А што је то било тешко! „Завучемо се уред Пећи у турску кућу, па само чекамо кад ће да пукне. Но младост... и срећа — ‘виза Богу...’“ И тако је било све док се не рашчу да је „Миско заратио с целим светом“. Иван га позвао да тамо оде, али отац осетно, преварио га, одвео у Вучитри и право пред владиком.

— „Остарео сам, свети владико. Ево ти нога сина, и ето ти и моја нурица... Бог на ти, а ово је за тебе једна динџака!“ — рекао му Неделко и престо на владичино крило подесит дуката.

— „Добро, цан'м, добро. Води си њега куда прота на исповедање. Сутра ђакош ће го прамај...“

Особита је то била исповест. „Доведо ме отац старог проти, бијела му брада до појаса, као светла, Боже не опрости...“

— „Не убио ли јеси, чадо?“ — пита он.

— „Грјешан сам, чесни оче! — и језа ме спонаде.“

— „Токош христјанина ли?“

— „Тур... Агар... Агар... Агарјанина —“

— „Не украо ли јеси?“

— „Бада не сотворил ли јеси?“ — зборио је стари протопон и сећао се да сам дуго у забуну муцао: „Агар... Агар... Агар...“ — његово много пут!

— „Бог и јединородни јего да простит ти, чадо — протопон он најзад, и ја брже-боље полубих његову руку, па — на прата, Хе... Ене ти, знао ме и признаје ме мој парод. Јок! нека ту друге. Један је пон-Крњак, један! Не роди га више мајка. Јок!... Тако народ свућ збори. Ама ја гинем за њега. Ја Турчину низ шпатољ зборим, и владика нека се похвали својим крпјосима, колико сам му сабрао мерије... Овако ћу, бре, док је мене и Лабуда. Здрава си Лабуде!...“

IV.

Но Лабуд га не несрећу при пут у своје животу није могао послушати.

Кад је Крњак дошао к себи, видео је страхан призор: на самом врху Бијела Пута, где је место прилично

1) Лабука

кривито, Лабуд је био, а собом мало беше притиснуо и пона. Рудничанче облеташе у великом страху око њих, вукући час пона, а час коња:

— Попо, а попо! Јеси ли жив! Е, часни га громом убио, што се то данас он тако направио!?!

— Ене ти, тако ми закона. У-у!... Часни га крст!

Занета. У!...

— Скини, забога, попо, и ту другу ногу, скини!

Зар не видиш да не може ни да се помери?

— У-у!... Не лажи бре! Како не може! Лабуд је ово... прекрети се, мали, анђели с тобом!

На једнаке јаде можда извуче пона, који беше прилично утукан. Он стаде пошине Лабуда, подбочи се рукама, па се као дете заплакао, кад виде како се јадник немоћно копча и налете последње силе да устаје.

— Ене ти, Лабуде синко, ајде! — викну пон и заше с мождетом. Лабуд се диже, стресе и стаде. Пон га мало превале, па застаде и окрену се саутинку немога благо:

— Шта је ово, синке?

— А Бога ми, попо, идемо оно ми уз брдо полагано ка' што је рекао Бог: ја напријед, Лабуд за њим, а ти зашпа. Одједанпут ти поче нешто кроза сан да вљаше, па најзад и колико то глас донесе: „Здрава си Лабуде!“ Он сприма шпане ово ка' што си га научио, по му се ноге опучише, те ка' врећа буну с тобом заједно. Ето, шта је било!

— Ене ти... Тако ми закона остарео! Никад ми Лабуд није дослице као. Хе... Би хоје и његово, би!

— Ене ти, сад... и пон поче да рони сузе.

— Шта ме данас нађе! Буди Бог с нама и анђели!...

— вајка се можда и не зна шта друго да вљаше

— Би наше поновање и играме, би!... Ето, видни,

— окрену се пон Рудничанчету: — ето видни, како

ћу да идем! Нека од тога ништа — није писано. Стари

смо. Да си благословен, синко, и иди дома. Поздравил се

домашњу његов и кажи: стари пон пошео не не жота

да дође. С поновине пута вратио се натраг да прати

другог, новог пона, који може доћ и чим коњ неће

надаћи не путу. Тако да му се поздравил. И — пут

под него!

— Остави збогом, попо! — рече можда без снагога

предониналава, скиде капу, полуби му руку и поше без

освртања, јер га не свој прилици дарну овај призор, а

може бити и тога ради што је у протости својој по-

мислио да овај чудноват пон није сам или није баш

овиоко... здрав.

Крњак је дуго стајао на томе месту, и мисли му

бежаху немога мутне.

— Тако ми закона, сад ћемо натраг. Е-е-е-е! поше

понове и нове коше да тражио. Наше би. А и доста

је, ако је за најду. Како велиш, Лабуде? Да се одно-

рико мало, а?... Не узесмо ни хл тачиу од Бога на

хизаду година. Јок! Ене ти!...

П. ЈОВАНОВИЋ

КРИВИСАЊЕ ЦАР-ДУШАНОВО

Најзад обеси пушку о раме, узе војнице и тихо поје неки Бијели Пут. Поп је сад виђукао и наизо да му Лабуа не гледи гдегод на какву кланулу плочу. Кад је стигао у хан, однах му дао неколико грумезова шећера и наредно помку да га пазн.

Дозвао је и најближега пона. Почео да му објашњава и потагао ништа :

— Нећеш? Оћеш тако ни закона, накар ни ријеку не прескочно. Народу ваља вјеру чувати. То ни је. А на мене више се не надајте. Доста сам и ја девелао. Не могу више. Ето учите се, јер шта ћете, кад ја екаваем? Ене ти!..

Сиромах се поп силно узвратио, па се најзад реми и поје. Старац га нежно погледа и пружи му један свој сребрњак :

— Нека ти је срећан пут! Нова времена, па нека буду и нови понови. Али узми ово, нека ти се нађе, те ако узваља, спомени старца. Ајде с Богом!

Он је стајао на брадашцу испред хана све док поп није замачко у чисту уз Бијели Пут. Стајао је и кутао као заливен. Онда се брзо окрену, потрља дланове, дође у крчку и повика :

— Ене ти, добро је, тако ни закона!... Анцја! И почело се.

Трајало је то четири дана без престанка. Свиљао је ту многе своје пријатеље и подигао читав урнебес од

пића и песала. Намао је певаче и гусларе. И ту је припит допустио да му у присуству гуслар отнева песку о њему, о чудној оспаси Девичког и попову јунаштву. Кривак се раздрагао и припрежи читав Божић. Ни на свадби најстаријега сина није толико пио ништа не весело. Оканица се ређала за оканицом, а мошци су често грчкарали уз брдо к попову тору да доведу још које јавне. Најзад се придружи и Шленетина. И сад тек да видиш пића! Не зна се ко више поручује: поп или крчкар. И што је најчудније: њих двојица највише пију и најбоље се држе. Таке двојке у пићу никад није било с оне стране Качаника!..

Наполетку пред вече четвртога дана, кад сунце још не беше зашло, поп се намах даје и повика :

— Ене ти... Лабуа овамо! Тако ми закона, још ми можемо!... Лабуа, бр!

Док се он спреми, кова му изведоме. Он се појави с белићем у руги и очајнички подвикну :

— Ене ти... Здрав си, Лабуа!

Лабуа се брзо и лако усправи на задње ноге.

— Ене ти! — радосно клану Кривак, проли му остатак пића на гриву, полуби га у чело, без кичије похоћи брзо седе на лега, прикупи војнице и приби поге уз пошруге. За тренут ока Лабуа се изви дватрипут и јурну, како су носе причали, као мало кад.

— Хеј!... Ене ти!

Док дуан дотрчао до њега, Абуџ се већ дигао и покупио над њим главу. Пов-Брњак, нећете веровати, лежаше ничке и из леђа му изаше врх од јатагана.

У паду се с кова набо и остао на месту. Но то је већ чудо, које му ће се чудити сви који буду разабрали о поновној старој премени. Заврета.

— Ене, ти!...

Призор из 1905.

Гр. Божовић

Песма у зору

Буди се дан; све зора плава буди
И диже масле с далеких брегова,
И зове живот из дубоких снава.—
Ведра и мила, блага зора руди.
Осећах миље у дубини груди,
У души снага раба ми се нова;
Ко синтез неки минувалих векова
Душа ми само за биткама жуди:

Јас сам и силан! Кроз жиле ми струји
Снага, и жеље вуку ме и носе —
И доклас пјесму зачину славују

И пробудена гора сунце чева,
Ја пловим јутром, недрим, пуним росе,
И срећа ми се јавља из далека.

М. Димитријевић

Наше позориште

Ж

ега, јулска жега....

Дућаније сутетиле „ролетне“ на изложима, да им од сунца не бледе мустре, па подметнувши трубу млада или перкета под главу, спокојно хриу на теги. Доба жетве на селак ни да привири у чаршију... Вилотје опанчар разано на ћепенку својега дућана голеу, тек уштампану, првену кожу: сити је и једно прави хладовину у дућану...

А из „калдрме“, из оно мало крутина и ситна камена новабадинос у правину у главној варошкој улици, бије јбра, те камење, онде-онде, забелила из вреле правине засењујући очи.

„Аја, немамо треска!“ прекиде ме у коме разишљаву, пред „Гостиницом Слогом“, таква глас Канетана Милована.

А квестан-Милован — Чиле — страшно је играо „санда“! Тако страшно, да по неки пут, заигравши се, заборави и на ручак и на празну кокосињу тртину с батацима, свој готово свакодневни омљени залог...

„Санди“ је за њега био новиша: почео га је учити тек пре годину дана од како је стављен у пензију и дошао у нашу варошцу. Иначе је дотле, као дуготрајни командир пограничне чете, играо само „пандара“, а по неки пут „прочењао“ бх и шлаге са наредником своје чете Вукадиом (а и шта би у залудници радиле кроз толике године, сами у оној пустињи!).

Санде је за њих обојцу био terra incognita. — И ја да је Чиле уопште био арло неповерљив према новинама и премa „чод“, ипак је „научио“ санде, што је касније природно и било: толике године пандара на пандара, да му је сваки хариетлук на пандару био и сувише познат и прост. Па још је, дошавши у нашу варошцу, у прво време и ту играо пандара са Вилотјем Чарутијом или са Цветаном Барутијом, који су му били стални „партнери“ — а који такође нису знали санде.

Али Чиле, „хлбинујући“ дућаније и среће званичнице, која готово увек играху анла, а пандара ретко

И. Фосберг

ОСТАВЉЕНА

ко да прихвати, излучи сави, па цандара нине ни да погледа!... Зивкају га Вилотије и Цветан, али Чиле ни да чује: „Цандар!! Тхе!... Рабадијска игри!“ — е презриве говори, на да сталоно губи у сави, те мора да плаћа „пиће“.

Ну Чиле се није зато лутко. Макар платио и кад добије партију, али сахо да је хакар једном добије!... Али ну то да сад још ни једанпут није увалао... Е то је мета лутило и вређало његову амбицију, амбицију старог солдата, која не трпи пораз (бар по теорији!).

Ну и ту би Чиле напало утехе: изгубио — изгубио! Чудо, Боже! Изгубио на мјрва Крајина! Не води борбу с Турцима, па ако изгуби — пропаће Србија, а он ће ваљ да под Војна Суд!... Кад се мало испрактицира и он ће другог тући, па кинт!

Овако се Чиле тешко кад год су му партнери били људи који гледају свој посао, т.ј. испику мјрно добијено ниће и љубавно га понуде на још по једну партију.

Али кад се задеси по неки напосни, па почне да га секира, е онда Чиле није више Чиле, него овај капетан Ђуковић, па чијем су „рејону“ Арнаутци ошљачали и заваљали свео на ушљак!... (Истина, Чиле не прича то баш тако, али али језици — као али језици — немо да му се и то дотађало!).

Ето, такав је Чиле нагледао кад га насекирају! А мајстор је за то био Мило Вас, шумар (који је некад био и „путујући“ глаукав: ја! дохвати карте на дуна њиха одо по стоду и грех „Форса!“, или ну „густира“ добијено вишо:

„Чисто, бистро ко кристал:
Дат г, дечко, на астал!“

па окрећући чашу према сунцу, закирва на једно око, а на друго шкила, гледа кроз чашу и пеуши на народну:

„Ружно вишо пије шумар Миле,
„Вишо плаћа неосветина Чиле...“

А највише се Чиле секирао кад му Миле стави „по напољски“: завуче једну руку изнећу дугинад од блузе, а друга му на бачаку шумарског ножа, леву ногу избаци, па му овако презриво, па бави накламчује:

„Ти си у платки,
Чинице слатки!“

Е, Чиле тада покренио ко сува бобошара, набије гневно „хали-цилиндер“ на очи, па зграбави огромни, шарени сунчо-кино-свебран, илаети па казано ко сукија из шумке, залунивши пратина за собом: а песока, појничка песока, прелети му преко језика...

Али одмах после ручка ето Чила на каву код „Слоге“, и одмах нита за „несретнег голансера шумарског“, да с још нећом страћу и жељом за побуду седне с њима, и да после игре, наравно изгубавне, још лући остави и „Слогу“ и шумара и све друштво у кикоту, помичући при то, по грађанском обичају, све свене и православне и католичке цркве...

*

Па тако и сад: чим дође, а он нита за *требе*, схатрајући мене као *другог*. — „Ја, некамо“ — одговорих му и почех да разгледам позоришну објаву коју тек што метну на наш сто Пера, ставио статиста *„Позоришне Друшине млађих чланова Београдског Позоришта, под управом г. Миле Ристовића“*, а која је дошла у наше место с намером: ... „да пружи грађанима љенога уживања у естетској и правој уметности“...

— „Ама батан ту шлагати, вољим те!... То су трике и кучине!... — прекиде Чиле лутање, и те тако презривим гласом да ме те изненади, знајући како се Чиле обрадовао, кад је чуо да ће доћи позориште у нашу варошину.

— „Како трике и кучине? Зар Београдски глумци! Прекрдашми ти те, Чиле, прекрдашми!“ — узех ја у одбрату „младе снаге“ Београдске Татарије. — „Рђаво си ти то ошачавао!...“

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

— ГОДИНА ОСМА —

1906

САДРЖАЈ

НОВЕ ИСКРЕ ЗА ГОД. 1906.

Лепа књижевност

СТИХОВИ:

оригинални

Арнолд, Бјро: Побратиму Јовану Храпиловићу 26
 Бошњакчић, Вој. П.: Finale 110
 Д. З.: Јесени лотина (I—II) 350
 Димитријевић, М.: Песма у зору 8;
 Ја ехелсиа... 346
 Ђиз: Огледало 42; Песма без речи 264
 Екипија: Моје пролеће 395
 Ђзанић, Момчило З.: У пролазу 141
 Јелић, Милош: Ожорина 218
 Јовановић, Ћ. В. М.: Застава смрти 330
 Јовановић, Ћ. Јован Змај: Мојој Мадри 69; Чесутка 306
 Јовановић, Милутин: 1. То је било... 2. Дођи... 3. Бал у паланци 359
 Каталинић, Јеретов Рикард: Мјесечина тихо сјаје 27
 Мадушев, Душан: Моја песма 48;
 Из песама „Пиреурије Душе“ 74;
 Српска сонета (Шар Душан под Лејаном, Видосава) 240
 Маричковић, М.: Над реком бистром 156
 Марјановић, И.: Пренуто звоно 365
 Микић, Димитрије Х.: Прекинути сав 365
 Милевић, Ив. М.: Пенскреме песме 78
 Митровић, Милорад Ј.: Шпанска романса 230; ? 324
 Нисовић, Рикард: С краја 147; Магла на мору (из збирке „Fata morgana“) 384
 Одавић, Р. Ј.: Пред жетвом 177;
 Ћ Стевану Средњу 228; На гробљу 209; Велика палачина 362
 П. М.: Нашто? 103
 Пандуровић, Сима: Траг времена 52;
 Карикатуре, 82; Без лотина 172;
 У изгубљеном осећању једном 261;
 Ти 300

Петровић, Вељко: Код одра 136;
 Чешља 211
 Петровић, Милорад П.: Боже 107;
 Поштом дасорје 163; Напре поћ 205; Двоје драгих 247
 Симић, М.: * * * 37; Све што ми је драго 198
 Сокољанин: Мој настават 42
 Спасићка, Јела Ђ. Хоћу да живим 277; О дођи, дођи... 340
 Станишиновић, Владо Д.: Две песме 21; Ко песма утеше 114; * * * 168;
 Твоје очи 243; Песма 274; У једној ноћи 294
 Стојковић, Ср. Ј.: На борбе за ослобођење 78
 * * *: Душина Ђердана (I—L) 57, 119, 156, 220, 309

преводени

Јадарска Ј.: Не рећи ми... Превод С. 290
 Корнеј, П.: Сид, тригедина у пет актова, превод с француског В. Марјановић 42; 82, 107, 147, 177, 205
 Петровић, А.: Наремећен плам, превод М. П. 86
 Суриков, И.: На стази живота, превод Р. 281
 Хајне, Х.: Вечерњи се сутра снушта, превод С. Д. Миљковић 234

Проза:

оригинални

Берич, Гргурић И.: Из дневника једног мог пријатеља 360
 Ђоковић, Гаврије: Посељени Мохилац I: У очи светлости 97; Немирни дух 161; Мајстор-Церина Механа 269; Крамар 265; Елеу — лонце 325
 Весићковић, Ћ Јанко: Домак 324

Бугаровић, Јован: Вилија једног вече 281
 Илићковић, Милан: Адријанин савез 278
 Ј. В.: Др М.: Сиромаха слепца Мавра 362
 Јела: Чешља 167
 Ненадовић, Данило М.: Наше постојанство 8
 Нешковић, Стана С.: Из наше кута 27; У поћи 27; Савезног вестак 68;
 Приштина 157; Мој савез 187; Зашто 187; Место одговора 251; Давање је то било 252; Ја чепам поћ 283;
 Приштина 284; Љубан 308; Крај водо 308; Милевић на тобе 308
 Нора: Песета 119
 Одавић, Р. Ј.: Права Српска приповетка у „Новој Искри“ 232
 Олићковић, Једном другу 369
 Палић, Сретен: Српска пред Никоме 261
 Поповић, Зарица Р.: У најтежарној кући 33
 Самаринић, Степан И.: На ранимало отмишња 141
 Српска, Ћ Стеван: Смрт кожате Давида 289
 Станишиновић, Др Лаза: Бајки 321
 Станишиновић, Владо: Приказне 305
 Тодоровић, Ст. Д.: Магла 76; тешки роман 230
 Ускоковић, Милутин: Почетак песме краја 56; Крајем фебруара 129; Пролете 186
 Ђарковић, М. П.: Два света 26; Гороселан 65; Вапа 126; Газарило 193
 Ђорђевић, Саватар: Адељеб, слика у једном чину с певањем 13; Под ланом 257

преводени

Авонина: Српска, превод Милан А. Поповић 310
 Аријановић, М. Смех, превод с руског Р. 242

Студија (Св. Петру) 293
Општински дом у Бубљани 207
Словеначко Земљско Позорниште у
Бубљани 209
Последња утеха (Ј. Врбанца) 213
Моравски Велеград 215
Фран Говепар 218
† Стеван Срећан 226
Сужња (А. Валентини) 227
Сремски ученици (П. Медовић) 229
Антон (С. Симеон) 232—233
Алеја код Миндолхаринеа (Мајндер
Хобеман) 235
Бистра (А. Хелмел) 239
† Стеван Срећан (из младих год.) 241
Штајерска Дола 243
Рабава (Кл. М. Причић) 249
Напољетство из роја (Ф. Штук) 259
У ковањници (П. Мунт) 263

Св. Никола (П. Ћешић) 265
Свет Никола Грошанг (Б. Маловски)
267
Св. Јероним (П. Медовић) 271
Богородица (П. Медовић) 273
Тардиси (О. Павловић) 275
Медина (Р. Ђурић) 279
Ормано (Ј. Ђурић) 281
Јосифови млади (А. Беклић) 289
Јосифови млади (А. Беклић) 297
У пролету (А. Беклић) 299
Морски вали (А. Беклић) 303
Кука у Валу у којој је установио кон.
Ст. Срећан 307
Соба кон. Ст. Срећана у Београду 309
Архангел Михаил (Б. Савић) 323
Солтава, влашки слав. у словен-
изско Штајерској 325

Љубављански арт. (Ј. Штук) 343
Дугарина Долина у словенској штај-
ерској 351
Немарица епархија (Ф. Штук) 327
Улазак у лавно (Ф. Гучић) 333
Рат (Ф. Штук) 335
Ловица (О. Ковалевски) 337
Овчаре (Ф. Штук) 353
Гутич радови у словенској народ.
355
Споменик Св. Ђуђа у Загребу 357
Обележа земља (Бергмане Јеринић)
361
Надгробни споменик (А. Ганга) 365
Горњи град у словенској Штајер-
ској 365
Медун (Ф. Штук) 345
Поглед у будућност (Ј. Вранетић) 349

— „Ко? Ја?... Тхе... Ама, братац, писам ја, чим сам се родно, отишао на Пренолац! На писам ја, чим сам се родно, обукао ми капетанску блузу!... Знамо и ми шта је то грађанство! Знамо и ми шта је то глумца а шта је театар! И ми смо се нешто мало *кретали по даскама*!... и ту се Чиле хажео куну кадицретоу по грудинама, погладајући не само од ока, хоћеи валда да дозна каква су утисак учинили на мене његове каже, алегоричне речи...

Ја, занета постадох дубоноћним: Чиле и „креташе по даскама“?!... — „Чиле, молим те, објасни ми шта! Шта хоћеш да кажеш: „глумца“, „театар“, „креташе по даскама“... не разумем те! Дђ, да чујем, молим те!... — навалио је на њега питањима, а Чиле се само охоло смешка, пропушта кроз нос по неко: Хм, хм!, па окрепе главу па страну... Видим ја, хаже Чиле да је „господар ситуације“, па наовоу узех молити: „Верујем ја, Чиле, да се ти разумеш у томе, али ми само чудно што кажеш да си се и ти „кретао по даскама“, а ја, омет, од како те знам, знам те као војника — оштрица!... Ех, то, молим те, то ми објасни!... А ти, као дугогодишњи оштрица заната си, мислим, знао доста пута прилике да гледаш и драме представе и разне позорнице дружине...“

— „Па да бине, брате: био сам са службом готово у свима дивизијским гарнизонима! За то ти ја и кажем да знам шта је театар и шта вреди они Београђани!... Јеси ли био ти онокад, кад су представљали, чекај молим те... како се оно знаше... а, ја: „Драмске Аудорије“?!... Није! Е па за то их ти и браниш!... Насу оно, братац, *драмске* него *килограмске* аудорије!... Кратке сувијне, голе руке, слатку, ивицалују се... орачота!... Ама није то, знаш, да је а стидиш: ствари сам ја солдат!... Да ти је нешто сад овде покојиш Милоје Командир, па да ти стане причати шта чиниш докле хаже беско, а особито кад добијеш па потпоруцине!... Утегнеше се, па нагнатиш они француске качкете а Ђорђе мустело да зече по кадрији, па профрло тако ошаклом, а оно стоји звека Ђерчина и цакока: па сваког пеншериу по једни, а све прарфрло ошакло кђ чачне, кад ми тако профрло сокаком... Их, па кад падне прак!... Него ја се заговорих... Шта оно почеа да ти причаш!... А јђс: какеш ти, није то што се ја стидиш, него, брате, тако лау, рењико, грађани и чиновници са својим женама, ћеркама; а оне кратке сувије, па голе руке не пасују за тако друштво!... Е па хајде-дђ то: дух времена, веле, сад му је такм! Али, братац, није дух времена да глумца не лаучи своју улогу!... Ето баш па тим „Драмским, килограмским Будапештинама“ изашђ један, лено, па бину, па држђ бђ неки говор, а ошакло се сваки чак окрепе и нита сђулера: „А!... Хи?“ а сђулер готово лаује па бину па и устима и пошакма и рукама говори му, па се сђулер јаче чује него он! Па да нађш после шта је било! Нађше једна у краткој сувијци; ника нешто, веле, па потеже један нос: Ево, каже, сад ђу да се уђијем! И кђ бајати удари се и паде жртва... Кад 'оћем: она заборавила да треба да буде жртва, па поче да крђја, да кашње и да се не-малоји!... Е, па де рећи: зар је то позорнице, зар еу то глумци!“

Једна уздржђх смеј и тек што отворих уста да му рајисајем етар, али Чиле, немоћаван у својој увереноу, ниједаш валда да ђу ја даље побегати Београдске глумце, не даде ја да кажем што сам хује, већ уверљиво и натурено настаи: — „Аха, братац, молим те! Залуду ти муча! Знаш ја добро шта они вреде!... Само се чудим,

како се забатали у овај мђи управитељ Мика!... А то ти је, вилини, био сила глумца! Он је био душа *Нашег Позорница*!..“

— „Како *Наше Позорница*?“

— „Па да бине, брате: *Наше Позорнице, Наше*!..“

Ти, сигурно, мислиш: стари солдатица... „Слава-својо“, један-два“, „па лево“, „па десно“ — то му је сае што ниш!... Е, није то, братац, тако: писам се ја, рекох ти, родно у пеншачкој блузи!... Него сам ја, вилини, кђ дечак од дванајес година а Катера право одеу, у ону чаршију, па занат... Погодио сам се код неког мајстор-Фајла (Шваб неки, јео је и четене змије); код њега сам био шегрт, каже, а од њега сам и у војску отиша... Е, вилини, код тог истог мајстор-Фајла био је калђа и овај исти Мика, овај вајни управитељ вили... Воже једини, што је то био ђаво: жртва бђ уста намежао!... Да си га, нешто, могао видети Белђ Педесе! Обиче се пре подне као Шваб, као Талђјан, па кад стане да цикара швапски — да утреш од смеја!... А после подне се обиче као Турђин, па пришае ону турђку криву Ђорду, а метне лорђу е брадом до нијаса — па да те стра' ухати!... То само чујем писак жђва и деце кад он тако профре чаршијом!... Е, али, шта ћеш, то је некад било!... — и ту Чиле уздахну и замисли се, а ја раднико:

— „А кад је то Мика био душа *Нашег* позорница, то ми реи! Ко је основао то позорнице? Како је то било!...“

— „Е, сад, како је то било и од куда је потекло, то је споредно; него главно је, што се једнога дана договорило: ја, Мика, па после неки Ваћентије Ђоша, шнајдер (гурђ је, Бог да га прости!...) па Младен Терђија, Митар Дуђанија, Живо Казначђ (онда је био притикант) и још неколико ђих, договоримо ти се ми, дакле, да оснујемо позорнице... Договор кућу гради, па тако и ми: док длан о длан — све готово!... Неки Душан Мђлер намђао заведе и кортије; ја, Мика и Ваћентије Ђоша, шнајдери, самшине одеа и срђка и турђка (све од цица и платна, па их шнарамо гајтанима, па кад гледам из шубале, а оно као да еу чоина и самлена!). Живо Казначђ и неки Илија Бугакалија (адвокат) написаше свђаку улогу и написаше плакате за прву представу — а прва је представа била „Вој на Кђзову“!... У мал' не заборави да ти кажем да смо бину намђтали у „Шунадију“, а „Шунадију“ је онда држђо неки Јањђко Цицђарин. Он нам се сам понукао. Што ти је Цицђарин! Веле: биће пазара!... А није се пренајђо!...“

„Елем, дође и дан прве представе — други дан Вожиња: ми смо хтели па Нову Годину, ађ! грађани нестриљани: панаљани што пре... У вђе намђесто еђ-њере (од парене артије) па поду, пред „Шунадијом“, а бемо погодили Осина Циганина да свира... А Живо, (пазђрали смо га и за управника и за благајника) узгадио се, турђо брикове, загладио и раздђено косу, и сеђи за асталом до врата; на асталу бђо чаршђв и гори мђлигер свеђа у чираку: прђна парђ и међе ђу у један танђр, покривен белом прђгеланом салђетном... Цене смо били одредили; сеђене — цђанирђ, стајање — два гроша... Требајо је, да представа почне у осам сати, али кђ' ћеш ти: навалио свет на не ђи'ш места да ђу пабавиш!... Да те не смежђе — дошајо је више, много више од мала чаршије!... Канђтан а канђтаниђо, писђари, казначђи, дубиђице са жђнама, ђађи... Осђан Ђорђа (био је, јадђик, ђорђв у лево око) навија кђ слатку, и баш прђти ко грмђава... Публђка располажена... По-

М. Гаспари

Литија

гласина, и и лице му некако страшно, јуначко, ни се није ни макнуло: расукава брца допиру му до испод ушну, обрве му широке, па се некако обесла над очима тајан кх што треба!... Истипа, нарамљив је мало на леву ногу — згрчила се била, тамо њему, у колени — а! он то некако удеи, закони, те се и не пријајења!... Мајстореки је Ђона то изводи, а! му ни ја несиа уетунао — играо сам Страхинића Бана... Знам да ти да кад дође онај тренутак да ја — Страхинић Бан — браниа Милоша:

„Ој, Бога ти, славни Кнез-Лазаре,
Кнеже Вуче, царев догавниче,
Шта је вама на Милоша криво?
Милош збора доборно није,
Пустите га да га саслушамо,
Да се као браву послушамо,
П! знаде ли који од нас боље,
Врме ту је, широко му поле!“

на Милош после настави:

„Једна ми је жеља, господару...“

и знаш ли — бар се десеторо заплакало у публици!...

Их, па кад дође оно да Милош издржава Кнез-Лазару! Ђулу држи на њему беседи:

Виђејено ко је вјера а ко ли неvjера!...

то се осу једно илемење као плотицу да пуцну један за другим, а публика одушевљено грја: Живео! Бравост! Живели!

А Вићентије још спечивање и жеље наставља: како ће сутра да оде на бој на Косово, са своја до два побратима, како ће да распори турског Цар-Мурата и да спере срамну лагу са свога лица...

Кад је зазвинуо, и кад паде завета, осу се опет илемење, а! ко да се „Шунадија“ руни!... А публика непрестано понавља: вораја!... Ми подгосно завету и Ђона изађе те се покони и захвали за честитање, а илемење и похвале осуше жеље нег! и први пут... У то привикаше у публицу: „Мр! Пост! Ђут!“ — све се ућута, а казнитан се поше на столицу на, раздратан, гроио ушакну: „Бравост! Авериа, српски сине! Тако се предтаваа! Алаа ти вјера!“ — на извуче шлагних: „На, сиповаче! Ово је за тебе и за твоје друство!“ — и хут дугат паде на даске, пред Ђону!... А Ђона поджале дугат и гроио ушакну: „Живео капетан!“, а ји јаа бине прихватиено: „Живео капетан!“, а капетан се узбуђен и радостан поше опет на столицу, па још гроијеки узвину: „Живео кња! Живео поворите!“ — а публика брзо прихвати: „Живели!“

... Јес, братац мој, тако су патриоте нехад биле! Али се онда и друште предтаваа! Није кх даиас: кратке сукне, голе руке и шта ти ја знам!... Па и ако би човек, што се каже, и хтео сида да буде патриота према позоршту, а он не може! Куд жожен ти да одведеш своју фамилију да гледа тако безобразуке! Оно да су ту само мушки, а онда... колај-работа!... Боже, кад се само етки, кад ми чиниено, а! паравски, кад се срвија престава!... Пребројино паре, ошцугејено раскод, а за остаток — „Брчаријине млада, амо рјуна илаа дај!...“ — на да Бог поможе!... Јес, јес! Тако му је то нехад било

ручују вино, пиво, лимнаду, кројне, вечеру (спрои! Циндари: моге да понои са Келерија!...) По неки нестрљиви пласкају да почине... Кажем ти: милина те да погледаш онај живот, оно расположење!... Јес, а! онда је свет био патриота — а, Бога ми, и пут шар! Скоро око десет сати купимо прво звоно: наста прво тајан, па шалат... Купиуено друго, па треће и завета се дже... Нико да жрдие!... Све се живо претворило у око и уво...

А ми горе на бини обзирна, достојанствени, прави српски витезови и војводе... Звече мичови, даху мамуле, па ме лепо подилази језа од неке милине, а све мислим: Их, да ми је да одем 'нако на Косово!... Што желео — то ми се и испунило после: У Турског Рату додох баш на Косово, у Грачаницу, заједно са тии Живком Казначејом; били смо редови у истој роти... Да се не оалим, вере ми, и беско витезови: сина куршун, јесу чучо, ко киша, а ја и Живко на сав глас невах „Отечество наше мило!“, па сву роту согољено... Прокледох не на каишаре... Витези на бини — витези, боже, и на бојшту!... Живко изађе после рата на појеке, а ја остах, и ето, оали Богу, не оали ми ништа: добро здравље, шуна немија — витез био, витез и остао! Је а' тако? Хе, хе... Него 'де ја оно стадо?... Ја! Накитија се, паоружали се, а снаки говори своју улогу, кад негда дође ред, достојанствено, расковетно, слободно: ала као да гледам истинског Цар-Лазара, Милош-Обила и остале српске Косовске војводе...

Ух, па кад дође на ред оно придање Милошево:

„Једна ми је жеља, господару,
„Ко и светле госпође Милине...
„Српско срце у грудима мојим,
„Ко код тебе и Страхинић-Бана:
„Зло не мислим, о злу и не слутим!“

а оно то подилазе криви од главе до пете!... А и перетни Вићентије — он је играо Милоша — умео је некако то мајстореки да изведе!... Крувиа му беше она

— а друге му сада бива!... — ту Чиле удахну и зашкрипе се за тренутак... Мислио је, ваљда, на „оно старо, криво доба“.

„Оно, истика нећу да кријем — настави Чиле: — није ни нама испадало увек све по ђеу и жељи, а нама су се дешавали киксови!... Ми смо, што смо могли боље, назвали да се никада не деси кикс; али знаш како се каже: „Никтоже без греха, токио један Бог!...“ Пази ти колико хоћеш, али (— шта би онда јавно изгудало радио! —) десн се по неки пут тако нека случајност, о којој и не савиш, као што нам је једанпут то и наспирало, кад смо по други илја трећи пут, не сећаш се тачно, давали „Бог на Косову“... Обилађа је увек играо Ваљентинје. А ти знаш кад оно Милош узме купу јавна, поздравља Цар-Азару и каже:

„Видјелимо ко је црпа а ко ли нејера!“ — ти знаш да Милош испије тада купу... Па тако је радио и Ђона. Но ми смо се бојали да се не навије и не начини како комедију! Еј, брате, витала је куна нину оку!...

Али, једанпут, узмуквали се ми нешто, не знам око чега оно беше, а Ђона хрдн Цинцарину да напуни купу; а Цинцарини ко Цинцарини, ваљда на захвалности за добар извар, напуни купу до врха неким нетототидин-љаким — црно и јако ко гром!... Ми то и не знамо... Ништа... Дође овај момнат да Милош поздравља и испије купу... Натекне Ђона, јеси чуо, и све неми: ама да је трену!... Ми спазисмо али доцкан! Чудно се ми пре тога, шта Ђона онолико чеда, јер знамо, да је оно што ми писалимо у купу — један гуталај за Ђону!... Спазисмо, кажем ти, али доцкан... Боже једини, кад ли се распомани Ђона! И докле је онако жестоко играо, али тада... што довати то слоније ја л' агњечи!... Дође и овај момнат кад Милош треба да распори цар-Мурата — а цар-Мурат беше овај Мика Ристовић... Ђона се беше кало притајно: ућутасмо га ми иза бине између чинова...

Али кад довати Мурат-Мик у ногу, и кад искука неки велики, касански нож из чизме, Ђона се распомани, па стаде говорити и што треба и што не треба, и притвљиво несретњег Мик у, па баш обиласмо хтеде да

му сјурн нож у трубу!... Срећом беше нека туна, стара, касанска пожаља; а и Мика, кад виде зао очина, потеже до-бро Ђону ногом у трубу, те се Ђона мало расвеста, аличе — дочекасмо друго Косово!...

Из публике је само неколицина тих прекрјетала, и то она која су били сасвим близу бине, а остали — ништа!... Само се чудили, причају нап сутра дан, што је Ђона онолико вјек и што је разбијао ствари, кад је и пре Милош био, ал' то није чинио!...

И дан-дави кад се сетим тога, а ја се насмејем!...

...Ето, братице мој, тако се некад престављало! На и ако се што погрешило, то је се нешто забавурило, а не ко овој на тив „Драмски Јудорјакча“: знаш о држи говор, а оно сувер место тога говори!...

...Шта велиш, да није и то „дух времена“? Да није и то „хода“? — додале Чиле смешкајући се заједљиво, па, пошто се поздравил са њом, оде у „Шумадију“, да и тамо потражи „несретњег голанера шумарског, који му душу изведе...“

* * *

Махиново гледах за капетан-Милованом, док не замаче у другу улазницу... Нека сета ме обузе и као да ме наговњаше да запенам из Бранкова „Бачког растапка“:

„...Гледа! тамо па мисли! назад,
„Како криво бијаше некада!“...

А у диму своје цигарете као да назирах неке старе, ал' ниле и првајне ми слике: „Шумадију“ нину света, Обилађа, погубију Муратону, одушевљеног капетана на столицу...

*

Шетајући се главном улазном проџом и поред „Шумадије“... Баш кад сам био наспрам врата загуши ме изнутра бас Мила Шумара:

„Ти си у правути,
„Чиниш слатки!“...

Београд

Данило М. Менаховић

Мој напитак

У чаша се вино пени,
Решају се искре сјајне,
А оне су неми сведок
Оне моћне снаге тајне.

И ти си ми, душо мила,
Надахнута огњем жара,
Зан'о бих се и ја лако
Од напоја твог нектара!

Ал' ја нећу до дна пити
То слађано пиће моје,
Нема му је сила снага,
Нека баци искре своје.

По малоко ћу, тек да сркнем
Мој напитац, дарак санка,
И он ће ме назда крепити —
И пићу га без престанка!...

Соловјанин

Адембер

Слика у једном чину с певањем

написано

Свет. Ђоровић

ЛИЦА:

Адембер
Ахметага
Ђулага

Хусејинага
Дудија
Мејра

— — —

Први чин

(Велика, кобана засијена багта. Кроз венте се провиди дијека, недавно окречена кућа, са мушобаница на зворницима, нанад којих се надвела широка стреха; високог прозора, над стрехом, види се кумаријено гниједо. На кућу у багту води мала, уска ланцак. Код капија кинишеског стоји Мејра, огрнута ланца, црвеним чаршавом; недалеко од ње, кришоман за једну кошу, стоји Хусејинага, гудимо, доцункасто војско.)

Хусејинага

Па? Јеси ли се смислила? Дуго сам чекао на твој одговор и не могу нијме. Хоћу да ми кажеш: Хоћеш ли поћ' на ме или нећеш?

А бабо?

Мејра

Хусејинага

Ти знаш какав ти је бабо. Он је бер, бер и ништа друго него бер. Данас кад је све своје ижуће распред'о, кад нема више готово ништа, он се држи к'о и прије, кад је имао снега. „Ја сам бер“ пели и хоће као бер да живи, а нити шта ради, нит' није има каква прихода. Стеји над пропасти, а неће да попусти. Ти знаш нећа... Ти знаш да сам те ја иск'о три пута, па те није дао.

Мејра

Ана немој тако претити. Може се он још и смислити... Ко зна!

Хусејинага

Никад се он неће смислити. Он ми је једном каз'о: „Ти си добар, поштен, зефир, — ама нијесен бер. Ти си ага, а ја своје шћери не дам за агу, па да је твоје пола Босне.“ Зар ми то није доста? Зар ће се он и након тихих речи смислити?

Мејра

Аха зар је мене лако оставити га и поћи преко његове воље? Ти знаш како сам му драга... и живот би за ме био... па да тако учиниш с њиме. Он сад и нема ништа осим мене. Ја сам му све. Ако мене изгуби и наљути се на ме шта ће тада?

Хусејинага

Ако је прави отац, — халалиће ти.

Мејра

Ах... неће он лако халамити... Знаш ја нећа... Драга сам му к'о зеница, ама да то учиниш... Бојим се, да ме не прокупе.

Хусејинага

Ако је прави отац, неће. Наљутиће се мало, ружиће, па и престати.

Мејра

Неће он ружити... Он никад не ружи устима, никад не рекне грех речи. Ама у срцу, ту ће клети.

Хусејинага

Мејро, бирај мене јали нога! Ако ћеш мене, хајде са мном, одмах хајде. Иво пред баштом стоје два ноја јарана и чекају нас. Ја сам им каз'о, да ћеш бити која данас јали никада. Припремио сам све и биће неселе какво нитијан није било, ако поћеш са мном. А ако волиш оцу, ти ноји за другога, за каква бега, кога ти он одбере.

Мејра

Немој тако, Хусејине! Не могу ја... отац је...

Хусејинага

(Искривљајући се.) Оно ти пошљедњи пут долазиш, Мејро. Ако нећеш са мном, ми се не виђамо више... Бирај: мене јали нећа!

Мејра

Не могу...

Хусејинага

И немој! Не требај ја теби, не требај ни ти мени. Варала си ме доста, извор'о сам ти доста, сад више не виртуем. Докамо (поде).

Мејра

Хусејине!

Хусејинага

(Застаје.) Шта је?

Мејра

Немој тако... Немој... Не остави ме, тако ти оба свијта. Не превриши нијом!

Хусејинага

Ти си преврнула и изневерила мене. Ти волиш оцу, него мене.

Мејра

Отац је... а ја сам му све... Он ништа нема, никог више осим мене...

Хусејинага

Онда остани с њине. Ја ти не требам. (Пође)

Мејра

(Разири руке). Хусејине!

Хусејинага

Не зови ме више... Не играј се са мном... Вирај!...

Мејра

Не хитај тако! Не киднај! Баром да још мајку
ушитаж... Ако отац прокупе, нека мајка благослови...
Причешај, да њу видим.

Хусејинага

А ако и она?...

Мејра

Неће... Не бој се... Знам ти њу... Драг си јој и
она неће бранити.

Хусејинага

Онда је зовни, да је и ја видим... Нека онђе дође.

Мејра

Зовнућу је... Одмах... (Пође ка се окрене). Само ти не
иди. (Опет пође и виче из кавијника: мајко! мајко!). Затим се враћа).
Сад ће она. (Поклон лево рукама). Само је жене стид, да
јој кажеш. Кажи јој ти!

Хусејинага

Не бој се! Казаћу ја. Ако треба сиону свиету —
и нечу њу казати.

Дудја

(Малкимак и пнежета старица, поклања се на кавијнику и
проверује). Ко је то? (Жељка). Ко ме доне? (Уноси се у ани
Хусејинага). А... ти ли си, Хусејине? Опет дош'о?

Хусејинага

Дош'о сам онет, пошљеди пут. Адембег ме одбио и
неће да ме погледа. Он бег, а ја ата... И сад сам дош'о
још једном Мејру да папштам: хоће ли за не јак неће?

Дудја

Мејра се не пита... Отац је глава кући.

Хусејинага

Ана Мејра вели да сам јој драг, а ако сам јој
драг, она ће за ње.

Дудја

Драг си и жени, драг си и војни. Зар нисмо одавно
конице и зар се одавно не знамо? Ама очева је нај-
старја...

Хусејинага

Бива кад ме отац одбио, не треба ми више ни
долазити?

Дудја

Ко ти каже, да не долазиш?

Хусејинага

А што ћу долазити паба?

Дудја

Може бит' да и неће бити паба. Адембег се може
смиелити.

Хусејинага

Док то буде могу ја и умрети. Ја сам дош'о Мејри,
па ако хоће нека одмах иђе са мном, а да нега и не
пита. Ако неће, никад јој више доћи нећу.

Дудја

Мејра неће поћи док јој отац не рекне.

Хусејинага

Мејра неће поћи за ње, него ће гладовати с вама,
док се не јави какав голаф-бег, те да и с њим гладује.

Дудја

Ко каже да ми гладујемо! Ко! (Озвучи). Да ниси
ти, Мејро?

Хусејинага

Није Мејра, него свит прича о тој.

Дудја

(Повишено). Свиг? Зар зна свиг?

Хусејинага

Свиг све зна. Знам ја и како на кршном прода-
јето старе, боговске ствари из куће, само да се можете
хлебем прехранити; знам, како кидате срцу са старих
пушака и ножева; знам све, накар што ви то радите
прикривено. Свиг све чује и сазна. Свиг зна да Адембег
носи богато рухо, а често не руча, јер вели: не киди
се шта је у мени, него шта је на мени.

Дудја

(Закључи). А ко то исприча све? Ко? (Повишено). А
све је то лаж. Имамо ми, шућур Алаху, свега доста.
Наша је кућа и сад пуна и хамбарови нам пуни.

Хусејинага

Ни жене, ни свиг ти не можеш приварити. Свиг
само неће јавно да говори, да не узурди Адембег.
И ја све знам, па опет лажем Мејру. Мени не треба
ни пара ни ничега, — јер ја знам свега, — само ми
њу дајте.

Дудја

(Уздихући). Ама отац не да.

Хусејинага

Ако отац не да, не треба га ни слушати. Јер није
пријатељ својој дитету... А ти си мати, ти јој желиш

М. Јама

Раднице

срце... Нбој сам драг, она ми је драга, имаће свега.
А док ми имамо, имаћете и ви.

Дудја

(Одмахне рукоу). Лахко је за нас. Ми смо над гробом.

Хусејнага

Ама ијде лахко за ну. Барем ћето мирно ужити,
кад знате да се она намирала, да има свега... Ти си
мати, ти имаш ерица... Зар да ти се уда за кога, који
јој ијде драг и ће њој горе бити него код нас? Ви
нпете прави родитељи...

Дудја

Не говори тако, Хусејне! Доста ми је! (Засме
Мејру). Може ли нати не волити своје дите? (Љуби је у
чело). Моје слатко дите!

Хусејнага

Ако ти је драга, пусти је нек сад иде са мном.

Дудја

А он?... Шта ће он рећи?

Хусејнага

Кад види да јој је добро и лично, он ће се по-
кајати. А тада ћемо живити сви к'о њеири.

Дудја

(Тужно) Тада?... Хоћу ли ја то дочекати?

Хусејнага

Пусти ми Мејру, а ти ћета ужири. Ако си рада
еричи њезнијој, пусти је... Мејро реци и ти коју.

Мејра

(Засмеан ијетер и ијези јој на ерица)

Дудја

(Милујећи је по глави). Не плачи, Мејро! Не плачи!..
Мајка ти неће снетати... Мајчино је срце некте од па-
мука... Мајка не жели зла дитету... Ви хоћете и —
хајрли нам било. Улии еереду и хајде!

Мејра

(Радосно дити главу и крои сузи се сјајати). Мајко! (Љуби је).

Дудја

(Лично је одгурује). Хајде... Хајде!.. Сад ће и он
доћи... Браће!.. Он у оно доба долзи. (Тужно је крои ка-
вичи Хусејну). Богу и тоби на аманет!

Хусејнага

Нек же Алах овог часа убије, кад она на ме за-
жали. Шта хоће, шта јој срце жахели, имаће. Доста
сам муке им'о док сам је добио, а кад буде која знају
је чупати.

Дудја

Нек је појиди добро, а имама... како буде. (Имама Мејра
улиаха у еереду. Не говорићи ништа, ијетер се она и мити. Мејри
се тресе еереду на раменима. Стара се сипахује).

Дудја

Хајдете, сад ће он доћи!.. Окрените другиј путеј,
да се не суеретнете...

Хусејнага

Не бој се! Није ми кућа далеко... (Мејра иде пред
њим, он за њом, крои блугу).

Дудја

(Моно је дуже стајало и следла за њом). И она ми оде...
Шта ће сад јадна мајка радити? (Писловни се уз кавичи
и таре-сузо).

(Кратка нотичка)

Јадемег

(У кући каиче и доичи).

Дудја

Ето га... Шта ћу сад? (Таре-сузо). Само да не позна,
да сви плакала.

Џемигет

(Кружан, стиснуто човјек, та дугок свијетом бродом и асликим обр-
кама, богато обучен, отрун толики људском, возлаз се на кавицину.)
Зар ето се амо сакриле, а!.. У башчу, у хладовину, а?
А ја читаво јутро ходио по чаршији и сједно у бербер-
ници са Хасанбегом, Шахирбегом и Османбегом. Знам
кад се бегови разговоре како је... (Приближи јој се.) Чујеш,
Дудија, има ли што да се једе?

Дудија

Има још само мало хлеба... суха хлеба...

Џемигет

Па ништа ако и нема. Ја нисам ни гладан, него
само онако питам... Због адета... Треба ми да једете,
ти и Мејра. Ви се и онако слабо храните.

Дудија

Ја нисам гладна.

Џемигет

Вада кажем да ниси гладна, а ето си се сасу-
шила к'о палица... И Мејра ми је хрпавија...

Дудија

Ти ниси ни јуче руч'о, па не можемо ни ми...

Џемигет

(Маје востузе и сјела у урву иресретаних носе. Другаки
чибуку повржио је водомо од себе). Ех, чудно ти је чудно,
кад се ми бегови састану... Шта нам све не пада на
папет и какви ли се разговори не испредају!... И не
говоримо ни о чем другом, него о себи и својим тесе-
ричима. Шахирбег зове у себи на тесерић све, па и
мене. Биће нас до тридесет а ни један ага.

Дудија

Ја бих волела, да се ти знање с њима састајеш.

Џемигет

(Зазуцено). С њима?... С беговица?

Дудија

Таки састанци добра нам не доносе...

Џемигет

Јеси ли при себи?... Знам ли к'о су они?

Дудија

Да ниси често с њима, не би одбијао Хусејинагу
од наше Мејре.

Џемигет

Хусејинагу? И ти имаш вога да не зато корим?
Ти, једна беговица!...

Дудија

Ако сам и беговица, нисам султаница, а ми треба
да се побрине, за своје дите удомио у добру кућу.

Џемигет

Ја ћу је и удомић' у добру кућу. Зар има болних
кућа од беговских?

Дудија

Чини ми се, да има много беговских кућа а да
су збиљале... Има збиљалија ага...

Џемигет

Идје благо ни сребро ни злато, знаш како се у
писми пише. И иртан хџт, оиет је хџт, а иагаре оста
иагаре, макар гризало и на царским јаслина.

Дудија

Ама данас нико не живи од беговског имена, него
од свог имућа.

Џемигет

(Отро). Нећеш ме, зар, корети и за то?

Дудија

Па што сметаш дитету да се удоми?

Џемигет

Не сметам ја. Ја само велим, да беговска шна треба
да поје на бегу.

Дудија

Тако се данас не може.

Џемигет

Тако се и данас може.

Дудија

Зар не видиш да је други земаљ и други адети?
Данас је Шабзо све напозако окрен'о...

Џемигет

Беговски се адети никад не мињају. Ако је Мејра
моје дите, ја знам да и она 'вако мисли а не к'о ти...
Она баш 'вако мисли.

Дудија

Баш она тако не мисли!

Џемигет

Ја знам Мејру, а знам јој и људ. Она је у свежу
к'о ја... Моја крв...

Дудија

Ако је и твоја крв, сад треба дружије да мисли.

Џемигет

Хоћеш ли да се кладимо, да мисли ко и ја?

Дудија

Не треба ми онклада, кад све добро знам.

Џемигет

(Сад ћемо је питати. (Устаје))

А. БЕРТОЛА

На друму

Дудуја

(Показује) Не... не питај!

Адемвег

Хоћу да питам.

Дудуја

Не питај! (Отоје му на пут) Све ти вријем, само не питај.

Адемвег

(Гласно) Шта је тоби?

Дудуја

Ничта... Ничта ни није... Само те, ето, молим: не питај је.

Адемвег

Али баш хоћу да питам. Ја сам отац, она је моје дете, па зар не смеи запитати? (Отаје на камен и виче). Мејро! (Дудуја) Да видиш, кога она виче слуша: мене јали тебе? (Јаво) Мејро! (Дудуја) Ја ти и опет велим: ноја је оно крв, права боготска крв, а није... (Виче) Мејро! (Закучево). Шта је? Што се не одзива?

Дудуја

(Прегушом) Нема је.

Адемвег

Куд је отишла?

Дудуја

Биће онамо, куд јој ти ниси дао.

Адемвег

Куда?

Дудуја

(Светло) Куда?... Биће да је одбигла... са Хусејиницом...

Адемвег

(Отвртнуто) С виче! (Оштро је гласи) Јеси ли ти зато знала?

Дудуја

(Показује) Ја?... нисам... не знам... Ни сад не знам...

Адемвег

(Пажљиво гласи у једну тачку на земљу, као споменик је: затим лагано сједа, обори главу и дубоко уздахне) Сад немам ничта... Изгубих и шћер... Сад сам јадан.

Дудуја

(Благо) Па нисмо је изгубили. Жива је она, шућур Алаху, и опет је наша.

Адембег

(Тужно) Ја некам више шери... Сад смо самохрани.

Дудија

Шта говориш?

Адембег

Говори да је Мејра сад Хусејинагићница, а није више беговска шњ.

Дудија

Зар некаш срца више?

Адембег

Она га је искинула.

Дудија

Зар си заборавио, да ти је јединица и да више никог некаш него њу.

Адембег

Некам сад ни њу...

Дудија

Болаи, зар ти хоћеш да нас за ваада остави?

Адембег

Остави ме и ти ако сам ти мрак... Оставите ме сви... Сви кад не останите, ја ћу и онда живети и бићу бег. И кад узрок, бићу бег. А никаква агиница од сад не сии у мою кућу крочити, макар ми и шњ била. — Чујеш ли? Ако си рада мене и њенину добру, нек ми не улази у кућу.

Дудија

Ни мајку да види?

Адембег

Рекох ти: Остави ме и ти, ако сам ти мрак. Ко год воли другог него мене, нек иде од мене... Могу и ја сам са Сулох... Суле ми је слуга на не неће остати. Остарио је уста ме, уста не ће и узрети.

Дудија

И Суле ти дражи од рођене шери?

Адембег

Суле ме није оставио, а она ме остави.

(По коминула се чује глас удара бубана, турме, тимбуре и захире)

Дудија

Чујеш ли болаи, оно је њезино посело! Оно је њезина свадба! Сад јој снак добро жели, а отац је се одриче.

Адембег

Јер се она прије одрекла она.

(Чују се хорани)

Дудија

Ето некога!.. Тако ти свега на свиту, некој прод други ништа говорити о њој. Некој да свит зна, да је се ти одричеш.

Адембег

Што Бог зна, нег знају и људи.

Дудија (акошми кроће)

Веже, послушај ме.

(Доласе Адембег и Тулаха, људи средовијетни, обојица богатије одјевени.)

Ахметага

Знамо липо, да нам се ниси над'о; можебит' ти нећемо бити ни нили гости, ама ти опет дођосмо у кућу, да се мало разговоримо... Не замири нам... Знаш да смо ти пријатељи и да ти добро желимо...

Тулага

Бог зна, да ти свако добро и сваку ерићу желимо...

Ахметага

Ми липо знамо, да нас нећеш отирати, макар што си љут и макар што ти аге нису драге...

Тулага

(Дочекује) И ја нисам, да нас нећеш отирати.

Адембег

(Позивају) Ја никог не гоним из своје куће, а ни стари ми нису никог гонили. Моја је кућа и оукари и сваког ваада била отворена и свако је у њој био беговски чапеш. (Позива их да сједу она долазе од врата) Вујрум.

Ахметага

По томе се и познаје најбоље да си прави коле-повић. Куће колеповића зато су и чувене, што су сваког биле отворене.

Тулага

(Потврђује) Јес', ваа, што су сваког биле отворене...

Адембег

(Тихо Дудија) Они људи мудро зборе... Испени ми кахву.

Дудија

(Тихо) Нена кахво.

Адембег

Нека Суле часон зајни у кожницу, ама нек не каже да је за нас, него за нега... И зали кахву у ермаи ибрик. Нега, чини ми се, још ниско продали!

Дудија

Ниско.

Адембег

Хајде, похитај! Ана их некој ти служити, него Суле... Беговица није никад служила аге...

Кл. М. Црнчић

Људија

(Оде)

Ахметага

Ми смо до тебе дошли једним путем, и казали
би га, само ако се нећеш лутити.

Адембер

Ако је наметан посао, неман се рашта лутити.

Ђулага

Ако није наметан, није ни нахнит.

Ахметага

Ти знаш, да је Хусејинага однео твоју Мејру, а
ето чујеш, како му зурло пиште и бубња бубају. Тамо
је весеље...

Ђулага

(Улази) Јес', дини ми, позиреко весеље.

Ахметага

А да му весеље буде још више, посл'о је кде теби,
да те лично замолимо, да му казашин... Он ти је сад к'о
син, а она и јес' твоја мђа.

Адембер

У мене сад нема шћери а сина нисам ни им'о...

Ахметага

Не ваља ти, беже, кад ти тако мислиш и говориш.
Хусејинага је чојек звиђаљ, има свега и Мејра ће у њега
живети к'о нашиница. Куд ћеш јој бољу прилику?

Адембер

Она би имала стотину бољих прилика и све да
буду богови... А он?... Ко ми је он?... Ђедона му били
беговске субаше, само му је отац позно трговину и
нешто стек'о.

Ахметага

Пузо је стек'о.

Ђулага

Стек'о толико хџада.

Адембер

Ана да је стек'о и три шехера, шта ми је то?...
Ко је он?... Ко? — Ага!...

Ахметага

Па и ми смо аге, а шта нан ружно знаш!...

Адембер

Ја и њему ништа ружно не знам, ана он није моја
прилика... Није ми прилика!.. Моји су се ђедови били на
Будиму и под Бечом и под Бноградеж... Двије паше биле
су у нашем роду; у цареве сараје улазиле су. Њима
је цар и дао, пар главом, толике земље и толике кме-
тове. Њих је цар наместно да везир седе уз кољино!
Таки су били моји ђедови!

Ахметага

Ми то све знамо, — ама то је давно било.

Ђулага

(Улази) Јес', дини ми, баш давно било. Ина, може
бит', и сто година.

Адембер

А мене све к'о да је јуче било. Све се заборавља,
а то се не заборавља.

Ахметага

Па како сад те земље няхове? Како то благо?
То је све било, на прошло. Чојек треба да се брине за
сјутра. А Хусејинага је звиђаљ чојек. Он ће, ако хоћеш,
с тобом поднати сваки залагај.

Адембер

(Презирно) Хтио би он са мном, али ја нећу с њим.
Нећу ја. А мене његово благо не треба, нит' ми треба
његов залагај.

Ахметага

Ја знам, да теби не треба... Ама знам, људи емо
људи... нико не може до гроба бит' зећил... Може ти
требати касије.

Адемберг

Ха, ха, ха, баш сте дица!.. Мени ће требати. Ви
к'о да не знате, да ја имам свега, свега... Оставили су
моји ђедови нени, да наада будем бег... Злато, дуката,
срже, сребра, свега ја имам.

Ахметага

Ако имаш данас, хоћеш ли имати сјутра?

Адемберг

Бегови ће наада изаћи. Мислите ли ви да ће
овако дуго остати и да онт неће доћи беговски земљи?
(Заносно) Ви не знате, да ће опет доћи дани, кад ће
пани хатови опет завршити по чаршији, а оружје
завектати... Не знате, болан, да љу ја исти дукатима
заскипати своје слуге к'о што сватови заскипају младу
шећердежма... Не знате ви то, јер нисте бегови... Зато
нам и каже, да ми никад неће требати туђ залогај.

Ахметага

(Приклађују од Суле свдана с касијом) Ама Хусејнијага
није ти сад туђ.

Ђулага

Како ти је да ти је, — зев ти је.

Адемберг

Туђ ми је и сад и наада. О њему нећу ни гово-
рити. Ако сте дошли к'о пријатељи у моју кућу, оста-
ните; а ако сте дошли да о њему јуно говорите, една
нам каже, да ми нијето с очју. Никад, никад, никад,
не треба ми ни он, ни нико његов... Никад!.. То му
липо кажите, па нек се и не наада.

Ахметага

И одричеш се свог дјетета?

Адемберг

Одричеш се свакога, ко ми кућно име каља.

Ахметага

Грехота је, беже!

Ђулага

(У исти глас) Грехота је!

Адемберг

(Покаже им руком врата) Доста је говора!

Ахметага

Доста и јес'... Боље да нисмо ни долазили.

Ђулага

Дига ми, било би сто пута боље. (Оде са Ахметом)

Дудја

(Која је стајала из кинтом кавијонски, крстими Адембергу
и спусти му руку на раме. Он земљаво.) Болан, зар не слу-
шаш шта остали људи говоре!.. Шта је теби? Зар споје
дите одбацити ко нико некога?

Адемберг

(Буту)

Дудја

(Осољена) И зар теби неће бити необично ако ти
никад не дође? Зар се ниси научио, да је ула се гледам
како нива и весели те? Зар...

(Из кинематика се чује вјесик)

Еј несак несак Адем-када

Млада несјеста...)

Дудја

(Занавла) Ето, сви пивају, а ми да кукамо данас...
Јабана се несела а ми кукамо! Зар ништа не видиш,
зар ништа не чујеш, мој беже?

Адемберг

(Подјави главу, хладно) Шта сад треба продавати?

Дудја

(Глава та замућено)

Адемберг

(Још) Шта сад треба продавати?

Дудја

(Скетена) Ибрик сгинули на реду је.

Адемберг

Зар неја ништа друго? Зар да ми неко дође у
кућу, па да ми избрка не види?

Дудја

Имају хоје свданае конуле... Још их три...

Адемберг

Нека их Суле данас прода. Нека се купи хлиба
да имамо и... нека се купи кихве. Треба да има кахве,
ако неко дође. Из беговске куће нек нико не иде не-
почашћен... (Опет обори главу. Дудја та само гледа)

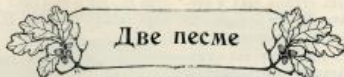
(Из кинематика се једнако понавља вјесика)

Еј сан бершен жокапал

Гроним сузми...

(Док се она вјесика понавља, дојеска појева)

Две песме

1.

Никад ми ниједан не донесе тренут
Заборан на сумњу на мисао сетну,
Што раба даљина, самоћа и љубав.
Само чекања душу обузима сретну,
Кад ми дуги поглед твоје крају оде,
Ма спуд око мене био јад и чама.
Ја сам с тобом, драга, свакога тренутка,
Ти никада ниси ни дахнула сана.

2.

Ја бих да те вратим и да с тобом вратим
Један само часан пролетеле среће.

Самам те у дане без песме и шрећа,
У срцу ми расте надање све неће.

Самам те веселу, са очима што су
Сиу радост живота сликале и твале;
Што су ми у душу прозирале вазада
За нова прегнућа подићи ме знале.

Како сам далеко од тих светлих дана!
Како си далеко ти од места родна!
Некад света беше. Зато, сад над нема,
Требао је чашу испитати до дана...

Влад. Станимировић

Ситки прилози за тумачење „Горског Вијенца“

Преводила „Горски Вијенца“ владики Петра II. Петровића Његови на словеначки језик, служило се писац ових редака једанаестим државним издањем Краљевине Србије и 13. издањем, што га је године 1905. издала хрватска књижара у Задру. Оба је ова издања протумачио скоро истовремено господин Милан Петар Решеатар, јавни напредни професор словенске филологије у Бечком универзитету. Ово последње издање, штампано латиницом, разликује се нешто од онога г. 1892. у Београду. У тексту и коментару неправилне су неке штампарске погрешке, али не све, неке су се поткрале и нове. — Ако и треба признати, да је тумачење г. Решеатара одлично дело, ипак сам, исправљајући свој словеначки превод, (који чувам у рукопису док буде згод да га штампала предам својим љубавицама да се њиме насладе и они којима није приступачан оригинал), нашао на појаве ствари које ја другачије тумачим него г. Решеатар. О тим местима хоћу да у овој расправници наведем своје мишљење.

Ст. I.—9. „Вајни врага су седам биљинах,
су два мача и су двије круне.“

Међу осталим вели г. Решеатар о празнику Туркову т.ј. султану Туркоке и ово: и на чему је седам биљинах, јер сјајан надмашује остале владаре (и у народним песмама често се узимае број седам, да се каже повећи број) а носи два мача и двије круне, јер му се власт и моћ простире и на исток (Азију) и на запад (Европу).“

Владика је видео у сву врага да седам биљинах, са две круне и два мача. Ако је то и у сву видео,

ипак је видео врага онако како он то каже. Али тако можемо зајављати Туркова празника са седам биљинах? Је ли била навуку седам биљинах на себе и метнуо две круне на главу? Ако би то тако у истини било, онда бисмо морали жалити Туркова унука, јер би се жором испод седам биљинах знојити и у црњи зми, а да и не питамо: како је могао метнути две круне на главу? Ево, како треба ове речи разумевати:

Ја сам ондах мислио, да је владица имао пред очима Туркова унука у одељу, какво је било у води за владинца доба. Потражио сам дакле многа дела у разним језицима, која чува и кр. ливејска књижарница у Лублави. Напокон сам нашао што је требало у једном огромном делу. Оно је излазило од године 1817. до 1833., у 33 свеска, прво у Милану, а доцније у Фиренци, у формат читала табакла. — Назив тога дела је: *Il costume antico e moderno*,

Storia del governo, della milizia, della religione, delle arti, scienze ed usanze di tutti i popoli antichi e moderni.

*Provata coi monumenti dell' antichità e rappresentata
colli analoghi disegni*

dal
Dottor Giulio Ferrario.

Milano. 1817.—1833.

Dalla Tipografia dell' editore.

(Обичаји стари и нови ил. историја владарина, поштинства, вере, нештита, знаности и обичаји свију народа старих

Н. Грохар

У природи

потурица у земљи, придружиће се друга, што ће се међу собом због њих клати“ а ја још достављах: „и тако ће певала ерику свећу угасити!“ — Зар су можда и она инстинктивни експонативци? Експонативни инстинктивни стоје, кад се човек на што дужи или кад се чему диви. А овде худрује владика сасвим академски мирно о догађајима, што ће се вршити у будућности, ако Прогорци нападу на донаће Турке. Ово треба кореница тулачена, односно исправна.

Пре свега треба узети на ум, да песник „Горскога Вијенца“ није у стилстичком обзиру усавршио своју радњу. — Недостатак је, по моме мишљењу, и стих 2235.: „а од тога — — — — —, [Ја бих волио сад гринућу орнах, | да је једног по напши жбројки.]. Стих 2235. је никакв, а без икојега узрока, ако не с тога, што владика, кад је израђивао ову партију, није нашао принципних речи да испуни овај стих; а да не би узалуд трошио времена, оставио је стих сакат, како је и сада, али очевидно с намером, да га о прилици примерно испуни, до чега ник из непознатих узрока није доспео. Можда је и заборавио, да је остао тај стих никакв? — Или му није пошло за руком, да га на своје задовољство испуни? — У ово бројни и обиле, као што је у 7. стиху „Посвете“ ријеч „Ареп“ мјесто „Ареј“, коју је употребио, само да би му изишао број слогова, на њих није нашао речи, које би испуниле хору стиха а песме одговараће мисли, коју је хтео изражити. Облик „Ареп“ није никакв правилан. Свакако је то знао и владика сам, али кад му није пошло за руком, да при градњи овога стиха нађе zgodних речи, прихватио се са овим погрешним обликом, којег онет није доспео да исправи. — Исто је учинио, онет из јетих узрока, и у стиху 113., где глаго: „*оидијемо*“ мјесто „*оидемо*“, па у стиху 2298. „*јште свијет неко дјествије*“ мјесто „*дјествије*“.

Ја мислим, дакле, да је владика, градећи ову партију од 532. до 537. стиха, био у несприци ради броја слогова, који су требали за израз његове мисли у оквиру једнога десетерца, а да је нешто тако одгодио израду и исправку овога стиха за доцније доба, кад би лакше написао израза својој мисли. Свакако је хтео да употреби епитур, како га је употребио у стиху 533, „*пштат неће*“, а епитур од „*разлучити се*“ обилувао је за један слог „*разлучиће се*“; зато је остао овај стих без правог прирока и наместо га само доблио инстинктивна, док је у осталих три стиха употребно праве инстинктивне „*исклати, доћи, угасити*“, којим је требало за образовање епитуре испунити честицу „*ће*“ која му је додела у духу код прирока 534. стиха „*разлучи*“ — зашто те ствари није исправно, тешко је рећи, али свакако је био један од оних узрока, које сам горе код сакатих стиха 2235. навео: или је дакле заборавио исправити конструкцију реченице, или те погрешке није ни приметно.

Господин Решетар наводице на страни XIX. својега увода у једнаестом издањем издању, да је кинло прво издање доста погрешака, у ортографији и интерпункцији, које му наравски на рачун владичин, — ако је дакле владика увео ове многе погрешке у прво штампано издање, зашто не бисмо свели погрешке, да није видео ни своје стилстичке погрешке у својем рукопису, па ни у штампаној књизи? — Овако прегрешке може се врло лако пенхолошки тумачити. Богд има посла са штампарском исправком својих радова, може се лако осведочити, да га мину погрешке у штампаним отисцима као да их и нема. Зашто то? Ко је нешт читању, он захвата једним треном око понавне речи, које су му све познате, те може бити у њима и погрешака, он их неће анализати, јер их не гледа само својим природним (окичким) оком, него образује у трен ока у души својој представу оних речи, чини је приклопи (окичким) оком схватио извесни број речи. Ако то бива код читања туђих радова, колико лакше може писац, који зна врло добро што је хтео рећи, не видети случајне погрешке, које су у рукопису као „*larsus salamis*“, или у штампаној књизи штампарска погрешка? Ја сам дакле уверен, да владика, кад је поново своје стихове читао у рукопису, није ни приметно погрешка конструкције, јер му је ваза додела пред очима сасвим јасно ово што је хтео да каже. —

Тај пенхолошки факт могу потврдити из властитог искуства. У некој латинској расправи, коју сам дао у штању, остала је погрешка „*salmis*“ место правилнога „*salmis*“ (песме). Ма да сам три пута штампарски отисак прочитао, ипак сам ваза правилно читао „*salmis*“ и ипак прихватио погрешке, док их није није рецензент на њу уочио. А ја нећу доказивати, да није била погрешка и у тојем рукопису. —

Ако све ово уважајемо, мораћемо признати могућност, да владика, кад је читао своје ствари, било у рукопису било у штампарским издањима, није изјавио погрешке, те су само тако и дошле у свет, да је био доживео друго издање, јачајемо би те недостатке исправно, али га је претекла смрт.

Макар да је у рукопису, па и у првом издању, она врло чудновата спеза еутура, аориста у значењу еутура (о коме владика каже да је изао из појма), и личинитива у значењу еутура у приређених реченицама, то је свако нише, него само вероватно, да је ова партија по својој стилизацији уникум. А пошто критика неправда и старо класике, па и дела најбољих писаца, не види никаквог порока, зашто не биемо смели уз малу коректуру направити и ове стихове владичине, како би их могло сваки човек разумети.

Ако би било могуће, па негативне речи „неће“ у стиху 533. „пунтат неће“, попуњити речју „ће“ у поствитивном смислу, онда не би требало, ништа нише, већ да променимо рјеч „разлучи“ у „разлучит“, а код тога личинитива и код свију осталих личинитива у стиховима 534. — 537. еутурао личице попуњити речју „ће“.

— Ако ли то није могуће, онда за добро разумевање стихова не преостало ништа друго него да исправимо „разлучи се“ у „разлучиће се“ — па онда да „ће“ у мислима исцупавамо код свију личинитива „исклати, доћи, угасити.“ — Треба дакле, да читаво:

Тек домаће нападишмо Турке,
свој својста никад пунтат неће,
разлучиће се земља на племена, (разлучит се)
враг багову доћи у сватове
те свијећу српску угасити.

53. Стих 583. — 584.

Јунаку се чешице путах хоће
недро небо насинјат грохотом.

Госп. Реметар тумачи ове стихове овако: „Јунаку се небо смије, кад весело над њим сја, кад обавља негово јунаштво и срећу; ова два стиха дакле значе: „често (растворено) јунаку небо помогне те му сине лепша срећа, као што даде и Иван-бегу да се освети Турцима.“

— Други, напротив, нисде да знамо: „често се пута јунаку наруга т. ј. често пута јунака задесне несрећа, као што је Иван-бегу на „Беновској полу“. — Ова су два стиха у средним између два догађаја, од којих је први календар, јер су Турци Иван-бегу узели полонину земље те му брата Уроша (направо Бурија) убиле; други је радостан, јер онда се освети Ивана бегу, који разби Турчина у Каручама г. 1477. Први је догађај за Ивана чампа жучи, други чампа меда. А будући да је морао Иван-бег оставити свој главни град Јабака, пошто га заузеле Турци г. 1485. те му отеше рану Зету, то је ова чампа жучи била за њ. пуцаја од чаме меда, зато ћемо и тумачити *прохотом смије* ведром небом не као смењ пријатеља или осмењива пријатеља, већ као злокобни и рудобни грохот неба, које је доуветило, да му на „Беновској полу“ Турци убие брата, отеше Јабака и Зету, те га потиснуше у Црну Гору. — Али небо се за часак разведрило и Иван-бегу, кад је осветио смрт свога брата у Каручама. —

61. Стих 624. — 625.

„Жрец Европе са светог ангона
хули, плаље на олтар Азије; —

тумачи г. Реметар овако: „Европски (хришћански) свешеник са свете провинциједонике провинциједо против

азијске (мухамедовске) њере.“ Ја сматрам ово тумачење погрешним са ових разлога: „Жрец“ значи, као што пише г. Реметар сам у Рјечнику придатоу негово издању, *поганског свешеника*. Тешко, да би хришћански владика називао свешенике своје вере именови поганих свешеника. — Онда хришћанског свешенику, као приводећу дубави, никакво не пристаје хулити на којегдо веру. Таки послом бави се само погани (мухамедовски) жреци. А напосок мухамедовски вера не позивае олтара, па како би хришћански свешеник плавао на олтару, којих у мухамедовским боготалма нема? И ово је лакше чинити мухамедовским мулама, хоџама и имаџима против хришћанских олтара.

Да су се ова два стиха тумачила у хришћанском смислу, крив је био несумњиво „Жрец Европе“, који не може друго значити него хришћанског свешеника. Али ако поредимо речи на ова два стиха овако: и жрец са светог ангона Европе хули и пеје на олтар азијски, постаје одмах јасно, да је смисло овај: „Жрец (поганин), мухамедовски свешеник хули и пеје са светог ангона Европе (са провинциједонике у Армији Св. Софије у Цариграду) на олтар азијски (који је најближе изнад родне пећине Исагове у Витлејему, у цркви). — На ово тумачење веку се врло добро ови стихови, који долазе одмах иза ова два стиха:

лони тенки тонус азијски
свете куле под сјен распјатја,
хри праведна дими на олтару,
животи се у прах разиђаше,
земља степе а небеса нуге.

У овим тумачењима врло се добро слажу и стихови 56. — 59:

На трон сједни исправо узети,
поносис се скинотом краљевим,
хулиш бога са светог олтара;
мунар дуби на хрст раздробљени.

Ови стихови одnose се несумњиво на мухамедовску веру, а стих 58. није него парафраза стихова:

Жрец Европе са светог ангона
хули, плаље на олтар Азије. —

71. Стих 868.

„не сложи се бајрам са божанством.“

У тумачу г. Реметару читамо: „бајрам, а у нас обичије бајрам од турскога бајрам, највећи је турски празник; мали бајрам (када свршава велики поет „размазан“) пада обично у почетак октобра, а велики бајрам (у спомен Аврахово жртве) 70 дана довије.“ — Ово тумачење је нетачно.

Први бајрам, који Арапи зову „ид-ул-ентр“ (празник постоловства) или „ид-ул-сагит“ (мали празник), а Турци „кубак-бајрам“ (мали бајрам) или шећер-бајрам, светкује се одмах иза месецга рамазана прима два месеца „шаввал-а“; други бајрам, који називују (арапи „ид-ул-адха“ (празник жртве) или „ид-ул-кабир“ (велики празник), а Турци „курбан-бајрам“ (бајрам жртве), слави се десети дан месеца „сикалде“, кад путују хације у Меку, а сви мухамедовски свет слави жртву Авраму. По предању мухамедовском није се ова жртва вршила у Јерусалиму, већ у Меку на Таби, а жртвом не бијаше Исаак него Исмаил. На овај дан сваки мухамедовци мора да жртвује барем по једнога овца или једну овцу, а богаташи козу их и више, па иду закључу животну своју пријатељима и суседи.

Р. АЗЕР

ВЕСТАЛКЕ

Особито сјајно оба се празника светскују у Цариграду, где султан полази цамју. За много бајрама објержава се пре у Долма-багче-палати свечаност, о којој су сви азијатични мухамедовски четитали султану као наследнику калифову, те му дубилил екуте. — Велик бајрам пада 70 дана после малог бајрама.

Будући да мухамедовци време рачунају по месечевим годинама (година је по прилици за једанаест дана краћа од сунчане године), то су оба бајрама, па и све остале светковине мухамедовске, покретне те могу течајем од 32 године падају у свако доба године.

8). Стих 1017.—1018.

ијера турски подијет не може,
да се хава, докле глава стоји.

У коментару Р. читамо: „Турци, док им је глава на раменима, не могу подијети, да их се чиста вихова пјера окала хришћанством.“ — Ово често напонице само зато, што се ради речи „хабати“ повела у „Вранкову Боду“ (год. 1897.) читава препрека разних тумачења, док није победило тумачење, које се налази у Вукову „Рјечнику“ субтоме „хабати“. Можда ће знатици Србе, ако им објавим, да има и у словеначкој језику ова реч. У словенско-немачкој речнику М. Пантершника имају два облика „habati n. puffen, stossen турати; wehen пухати; hintanhaltен бранити; schonen штетити и habiti-habati verderben, schädigen, schänden — срамно тити, кварити, штетити.

9). Стих 1107.—1108.

Шта би било одлучити трске
да не чине поклон пред орканом.

Љубиша у својем издаву има „орканов“ са великим почетним словом, као да је то турски нар „Оркан“ (Урхан). И Ђукина у свом преводу има „a non chinarsi a Orkano“ и у примедби под цртом говори о Оркану, наследнику Османову. Kirste у свом преводу већ има „dass es nicht sich beuge vor dem Sturm.“ Владика сичкако узео је реч из немачког језика, где се зове силан вјетар „оркан“; у талијанском се језику каже „oragano“ или „oragano“, у француском „ouragan“, у шпанском „huracan“, у енглеском „hurricane“. Довла је ова реч

у европске језике, као што каже г. Решетар у својем речнику на крају својега издава, од нидерландског реч „hurricane“; а тачније треба казати: из језика што су га у оно доба говорили урођеници острва Хајти (Hispaniola, Santo Domingo). Овај је језик већ одавна изумро, јер се сада тако говори или француски (у републици првачкој,) или шпански (у републици Санто Доминго).

10). Стих 1675.—1677.

Видите ли онде у Котору
баш овога Совру провидура
и осталу господу метачку?

Тумач г. Решетара вели: „Имеђу млетачких чиновника био је у Котору каткада и соврпровидур (sovrproviditore); владика је по свој прилици то име видео у којој старој листини, па трешком узео, да је „совра“ провидурамо лично име и тако створио Совру провидура!“

Ако елемо веровати нитезу Јакову Ђукину,^{*)} узео је владика говорити талијански, а то је вероватно, ако помислимо, да је нише пута боравио у Напуљу и у Мленима где је истраживао чак и архиве из своје књижевне радње. Ако то стоји, онда не смеже подметати владика такве погрешке. Ја сам шта више уверен, да је владика хотимице начинио свога „Совру провидура“ из „sovrproviditore“, јер показе те речи у уста Вука Мандушића, који је био ваљан јунак а слабо познавалац талијанског језика, те је ваљда само некоје талијанске речи узхватио у своје ухо од Которана. Владика је тих њених хукаром приказао природу навиност својих Црногораца, као што је приказао и у Пону Мићу и у Вуку Мандушићу, који је озбиљно тражио, да му каже владика, би ли му најсторији примерци могли прекловати пушку престрелу у два кокада.

11). Стих 1826.

„кад дину загави у чорбу.“

Сват Црногорац опису јунака Обилића, који је стао надићи под вилице а загавио дину у чорбу. Стјепан Љубиша тумачи овај стих, да је стао сузатином ногом за врат и пробрио му кулу. Тако је превео и Ј. Kirste „schlitztest auf den Fettbauch dem Gesetze“. — Г. Решетар каже само: „кад удари цара Мурата на Босову“. Ја не знам, значи ли „чорба“ оно исто што „кула“ или „утроба“, али ја бих рекао, да је владика овим речима хтео да каже: „кад си се криво наругао турској вери“, јер си убио калџиона наследника. Кад ко ступи које са праван ногом у сахан чорбе, не може му учинити некега ругла; па тако је учинио и Обилић с убијанем цара Мурата највеће ругло Турцима. —

У Љубишци 1905.

ПРОФ. РАДКО ПЕРШИЊИЋ

*) Storia del Montenegro a т. д. Spalato, 1882, pag. 94.

Побратиму Јовану Кракиловићу

Пелесет нећ је зета, ијевидруже,
Што судба те је слатком дому дала:
Да будеш бранич ових идеала,
Све мање што им подли људи служе.

И то си био... Али дилем тали
Ни штеде само да си срео руже...
И данас још те прне бриге круже —
Ко праца да је на дно мора пала.

Ал знам да нећеш клонут — ми се смирио
Над главом твојом бури силе још нише,
Још нише ми се жива стегло бремене.

На насталском си прелу снагу сри'o,
А на Парнасу нећ се довор нише —
За вјечност да ти узно ијенча теме!

Загреб.

Ђуро Арнолд

Листићи

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Два света

Мај је био, уред једне од тихих вечери његових, у зеленом пространим парку изван града. Тако под старог гранатом липом са испуцаном, чвориковатом кором и меким, зеленим лишћем што ијерше на младост, на снагу и живот... А окол нас слатки, опојни дах разнојених ружа, безбројне дрвце и жбуње што се у тихој вечери лагано повија као витко тело младе девојке и својим шапатом као да пева вечну песму љубави и среће људској...

Трепера природа... Са обидом снаге у младој животи, заносна и сјајна, лепа и умиљата, са пуних грудица и уздрхтаним уснама што тако жељно пију последње зраке сунца на заходу.... умиљата и лепа, као и ти, млада љубави моја, кад се из јутра појавиш, са новом китом хириљавог цвећа, са жаром у сјајним очима што нали и разноси, са потијеном страшћу у грудима, као из сна пробудена, чежњом испуњена, љубави жедна, заносна и мила.... и ах!... тако лепа и умиљата...

Пред нама кроз полусутирак тихе вечери свет, насмејани, весели и лепо свет, са песном и цвећем, са гором и пољем... у твојим очима лежи тај свет и ја га љубим — љубим очи твоје!

Чујеш ти срце како куца; видиш руј што образу пали; гледаш како се очи ажикарно сјаје... вољим те, преклињем, падам пред тобом и својим рукима призивам те срцу својом, да га чујеш, да га осетиш...

Загравилах главу твоју својим врелим рукама склонила си је на груди своје, и држћући, гитићи, чежњом и екстраску раскидана, заклињала си се сном на вечну љубав, на вечну верност, а усне су шапутале: „Како је прекрасан овај свет!“.....

Времена су прошла. Отишао сам. И у туђему свету знао сам за љубав твоју, осећао полупце твоје. Хтео сам к теби. Душа је гинула за тебе као птица јужних страна на хладном северу.

Видех те. Нички да паднеш и као стари витез да полуби крај твоје хаљине. Ти оста хладна и нема; једна да заигра крај твојих усана. Само као да албона радост засја у твојим очима, са страшљивом радозналосту пошешана.

Свему крај!... Никад ми се жулије око не загледа у туђе очи, не зари у туђу душу; осећао сам снагу погледа, око ми је болело. Ти оста нека, сахо што нервозно снагну раченима. Сваку крај!...

Und wem das just passiert,
Dem geht das Herz entzwei!...

Вучен се крачкик улицама негдашњег града. Све је као онда... Мислила да сам заборавио младост своју и као бедни просјак трчио за сваки парок... Хоћу да знам љубав твоју.... хтео бих да још штогод украден за празне дане своје.

Мај... Стара, граната липа шумити и гране јој шапћу исту песму вечної љубави и вечної среће. Ти под њоме заједно с њим... Онет ти чежња раздира груди и око се жари, а жудне усне уцајају се у његове очи и чујем ти глас како дрхће:

„Како је прекрасан овај свет!“

1906.

М. П. Ђ.

Из нашег кућа

Е, пој живи лентире! Видех те кад са сунчаним зрацима улете у ову нашу ирачно одају; познах по твојим кружионом лету да не распознајеш предмете у ирачној простору. — Навићи ће се већ*, помислих. И доиста, твоја наза окца почеше да их разликују, са неким задржавашем ти облеташе око њих. — Да их посмотрати и упознати, али брзо, у лету, то ти жезлах, на што пре да дођеш до оног светлог миза, који би ти показао пут и одвео те опет у светлост и слободу, где ћеш се затрчавати кроз чисти зрак и одмарати своја уморна крилаца у дупки и несобичним цветићима, а онда, освешан и окрешен, журити опет у плаве висине...

Пратећи твој лет, ја те очима спроводих капазу и, ето, таман да дахнем дуном и обрима твоју брзину, а ти завлази оне светлике по ирачним кутацима и потрча на. Шта си ниславо? Да си у врту, а оно да су пријатељи твоји, они цветићи који ти заглаји пољупцима плаћају! Ах, кој мали лентире! Твоја свилена, танана крилаца прво је плаван и први, и други, и сви редом. Сироти лентире, гледах те како збуњен трчиш по ирачној одаји, како те знаваљује мистична светлост њених светљака, а тужна крила твоја капазу ми колико ти поглед мора бити болан и колико ти је устрептала душа! Ја зажурних; а кад погледах; више те не беше. Ко зна где си? — И извече те, можда, опет нека струја на светлост и у зрак, али каквог? — Измученог, болног, скрханих крила!

Ст. С. Н.

У ноћи

Дан је ишчезао нодако, остављајући ружичи траг који се претпао у гјајну белину светле зинске ноћи. — Тако се неосетно прикраде ноћ и заглаји град, чија се врепа сакри иза освештених прозора и остави улице цусте, показујући да се празник најслађе дочекује у долу.

Празном улином одјекује удар малих потпетица и чује се шкрипа мушке стопале по заиралом камену. Жури

се двоје кроз празну ноћ. Она је замотана у кукуљачу, а он је високо подигао јаку свога капута. — Група је на окуму, жаљиво, и за мало на ће отпочети шумна оргија... Дочекаће их несело; заинавља ће погледати они нега, пратиоца овога вечера даме, која ће тако да их раздрага и оције дубаваношћу својом, и која треба да убрига живост у блазиране вене њихове.

Он јој и говорише нешто о томе, како ће се дивно провести она ноћ. А она — погнула главу, да он не би спалио замахнем поглед, и гута речи, да не би сазнао за сузне пратиоце њине. Болне усмехе и тешији прекори растрзају је вечерас, док правили улицима ошјече ветар и пева песну о залуталим душама.

* * *

Светлост, дим, алкохол и песма претворили су се у бујину, у коју је потонула свест и по којој клизе цути погледи. А она пева, пева; ноћас не није, не прича, не баца нислосне осмехе, али пева, не престаје. Душа јој пева: тихо, једнолико — успаванку неку: на онда страшно, јеча, уздише; на онда бурно, крха се, ложи, а за тим очајно, у крик прелазни... Зна да је у вртлогу, осећа да тоне, али она пева; на таласици, који је запласкују, пева свој живот та винека зила. — „Жинела срећа!“ — „Срећо, у твоје здравље!“ закрита један, и букет од чаша би јој привисео. — Спустивши полако на ето чаму, којом се, дрхћућом руком, купала са свима, она ланће у ноћ. Усањена, и ако у друштву, без утеха, и ако при песми, предаде се ноћи. И доиста се жури хладна, зинска ноћ да јој поновне леденим пријатељством својим — дуби јој сузе и, као лед, враћа их души!

А за то време ветар бесни, урла, заваја, шири се кроз пустош. Месећ је побегоа а зиведе тренере, дрхћу и стрене над ће их отклачити тај силни нахор и са прашином бесно запљатати; али се варају. Он брзо тражи — да ни на уво знаева песну подсмеха и скрти, да их заглаји леденим рукана и да ни пробије у месо и кости; он душе тражи. — Једну је нашао.

Ст. С. Н.

Мјесечина тихо сјаје...

Мјесечина тихо сјаје над поморјем и над крајем, А лаган се пјетрић губи над роиним*) уздицајем, Ко да мртве саме плаче, што их море синје крије У свом крилу, у свом ледном сред дубина хоралније?... Под сребриним, под мјесечном све се диску црне стјене, А на нама вапај пјетра све слушају чудне сјене, И хтјеле би опет награт у лугове и у села,

*) Гребен (гвијена) на морској обали.

Да слушају пјесму синети и да дубе лица биеца — Ал' се тихо море буди и плаве своје диже И нахором јаким руком за жртвима својим сиже, Па их враћа у дубине... Мало наине вијор: с жала Гуни моје удицаје у хихоту морских ваја.

Залар

Ринард Каталинич Јеретов

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Трут и цветић (сликао Р. Ванпотић). Нашим читаоцима већ су познати радони даровитог Ванпотића, који најчешће своје предмете израђује симболички. Таква му је и ова слика, која је израдио уз помену истог наслова из збирке пок. М. Ресмана, словеначког песника.

На морској обали (сликао Ка. М. Причић). — Обале Јадранског Мора и његова плава пучина најмилије су Причићевој кичици. Ту је он без супарника. Најинтимније дражи Јадранске осећа Причић као ударце свога срца, и ништа се не измиче његовој оку и његових осећајима, а кичица му је ваљда била веран и одличан тузач свега што види и осети. —

Д-р Љубомир Радивојевић, народни добротвор. — У низу српских народних добротвора уследно је место заузео пок. Д-р Радивојевић, пређашњи лекар у Сремској Каменици. Осећајући живу потребу за економском развнатк свога народа, он је највећи део свог ималца оставио Краљевини Србији да од његова прихода покаже пољопривредну књижевност и српске пољопривреднике. — Многа је пољопривредна књига, многа је пољопривредна алатка, многа је савршени модерни плуг из овога фонда дошао до руку вредних и честитих пољопривредника српских, који из дана дане захваљују неликом добротвору и моле Бога за покој душе његове. —

Литија (сликао М. Гаспар). — Ова слика ваљда је још у живом сећању јамачки свих посетилаца Прве Југословенске Изложбе. Одлични изразом, реалном техником и прости али пуно осетљивим слагањем боја — издвајала је од многих својих прејана тој приликом. Грађа је приша из словеначког сели у Краљеву.

Крунисање Цар-Душаново (сликао П. Јовановић). — Рађена по порубини Српске Државе, за послидну Париску Изложбу, ова слика сада је најлепши

и најмилији украс Сликарске Галерије нашег Народног Музеја. Без икаквих тулачења, она сам у прво речито говори сваком српском срцу о садржини својој и о уметнику на чије је кичица изиша. —

Радник (сликао М. Јаза). — Посетиоци Прве Југословенске Уметничке Изложбе живо ће се сећати ове слике из словеначког одељења. Потуданост кичице, красно осветљење, ефекат без тражења — неistine су одлике које јој обезбеђише једно од најугледнијих места у целој изложби. —

У природи (сликао И. Грохар). — Даровити и угледни Словеначки сликар огледао је, са несумњивим успехом, да увеоје технику Ђовани Сегантинија. Ко је имао прилике да овај рад посматра на Првој Југословенској Изложби сећаће се и успеха његова у зналачки уметничким круговима.

Остављена (сликао П. Фосбург). — У часу страшног одлуке „Бити или не бити?“ — остављена и женоперна девојка предмет је свакојег саучешћа. Шта да ради? Живети или умрети?

На друму (сликао А. Бертолд). — Можешат са друма, без јачих, бираних оскета. Такан је други у најбоље часова преко дана. —

Весталке (сликао Р. Ајер). — Службенице у храму Вестину, чуварке огња неугасног, представнице највише чистоте, знајале су још од свога прејана па све до данас најрационареније уметнице. Песница их оне-ваше, вајари у камен резаше, а сликари извођише чаробнији платно пред очи гледалаца. — Р. Ајер, савалачка природа, нашао је у њима захватне предмете својим захватима, те их је у неколико слика наводио из античког света шред душе данашњих гледалаца. —

Популарни концерти

У познамо да сељаци и грађанина са значајем поезије и музике, тике писмо много доприноси ка њезину разумевању. Наше ће речи остати само речи без икаквих корисних последица; користи може само онда бити, ако

живи примери доказано да су песма и музика заиста од утицаја на наш живот. То се по већим градовима може лакше доказати, јер је у њима и певачка дружина, и војна музика, а у Београду и Народно Позориште. Овакве установе требало би државна па и општина много да помажу, како би се могли — макар и привремено — приредљати бесплатни популарни концерти. Програм популарних концерата треба да обухвати само онаква дела која народ може да разумје и у којима може да ужива, а напредак ће само онда бити обезбеђен, ако се у њему буде тежило *прогресијалним путем* V. Ј. од

лакшог на тежину, од простијег ка сложенијем. Виспитано ли народ толико, да и он осећа потребу за концертима, то нише не би бити потребно, да држава покаже такве установе, јер ће се оне ноћи саме издржавати из својих редовних прихода. Скоро сва културне земље чине то, само ми не осећамо никакве потребе, само се код нас нађе не неки посланик који тражи да се одузме и оно јавно јавне државне субвенције, које наме Народној Позоришту узима. Па шта бисмо тиме постигли? Да онепожнито оставимо једне просветне установе, да пунило дворане ореога и тинга-танга, у којима се дају представе којекаких светских ексцитаца?

У нашим теоријама и непријатношћима има да се бори капацитет нашег Народног Позоришта описано је у 109.* и 110.* броју „Српског Књижевног Гласника“. Ми се потпуно сложимо са г. писцем кад каже: „Код нас је уметност непрестано играла улогу пенелуге, увек је долазила на последње место и бачена су јој само крпе са стола. Наука је гузала све наше и иначе слабе постоје, а уметност је редовно остајала на последњем месту. Бугари, међутим, не поступају тако ниједно са уметношћу. Код њих је земљиниште за уметност худ и камо сировице, али знајућа државна материјала потпуно учинио да ће њихова уметност лако и брзо ухватити корен. А ако овако продуже, не само да ће нас достићи, већ ће нас и прешасти.“

Док друга позоришта имају свој оркестар од 40—60 људи, ми имамо у оркестру само 18 људи; у другим позориштима хорски певачи читају ноте с листа а наш палиник има такве певаче, који не знају како се зову ноте. Само палиник одговори нам свој хор овим речма: „И знате ли како се учи са позоришним хором? Сад ћете чути. — Пошто су хорски певачи плаћени мало, по 50—60 динара месечно, а треба по део дана да су готови у позоришну зграду, то се тога посла примају људи који су запатени радници, и ово им служи као споредна зарада. То су махом: бербери, буџари, кројачи и т. д., а женске су мање позоришне чланице или плаћене хорске певачице. Пошто нико од њих не зна ни како се зову ноте, то морају учити на памет. И, пр. прави теорији: има их теорија. Прво певач један од њих, и то онај који има најбољи слух, а свира му се само његов глас на клавиру. Дотле број прва два теорија слушају. Кад он научи известан број тактова, онда учи други, па трећи. Кад сви троје науче посебце, онда отпевају заједно неколико пута, да боље упореде. И да су сигурни, пробају се у потпуној клавиру притицу, па ако погледу и знају њихов глас, добро је. Тако бива са свима осталим гласовима. Кад сви певачи појединачно изуче, онда се комбирају и и теорија, и и теорија, музички хор, женски хор, па тек онда мешовити хор. Из овога се може закључити са каквим се стрпљењем мора радити. Колико треба времена док се дође до заједничког клавира пребе, па да певаче хорова и солиста иде добро. Тек после овога долазе оркестарске пробе, и на последњу главну пробу при којима певачи поред песме треба да изводе и радње на позорници.“

Најбоље па и најинтересније установе за ширење песме и за буђење музичке свести јесу певачке дружине. Такавих уреба отварило по свима местима, оне оличењу наш морални, политички и друштвени живот и зато су од великог културног значаја.

Мисао, да приликом музичких продукција народ не буде увек само пасиван т. ј. слушалац, него да буде и активан, да има удела у извођењу музичких продукција, јер нова, само што се та писмо ребе остваривала, али са радомљиво бележило, да се она у новије доба све више и више шири и све више и осећа.

Певачких дружина може имати скоро свако место. Може се почети прво са основном школом. Ми имамо нех доводио број наших певача удених за два гласа, а показе ли се потреба и интересовање за таквом комбинацијом, то сам уверен, да ће се снажи српски музичар постајати, да — по могућности својој — повећа њихов број. Такви се љави хорони могу класије попуити и са омладином која је већ престала похађати школу. Тине ће се код омладине, па и код старијих, повећати њихово интересовање за песмом, да ће се увекор показати потреба за образоване самосталног омлачког и грађанског хора. Постигнемо ли то, постигли смо много.

У певачким дружинама ваља пажњу обратити, да певаче буде и остале у истини оно рад чег се певачке дружине подижу и одржавају, а не да често тога буде прече проводити време у играну, пијачењу и другим сујетним забавима. Ако се тако буду певачке дружине поначавале, оне ће онда постати „буре народног певача“, „дружници лепота укуса“, „показатељи стјеге и разврата“ и т. д. Певаче ће онда изгубити своју унашњеност и певачке дружине неће знати рад чег су постале. Такво певаче и такве дружине неће прибавити своје народу остепитиога образовања.

Шта хоже да учини добра воља, хожемо онде да докажемо прихором. D-r Friedrich Spitta, проватор теологије у Штразбургу, био је 1881. године изабран за свештеника општине Обериссела. Само мећ Оберисселу живише тада нешто више од 300 људи. Већ првих дана свога боравка покушао је, да од селача створи хор који ће у цркви певати. Да селаци нису познавали ноте, то треба само да споменемо, па и сам свештеник најје се ни упуштао у учење нотних певача, него је само примитивно објаснио да ако се нота у нотном систему пење на више, то ће се она и певати више, и обротно; ако су ноте нагледале као отворена уста, то су и уста требала бити дуже отворена и тако су произишавала дужи тон, а ако су ноте биле затворене, то су се требала и уста брже затворити, чиме би се и тон скратио, а ако су се на горњим деловима нота налазили потези као нека крила, то су и тонови, који су обележени тим потезима, као тиде пролетеле кроз уста. Свештеник је прво почео да ради са селацима и употребно је за рад дуге зимне вечери. Пошто је уводио своје велике ученике са најпотребнијим знањима, поделио их је у гласове и образовао је четворогласни музички хор. Он је сам певач свасом гласу и није се служио никаквим инструментом, обраћао је велику пажњу на чисту интонацију и на лепо говорање речи, а учео је с њима све нове, њавне непознате песке и то композиције живе полифонске и несложне темпа. Већ првих дана познаници су селаци толико интересовали за то своје хорско певаче, да су о њему много говорили и да су доводили у школу своје сестре и жене. Последњима се толико допадо певаче њихове браће и мужева да су у скоро неспасале своју жетлу, како би оне постале радо чланицама тога друштва. И њихова се жетла негува, и тако постаде за кратко време мешовити хор. Чланови и чланице доказали су тако уредно у школу, да се њихов учитељ нишда није могао потужити. По само је друштво

* Н. Ј. Крстич: „Позоришни оркестар и музика извођу школа“.

** Н. Ј. Крстич: „Музика и омерети у Народној Позоришту“.

било од велике користи, што га нису избегавали ни чланови тако знаог „бољег стадека“, него су и они били редовни чланови певачке друштине. Милана је било слушати хор, нарочито кад је певао у цркви. На њихова певачка и слушаљача огледало се неко задовољство, нека радост. У прилику су долазили и селаци околних села. Хор је за кратко време толико напредовао, да је већ прве године могао певати већу и тежу композицију уз пратњу оргуље. Увек је изненађено свакога на њихова хорова. Касије се хор толико усавршио, да је певао и латинске текстове.

1885. године приликом двестагодишњице рођења највећег композиите црквених композиција Ј. С. Баха (1685. до 1750.) дружина је приредила концерт уз пратњу оргуље и оркестра. На том су концерту била заступљена дела најзначајнијих композитора: Шопен, Хендл и Баха.

Добра воља може много да учини.

Да и селаци могу научити певати, на само у Новачкој него и у другим земљама, уверава нас Ј. Meissner у 4508. бр. „Deutsche-Zeitung“-а, у којој навестају вели: да већи део селских селана познаје ноте и пева по њима.

Значај певачких друштава у ослобођених српским земљама јесте још већи. Доказ ради наводимо одне речи из чланка „Босна и Херцеговина“ који је одштампан у 6. броју „Српског Народа“ од 1905. године у којој гласе: „Као јавно знање културно-националне установе треба да сматрамо српска певачка друштва. Има их око 15. Ова друштва, уз певање и свирање, потиу и позоришну уметност, те гдекоја имају управо прелеву гардеробу. Скоро уз свако певачко друштво постоји и читаоница за друштвене чланове. На тај се начин писменост и просвета шири. За национално насипање народа ова су друштва од огромне важности. Пошто у нас нема политичког живота, дакле ни политичких одбора, ни скупштина, ни већора, ова друштва имају накар и нехотичне ноки културно-политички значај.“

Ј. М.

Књижевни програм Матице Словеначке. Највеће и најодличније књижевно друштво у Словенији „Slovenska Matica“ било је од сада биве књижевног програма. Исталиле су књиге које би случај наишо и којима би се до рока купили књижевних радња. Прва брига новог одбора била је да састави књижевни програм, који друштву даје неки одређен смер и који за десет година објављује књижевнијама какве рукописе жељи „Матича Словенска“. У одбор за наредни програма беху г. г. Иван Шубић, д-р Л. Пожар, д-р М. Опека, Јак. Турк и Фран Говецар. У првој половини овог месеца наред је прегледан и дефинитивно прихваћен. У програму су: 1. „Zbornik“, периодско издање, у којем ће се објављивати краће расправе само научне садржине; 2. „Lectura“ која ће и даље бити друштвена књига (брошура) за објављивање навестаја; 3. Словенска Матича издаваће сваке године по једну или по две монографије. За њих

се препоручују ова расправе: а.) *Историја Илирије*, као споменска скорашње стогодишњице Илирског Покрета; б.) *Историја Илирије*; в.) *Историја реформације у Словенији*; г.) *Блајнаје*, као споменска скорашње стогодишњице од његова рођења; д.) *Историја словеначког народа*; е.) *Историја словеначке литературе* и осталих словенских литература (у посебнијим делима); ж.) *Описи словеначких околишта* (у којима их до сада нема); з.) *Прешернов зборник* (Прешернов живот и његов национални податци, најновији тумачења његових песама, његова писма и библиографски преглед свих епифа, белешака и др. о Прешерну, његовиј делима, његовој премени и т. д.); а.) *Етнографске студије о Словеници* (е илустрацијама); и.) *Најновије техничке тежине* (е илустрацијама); ј.) *Општа историја у монографијама* (е илустрацијама); к.) *Историја уметности* (илустрације монографије); л.) *Хемијска технологија*; м.) *Бактериологија и микробиологија* (е илустрацијама); н.) *Народна приреда*; о.) *Социјализам и Социјологија*; п.) *Почини стили из Химјене*; р.) *Етика*; с.) *Естетика*; т.) *Појетика*; у.) *Астрономија*. — 4. Делу књижевност објављиваће се у зборницима *Књазеве Књижевности*, *Забавне Књижевности* и *Из светске књижевности*. Прве две књижевности објављиваће редовно нових словеначких производа лене књижевности и прештампанима старјих књижевника, живих или умрлих. Поред овога штампале се у њима песничке збирке и драматске дела. У зборнику *Из светске књижевности* објављиваће се песничке антологије, најбоља старја и новја дела разних словенских књижевности и, најзад, класична и модерна дела туђих књижевности.

И до сада је Словеначка Матича светлог образа изазнала пред своје читвоце, а сада ће се то само јачати у корист и добро вредног и чистогот словеначког народа. Наша Књижевна Задруга, према одличном почетку са „Балским, мога би за словеначки зборник *Из светске књижевности* добити свезак за кој намет неће, а у својим издањима јетунити места ком словеначком. Од наредног је предности обратити пажњу наших читалаца на решење Словеначке Матице, да у својим издањима неће објављивати превод из немачке књижевности. Ко зна положај Словенца и њихове односе према Немцима, одаће нуно поштовање народној свести браће наш Словенца.

С.

* Књишара Браће Јовановића (Панчево) јавља да распродаје издање своје „Народне Библиотеке“. Коплет (216 свезака) продаје се за 10 крупа, а новчан у 27 крпа за 28. — Новач се наје унапред. —

* Петар Пешић, федералитабна најор, спремио је дело „Тактика књиже“. Књига ће изнети до 10 шт. табака, а штампале се према броју прегланика. Окупљачина 20%. Цена је 3 динара. —

* Изшло је из штампе „Голуб, календар за престо 1906. годину. Штампано с дошутењем Високогасног Овоанског Министарства Просвете. № 337. од

3. Тешри-и-Санн 1321. године. Штампано у штампарији Браћа Герарда у Паризу, 1905. Календар има 148 стр. 12", а цена му је 1 грош. —

* 14. о. м., на дан Св. Саве, била је у Српској Матици сечава седница у спомени 100-годишнице од рођења и 50-годишнице од смрти Јована Стерије Поповића. О животу и раду Стеријину беседно је проф. Тихомир Остојић. —

* Изашло је из штампе „Вродар“, саобраћајна годишњака са календаром за 1906. годину. Уредник му је Божо Стојанковић, издана је Српског Вродарског Друштва. У овом су годишњаку све уређење оловиди, изводи из закона и разни подаци из саобраћаја. Има и један опис Дунава и једна епизода из поморског живота. Цена је 1 динар. —

* Војкидр С. Никшићковић, публициста, штампао је нову књигу: „Г. Енгелска, Србија и завереничко питање. — П. Калајена Уинион-Банка“. Књига има 5 штампаних таблица, а цена је 0-50 динар. —

* 14. о. м. српско академско књижевно друштво „Србадија“ у Грацу приредило је сечава седницу у славу проф. Стевана Сремца. Програм је био: 1. Поздрав председника „Србадије“ г. Исидора Хаџијевић, 2. О животу и раду Стевана Сремца, говорио г. М. Недељковић, студ. фило. —

* Упрана Малиог Позоришта у Београду почела је штампање „Библиотеке Малиог Позоришта“. Издавање је предузела књижевна Рајковића и Буквића. Књижевне називе свих 15 дана, а цена је сваког 0-20 динар. До сада су изишле два свеска: 1. „Срба Срба“, и 2. „Не бежи од школе“. —

* Српско академско друштво „Зора“ (у Бечу) предузело је да издаје план по којему би се окупиле и управљале књижевне народне. Тога ради жели све који су познати са пословима читавицима и књижевницима, да јој одговоре на ова питања: 1. Име књижевне? 2. Чја је својина? 3. Ко је оснотав? 4. Када? 5. Колико је било чланова у почетку а колико сада? 6. По су читаоци (по старости и по доба)? 7. Колико је било књига у почетку а колико је сада? 8. Да ли књижевници напредује или назадује? 9. Која се ствара књижевности највише чита? (Ако је могуће, да се покаже у процентима колико се чита која ствара). 10. Која се дела, специјално, највише читају? (Ако је могуће, да се рече које се од њих и колико пута преко године посматрало). 11. Ако књижевна није јавна, да ли би се могла претворити у јавну? Шта, евентуално, спречава то? 12. Како се књижевност управља? Како се познатију књиге? Како су састављени каталози? 13. Ако књижевна употребљана одређене формуларе, послати их. 14. Поред ових питања, одговорити и на друга која су из круга оваког рада. — Адреса је: „Зора“: VIII, 1. Wickenburggasse, 12. —

* Малај М. Босић, сарајник „Тргов. Гласника“ и члан окрне Раја С. Поповић и Босић, штампао је свој суд о питању „Бакра треба да буде наша нова ветеринарна конвенција“. Књига је изишла у издању „Трговинског Гласника“, има 70 страна описне, а цена је 0-50 динар. —

* У Савбору је основана Српска Нар. Књижевница. Чланови су већ отпочели рад, у којој се нарочито истичу популарна предавања. О Новој Години говорио је члан Марко Грђић „О сеоби Срба под патријархом

Чарнојевићем“, а 8. о. м. проф. Мита Калкић о народној песни „Урош и Мрвацелић“. —

* За неки дан изићи ће из штампе збирка приповедака Лазе Комарчића, књигу издаје Коларчева Задужбина, а штампале се ове приповеке: Златна Костандинка, Београд пре и после 35 година, Писмените душе, Ко нам је каванатон? Материјална кметка, Један лист из живота наше земље, Девина судбина, Наше гробље и наше задушнице. —

* У Државној Штампарији одштампан је „Закон о општинском од 5. јуна 1903. са изменама и допунама од 22. децембра 1903. године, 3. децембра 1904. и 3. децембра 1905. године“. Цена је 0-50 динар. —

* У Бечу је основано почетком ове године академско друштво Срба из Босне и Херцеговине „Рад“. Друштву је задатак: приредно-научно образовати чланова дебатама и предавањима, и оснивање потребне књижевнице и читавнице. —

* Из Летописца Матице Српске прештампана је расправа проф. Дра Ст. Станојевића „Књиге и друго у старим записима“. Књига има 72 стране Летописне величине. —

* Штампан је и већ се распродаје: „Статистички годишњак Краљевине Србије. Књига седам“. Штампан је на 8^о, XXVII и 751 страна. Цена је у меком помену 10-50 а у јачем 12 динара. У овом су годишњаку подаци за 1902. годину. Књига има 28 одељака. — Ова књига у штампи је и ускоро ће бити готова. —

* Матица Српска расписала је на задушбине Јована Наке В. С. Меклушког за год. 1906. ове награде и тржила да се за њих напишу: 1. Роман, драма, шалова игра, приповека, новела из српског живота. Награда 100 до 1000 круна. Рок Петровдан 1906.

2. Саставци за Летописе или књиге Матице Српске: а. Студија, монографија или расправа из српске историје; б. Студија или расправа из српске књижевности; в. Географска или етнографска расправа о српским земљама; г. Почини путописи по српским крајевима и земљама; д. Студија или расправа о музичкој уметности у Срба; е. Преводи признатих и класичних дела. — Награда је за сваки такав саставак или превод 50 до 80 круна по штампаном табаклу, према вредности дела. Дела на расписану награду не могу ништа стићи под својим именом, него треба да их означе патишном или знаком. Име, презиме, положај и место становња морају нишати у засебном писму нишати, имено заштити и обележити га овим патишном или патишном који је обележила на самом делу. Само ће се ови писма отвртати, на којима је патишном или знак, који је и на награђеним делима. Остала ће се писма уништити. Рукописи се не враћају. Награда се издаје онда, кад писац поднесе дело штампано или ако пристане да му се, уз уговор, дело штампа у издањима Матицином. У првом случају мора писац дело издати за годину дана и Матици поднети 25 комада. Саставке за Летописе могу нишати, после публиковања у Летопису, о свом трошку прештампати или одштампати посебно. Према количини преосталог новца награде Матица Српска и већ штампана припозната дела, кадгод што ће примати и по вредности наградиш саставке и дела или расписане награде, остављајући писменим на вољу да могу слободно бирати предмет. —

* У Прагу је отпочео рад нова чешка установа „Словенска Котва“. Циљ је: посреднички у словенском

економско-трговачком промету. Директор је Фердинанд Токиањ, једини чиновник Зеналске Банке Краљевине Чешке. „Словенска Котва“ бавиће се о куповини и продаји свакокресне словенске робе. Дописује се свима словенским језиком. —

* У Букурџи је почео излазити службени лист самоуправне округа Моравског, Моравско Новине. — Лист излази двапут месечно; уредник је В. С. Милошевић, окружни деловод. — И самоуправна округа Валањског покрећу да свој службени лист „Окружна Самоуправа“. Лист излази сваког петка; уредник је Ђ. Димитријевић, окружни деловод. —

* Изашла је из штампане нова књига „Телеграција без жила“. Писац је Бран. Бор. Кнежевић. У књижици је и неколико цртежа. Има 28 стр. средње 8°, цена је 0.50 динар. —

* Библиотека пок. архимандрита Илариона Гуварца пренесена је у Српско Краљевине и спојена са Патријаршијом Библиотеком. —

* На фонда Михајила и Марије Милошевића из М. Крчмара за помагала сиромашних сиротина добила су, по решењу Академије Наука, помоћ за ову годину: Лаза Кожарчић (500) и Мата Радосављевић (350 динара). — Фонд има капитала 24,000 динара. —

* „Le courrier de Sofia“ јавља да ће се овог пролећа, као наставак започетог рада у Београду, отворити Друга Југословенска Уметничка Валожица. Поред бугарских, српских, хрватских и словеначких уметника, суделоваће, као гости, и неколико уметника других словенских народа. —

* Матица Српска (Нови Сад) расписала је из Задужбине Јована Остојића и жене ње Марије оне награде: 1. 50 дуката за расправу или монографију из историје Срба; 2. 50 дуката за Њивот и рад Саве Текелије; 3. до 200 дуката за монографију из историје српске књижевности; 4. до 200 дуката за монографију из историје и етнографије Бугарска; 5. до 80 дуката за монографију из историје српске уметности (сликарства, вајарства, музике и пезије). Рок је до 31. децембра о. године. —

* Д-р Лујо Војновић одштампане је своју расправу: „Александријско питање (1572—1579). Прилог дипломатској историји Дубровачког Републике“. —

* Под псеудонимом К. штампана је књижица: „Плод осамогодишње борбе за јерско-просветну аутономију у Босни и Херцеговини“. —

* Милан Гучић, ел.м. околотије у Загребу, отворио је претплатнички унос на књигу „Антологија српске уметне збуљавне лирике од 1805.—1905. године“. Пријаве се примају до 1. марта о. г. —

Женски декламатор са исписима за певане. За ученике народних школа по програму удешила Дар. Д. Кошчић, учитељица. За III и IV разред. Издање књижице В. Валожића, штампарија Д. Димитријевића, 1905. — 15×21 см., 71 стр. Цена 50 пара динар. —

Трговачко-занатлијски шематизам Краљевине Србије. По званичним и службеним подацима саставио и издао Св. Р. Хрстић. — V — Прештампана и превод забрањен. 15×24 ст., XVII + 336 + 76 стр. Цена 7 динара. —

Мостар, ценин календар за просту годину 1906. која има 365 дана. Година VIII. Уредник М. Матић. Календарски део саставио професор Андрија М. Матић. Власник: Издавачка књижарина Пахера и Кисић. 9×14 см., 101 стр. Цијена за Босну и Херцеговину 40 хелера, а за све друге земље 25 хелера или 35 пара динар. —

Св. 109—110. Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић. Власник: Издавачка књижарина Пахера и Кисић. Број XIX—XX, година VII, 1905. — Светислав Стевановић: *Песме оригиналне и преведене*. Трећа књ. — 10×15 см., 122 стр.

Св. 111—112. Мала Библиотека. — Хенрик Ипсен: *Росмерсдам*. Драма у четири чина. Превод Војислав Јовановић. 10×15 см., 168 стр. —

Св. 113—114. Мала Библиотека. — Св. Торовић: *Женска Пери Карантана*. — 10×15 см., 170 стр.

Одговорана на вечерњи, јутрењи, литургији и пребољеној са политиком и религиозним облачелима. За базе основних школа. Београд, издавачка књижарина Велимира Валожића, 1905. Нова штампарија Давидовић, Дечанска ул. бр. 14. — 13.5×20 см., 53 стр. Цена 30 пара динар. —

Павле Поповић: Из књижевности. (Прочитавање српске књижевности. — Марин Држић. — Српске народне приповетке. — Јосиф Вујић. — Дум Иван Стојановић. — Чедомир Мјатковић). Београд. Издавачка књижарина Геце Кона, 34. Кнез Михаилова улица, 34. — 1906. — 15×21.5 см., 206 стр. Цена 2 динар. —

Нови српски декламатор. Приредио Стеван Зарић, учитељ. Са 44 илустрација. Београд, издање књижице Велимира Валожића. — 15×21 см., 52 стр. — Цена 50 пара динар.

САДРЖАЈ

Посељени Моквињани, приповетка Гр. Божовића.
Посла у јору, збесна М. Димитријевића.
Нови покрет, од Давида Понадића.
Мој бакал, весели Соколовић.
Алемби, слика у једном часу с немачке, писане Св. Торовић.
Део песме, Ваљ. Стевановића.
Степи прилика за тузмане „Горског Вијенца“, књигово зрело.
Радан Перушек.
Поборнику Јовану Хрошћанцу, збесна Буре Арсенија.

Антологија: Два света, од М. П. Ђ. — Из нашег кула. — У околи.

Месечница тако даје, весела Рихарда Катановића Јеротина.

Уо наше слике.

Хромика: (Уметност, Књижевност, Радно, Библиографија).

Слика: Трут и кмет. — Др. Зубовић Радивојевић, српски

народни добротвор. — Крушевце Пар-Душановић. — Оставања.

Литер. — Радно. — На дручу. — На морској обали. — У природи.

— Веспелке.

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-вибу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Мишићев улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

У мајсторовој кући*

Зар Р. Поповић

Бечерас је „седење“, и бечерас је рад у кући мајстора Милета у Гизлаву...

Напред собе је сточић, на сточићу свећњак са свећом дојаном, за свећњак је врхом привезан усекач. Око сточића су е радовина: хајстор, шевон син Јордан, и чирак Данче. Одмах иза њих седе мајсторова жена Тада: за нојас је заденула

кудлачу и спреде спран оне слабе светлости, која продире кишом Данчета и Јордана. Код Таде је тагар е ватрон и у ватри ћутим е врхом водом, а испред тагара мали послужавник и на њему кутија са сапуненом кавом, и друга нава са ситним шећером, две цезне е флажани — а све то покривено паверезним убрусиком...

У соби је полурак; осветљен је слабим светлошћу само онај кидут напред собе, у коме су ова погнута радници. На анду се виде сенке њихових глава, али се не јави е покретима анхони, већ се сладо у једну нелику сен. која је покрива дво анд; и у углу, на постољи испред иконе, спавају две девојчице, покривене јорганом.

У соби је тишина, ујорна тишина. Само се чује одјукале коца, праскање ибришима, звијање вретена... а наовоу хиша пада, пада... Каткад гудакне мајстор Миле... звине Јордан, звине и Данче... а вретено Тадино зврји, зврји...

— Откад и кад овако радим, — у мислима претурта мајстор-Миле по пронолости: — колико пута ми се набрело какав бег, свахија, али, да му за толико и толико дана изградим какав носак, — на кад дође време да затражим зараду — јер се нико неће сетити да ми је сам повуди, — ја онда молим као за милост, за „Божиј атар“ да удели што. Па неко ми баци половину зараде; неко замачне на мене пененичок, нешто да ми та рука пружи што је моје; а некеме треба још и да захвалим што ми оставља живот, остављајући ме без зараде. Нећу да се грешим, несу сви такви, нађе се и по који добар, али ретко... Кад сам оно преклапане затражио од Мехмед-свахије зараду за кит одела, он ми баци болу лецидију: „На, — рече: — ово ти дајеш овако, а не треба ништа да ти дам“. Ја та почех молити, а он мени: „Оста!“... и ја убуцах, сагох главу и удлоних се... А кад оно пре неколико година почех есу! — буле!

* Одлазак из приватности у ризницу: „Српска Војска“, чирак — ватри, ученик, ватар — маша.

Арне-аги, — згину се цела чаршија да не одбрани, те ја једва читав остадох... Назвао сам се некакав мајстор... чак ме и „џалил“ зову!... а жени дође да кунем и најку, што ме је родила, и мајстора што ме научио... Али не, неку опи крили — Бог да их прости!... Тако је, турска је сила, њихно је царство — а ми смо раја. Па зашто смо раја, ако не зато да робујемо!...

— Ех, како је у Србији, каква је тамо раја!... Трајко Јовки прича — он је тамо радио — да се нико неће ни пара да закине, већ да се даје свакоме и више по што заслужи. Дџи му се тек онако: „Нећу твоја пара да оставе у жене — грехота је, — узми и ово, — и пружа му — нека ти је ала!...“ Па каква је тамо слобода?!... Напред сокака, уред поа... где хоћеш, леги и спавај, нико те ни такнути неће. Неки изгуби новац на путу; одмах га сутрадан зове капетан, пружа му кесу и каже му: „Број да видиш је ли толико било новаца“... Броји, броји — ни пара не фали. — „Е сад хајд“ у ас, — каже му капетан, — зато што неси чувао!... Ех, такав ми кажи живот!... А овај наш овде?!...

Уздахну мајстор Миле, па настави:

— И Кнез Михаило ото Београдско кале, истера Турке из Србије, и сад ће, рекосе, да узме Босну, па одмах да пође на Нови-Пазар, Митровицу, преко Косова на Приштину, Гњилане, па хајд' све до Вакарног Гумна. Рекосе — па га још нема. Још га нема можда зато, што он хоће да преба да добије то све с мајсторјом, с политиком, да не пролива крв, — па ако не погне тако, онда хајд' окрени топ... Па зар кало топова има; зар кало пушака има?!... У Крагујевцу, и ноћу и дану, и правником и делицом, праве се топови и пушке... Тхе, колико сада има!... Па даће Бог да и овамо дође Србија... да и ово буде српско, како је и било. Дочекаћемо ми, дочекаћемо!... А дотле?... Да трпимо — Бокја вола; да трпимо — зашто не?

Тако мајстор Миле мисли, мисли... У соби је тишина, унорва тишина. Само се чује одјукале кобра, праскање вбриника... Тадино вретено зврји, зврји... напољу киша пада, пада...

И ветар заједиче с кином и стаде ударати у хартију, којом се прозори олењени... Хартија замушти, нестимање се угибаше, као да би поустила ветру, и брзо је окласи.

Син се окренуше прозорима и погледаше у хартију — ситне кањиче удараху час јаче и чешће, час слабије и ређе...

— О, о, баш врне киша! — проговориће мајстор Миле.

— Врне, — потврди Тада.

— А како ћу ја да идем кући? — ушаташе чирак Даче.

— Лако ћеш ићи. Кад престане киша, унајлићу ошнер и отпратићу те, као и други пут. Самога те не пуштам: није ово Србија... Но, још је рано за идеме... А камо, камо да прочиташ што?... Вечеас неси ништа читао.

— Шта хоћеш да читам? — ушата Даче.

— Читај шта хоћеш... Житија си читао; читао си Васијевић-Стену; читао си Бановић-Страхињу; читао си Јешићу Душанову, а читао си и Боланог Дојчина... Хајде читај Леку капетана, читај Леку... Спава ли ти се, а?

— Не, не спава ми се, — и трља очи.

Јордан погледа у Дачета и сџм поче трљати очи.

— Хајде, мори! Остави то вретено и пеци кесу... Донеси најпре омиш што, да се раздрешу...

Кад год би било у вече „седења“, мајстор би то само казао Тада, а она већ зна шта треба спремати. Некад ће скупати кукуруз, некад шиницу; некад ће изнети из сламе дивљаке крушке гњило, а некад дрвение гњиле...

Принесе Тада чинах шинице непагњечене, па приђе татари, рачнечка патру машиница и стресе се:

— Ух, ала је хладно!...

— Богви и време је: Митров-дан прође.

— Каква је ово киша... као да је снег!

— Јесења киша таква је...

За то време Даче скиде с рава песмарицу и стаде превртати листове, тражећи песму. Тада угу воде у цезву из ђугума, откри прибор кавени да прани кесу.

— Де, најпре једите шинице — раздрешајте се, па онда читај! — рече мајстор и сџм извади кутују и поче санџити цигару. — Ех, кад би знао још и ја отпеваи што!... Ала нека, нека... Доста је и читање, доста... Да ми је Јордан научио толико!...

— Е доста ти, доста! — изађе из стрљена Тада. — Што си окупио дете непрестано: све то, па то! — А зашто ти неси научно књигу!

— Добро, добро, — прокида мајстор Миле... — Хајде да слушамо песму...

Даче чита... чита.....

Кад с' обуке Краљевићу Марко,
Уд'ри чоку и уд'ри кадифу,
И на главу калмак и челенку,
И на ноге корче и чакшире,
Сваки шефти од дуката жута,
И опас сабљу димисију,
Златне ките бију по земљини,
У плато је сабља обливена,
У острицу остра и угодна;
А слуге му коња изведоше,
Осељали седлом од позлате,
Покрили га чоком до копита...

— Еј, Краљевићу Марко!... — викну мајстор Миле.

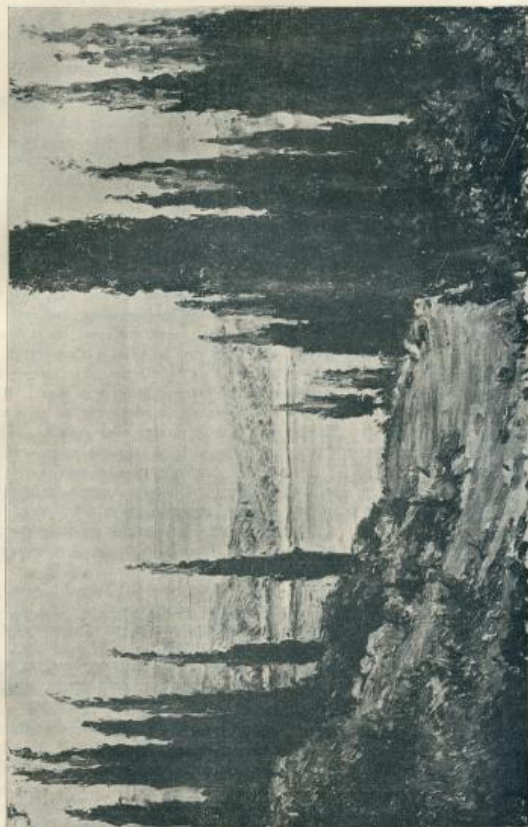
— Бабадан!... бабадан!... Тако одело да видиш, тако!...

Бабадан — јупан.

џалил — необичан поздрав.

седења — радни дан.

врне — иде, каже.

Томислав Крижан

Из призора

Такво ли господство кажи!... Јест, јест, то је господство!... 'Ај, хаће Краљевљу Марко!... Еј, негдашње наше царство!... — па удахну најетор Миле. — Нека то више сада, нека... То сахо квал ерски ако има... квал... он само једина!...

Данче настави: чита... чита...

Виће њего војвода Милону,
Виће њего са бијеле куле,
Те признаше своје миле слуге:
„Слуге моје! отворите кључу,
Наидите пољу широку,
Уфатите друма широку,
Капе, ћено, тур'те под пахуке,
Поклоните се до земљине црне,
Ето к мени побратима Марка:
„Немојте му скуту обискивати“,
Немојте му сабљу приватити,
Ни ви Марку близу приватити:
„Може бити да је слугит Марко,
Може бити да је пијан Марко,
Па нас може с коњем претанити,
И градијех, ћено, останити:
„Док уиће Марко у кључу,
И са мном се у лице подуби,
„Ондај Марку коња прифатите,
„А ја ћу га помет' на чардаке“...

— Како да не! — прихвати одушевљени најетор Миле. — Марко дотера цара до дузара, и цар се уплаши, да га Марко не посече, — те да се не причувају слуге!... Море, капе под пахуке, капе... па се поклоните до земљине црне — поклоните се баш како младе нове!... Хај! да је нешто сад да дође онде Краљевљ Марко, па да подвикне овоме бееном Сант-аги: „Чалну доле, бре!... Крети се!“ — а ној ти Сант-ага како младе нове!... Ха, ха, ха!...

Миле забоди иглу у вез, па престаде да ради, да би лакше предатавати себи тај блажені тренутак, да би оживео тај сан...

Тада јесу кључу у филдан, стави леву руку на груди, а десном му пружи:

— На, узми кључу, па шпј... Не заноси се оним што неће бити.

— Како неће бити!... Па ако неће доћи баш иставиш Краљевљ Марко, доћи ће ерски квал, доћи ће ерски војник... па свеједно... Ти не знаш да су ерски војници јунаци, да је један војник доста на десет турских војника... Не знаш ти, жорд, ништа не знаш... Него узми то своје вретено, па предја — то је твоје!...

— Не знам, право кажем — не знам; женка сам страна, па не могу ни да знам, — одговори Тада и лапушу у прете, па заврте вретено...

Вретено зврја... зврја... Напољу вијуче ветар с кишом и удара у прозоре. Хартца па прозорима толико је оклажена, да по ној кључе кањиче; зауставе се на доној страни черчила, ту се прикупе, нарасту и онда се спуштају низ черчину и вид.

Дрековни Данче зена, зена и уворио Јордан... Данче протрља очи, па настави читање, али тише...

Милон оде на танке чардаке,
Те облачи дивно одјело:
Самур-налик и черке-челенку,
А на себе три ката халзину,
И пригну коласту алзину,
Које данас ни у краља нема,
Отинило је гримест беса блага
Док кнутра ту'рно постану,
А с лица јој ни хесапа нема,
Ту је много благо сагронено;
А слуге му жарла изведоше...

Последње редове Данче све тише изговараше, а све чешће везаше...

— Ава теби се баш спава! — рећи ће најетор Миле.

Данче не одговори ништа, већ само очи стаде трљати.

— Спава се детету, како да не! — рече Тада. —

Откад се себе устало, па навадан ради, ради... И да је сажо даву, — не, него и ноћу и даву. Па неје ова једна нећ, већ толико нећ. Још да неје Бог оставио свету неделау и празнике, не би се знало никад за одмор.

— Е шта ћеш, жено, нека се куд!... — удахну најетор. — И кад би од овога рада било какве зараде, нека је просто све неспаваше, сав труд. Али овако... ради и ради... мучи се и мучи... не за себе, већ за другог. Јест, ово се ради за Сант-агу. А Сант-ага — ћео му да ни баци штога, као слесцу; ћео му да ми не да ни мангара. Ко му шта може!... И некаш ником да се покажаш, некаш ником да се поплачеш... Хај, хај! — онет удахну најетор Миле. — И још да неје ове нусте наде да ће и ние суице огрејати, да ће и нас Бог курталивати, — не знам како би се живело!... Него, хајде ти, Данче... хајде, ж'ниј, почнутај још мало... и онако киша врне, те не можеш ниш... Доноси, жорд, још шпешине... доноси, лек се раздремају...

— Нећемо, нећемо... — одговорише и Данче и Јордан.

— Добро, добро... Хајде ти, жено, усеки свећу, јер ето баш не види се.

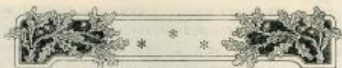
Тада се киша па усекач, отвори га и усеки свећу, те боље засветли.

Најетор Миле узв иглу и настави вез... Данче као раздреман поче јачим гласом читати; али убрзо попутети, те све тише и тише речи изговараше... Кад претено јаче зазвирја, кад избришја јаче прасне, — тргне се и Данче и подигне глас у читању; али да мало, па све слабије и слабије... све тише и тише... докле се и најетор Миле не насенио и прекледе:

— Доста, доста!... Ти већ заспа!... Хајде, жено... хајде простри жм, нека спавају заједно. Ја ћу остата још, да доврши ову грану. Простри их, па дај мени још једну кључу...

напољу — ситни поњи од неколико паре.

Свет не овај ниш не занима;
 Моје очи равнодушно гледе;
 На души се спољни свет не сина,
 Живим празно, живим ко од беле.

Не размишљај ни о чему нише,
 Нит' страхујеш, нит' се чега бојиш,
 За те нема ни сунца ни нише,
 И на тучи ко на зраку стојиш.

Ја сад могу само да се смејем,
 Можда ничем, ај' тек да се смејем.
 Окућен сам тако да се смејем.
 Бог је хтео, морам да се смејем.

М. Симић

Под старост

Анри Лонгел

Међу 1850. и 1855. год. у дну једне палатке, на крају мезина пустиг кварт, у једној старој соби, свој коштаној про- шљонџу, двоје старих, човек и жена, се- дели су поред ватре, на Вадме Вече, у доста касно доба.

Имали су косе беле као зимско па- перје које је, у дугачки правоугаона, падало напољу као месечине искрице. Лица су им била душевна, нежна и фина, озарена мишином и изборана до- бротом. По каткад осмејак, као какав бледи сунчани зрачак позне јесени, обасјавао је њихове ликове за које се могло мислити да су некада били најприватнија на свету. Шта више, задржали су још и остатке лепоте. Нај- зад, требало је само видети их посађене једно поред другог у похабаним наелоњачама, видети како се готово додирну коленима, на бити најчисто да су се морали много волети и да је од тога остало нешто боље од оног што обично долази после љубави.

Нису говорили једно другом. Посматрали су како живи, па затим како изумиру натра у камишу. Плати- нови, мали и велики, подизали су се, спуштали, оди- гравали свој мали цурури балет у одећи ружичастој, плавој, зеленој... Они су их неко пратили очима, и лепо се видело како су кроз њих светлости, с оне стране старе плоче на камишу, посматрала све безгранично и дубоко своје прошле младости која више није плаћала.

И баш се тога, што би, само да отворе уста, знали да кажу једно другом тисуће ствари које би им затупе читаве дане и месеце, они су љутали тог Вадме Вечера. Али се људи могу разумети и без помоћи гласа. Њуташе је разговор златних срцаца, и њихи стари сузурици нису имали потребе да пунте ни гласка нити да фразирају, да би се питали и једно другом одговарали. Знали су у напред и једном за свагда оно што су о себи сажили и о целом свету мислили... а тако исто и о оном свету, у који су веровали... Тако су се добро познавали! Никад ни облачак, на како незнатан да би био, није покривао азур њихове среће; никад нису имали тајне једно за друго за четрдесет година. Тајну, истину рећи, имали су управо једну, целог свог живота, али то је била тајна за обоје, коју су лако подносили: нејасну и дивну тајну своје среће, коју су чували и крили што су боље могли, јер су знали да се сунине велике радости пеналске губе чим се човек њима похвали, или се, шта више, заборади на то неким повери. Реците, као тајну, свом најближем пријатељу да знате какво благо, — оно је већ украдено.

Наша два тајствена супруга имала су дакле ову невероватну моћ прикривања, која не само унежирује: могли су кривити своју сталну љубав. Без сумње они су је признали. Некогуде је урадити друштво. Али с ка- квом пристељонџу! Са каквом обасјавањом! Нису је безобразно износили нити трубили, а како су били вешти да не показивају суседи, они нису имали потребе

да им завиде... Требало је да готово непрестано играју комедију за друге и за саме себе! Али то је било њима лакше него обичним личностима из редовног света, а треба их правдати, јер су чинили, у том времену, оба дела слободног и по мало сумњивог, дубавног и опасног, аудог, неразвијеног, богатог и сиромашног друштва, чије пороке копирају часни људи, и у које праћна има тако често прибежишта, које се зове: глумачко друштво.

Да, ова породица достојних и дивних старих, које је некада свечано венчао кмет и поп, пред Богом и пред људима, тако исто озбиљно као што то може да буде с каквим бакалником или маркизом... била је породица старих глумца, људи из света на даскама, бића створених по облику Бога, рођеног баш оне вечери, и који су руменили образе и гаварили очи, који су рецитовали на позорници стихове и прозу, којима нису били аутори, а оне само за новац, за живљење!... Још су трајали и заслужили да имају своје достојне беле власи и да сањају поред пламена — њихова последња рама! — после повратка с поношне службе Војке, на коју се нису колебао да не иду, руку под руку, да се диве псеценовању обожавања достојног комада, који је пожељно ведаке успехе, детинског и популарног комада, коме се не зна број представљања, који је натеривао свет на плач и смех, чија су главна лица: Јосиф, Христос, Марија, магар и по, и, само у другом реду, краљеви који онде имају незнатне улоге са својим скривеним даровима злата и драгог камена.

Муку беша иче Валерије а жени Анза. То су била њихова позоришна имена која су узела из стидаљности, да не би ни најмање срамотила поштоване породице којима су припадали и које су бројале међу својим предцима једног романског кнеза, два барона, три фелерала, једну краљевску дубиницу, једног епископа in partibus, четири робљама, више банкрота, једног умореног на точку и једног обешеног.

Њихова сентиментална историја проста је и највиша као заплет дивана завесе, као дијалог кавне панедјоватске представе. Говорећи једно другом на позорници да се воле, открили су једне вечери своју узајамну дубав. И одмах су се узели, као у расплету таквог Окривања комада. Нису имали деце и, при свем том, виђали су их врло ретко. За двадесет и пет и више година играли су заједно, у више од тисуће комедија, трагедија, лакидија и драма. Имали су великог талента. Свејаким су се, плакали, дрхтали неопијано искрено и лако. Умрели су на ето начина: од радости и туге, од жеде и отрова, пожара и давленија; покрали су аманузи и лаворисли, славили своју сребрну свадбу, затим се повукли у паланку дивно обраслу густим дрветина, као каква декорација, кроз коју су недавно прошли на поштанским коњима, у току једног путовања о коме су сачували нежну и нарочито ушомену, где су се заклали, над суклеринцом, да се врате и заврше свој живот и понављају своје улоге. Они су их понављали дакле ту,

у тишини и смешу вечног одмора, опокинути се нарочито репортера своје среће, која је била тако чиста, тако потпуна, тако ретка.

И ако су два часа откупала на једном прикрену часовнику, још старијем од њих, а који је непрестано понављао једно те једно још од Луја XIV, Валерије, пошто је угушио у својој снивној нахрами мало кијање, рече Анза:

— Нешто смо се много ућутали, моја Кло.

Она закрте главом — осим ако то није оно стално подрхтавање и меланхолично „да“ и „није“ старости која сумња, и уздахну:

— То је истина, али опет зато не мислиш о томе.

— Него о чему?

— О једној ствари која ме мучи, а коју ћу ти мећући рећи. Имам једну исповест... На срцу...

— Мени да исповедим? Мени?

— Да, и то врло озбиљно.

— Тиче ли се дубави!...

И његово око засија као у Дон-Жуана.

— Да.

— Којешта! Још?

— На жалост!

— Зашто на жалост?

— Видећеш.

Она поче:

— Ти верујеш да сам ти увек била прва?

— Зацело! И још верујеш. Par le diable qui fit la femme! (То је била исков из једног романтичног комада у стиховима у коме је он био достизајак).

— Не.

— Варала си ме?

— Да.

— Ти? (Устане са столице). Ти! Анза? У коју сам залагао све своје славо поверење?... Шта?... Ти си м... грешна и безаконна жена... ти си ми се дакле тако захладила за ретку жалост коју сам ти учинио, изабавиш те међу толиким другим принцезама, да бих те уздигао на своју једину и постојећу на шпански престо!...

И преко своје воље, он се нагнуо и понављао јој насаже којима се некада плакала, и ова последња фраза, коју је избио с напизама у рукама, пала му је на намет из једне дивне драме: Le souverain de Grenade, којом је електризовао партер.

Она потврди сасвим тихо:

— Да, сире.

Затим се вратише на обичан говор:

— Варала сам те без варана, пријатељу, али је то готово горе и ружичије него да сам те преварила варјући те.

— Изјасни се јасније, цитанко, или се чувај... (Још једна грохотавна фраза, и преко његове воље...)

— Кво. Ти знаш, кад се ми се изјаснио...

— И ти мени...

СРЕБКО МАГОЛИЋ

БРЕЗЕ

— Да... Ти знаш да ли их се ко удварао?

— О! Господе! Не подсећај ми на то! Доста сам од тога патио! Био сам љубоморан. Љубоморо! Павлена жаоко! Ти која... (Пође и хтеде да продужи једну тираду из Огела.)

Она га заустави.

— Ниси имао права.

— Без сумње! Али зар је човек који воли — господар побуда своје сумње и свога гнева? А ја сам те волео. Јест те вољим. А била си тако лепа у тој прену! Непрестано се лена.

Она учини: „Хи! комад је остарео!“ А он продужи:

— Како да не бих био љубоморан! Видиш да сам имао права; имао сам права, кад ми вечерас, после четрдесет и пет година, казујеш...

— Не хитај у сувишном оштрувању! Пусти ме да довршим.

— Ах, Селимена!

— Сећаш ли се да су писма, пријатне подулице, изјаве, које сам добијала сваког дана после престане, биле једна од ствари од којих си нахитало, кад је наша љубав била на врхунцу?

— А! да. Падале су са свију страна! Са свију страна од једаред — из дворишта и врта. Биле су од младих...

— И од старијих, и од средњих...

— Од песника, војника...

— Имала сам богат избор.

— И ти си изабрала!

— Не прекидај ме. Сећаш ли се да су се ове љубавне и ватрене посланице, којих је број био врло велики чак и у прену када се знало добро да смо се дуго волели, проредиле и биле ређе чим смо се узели?

— Ми смо се ипак зато волели више, ако је то било могуће.

— Да! Али... Законита жена... Мање сам раснадељавала обожаваоце, писам више толико обећавала, а при свем том што сам решила да те никад не варам, при свем том што сам те волела више од најбогатнијих и најелегантнијих (треба ли рећи?) — патила сам због овог оладања почести и тражења. Свили овим лежи, лажним и шареним изјавама које сам добијала, из рђавих побуда, без сумње нисам никако веровала, смејала сам им се...

— А ја сам плакао.

— Којешта! Заједно смо их читали. У самој ствари, то ми се допадало, то је била пријатна навика без које нисам могла више, божанствени дувни који су их димом не достајали.

— Да ли је могуће?

— Да. А ти то ниси опазио, Селимене!

— Никад.

— Заборавио си. Често си ме питао: „Шта ти је, Маринета! Зашто си тужна? Не говориш ништа? Твоје су мисли на другој месту. Где се винула твоја памет!“

— Можда... Да... Неодређено... Дакле, то је било! Охмале најаве!

— Да, то је било! Не реци реткост, реци прекид, потпуно ишчежњење, ништавиност, јер, после шестомесечног брачног живота, није долазила више ни једна. Какав срам! Вратарка у позоршту, облачице... Посредници који су, само на годину дана раније, били навикнути да ми предају у свако доба од стране великодшних обожаваца... од кад им нису више стављали у дужност ни најмањи потјани налог за мене, презирали су ме, а наизједно

сам и презривог сажалења у њиховим погледима. Мршавица сам, одлазила рећи, као Обелија.

— На ја нисам ништа онако!

— Јуди не онакоју те ствари, господару! Нарочито мужев!

— Требао ми је то рећи.

— Па шта би урадио? Ништа.

— То је истина!

— Дотле сам дошла... до тог степена срубе, понижења и туге... Једног јутра... једног даног јутра...
Ах! Валерије!... Ах! Самарије!

— Ниско!

— Да.

— Ах, Лиза! Ето тога сам се плашио. Племо?...
Љубавно!

— Ах! да. По својна правилима! Била сам срећна! На сутрадан — *Друго!* на прекосутра... на сваког дана...
Тко за месец дана. Дакле, још су не волели!... Непрестано су мучили за њом... нису претпостављали да сам сувише часна жена, удата... проста, што је исто као и да се каже да је свршено са њом, да сам застарела, пошто сам се одрекла свега сјаја Сатањина...

— А после?... Дале?

— После су ниско проредила.

— Ах! Браво!

— Али предузиме да ми долазе са пуно тачности: час сваког петог шестог дана, час сваког петнаестог.

— Дуго?

— Две године!

— До ђавола! Ко их је слао?

— Неко непознато лице.

— Анонимни обожаваца!

— Да... Није писао своје име...

Он прошира патру, неушески: „И никад се, никад није јавио.“

— Увек сам држала, рече она, да је то била нека велика личност која је хтела да сачува никогинто, јер је руке не био измрнут, као да је писан левом руком.

— Подма! Дакле ниси никад говорила с њиме?

— Никад.

— У том случају, ти ме ниси варала?

— Ох, јесам!

— Како то?

— Пре свега, та његова писма била су тако пуна љубави, тако лепа, тако деликатна, тако нежна, тако сутизна, тако тугаљива... не! ти то не можеш појмити!

— Јеси ли их чувала?

— Дуго... Крила сам их!

— Где?

— Казашу ти... доносице...

— Кад?

— Кад нам буде стогодишњица. Ележ, како пој љубавник — љубавник на хартији... У осталом, он ни је никак био љубавник, зар не?

— Којешта! Свакако, треба и ја с тиме да се попиријам! Мора се признати, он је био нека прета љубавника.

— Како ми је хој љубавник био онако једну тајанствено адресу где бих му могла писати...

— Ах! Вестидније! Зликоме! Одговарао си му! Одговарао си му?

— Да! Често! И то са неким жаром!...

— О! Жакелина! Розалинда!

— Не гди. Кад би могло замислити како су та писма била заповедничка и давна! Било је некогуде оставити их без одговора! И камено срце датило би се пера! Шта мислиш о овој фигури!

— Она је, као и ти, — дрека. А тај други говорио је рђаво о жени, у својим посланицима?

— Не! Никада! Напротив! Проклињао ме је да поштујем твоју част.

— Но! То је још срећа! А шта си му ти одговарала!

— Будалаштине! Велике будалаштине!

— О!

— Шта хоћеш! Зар то није било боље, него да сам их чинила!

— Не одричеш! Све једно је!...

— Повиљам ти: да си могао читати сва та писма, разумео би лепо! Оправдао би не!

— То није несумњиво. Али оно што бих желео, није него ли писма, ах! што бих желео да видиш, то су — твоји одговори! Ето, то је морало бити још замисљивије!

— Доста, Хорације. Ај! На несрећу, или боље рећи на срећу; он их је или однео или уништио! И ето те ће се ствари сазнати тек на оном свету.

— Нека буде невести. Причекајмо. Али пошто смо се упустили у те даљке прошлости, напославајмо, испричај све слух срца свог, но! Ниси никад тражила да сазнаш ко ти је писао?

— Никад!

— Никад ниси долазила у искушење, никада ниси била радознала да се видиш, да се разговориш, да се познани с њим!

— Не.

— Чудновато! Ниси желела стварности!...

— Игузја је била сувише лепа!... Понижвала сам понекад и на то, али сам се бојала, да не паднем са своје висине, кад бих се нашла пред својим непознатим. Па шта! Није ништа друго! Сећам ли се! У петнаестој години играла сам Перху!

— Инала си вожда прака. И кад су залуђене, жене су разумне.

— Онда... свршено!... Ето, моје је признање искрено, измакло се... премисли шездесету! Варала сам те, јадни Оргене, доносицањем. Прашташ ли ми?

Он је узео за руку и рече тихо трагички:

— Да, госпођо, ако ми даше писма!

ПРЕДРАЂЕ СРЕЗА

— Добро, господине! Пошто употребљујете силу... добићете их.

Она се оте смећећи се, устаде, оде и отвори свој велики домаћи орман с томплима пасаданог и панталона украшеног рубца и свила старих букетских мањетама, и севши у дну, у средњој прегради, закукавши своју ручицу испод слоја финих кошула и сатеница, она извуче пакет пожутелих цисама који је био везан једини златним гајтанчићем са бонбонјере. Почукиса их, погледа, принесе унажи, слеже раменима, насмеши се с малим прехењем усана и провикла: „Боже мој, како је човек луд кад је млад!“ Он одговори: „Па... и кад је стар!“ Она му их предаде с лепим држављем као каква војнооткица:

— Ево, господине.

— Добро, госпођо!

Завладала су се; увек су играли комедију: обрађивали су „сцену у четворо“.

— Довуштате ли ми да их прочитам?

— Да, господине. Али не предајте их... Суните бих се стидела... Тек пошто се повучем у своје одеје...

— Нека буде, госпођо! Идите одмах! Већ је касно!

„Наше одеје“, на који је покизала руком, беше њен креветац близанац, наменити поред његова.

— Окрените се, господине.

Он окрете своју фоталу.

— Свршено је. Не гледам. Али не пропустите да поред камених останите своју ципелу: данас је Бадање Вече.

— Добро, кад хоћете. Али шта ћу наћи у њој? Он учини неодређени покрет. Она донесе и остави на камину једну свију златку кадилену ципелицу која јој беше усвојена, на чијој је кишанци сијао неки стари накит.

Затих три уздaha, шум као код свилених хартије, и она је била у постели, са багнетеним покривачем до подбратка. Гласом, који је говорио већ у сну, она рече:

— Лаку ноћ, драги и стари пријатељу...

Он се беше нагao над њом и покриваче је:

— Лаку ноћ, животе мој, душо моја.

Часовник је откуцао пола. Она се полулица снаржне, један њен на његов образ, један његов на њезину лепог седевастиг чела. Затих је она већ спаваала, дигала правилно: један — два, један — два... Правдо доте.

Он је елуша, своје се сам, с нежним и жарким обећањастим одлази лагано, на врховима ципела, до свог вишараног стола стила Луја XVI, извлачи дубоку фијоку одоздо, заплочи у њу руку, вади са тајанственошћу један пакет пожутелих цисама везан једини старим златним гајтаном, и, прво сакнут, затим на коленима, оставља га у ружичасту ципелу, рекавши сасвим тихо:

„Одговори на њезину цисна. Како изненађења сутра у јутру!“

Превео Мил. Н. М.

Кроз свест и нерве чујем да порача
Сенка тишине и нејасна мира,
Док густа магла разлива се, збира
У покров бола, у завесу плача.

Осећам додир трулог огртача,
Себе, да идем из овог оквира,
И плаву земљу да линије спира,
А напат први буди се и јама.

Гледаћу како изумиру време
Слепоме телу што га инстинкт крепи,
За огледало се погледа нагло лепи,

Да види уста што ће да занемом,
И ако вечно пољупце и неге
Тражаћу жудно — не мртвачке неге.

Dis.

СИД

Трагедија у пет чинова. Написао П. Корнелј, с француског превео Н. Марјановић

Лица:

Дон Фернанд, преј краљ од Кастиље;
дон Урани, краљевка од Кастиље;
дон Јајего, отац дон Родрига;
дон Гомез, гроф од Јекас; Химена отац Химена, брат дон-Јимца.

Дон Родриго, Химени љубавник;
дон Санчо, Химени љубавник;
дон Аријас / кастилјански кнез;
дон Алонзо / митр;
Леонора, краљева кастилјанка;
Елизира, Хименина љубавница;
Краљевински слуге.

Догађа се у Севили

ПРВИ ЧИН ПРВА ПОЈАВА Химена, Елизира

Химена

Да л' се то, Елизира, све одвета стече!
Не сакри ли ништа што ми отац рече?

Елизира

Још ми срце дршће од голене чари:
Он цени Родрига, и за њега жари
Тако као и ми што љубите њега;
Чак, не варам ли се, из говора снега
Читах му у души где вам заповеда
Лихоти Родрига љубавнички беда.

Химена

И опет ми речи, ја те молим за то,
По чему ти изданих да пристаје на то.
Наново ми речи какве имам наде,
Тако драг ми говор радо се жале;

Никад с обећањем не досади нама
Да слободно једном нама љубав плама.
Што ми тајом Санчо и Родриго с њима
Преко тебе просе, одговори л' чини?
Да се чин пред њима не одаде мало
Е ни подједнако до њих није стало?

Елизира

Не, сланих вам срце равнодушно да је,
Нит' ком руши наде, нит' за кога хаје;
И да, сувише ми ни строги ни благи,
Чекаће му налог за избор ван драги.
Оца то штовање ускити вам на то;
Лиде му и речи боху спедок за то.
Ал', кад све вам треба рећи што се стече,
Ево шта у журби за вас и њих рече:
„Има сасвим право, вредни су је оба,
„Пажњите краљ и верни до гроба,
„Храбри, ха да млади, јер из ока њина
„Смелих ми предаха чита се врлина.
„Нарочито, ето, дон Родриго непа
„Их прте на лицу а да му не спреча
„Будућности славне, јуначина еродне;
„Из куће је тако ратницима плодне
„Да усред лавора рађају се њена.
„Храброст му се оца нека тако цени
„Да, док би при снази, не беше му равнио;
„Те боре, сведоци јуначтва му славног,
„И сад нам још кажу шта је некад био.

СРЕЋКО МАШОВИЋ

ПРВИ СНЕГ

„Ја се чврсто надам да и син му још
„Изостати неће ни мало за њине,
„И ћер ми, укратко, нех се дичи тихе
„Што, дубећи снега, годити ми пође.“
То каза у журби да на веће дође,
Те због закишења не сврши што поче;
Ал' из оно речи, видим, набор доче;
Међ' њиха се двога јако не колеба.
Краљ за краљевића наснигача треба,
И та част свакако његова ће бити:
Избор је несумњив, храброст што га кити
Нема од такмача кога да се боји.
Пошто по јунаштву изнад сваког стоји,
Биће и без премца у правичној наду:
И, кад дон Родриго у овоме раду
Већ и ода склопи да за то покреће
Предлог вамен оцу кад се сврши веће,
Да л' погодн време, нех се од нас суца,
Да се све јесуни што вам срце жуди.

Химена

Нивк ми се чини да ми душа сада
Одбија ту радост, и тешко јој пада.
Разна лица судбе сваки час се гледе,
И у овој срећи ја се бојим беде.

Елиора

Видећете, срећом, страх основа жена.

Химена

Хајде, истрајају, ма шта да се спрема.

ДРУГА ПОЈАВА

Краљевића. Леонора. Паж

Краљевићка

Известите, пажу, од мене Химену
Да њен нехат боли другарицу нену,
Јер с посетом данас жато ми олева.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Краљевића. Леонора

Леонора

Гђено, сваког дана ниста жуд вас играва,
Те све, с њом говорех', ни сте ради знати
У каквој јачини кад је љубав прати.

Краљевићка

Без разлога није: из сваке је доле
Привудих на љубав чије носи стреле.
Дол-Родрига љуби, ал' ја јој га свратих,
Тим што му хладноћу према њој ускратих,
И радо, зближив' их, желела бих саде
Видети да сврше љубавничко јаде.

Леонора

Гђено, при свем томе, због успеха њина
Највеће нас туге обузне горчина.

Љубав што обоје с радомљу их здружи
Зар то племенито срце да растужи?
И то сад ван за њих замишљаше веће,
Кад су они срећни, не лиши а' нас среће?
Ал' ја неутитио забридах вам кајна.

Краљевска

Бол ни је све већи зато што је тајна,
Чуј, најзад, како сам јад сналазала живи,
И, жалех' ми слабост, врлина се дива:
Љубав је тиранин што никог не штеди:
Тог витеза изадох што му сада гледи,
Ма да јој га дадох, за све душе вољни.

Леопора

Ви волите њега!

Краљевска

Ја те само вољим,
Гледај где ми срце збуњено се креће
Чим победних његов тек ни се сивене,
Где га приповаја.

Леопора

(Простите жени,

Ал' мислите љубав где образ прени,
Да се заборави велика принчеца
Да витеза простог дубити не преца!
Шта би Кастилија, како краљ то гледа?
Знате л' ком сте ћерка, чије ли сте чедо?

Краљевска

Да, сећам се добро, и у гроб ћу лећи
Пре но понижена име ћу порећи.
Рекла бих ти на то, и сам заслуг хоћу
У лепој је души с правом да се воли;
И, кад би ми љубав прадати се хтела,
Примера бих много навести ти могла:
Ал' нећу, јер част ми ни коцку се нећа,
Што је јача љубав, и храброст је већа:
Ко ћерке не краља, учи понов бедан,
Нико сен владара не би био вредан.
Кад видех да срце усипкос се слама,
Дадох што не могах ју узети сама,
Метнух' његов себе у оков Химену,
Да своју угасти палећ' љубав нећу.
Не чуди се, дакле, што са очајањем
Нестрпљиво чекаш за њини нечањем;
Видиш да то сада смета ниру жене,
Живи ли од наде, љубав и хре с поже,
То је ватра која гаси се без хране;
И нимо горчину љубављу ни дане,
Буде л' неен за навек тај Родриго крети,
Срце ће се спасети, ал' наде покрети.
Међутим ни грозна патња се не нећа;
Драг ми би Родриго до тог заручења;

Радих да га губим, и губим га с тугом,
Ето откуд ми је јад с потцином тугом.
Увиђам где љубав све ме гони бедну
Да за ствар тужним презирава вредну
Видиш где се душа на два дела дева:
С храбростју је већон љубав кини сзена.
Тај брак ми је кобан, желим га, и страдам;
Тек неутном нилау ту смен да се надам;
Већ толико љубав са чашићу не зане
Да, сврши л' се ал' не, сахну ми се нане.

Леопора

Госпо, неким ништа да вам кажем на то
До, жалех' вас, с вама да удахнем зато!
Жалим вас, и ако укорех вас строго,
Ал' кад у аду килон и тешкоме ниво
Слепади вам врлина и коћ му и чари,
Одбије жу напад што вам спокој квари,
Вратиће вам жира, скинути брешава;
Надајте се у њу и похот времена;
Надајте у небо, наде нису празне
Да врлину спасе неправичне клане.

Краљевска

Мој најслађи над је падава се проћи!

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Краљевска. Леопора. Пам:

Пам:

Но жели, Химена, може ли нам доћи?

Краљевска

Забави је жало галеријом како.

Леопора

Зар ћете и даље да сањате тако?

Краљевска

Не, хоћу да лице, и крај свога јада,
Разнодим ниво у сачоли сади;
Брзо ћу ја к вала.

ПЕТА ПОЈАВА

Краљевска

Небо, откуд лека

Очекујем тузи што не снаје преки,
Подлај ми јој плаза, част и жир ми брани.
Своју срећу тражим где се туђа стани.
Тај брак за нас троје једнако је важан,
Укорн му дејство, ал' дај ми дух снажан.
Венчаши то двоје што се радо гледе
Значи лишити не окова и беде.
Ал' ја се закахних; да паћем Химену,
Те да бол разблажи у причину нечу.

Р. Марчин

Опасност

ШЕСТА ПОЈАВА Гроф. Дон Дијего

Гроф

Доста, победите, и милост вам која
Краљевски част пружи што је само моја;
Вас за васинтача краљевљу даде.

Дон Дијего

Та част, може докучи укључена саде,
Правичност сведочи свима који маре,
И да зна да плати краљ изелуге старе.

Гроф

Они су ко и ми, велики на како,
И краљевци могу варати се лако.
Тај избор је доказ на дворане злате
Да садашње службе рђаво се плати.

Дон Дијего

Манимо тај избор што нас тако једи,
Може да га милост ко служба привреди;
Ал' штовати круну дужност нам налаже,
Не невинити оно што краљ каже.
Здружите част коју ви сад с другом којом;
Својом светом везом нашу кућу с којом:
Родриго Хинелу воли из дна груди,

И та, вредна њега, њега му је жуд;
Пристаните, грофе, и ето вас зета.

Гроф

Сне за нећим биће жуд Родригу света,
А тај сјај господства у одличју оном
Понеће му главу и сујетом новом.
Нек принц, господине, без нежбе не страда:
Учите га како облашћу се влада,
Народи под њиме с трепетом да стоје,
Добри да га воле, али да га се боје.
Долајте још томе ратничке врлине;
Привикните њега на ратне горчине,
Да нико у боју не стигне га ножа.
Да на коњу буде и двени и ножа,
Да свима оружја, утврђење свали,
И да за победу сам себи захвали.
Знајте да и пример треба да се узме,
Ваља и да види што год од нас чује.

Дон Дијего

Место ког примера, успрок тој злочи,
Повест мог живота на читање доби,
Ту, где лених дела ред редова следе,
Видеће како се народи победе,
На бодом напада, војскама зановеда,
И глас стиче делом што се приноведа.

Гроф

Тек примери живи нешто више кажу;
Зао ће књиге прилици дужност да покажу.
И зашто их, најзад, век и дуг и славан
Кад један дан другом не би био раван?
Ако бисте смели, ја сам сада смео,
Краљевству их рука ослонјај је цео.
Драгон с Гренадом стрени ми од мача,
Име ми ко бедеи Кастилију јача;
Ви бисте без мене робовати пошли,
А душмани би ван за краљеве дошли.
Сваки дан, да славу повећа ми ову,
Пружа ми нов довор и победу нову.
Принц тек поред мене на бојницу драгу
Безопасно може окушати снагу,
Победи се учи, гледаћи не тако:
А да свом позиву одговорим лако,
Види би —

Дон Дијео

За краља виши ван службу својску,
Пода њим се бисте и кретасте војску;
Кад ми старост ули у кале лед бедан,
Постадоште мене закепеник предаи;
Најзад, да изливши говор ила неће,
Ви сте сада оно што ја бежах пређе.
Видите и сами, ако ван се свиђа,
Да и краљ нећ' нима разлику увиђа.

Гроф

Што год ја заслужи сад све вама следи.

Дон Дијео

Воље га заслужи који нас победи.

Гроф

Ко га не заслужи достојан га није.

Дон Дијео

Кад га ком ускрате, зао знак се крпе.

Гроф

Ко дворяни стари стекли сте то тамо.

Дон Дијео

Глас јувачки би ми пригласица сажо.

Гроф

Реците, га част нам пре старости следи.

Дон Дијео

Кад је краљ укаже, он на храброст гледи.

Гроф

И онда те чисти ја сам само вредан.

Дон Дијео

Ко је не добије не вреди је бедан.

Гроф

Не вреди је! Зар ја?

Дон Дијео
Ви.

Гроф

Награде моје

На ти, дрски старче, за бесрамље твоје. (Оставља га)

Дон Дијео (Хвата за мач)

Сврши, и с том руком живот узми мени
Кад први пут мора мој род да црвени.

Гроф

Шта ћеш са толико слабости ти наге?

Дон Дијео

Веже, да у пужли издан сам од снаге!

Гроф

Твој мач је мој сада, ал' ти би се побио
Кад бих сражени грофеј својој кући допи.
Збогом. Читај прилици повет свога жића,
Васпитај, успрокос завити, изадића;
За бесрамни говор праведна ти казна
Значиће му нише од украса праина.

СЕДМА ПОЈАВА

Дон Дијео

Беснило! Очају! Старости ми клета!
Зар живех за ругу ту толико лета?
Седина у рату стог оболи мене
Да ми једног дана сав тај говор свене!
Рука што Шпанија дивји јој се с гласа,
Која често паретву донесе ми спаса,
Што му често краља одржа и храни,
Зар да не издије и да не не брани?
Худ спомене славе које нема више,
Дело многих дана што један дан збрише!
Одлично ми нопа и по срећу кобна!
О бедно дубока, по част коју гробна!
Зар да с вама гроу на поругу служим,
Да иреп неосвећен, ал' да вечно тужим
Грофе, ти насипатај принцип буди сада,
Вештаком у део та почаст не пада;
Учини ти завет да тог ником вредан,
У успрокос краља, на тај поруг бедан.
И, оруђе славе коју добих за се,
А сад ледног тела бескорисни красе,
Некад страшно гвође што у овом сраму
Ви их, без одбране, на поругу саму,
Иди, одсад наши последњег од људи,
И на освету их болега побуди.

ОСМА ПОЈАВА

Дон Дијео. Дон Родриго

Дон Дијео

Храбар си, Родриго?

ИВАН ЗАЈЕЦ

РУСКИЊА

Дон Родриго

То би други сваки.
Сен пас, видо сестра!

Дон Дијего

Мили гнев таки!
Достојна жестино, моме бољу тугу.
Твојом љутњом изби која крп и снага.
Младост ми се враћа у твој преком жару.
Ходи да ми, сине, част повратиш стару,
Хајде не освети.

Дон Родриго

Што?

Дон Дијего

За грозну ругу

Којом нашој чести нане смртну тугу.
За шамар бих живог узео му худу,
Ал' не старост спара у тој врсној худу;
И нач која рука не диже ми клету
Дајем твојој руци да ме или освети.
Нек над надувеном хриброст ти се стере,
Само крп што може дагу да нам спери:
Умри или убиј. Без ласке ти рекох,
Ја ти, сине, страшног противника стекох.
Кривага гледах, усред бојних дела,
Бако чини бедем од жртвачких тела.

Дон Родриго

Име? У калнином не губино време.

Дон Дијего

Ал' да које речи пренад ти не спрече,
Кажех ти, војник је, јунак је кога цове:
Он је —

Дон Родриго

Молиш, брао —

Дон Дијего

Отац ти Хијене.

Дон Родриго

Он —

Дон Дијего

Ћути, љубав твоја ми је знања,
Ал' ко ће да живи недостојан дана?
Што дражи противник, већи је руг клету.
Укратко, знаи поруг, и ти га освети.
Нећу даље, свети и мене и тебе;
Синоу вреднији оца покажи ми себе.
Ја одох да плачем, сломао од тог јада,
А ти трчи, лети, освети нас сада.

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Дон Родриго

Равен до дубине,

Згођен преким болом ненадне горичине,
Жалостан осветник за ванету ругу,
Суровости жртва, на свој јад и тугу,
Стоји запренашћен, а душу без нада
Тај ми удар савада.

Тек да љубав види своју срећу позну,
Ал' где муке шене.
И мој отац доби ту поругу грозну.
Од оца Хијене.

Ал' се срце бори!

Против саме чести моја љубав збори,
Треба ради оца жртвовати драгу;
Она хвата руку, он ми дражи снагу.
Примориш ил' драго то да падам биће,
Ил' на срамно жље,
Шта ћу да изберем: љубав или тугу?
Јад не грозан крену!
Зар да ја осветиш од оца јој ругу,
Да калнији Хијену?

Част, љубав и драга —

Паменита борба, тиранија блага!
Потавне ми слава, одбеже не радост:
Једно јад ми пружа, друго руци младост.
О начу што ону изаваа ми тугу,

Да л' да светиш ругу,
Да л' су ми те дали да губим Хијену,
Ти што руниш срећу и моју и љену,
Драг и спрече наде,

Нен' још дубавички, прене душе младе?

Ах, боље је крети

Него љу ил' она захлади пререти;

Мрак љу јој бити, освети ли неги, —

Ноосвећен отац презреће ме свега.

Или слаткој нади нешорник сан беда,

Ил' ме нисам преда,

Хоћу л' да га надам, јад расте на руту,

Све ми јача тугу:

Кад већ ваља крети, душо, сврти греди:

Мрмљо тек Химена да се не увреди.

Без освете крети,

Смртан удар слави читавој нанети!

Да трим где-сиомен Шпанкија ми криви

Да ало чувах рода глас ком нам се дивни?

И све то за дубав што је сматрај тама-

Да је цела кама!

Не слушајмо више мисо што ми саде

Само раја јаде:

Хајде, руке, снаси бар части ми цену,

Кад и тако ваља губити Химену!

Да, душа се смутн;

Већ и него драгој оцу је дуг дуги.

Укр' од тог јада, ил' у неком боју,

Чету ко што пријих кри-бих дво своју.

Жалим већ што невар задржи ме грозно,

Светио се лозно:

И, с тог олевања покрмљено саде,

Оставимо јаде,

Кад ми је вој увери отац, кога цене,

А увредио га сам отац Химене.

(НАСТАВЉА СЕ)

Моја песма

П
ружи ми, драга, руку, уску и плаву,
Да притиснем, страсно на пурпурне груди.
Приљуби уста ме златну твоју главу,
Нек дашуме силно мрачне, мрачне жути.
Пружи ми, драга, руку, уску и плаву!

Ја нисам чедо назинних снова више!
Мрзим приче плаве, непрозирне блазе,
Мрки су ми ауди, што ти младост скрине, —
Раскидаћу смело све песносне узе,
Ја нисам чедо назинних снова више!

Жанета душо, пружи ми руку плаву
И мирисне усне, нехра своја пага.
Прислони уста ме златну, златну главу:
Нек задржи силно и младост и снага.
Жанета душо, пружи ми руку плаву!

Пенаћу ти песму мистичну и силну,
Из мрачних дубина, пуну грешног пама,
Мрећу пољско косу твоју силну,
И док сиш, сиш непрозирна гама,
Пенаћу ти песму мистичну и силну...

ДУШАН МАЛУШЕВ

Најновије катастрофе од земљотреса

— Проф. Јелено Мухоморова —

Докторат Универзитета

Ч
врста кора наше планете, Земље, мења се непре-
станно и у кој се јављају разновидни покрети. Ти покрети
и њихове разновидне последице доводе се у неку са још
недовољно процесом стварања планина, па њено о
тоже овде и проговорити неколико речи. Посматрајући
веома замршене односе у реду слојева на површини и
извесним дубинама, јасно се увиђа шта се све морало
догодити, док је дошло до садашњег њиховог распореда.

Јасно се увиђа да су сави дивавички узроци у току
вредна савиш покривали природни хоризонтални ри-
според Земљаних слојева, тако да они сада имају не
положај; често пута старији слојеви леже над млађима
или су слојеви набрани, померени у страну, раздробљени
у више зона, депресионалних нукотиналних и ходница и т.д.
Па тај су начин постале оне поравнане на Земљиној кори,
које се обично називају планинама. Према структурама

Н. МАРАТА

које преовлађују, и планине се деле на две врсте: *наборите и преломне*. Међу теоријама које објашњавају свеколикне оне компликоване појаве, данас се најчешће узима у обзир теорија Ј. Д. Дана, коју су доцније даље развили А. Хајн и Е. Сис. То је т. зв. теорија скупљања Земљине коре. Она полази од тога, да је првобитна усјано-течна Земља постепеним хлађењем тако смањила своју запремину, да се зона најближег хлађења и најјачег убјавања увек дубље увлачила. Земљина кора тежи да се увек прилагоди својим унутрашњим језгру које се све већма смањује, али то не постиже због своје очврслости. Због тога наступају врло велике разлике у приликама напона. Назад долази се до равнотежног стања: или се свод коре ломи под утицајем теже и појединачни одломци падају у дубинске просторе (постанак преломних планина) или се Земљина кора набере (постанак наборитих планина). Очекивао је, да у том случају треба да делују огромне силе хоризонталног правца. А те силе јављају се, по Е. Сису, на тај начин, што појединачни одломци при ломању свода Земљине коре, падајући на низије, увлаче се као клин кроз доње слојеве и тиме

нагоне те слојеве да се разишну у страну. Тај се процес зауставља у оним слојевима, који се због свога чврстог стања одупиру набрању.

Свеколика та померања, која су наступала кроз све формације, на и дан-данас услед непрекидног скупљања Земљине лопте, не треба сматрати да се врше нагло или да она доносе катастрофе. На против, те се промене врше тако лагано и равномерно, да их у већини случајева апсолутно не можемо познати посматрањем. И читави континенти падају се тим променама прилично равномерно. Те се промене називају „вековна издицања и спуштања“, јер прођу по читави неки док се покаже њихов траг.

Пу овда овда наступају промене у Земљиној кори, час овде час тамо, које својим наглим дељањем доносе катастрофе у неком ограниченом простору. Баш XX век, који је тек отпочео, а нарочито 1902. година, донео је ченечастину или ужасних догађаја у природи, од којих су неки својим последицама запрепастили свет и тиме му учинили ошомени, да се ни чврстој Земљиној кори не треба сасвим поверовати. Та догађаја јавили су се нешто

као ужасни земљотрес, а нешто као колосални вулканиски излив, које се појавио, по данашњем схватању науке, доводе и у уздизању геотектичког везу. Познато је, да вулканиски излив утвара јасно земљотрес, али су они обично ограничени на мали простор. Ти се земљотреси називају „вулканиски“, за разлику од „тектонских“ који се јављају на великим просторима, а узорак ли је у ослобађавању става напона (постизања равнотеже) у Земљиној кори услед процеса стварања планина, који још траје. Осим тога, данас се нека отима хаха изгледају с. пров. В. Горада, да неки или неки земљотреси, и то баш они најпротестнији, који се утврђују као „тектонски“, имају као крајњи узорак у појављача што настају у правој унутрашњости Земљиној, а у зони где бива прелазак из гасовитог у течни и из течного у чврсто стање. При тој кондензацији, т. ј. очвирћивању јавља се напетост слојева, нарочито оних што су ближе површина, а то се стање уједначаје потресима. Такви земљотреси, код којих чак и при стварању бора суделују и неке или неке и нешто вулканиске силе, називају се „тектонски тектонски“ земљотресима, а употребљава се за њих и назив „тригитонвулканиски земљотреси“. Тако исто ваља нас напоменути и обратан случај, који се вероватно често дешава, а то је, да подизање дислокација, које се на површини јављају као земљотреси, често називају вулканиске изливе.

На ове нестези намерни смо прећи преко свих слабијих покрета у Земљиној кори, на да се задржимо на неколиким најјачим и најужаснијим појављача, које су се догађале првих пет година овога столећа. За то време било је 10 великих земљотресних катастрофа од којих шест у 1902., једна у 1904., и три у 1905. години. По континентима те катастрофе долазе: на Европу четри (Вулканиско Полуострво 3, Италија 1); на Азију 4 (Турска 2, Мала Азија 1, Индија 1); на Америку 2 (Сев. Америка 1, Средња Америка 1).

Прва велика земљотресна катастрофа овога столећа наступила је 3. јануара 1902. (16. јануара 1902. п. н.) у Мексику и суседним државама Северне Америке. Материјална штета била је веока велика. Ореом чије се објективна вредност је тога приликом у граду Шиншанцијо потицуду 600 милиона. За сада још није познато познато које је вредност тај земљотрес. Много значајнијих последица био је земљотрес од 31. јануара (18. фебруара п. н.) 1902. у Шиншанцији у руском делу Мале Азије, који је уништио тај град, подигнуто на југоисточној страни Кавказа, недалеко од Каспијског Мора. Тада је потпуно преко 2000 људи, преко 10.000 осаклаћено и ивице, трговине општење на 5 милиона рубаља и са земљом срушено 4000 кућа. Тога дана отпочели су потреси земље још изјутра, али се на њих није обраћао пажња, јер су се на такве потресе били навикли. У 9^{1/2} часова изјутра као громањина са источног обода северног дела Кавказа, а за тим наступили неколико хоризонталних удара. Ово није земљотрес био толико јак, да су се становници једва држали на ногама. За тим настала ужасна и трептајући прзор: с највећом правком један део града (ниже нолковни, татарски квартал) као неки невидљивом ртком беше подијавио у вазе и опет појавио на своје првобитно место. Густ облак од дима и прашина, ширећи некакав ужасан задах, развио се над ривењинама града, у коме, да би узми још странацима био, ниб и пожар у испреметаним угасним складовима. У дивљем бегству спасавање се који још осталоше у животу, док их је преко 5000

остало под рушевинама, већу њима неколико стотина жена и деце што се затекло по ахалима или по манастира. И најчвршћа зграда, која је кроз 900 година преживела толиким земљотресима и преживела без икакве повреду 43 земљотресна катастрофа, стара „Дука Мошја“, овога пута паде у рушевине. Јерменски и јерменски квартал, који су мало или познати, претрпели су граде штете: на једна зграда није остала без тежак повреда. Најчвршће грађевине рушале су се. Кубета руских и јерменских цркава срушена су се. Ни после подне ни у вече потреси још нису протетали. Тек сутрадан могло се приступити истраживању и спасавању, које је на сваком кораку откривало све веће и веће ужасе. Осим тога, наступило су и знатно морално-економско промена на самој земљи: отицале су се граде пукотине, наступила велика кавкашка бредски страхана, од којих су нека приносила реку Пир-Сагат да потражи друго корито. Отворили се неки нова немишани кратери (сале), а стари протетали. Провионе су захватили и подизање воде и изворе. Појаву су проучили руски научници г. г. Богдановић и Вебер. И крај све испростице њихових извештаја и крај опаско ужасно јачине којом се појави потрес, објекта тврде да су се осетили на сразмерно малом простору у околини. Због неоптисних осматрања, да време само катастрофе, није се затога утврдила прави епентар потреса. Предио најјачих потреса налази се у простору где се јужни околник планине терасастог спуста у долину реке Куре. Тај प्रदेश има облик елипсо са осима од 80 и 37 километара дужине, а у неку се надијају друга једна велика елипсо са осима од 20 и 5 кило., на којој површини падају најужаснија опустошења — шестостотина област. По својој постанови тај се земљотрес утврђује у тектонски. Предио Шемахског лежи на једној старој планинској пукотини, која иде јужним подножјем Кавказа и од које се јужни предио те планине спушта. Тај предио је познат као стара потресна област са којом се доводи у везу постамак јужног дела Каспијског Језера и Јерејског Мора, и која се непрестано и лагано спушта а које се зауставити тек у току геолошких периода.

Наскоро после тога, 5. априла (18. априла п. н.) 1902. око 8^{1/2} часова у вече наступило је страпан земљотрес у средњоамеричком републици Гватемали. Према саопштењу г. Б. Салера (Таблетице): савези су разорили градова Квенталитино и Св. Марко и 12 села, а многобројна села и околине камо знатно су општењени. Паника и њане штете развијале се на већој обичи. Последице земљотреса простиреју се чак до Никарагуе и Хондураса. Йдске жртве нису тачно познате, али свакојако нису толико велике колико би се могло мислити према огромним материјалним штетима и онако великом интензитету. У Оксеу Јанно се земљотрес саже као један једини удар у правцу од ЈЗЗ ка ССЗ. Тај удар је уништио све становништво, дрвене зграде похотило од неколико сантиметара до пола метра, железнице нине искривиле, срушти мостове преко реке Естеро и покривити мост од 348 мет. дужине тако испреправљено, у свима правцима, да му је пролаз био у облику таласне линије, која је тачно одговарала облику и дужини земљотресног таласа. Ни најинтереснијате је, што се тај Земљин талас чак и пластика обележио на некоем терену. Кад се узме на ум, да је зона највећих штета ограничена готово на непосредно близину гватемалског вулканиског низа, онда се тај земљотрес може убројити у вулканиске. Ни истаче се тако и још једна узана зона највећег интензитета, која се пружа обалом

Железнички пут Солун—Сериј

Тихог Окоса до Окоса. Услед тога Савер, добар познавалац тога предела, сматра: да се тај земљотрес јавио као последица локалног, непрестаног спуштања обале. Само језгро тог потреса неровнито се налази у близини Окоса а у правцу ка мору. Е. Декерт (Стетлиц) сматра да је такав узрок и многи несакхански земљотресима. Савер ипак даје, да су потреси код Окоса покварили дубину равнотежу, у којој се већ раније налазило вулканско језгро Св. Марије, и да је оно, после неколиких узалудних покушаја, најзад и изазвало ужасно вулканско излив 11. октобра (24. окт. н. н.) 1902. год.

Четврта катастрофа по реду јавила се 23. јуна (5. јуна) 1903. у Солуну. Ту појаву проучио је г. проф. Р. Хернес од стране Бечке Акад. Наука, али је важних података о њој добио и г. П. Јанковић, наставник српске гимназије у Солуну. Место најјачег потреса далеко је североисточно од Солуна за 20 килој. код Ђузеина, северно од језера Ангале, које је канда најјаче захваћено, јер је од 204 куће остало само 36 у којима се могло становати. Ту је избијала и дубинска вода, која је под притиском истеривана из потресеног алувијалног земљишта. Тако је одмах после главног удара потекао муљевити поток ко ипак сасвим сувој земљишту Ђузеина. Тада су избили многе нове терне поред ранијих, од којих се широко грдја падах. Становништво је владала очајна паника. Протрпање тога земљотреса указује на две личице предела у земљиној кори. Потреси се јављају као

пратјони и последње непрекидног нуцања Родонске масе, које ије завршено још ни данас.

На месец и по дана после оне, јавља се у Азији, у Туркестану овог земљотреса катастрофа 9. августа (22. авг. н. н.) 1902. у Каширу. Тон приликом протреса су грдне штете кинески Туркестан и један део руског Туркестана. Тај земљотрес рачуна се, без поговора, међу најстрашније и најколосалније, који су се у Азији икада догодили. Последње тога потреса јавиле су се у ужасним опустошењима и прекомерним штетама у становништву. Многи велики градови били су или сасвим скинути с лица Земљина или су ужасно опустошени. По многим и пространим пределима јавиле су се у земљи дугачке, широке и дубоке пукотине; из њих су избијали извори и шкљави артејски бунари, а с врхова планина срушавале се читаве стране и грдне стене у долине и равнице. Потреси су отпочели реченога дана од 3' 56" по поноћи и тај први потрес трајао је 1½ минут, на су се обнављали целога дана и сутра дан и тако непрестано са неким прекидима још пет месеца! Први потрес учинио је највише штете: порушено је највише зграда, поубијао велики број становништва, коња, оваца, говеда. Из грдних пукотина избила је подземна вода у толикој мери да је цео град поплавио. Ти ужаси били су сутра дан још већи кад се од поновљених потреса пукотине још више ширине, кад је вода из њих шкљавала у већој количини, а зграде се рушиле и претрпавале све што беше

око њих! Многи други градови и многа села у околини Каширара сасвим су уништени и савињени са земљом, а највише: Артим, Кушлар, Јанги-Гисар, Јанги-Шар, Аксу, Јаркенд, Ом, Андишан, Рокан, Араук, Берик, Ходшент, Пржевалск, Мерке и Писак. Велико пространство тога земљотреса, дуго трајање података удара (скоро последњем на пет месеца) и необично пространство пластогенесне области, јесу јасни разлози по којима се та појава рачуна у тектонике. Прилог је томе и факат да у томе пределу нема активних вулкана. Узрок тој тектонској појави слатра се да долазе од рушења и разицања различитих слојева у Земљиној кори. Још ће јачајно интересовати читаоце, да им поменемо, да су тај потрес забележили скоро сви земљотресни апарати (сейсмографи) у Јевропи. Тако су у Страсбургу забележили почетак у $4^{\circ} 10'$; најјачи удар у $4^{\circ} 28'$; други јачи удар $5^{\circ} 30'$ и свршетак у $6^{\circ} 30'$. Земљотресна станица у Љубљани забележила је почетак у $4^{\circ} 7'$, најјачи покрет у $4^{\circ} 11'$. После једнога сата наступио је и други, нешто слабији удар, а потреси су претали тек после 6 часова.

Још указанији био је земљотрес у истој области 3. децембра (16. дец.) 1902. у Андишану у близини кинеске границе. Приз удар наступио је у $9^{\circ} 50'$ (Андишанско време) пре подне и трајао је 3 минута. Око $10^{\circ} \frac{1}{2}$ часова наступио је и други удар, али слабији. Оба удара била су

вертикална, оздо на њих, а простирали су се одатле у правцу од СИ ка ЈЗ. Тада је изгинуло 4658 људи, наком урофенника Туркмена и сасвим уништено више од 15 хиљада зграда. Бад се увереде они бројеви са онима из катастрофе у Шенакхи, види се да је у Андишанској катастрофи убијено два пута више становништва а порушено три пута више зграда. Ни један, који је остао у животу, није могао ништа спасти осим свога живота, те је због тога наступила ужасна глад, која се нешто могла ублажити обилном хитношћом са стране. Чим је дошло глас о тој катастрофи, руско друштво Првог Крета послало је 10.000 рубаља у Андишан, за тим је дошла и накнадна помоћ у још 25.000 рубаља, одегу, храну и т. д. Одмах су подигнуте куће, које су непрестано спрехале јола, а један део незвољника смештен је по железничким вагонима, који су тога ради тамо доведени у великом броју. Најјача сила тога земљотреса није се показала на тако великом простору, а већ у неосредној близини то т. зв. пластогенесне зоне последиче су биле сасвим незнатне. Укупна површина потресене области изнела је око 1500 квадратних километара. Епицентар је био 6 килом. јужно од Андишана, где се наводи једна пукотина из које су избијали гудин млазевни воде, муда и песка. После главног удара, јављали су се поведневно накнадни удари до у јануару 1904.

(сепаратна слика)

Траг времена

I.

Саринно сам своју добру драгу,
У дане што су нишчели ко пара,
У мрклом, муклом, прином саркофагу,
Без љубани и пролећа што вара;
Саринно сам своју добру драгу,

А није знало пролеће љубанно,
Честине спомена у које трепере,
Понос и младост, закопани давно,
Без сени среће и без благе вере;
А није знало пролеће љубанно

За сие без ноћи и ноћи без сина,
За сие у којим сијала је она,
Вечерња звезда несрећних духова,
И није знала мирна наснона
За сие без ноћи и ноћи без сина.

Дубоко, мрачно, несрећно, и дубље
Но синев тајни живота и бића,
Саринно сам, уа пренеу љубље,
У друштву жеља, снова и нетрића,
Дубоко, мрачно, несрећно и дубље,

Саринно сам своју добру драгу:
У дане што су нишчели ко пара,
У мрклом, муклом, прином саркофагу,
Без љубани и пролећа што вара.
Саринно сам своју добру драгу.

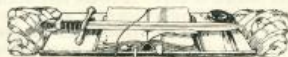
II.

Тако су прошли једн што су били,
Ко чиста роса, у јутру, са цвета.
Умир тихо, нестаје и чили
Тужна и лепа излугија света.

И српе моје сад више не чинил
За изгубљених спом изминулих лета
И прима живот турбоно што мли,
Што пружа судба сурова и клета

Заборава сина, љубани и среће!
У мени само једна нада ташта,
Да ће сие проћи, ко облак живота.
Турбоно ћутим испод синог плашта
Суморних дана. Јад с јадом се сплеће
Данима бола претучена скота.

Симо Пандуровић

Кад је Карађорђе изабран за старешину и војда устанку?

Итање о дану, кад је био састанак шумадијских првака у Орашцу, и кад је Карађорђе изабран за врховног војду? ни до данас још није решено нити је дан тачно утврђен.

Г. Стојан Новаковић дотакао се први пут тога питања у својој књизи: „Васкрс државе српске“, која је прештампана из „Летописа Матице Српске“, а за тим поправљена и поново штампана у издању Срп. Књижев. Задруге. На стр. 12 првога издања г. Новаковић вели:

„Пошто је сва земља наслимљена већ била до крајње мере и огорчена и раздражена — устанак се занета одмах и почео у свима крајевима Београдског Пашалука. То је било у првој половини фебруара, а око 14.—21. фебруара 1804. збор шумадијских четовођа и одличнијих људи у Орашцу (на граници Београдског и Крагујевачког Округа) набере устанку за врховног вођа — Карађорђа Петровића из Тополе.“ По другом пут г. Новаковић је детаљније расправљао то питање у својој књизи: „Устанак на Даклије“ а у одељку: „Кретање устанка у Шумадији и у осталим крајевима Београдског Пашалука. Избор Карађорђа за врховног вођа“ (стр. 65.—85). Као резултат својега истраживања о дану састанка у Орашцу и дану избора Карађорђа за врховног вођа г. Новаковић изнео је на страни 85. своје књиге, а у тачки под б):

„Да је избор Карађорђа за врховног старешину извршен такође у фебруару око 14-тога месеца, пошто ненапо још натајна да тај догађај одређеније за месец дан нежемо.“

Покривао сам и сја да ово питање колико тачно тачније расправљам и одређам дан састанка у Орашцу, када је Карађорђе изабран за врховног вођа устанку. Резултат својега истраживања износим пред читаоце не претендујући још да сам овим то питање доминативно решио.

Да би се ово питање могло решити, према подацима, који ми стоје на располагању, потребно је поћи од одређених датума. За сад најодређеније је овај датум кад су побеглима владејачке кнезови: Алекса Ненадовић и Вирџанин Илија, а то је 23. јануара 1804. године.¹⁾ Избор Карађорђа за старешину није могао ни у ком случају бити пре 23. јануара. После овога датума потребно је знати датум на којег другог знатнијег догађаја после избора Карађорђевог у Орашцу. Први знатнији догађај после избора Карађорђевог у Орашцу, нека сумње, јесте

сукоб у Дрлупи између Карађорђа и устаника с једне стране, и Агналије и његове војске с друге стране. Питање је кога је дана у јесену фебруару био тај сукоб у Дрлупи, када је пала крв и једнога од Даклија?

Земски протопрезбитер Михаило Пеђаљ, у својем писку, које је писао Карловачком митрополиту Ст. Стратимировићу, описује одлазак Агналијин са 400 Турака и 20 пандура од Срба, против устаника. За тим описује сукоб између Турака и Срба и вели да је Агналија рањен у Београд донесен. Штета сажо што на овог Пеђаљеву писму нема датума кад је писано. Али за то овет забележен је дан кад је стигао у Карловце. Тај дан је 23. фебруар 1804.²⁾ То значи да је писмо писано негде око 20. фебруара, дан раније од 20. или дан позније. Према томе сукоб између Карађорђа и Агналије у Дрлупи био је пре 20. фебруара. У једном допису који је послан из Земука 23. фебруара (6. марта по новом стилу) страним позивама, вели се: „Пре неки дан (21. фебруара) дакле 9. фебруара по старом стилу) послали су једно одељење војске од 400 пешака Турака против Срба. Али ову војску дочекају Срби најжешћом ватром и послао кратке борбе растерају је тако, да је претрпела знатне губитке.“³⁾ У овом допису ипак датум кад је Агналија изишао из Београда са 400 Турака и отишао против устаника, а то је 9. фебруара. Нема сумње да су се Даклије решиле да пошљу једнога између себе с војском против устаника и Карађорђа онда кад су чули да је устанак организован и пошто је Карађорђе изабран за врховног вођа, а то је већ било свршено пре поласка Агналијина из Београда, дакле пре 9. фебруара. Могло би се покушати у тачност забележеност датума у *Moniteur*-ову допису. Али датум 9. фебруара тачно је забележен, јер га можемо потврдити и с друге стране. Тако Лазар Поповић у биографији својега стрица Павла Поповића описује побегачево ступање, које је било на Три Јерарха (30. јануара 1804. године) вели: „Не профе неколико дана, али ето ти Агналије на Београда, који с неколико стотина Турака дође у село Оремчицу 8. или 9. фебруара (два сата далеко од Врањева) и одатле поручи свима кметовима и поповима по околини селима, који је год прана раја, да му сви у Оремчицу дођу. Они дођу, а он пита:

— Раје, ко поплаха ханове? Ко хоће субаше?“

„Они одговоре:

— Хајдучи!“

— Море знате ли ви, да смо се ми са два краља калуека — с Ненцем и Московом — тукали, који нам ништа нису могли учинити; а Црни Ђорђе подигао је

¹⁾ Овај датум забележио је протм М. Ненадовић у својим мемоарима. Стр. 67. (издание 1893). Исти датум као дан кад је требало да се изврши овај избор забележио је и у војбу, коју су Срби послали из Остружнице 1. маја 1805. године султану, а коју сам пренео у Архиву Мин. Иностранних дела у Петрограду 1804. године.

²⁾ Писмо протм Пеђаља налази се у Архиву Краљев. Срп. Акад. Наук. Бр. 388.

³⁾ *Moniteur Universel*. 1804. Bp. 190.

чету и мисли да ће он кадар бити нама догадити, пак подвикне по турски — *Ај ависла-сити**.”⁹⁾

После овога Лаза опитије како је Агалија потучен у Дрлуну и како је, ранен, одмах предат¹⁰⁾ пут у Београд и дошао у село Вранић 13. фебруара, где је у кући Матије Мирковића ручио, по том отишао у Београд.

На основу овога, што је забележено Лаза Поповић, и на основу ноненутога дописа у Монiteur-у, може се утврдити да је Агалија пошао из Београда 9. фебруара 1804. године и потога дана стигао у Сремичцу. Исто тако види се да је Карађорђе пред устаначкима већ истакинуо као вођа. Достапши 9. фебруара у Сремичцу, докле је сазнао кметове из околних села, докле су му они дошли, прошао је 10. фебруар. Докле се кренуо из Сремича и дошао до села Дрлуне прошао је 11. фебруар тако, да је могао бити на конаку у Дрлуни 11. фебруара. Сутра дан, 12. фебруара, били су преговори између њега и Карађорђа и прии сукоб, у коме је Агалија ранен. Сутра дан, дакле 13. фебруара рано, Агалија је ранен побегом на Дрлуну и већ истог дана стигао у Враниће на ручак, као што је то забележио Л. Поповић.

Да је први сукоб између Карађорђа и Агалије био 12. фебруара, сведочи и запис Јанићија Ђурића, јер је он забележио да је сукоб био 12. фебруара,¹¹⁾ а сам Јанићије био је с Карађорђем при овом сукобу.

Према томе несумњиво је да је сукоб између Карађорђа и Агалије у Дрлуни био 12. фебруара.

На основу овога јавно да тачно одређена дана, који нам могу послужити за основу да нађемо и одређено дан избора Карађорђевог за врховног вођа.

Да је сукоб у Дрлуни био после Орашачког збора шумадијских четовоћа, то тврде сви меквористи, који су што причали или записали о избору у Орашцу и о боју у Дрлуни. Према томе Карађорђе је морао бити изабран за старешину пре 12., пре 11., пре 10. и 9. фебруара. Да је тако, то тврди, као што ноненуемо, и оно што је Агалија пошао из Београда 9. фебруара и што је већ 9. или 10. фебруара у Сремичцу говорио народу: „Море знате да ми, рајо, да смо се ми с два катерка краља (немачким и московским) тукли, па нам ништа илеу могли учинити, а Прии Ђорђе *аодигао чету* и мисли, да ће он кадар бити нама догадити.“¹²⁾ Исто значи да се у Београду пре 8. фебруара морало знати да је Карађорђе устао против Турака и да је изабран за врховног вођа. Да та вест стигне из Орашца у Београд при онаким приликама, требало је најмање 4 до 5 дана.

Осим тога, кад се узме да је Јанићије Ђурић тачно забележио дан сукоба у Дрлуни, па се од 12. фебруара почне пратити дан по дан до 1. фебруара, шта су радили устаници под Карађорђем, мислих, да се може одре-

дити дан кад је била екунитина у Орашцу на којој је био избор Карађорђа за врховног вођа устанку.

Према томе изазни:

да је 11. фебруара (четвртак) Карађорђе пошао из Јагњила, прешао преко Косија и дошао на конак у Рогачу и ту чуо да је Агалија дошао у Дрлуну; да је 10. фебруара (среда) Карађорђе пошао из Топола и дошао у Јагњило; да је 9., 8. и 7. фебруара (уторак, понедељак и недеља) провео Карађорђе у Тополи;

да је 6. и 5. фебруара (субота и петак) Карађорђе провео у Вуковану и Врбци;

да је 4. фебруара (четвртак) Карађорђе са устаницима осланоу у селу Стојнику (Београдском) и одатле отишао у Сибину, сачекао неке Турке, те их неке побео, а неке заробио а у вече дошао у Венчање и одатле у Даросаву на конак;

да је 3. фебруара (среда) у селу Пањелу нападнени хан у Орашцу, па одатле Карађорђе и устаници отишли у Раниловић, у сани заход сунца, и запалили хан, а ноћу попалили ханове и подигли луде на оружје по селима Дрлуни, Рогачи и Дучици;

да је 2. фебруара (уторак, па Сретене) био екун шумадијских четовоћа и одличних луца у Орашцу, на коме је Карађорђе изабран за врховног вођа устанку;

да је Карађорђе 1. фебруара ноћу прешао с дружином својом из Копљара у Орашцу.

Да забележени наших меквориста потврдио побројане догађаје према данима у колико се то може. 11. фебруара (четвртак), вели Ј. Ђурић, преко Косија пређе и на конак у Рогачу дође; чују, где је и Агалија дошао у Дрлуну и деутате своје Карађорђу пошало позивајући га сутра да дође у Дрлуну да се журе.¹³⁾

Петар Јокић прича да је Карађорђе дан пре сукоба у Дрлуни био око Косија и да је Карађорђе пошло у хану Корањичком и да су ту чули за долазак Агалијин у Дрлуну, а то је било дан пре, дакле 11. фебруара.¹⁴⁾ И Љубислав Радојичић у својем причању вели да је Карађорђе у Корањци чуо за долазак Агалијин.¹⁵⁾

10. фебруара Ј. Ђурић вели да је Карађорђе пошао из Топола и дошао у Јагњило.¹⁶⁾ И Гаја Пантелић прича да је Карађорђе полазећи из Топола пошло у Јагњилу са војском и ту њему неке заповести издио,¹⁷⁾ сажо што Г. Пантелић не вели којег је то дана било.

7., 8. и 9. фебруар (дакле недеља, понедељак и уторак) Карађорђе је провео у Тополи, како вели Ј. Ђурић, сабрајући војску са савију страна.¹⁸⁾ Да се Карађорђе ових дана (да ли баш 7., 8. и 9. фебруара, то не вели) бавио у Тополи и скупио војску, тврди и Г. Пантелић.¹⁹⁾

⁹⁾ Гласник IV, стр. 129.

¹⁰⁾ Снеженик XIV, 21.

¹¹⁾ Љубислав Радојичић наводи се у Дрлуну, Дрлуну у Београду.

¹²⁾ Гласник IV, 128.

¹³⁾ Дрлун Крад. Спр. Акад. Наука. Бр. 1417.

¹⁴⁾ Гласник IV, стр. 127—128.

¹⁵⁾ Дрлун Крад. Спр. Акад. Наука. Бр. 1417. Иако мени и у Гласнику II, стр. 261.

¹⁶⁾ Уводни Листи наводи се у Дрлуну Крад. Спр. Акад. Наука. Бр. 207, стр. 4. Наводи се и још архивирак у Спр. Дрлуну. Архива.

¹⁷⁾ Гласник IV, стр. 129—131.

БЕЗАН-КУЛА У СОЛУНУ

5. фебруара (петак) Карађорђе се с устаницима, како вели Ј. Ђурић, креће и стигне с њима из Даросаве у Вукових па одакле у село Велуку Врбницу, гоинећи од сваке куће по једног човека с оружјем, а 6. фебруара (субота) дошао му Петар Кара те му јавио да се Турци куне око Сали-аги на Рудник.¹³⁾ Али где је Карађорђе пренео неће 5. и 6. Ј. Ђурић не вели; па то Р. Пантелић вели да је Карађорђе пре доласка у Тошоду, дакле 5. и 6. фебруара, пренео у Орашцу.¹⁴⁾

4. фебруара (четвртак) Карађорђе је основано с устаницима у селу Стојинку (Београдској). Ту дођу два Рудничанина трговца, како вели Ј. Ђурић, и јавио му за неке Турке, који су ишли за Рудник Сали-аги, брату Кучук-Алијини, и да ће бити на коняку у Сибинци. У исто време дође и Арсеније Лома, те му се придружио с Рудничанима. Карађорђе се тада врати у Сибинцу, са чега Турци, те с устаницима неке побију а неке живе похватају.¹⁵⁾ О овом догађају готово исто овако прича и П. Јокић.¹⁶⁾ О овом догађају прича и Љубисав Радојичић. Вели: „Еад запаљено хан рогачки, дођемо у Стојинк и ту хан запаљено, и ту после једнога сата прише монах, коме сад не знам имена, те каже Карађорђу да 20 Турака с неким пшенима јду Сали-аги на Рудник... код Сибинце, на невој изурије на сибинској рецици, дочекају Турке, тројицу убију а остале живе похватају“ (Јован Ђурић вели 17 живих ухватио!). 3. фебруара (среда) Карађорђе и устаници запале хан у Орашцу у свањње, па се одатле крену, како прича Јован Ђурић, те у сави заход сунца стигну у Раниловић и ту хан запале и подигну народ на оружје. Нобу изише 3. и 4. фебруара понале ханове у Дрлуну, у Рогачи и Дучини и подигну та села на оружје.¹⁷⁾ Дакле по причању Ј. Ђурића, пошто су устаници запаљали хан у

Орашцу отишли су у Раниловић, па у Дрлуну, одатле у Рогачи, за тим у Дучини; у тим селима понале ханове и подигли народ на оружје. Поменути Љубисав Радојичић из Раниловића каже 1841. год. о томе овако: „У месецу фебруару у Орашцу, срезу Јасеничком окр. Крагујевачког турски хан изишло... Из Орашца преслимо у Раниловић срез Турчијско Колубарски окр. Београдски и ту хан, из кога су Турци раније изамакли, запаљено и у Дрлуну, све ише добијајући друштва, одемо, те и ту хан запаљен буде. Из Дрлуе преслимо у Рогачи, где смо већ 600 друга задобили, запаљено хан Рогачки и у Стојинк одступимо.“¹⁸⁾ И Р. Пантелић каже да су из Орашца отишли у Раниловић.¹⁹⁾

2. фебруара (Срећење) био је збор шумадијских четотова и првака у Орашцу, на коме је Карађорђе изабран за врховнога вођа устанку. Ј. Ђурић прича да је Карађорђе 1. фебруара омирио у Коларима код куће Каратошница, па се „исту ноћ“ прехестио из Колара у Орашца, где су се на позив прикували и други људи на броју до 300 добрих јунака.²⁰⁾ Ј. Ђурић сад даље прича како је текло избор на скупштини.

1. фебруара (понедељак) Карађорђе је основано у Коларима код куће Мате Каратошница, где му је још уочи тога дана дошао Ј. Ђурић са својом дружином. Чим су се састали и разговарали, прича даље Ј. Ђурић, они реше да се зло не може даље тровати, већ да се мора устајати против насилја и експлуатације. С тога потајно пошау људе да се куни скупштина у Орашцу код кнеза Марка Орашачкога. „И тако тај дан (дакле 1. фебруара) буду позвани главни Срби по Јасеници и око Рудничке Планине а тако исто и од свеностелства у Орашца да што скорје дођу.“²¹⁾

Да су људи зајеста позвани да дођу на Скупштину у Орашца, поред Ј. Ђурића, тврди то и казивање П. Јокића, који вели: „...појино у селу Загоричи.“

„Други дан стигнемо у Јагњило нас 70—80 друга. Јагњилци се противише, али ми најпосле и ту запаљемо хан.“

„Како ми све распустиже где је она појека из Тошоду: тако се кренемо ка Врбичи и Кошарима, сретнемо Матеју Каратошница и Марка Катина из Рогаче: ми тражише њих, а њих послао Карађорђе за нас.“²²⁾

¹³⁾ Галички IV, стр. 124—125.

¹⁴⁾ Архив Краљ. Сра. Ахадџије. Бр. 1417.

¹⁵⁾ Галички IV, стр. 218—222.

¹⁶⁾ Словенски XIV, стр. 30.

¹⁷⁾ Архив Државни у Београду.

¹⁸⁾ Галички IV, стр. 118.

¹⁹⁾ Срв. Држав. Архива у Београду.

²⁰⁾ Архив Краљ. Сра. Ахадџије. Бр. 1417.

²¹⁾ Галички Сра. 24. Другици. Бр. 113.

²²⁾ Галички IV, стр. 112—113.

²³⁾ Словенски XIV, стр. 17.

Јон Ј. Ђурић прича како је тај исти дан Карађорђе послао по своје Тополице, а он по Страгарце, Качерце, Трепшеничаре и т. д. да сваки похита што скорије у Орашци, а напак или где би Карађорђе чули, сви за њиме да похитају.²¹⁾ И тако на тај позив из Јасенице и околине скупи сутра дан у Орашцу до 300 угледних и добрих јунака. Све је то било 1. фебруара 1804. године. А Ј. Ђурић је одмах по извршеној сечи кнезова негде између 24 и 28 јануара, убијави Турчина с друштом, одметнуо се у шугу и пошао тражити Карађорђа. Тражио га је у селу Буквику код Јована Крстовића, за тим у селу Даросави код Симе сардара и најпосле нашао га на вечери у Колпарици код Марка Караџића са шест друга (Стојане Главаши, Буле Илић, Милован из Плана, Кара-Стева, Милосав Лаповац и Милета из Глибодина). Оно је хотело бити у недељу вече 31. јануара. Према свежу, ред догађаја за првих два месеца дана фебруара имао би тећи овим редом:

31. јануара 1804. године Ј. Ђурић нашао је у вече на вечери Карађорђа и његово друштво у Колпарици.

1. фебруара позвани људи потајно да дођу на скуп у Орашци, а узвече — уираво ноћу — дошао и сам Карађорђе у Орашци те подигао Орашчане и скупио око 60 оружаних добрих јунака.

2. фебруара била скупштина у Орашцу, на коју су дошли позвани пријаци и довели људе. На тој скупштини решавано је и решено питање о старешини и изабран је Карађорђе за врховнога вођа устанку.

3. фебруара кренули су се Карађорђе и устаници, пошто су свалили Орашнички хан, и пошли ка Београдској Нахији и у сами заход суцаца стигли у село Равнолики, а ту су преко ноћ, између 3. и 4. фебруара поплаћили ханове у Драгичи, Рогачи и Дучини и подigli народ на оружје.

4. фебруара Карађорђе је ослезнуо у селу Стојанку (Београдском), одатле се вратио у Сабинцу, дочекао оне Турке и дошао у Даросаву на конак.

5. фебруара Карађорђе је пошао из Даросаве у Буквику. У Буквику и Великој Врбичи у Орашцу (где је и преноћило) провео је 5. и 6. фебруар тако да је 6. увече дошао на конак у Тополу својој кући на конак.

7., 8. и 9. фебруар провео је Карађорђе у Тополи скупљајући војску.

10. фебруара се кренуо Карађорђе из Тополе и дошао на конак с војском у Јагњаво, где је преноћило.

11. фебруара Карађорђе је чео за Аганију и пошао му у сусрет и нетога дана стигао на Босмај, ту, у Борањиди или у Рогачи преноћило и сутра дан 12. фебруара изишао прво на договор Аганију, где се догодило први бој у коме је пала крв једнога од хаџија и крв Стојане Главаши, јер су оба у тој борби рањена.

Према свежу што је до сад наведено, ја мислим да је скупштина Орашачка, на којој су ђурићски пријаци

изабрали Карађорђа за врховнога вођа устанку, била на Срећене 2. фебруара 1804. године.

У осталој још је 1862. године Јован Хаџић у својој књизи: „Устанак Србски под Црном Ђорђевићем“ (Нови Сад, 1862. I. стр. 16) рекао је да је избор Карађорђе био на Срећене 2. фебруара 1804. године. Он је имао при руци врло много оригиналних докумената. Знам да је имао оригинална писма из Карађорђевог времена, која су се налазила у архиви кнеза Александра Карађорђевића. Није могуће да је Ј. Хаџић тачно могао знати и могао сазнати којег је дана била скупштина у Орашцу. Штета само што није означено од куда зна.

Године 1904. беше изашла једна белешка у „Дневном Листу, у којој неписменим казначеј охр. Подрињског, стари Милош Милосављевић (син Карађорђевог војводе Милосав Ђорђевића) вели да је састанак у Орашцу био на Срећене 2. фебруара 1804. год. У тој белешци не беше наведено одкуда он то зна. Надајући се да има каквих података (а знао сам да има неких докумената из првог устанка) дигнем се те по Петрову-дње отидем до старца и запитам: на основу чега он тврди да је скупштина у Орашцу била на Срећене 2. фебруара 1804. године? Старац ми је на ово питање кратко одговорио ово:

„Господине, написмено немам ништа, али то знам од људи, који су били на скупштини у Орашцу и бирали Карађорђа за старешину и палили ханове. Ето, тако, Алекса Дукић из Ваље,²²⁾ причао ми је још 1829. године у Врбичи, а за тим 1830. године у Београду да су Карађорђа бирали за старешину устанку на Срећене, пошто су запалили хан у Топли. За тим причао ми је Милосав Лаповац неколико пута да је скупштина у Орашцу била на Срећене, а нарочито Ђорђевић из Вишеница, који ми је био и пријатељ, јер је његова кћи била удата за некога зог братаца. Ето, и он ми је причао да је као хаџук био у Стојане Главаши а да је скупштина у Орашцу била на Срећене Господње. Отуда ја знам, господине, да је избор Карађорђе био на Срећене 2. фебруара 1804. године, а неким никаквих писаних доказа. Они, који су били на скупштини у Орашцу, причали хити а ја теби.“

Тако је и завршио стари Милосављевић своје причање, па је после тога нашег састанка на неколико месеца и уишо.

Да ли је избор Карађорђевог до 1808. год. потврђиван још на каквој скупштини, то не могу за сад тачно рећи. Чини ми се да је то било на скупштини од 24. априла до 3. маја 1804. оном приликом кад је и дошло до сукоба између њега и Теодосија Маричевића из Орашца. Само ју толико рећи да Карађорђе после ове скупштине носи титулу: „врховног војводе“ или „первог председника“ или „комендат от Србије“.

М. И. ВУКИЋЕВИЋ

²¹⁾ Овај је Алекса заводио Тополице, Јабарци и Јагњавице хан (Споменик XIV. стр. 17.—18).

²²⁾ Гласник IV, 118.

Душини ђердани

I

Ах, сад имам памет хитру,
Све је, што свијет гледа и двори,
На огњу восак, дла на вентру,
Свијег на сунцу, сан о зори,

Где би знала живети
Да Србина није?

Јован Стерија Поповић

III

Ноћ пролази — данче свети
Шта ли беш довести?

Црква Св. Димитрија у Солуну

Тренуће ока, стрјела из лука,
Кијем потегне снажна рука.

Џиво Франов Гундулић

II

Бесна, пуста неслото,
Кијер адеке змије,

И пролази данак свети —
Шта л' ће ноћ довести?

Бранко Радичевић

IV

Гдигод није око господара,
Не радл се него се обара.

Матија Антун Релковић

V

Море дивн, страшно лан уједа,
Сибла семе, грисѣ' гром обара, —
Ал' толико шокора не ствара
Као осмех човечијег једа.

Б. Јакшић

VI

Јеси л' храбар? — погинућеш лудо!
Јеси л' добар? — појешће те вуци!
Мудар ретко да не прође худо,
А богатог вребају хајдуци.

Јован Илић

VII

Триц нукѣ луте, ал' уста нех љуте
— Како ј' други умро, ножен и ти мрт' —
Мора л' бити, епосни! али срце стисни,
Само нек ти тугу не зачује свет!

Јован Јовановић Змај

VIII

Ми сносној ради све часове дуге,
Али судба поше житејце друге.
Милорад Поповић Шапчанин

IX

Неће голуб да се дружи са соколовима,
Неће славуљ ни да зачне љубу вранам џетн;
Грде иде са гранцом, оре с орловима,
Свака птица своје јаву најбрже долетн.

Медо Пуцић

X

Кад маторо нешто започне да лже,
Илази пред кућу и погледај шта је?

Љ. П. Менаховић

Свеуо цвѣтак

(пок. Софија Диласинович)

Причаху ми за лени цвет украј плавога мора.
У земљи, коју замахују сивирски таласи, у којој
надаху весело струји и у којој се радо задржавају араци
сунчани, израстао је тај дивни цвет необична мириса и
лепоте. Свакога дана притрчаваху му чили таласи, дру-
жајући огледало његовој левоги; свакога дана си задо-
водством миловаше сунце дивне листице његове; свакога
дана га посекиваше понетарац, синућа му мирис, да га
после далеко равнеше. А лени цвѣтак као да и не схва-
таше лепоту своју: скромно је стајао и несобично жирисао.
Причаху ми за тај цвет који скромношћу, дивношћу
и мирисом постаде најлепшом лепотом те лине земље.

Причаху ми...

А кад ми казаше да је светоу мирисни цвѣтак —
ја се изгубих.

Иа зар и у теби вену цвѣтови, ти лина земљо?
Невиђени цвѣтѣ! А зар те није море класило,
и зар те није сунце грејало? Што смену, цвѣтѣ?

Мора да се жалосно сада одбијају од твога места
и таласи и ветрић и сунце — они, у чјују се жоѣ то-
лако верује! Склањају се они и уступају нешто сузана.
Анај! што не могу сузе да те поврате, свенули цвѣтѣ!

— Што ниси чувала свој ретки украс, лена при-
морска земљо?

Ст. С. Н.

Почѣтак после краја

Голѣла путника приближена уз жуѣласту ограду
пристаништа, расла је све више. Нервозно кретање
појединачна чинило је да се она таласи као жива заса-
ђена чувањем главица и изгубљаних шеприча. Паро-
брод је стајао спреман да се на који тренутак крене.

У шуку разговора својих другова преносио сам се
у подутају кута где смо се ја и Ви растали. Ми никад
нисмо једно другог више учинили до стисли руку, ер-
дачно а учтиво; никад се нисмо ослонили сз "ти", на
онет смо се морали растати у тишини, у подутају, ра-
није но што је било потребно.

Ви сте прижали мене: збогом остајте, а ја Ваме:
срећан пут. Руковали смо се ердачно, ни јаче ни сла-
бије него пре, као да није био час нашега можда по-
следњег ниђана.

Вејасте ми живи наизли пред очи, и ја се трулах
и тада да прочитам загометку Вашег срца, кад ме трже
један шум.

Моја другови заћуташе и мало се разнакнеше. Лице
ми наједном доби израз обилаи и нун постојана. Не-
кадашњи подругањни осмеси засташе ми у грлу.

Кроз гомилу путника, њихових пратилаца и слугу,
ступали сте Ви к мени снажним и одважним кораком. Ви
сте дошли, а ако сте знали да ћете тине само изгубити.

— Полако се пароброд кренуо. Мараци и шепри
замећунали се кроз ваздух. Они су се осмехивали и слали
тонле поздраве. Сало сте Ви ћутали и стајали мирно
наклоњени на стуб електричног данле у пристаништу.

Пароброд је запленио ширљивог Саве. Ми се растали
онет обично као да ћемо само разниж путенила у шетњу.

И све је било тако обично и просто! Али ниски не!
— Ја сам тада ревно загометку Вашег срца, јер сам
на Вашем поблудном лицу видео једну ветину — једну
од оних ретких истина које су лине!

М. М. Ускоковић

Из приморја (сликао Томислав Крижан). — Јадрански залив и виши чимпреси који га живописно ливаче — појав су ретких природних лепота. Ни сликар ни сликар не пролазе равнодушно поред њих. —

Брезе (сликао Срећко Маголић). Нашим читаоцима већ добро позната словеначки сликар Маголић нажда и марљиво бележи кичњом утиске своје лене отаџбине. Бреза је и у нас и свугде ретко лено дрво, и није чудо што се сликарске кичнице врло радо баве о њој. —

Предграђе Среза. — Срез је центар Срењског Санџака. Има до 35.000 становника. Трећина је Турака и мухамеданских Цигана, а две трећине Срба Гркомана, око 1.000 правих Грка и 1.000 Јевреја. Има 36 цамија и 15 текја, 21 црква, 16 параклиса и 2 синагоге. У околини Среза има 228 воденица. — У Срезу се (1345. год.) прогласио Стефан Душан Силни за цара свих Срба и Грка; у њему је допуњен и поправљен чувени Душанов Законик. На струги главници лине Среза (150 м. над морем) развалине су Цар-Душанове тврђаве. Ту су и рушевине храма Св. Николе у ком се Душан зацарио. —

Први снег (сликао Срећко Маголић). Опустела су поља, оголеде горе, иве је већ неколико пута осветало по голом грању и сухој трави. Ту је већ и зима. Једнога јутра чуло се скоро у свјана кућана: „Кажи драгичка!“ — На питање: шта је? одговара се радосно и распокојено: „Пао снег!“ — Први снег!“

Рускиња (најави Иван Зајец). — Нашим читаоцима већ је врло добро познат овај словеначки најав. Виши пута објављивали смо његове радове, а сада доносимо и његову Рускињу, лену и милу као и све творевине овог одличног уметника. —

Опасност (сликао Р. Мартић). — Када море зајаше — тешко је и великим бродовима, а како је баркама, показује врло живо наша слика са валова Јадранског Мора. —

Богородица (сликао К. Марата). — Карло Марата, талијански сликар, рођен је 13. маја 1625. год.

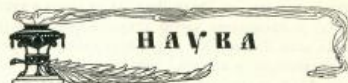
у Камерину у Анкони, и био је ученик Болонског сликара Sacchi, али је у главном радио по Равену. Карачија а нарочито по Гваду Реин, те се с тога и може рећи да је представник његове школе. Нарочито га је штитио папа Климент XI, за тим крај француски и неколики италијански кнезови. Умро је у Риму 15. децембра 1713. године. Огроман је број светитеља а нарочито богородица у његову сликарству. Највећи је број његових радова у Риму (у цркви Св. Петра, у Латерану, Дорији и т. д.), Сијени, Фиренци, Перуџи, Дрезди, Петрограду и Паризу. Он је рестаурирао Равадлове фреске у Ватикану. Књи жу Фаустина, удата за песника Цани, била је такође одабрана сликарка као што је и њевоу нестаница била на угледно месту. —

Железнички пут Солун-Срез. — Ово је партија железничког пута кроз пријатну долину оживљену подупуњањени планинама. Лево од пута тече речница Арџа, а десно и лево среска су села Владаја, Гола и Добровици. У близини је и Дојранско Језеро.

Безак-Кула у Солуну. — На самој морској обали, на кеју, диже се ова кула. Ограђена је јаким широким зидинама (биетомом) које се спуштају у море. То је Ценовска грађевина за одбрану града, сазидана на једном куту огромних бедена који опасају Солун. Сада се зове Вели Кула (Безак), а раније се звала Крпана (Кали-Кула). До пре 20 година била је затвор за политичко и обичне осуђенике. У почетку овога века била је јачинарска касарна, а сада је појнички затвор. —

Црква Св. Димитрија у Солуну. — Црква Св. Димитрија, сада цамија Каскија, стара је грађевина из првог доба хришћанства. Још су сачувани крстови њене стубова, а у њој је и гроб великохућеника Светог Димитрија. Хришћанима је допуштен улазак, и они често посећују гроб светитеља и паде на њевоу свеће, нарочито о Митров-дану, ониме празнику снега Солуна. — Путописец В. Тудела казује, да је царски опарх Леонтије, око 413. год. по Христу, подигао овај храм у част и спомен Св. Димитрију. —

НАУКА

Acheroontia atropos, L.

— Лубанар, мртвачка глава, мртвоглава —
Историко-биолошка белешка о овоме лептиру

од
Д-РА РАД. ДАДЗАРЕНИЋА

Овај највећи лептир међу сонгидана једини је јевропски представник рода *Acheroontia*, који је у источној и јужној Азији заступљен са наше врсте, од којих наводимо: Acheroont. Styx, Westw., A. Scudla, Kirbi, A. Lachesis, Fabr.¹⁾

О пореклу његово вођена је жива препирка, која још није потпуно стишана. Ентомолози из прошлога столећа а и данашњег безусловно су мислили да није пореклом из Јевропе него да је странац у њој или досељеник у јужну Јевропу. Овога се мишљења држе чак и данашњи неки ентомолози познатији се на ентомологе из XVI и XVII века, који у својим лепидоптеролошким списима ништа не спомињу о овоме лептиру. Пада у очи да овога лептира не спомиње ни Аристотело а још мање Платије, и ако су обједна, а нарочито први, били извесни посматрачи, него тек из половине XVI столећа има трагова у радовима лекара и професора Кардано, да је атропос био познат у то доба, а у каснијем добу, и покрај поменутог доказа и других сигурних података, тврђење је уопште још пре кратког времена да атропос није наш лептир, него да га петрови са југа доносе у наше пределе и од ових има једна јесена генерација, али од ове закрљају бенчице и никад се не добија савршени лептир.²⁾

Од пошљих ентомолога и Денис³⁾ се у неколико придружју Боадивалу, док међутим Хибнер⁴⁾, у издању које је мени при ртла, саже укратко спомиње да је овај лептир пореклом из Америке и да је сад (1805.) распрострањен по целој Јевропи.

Неки од чувенијих ентомолога тврде, да је атропос пореклом из Азије или Индије (Реслер), а неки опет (Пабет) мисле, да је тек у прошлome веку прешао у Јевропу из Азије или источне Индије. Ово своје мишљење они оснивају на храни којом се храни гусеница овога лептира, а та је храна крошњар, који је, као што је познато, у Јевропи свугде засејан тек у половини

прошлага столећа, а колико је поуздано ово тврђење видећемо одмах.

Кад би докази поменутој гусеници био крошњар једина храна или оне биљке које су се у току последња века одмањале, онда би се без поговора могло тврдити, да је лубанар донета досељеник из напред споменутих предела, али је довољно познато, да тој гусеници није ни крошњар нити у Јевропу скоро донесене биљке једини и искључива храна, него да се она врло радо храни лицидуном, кудељом, буником и т. д., које су биле у многим пределима Јевропе врло обилато заступљене. Често сам зналазео на датуми по неколико гусеница атропоса и то у непосредној близини лицидима, њихове иначе врло омиљене хране, а за татулу, као и за буник, не може се рећи, да су скоро у Јевропу донесене биљке. Једино је, што се још може допустити могућност, да је атропос био најпре неваан за јужну Јевропу на се после постепено пењао северу. У Србији је *Acheroontia atropos*, L. врло добро заступљен лептир.

После овог неколико кратких историјских белешака да пређемо на биологију атропоса и изнесећемо своја посматрања о њему.

Acheroontia atropos, L. зове се у нас **мртвачка глава**, **мртвоглавом**, које име носи овај лептир с тога што на својим леђима има шару сличну човекој лубави са укрштеним костима испод ње, као што се ово објче некад резало на гробним плочама. Због ове омаке шаре било би правилије знати га **лубанар**, јер су поменуто шаре донета сличне лубави (костури главе) а не мртвачкој глави на којој има још неких делова.

Изглед овога лептира са поменутом шаром излазаво је у народу понеку празноверну или страховану, чему још много допринесе велике његове очи које увече светле.

Лубанар има предња крила правоугла са белом поском у средини и дивља јако искривљеним дугобич поперичним пругама, које су даблинице жуто и црвено-црно постављене и жутијене; задња су крила жута са два црна појаса, на леђима жута шару у леку човекој лубави; задње је тело доста издупето, са жутиим и црним колутима.

Сразмере су овога лептира оне:

Дужина тела	36 мм
Обим	50 "
Дужина једнога крила мерена од његова корена па до врха	55 "
Дужина разнотог лептира од једног до другог врха крила	129—130 "
Дужина једнога крила у мањих при- мерака	41 "

Гусеница овога лептира понављаје се у три боје: зелена са плавиим косим пругама, жута са таквим истим пругама, и црно-сива са белом шаром око прата. Све три врже заступљене су у нас, и прве су две готово под-

¹⁾ Deutsche entom. Zeitschrift, Jahrgang 1895.

²⁾ Boissard: Spécies générale des Lépidoptères, I, 1874.

³⁾ A. Dupuis: Les Papillons. Géographie et Histoire naturelle des papillons d'Europe, Paris 1877.

⁴⁾ J. Hübner: Sammlung des europäischen Schmetterlinge, Augsburg 1806.

једнаке а треба је наћи нешто ређе. У нас се најчешће налазе ове гусенице на личицима, али их има и на другим биљкама на храни, нпр. на: *Datura Stramonium*, *Solanum tuberosum* (код нас се ретко налази на овој биљци), *S. nigrum*, *S. dulcamara*, *Syringae vulgaris*, *Jasminum off.*, *Sambucus nigra*, *Lonicera caprifolium*, *Canabis sativa*, *Prunus domestica*, *Pirus communis*, *Daucus*, *Anethum*, *Fragaria vesca* etc. На свима овим биљкама ређе се на њих могу на личицима, татули и буњаци.

У јужним пределима има ова гусеница две генерације, а још у јужнијим и више. У нас су досад ошакене две генерације, једна у јуни-јулу а друга у септембру до октобра. Ова последња генерација је јача од прве.

Величина ове гусенице, кад одрасте, износи 125 до 140 mm. Кад достигну ту величину, онда се овака у њих нека узнемиреност, што је знак да је дошло време чаурења, што брзо бива. Чаурење је у земљи и то бива пошто, по посматрању Реселону и Ајгер-Абецонју, најпре свако своје тело окаже неком тешкоћу коју саме луте. После 21—28 дана ишчаура се лентир т. ј. још исто јесећи, али ако је чаурење било у октобру онда се лентир ишчаури тек друге године т. ј. после 245 до 260 дана.

На којих бележака вади једну годину чаурења и преизналажа гусеницу у томе стадијуму њене метаморфозе и појави лентира у години на тим. Узимах годину 1898.

Ухваћено је неколико гусеница између 7. и 16. октобра на личицима у слободном пољу, и неке су се од њих уцауриле 8.—10. октобра, а неке (од 16. октобра ухваћене) тек 24. октобра.

Спољне прилике пре чаурења и за време чаурења биле су оваке:

У октобру, кад су ухваћене, температура је износила 21°25' Ц. односно 9°17' Ц. Иначе преле у овој месеци повољно. **Новембар.** Највиша температура — 2° Ц. а најниже 21° Ц. **Децембар.** Јаче од трећине месеца температура испод нуле, и то највиша — 8° Ц. **Јануар.** Само 4 дана са топлин. испод нуле и то са најнижом — 5° Ц. **Фебруар.** 14 дана испод нуле са најнижом температуром — 7° Ц. **Март.** Снежан са неколико празовитих дана. **Април, мај.** Кимовити, ветровити и релативно хладни.

Ишчаурење у јуну.

Раније у године било хладније, али сам узео прошлу годину зато, што је време за бележење (у чаури) било неповољно због хладних ветрова у зимли доба и доста веома сухих дана, а диоције је тек било влажније.

Кад се лентир ишчаури и како му се осуше крила, он одмах, као и све омигиде, облеће око цветова и сиса мед, као год што сиса и сок из стабала која „сузе“, али најрадије сиса мед из саћа, па је због тога често штетан коњицима и ако мисли од ових дреских наертача главни плаћа своју дреску од раздражених пчела.

Атронос има неке особине којих у других наших лентирова или нема никак о или су ретке. Прва му је особина пуштање извесних тона, а друга је пуштање извесних мириса.

Веома је дуго нагађано, како лубавар производи овај тон кад је раздражен. Још Реонир је мислио, да се тај тон производи тражењем извесних делова на предњем телу и то тражењем сисања или сурцање о корене сежњака на којима има неколико надражљивих изваница.

Вагнерово анатомско испитивање показало је, да се пред самим такзованим жељудцем замирује при дну једнака једна беника испуњена ваздухом и заузима целу предњу половину задњег тела. Према овој Вагнер мисли, да овај тон произилази улачењем а нарочито насилним истискивањем ваздуха из поменутог бенике кроз једнак а нарочито кроз сисаљак. Ландоу се придружује овој мисли и ако је раније другачије мислио.

Што се тиче друге особине, пуштања извесног мириса, она није готово усаглашена^{*)} код нас као што је прила, али је врло ретка и није јој извор где је обично у лентирова него на месту који ћемо одмах и описати.

У нидо-аустралијских лентирова „мирисни апарати“ налазе се већином у Репалодера на крилима а у Хетероцера на телу, као што је и у нашем лубавару.

Кад се ухвати Атронос, он пушта од себе некакав особити мирис који се осећа и мало даље од него. Таква мирис пуштају и наше Пајериде а која и друга неки лентирова, али, колико је досад познато, њихов мирисни апарат смештен је између дупљина на крилима, док је јети апарат у нашем лубавару на сакон телу и склоплен је овако: на трбушном претњу музика лубавара има чупера од влакана, који је дугачак 5—6 mm. Ова влакна леже у једној улози а позади ове улоге, на мало напнем месту, леже мирисне жлезде са веома напним ушњима, из којих жлезда доспева жарис у влакна и помоћу њих у околину.

Криза у Српском Краљевском Народном Позоришту.

7. о. ј. почеле су у Народном Позоришту демонстрације против садашње Управе. Демонстратори су посетили (иако ученици средњих и виших просветних завода), захтевајући да се Управа уклони. Демонстрација, донета, и чудна и ретка, јер нигде у свету публика не мења Управу на овај начин. За то данашњој Управи ни по чему и не служи на част, што је похитала са оставком и покушала да тако реши ону донета влакту непријатну своју. Хитну своју упућену оставку Управа оправдала уверљиво, да су демонстратори били само оруђа у рукама незадовољних глумца: а како је, на тај начин, дошло до немогућности за кооперативан рад Управе и глумца, — оставка је једини излазак.

Јасно је да оваква хитовација вреба и демонстраторе и глумце. Демонстратори одбајају сваки утицај а глумачки клуб то је и у јурналистички чинио. У факту, да публика, која је демонстраторала, увек више воли глумце него на коју Управу — није и доказ да је она за своје државне упућена од глумца. Размирице између Управе и глумца, које су добале израз и у меморанду глумачког клуба, познате су и позоришним посетилима. Клуб је молио за одговор до 1. фебруара а демонстрације су почеле 7., на шест дана после рок који је проширо без никаквог дефинитивног решења. Не би Управа од ореола славе своје изгубила ни један зрак од ње постојања да се решење спреми до 1. фебруара. Или,

^{*)} Correspondenz-Blatt des entomologischen Vereines „Iris“ zu Dresden. 1886, 1887, и 1888.

хожда, неће тврдити да то није ожемо ни могло бити због дрскости глумачкога међорадуња? Ма какво решење, погодно или негодно, па чак и оно обично даваше Управе „Позори Бог, чаршија, на обадве стране!“ — било би ма каква одговор, после којег би, у сваком случају, ситуација била чистија а решење поузданије. Страш, нешто страх од нечег нејасног, великог и ужасног — стални је пратилац данашњег тиранина, те је тај страх у неги нах и прави узрок овоко нееносног и ружног стања у нашем Позоришту.

Ако је у размислима између Управе и глумачког правно на глумачкој страни, оставку је требало одмах после предлога међорадуња, кад се већ није хтео изићи у сустрет глумачким жељама; ако ли је право на страни Управе — оставка је бесмислица која ће у Позориште унети чистак низ непријатности и за будућност. Полазећи од појмова „право“ и „кривица“ — решење није било тешко, али неодлучност свих фактора довела је ствари до несудности.

А чим се појавила неодлучност, је ли чудно, што је публика своје симпатије поклонила глумцима?

Да сведено. Демонстрације овакве врсте не треба уносити у Позориште, али је зато тако духом сваког Управе да својим одређеним радом онемогућава овакве појаве. А ако они ипак настану, не све Управе падају у коњичку кривину и подносити такозвану оставку, и у неги нах личити на онога што нехуши: „Ја ћу поћи, а ви ме не дајте!“ Не треба нико доуштити да нах се смеје! —

Глумачке жеље вала прогутати и задовољити све оправданим захтевима. Ако ли је лудо оно што траже — одбити их кире душе и чисте савести; имају ли права — дати им га, накар и по цену признавања својих потрепаша. Или једно или друго, јер је „трпеће“ — управ ово што је сада у Народном Позоришту. А колико је тачно решење и правилно — видимо сви.

— К.

* Валдо Косић штампао је „Рорис medalja и medaljuna republike dubrovačke, što se nalaze u dubrovačkom domotomnom muzeju“.

* У Државној Штампарији наштампани је и сад се продаје „Државни Календар Краљевине Србије за 1906. годину.“ Може се добити код свих поштомашних агенара и у стоваришту књига Државне Штампарије. У тврдом повезу цена 4 динара, у елегантном 6 динара.

* Готово је „Статистика Краљевине Србије. Књ. XX. Статистика кривичног суђења у Краљевини Србији за 1896. годину.“ Књига је величине 4^т, има 5 листова, LXXXIV и 447 страна. Једнастоцица дијаграма. Цена 15 динара.

* За издава Матице Српске прикључени су ови рукописи: „Односи Дубровчана са Србијом од 1358. до 1362. год.“ од Василија С. Марковића; „Критичка студија о Светиславу Вуковичу“ од пок. д-ра Љубомира Недећа; „Принос за биографију Јована Рајца“ од д-ра Алексе Нића; „Неколико Вукових приредаба“ од Вла-

дијира Ђорђевића; „Из историје Семејних Ускока 1604. до 1607.“ од Јована Томића; „Разговори у доколици II.“ од Ђосе Михајловића. — Илеу прикључени: „Зло дете“, позоришна игра за децу; „Деоба Јакинића“, драма у три чина; „За пивом“, прича; „Пон и народ старог кова“, приповетка. — Издају се на опену ови рукописи: „Краљевин Марко у банашком селу“, песма; „Угу и сручу“, поуге за народно просвећивање; „Али имах коњичкицу младу“, приповетка; „Један догађај“, приповетка; „Узорица бројног ошдава нашега народа“; „Матица Српска“. — Такође су издају на опену рукописи који су стигли на рачисану награду: „Љуба Мандушића Вука“ и „Зуду и кожите“.

* Жив. Г. Павловић, федералтаби мајор, превео је са немачког језика дело мајора Куна „Тактички мереји из ратова најновијег времена, од 1880. — 1900. год. I. Српско-бугарски рат 1885. год.“ Дело ће изићи до 7 штампаних таблица, а цена ће му бити око 2 динара. Преплатничке пријаве слаати преводнику у Београд.

* Инженерски капетан Миленко Недећ, превео је са француског језика „Тактичке поуге из руско-јапанског рата“. Писац је француски федералтаби капетан Вигел. Књига ће изићи до 10 штампаних таблица. Издавач је предштитио „Војске“, а тога је цена: за преплатничке „Војске“ 0.90 динара, за неплатничке 1.60 динара.

* Слободан Јовановић, професор у Универзитету, дао је у штампу своју књигу „Основи правне теорије о држави“. У књизи ће бити ови одељци: Увод, Појам државе, Државне оунице, Организација државне власти. — Књига ће изићи око 15 штампаних таблица велике оемпе. Цена је за преплатничке 4 динара (крупно). Преплату прија Жив. О. Дачић, секретар Универзитета (Београд).

* У В. Клекиди, 18. о. м., умро је угледни грађанин и адвокат Ђорђе Радак. Истакнути се још 1848. год. у политичком животу нашег народа, пок. Радак до смрти своје узимао је одличан глас великог Србина. Поживео је 83 године, а на смрти ступио је у ред великих добротвора српских. Оставио је: Српском Учитељском Колективу 40,000 круна; за издање Српске Женске Учитељске Школе у Клекиди 40,000 круна; за стипендије сиромашним српским ученицима 40,000 круна; за удадвену помоћ српских свештеничких сирочина у Далмацији 40,000 круна; Клекином Фонду Матице Српске 20,000 круна; Српским Земорадничким Задругама у В. Клекиди 5,000 круна. Свега 225,000 круна.

Нека је слава и вечита хвала пок. Ђорђу Радаку!

* Српско Омладинско Коло у Панчеу приредило је на Св. Саву свечану седницу, на којој је, поред песама и декламација, беседно Свотозар Матић о значају тога дана. — 15. о. м. онат је био састанак на којем је Војан Вујановић беседно „О праву угарских држављана“; а 22. беседно је М. А. Поповић о појави из српске новије литературе.

* Душан Шамбек, хороноф српског немачког друштва „Вениц“ (Панчево) написао је драму о пенанеу у 4 чина „Лена Мара“. Грађа је дршена из српског живота у Билату, Чланови „Вениц“ представљали су је 17. фебруара.

* Радован Т. Перковић-Невесицки дао је у штампу збирку својих приповетка „Гористакине“. У којој ће бити:

Број сав... Татине приче, Након сто година, Бацилук, Под Јановом, Исава „укопанице“, Задубах, Ива Јулија, На динку, Зуду за изумом, Неједста и по, За нит... „Горшакљав“ издаше у издању Коларчево Задубине. —

* Најмањом књижевној Р. Вачића (Орек) штампане су „Југословенске народне приче (ерске и хрватске), са главном уредом Ђуро Ант.“ Цена 3 круне. —

* Добришом Николић, свештенику у Савуду, уз сарадњу протe Лазара Богдановића и протe Грегорија Стајића опрема „Свештенички календар за 1906. год.“ У календару ће бити око 30 рубрика намењених свештеничким потребама. Пријави прилагодити. —

* У издању А. Едлингера (Инебрук) штампала је Милена Мразовић своју приповетку, из почетка босанске окупације, „Гробиња призор“. —

* У издању књижевца Св. К. Цвијановића (Београд) изашло је једно „Фатима“, коопација Јана Урбана (Валево). Издање је укусно, а цена му је 1.50 дин. —

* За 26. Родинујцу Николе Чуићева пријавио се чланци: Горњи Ибар Средњег Веха, од А. Н. Поповића; Књижевни интересовања за време устанка, од А. Гавриловића; Историја Народа, сине пок. Боже Кнежевића, и Српска Народна Лиричка Истраживања, од А. Гавриловића. —

* Стални капитал Чуићева Фонда износио је на крају 1905. год. 72.040 дин., покретни капитал било је 5.444 дин. 60 н. дин. Угрожено је у 1905. годину 4.201 дин. и 20 пара дин. —

* Српска Краљевска Академија примила је на руководе Књижевни Фонд Милоша Ј. Петровића. Износила је фонда: заштевање од 12.000 динара и доходак од ове главнице. —

* Друштво бугарских књижевника и публициста спрема се да проследи стогодишњицу прве бугарске штампане књиге. За ту прославу друштво спрема дело „Бугарска библиографија за 100 год. (1806.—1906.)“. —

* На четвртог годишњем скупу Друштва за сугбијање акадехних пила изабрана је нова управа. Председник је: Д-р Јован Данић; чланови Управног Одбора: Д-р Милош Ђ. Поповић, Д-р Милутин Милошевић, Васо Марковић, Рена Кош; блајини и секретар Адавић М. Левић. —

* На главном овогодишњем скупу Краљевске Српске Академије Наука изабрати су за редовне чланове: Д-р Александар Велић, проф. универзитета, Ђорђе Павловић, председник касације, Јован Томић, библиотекар, Степан Срећко, професор; за дописне: Петра Павловић, проф. гимн., Д-р Јован Томић, проф. гимн., Д-р Милоград Јовичић, проф. Војне Академије, Д-р Бранислав Петровић, проф. гимн., Петар Александар Бркић, проф. гимназије, у Петрограду, Д-р Александар Бркић, професор универзитета у Берлину, Андра Томић, министар у пензији, Димитрије Гуларак, протојерој, Стеван Мокрањак, академски изумар, Хенрих Сјенкјевич, пољски књижевник. —

* Проф. Јован Грчић (Нови Сад) јавља да је дао у штампу друго издање своје „Историје Српске Књижевности“, које ће, вероватно, изићи заједно са првим делом трибика „Штито из историје српске књижевности“. У „Штито“ ће бити примери старог словенског и српског језика, Дубровачко-далматинске књижевности,

књижевности рада у Босни, међу кајкавцима и у Славонији (XVI, XVII и XVIII век) и новије српске књижевности до Браца и Далмације. Дело ће изићи преко 30 штампаних табак, а цена ће му бити 5 круна. —

* Чешки писац Карел Петр Кија штампао је своју расправу Benedot Kotrugle Raudeo. Prispěvek k dějinám čtenictví. У кој несумњивим аргументима утврђује да је Бенедикт Котрулић Дуброванин приу у Јевропи написао књигу о трговачком књиговетству, управо на 40 година пре Италијана Луке Пачиолија, о ком се држало да је најстарији писац. Котрулићеву делу натпис је „Della mercatura et del mercante perfetto“. —

* Милан Ј. Тутуров, учитељ у Сентовану, штампао је засебно своје две приповетке: „Игуљане ваде“ и „Шта учини љубав“. Књига је цена 60 цатура. —

* Крајем овог месеца почеће излизати „Архи за правне и друштвене науке“ — орган Правног Факултета нашег Универзитета. Уредници су: Д-р Коста Бујановић и Д-р Драгољуб Браићковић. Архива ће излизати у свесцима од 5 табак, сваког 25. у месецу. Преплатна је: 12 дин. годишње за Србију, 13 круна за Аустро-Угарску, 16 дин. у валу за друге земље. Преплату прима Књижевна Рече Кова. —

* У Инебруку основано је српско академско друштво „Змај“. Друштво је председник: Јован Стајић, јединица; тајник: Силеон Бабић, јединица; благајник: Јулије Будисављевић, јединица; чланови: Веселин Мрђен, јединица, Коста Петковић, јединица; надзорни одбор: Мило Манојевић, јединица, Мита Костић, јединица и Драшковић, студент ордације. —

* У Черевцу (Срем) основана је српска читаоница са чисто народним смером. Читаоница прима само српске листове; сваке недеље по један члан управе предаје, чита или тумачи што (парох о верском моралу, лекар о здрављу, бележник о државним уређењима и законима, учитељ о српској историји и књижевности). Читаоница већ има 84 члана, а ускоро ће основати и народну књижницу. —

* Душан П. Стефановић, Ђенералштабни мајор, спремио је за штампу свој рад „Исхрани српске војске у ратовима XIX века“. Обухваћен је први и други устанак, српско-турског ратова и српско-бугарског рат. Књига ће изићи 15—20 штампаних табак, а цена ће бити 2 до 3 динара. Преплатнициће пријаве треба слати писцу у Београд. —

* Милан Ј. Радојевић, немачки поручник у Коршеницу, издавао је „Атлас“ за средње школе, који ће бити у неколико превод и допуна Кисертвог атласа, а израђен је по програму за наше средње школе. Балканско Полуострво, државне на земљу и државу у савезу Краљевине Србије израђене су детаљније, са нарочитом пажњом на потребе војно-географског знања. Атлас ће изићи до 36 страна, а цена ће му бити 2—3 динара. Преплатнициће пријаве слати у Коршеницу. —

* Д-р М. Ђ. Поповић, савјетски поручник, одштампано је у засебно књигу „Задинац“ поштом о чувању здравља српског војника. Цена је 0-20 дин., књижевна 20%. —

* Београдштабни потпуковник Милутин Мишковић јавља да је дао у штампу свој превод Јансонавог дела „Служба Ђенералштаба у мирно доба“. Цена је за преплатнике 3, а дописице 5 динара. —

* Српска Краљевска Академија Наука расписује конкурс за награду из књижевности фонда Милоша Ј. Пе-

тројкића. Награда је 650 динара у злату, а досудиће се оног ко поднесе најбољи драмат из српске историје. Избор предмета, облик и величина списа оставају се испу на вољу. Спис треба послати Академији до 31. децембра ове године. —

* Бечка музичарска фирма Лудвиг Довлингер откупила је право на штампање опере Пете Стојановића „Бенгалски Тигар“. Издање ће бити ускоро готово (за гласови), а у засебно издању штампанаће неколике Стојановићеве сонате (за гласови и виолину). —

* Срби у Питсбургу (Сев. Америка) сазивају народни збор који ће расправљати: 1. о јурисдикцији српске православне цркве и свештенства у Америци; 2. о оснивању српских православних епископија у Северној Америци; 3. о дотацијама свештенства и епископа; 4. о изворама за поддржавање свештенства и епископа; 5. о уређењу црквених општина и епархијских власти; 6. о српским школама и учитељству; 7. о наситињу и квалификацији свештенства и учитељства. —

Иван Иванић: *Македонија и Македонци*. Оне земље и народа. Путешко. Са 43 слике. Београд, штампана Савића и Кош., 1906. — 17,5×26 см., XII. 312 стр. Цена 6 динара. —

Неколики проматрања о етнографији македонских Славена. Нависко Д-р Ј. Цвијић. (Прештампано из „Дела“). Београд, штампана Д. Димитријевића, 1906. — 16×24 см., 46 стр.

Стара Србија и Македонија (са гледишта географског, историјског и политичког), од Д-ра Јов. Хади-Васљевића. Београд, штампана Д. Димитријевића, 1906. — Одштампано из „Врхотина“ XI. — 15,5×23,5 см.,

Омладинска Књижница. Књига трећа. Владимир Ђорђевић: *Историја „Зоре“* (прилог историји омладинског покрета). Руна, штампарија Ђорђе Павловића, 1905. 15×13,5 см., 50 стр. — Цена 50 погута.

Ђорђе А. Чокориљ: *Значај културне борбе у Француској*. Београд, „Досјетје Обрадовић“ — штампарија Аде М. Ставојевић, 1905. — 14×20,5 см., 88 стр. — Цена 1,50 динар. —

Стејано Кобасица: *Finale... Српска димоничарска штампарија у Сарајево, 1906. г. Цијена 1 круна. — 11,5×19 см., 59 стр. —*

Саставни југословенских књижевника и публициста, 6, 7 и 8 новембра, у Београду. Извештаји г.г. В. Јорданова, М. Ив. Дежана и П. Поповића. (I. Стање данашње бугарске књижевности. II. Стање данашње хрватске књижевности. III. Стање данашње српске књижевности). Издање „Српског Књижевног Гласника“. Београд, Штампарија Светозара Николића, Обилаћев Венац, бр. 2. 1905. — 16×25 см., 30 стр. — (Оштампано је у 200 примерака који се не пуштају у књижевни промет).

Женски декларатор са песмама за његове. За ученике народних школа по програму удељана Даринка Др. Ђосића, учитељица. За I и II разред. Издање књижаре В. Валовића, Београд. Штампарија Д. Димитријевића, 1905. — 15×21 см., 63 стр. Цена 40 пара динарских. —

Ђорђе А. Чокориљ: *Тajна историја аустријске политике и њеног продужења у Босни и Херцеговини*. Београд, штампарија Светозара Николића, 1906. — 14×20,5 см., 112 стр. — Цена 1,50 динар. или 1,50 круна. —

Aus dem Lande der Rechtlosigkeit und Demoralisation. *Schmackvolle Justizzustände in Kroatien*. Ein Kulturbild aus der österreichisch-ungarischen Monarchie, von Dr. Franko Potočnik, gewesenen Landtags-Abgeordneten. Fiume, Rijeka dionička Tiskara, 1905. 15×23 см., 29 стр. —

Bibliothek auserwählter serbischer Meisterwerke mit literarhistorischer Einleitungen, herausgegeben von Dr. Friedrich S. Krauss. Band V. *Die Blume von Camasso. Mater dolorosa*. — Zwei Novellen von Vid Vuletić Vukasović. Deutsch von Dr. Friedrich S. Krauss. Deutsche Verlagsactiengesellschaft, Leipzig, 1906. — 14×20,5 см., 110 стр. Цена 1 марка.

Bibliothek auserwählter serbischer Meisterwerke mit literarhistorischer Einleitungen, herausgegeben von Dr. Friedrich S. Krauss. Band VI. *Liebe und Leben im Herzogland*. Zwölf Erzählungen von Svetozar Ćorović. Deutsch von Dr. Friedrich S. Krauss. Deutsche Verlagsactiengesellschaft, Leipzig, 1906. — 14×20,5 см., стр. 167. Цена 1 марка. —

Ksaver Sander Gjalski: *Za materinsku rijeku*. Slike iz četdesetdeset godina. Izdano podopremom Društva Hrvatskih Književnika. Dionička Tiskara u Zagrebu 1906. 20,5×25,5 см., 417 стр. Цена 5 круна, ukorišena u elegantne platnene korice 7 круна. —

САДРЖАЈ:

У најстаријој књизи, од Зар. Р. Поповића.
* * * књига М. Симића
Под старост (Адријановић). Превео Мил. Н. М.
Омладинска књига.
Сил, трагедија у пет чина, Нависко П. Ђорђевић, с француског
прозе М. Марјановића (написане су).
Моја књига, књига Душана Малузића.
Напомене календаре од земљотреса, од проф. Јеленке Михајловића (српске су).
Триг врежева, књига Симе Навдурића.

Кад је Ђорђевић изабран за старејше и кога устави? од Мил. Васљевића.
Историја Душана Ђорђевића. — Савојо хрват (пог. Совајо Милановић), од Ст. С. Н. — Почетак после краја, од М. М. Ускоковића.
Уз књигу.
Хроника (Наука, Уметност, Развој, Библиографија).
Славе: На пријорја. — Брзо. — Предрађа Сереза. — Први синг. — Руна. — Овајност. — Богородица. — Железнички пут Солун-Сера. — Бео-Буда у Солуну. — Прва Света Димитрија у Солуну. —

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

—■■■■ ГОДИНА ОСМА ■■■■

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова галерија бр. 33. у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда наредно добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, прегезе, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за будио и лабавица.
— Атлаза као и Свице беле за венчане хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штикераја, Апликација, Чипака, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног арибора и т. д.

ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофаних и нецтованих. — Гарнитура за кревете. — Платна кончаног као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметака.

ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послута је угадња, брва и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем

МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ

БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Оксфорда и Зефира у свима бојама и ценама;
Цвилица и Гредла за дупеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним мустрима;
Везова бели на обичном платну, батисту и кемеру;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штриглама и клубадина; обичног, свиценог и француског.

Тепиха и простирача готови и на жетар;
Завеса чипкани, штофани и аплицирани;
Чаршави штофани у гарнитури и засебно одвојени;
Мебл-Штофова пулена, полу-свицена и свицена;
Жаниле-(Мокета) на жетар у 130 см. ширине;
Драперије за прозоре, готове и на жетар, у пажу и штову;

Роба је сва из првих светских фабрика

ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруцбине за ове крајеве у Србији извршују се најбрижљивије и најбрже.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

НОВА ИСКРА

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: за годишну 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: за год. 10 еор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче административне стране се Р. Ј. Ода-
 стибу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Цветан-Миница улица, бр. 8.
 Уговорени се не враћају; наплаћено тражење појединих бројева издати се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити
 само за откупну цену. —

Горосечац

а воду је падао снег. — Преко неравних, снежним белним завејаних пољама указивао се, као какава црна пруга, само траг кавазов колеког пута.

Небо и земља беху се скупиле у једно у сухом, празном снегу, ситном као прах, који се преко спротивне и тила, кроз безбројне нукотине и отворе све више гожилао, да пред напуцкалим пратима и напуцкалим крововима покаже своју благодат повола и јаду.

Седео сам јам у канцеларији и пушњо. Испод мога прозора стајала је ниска, борова шума, тиха и нежа, мирно привлажућа као игла оштре снежне пахулице, које се све нише купиле по танком зеленом грану, те је сва, предајући се судби мртвила и нуетопи, изгледала и сама мртва и без живота у овом мору наглог и снега. Под стрехом високе вораце лежало је безброј много зрабаца, подављених своју ситну главину у неко шаперије замрзних крилаца, нагусишени и мирно сабијени једни до другог и сами осећајући еуролу снагу оштре зиме.

Неко захула. К мени уђе младић од својих двадесет година, сав покривен снегом. Стојећи покрај неки покрива се лагано цедиле са његове похабана одела и по воду остављала за собом мрки, прани траг. Беше то

неки криван младик из оближњег села, који је преко лета радио у нас. Мала, ситишња глава на танком, дугачком врату, са безбојним жалосним очима. Оне су се неистрпано плашљиво изгледале с предмета на предмет као да су се бојале да остану на једном месту; наставили пак ја где претвориле би се у две велике, неколатене кугле, што је целом лицу давало неки необичан, опшир израз. Како беше стигао у мене прљаве и црне руке, а низ чело спуштају се у дугим праменовима сјајно плава коса, влажна и мокра. Око кривих и у страну искривљених усана лежало је неки израз утучености и сломаености, а цела слика малог дошљака, са његовим поцепаним оделом, са прљавом раздарианом кошуцом на грудима и мокром подераном обућом давала је потпуно слику беде и сиромаштва.

„Шта би хтео, Андрија?“

Он покуша да се осмехне, али се његове изјаче велике и танке усне још више развукосе и на лицу остаде онај исти израз туге и потајна јада.

Не гледајући у мене и окрећући своју каму између дугачких, криваних претију, једва одговори:

„Дрва!“

Беше то слаб, шмитава глас нејака детета уз пркос његових двадесет година, праћен боним удисајем исто тако неразвијених, нежних грудју.

Објасних му да тако не иде, саветујући му једно-
премењо шта да ради.

„Ах, господине!... На тај начин само се може
умрети, а живота нема... Исто су ми тако и дане го-
ворили.... Дао сам и кмету од све своје муке три динара
и омет — покротали био и као кишени грчлици се у својој
јабини.... Не, задово не иде тако... Тако се не може
живети.“

Све то говорио је он латано и тихо, више као за
себе, са погледом прикованим за под и све јаче сте-
жући своју мочу капу у слабијим рукама.

„Али кад ти кажем: ни ја нећу. Инај страљена!
Ја ћу се и сам заузети.“

Он погледа у жене својим жалосним очима као да
хтеде рећи: „Све је то само празно обећање!“ и поглед
опет обори под и загледа се у врхове својих опашака.

„Не знам, али и Бог не чини добро. Кад је хтео
да има и нас сиротињу — требало је учинити да смо
крести.... А јеси ли нећу укра, — онда хоћу, — већ
си иза катанца.... На сад иди и живи!... Не смеиш
крести, а поштево не можеш добити — лези и умри!“

Са чуђењем почех посматрати тога дечка, чије је
лице било тако жалосно, чија је снага била тако слаба
и нечовечна, која је све то говорио као какав старик,
миро и без прекуда.

„Смилуј се на нас, господине!... Не жариш за себе...
Још сам ја млад и могу трпети.... Али имају стару матер.
Болесна је. Свакога дана може или поћи у кућу. Свр-
нелас је одавије, али је још дупа ту.... Без Бога а она
неће... Зашто бар да се не можемо огрејати на овој
нећањи? — Видиш, како је топло онде код тебе... царство
Вође... А ми не можемо ни душу испустити у добру....
И ми смо људи; треба као људи да живимо — топло,
чисто, задовољно....“

Он ућута. Његова бона развучена уста остадоше
полуотворена. Иза тамних усана видети су се прилици,
а његово ситно, жалосно лице измало је израз страха и
неког тугног бола. Очи су и даље гледале мутно и без
живота.

И сам не знам како, наљутих се. Цела његова
шутва појави својом ронкомљу, страхом и утученошћу
изгледала ми је тако негодна. У целој мој не беше ни
најмањег трага љутости и срчаности. Његове тихе, про-
тегнуте речи изгледале су као какво јецанье, а испуњени
зуби давају су изглед нечеку хладноће, мртвоће....

„Ти си неки будаласти дечко!... Или нећеш или
не можеш да разумеш.... Кизао сам ти нећу: то је сад
моје....“

Он се не покрену са свога места, само се очи неко-
личине у својим мигуљкама и укочено засталоше на мени.
Беше приклетно воју љуту.

Његове усне задрхташе и за тренут он затвори
своје очи. А кад их поново отвори, испод дугачких
трепаваца одвојаше се две крупне, тешке сузе. Тргов
се и покушах да га разведрих.

„Никој плакати. Или ће, кад ти кажем.... Имам
ли још штотога; биће ти лакше на срцу...“

Он јошви дубоко уздицајући као да и душу хтеде
загрејати пријатним ваздухом топле собе.

„Познајеш ли моју кућу, господине? — Не знам!
Свеједино је — али треба да видиш где живимо... Ја-
бина а не кућа.... Још горе: у њој је бар топло, а у
нас дува ветар са свих страна.... Пукла је је града
на тавану и оно, деп се ерушко сав у собу... Затрпаће
нас све једнога дана.... Ти можеш, господине.... Смилуј
се!... Дај ми два дрвета.... као Господа те мелим...
руку ти лубим...“

Он ми брзо приђе и ухвати за руку. Истргах је.
Рекох му да накупи суваца, а за остало ћу се ја по-
бринути....

После три дана био сам у лону. Ишао сам латано
и с мучком извлачио ногу из тешкога снега. Свуда око
мене простирала се снежна белина; ни гласа да чујем;
мрки косови сакривали се у тврине и шибље и не дају
јава од себе; само што би онда онда попустио разљу-
жени снег, откинуто се од танких, повијених грана и
са шумом и праском падао доле.

А шума, огромна растова шума, која је обухватала
цео видик, без пола и путова, без људи и живота, све
само дрво до дрвета са кратким крунама и ватиким
стабљикама стајала је ту као мрачна магла, као вечна
магла. Није било у њој живота што га дају село и град,
поље и долина, већ живот без покрета, нешто као мртво,
на никак тако величанствено и тајанствено, нешто пред
чијом величаном и дубином човек застје и са уздишом
гледа у то мирно море, што тако ушорно ћути и при
погледу његовом оне јаче осети у грудима својим бол свој
због свога ниванства, своје слабости и немочи....

Узашем стазом, порући се преко отпруга камена што
је онде онде својим нидластим врховима проиријавало испод
бескрајног болог покривача, упутих се „Орловима“. Вила
је то велика јаруга са ужасно стрми обрнцима и многим
јазињавима на врху пољеву. Из њене дубине латано и мо-
нотонно доирало ми је слаби и незначити шум планинског
поточића; огромна маса отомелена света, изгубивши свој
ослонац на широком пољеном камену, откачи се од њега
и са огромним прехом сјурн се у доубе проваљале нате.

Пређем на другу страну. Са приотраног, скоро увек
у маглу заматаног ниса гледао сам доле на снажне по-
вијарке, који су се где више где мање простирани све
до Саве и Дунава, сви мирни и тихи, заогрунати снежком,
белом одећом. Тамо на првој коси лежало је мало, бедно
своде, парало у снег и акију, у јад и неволу. Ретке,
разбацане кућнице, из чијих се димњака изијали врло
слаби стубови дима, да одмах живчану у модрих ваз-
духу, жилишта су за народ, мучан и продајан народ, што
је с тужио на срцу и болом у грудима певало своје тужне
песме, тужне као последњи глас из опелу сакрпника...

Тешким корацама слазио сам к њему. Нас поред
мене од једном застаде и окрете на другу страну. Поћох

А. ПИМЕТ

АНГЕЛ ХРАНИТЕЛЬ

за нил; нацело је неко сасеко гору. Али се никакав шум ни чу. Следи са свих близу друге стране села које се својим кућницама пријичало уза саму шуму. Погледах и као да ме неко удари: по јасном снегу видео се траг људских ногу; мало даље два растова дрвета витка и дугачка, оборена, а треће извучено.

Окретом трагом већ ближе села. Суирак се већ био почео хватати и из села доцпирало је жукаве гонеди, што се враћаху са појашта. Пред њим стајала је мала, ниска кућница кровњара, сва сивом омотана, а мало даље — извучени раст и Андрија.

Па изак! Огромно бесило раздирао ми је груди, јер сам знао, да је оно горе у шуми само Андрија могао учинити. Овај бледи, нежни, будаласт дечко! Осекло сам у себи велику жељу да песницом ударим у то бесилно лице, у ове поплашене очи.

„Да те јаво однесе, неспрећниче!“

Приметих да ништа није видео. Саслушао је да неко говори, али није никогa распознавао. Уени минута још се нисе развукле и његова искривљена уста изгледала су ми гнусна, одвратна. А очи су се алаале по празним шумањинама без јаја, са сиви неколотежи и укочене.

„Скључи се, господине!.. Ја... ја...“ муцао је не могући доћи до речи. На лицу му се очрњавао ужасан бол, у грудима гушило га је стидљиво осећање, које му је и сако дисање прекидало.

„То је за сву доброту, је ли?“

Ворно се на десај. Хтео је да проговори, да се одбрани. Место свега тога из његових груди крљало је нешто перзуктивно, неартикулисано, без смисла и везе. Неку појину видео сам негда код некога немога при неком пожару. Ужас избио по његовом лицу, а страх, неописани страх тресе му целу страну, из уста откидају се поклдани звуци као код ранене звери...

„Имај милости, господине!... Морао сам.... Ходи унутра, и сам ћеш видети.... Нећења моја големи!... Кад би само хтео.... али ти нећеш! Велики си господин, је ли?... Ходи, ходи! Погледај где живимо.... И нешто твоје зна за бољу негу.... Ах, проклет да си, Боже, што си ме створио....“

Он ућута. Страх му је тресао цело тело, а руке су се грчевито стезале. Од напора зној му је текло низ правно лице и влажна коса лепила се мокра и калава за њ. Јадан и бедан до саклања!

„Немој ме показати, господине!... Тако ти свега на снегу! Зар и оно мало кућне да оде... А куда ће она! Зар да у својој кући не урне?... Ту у кући она мога, чидје ћу пратове ја раскопати.... Ходи, ходи!“

Он ми приђе ближе и последњом напорном снагом етаде вући унутра.

„Да видиш само!... Накао је то, а не кућа где живи живи.... Ху, како ми је ладно. Је ли и теби зима, господине!... Ах, шта торочет ту зајадан!... Хе, Љубице, ходи само овамо! Немој се плашити, то је господин, наш добри господин! Он зна за нашу и сам ће пошљити....“

Помених: полудео је, и са зловољом ступих унутра. Велика кућа са загашеним жаром и влажнијим земаљским зајадом, који је био из свакога кута, прата на соби отворена и у њој нота невоља; прозори од харткје и задељени блатом, ни од куда светлости ни свежег враса. Са таванице падала је прашина, а из такве правне зидоне отцила је вода и хватала се ипаче мокрог и каваог пода. На бедном кревету лежало је неко живи створење, са јако непалим костима и витним укоченим очима, као каква сабласт...

Отресе се.

„Јеси ли видео?... Ах, ти Господе велики и Боже мој, видиш ли ти све ово?... Не даду нам мирно ни да укремо.... у својој кући, поред снега огњишта... Све су нам узели, а ништа не дадоше.... Па сад и ово мало спротивице, и ово мало јада нашег.... Господине!...“

У његови очне читаво сам толико божело и прети, да управо ни сам нисам знао што ћу мислити.

Из једнога кута ступи нека млада жена која га ухвати за раме и повуче.

Све то ишло је тако брзо, да се цела ситуација никакo није могла имати пред собом. Прикупи сву снагу да дођем себи у овој тајној, ниској собици, чија је тнела задах подсећао на задах гроба, и тек сада стадох посматрати ову младу жену коју докле не бејаш видео.

Још веће чуђење у оваком јаду будила је у мени она млада, висока женска прилика, за коју се на први поглед могло казати да је лепа, врло лепа. Мислио сам, ко би то могло бити? — Његова жена? Осмотрих његово криво, по готово циднотко лице и погледом св освет зауставих на ној. Све беше лепо на овој жени: и њена висока витка прилика, и њена бина глава са косом црном као криво гавраново, са очима крупним и дубоким, којима је одговарао нешто толији и више жрси сјај њена пуног лица, што са руменилом на неким обрањима и пуниж ружичним уснама подсећаше на зrelu, фину брескву.... Спротива се и на ној показивала, јер је и сама била врло жалосно одевена. Кратка ткања стукља, задевана горе под пасик, као што се обично носи у ономе крају; додела, зелена конгула јако затегнута на грудима, општо очрњавајући њене облике женских, пуних груди — све у свежу лепотича пуна снаге и живота, какву само брски крај одговарати може.

Андрија ме погледа. Он беше свазно моје погледе на ову младу жену, у његово претње несташе са тамног му лица и усне покушале да се слабо оклехну.

„Јеси ли видео, ту Љубицу моју?... Две године је већ како сам оженио.... али деце нежам.... Али Бог ће их дати! То је његова стаар. Неће нас оставити да зајад чекамо....“

Она је стајала у куту жирна и стидљива и не покуша да што год каже. Андрија ми приђе са свим близу и промучкал, тежким гласом отпоче поново делатик:

„Немој ме жузити, господине!... Ја то нећу моћи издржати, обесну се.... Је си ли видео моју жатор;

нијај милости прена вој...“ Он ућута за тренутак: „И према вој.“ Он показа руком на своју жену. „Саушај, господице! Душе ми воје, ја немам новаца; ништа ти не могу дати; ослободи ме само сад!... Никад више, никад, док живим...“

Ђуто сам. Андрија се опет узнемири. Очеидно било га је страх. Он ми приђе сасвим близу:

„Хе, како ти се допада моја жена?“ Млада жена у куту погледа га разрогаченим очима. — „Лепи, је ли?... Зар нисам био ђавоља сити, кад сам је узео — ја оваква накса?“ Он се подругљиво насмеја. — „Чуј господице, не могу ти дати новаца — немам их, али

иу, иу ти могу дати; она је моја својина, ја могу њоме располагати, како ја хоћу. Не?...“

Млада жена стајаше ту дишући згаснано и час бледећа час руменећи.

„Таква лепота!... Тако је нешто за вас — није то за нашу кућу, за нас простаци... Само ме невој тужити!“

„Ђуј!“

Љубица нетрчи наволе. Са дивљим желима, шибан и гоњен, изиђох из овог накла. На пољу је дувао хладан ветар. Освестих се.

Тешки коракот отидох одавде.

М. П. Ђирковић

Мојој Маци

(Из нештампаних рукописа пок. Змаја Јов. Јовановића)

Ч
ловеку је права дужност
Човек бити, —
Буди и ти.

Српкнина је прва дужност
Српка бити, —
Буди и ти.

Ти се спреман деци даваш'
Праван први,
Први полет српском духу,

Први жарак српској крини.
Па се сеђаш на тои путу
И свог чина-Јове,
И остваруј кољко можеш
И његове спове.

Ал' не бој се никак трина, —
То је само искушење:
Ко год правним путем иде,
Тај не пада, — тај се неће.

Чика Јова

Уметност у Срба^{*)}

Ђорџ. МИХ. ВАЛТРОВИЧ

Српска данашња уметност, по својој високој тежини и по елементном задатку своме, као и по своје извођу и техничком умету, слободна је подерици јевропској уметности. Њена носници и извршници развијали су своје таленте, прибавили су своје погледе и правце у школима немачким, француским и италијанским. Карактерне, народне особине у

^{*)} Онај састак требао је добити места у једној књизи на турск језику, и требао је тако да војна стража са ставом уметности у Срба, у разијем и давањем археологи. Но кога је испало већа за што је на књигу потребно, за се он отаџава овде. Онај део његовог говора о старој, средњовековној српској уметности. Нама читавица пада на у леку много поштовања. Састав је как у књигу много поштовања стража који крај ауто што чују о српској култури.

Наслов.

њиховим радовима потичу како из природе самог изабраног предмета за представљање, тако и из схватања његова у народном духу. Црква, народна историја, садржина и својности народног живота, пријају облике и призоре који српској уметности дају њене нарочите особине, њен карактер.

Уметност се у Срба осећа као употреба народног живота. Зато је потпонамну и државна управа и разне установе и појединци.

Чим је пре сто година, после ослобођења од турског четирињесковог ропства, Србину дата била могућност да покинула на своје обривање, на подизање цркава, на завођење школа и других разних, напредних установа, одмах се појавила била и уметност да послужи разним

црквених и световних потребама. Талико је ова епоја са изживљавања верског и јавног живота у Срба.

Та појава народно је наслеђе из данашњих векова српске прошлости.

Наслеђе је из ејајног доба српске државне самосталности и политичке моћи у средњем веку, кад је уметност латинског језика српских владара и властелина служила као средство да израза даду својим јаким, основним побудама душе, својој пољности и потреби да за собом оставе надра знака својога живота и делања.

Наслеђе је даље и из овог тужног доба, кад је српски народ, под тежким турским јармом, кроз више векова, лишен сваке могућности за напредовање, у својим уметничким споменницима гледао сведоке своје негдашње државне и културне моћи; кад је у њима налазио утехе; њима кренуо даду свој и из њих црпао наду у ново државно ускресење.

Српске цркве и манастири са својим архитектонским лепотама и еремама, које су шире вереке и историјске поуке, будили су и одржавали народну свест. Ову су још јачале народне песме, певане уз гусле, о славним српским владарима, њиховој моћи, њиховим тежњама, успесица и јунаштвима.

Вера је била народу основа и живор за осећаје и тежње векова. О тога је радо приглаголао, почео и штогао све оно што је с њоме било у каквој вези. Отуда је уметност међу Србима имала жаха, те је изврла знатан број заданих, списаних и скулптураних споменника.

Све области турске царевине, у којима данас Срби живе, и које су некад биле делови моћне српске државе у средњем веку, обилују разним уметничким споменницима, творевинама српског народа.

Како целим својим изгледом, тако и у своједностима својим, они подсећају на византијске образце.

Настанивши се, по допуштењу византијског цара Ираклија (610.—641.) у седмом веку, у западним деловима балканског полуострва, које су дотле више пута, у току претходног столећа нападани и пљачкани, Срби су са осталим словенским племенима, која су с њима на полуострво дошла била, али под јаки утицај византијске културе. Са хришћанском вером, којој су их учили службеници источне цркве, и која се међу Србима нарочито за владе императора Василија I. (867.—886.) веома ширила, они су природно примили и све благотворне токовине вере и образованости, а међу њима и књижевност и уметност. Осим престононе успеху су у том погледу допринесли и друга културна средина, као Солун, Prima Justiniana, а у то и иначе по византијској империји растурени споменници разне врсте.

Али на жалост, тек на споменницима из друге половине дванаестог века, на споменницима који се налазе у границама данашње Краљевине Србије, можемо да сазнамо, како је уметност међу Србима напредовала и до које је ступња доспела.

Све дотле постигнуто на пољу архитектуре, живописа и скулптуре, још није сазнано, јер није разматрано, проучено, мерено и списано. Оно лежи ван граница осебође српске земље и неприступно је научваку испитивачу, археологу, за рад будаком, мерилом, пером и писалком. Просте путничке белешке пак изоставају о многим већим и мањим рушевинама цркава, манастира, захака и дворова, за које Срби, поданици султанима, вељују историјске традиције о њихову постању и судбини, и које гледају осећајима, сложеним од туге, утехе и наде.

При таквим приликама, испитивачка посматрања морају се ограничити само на уметничке радове у краљевина. Но они данас нису у негдашњем стању и ејају своје. Једни од њих обновљени су у прошлом веку, а други, још у рушевинама, показују како их је непријатељска рука оборила и према нетрпљиво.

Уметничка вредност њихова у главноме је у томе, што нису копије византијских образаца, но су самостални створови, настали под захтевима црквених обреда источне цркве и других разних прилика, које су уметници морали узети у обзир.

Подражаване је српски уметност извесно отпочела, па је тек у току векова развила оне своје особине којима је изражен народни експресија и осећај, и по којима она заузима особено место међу уметностима оних народа који су, као и Срби, ученици Византије.

Занимљиво је приметити да је скоро најстарија црква у краљевина, којом се природно мора отпочети посматрање, једно и најодличнија како по градину од којег је, тако и по склозу, изгледу и изради.

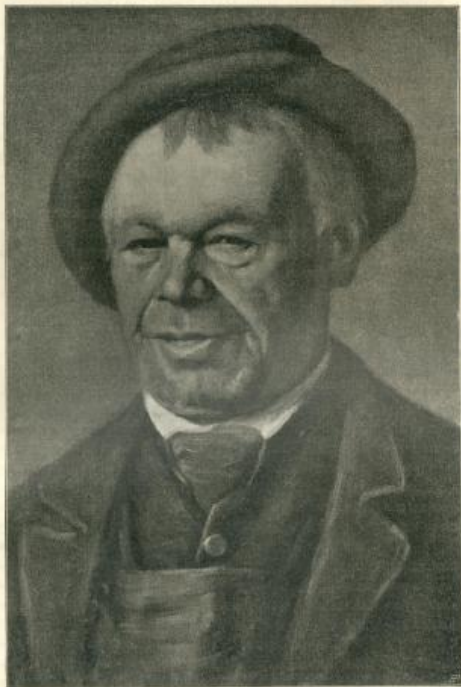
Спола је свја, а изнутра донекле обложена углачаним мрамором; сипљеног је архитектонског строја; лепих је еразмера и обидно украшена укуеном скулптуром. То је црква у манастиру Студеница.

Утисак њен на гледаоца покреће живо на помисао, да је њен изводилац био ваљан уметник, а њен градинац — човек ретка и јака духа, са високом тежњама.

Архитекту се ње не зна; а градинац био је нудар и моћан чинилац у српској историји: владар који је енергичан и успешним радом својим српској држави положио основ и одредио јој правац за даље свестрано развијање.

То је Стефан Неман, велики жупан (1168.—1196.), који је храбро и одлучно, дотле самосталне српске државице својом под своју руку у једну целину, и који је, вешто користећи се подесним приликама, ширео државу своју на штету византијске царевине, с тежином да испод њене власти отргне њом покорење делове српског народа, и да државу своју отвори излаза, у западним правцу, на Јадранско Море, а у источноме да је доведе до могућности, дохватити се сувог светског пута, који спајање запад с истоком.

Неманин велики и моћни дух вратно је и подно, у току даљег развијања српске државе, све његове наследнике, тако, да је око половине четрнаестог века, под

И. Грохар

СЛОВЕНАЧКИ СЕЛАН

Стеван Душанов (1331.—1355.), српска држава постала њена царевица, која је у се примила народе балканског полуострва, и којој је природно предстојало да застане византијско царство.

Оштри и лични осећаји државне моћи, уз оштре и личне осећаје дубоке побожности, каква је знајала сав средњовековни свет, сажо су повољне прилике по цркви и монахињи. Отуда сви српски владари — краљеви и цареви — подижу у Божју славу и хвалу манастире и цркве; за своју потребу замке и дворове; а на оштру корнот: тврђаве, болнице, мостове, путове и т. д.

Игласа да је сваки од њих, изнећу својих задужбина живи по једну која је одликована скупотворним грађевинам — мрамором — и богатијим скулптурским украсом.

За Стевана Немачу била би то већ споменута Студеница.

На њој се облицима својим здружио исток са западом. Главна замисао у облику цркве, у духу је византијског, а извесне појединости на њој, у духу западног, романског слога.

Крој њеног основа у облику крста; њено на високом подигном тамбуру кубе; њени велики, полукружни прозори на северном и јужном лицу испод кубета; и њене на источној јој страни три апсиде, карактерни су облици византијског слога.

А њеног стрје је из од полукружних лукова који стоје на скулптурним консолима симболичког значења; па облици северних, јужних и западних врата и распоред и симболичка садржина украса на њима, као и садржина украса на прозору средње источне апсиде, позната су облици романског слога.

Оба слога спојена су ту у савршени архитектонски склад и чине једну целину, пуно уметничке збаве и дражи.

Западна врата најодличнији су део ове грађевине. Изад њих стубова, који стоје с обе стране улаза, и од којих два предња стоје на лавовима, дижу се широки луковити некићени скулптурним грамама и вијугама између којих стрели гоне разне животиње, што је познат украс у романском слогу. На полукружном полу испод тих лукова, на тиванову, изрезан је од мрамора лик Богородице с Христом на крају. Лево и десно до ње стоји по један анђео у побожном покрету.

Изрезаним грамама и вијугама некићени су и доврћени с лица свога, а са горњег прата улаза, резан лик Христос благосиља оне што улазе у цркву; по унутрашњој страни доврћени ређају се, један изнад другог, по шест ликова апостола.

Скулптурски рад изведен је пажљиво тачношћу и брижљивошћу. Лепоту утиска дала му је погледа унутрашњег боја и позлата.

По грављу, архитектонским облицима, стилу и по свом богатом скулптурском украсу на западним вратима, сродна је Студеница манастирска црква Високи Дечани, на реци Вистрница у Старој Србији.

Ова је једна од оних грађевина које су се, у цркви њиховим страдањима, до данас у приличној стању одржале. Подигао је Краљ Стеван Дечански (1321.—1331.). Овасана је била, као и Студеница, високом зидовима, на облик тврђаве.

Недалоко од ње налазила се болница, подигнута и издизана трошном итога краља. Народне песме славе је због њене виевно, због лепоте њених зрачарних стубова и каменореза, и због лепоте животног у њој. Она је дело уметника „Брата Виду“, монаха из реда мислорита у Котору.

У старим записима чита се пак, да је цркву Високе Дечане, по подизању, по лепоти израде и по извесности зрачарја, надмашила бела црква, коју је на Внетрици, нише Призрена, подигао био цар Душан (1331.—1355.) у славу арханђела Михаила и Гаврила. Те цркве нише неха.

Мрамор је у ошито градиво које су ступици често њићали међу развалинама старих српских грађевина.

Док је у Остудници налазио уживања и наследе утачаности душе своје, гледајући је као одабран уметнички рад, долте је Немања извесно у цркви Св. Николе, у Куршумија, хтео дати израза покретности и јачини духа свога. То се чита са великих рушевина те цркве. И на њој је, према данашњем гледишту у историји средњевековне архитектуре, архитектонски спојено био исток са завадох, византијски слог са романским.

Велико кубе на неоским и креним зидовима, тај главни део византијског централног распореда, одржало се, и ако у доста оштећеном стању; од две негдашње високе куле, на западном делу цркве, виде се последњи остаци; а нестало је дугачки и широки црквени брод, који је спајао кубе с кулама.

Црква је на византијски декоративни начин зидана од опека, тесаног камена и малтера. Пре ослобођења краја у кој лежи та црква, године 1877., њене рушевине биле су мајдан за камен и опеку дотадашњим етаповијацима из околине.

На српску црквену архитектуру Немањинког Добра извесно је, према својим живим знањима око свега што се цркве тикало, знатног утицаја имао неуторени старешина српске самостане цркве, Архиепископ Св. Сава, најјачаји син Немањин. Својом на ступовима по Палестини, Сирији, Синају, Вавилону и Мисирју стеченом знању и искуству, тражио је извесно широке прилике у отачаству својем, а оживљавањем манастира Хиландара, заједно са оцем својим, у Атонској Гори, створио је основац за правац српског црквн у свим њеним радовима.

Под његовим настојавањем довршена је позната манастирска црква Жича, у којој је године 1220. старијега брата свога Стевана хруписао за првог српског краља, а најстаријег сина његова Радослава, за краљовића наследника.

Оправке, изведене у прошлом веку на овој цркви, збрисале су, на жалост, многу карактерну белегу њену и измениле ју њи облику. Она је висока, пространа и видна; има једно велико и два мала кубета и, међу до данне стручно разматраним старим српским црквама, најележнија основни распоред, која је, колико се из недовољних

описа неких Немањинских црква ван граница краљевине зна, онима по свој прилици послужило као угадни образци.

Јасна намера да се на спољашности постигне што већа сличност са обликом цркава романског стила, онака се на цркви Богородичиној код Градца. У тој цели пазидајући су на источној страни њеној ступи подизирали, по који исто тако њеу конструктивно оправдали, већ су проста декорација, као и она унакрсна ребра на зидовима у унутрашњости цркве. Црква је она задугована краљике Јелене (умрла 1314.), жене краља Уроша великог (1242.—1276.), а рођаке француског владарског дома. Цркву је красио кубе на пољотног табјур. Њен отмени утисак потиче од брижљиве израде. Зидова су јој од тесане опеке, а допорозорици, довршеници, стубови и капители њихови од белог мрамора.

У строгом византијском стилу изведене старе српске цркве, четвртастог су онома; оне носе по једно или по више кубета, а градиво од којег су — тесани камен, опека и лан — дже им лепоту архитектонског кроја, најпре разном својом бојом, на укусног употребом, у конструктивном и декоративном смислу, по слојевима зидова, на луковима између стубова и око прозора и врата.

Такве архитектонске белеге носе неке цркве краља Милутина (1281.—1321.). Тако и, пр. мала црква у дворштом манастира Остудине, посвећена св. Јоакиму и св. Ани, родитељима Богородичици, и црква Граданица на Косову. Прва има једно, а друга пет кубета.

Наведени карактерни, архитектонски принципи у византијском слогу, да се особине градива употребе на постављање конструктивног и декоративног ефекта, најбоље је, од половине четрнаестог века, готово безусловно за до сад познате нам црквене и световне грађевине тога и доцнијег доба.

До тог времена, под владом чланова из династије Немањине, употребљавано је разво градиво — мрамор, пешчар, опека, опека — и црквена архитектура објављала је у разним облицима основа и спољашњег строја; а од половине четрнаестог века као да се везала само за једну одређену врсту градива, и само за један једини облик и основа и строја. Али је и у тој отргнутости умела да изводи створене карактерне, разарајући главну архитектонску замишљају у појединости њеним.

Основни је распоред у тих црква центалан. Са средњим, четвртастим простором, која чини подлогу за кубе, спаја се са источно, северне и јужне стране по петострано апсиде, а са западне додата је већа или мања припата. Основ тако има облик крета. У већих црква кубе носе стубови.

За спољашњи наглед карактерна је белега кубе на цркви и на припата; затим нја од већих и мањих лукова који се одупиру о витке стубове, на веће и мање руже у просторија испод лукова, и витки доводици пропорци. У целом изгледу јавља се смер: извесни на грађевини склад од сразмерних, витких и богато крашених архитектонских састојака; и смер је тај постављају, те

И. Залиц

Јананска баба

цркве чине одличан и карактеран утисак. Уз допадајуће дејство разнобојног градива по платинама, утисак дижу и утичују различите шаре од прелепа, листова и цветова, изрезане по свим значајним конструктивним деловима.

Једноликост у ових црквама може се наћи наћи објашњења, што су их, готово све, подигли чланови једног владалачког дома. Тако прву у Крушевцу и манастир Раваницу подигао је Кнез Лазар (1371.—1389.); манастир Љубостињу царица Малина жена петова; манастир Каленић, цркву Руденицу и др. деспот Стефан Високи (1389.—1427.) син његов.

Уз то, све је ове цркве по свој прилици извео или је бар на неке обрацима својим утицао један и исти уметник, који нам је своје име: Раде Војковић, протомајстор, оставио у манастиру Љубостињи, узрешано на прагу врата што воде из припрате у цркву.

Довде изнесено кратко обележје старе српске црквене архитектуре додирује само познатије, те у свету чешиће својимате цркве, за које су познана имена историјских грађитеља или каква историјски догађај. На њима пак нису исцрпљени сви облици српске црквене архитектуре, јер ових има још и у других, овде неспоменутих црквама. Но излагање њихово иде управо у историју црквене архитектуре, а не у овакав кратак и површан изврт.

Спољашњем одликовању и крашењу цркве градивом разне боје и резаним шарама, цркви и достојно одговара крашење црквене унутрашњости обилим живописних ликова и свитаца и призора из њиховог живота.

Мозајика у старим српским црквама неж. Оно су крашење само офрескама.

Живине њихов велики је делови оштећени. Заједно са сводовима кубета и црквених бродова срушило се и он; а кроз такве проломе сунце и киша слабила су га, по платинама, бришући му боје.

Под случајним, подесним заклоном очуваши живописни остаци показују карактерне особине византијских образаца: живост, веселост и склад боја; извечаност и одређеност у цртежу; смишленост, одликаност и свечаност у положају и изразу ликова. Најодличнији живописи види се у Жичи. А појам о ведром и сјајном утиску целог живописа у цркви, могу дати доста добро очуване фреске у црквици Св. Јоакима и Св. Ане, у дворини манастира Студенице.

Српски зографи местимиче су у своје ликове уносили лакше и природније покрете. Значајнији су ликови грађитеља владара. Одевени свечаним оделом, држе на руци модел своје задужбине, на који рука Божја из облака пушта благослов. Такве су слике од историјске и етнографске вредности, што се нарочито може рећи за ову испод куле у манастиру Жичи, на којој се види краљ Стефан Првовењчанин са својим дворанима, и Св. Сава са својим клиром разнога ступња.

Слика представља поклоњење државне и црквене власти Христу. На престолу седи Богородица с Христом на крилу. Изнад њих је низ од анђела; с десне стране приступају мудраци с даровима, с леве пак пастири. Испод свега тога, на засебној земљишту, с леве стране, стоји свечано, на челу својих великаша, краљ Стефан, а с десне стране, црквене чинове предводи Св. Сава с кадионицом у руци. Пред сваком од тих група корача по млади женскиње, алегоријског значења. Она пред краљем носи на глави златан кончет, придржавајући га обема рукама, а она пред Св. Савом носи исто тако планицу са осветљеном пећином. Слика је симетријски сложена, а изведена складним и прозрачним бојама.

И сликаним орнаментима поклањају се у старим српским црквама велики напори. Они се развијају у правки или кривини потезања, у прелепости или концима, и красе стране у лукова испод кубета и других делова зграде. Има их и класичког облика.

За скулптуру, према прописима источне цркве, није било места у византијској црквеној уметности. Отуда је управо нежа ни на српским црквеним зградама строгог стила. У пуној облици изражава лавови и леопарди; у високом релјефу изведени ликови Богородице, који се на неким српским црквама виђају, украси су у духу романског стила, који је, као што је напред наведено, од чести налазило примене на српским старим црквама.

Каленорезачко дело добило је управо намах тек око половине четрнаестог века, израђујући укусно скинцане руже и у златком релјефу донадавање прелепте и граде на спољашности цркви. Одличан пример такве прте

украса види се на цркви манастира Калинића. Објелати и разлопати, разлозно поређани и у мрак склад сложени облици чине на њему богат и одабран утисак.

Но српској уметности пресекао је животну снагу онај велики пораз српске војне снаге, 1389. године на Косову Пољу, чија је последица била погубна промена српске државе и српскога живота. Држава је изгубила своју самосталност, а црква своју независност. Српске земље постале су турски санџаци, а српски народ роб без икаквих права. Нестало је било мира, а овладао тешко ратно време.

Турци, господари Балканског Полуострва, често су ратовали са суседним народима. Испред њихових злостављања и ужаса Срби су више пута бегали и тисећима се насељавали у пограничне аустријске земље. Отуда су многи српски крајеви остајали пусти.

Слабу је олакшицу у таквим тешким невољама народу донело било обновљење Пебске Патријаршије 1557. године и њене црквене самосталности, што је било последица ђерџана, који је за то, брату своје Макарџу, у султана изradio био велики везир Мехмед Соколовић, потурчени ђак манастира Милешева. И ако су се сад смеле оправдати цркве и манастири, а и поци подизати, праве уметничке ноћи у српскога народа постојало је нестало. Нису је могле подржавати ни наредбе увиђањих судана, дате у заштити српског народа и његове вере. Наредбе се нису слушале, но је на против узимала важа оншта грозна ружа Турака на Србе. Њоме поњени, Турци су цркве претварали у давије или су их поњива-

вали, палили и рушили; од њихових оловних ермова лили су пушчана зрна, а зноја су разбајали, да би их тако претворили у грађиво за топове.

Четири века триео је српски народ под критиском руске подчињености и зависности. А у скученој народној слободи и у притомљеном животу и осећају, за уметности нема опстанка. Ако је жлада, не може ухватити корена, ако је стара, мора венту или и укинути.

И што је српски народ за то време на пољу уметности могао створити, угледа се, истина, на облик на образце из срећнога доба, али се врло често јавља у њима скромном изгледу због скучених орајмера, простог грађина и новеште израде.

Да су у „тешка времена“ грађене или оправљане, кажују и записи у неких црквама из та четири века.

Нов живот за српску уметност настао је новим државним животом српскога народа, извојеваним прих деветина прошлога века. Већ са првим законом слободе ежива је и она у служби вере и народне тежње за просветом. Јачала је и кретала се са оним токком естраилог напредовања у духу модерног света, те сад као битна чињеница доуваје и краси културне смерове српскога народа. Ижала је у томе већ и призната успеха на свим пољима својим: на пољу архитектуре, екулатуре и живописа. Она није прост наставак старе српске уметности — само се у цркованој архитектури и живопису служи који пут стари облици — но је заједно са целим државним правцим, жив учесник у онитим, еветским, духовним задацима и радовима данашњих дана.

Из песама „Пурпурне душе“

Modelaine!

Госпођо драга, отмо ме мирис
Ваших парфима! Ма ево, ја стреним...
Дрхтим од чезнућа, ко млади ирис,
На грудима нашим разблудно лепим.

Вините се тихо уз ме, мадам,
И дајте ми руку драгану, прету,
Да вам се слатко покајнички јадам
И естраивно гљем причу једну смелу.

Ви стрепите, госпо!.. То младе руже
У прикрају негде љубе се гласно,
И лептири ноћим шумени круже...
Вините се, мадам, еза ме страсто!

Бантеника прата... пољско... позана...
Иза платанџ каријол се скрива.
Унићите, госпо, нечујно, лако!
Сад хитро, Жане, преко иричних њана...

Душан Малушев

Ядраски вал

Б. Язовице

бузела као грд влажна, густа и досадна магла... Она се ширила, спуштали све ниже и ниже на земљу и притискала улице, куће, људе...

Стојан Јанковић, студент права, седе за својим стоцићем, на коме је ваздан разбаданих књига и табак, и гледа замишљено у завијене куле старих табак, табак намањених, који су извесно бар кроз десетак руку продавали! Уеха и првања собица хладна је, као да је и у њу продирала густа магла! Стојан се огриу зимским кашутом и једна прилично дрхтао целим телом... Кроз мозак му ишле су мисли, тешко као и магла, које су се изненада јављале и губиле, а кроз све то јачао му је у ушима звонак глас: „У четири бићу код железичке станице!... У четири бићу код железичке станице!...“

Он се плашио тога гласа, звонаког гласа, који га је опомињао на неке лене, прве очи; плашио се њених тихих ушница, које су се увек немирљиво стресале, а које је с часа на час грискала белки, ситни зубићима!

— Ако одеи, биће све савршено! — шапустао је Стојан Јанковић и грчио се од хладноће, страха...

Био је то стари правник, кога су млади другови крадилице звали: ветеран! Чин је савршио матуру, дошао је у Београд из једне паланчице, чије су улице криве, без калдрге, пуне блати, осветљене осемерним што памјују на пролазнике!... Узео је стан код једне бабе, која је имала рашчунану косу, а на носу старе пачара обвијене кришцама. Баба је и дању и ноћу удисала, нешто шапустао, и некад би се обратила Стојану Јанковићу и рекла: „Тако се све то сврши! Нисам ја била крива!“ После тога би отпочела да плаче и сва затинкавања Стојанова ништа не би помогла.

Требао је живети... Нашо је убрзо кондиције и радио је по цео боготетни дан! Увече малаксно, изнурен, загњурио би главу у старе табак и по милој соби одјекивао би његов ранава, сважин глас! Шта ће? Он није крии! Морао је да жини, да учи и кад је заморен, те с тога, кадгод је изишао на испит, говорио је будалаштине, којих се и сам после нешта стидео. Сталоно је падао...

Кад год би се вратио са испита — удисао је, стидео се, плакао, кидао одело... А то је престајало, чини би се сетно мале паланке, приголастих девојака у ној, јоргована, маскерода!... То би га убрзо омило, те би се сжешкао, сжешкао...

Ту, одмах до његова стана, у прлавои дворишту, у којој је било ваздан партаја, станао је и неки обућар, крива... Био је то човек са прогнутаном, жутом брадом, великим жутиим обрвама и црвеним носом. С њима је била и слаба му жена, која је једва живела и попре-

стано капаала, а поред ње и његова наобрачна кћи. Чини би му рад стао, — жону би истукао на мртво име, а кћер јурно до зарађује!...

Једнога лепог пролетњег вечера ишао је полако своје стану Стојан Јанковић и мислио о својој паланчици, оцу, матери... Кад је дошао близу своје собице, чуо је неко жецање, те приђе пажљиво. Крај његових врата стајала је кривина кћи у белој сукињини и кошуљи разрезаној дубоко на пројаз, из које су се помањала цуначка, једра прса... Она је плакала тихо, тихо, као да је гутала сузе. Стојан Јанковић сав је задрхтао од жалости! Вило му је криво на све: на људе, на жене, на богате, на сиромаше... Осетно је да има још отворена која пате, и то много јаче него ли он!...

— Не плачите!... Не плачите!... чуо се с времена на време његов шапат. Он је држао њену руку, малу, цуначку руку, у својим и живљао је.

Она се најзад укључала! Месец је полако пловно преко плавога неба, по коме је било пуно звезда, које су несело одјале... Све је с њом на праг и загрлио је; у њену неку косу завукао је своје лице и причао јој како је тешко живети!... Причао јој је: како је прожвео до сажа, како се мучио... Она би некад изннн главу, погледала га и чуо би се тихи, страсни шапат:

— Како те вољим!... Завољела сам те још првога дана када сам те видела!...

Најзад су се растали...

*

Дани су пролазили брзо! Када се расцветало јоргован, он се налазио с њом увече, заплзали се у његово шибље, седали на земљу и шапустао, дуго шапустао...

Пре два вечера, кад је магла пала први пут, ишао је с једне кондиције: спустио главу и повола маглу, која му је лудачке мисли унаплав у главу... Неко се јаче очина о њега. Подиже полако главу и сважин му — Злату — како се приближа уз некого ћеливог, напомињеног старељу! Стао је... Узхатно се грчнито прстима на прса и хтео је да рикне од бола!... Кад се прибаво, потрчао је да киди куда ид, али их већ беше нестало...

*

— Ако одеи, све је савршено! — прошапустао је по стога пут и страшне мисли ниле су једна за другом. Она су га опомињале на прво познатиство, на ноћи, на жриси јоргована, на године; она су га опомињале на нежине жајутне руке, на миршану косу, на цуначке усне... Коју је чулао и плакао!...

Један стари часовник куцао је полако на столу, и његово је куцање страшно продирало кроз таху со-

Радиница И. Залца

бицу! Велика каваљка ишла је шолако; мала је већ била на четири! Гледао је, уневерено и са страхом, у велику каваљку... А кад је дошла на четири, — скокнута је са столице да је наложи и сасвим укинута: хтео је да нека вренена!

Чуло се монотонно, страшно: куц-куц, куц-куц! Стојан Јанковић стајао је у собици, бацао очајне погледе на ствари, на под, као да је од њих тражио помоћи; али каваљка иде, иде... Најзад се прибрав и изишао је полако из собице, а снажно тело тресло му се. Пакао је...

Људи се згурали, подигли јаким од капута, штитове од кинесавице под мишке и мисле на: хлеб, болест, љубав, страст, смрт, живот!...

Понеко весело лице појави се и брзо се нагуби у магли!...

Он није видео људе, — гурвао је све од реда, сударао се... Мислио је на онај тренутак, кад је загушеним гласом упитао: — „Кад ћемо се наћи!“ и кад му је она одговорила: „У четири бићу код железничке станице!“

Она је стајала поред оgrade, кад је он стигао. Пуцкали је нервозно једном ногом, а десну је руку затрчила на леђа... Кад јој сасвим приђе, она отпоче да певуши дрхтавим гласом неку сокчаку песмицу...

— Хајдано поред Саве! — рече му она тихо после поздравља: стисла усне јаче него обично и гледала га неодољиво... — Ја волим нагду! Она је поред Саве најгушња!

— Ја је се бојиш! — што се промукла Стојанов глас...

Повици су.

Тешка магла ширила се свуда око њих. Она је давила људе, притискала их према...

Стојан је ћутао, завукао руке у џепове, подигао јаку и гледао преда се. Није имао храбрости да преговора. Она је и даље повушла...

— С ким си преговориш била? — изјави је унута промуклим гласом и тешко предахну, као да је хтео да зашлаци.

— Ја! унута и глас јој задрхта...

— Ти!... Ти!...

— Ни с ким! — и погледа га са страхом. Каква су то питања!...

Њему нешто забрља у прсима и глави; хтео је да скочи на њу, да је удави, али се никак савлада.

— Што не кажеш?... Призвај!... Чу се дубоки грудни глас који је криљао као да је хтео да га удави.

— На добро!... Њене се усне још јаче стислуше; зубићи, ситни зубићи, појавише се и она се горко насмехну. — Била сам с њим! Са нештонарком... Преко усана јој пређе чисто презирно осећање и она доврши: — Кад хоћеш баш да знаш — били су гладни!...

Осетила је како је неко дохватио снажно за врат, њен тавки лени врат, и стече га... Погледа Стојана Јанковића најпре смешени се, али се после уозбиља... Поче да криља, очи се навунише сјајним сузама, а жадушно, пуцајуће тело затрес се:

— У помоћ! У помоћ!... Глас јој беше некав, страхан, и оде далеко кроз тамну, тешку маглу.

И он се удаљи од тога гласа и пусти јој врат...

Готово нађе преда њ: — „Вили су гладни!... Вили су гладни!...“ Али је само чула како до не допре, све издаше, плакане, јечање и питање: — „Зашто? Зашто!...“

Хладна магла продираше је кроз хомак, кроз срж од костију и притискала улице, куће, људе...

Неискрене Песме

I.

Хајдемо, драга, кроз свет јадовити
Ја и ти само са сумњом у души,
С јадом ил' сризу, без суза у оку,
С несрећом својом што нас тако гуни.

Хајмо, о, хајмо да лутамо нечно
Кроз свет, кроз јавк што мирине крљу,
Кроз мрљу светлост заосталих нава,
Пустину душе од пламена сувљу.

Па ту у јаду и дубокој тузи
Храбримо себе и сатримо паду
На бољу живот, и с циничким смешком
Спремајмо себе — неизбегном паду.

Ал' ми се једна нех у нама траје
Ко првос, или ко утеха ваја:
Звиздаће петар кроз лобање наше
Песму о јаду два срца очиаја...

2.

Нећ буде тако као што ти желиш...
Ти тражиш мира... И сам један нећ —
Да, сам је био — као и све синове,
Покриће сињег заборана нећ.
И биће тако, као што си хтела,
Да, сам ће бити — наша прошлост цела.

Ти тражиш мира... и ја ти га дајем,
Ал' не знам себи да ли могу дати;
Да л' могу и ја мир жуђени наћи —
Мир иртва роба и срца што пати?
Да ли ће бити као што си хтела,
Да ли ће у мир пасти прошлост цела?

Ти тражиш мира... Ал' мир твој ће бити:
Мир труда гроба, где се авет диже,
Мир мрачног кута, без светлости жарке,
Сећања змија где сикће и тужи,
Где тукао пилил једна прошлост цела...
Да, биће, драга, као што си хтела.

Ив. М. Милићевски

Из борбе за ослобођење

Од Ср. Ј. Стојковића

Молер на Лозници *)

(1813. г.)

Љуто цвије Јадар и Лозница,
Љуто цвије, тежак јад јадују:
„Где си данас, Богдана-Анто?
„Где си, Анто, наш соколе сиви!
„Док бијаше, добро нас бијаше:
„Рахућ нама од Турака клетих,
„Не сведоме Дрине прелазити,
„Нит' из Јадра робље одводити;

„Откад тебе, Анто, изгубисмо,
„Од тада се у прво зависмо,
„Многе јаде од њих дочекамо;
„Наш се ево посилава Турци:
„Преко Дрине војску пребацили,
„На преварту Лешницу узели,
„На сад ид у Лозницу белу:
„Лозницу ће огњем сагорети
„И сав Јадар грдно поробити,
„Те нећ и старо и младо,
„Тешко нама без тебе, соколе!“

То дочу Молер војвода
У Лозничком шанцу големоме,
Па Молеру нило не бијаше:
Мало му је у шанцу дружине,
Мало људи, осам стотин' друга;
А грдна је сила у Турака:
Сам се дигл' немир Дерендаси,
Одлик' немир од Босне поноси,

*) Молеру је било име Петар Николајевић, а надимак „Молер“, за коме је он уопште познао, дошао му је од ранијег заната вештога. Пешма се да је он у Београду „варао коњике дахциј Кучу-Алији“. Рачун је на Вибине Луке у Валевској општини, а станицу му је био Хаде-Гуши, Богдана-Анто архимандрит, који биве међу храни кучишима што падоше од обеси дахско (1804. г.). Молер се одликовао као јунак у борбама првога устања, за је јун 1807. востану војвода једног дела Сококе нахције. А по скрсти Анто Богдана-Анто, војводе Јадарског, буде одређен да брани Лозницу. Његова јунашка одбрана Лознице (1813), која је одвањена у овој вески, отекла му је самоу (х. негову биографију у Милан, Покошну).

† Р. Пештовит

Борба на змору

Покрај Дрине окупио војску,
Окупио, кажу, сто хиљада
Од све Босне и Херцеговине,
Па он шаде преко Дрине војску,
Да Лозницу узме и пороби.

Ал' је Мелер српски соко сини,
Не поиче, већ јунак покличе,
То соколи Јадар и Лозницу:

„Не бојте се, Срби браћо драга!
„Док је мени у шанцу тонова
„И Јадрана на гласу јунака,
„И док ми је младалога Боје,
„Дивна синка Богдана-Анто,
„Неће Турци Лозницу узети,
„Нит' у војни конак учинити:
„Ако Бог да и срећа од Бога,
„Те ми помоћ из Шанца прдође,
„Вера моја, разбихе Турке,
„Пак ће Дрину воду зајазити,
„Лешинама Дрину испунити!“

Мало било, за дуго не било,
Ал' ево ти силне турске војске:
Како дође, бој зачетат' пође:
На шанца су Турци кидисали,
Са свих страна шанца опасали,
Па га бију тоном и кумбаром.
Ал' је Мелер јунак од мегдана,
А момци му соколови сини,
Дивно бране шанца и Лозницу,
Те Турцима на прили не даду,
А како ли шанца освојити.

Када виде везир Дорендели,
Где ће силну сатарити војску,
Сатарити, шанца не добити,
Лукав везир, о превари ради,
Па он шаде Зворничког владику
И са њиме бега Хаџи-бега,

Те Мелеру 'вако поручије:

„Чу ли мене, Петре војоводо!
„Предај мени шанца и Лозницу,
„Предај ми се и не гниј лудо,
„Ја ћу теби живот опростити,
„Опростити теби и момцима,
„Од мене вах леше бити неће;
„Да се браниш, одбранит' се нећеш,
„А да бежиш, побоја ми нећеш;
„Јер тако ми турске вере тврде!
„Ову ћу коју шокренути војску,
„Лозницу ћу белу разорити
„И твојета шанца освојити,
„Пак и тебе жива узхватити,
„Твоју русу укинути главу!“

Грохотом се Мелер насмејао,
Па владики 'вако беседно:

„Бог ми с тобом, пречасни владико!
„Везир хоће, што бити не може:
„Како ћу се жив предати Турком,
„Жив предати себе и дружицу,
„Тврда шанца и Лозницу белу,
„Кад јуначки образ не подноси?
„Већ ти кажи од Босне везиру:
„Нас нас пусти жив' ка својима
„Под оружјем и опреним бојном,
„Биће добро по нас и по Турке:
„Јер тако ми Бога летинога!
„Ако ли нас везир चुстант' веће
„Под оружјем свијетла образа,
„Наша ј' овде свакојако крети,
„Ал' се живи у руке не даме,
„Већ на Турке уд'рићемо слено,
„Па ко издре, бар ће одиет' гласе:
„Како Србим уне гинућ' славно
„За крет часни и слободу златну!“

Залуду ми беху разговора,
Јер се везир посиљно гдио:
Хоће српске конке и оружје,
Хоће жива војводу Мелера,
Или жива, ил' његову главу,
Да с' похвали цару у Стамбулу,
Како 'по је рају салоно
И Лозницу на сабљи добио.
Пак се везир собом подигао,
Преко Дрине сву превео војску,
Те кидисе на Лозницу белу;
Све бузди камо и облаци
Навалили ода свију страна,
Па све тење шанца опасују:
Љуто бију тоном и кумбаром,
Љуто бију, шанца разваљују,
Лозница се из темела аула:
Даву бију од јутра до мрака,

А по ноћи постављају страже,
Тврде страже, читаво будуће,
Да их гласник промаћи не може.

Тако траја три недеље дана.
Храбро е' бране српски соколови,
Храбро е' бране и сатиру Турко;
Ал' се српска проређала војска,
Изгинуле најбоље тобије,
А нестало хране и чебане;
Пак се Молер грдно забринуо,
Где од Шанца помоћ не долази.
Седе јунак, ситиу књигу пише,
Не више је, чим се књиге пишу,
Већ је пише краљу од образа,
Књигу пише Шанцу бијеломе,
Коменданту Марковићу Сими:

„Кнеже Симо, што си замачао
„И у Шанцу затворио војску?
„Ил' не чујеш, или ти не хајеш,
„Где су Турци Јадар преузели
„И Лозницу војском опасали?
„Грдна сила на нас напала,
„Пола ми је изгинуло војске,
„А нестало хране и чебане:
„Не можемо шанца одржати;
„Шали помоћ, ако Бога знадеш!
„За три дана и три ноћи тамне,
„Држаћемо с' јовице како знамо,
„А онда нам друге бит' не може:
„Ил' изгинут', или се предати
„И Лозницу Турцима увуцати;
„Не жалити ли Молера војводу,
„Ти пожали ове мошке дивне,
„Који 'по ће влади изгинути,
„И пожали Јадар и Лозницу,
„Јера ће их Турци сагорети
„И доцу их робљем учинити.*

А кад Молер књигу пакитко,
Предаде је добром књигошени:
Узе књигу Попо из Клабана,
Кроз турску је промакнуо стражу,
Одвесе је Шанцу бијеломе
На колено Марковићу Сими.

Чека Молер три бијела дана,
Ал' од Шанца ни гл са ни јави!
Брижан Молер, из шанца погледа,
Сваког часа помоћи се нада;
А бију се мошци соколови,
Бију с' они кб ланова дуги,
Храбро е' бију, шанца одбранију;
Соко Војо дошапу рана,
Ал' се бије, кб да ранен није,
И соколи мошке и дружини;
Често они из шанца излећу,

И пред њима Богичевић Војо,
На халцаре дочекују Турке,
Па их секу и десно и лево,
Докле им се не уморе руке;
А тада се у шанца крађају
Крпавијех ножа до балчака
И крпавих руку до рамена.

Кад четврти данак освало,
Виде Молер да помоћи нема,
Па је јунак сетан невесео,
Из ока му сузав провирије:
„Жао мему перичијех жолака,
Посуеташе од умора тешка;
Нит' седоме, нити починуме
За три дана и три ноћи тамне,
А ниједан хлеба не окуси,
Нит' обиде хладних водиче;
Сокоцима мука додијала,
Ал' су они тврди од камена:
Трпе гладу и јуначку жеђу,
Нити који речцу беседи.

Тада Молер мошке сакунко,
Па овако њима проговара:
„Браћо која и дружино драга!
„Није вајде, овако с' не може
„Грдној сили турској одолети
„Вез помоћи и чебане бојне;
„Ја се Турцима жин предати нећу:
„Волим своју главу изгубити,
„Нег' Турцима срамно робовати!
„Ал' ми жао вас, такних јунака,
„Што 'но ћете залуд изгинути,
„Изгинути, ништа не добити
„А Лозницу Турцима оставити;
„Већ ви, браћо, како ви је драго!
„Са своје вас ево скидам душе,
„Нека сваки собом господари:
„Хоћете ли Турцима у робље,
„Ето ваиа у полу Турака,
„Ил'те, браћо, просто нама био!
„А ко неће, нек са њим остане,
„Да јуначки захемико главе!“

Ту сви мошци ником поникоме,
Не поникне Богичевић Војо,
Већ поводи 'вако проговара:
„Хвала теби, Петре господару!
„Хвала теби на савету твојме,
„Али нама друго не остаје,
„Него с тобом поћи и умрети:
„Боље нам је мушкет изгинути,
„Нег' Турцима бити казешари!“
Кад то зачу Молер војевода,
Мило њему, на збори дружини:
„Онда чујте, што ћу нама рећи:

Манастир Благовештење у Забелу

„Када буде ноћи у поноћи,
„Шпану ћемо отворити врата
„И на једну ударити стражу,
„Па бо издре, весела ну најка!“

Данак прође, тајна ноћца дође,
А мрак густа паде по околу,
Те прекрили све поље Ловичко
И обави сву турску ордију.
А кад било ноћи у поноћи,
Ни месеца, ни звездице сјаје,
Свуд облаци небо затворили,
А спусти се кљш из облака.
На шпану се отворише врата:
Молер напред, и мошца за њима
С ханцарица у десница руци,

А позади Богичевић Бојо
На кулашу кому великоме,
Иду они тихо и лагано,
И турској се приближују стражи.

Кад на прву стражу наиђоше,
Потогоше оштре јатаганае,
На савице Турке нанадоме,
Уч с турске полетеше главе.

Пак на другу стражу ударише:
Забун уђе у Турке на стражи,
Нита виде откуд Срби бију,
Нита знају на коју ће страну;
Љуто секу српски соколови,
Многу турску главу укинеше,
Дохла себи пута прокрчише.

Ал' да видни јада и невоље!
Кад на трећу јуришаше стражу,
Узбуну се сва турска ордија,
Полетеше Турци са свих страна,
Јуришница да препрече пута;

Стоји сепак ота из пушкола,
Стоји звекот оштрога оружја,
Бију Срби, ал' бију и Турци:
Многи своје главе погинуше,
Многи грдних допашуше рани.

Тако њима Бог и срећа даде,
Кроз ордију пута начинаше:
Славни Молер и млађани Бојо
С две стотине српских соколова,
Што остале у животу споне,
Сви равнени и искривљени,
Гучева се срећно дохватиле,
Нек је слана таким јунацима,
Што јуначки живот не жалише,
Јер робоваз' Турком не хтеломе!

Карикатуре

Своиствена спест ми личи на бедну панораму
Већ онехталних слика, што се све већна хаба,
Јевитиним задовољством што ми разбија чаму;
Ту јадне креатуре измишља мишта слаба,
А јавна жена каква представља прву даму.

Једна отужна боја немара преко ствари
Ствара се. Све ми сада личи на једно исто.
Снака идеја лепа брзо се, чудно квари
У мени самом сада, и извориште чисто
Негдишњих снова талог живота прља стари.

Данас ми људске речи што хоће да убеди,
Да воде, — звуче тоном досадних перифрази,
Ја не верујем нише у радост ни у беде;
Верујем у нај живот што звучи напуклих база
Даје, у чуљност своју и нагон што нам следе

И што нас гоне, муче, док не испију снагу
И остале пас, најрад, уморне, мирне, боне.
Осетим и ја, каткад, чистоту срца благо,
Јајички живот, ал' с њима и часе монотоме,
Отужне, дуге, што ми похоту крате драгу.

Осећам да ми данас већ врло тешко пада
 Да видим оно што сам толико некад волео!
 Брао се прља, груби у овом свету јада.
 Осећам да сам давно и много што преболео,
 И срећна прошлост да је сирота прошлост сада.

Банални живот овде деформисо је редом
 Принципе мисли мојих, циљева мојих нада,
 Покрио свет идеја занесом једном бредом,
 Створио циркус жеља, проклетна који влада
 Укусом духа што је пао под општом бедом.

Тако се бели veo са чедних снова слични,
 С вољених ствари што ми налазе сада голе.
 Ја видим како све то жалосну пропаст значи
 И ниске страсти стално како ме вуку доле,
 А хоризонтат мисли лагано да се мрачи.

То је силазак земљи где многа крв ми лопи,
 Безброј идеја, нада, нежности где ми лежи;
 То је мистика што ми и ум и срце топи
 И тупи ритам смрти, заборав њен што снежи
 Уморну свест ми, која отров сазнања пени.

Те сени играју се мноме и ја са њима.
 Аз' све то ствара живот онао, при и измак.
 Све што од свега прошлог у моме духу има
 То је жалосна срећа да будем пуст и драв
 И сагорелих снова да гледам прамени дима.

Борац слободе пуне за царство снова, ја се
 Спуштам по степенима тамница, с оковима,
 Побеђен, миран наспрам промена што се г се,
 Којима служих верно и нисама соковима
 Живота свога. Знани младости већ не красе

Дела ми која време лагано руши, дроба.
 Нинада можда небу са добрим сизма нине
 У друштву бити, нит ће под сенком мрачне коби
 Пресахну' сузе мојне у дине сплина, кине
 И чудна срећа доћи под сунцем у слободи.

И у болести тела и духа чудне слике
 Искрину, па се смраче, савести игру воде,
 Да изобличе целу лепоту и толине
 Напоре и прегнућа живота, сна, слободе,
 И наговесте своју жалосних прана клике.

Ја гледам младост своју с осмехом бледе сете
 Како не личи нине на прву младост моју,
 И гледам љубав своју коично како плете
 Конце сјете, моћи уображене, своју
 Машту, са којом слике глупости често лете.

Сима Пандуровић

СИД

Трагедија у пет чинова, написао П. Корнел, с француског превео Н. Марјановић

(НАСТАВАК)

ДРУГИ ЧИН ПРВА ПОЈАВА Дон Аријас, Гроф

Гроф

Признајем те вама да, кад нега ружих,
 Пренаглашнућу се мало веком служих.
 Аз', кад све се доди, удар је без лека.

Дон Аријас

Нек вам се покори краљу свелост прека;
 Он је ту умешан, и желеће за се
 Да му гнев огроми опетите на се,
 А нас нема који честито да бране.
 Ред упућенога и уведе дане
 Навеккују од вас послушности доета,
 Што задовољења нине нису проста.

Гроф

Краљ може, по вољи, лишити ме жића.

Дон Аријас

Згрешните жестоком каквога изадића.
 Послушајте краља да му се гнев толи;
 Он рече: „То хоћу.“ Краљ нас и сад води.

Гроф

Да бих, господине, очувао главу како,
 Не слушати није грех велики тако;
 Ма колики био, заслуге је више
 Но што је потребно да ми нега збрише.

Дон Аријас

И кад се учини значајнога нешто,
 Краљ с тог поданику не дугује ничег:
 Судиште сте тапш; знајте, дужност каже
 Да служити краља сваком се налаже.
 Пропаћите с таквим поуздањем крини.

Гроф

То вам не верујем пре но што доживи.

Дон Аријас

Треба да краљевске бојите се власти.

Гроф

Овог неће један дан да упропаста.

Нек ову своју силу за казну ми дигне,
За живот и државу пропаст ће да етигне.

Дон Аријас

Шта, краљева сила не плаши вас тако —

Гроф

Скиитар би без мене изгубио лако.

Личност ми код њега нешто више значи,
Моја смрт за собом његов пад повлачи.

Дон Аријас

Уразумејте се, слушајте што рекох:

За вас добар савет.

Гроф

Већ га и сам стекох.

Дон Аријас

Па шта да ми кажеш носећи вест нову?

Гроф

Реците на бешчаст не пристајем ову.

Дон Аријас

Ал' краљевин хоће слушајте се, знате.

Гроф

Што је било било, нек се речи скрате.

Дон Аријас

Избогом, кад не успех спасти вас од слома.

Ловором покрити, бојите се још грома.

Гроф

Чекају без страха.

Дон Аријас

Ал' ће да вас згода.

Гроф

Нек бар дон-Дијега моја казна годи!

Кога смрт не плаши не боји се претије:

Храброст ми преице певале и сметије;

И могу ми срећу узети из власти,

Ал' никад не пристах на живот без чести.

ДРУГА ПОЈАВА

Гроф. Дон Родриго

Дон Родриго

Чуј ме, грофе.

Гроф

Шта је?

Дон Родриго

Нек не сумњам више.

Знам ли дон-Дијега?

Гроф

Да.

Дон Родриго

Чуј! Али тише:

Знам ли да тиј старац би значајно ново
Храбрости и чести за род? Знам ли ово?

Гроф

Можда.

Дон Родриго

Гнев из ока овај ми, не нано,
Знам ли да је крв му? Знам ли?

Гроф

Шта не стало!

Дон Родриго

Четири корака, па виде шта тражим.

Гроф

Млади хвалисавче!

Дон Родриго

Немој да се дражим.

Истина је, млад сам, ал' се вренин зду'ма
Годинама срце не мери у груд'ма.

Гроф

Да се са мном нерим! Шта те па то дове,
Ти ког не видеше да оружја понес?

Дон Родриго

Човек ко ја што сам одмах се покаже:
Ти најсторики удар за огледе траже.

Гроф

Па знам ли ти ко сам?

Дон Родриго

Да, сваки сам мене

На глас твог имена запрепашћен блене.

Тисеће довера што ти скрише главу

Као да ми пропаст изнесе на јаву;

Ја дреку нападам непобедног нагу,

Али ће ми храброст позајмити снагу,

Немогућност очев осветник надлесе;

Ма да непобеђен, непобедљив инес.

Гроф

Тај јуначки пламен, при говору твојем,

Из твог ока никад не измаче мене,

Ја те као диху Кастилије ценим,

И радо ти хтедох њерку да наменим.

Знам за твоју љубав, па сам срећан саде

Што видиш да она пред дужношћу паде,

Не ослабим дејство јуначког ти жару,

Те ти врност цени којој одговара;

И, желећи зета вистинског за себе,

Ја се не преварих изабравши тебе.

Ал' ми те је жао већ с тим дрским делом,

И, жалећ ти младост, дивим ти се смелом.
Остави тај оглед, кобност му је јавна,
Липи не те борбе која није равна:
Та победа славу за мене не спреча,
Тријумф је без славе, опасност је а' мена;
Вероваће вада да си свадан лако,
А ја с твоје смрти вечно бих те плако.

Дон Родриго

Срамно сажалење прати храброст твоју:
Отрени ми за живот ко част узме моју!

Гроф

Одлази одатле.

Дон Родриго

Без речи почети...

Гроф

Зар си сит живота?

Дон Родриго

Зар се бојим мрети?

Гроф

Хајде, икаш право; ево одрод се криши
Син што част очеву на и трен преживи.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Краљевика. Химена. Леонора

Краљевика

Смири се, Химена, утишај те јаде,
Покажи се стална у несрећи саде,
После слабе буре имаћеш већ покој;
Мали је тај облак што ти сирачи спокој,
Одложени срећу не изгуби млада

Химена

Само на јад срце што сие да се нада.
Изненадна бура, морској тишини сметна,
Продолжа нам је извеснога претња:
Пронамћу у луци, сви ми знаци кажу.
Бех дубљена, дубљах, оци нан се слажу;
И ја вам доставих те новости јаче.
У кобном тренутку кад се расира паче
О којој су вести, тек што до нас долазе,
На срећу ми наду већ рушити пошле.
Частобудбо худо и поклома клета
Чија тиранија најврсније слета;
Немилосна часта, од среће ми јача,
Како ћеш не стати уздаха и плача!

Краљевика

Ничта се ти не бој спаће која прасну:
У тренутак дође, у тренутак агасну;
С много је галаме, мора да се смири,
Пошто и краљ хоће да их већ помир.
И ти сама видиш да се зајад трудим
Да на унутр тузи наду ти пребудим.

Химена

Никакога добра од тог помислиша:
Вешташће не може у част да се мења.
И залуд су туна моћ и мудре речи,
Пријавио ће само да се зло залечи:
Мржња коју срце у дну своме свја
Само ће се жешће крадом да развија.

Краљевика

Брак коме Родриго са Хименом скера
Њаних ће отаци сву крикву та тера,
И вама ће дубав у срећноме браку
Ту неслогу њину уништити јасу.

Химена

Више не се надам, исто желим слено:
Дон Дијего горд је, а знам оца лено.
Видиш где се суза недржана проли:
Будућност ме плаши, а прошлост ме боли.

Краљевика

Зар с невољног старца те слутње те свине?

Химена

Родриго је храбар.

Краљевика

Прилаз је, шта важе,

Химена

При удару првом храбри су већ такм.

Краљевика

Па ипак нест страх те не обузме какм.
Свине те воли да ти створи слутњу,
И с две само речи расућим му лутњу.

Химена

Блаи ће, не чује а', грани ми се стећи;
Ако ме послуша, шта ће пак да њ рећи?
Зар такав какав је да отрин ругу!
Било да не чује, било презре тугу,
Збуњеност пак' сраж ће дуну да ми потче,
И да не послуша, и да ми одрече.

Краљевика

Химена је крил, и, шта било блиско,
Не доушта себи да помисли ниско:
Аа', пре не се буду помирили када,
Ако ти драгана ја притворио сада,
То му спречни дејство од храбрости ове,
Да то твоје срцу бол не изазове!

Химена

Ах, глупо, ја више не бринух нан таде.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Краљевика. Химена. Леонора. Паж

Краљевика

Родрига ми, паку, доведите саде.

СРБИЊЕ ИЗ ШУМАДИЈЕ

ЦРНЕ ГОРЕ

Паж:

Гроф Горње са њене —

Химена

Боже, страх ми дође!

Краљевски

Реците.

Паж:

Заједно из палате пође.

Химена

Сави!

Паж:

Да, и као да у свађи бине.

Химена

Виђе се, без сумње — ишито речи више!

Опростите, госпо, журити ми треба.

ПЕТА ПОЈАВА

Краљевски. Леонора

Краљевски

Ах, ал' ми се душа немирна колеба!
Жалим је несрећу, зана ме још драга,
Љубав опет плахти, оде ми мир благи.
То што ће Химени Родрига узети
Уједно ми рађа наду и бол клетви;
И тај њихов раздвој, што га жалим вајно,
Инак срцу моје чини мње тајно.

Леонора

Велика врлина што пак душој влада
Зар, љубави високој подана, да страда!

Краљевски

Не зови је високо кад ликује, ниво
Онадашњи сјајно, у тријумфу своје;
Драга ми је, штају је; и с врлине страдам
Што се бори с њоме, па се ипак надим;
И срце ми, наде спасаши оне,
Драгог, од Химене изгубљеног, зове.

Леонора

Зар се ливавате храбрости вам краса,
И зар већ здрав разум губи код нас гласа?

Краљевски

Ах, како ми нао сав тај разум вреди
Кад слађани отров срце ми не штеди!
И, кад почне бољу болесник да води,
Како га лек плаши што ту бољу толи!

Леонора

Тај бол вам је ипо; над нас јаво бедан;
Али нас Родриго ипак није предао.

Краљевски

Знам то и сузине; кад врлост одступа,
У љубавној ласци, знај, срце се куна.
Ако се Родриго ко победник врати,
Том ратнику славном победу ускрати,
Тад ће моја љубав сав стид да уштеди;
Шта му више смета кад грофа победи?
Замисли у себи да и мања дела
Краљевина цела свладаће му скела;
Да је на престолу већ Гренаде лове
Уз Мавре што ода и, љубећи га, стрене;
Да Арагон новог освајача прима,

Као и Португал; да му главне занима
Земље преко мора с победничких дела,
И да крљу својом Африка му цела
Лопов орошана с трепетом и страхом,
Свајајући главу пред славом му плахом;
Рецију, од Родриго очекујући оно
Што предама веле да је јунак понџ;
Кад победа ова славом га окружи,
Он ће ми за дну дубина да служи.

Леонора

Ал' видесте, госпо, шта све руком спрема
После неке битке које можда неча.

Краљевски

Родриго је врећан, гроо пу врећан оста,
Заједно су пошли: зар то није доста?

Леонора

Баће се, желите л', ал' да ли би моћ
Родриго да тако прослави се много?
Шта ћеш, луда сам ти, сам ме будну слета;
Видиш каква ала ми спрема љубав клета;
Ходи са мном ало да ми лечиш чаму,
И у тој ме тузи не остављај саму.

(BOUTANTEL ON)

Поремећен план

из збирке „У родном кроју“

А. Петров

Једном и ја путов'о сам кући —
Хтеде срце од радости пући.
Целим путем, као сам на јави,
Дивне слике снов'о сам по глави;
Пренишало сам кроо сутон и таму:
Како своју да поздравим маму,
Коју нисам видео одавно...
Сад јој идем... ах, та то је славно!

Кад је видим, шта јој прво каз'ти?
Нешто мило, топло, пуно сласти. —
Какве речи, које прве звуке,
Да прозорим, кад рашири руке

Она, — и ун, којој вечна хвала,
На недрима што ме одмихала...

Једна мисо следила је другој.
И док сам се око плана врз'о,
По путањи прашљивој и дугој,
Кола која одишаху брзо...

Тренут само, тренут један, два ли,
И над ступих у собичак мали,
А преда ме појави се мама,
Бутећ нишах на слатким уснама
Својој милој нани —
Као плод на грани...

М. П.

Најновије катастрофе од земљотреса

— Проф. Јеленко Михаиловић —

Доктор Универзитета

(СЕРИЈАК)

Седми по реду био је овај велики земљотрес од 22. марта (4. априла) 1904. у Македонији, који је захватио и целу нашу Краљевину, а својом плеистоценском зоновом околину Врање. Земљотресни таласи били су тако снажни, да се то онакало код многих сепокојетара у Јевропи. Прочувавања тога потреса, која смо учинили на линиу места

3., 5., 28. маја; 4., 28. јуна; 4., 10., 11., 14., 18., 21., 22., 23. јула; 12. августа; 16. октобра; 14. и 16. децембра 1904. Тај земљотрес (22. марта 11° 27' пре подне) распростио је своје опасно деловање у обиму простора од 12 хм. квадрат. килом., све до српско-турске границе. Предео најјачег опустошења, плеистоценска област, налази се

СРПСКИ ЗАДРУГА ИЗ СКОПСКЕ ЦРКЕ ГОРЕ

и после тога, довела су нас до резултата: да је то био у самој ствари велики земљотресни реј, који је отпочео реченог дана око поноћи и трајао све до 16. децембра (29. дек. н. н.) 1904. Два најјача потреса првота дана, од којих је други био јачи, произвела су велике штете у рушевинама многих аграда у Врању, Ристовцу и околини. Поред обале Мораве код Ристовца било је великих цукотина у земљи дугачких по 100 до 254 мет., дубоких 3 до 3 1/2 м. и у ширини 20—30 см. Из тих цукотина избијали су грдни изазвени воде са нуџем и наградљив се са много пешчаних кратери. Самосталних потреса, које сам утврдио тога дана, има 15 и падају у ове часове: око 2° по поноћи (врло јак); 11° 4' (јак); 11° 5' (одвећ јак, рушења дивљака); 11° 6' (врло јак); 11° 8' (врло јак); 11° 10' (врло јак); 11° 8' (јак); 11° 10' (врло јак); 11° 15' (врло јак); 11° 27' (одвећ јак, рушио куће, обарао кровове, по калдрми у Врању избијала вода на пет места, у становишнштву правна пањика; најјачи удар трајао је 35—40 сек.); 11° 32' (уверен); 11° 39' (јак); 12° 1' (уверен); 12° 19' (јак); 1° 57' (јак); око 4° (јак); око 11° 30' у вече (врло јак). Потреси су се јављали и 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30. и 31. марта; 1., 2., 11., 12., 22., 25., 29. априла;

јуно од планине Рила у долини Струме код Цулаје и Кресна, за тим источно од Порим-Дага и западно од планине Малена у пределу Османије и Кочана. Турско село Османије, које је било на главнијој линији прелома, готово је сасвим уништено. Ту је погинуло 31 лице а 26 лица рањено, а осим тога порушено је око 1000 грађевина. Тако исто налазе се у рушевинама 10 села у казана: Печенској, Горњо-цулајској и Раздошској. Погоранични стражари на бугарској граници причају, да се за време тога потреса одржавају грдне стене са највиших архова и сурвавају се у долине. У опште из свих долова Балканског Полуострва, на западу до Витола, на истоку до саме обале, има извештаја о простираним потресима. И код овога земљотреса имамо исти случај као и код онога од 23. јуна (5. јула) у Солуну. Само је код овог земљотреса катастрофе радио читав низ линија прелома, од којих се најважнија нарочито истакла низом топлих извора. Она се у главном поклањала са терминалном линијом у пролону Струме и у главној чини праву епицентралну област. Ту у теснату код Кресна показана су се силна деловања удара: пут на десној обали Струме био је разорен у највећем делу, ту није било само јако покретање у брдским странама, већ су обаране ко-

досадне стене тако, да је пут био претразан небројеним блоканима стена, који су покрили по 100 куб. метара!

Протшла година донела је три велике земљотресне катастрофе, од којих је прва наступила **22. марта (4. априла) 1905. у Мадриду**, у долини Панабиа. Катастрофа је тога дана наступила у два главна удара: један после поноћи, а други око подне. На првој целога дана јављали су се и слабији потреси, па су се тако са провинцијалног јачиног обима јавили све до 21. априла (3. маја п. н. л.) 1905. Први катастрофални удар био је онај по поноћи, који је починио највише штете и у људским жртвама, и у ружењинама грађевина, и у пропавшим Земљине коре. Највише су страдали велики индустријски градови: Дарсала, Кангра и Лакхори у сави реке Инду. Највише је света пропало у Кангри. Стотинама људи пропало је у земљу, која се на махове отварала и гутала људе, куће и стоку. Земљотрес је за тренутак рушио највише грађевине, па су те ружењине претрпавале становништво, које је тада савуло најбољим снагом. По службеним подацима ту је изгинуло на 10 000 становника. У Дарсали је погинуло око 5000 становника, од којих је нешто пропало у земљу, а нешто поубијано ружењинама. Демановало се, да се по стотинама несрећних становника скупљало у гониле тражећи поноћ један од другог у неоправданом страху, па их је у тренутку нестајања са лица земље у згукотинама које су се тренутно отварале и затварале. Касарна је својим ружењинама претрпала стотине појача, али ни се није много пријми, па да су се и после неколико сати чули шепот ружењина гласови зајичања за поноћ! По службеним подацима, том приликом изгинуло је по разним местима на 20 000 становника а остало их је без крова преко 200 000. И у самој Лакхори погинуло је око 3000 душа. Него тако је јачо оштећена и Сикла у којој је било преко 600 људских жртва. Удар се пренео на припадну даљину пута у њаколу, па су штете последичне наступиле чак до Тибета, а на запад до Иранске пашје. Предео најјаче опустошен ограничен је југо-западним билим Хималаја, јужним појасом Хиндукуша и источним ободом Иранске пашје, у главном на долину Пенџаб и ширини предео Равгеса. Због најјачих последица, паштосенина област, држи се југо-западном подножја Хималаја. По свима тим појавима, тај се земљотрес упркије у тектонске. Земљин талас тога удара забележен је на сеизмолошким станицама скоро по целој свету. Тако су забележени: у Грланди 1°57' 10"; у О-Вали 1°58' 39"; у Абулани 1°58' 40" (први) и 11°27' 30" (други); у Беогруду 1°57' 47" (први) и 11°25' 39" (други); у Бечу 1°58' 48" (први) и 11°26' 36" (други); у Поли 1°58' 50" (први) и 11°27' 37" (други) пре поноће и т. д. Јапанска влада упутила је одмах гос. Ф. Окирији, редов. професору сеизмологије у универзитету у Токију, да на савом месту проучи појаву.

Девети по реду земљотресна катастрофа наступила је **20. маја (1. јуна п. н. л.) у Скадру**. Према пашејствима, које до сада нисмо о тој појави, ова је најпре отпочела са неколиким слабијим ударима око 1°45' до 2' по поноћи у Котору на даљматинској обали. Око 6' изјутра наступило је главни удар чије је највећи интензитет показао до граница Албаније, Далмације и Црне Горе. Нарочито је страдао Скадар на Бојани и његова околина око Скадарског Језера. За тим се област највеће јачине пренела на север до Подгориче и Котора. Штете су огромне. Погинуло је 115 становника а око 500 рањено. Скоро све грађевине порушене, по највишим пашејствима ра-

зороно је 90% кућа, па на њих ових 10%, што је остало, није за становање. Становништво је избегло у шуме и борава под шаторима и под ледарим небом. За време потреса отвараде су се згукотине на више места и из њих кулао муљ и вода. Ни у Далмацији није било ниједно боље. У Сутину је порушено 29 кућа, а на 19 их се морало становништво досељити, јер су толико испуцале да се у њима не може становати. Породице евакуиране у баракама. У Црној Гори осетио се потрес у 5°42' изјутра, а најјачи је био у Цриници, Бару и у ошито у пределу око Скадарског Језера и Јадранског Мора. Порушено је много кућа у Цриници, Вир-Палмру, Подгоричу, Бару, Уцину а иа и људских жртва у Сотони-Џини, Мркојевићима и Ушцима. Потресен се се обавлазила целога дана. Од Скадарске околине, као паштосенина области, потрес се пренео на велику даљину у свима околиним земљама. Становништво их је осетило у великом делу Босне и Херцеговине, Албаније, западних делова Србије, у пределима округа Подрињског, Ужичког, Ваљевског, Моравског и Београдског паже Краљевине, у целој јужној Угарској и пределима старе српске Војводине. Тај земљотрес забележен је на готово свима сеизмолошким европских земљотресних станица. Тако је забележен: у Трсту 5°43' 32", у Абулани 5°44' 15", у Беогруду 5°42' 55", у Бечу 5°44' 01", у О-Вали (Угарска) 5°53' 23", у Вукрешу 5°44' 29", у Вазалу 5°47' 59", у Греноблу 5°43' 07", у Страсбургу 5°44' 49", у Хонхенхајму 5°44' 56", у Хајделбергу 5°46", у Гетингену 5°44' 56". Још нешто дана после главних удара наступило је и неколико спорихлас. Тако се потрес око 3' после подне осетио у целој Црној Гори и даљматинској обали, док се потрес у 3°45', 10°45' и 11°45' каснија више били ограничени на даљматинску обалу. Осим тога, потрес се се обавлазила и допиде, да у јуту несреће, скоро несвесно долазила са једним или са више удара. Према свему, како се догађало, несумњиво је, да се тај земљотрес сматра као тектонска појава. Угарок му је до ослобођавања напрегнутог стања Земљиних слојева, услед чега је наступило померање појединих партија у пашејском свету Динаре, који на север-запад стоји у неки са Јулијским Алпима, а пружајући му је југо-источно правцу нискују север-западни део Балканског Полуострва. Далматинска обала представљена је са неколико уздужних, а небу сајем узпредних заборитих пашејана. Уздужне долине, међу борама, постале су моретинама; узвири врхови борби постали су узвири острва и полуострва. Уа то даљше и још неколико понављање пошреде долине, које су претворене у јако раширјате пашејне, као што је на пр. Бокс Которска. При тим проценима у новије геолошко доба јако су разрушене и оне престоале масе копа. Услед тога је цео тај предео изкрштан линијама пределом које се местимично пружају по неколико стотина километара, готово у истој правцу. Има читан низ уздужних прилома који се пружају у правцу Динарског система, а паралелно са Јадранском долином. Исто тако има и доста попречних линија, које се пружају од мора ка кошу и које се секу са оном уздужном скоро под правим углом. Према томе су предел по ободу Динарске пашејне према Јадранском мору и Венецијанска дола у историјско доба били пошреде многобројних и укљених земљотреса. У случају најновијег Скадарског земљотреса, могла се изазвати партија у набору код Скадарског Језера („Пале“) даље померити, нешто мало обилити, али се та промена најје морала видети на

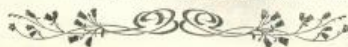
Манастир Св. Никите у Горњанима

самој површини. Делова земљине коре, који су на тај начин померени из њиховог стања, произвели су својим еластичним осцилацијама земљотресне ударе, који су се пренели и на суседне партије у томе напору. За проучавање тога Скадарског земљотреса Беога Академија Наука упутила је на само место г. Петера, асистента геологије у Беоком универзитету.

Последња земљотресна катастрофа у прошлој години била је у Италији 26. августа (3. септ. г. н.) 1905. у **Налабрију**. У тој покрајини Јужне Италије и ранијих година било је неколико страних земљотресних катастрофа, од којих су као најужасније забележене 1783., 1854., 1870. и 1903. Ова последња починила је ујакну пустом, а наступила је једним жестоком ударом поменутог дана око 2° 44' после поноћи, када је све становништво спаваљо, те с тога су последице биле у толико језовитије. Осим тога главног потреса, јављали су се и у току тога дана и ноћице, све до почетка декебра 1905., доста чести потреси различите јачине. При главном удару порушени су до земље читави градови, градићи, села и засеони и пропали лудских жртава на хиљаде. Предео најачег потреса, планетосемене области, био је у околини града Монтеалеона. Највећма су разорени градови: Монтеалеоне, Пиза, Кастадиор, Никастро, Рефиди, Калабрија, Конзена, Ст. Муртарано, Пископио, Ствонанокон, Зувори, Месина (на Сицилији) са околиним селима. Само у околини Монтеалеона уништено је 10 села. На многим местима порушена је железничка пруга и разорене многе железничке станице. Код Уруга у долини Драго опустела се једна страна долине, те из цукотина изишло се блато и вода, од чега је потпуно јаверо површине 500 квадрат. мет. Становништво је изађа са стравиха паника, а стање страдалица било је очајно. Према службеним извештајима та је катастрофа протутала на 5000 лудских жртава у разним местима, а без крова, куће и кућшта остало их је много хиљада. Према Монтеалонским нахоми се наведено острво Стромболи, на коме је некода радио вулкан, на се притајио. Тај вулкан је почео изненадно називати од 16. августа (29. августа г. н.) 1905. граду количину лаве и пенела са ујакним

пуцама и потресима. Лава је уништила скоро све усеве на острву, а нарочито јужно воће, које је његова главна производња. По своју како се јавио тај земљотрес, нагледа да то није чиста тектонска појава. Узрок ће ну бити: или тектонски са суделовањем нешто вулканске силе (кристовулкански), у прилог чега иде и факат да се потреси нису остали на великом простору, у главном ограничени на јужну Италију; или ће бити да су подложне дислокације, које су се на површини јавиле као земљотреси, причиниле јачи вулкански излив Стромболиа. Међу тим, земљини таласи забележени су у великим земљотресних станица на сеизмографима. Тако је појава забележена код свих италијанских станица у 2° 45' најутра, у Техиниару 2° 42', у Бетраду 2° 45', у Лубљани 2° 44' 19', у Тресту 2° 44' 54', у О-Бали, Турину и Флоренцији 2° 45', у Бечу 2° 45' 18', у Хајделбергу 2° 45' 30', у Хохенхајму 2° 45' 47', у Јени 2° 46' 2', у Гетингену 2° 46' 22', у Греноблу 2° 48' 14'.

На завршетку да учинио и једну ошиту напомену. Према општема материјалима, а нарочито према лудским жртвама приликом земљотресних катастрофа, није могуће створити ошиту критеријум на основу јачине саме појаве. Кад се оцењују општемена, мора се нарочито водити рачуна о начину како су дотичне зграде грађене као и о њихову материјалу. Грађевине што се подижу по јеврејском начину, у опште се мало могу одржити при јачим земљотресним ударима, а нарочито ако су још грађене са мало напне. С тога на пр. Скадарски земљотрес није причинио велике штете оним зградама и белим колибама, него је највише општемо и ујакну општемо мухамедански крај са зиданим грађевинама. И сама природа земљини утиче на величину општеме. Грађевине на растреситом земљини увек више страдају него ли оне, што су подигнуте на стени. Упоредо са појаном зграда иду и екстрни случајеви или у опште повреде живота и стоке; јер ти случајеви нагом наступују од румевина. Највећа је број жртава и таквих случајева кад се већина становништва налази по кућама, дакле, највише ноћу, као и онда када је услед наглог рушења становништво апсолутно немогуће да избегне општемо. Што је последња катастрофа у Врану и Рајковцу (22. марта — 4. априла 1904.) при онако великој јачини потреса и оноликим рушењима ипак проиш без и једне лудске жртве и без и једне повреде становништва иа се захваљујући два околностиа. Пре свега, потрес се наступио дану, када је све становништво било будно и растурено по разним пословима. За тим, два главна, катастрофални земљотресна удара наступили су у 11° 5' и 11° 27' при ноћи. Први удар, ипак да је био веома јак, да су се почели рушити димњаци, ипак није рушио зграде. То је пак била врло депа оновена становништво да, изволавајући своју радозналост (иногда и из страха), све листов изиђе на улицу у највећој хити да се обавештава и претреса дотадаш да тако окупљено, далеко од зграда и становна, после 2 мин. сачека други, јачи удар који је порушио зграде и проузгове ујакни призор, који је војачавио очајничка паника и паника свега становништва без разлике.

Анђео хранитељ (сликао А. Шинт). — О евангелијским празницима, славећи победу Исусову над смрћу, помирени са теготама у животу — осећамо у душама својим ретко задовољство, љубав према ближњем. Поносити са жртвца Божијег Сина према свему човечанству, и у нашим душама ојачава жеља да се утедимо на н. Благо таквиха. У таквим часовима најјачи смо, у таквим часовима е нама је и он, весних Божиј, анђео хранитељ. —

Словеначки сељак (сликао И. Грохр). — Типи словеначког сељака, здравог, вредног и отреситог, објављивали смо већ. Г. Грохр износи нам сад и тип оних безазланих каквих има у сваком селу, а који је у Словенаца познати под именом „Порина“. —

Јаланска ваза (сликао И. Зајца). — Нижу радова И. Зајца прилажемо и ову слику јаланске вазе, која нам говори о дару г. Зајца и за овакве послове. —

Јадрански вали (сликао В. Једович). Живописна Истра и Јадранско Море, што јој замишљају обале, још су вазда најомиљенији оном дивовитом словеначком сликару. Љубав према завичају и сликарски дар удружено делују на његову кичицу у коју се полажу многе и најбоље наде. —

Радионица И. Зајца. — Објавивши до сада приличан број слика Зајцевих дјела, уверени смо да ће наши читаоци са задовољством погледати и у његову радионицу, како је изгледала за време израђивања оних делова за спонорик Франа Прешерна. —

Борац на умору (кајао пок Ристо Пејатовић). Тек смо досаде у могућности да пред своје читаоце изнесемо један од радова рано прекинутог Риста Пејатовића, ученика Прашке Вајарске Академије. И ако је ово први његов академски рад, баш је за то и zgodан да јасно покаже какве је дар био у њему. Смрт честитог Пејатовића напала је српског најверству непакинадан гу-

бљатах, а „Нова Искра“ већ је настала да доноси слике свих његових радова, које ћемо објавити заједно са биографијом овог ретко спонтаног и даровитог младића.

Манастир Благошеће у Забелу. — У Скопској Црној Гори, више села Ваљани, нахођа се овај српски манастир. Као што се и на слици види, он је веома мален, издан је од камена и плочом покривен. Црква је скоро поправљена, јер је стара била срушена. Служи и данас. —

Манастир Свети Никита у Горњанима. — Онај је храм задужбина Краља Милутина, из године 1309.—1316. Део је очуван, ила облик крета са великим кубетом на средини. Живопис има нешто и старог, али је већин делом поправљен. У Скопској Црној Гори није само један манастир, јер се она у доба Немањина с правом могла звати Српска Света Гора. У сваком селу, поред цркве и манастира, има и по које црквиште и манастириште. —

Српкиње из Скопске Црне Горе. — Српска задруга из Скопске Црне Горе. — Срби из Скопске Црне Горе одликују се од сељака околних села како по одећу и говору тако и савиш епичним типом. Нико од Црногораца не носи браду и сваки је војар. Себе држе као неку властелу према сељацима осталих села. Узајамно се ротирају и перадо се мешају или орођавају са другима. Диче се тиме, што је у целој Скопској околини само њихових једанаест села, где нити има сада нити је када било чифлика. Обично спахалук (десетак) узимају сами хоџа собож, онет д: Турчина не пуштају у своју средину. — Ко би од наших читалаца хтео да што више дозна о овој намај браћи у Турској, нека прочита у VI књизи Етногр. Зборника Српске Академије Наука антропологографску и етнографску студију проф. Светозара Томића „Скопска Црна Гора“, из које смо и ми извадили ове описе. —

ХРОНИКА

КЊИЖЕВНОСТ

Joseph Strzygowski. *Die Miniaturen des serbischen Psalters der königl. Hof- und Staatsbibliothek in München.* Nach einer Belgrader Kopie ergänzt und im zusammenhange mit der syrischen Bilderredaction des Psalters untersucht von J. S. Mit einer Einleitung von dem wirklichen Mitgliede V. Jagic (Denkschriften der phil.-hist. Klasse der Wiener Akademie der Wissenschaften LII Band II Abb. 1906.) LXXXVI + 139 стр. 4°. Са 62 табле (од којих једна у бојеној репродукцији) и 43 слике у тексту.

Један од највећих преврата у области класичне археологије и историје уметности изазвао је пре неколико година један спис са аучним и за ондашње појмове доста необичним насловом *Исток или Рим?* За утвене утврђивање, навикнуте да на пољу хришћанске археологије све ствари доводе из Рима и да у њему гледају центар, из кога избијају и на све стране света разилазу се духовне културе, био је он право зачепљивање. Ко би се још усуђио помислити, да класичне хришћанске уметности тражи на земљишту „некултурнога“ Истока? Ну зрачили ниб, са којих је толико векова излазило пред нас Вечни Град са обала Тибра, адеван је понешта списком невидљордно и одлучно, и Рома адегна, охолди, класични Рим бачен је под ногу презрениме „варварскеме“ Истоку.

Нибило је најзад на видело, да овај Исток, на коме су још од непапамених времени постојале различите културе, није никад престајао да живи. У доба цветња јединске цивилизације он се беме притајао и као пољна ујукко сам у себе, пребајући подисан трепутак, па да испружи своје удове и угути несрећну жртву. Хришћанство, одицано на његову крилу, пресајњало је његове идеје на све стране света. Јазада и Рим уступају његову прдирању стоу по стоу и он најзад слави своје тријумфе и на њихову сопствену земљу, *Исток, а не Рим* гласи одговор на питање: где треба тражити колевку свеокакне уметности хришћанске?

Данас се Станковици труди да извође право на егзистенцију једноме сличном питању: *Исток или Византија?* Као што се улога Рима, у стварању равне хришћанске уметности и стварање пренежњавала, тако се однех пренежје и улога Византије у даљем разијању хришћанске уметности на Истoku. У томе се пренежњавају иде тако далеко, да се за производе свеокакне уметности хришћанскога Истока и нема друга израза до „византијски“. Слично Риму и Византији се схвати као

центар, из кога шибјају млазени културе на све стране и заваљујеу све источне области хришћанске. Византија је управо Deus ex machina да све споменике на Истoku (па бојме и на Западу), са којима се већ не апа ништа познанаго отпозети. Станковици би, с тога, и овде хтео да сугерира идеју о супрематiji Истока. Многобројни споменици постојали су под непосредним утицајем његовим, не дотичући се Византије. Он је непосредни извор, из кога не само Византија, већ и Ислам и многи други народи не престају никакво црпети. Он мора, прена томе, бити полазна тачка при објашњавању многих појава у духовноне животу разноврсних народа на Истoku.

Ако бисмо на основу оваких закључака покушали конструисати у најкраћим цртама генетички развој свеокакне уметности, онда би нам пред очи јавила једна грандиозна слика: Месопотамија (са Персијом у задећу) је центар уметничкога покрета, који је на Истoku допринео образовању јаванске уметности, на Западу стварању уметности Ислама, византијске и делатничког варварске уметности. Од не се одјаја један рукав на Север, који се креће сухим, и један на Југ, који се креће морем, на се оба сусићу у јрекој уметности. Ова је центар оне снажне декоративне бујине, која у Китају и Јапану на Истoku, као и на Западу путем себе народа, за тим у Византији и у Исламу се до данашњег дава слави своје тријумфе. Византија, него тако као и Египат, Сирија, централна Мала Азија, Јерменска, северна обала Понта и уметност себе народа (Völkerwanderungskunst) заниси од Месопотамије, односно Персије. Константином Великим и удизањем Јерусалима на ступањ центра побожности добија Оријент за свагда надмоћност. Оријенталска уметност земља, што леже у задећу јелизијана, победоносно се пробија напред на свима тачкама. Централна Мала Азија, централна Сирија, Горњи Египат ступају на чело утицајем својих манастира. Едеса и Нисибис, гледада, играју прву улогу и у томе правцу што отварају врата великој бујини оријенталној, која протекне из Персије. Хришћанско-персијска доминанта постоје Константинопол, Ислам је чисто персијска, а уметност романске перикде добија своје обележје беспрекидан елементарна јелизистичким и обема оријенталским струјама: северном преко уметности себе народа; јужном, преко традиција манастира. То је наслеђство које затиче Средњи Век. Она се три круга даље развијају одиојено, ну пак узајамно утићући један на други.

Данас сваки данок постоје све то јасније, колико је Исток имао учешћа у стварању т. з. романске уметности. О томе пак, колико је Исток утицао на образовање готскога стила, нико, гледада, до сада није хтео озбиљно ислати. Манаарско-сарацински мотиви у орнаментичкој готској, очевидно истоичачки утицаји у иконографји готске уметности, а већ да не говоримо о многобројним детаљима у архитектури готске перикде, отварају нове хоризонте истраживању на овој области историје

уметности. Ми узимамо слобodu да на oво укажемо, подсећајући при томе и на неспорне утицаје маперио-источњачке културе на друштвене и литерарни живот Западна у доба цветања готске уметности.

Задржали смо се мало више на оним питањима, да блиско погледа Стужињскога на улогу Истока у уметности европских народа нарочито истакли. Онима, који су засенили величини Рима, потребно је неперестано подавати, како Рије није никада био центар једнога специфичног римског уметничкога правца, који се разликује од све делове огромнога царства римског, а оне, који су очарани блеском Византије, потребно је, поједи, подстаћи на размисање о томе, како је Константинопол могао бити само једна тачка, кроз коју су пролазили старини културни елементи са Истока и како је још у позно доба Средњег Века могао бити путева, да уметност Истока, која се упорно одржавала у манастирима, и не додирјући Византију, непосредно утиче на уметност других народа. Стужињски је ово последње доказао пре година дана у једном монументалном чланку из Мшату у Сирији, а данас се трудим да то докажем на једном епископској псалтири.

Римска уметност је јединична. „Ној следеће као друга оаза она полу-оријентална хришћанска уметност, која се... у представљању предмета чврсто држи јединичне оорке, ни у духу је оријенталска, а у орнаментичкој скоро савиши персијска. Неко је обитавао у манастирима. Као трећа оаза долази најзад Ислам, директни наследник Азије, и то урано Персије, оне војске, која се једина негда могла одржати поред Рима.“

„Као што се јединична оаза означава просто као римска уметност, тако се и оријенталска оаза хришћанске уметности обележава просто као византијска. Оба су имена подесна, у колико се њима обележава извесни период времена. Ну, на жалост, она обично служи да обележе уметност целокупнога царства римског, односно византијског, уметност која као така протиче из Рима, односно на Византију. Ово је последње потпуно као и оно прво. Овај епископ псалтир то најбоље доказује. Ако би Византија била средина, од кога хришћански свет на Истоку непрестано само позајмљује, онда се онда још у позно доба дешавају ствари и избијају ствари које могу изаћи јединога извора у беспрекидној традицији Истока, сасвим независно од Византије. Од оште познатих оака рачуна ја онда оригиналне, протим православне цркве управљене јереси на Балкану, у првој реду покрет Богумила. Овамо доказе даље разлике које јасно избијају у култури појединих словенских народа. Док се Бугари развијају независно од њихови на Византију, а Хрвати своје карактеристичне обележе другуј односи према Риму и према Италији, доде су Срби морали још воока рано, више него ја које друго словенско племе, ступити у додир са једним културним елеметом, који према Византији значи једну независну силу, а кроз цео Средњи Век остаје послат старохришћанских традиција: са духовних и уметничких животних монаха, који црпаше у манастирима.“

„Осниваче епископске државе Стевана Немању и Св. Сава узиме одмах у почетку самосталног развоја епископске културе врло тесно свеице за овај крај на Балканској Полуострву, који се и до дандашње очувао као најоригиналнија монашка република у хришћанској свету: са Атосом. Сава беше у њему монах, Немања такође. Ондо

основао он Хиландар, који постаде оснoвац епископске културе, а и данас је претежно у епископским рукама.“

Псалтир, о коме је реч, назио се у дворекој и државној библиотеци у Манаху (cod. slav. 4.). Он садржи 154 минијатуре које носе карактер илустрација и строго су одвојене од текста: сликар се трудио да представи оно што би у читаоца могао сам текст изазвати. Минијатуре су укрупне двеице пренили или плавни паралелним линијама, а горе и доле је стереотипно остављено по једно широко златно поље. Минијатуре су изведене на белој основи хартије воока шарени бојама, међу којима у воома оштроме контрасту доминирају црвена и плава боја. Набори и шаре одели накрпани у златом. Мешавина боја даје ирисонистички утисак.

За орнамент је воома карактеристична плетеница (Flechtwerk) у вели са потицаја ливча и цвећа. Нарочито је учешће, што основа, орнаментика пренузена, изгледа као заштра палетима. И плаво-црвени цветови на златној основи указују јасно на персијско порекло оних мотива. Свеовока орнаментика даје утисак, као да је копирана са врло добро очуваних старих образаца, која се још првлично држе месономатских прототипова. Сасвим друга права заступају киријали. Оне је, вероватно, радила нека рука која је и текст писала, док је орнаменте несумњиво радило киријали. Они су, истина, чисто киријалијски, ни персијскога су порекла, а шире се на све стране преко манастира.

Јединиства је серија слика, што, као увод, претходи свакој псалтири, као и она која ју следеће. Прва показује седам слика, од којих једна илустрира пролазност и тамнију адулскога живота, а друге илустрира сцене из живота Давидова. Она слика, која носи горе запис: „То је неар живота“, вена за сада паралел у области историје уметности.

Минијатуре правога псалтира нису својствене ни оној групи псалтира са пуним сликама (које заузимају целу ширину текста), ни оној, чије илустрације заузимају слободне нице страна (Randminiaturen). Прва група (Tikkanen је зове „аристократска“, а Springer „höflich-antikisierende“) друге свој постанак јединичној култури градова Западне Мале Азије, а друга је, сасвим вероватно, постала у месономатско-сиреки манастирима VI века или још раније. Најстарији месономатски рукописи на пергаменту показују овај последњи начин илустровања, који је карактеристичан и за јерменску, коптску и мерионско-арменску уметност. Слике епископске псалтире из Манаха стоје у свакој тексту било као пуне слике било као зоне. Обично непунулају целу ширину стубаца и нису никада изведене на ницу текста. Ово даје Манахенске псалтири сасвим оригинално обележе. Нарочито је оригиналан циклус киријалија што илустрирају *то павс твој и αληθινος βιος*.

Стужињски држи за вероватно, да су минијатуре епископске псалтири, у пркос пуних слика, ближе оријенталскоме прототипу. Ваза при томе разликовати старију редакцију од млађе. Она је постала, према мишљењу Стужињскога, после иконокласне и вој припадају сав очувани псалтири са минијатурама на ници текста. Цео циклус слика Манахенске псалтири припадао би пак оној старој редакцији.

Јединично-сиреко порекло показује доста киријалија. Персоналијација земље (γῆ) у киријалији XI,25 надала аналогиче у нижи на једном текстном реду

од свиле нађеноме у Алмију (у некрополима старог Рапорија-а у Средњем Египту). Представа смрти (I,1) има најближих додирних тачака са Космом Индијанцем, који је на Синају написао. И представа „овај таини свет“, у којој је илустрована једна сцена из Варлаама и Јована, као и „Обнажење крста“ показују сирске трагове. Две житога (VI,11); енеидија (VI,13); Давид, околен хоронима, указују на Сирију. Васкрс (*Anastosis*), Видење (*Epiphany*, XV,32), Сврт Богородице (*Koimesis* XXIII,49) као и Рођење Христово, Распеће и Успоње Господње преставају према тип. И употреба апокрива (XXIII,59) указује на Сирију. Благовеста третирају у сирском духу, а *Conceptio immaculata* је такође сирскога порекла.

Да ови типони, што су у Сирији постанли, ишеу преко Византије дошли у Манахиски псалтир, служи Стјеговски као доказ минијатура, на којој је представљено поклоњење Св. Краљева новорођеноме Христу (LIV,132). Цела је сцена обухватена једном аркадом на стубовима, како још излазе пред нас у познати каписки таблицама сирских рукописа, а за које у византијској уметности до данас није пронађено паралела. Из тога изводи Стјеговски закључак, да је уметник Манахиског псалтира имао пред собом непосредни сирски образац.

Стјеговски сматра, да је и *'Anáthesis živos* припу у Сирији илустрована, а по свој прилици је тако и постанла. Ваља се само сетити Сираца, чувених песника хини: Романа, Јована из Дамаска и Косме из Јерусалима.

Они сирски образци живе, независно од Византије, у манахиским и пресађује се преко њих на све стране. Да је једноме сирском монаху још 1406. год. било хогубно копирати један оригинал од 510 год. показује Стјеговски једним записом из Бечкога Диекориде.

Минијатор Манахиског псалтира био је словенскога порекла, по свој прилици Србин. На то указују неколике црте у наместају, илустрацији у појединим минијатурама. Облик престола (III,5) не налази својих аналогја нигде на И., већ налази више на Југо-Словенски наместај. То је јето случај и са обликом постоље. Минијатор је, свакако, морао знати пред очима свој национални наместај кад је представљао престо и постоле у својим сликама.

Што се тиче превена постанка Манахиског псалтира, Јагић узима половицу XIV века као *terminus post quem*, јер се све до тога доба писало још на пергаменту. Највероватније је усвојити почетак XV или крај XIV века. Стјеговски је мишљења, да је псалтир израђен на Атосу, због националних сирских црта, на које он ипак да може указати у појединим сликама. Тако у манастиру Хиландару могао је наћи уочиштва такви сирски псалтир из доба пре дионокласне. Он је могао послужити као образац минијатури сирскога псалтира. Могао је овакав псалтир донети са собом и Св. Сава са свога пута по Оријенту, а могао је он доспети овамо и из сирскога манастира у Јерусалиму, који беше подигао још краљ Милутин у част Св. Арханђела.

Стјеговски, с тога, био један од оних у своје сину посвећује питању *Србија и Сирија*, при чему се користи пример Мурка.

„Пада у очи, да Немања и његов син као монаси узимају управо иконе обојице сирских главних светаца: Симеуна и Саве.“

Проф. Мурко није Стјеговскоме:

„На сувором великој занемости од Византије имањаху православни Словени увек већа и са хришћанским Истоком, да шта беху верољубива религиозна (тако тражаху још руски расколници праву ортодоксију) и политички разлози.“

„Нарочито су достојни пажње стари односи Ј. Словенца према синајском манастиру. Од најстаријих и најпажљивијих гласовних списаница старо-словенскога језика овај пак је удаљени манастир свучио два, као и Атос: један хомилетик који његов издавач Гајтар (Загреб 1882) ставља пред крај X века, и један псалтир који исти издавач приписује X или најдаље почетку XI века. Многобројни знаци говоре за то, да се сви гласовни списовници, што досебне у манастире Истока, налажаху приобитно у Македонију. Трећи, није тако важан списовник, Асеманов или Ватиканско јеванђеље, које се датира у X век, написао је у Јерусалиму 1736. год., па га у Рим донео познати чувар Ватиканске библиотеке Асемани.“

„Да ови списовници ишеу случајно или као *Curiosa* доспели на Исток, доказује суперсрипција основачна судбина доцнијих црквено-словенских рукописи ерских редакција (кириловски писменица). Год. 1360., за владе сирскога цара Стевана Уроша, посла митрополит Јаков из Сереза (Македонија) Синајскоме манастиру један триод, један часослов, један псалтир и Беседе Јована Златоустог, којима „сву браћу Србе заједно са Грцима“, да ове књиге за увек чувају. Онда су словенске књиге и препеване. Год. 1374. писму на Св. Синају калуђери Јаков и Јанишија један триод према „једноме правоме примерку са Атоса“, који они „са бугарскога језика“ на „сирски преведоше“ (труд не беше велики!) за „цркву Св. Арханђела у Јерусалиму.“ Исти калуђери писму 1375. год. „за сирску цркву у Јерусалиму“ један триод са типиком и октоиком, који се још и данас чува у патријаршијској библиотеци у Јерусалиму.....

„Патријаршијска библиотека у Јерусалиму чува још више књига, које припадаху поменутом манастиру Св. Арханђела, на чак и манастирима Св. Саве и Св. Николе. Имамо такође сведочења, да су ерски монаси, који су се задржали као поклоњеници Св. Гроба дуго времена у Јерусалиму, овде препевали књиге (год. 1561. и 1607.): а године 1604. писана је у Јерусалиму једна књига за манастир Тронушу.

„Оно особито поштовање Јерусалима, које сретамо код реорганизатора ерских државе, Стевана Немање и сина му Саве, икадаше и политичких разлога. Ст. Немања, који у области данашње Подгорнице у Црној Гори беше крштен у католичкој вери, на је за тим на државних разлога постао ортодокс, није могао осећати воље, да себе и својим трудом консолидовао и проширио ерску државу окупе сасвим за источни Рим, у толико пре, што су се политички планови, које он беше Србији обележио, могли остварити само на рачун византијског царства. Сава докоча саво од Немање заново дело, кад цару и патријарху у Никеји отрже концезију једне автокефалне ерске цркве (око 1219.). Своје одушењење за Палестином доказа он и тиме, што своју катедралу подиже према „обрацу ерске главнога Стоана и Св. Саве Јерусалишког, које у Јерусалиму беше видео“ (Ј. Стојановића I 22 III 420). Његову примеру следујући даде архиепископ Никодим 1319. год. довести из манастира Св. Јована Крститеља у Цариграду типик

Св. Саве Јерусалимског.... превео га са грчког и унео га у Србију са мотивисањем: „Јер ми писмо ништа ново унео, већ само се, одређеће и објашњава Св. Саве, према чијем је образцу и ова св. црква сазидава“..... Из сускреснице тешко не види се, која се катедрала овде имала на уму, у Јичи или у Пећи, по што обе друге своје поштом Св. Сави. Преко Србије нађе тешко у скоро путу у Русију. — Други и трећи слободни Сави, архиепископ Сави II и Јанијеви I беху прво монаси у Јерусалиму, а за тим на Атоу.⁴

Важно је, дакле, напомена, да је Св. Сави унео у Србију епископски тип црквених грађевина.

„Напомене Муркове допуштају још једну могућност, а то је, да је Минхенски пеалтур постао према каквом староме епископском оригиналу на Синају где је писан и сличан руком епископских монаха. Могао би се узети у обзир још и Јерусалимски и Сави мајстери. Испитивању се на тај начин отварају нови погледи.“

Стжиговски пре свега пориче, да је било какве изражене епископске уметности, а за тим устаје против уобичајене поделе епископске уметности у две периоде; у архитектури се, вели он, може још и говорити о одређеним типовима, који се беспрекидно понављају, али се у минијатурама не даје констатovati никакве традиције нарочито школе. Ништа се не може замислити различитије, него минијатуре Мирослављева јеванђеља и минијатуре овога Минхенског пеалтура, и ако се оба имају довести у везу са Атосом и могу да преде као записи истога националнога духа. Неоспорно се даје у епископској архитектури констатovati наслеђе на Византију, као што се у њој не дају порицати ни утицаји Запада, као ни писане националне црте. Ни надало би истаћи још једну ствар, која је морала имати утицаја на епископску уметност, а то су непосредне старо-хришћанске традиције Истока, које се одражавају у уметности мајстери. У оквиру архитектуре оне јасно издвајају на видик у тзв. Trübschens, карактеристичне за читав један комплекс епископских и рукописно-жиданских црква. То је одомаћени тип на Атоу, који у византици само изузетно налази примене. Овај тип већ порекло са Истока, отуда се преко уметности мајстери пресељује на Атоу, а одатле долази и у епископску архитектуру.

Стжиговски даље употребљује Минхенски пеалтур са једним пеалтуром на Београдске Народне Библиотеке и са бугарским пеалтурима. Минијатуре Минхенског пеалтура показује се као образац минијатурама Београдског пеалтура (што није случај и са текстом). Ни јанијатор Београдског пеалтура није се савио дужио својих обрзаца. Омењених је трансформација према духу ондашње времена. Избор боја је другачији него у Минхенском пеалтуру, а тако и то и техника. Бугарски пеалтур показује оригиналности у томе, што у њему нема ни циник слика ни минијатура на ивицама текста, већ своје јединствене утиске у облику зона у долинах текста у тексту. Овака је врста плустрација тешко византијска. Вероватно је, да бугарски пеалтур, као и бугарска уметност у опште стоји у много тежој мери са Византијом него епископски епископи. Нека су Срби у језику, писмености и литератури и били записи од словенске културе на И. Балкана, која се код Бугара била раније развила, ипак њихова уметност добија своје нарочито обележје тиме, што већ рано у себе приима западне елементе и — што је од Хрвата разликује — показује најтежи везу са мајстарском уметношћу, изниклом из епископских црква.

Објашњење за ову разлику лежи у тесној вези на Атоу. Србија је са овом републиком јошашком пајантицине свезана, од како Немањин створио једну националну државу. Минхенски пеалтур не може записати без овога кривог сродства и даје наху да се дубоко загледа у његов апајач за развјатак епископске културе.

Ради употребе са Минхенским пеалтуром узима Стжиговски и један бугарски пеалтур који се налази у историјскоме музеју у Москви из друге половине XIV века и један грчки рукопис на пергаменту (од прилике 12 века) из Синодске Библиотеке у Москви. Како је сцена Вазнесења Христовог у Минхенском пеалтуру скоро идентична са истом сценом у поменутом бугарском пеалтуру, а одет савијим различна од оне у Београдском пеалтуру, то Стжиговски долази на нисао, да је за текот Минхенског пеалтура служио као образац каква бугарски пеалтур, који је био и плустрован, па је јанијатор Минхенског пеалтура за сцену Вазнесења употребио илустрацију бугарског пеалтура, док се за остале слике верно крајо епископских образаца. Нама никакво не загледа овај закључак тачан. Ко год загледа јако дубоко у обе сцене Вазнесења, ону Минхенског и ону бугарског пеалтура, пронаћи ће доста разлика. Тако одмах пада у очи, да је апајо, што се обраћа апостолима, у Минхенском пеалтуру представљено на левој страни од Марије, до бугарског пеалтура стоји на десној страни мери. Ово, свакако, није случајно.⁵ Стжиговски нам поред тога не даје објашњења откуда долази да јанијатор Београдског пеалтура унесе међу своје јанијатуре, што су конја минијатура Минхенског пеалтура, једну, која се не даје није пронаћи у Минхенском пеалтуру. Отпа, дакле, није тако прости, као што Стжиговски мисли. Само овака један случај који нема сувишном тачно, да су јанијаторе Минхенског пеалтура копиране према објашњењу једнога истога уметничкога црта.

Ми се не мислимо упуштати у оцену резултата, до којих је Стжиговски проучавањем минијатура епископског пеалтура из Минхена дошао. Ми их никакво не схватамо као одлучно утврђене, већ у њима гледамо само подстицаје, да се даљи проучавањем у области епископске уметности Средњег Века промери, колико они могу рачунају на тачност. Читалац је много и сам запазати, да Стжиговски највећем делом своје закључке на основу извеснога предосећања изводи.⁶ Оставајући додицих истраживању

⁴ О овоме ћемо у скоро говориати на другоме месту.

⁵ Стжиговски се понекад возмудити, кад неко своје издације записе за востановљени типологија, а не на субјективне осећање. Он јасно каже да изде у његову прилику издације: „Видебимус, да је јанијатор из Националног музеја у Минхену. (В. постојећи списак В. Zeitchrift стр. 624). Ко је год крајин В. Zeitchrift од истога постојећа из да дати, кога је записати безоборност, са којом Ц. археологски слика рад, што не као у крајин слика, коју је он записати у археологски истован уметности на Запа. Ово прости негир, да се уобичајени научни метода не може ту доћи до апајога кривог сродства, на крају на нама не било него да се његово субјективно осећање огласи за догу. Ни редовно се записати, да су ми били он резултат истраживања, која су востановљена још од субјективних осећања истога. Ма сави додосећа на случај са Бесовић и Савије (Kleinert стр. 221.) а на извон, негома постојећи рад Dr Quitta (Die Musik von S. Vitale in Ravenna), кога је С. апајо сликасти апајо текста у својим В. Denkmal III. На основу истраживања и детаљне списке извонне је сави, небујати, постојећи додосећа утврђати, да Махонски редов записати чит је јанијаторски тип, да својих издација слика сави на савијојој у Галије, да су оба била једна додосећа (Постојећи сави и Вазнесења) востановљено у духу додосећа востановљеног средњовековне уметности на Запа и да се јанијатори оријенталисти црта не даје ни једног констатова. Отуда је јанијатори востановљено, да Махонски редов не може треба тражити востановљено у једном крају, који је са Галијом стајао у најтежој вези. Ми ћемо се обавијо додосећа, ако С. апајо слика са руком додосећа, да уметнички сликовни из Галије имају непосредан востановљено на Истоку. Он то да каже није могу уметности.

да оне научним методама утврди, да ли су ти закључци тачни. Југо-словенске истраживаче старина очекује један веома деликатан и пуно тачности посао. У овоме послу требало би да предајем ериксин радници. Мало је похвално за ерикску науку, што она чека подетинаје од странаца. Најмање нас одговорности несе за то ериксин археолози, који својим приватним материјалним средствима иду у стазу да ту пита поштују. Запирнуто речима самога Степановскога: „Заједно са издањем Мировоградског јеванђеља, предузетим од стране ерикске државе, показује се наше публиковање ерикскаг писателја као једног предузећа, које има за сврху, да блага Југо-словенске уметности класе најзад пред форум науке у достојној репродукцији. Да се тиме не констатује само један захтев оправданог поновца народног, из да при томе изајашта што акме удела и ствари, које даљемо изнад овога оквира могу међународноне истраживаче отворити несудеће путеве, треба да докаже овај покушај са писателјом. Нека би му последњи била, да се код Југо-словена нају изобиљна средства ради издања њихових националних епопеја!“

РАЗНО

* Према одлуци Министра Просвете расписан је стечај за израду књиге која ће се моћи корисно употребљавати за поклањање ученицима старијих разреда народних школа о децни и набаљати за јачке књижице као лектира за ученике. Величина књиге и предмет обраде оставља се потпуној слободи издаца који се на стечај јави; само ни један спис не треба да буде збирка туђих творевина. Рукописе треба слати Министарству Просвете до 1. јануара 1907. године. Хонорар ће одредити Просветни Савет, а књига ће се штампати у државном издању. —

* Јован Јанко Ђ. Ђосић, ериксин народни учитељ (Сегедин) спремно је и штампано два своја рада: „Воскресење“ и „Друга Грч-Богдан“. Цена је свакој књижици 30 потура.

* У Питсбургу (Америка) почео је излазити нов ериксин лист „Америкаански Србин“. Уредник је Милановић Бугајски. —

* Божо Ловрић (Савлет) отворио је претплатнички упис за збирку својих писама — „Impromptu“, цикалуси Гостин. — Цена је за претплатника 1 круна. —

е тога његовог издавања, да Министарство издања треба тражити порекало на И. пошто издавање научне вредности. За нас је даље IV век само изјављивање оних, кај је реч о динирау Министарског издања. Све досега још у прегледу 292—304. века у Грч-Богдану и овако реченом делу, каже је једини са издањем Сумплицког-Силванског (Il. O. Stee, De Sumplicis vita. Mon. Germanica, VI. 1853. стр. LIX), која својом уметничком вредношћу архивалног узорау Министарског издања, додеко не смо бити свесни трага, да је Микх, родом изостави у IV веку. На пој не узимају међ и тај вагт, што смена Наскрана на сараванског IV века још неистоварно зени строго епиграфички карактер, док на Микх, родому нема не трагог од епиграфичког. Наскранског епиграфичког ваге, прома томе, бити текмо одметати, да у својим трагама релатива: ми, које извршава са неистоварно епиграфичког или са који да онег издавања или да својој страни једнако епиграфички, несваког ваге. Нека је одре још вагт, што крсто, да Г. Микх у својој епиграфичкој архивалној речу а зик, у метрости негде не сложине Микх, родому вагт релатива, што су востали на И. Ми смо уопште бити изборили трагог у епиграфичкој И, му вагт да то издање на старијој ошог бескритичког, неинтересног истраживача, уверени, да наука ваге ништа добије јуног издања, већ востанован станајот рада, која се савесно труд да отирају востану.

* Ерикска Краљевска Академија Наука расписала је стечај из књижевност фонда Јанитрија Степановског. Награђене списе Академија ће штампати и беслато издавати народу у Србији и ван Србије. С тога он морају бити написани популарно, за народ, и са овом садржином: а) о Српству и ерикској мисли; б) о отачаство-дубав; в) о пера; г) о моралу и истини; д) о раду и прилежности; е) о чувању здравља. За ову годину списи ће се ограничити само на прву тачку. Рукописи се примају до краја септембра о. г. Најбољи списе добиће награду до 1000 динара у злату и тада прелази у својину оного фонда. —

* Овладанско коло „Узданица“ (Панчево) имало је 3. о. и свој редован састав. Инжињер Милановић Матић читао је своје предавање „Конт-Лансасова теорија о писмен сучасном епигему“. За ови је било декламација, спирања и читања нових књижевних производа. — 5. о. м. имала је „Узданица“ овет саставак, налик је Др Петар Стојковић читао своју расправу „Породица по мађарској приватност праву“. — И 12. о. мид, био је саставак, на ком је г. Ј. Богданов читао своје предавање „О језику“. —

* Пров. Антоније Вучетић (Дубровник) отворио је претплатнички упис на „Срб“. Као што је познато, „Срб“ је престао излазити прошле године, али је потреба за таким листом била ваља акутна. Сада се приступило поновном издавању, које ће, дао би Бог, бити обезбедије од прешањем. У прогласу се, између осталог, налик: „Као једини примерок лист на југу, „Срб“ ће настојати да буде Србима и Хрватима глас Дубровника, глас слоге. — Месеца маја ове године врши се стога обелитица отада нестале старог славног Дубровника, јер се онда ериксини мач осеја пред кнежевским престома у Доору и Дубровачке заплести. С тога Срби Дубровачки одредили су да уприс овога месеца ове године опит поште да налик „Срб“. Тим они хоће да одаду дужну пошту својим Дубровачким великана и желе да народ ериксин и хрватски суделује у тој пошти и да се уклати у „Србено“ коло и да то буде као аманет народној слоги и трајању листа. — Да „Срб“ буде што више приступачан, наумило се да му се синам цена на 10 годишних круна за устро-угарску монархију а на 12 круна за друге државе. — Али да лист буде обезбеден, треба не само да му свако, ко може, притече у помоћ својом претплатом, него и прилогот којим би се установио фонд за гарантовање његова бољег остварења. — „Срб“ ће, као и пре, излазити двапут месечно, сваки пут у три вагта.“ — И са своје стране најискреније препоручујемо „Срб“ ериксин и хрватски читаоцима.

* Јован Грчић, професор у Новом Саду, штампао је „Штито за историју Ерикске Књижевности. Прва књига: Примери старог словенског и ериксно-словенског језика, Дубровачко-далматинске књижевности, књижевна рада у Босни, међу Јужанцима и у Славонији у XVI, XVII, и XVIII. веку и поновије ерикске књижевности до Бранка и Давидића, према наставном плану удељеним за VII. гимна. разред.“ Цена је 5 круна. —

* С. М. Маринковић, правни реверент у Министарству Народне Прикреде, штампао је „Криптилошке слике код ериксних судова“. То су адвокатске белешке, а садржина је: 1. Пријело ми се! 2. Девејка убила. 3. Нећу „жену“ — хоћу мужа! 4. Шта ми ради моје дете? 5. Убиство или одраба живота? — Књига је у 8*, а има 145 страна. Цена 1 динар. —

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Миталова улица број 20

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаћа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Бравадна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама цених и за српску пошту, Кебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожне робе;

Жакета, Кепова, Сукања, Блауза, женски Кошуља, Гаћа, Рекла, Мидера, Муфова, Чешлева, Укосница, Хаљиница деч. и за девојчице, Капица и Бенкица;

Спреме за удаваче и девере, Шалова за куковске свече, Свиле за премеу, Огртача за пладе (пелерина), Албума, Мириса, Сапуна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантереских новост.

✚ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✚

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД, КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34. ДО НОВОГ ГРАДНОГ ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште своју српских књига као и веома богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима; прила претплату на све поверљиве списе и модне журнале, које рачуна по оригиналним ценама и нишле у кућу.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикалја за гласовар, виолону и т. д. Свако дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара *набавља за најкраће време по оригиналној цени, без даљих трошкова.*

✚ Нарочито се обраћа пажња п. н. да књижара има на стоваришту велики број антикварских књига, књиге стручне тако и из лепе књижевности, које продаје по ниској цени. Она и набавља антикварске књиге по порудби и по цени утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики избор антикварских каталога чувених светских антиквара стоји свагда на располагању свакоме. ✚

Књижара купује од приватних лица појединачна употребљена дела као и цео библиотеке свагда по доброј цени. КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leibbibliothek), која се састоји из 6000 разних, забавних дела најповољнијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је два динара са неограниченим правом читања.

✚ Каталог јуча и сакупи врста књига и музикалја шаље књижара свакоме на захтев бесплатно. ✚

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВАЊЕ:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мирис деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат, предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Ближа обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости повани заводи, овлашћени агенти и поверљивци за осигурање.

Осигурањем из унутрашњости овлашћено је плаћање и тиме, што је за сваку варош овлашћен бар по један повани завод, ради привања уплата за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан платити уплате у Београд и плаћати се трошковима око поштарине.

✚ Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Фондова. ✚

У НАШОЈ ГАЛАНТЕРИСКОЈ ТРГОВИНИ

ИЗБОР ЈЕ

највећи и најлепши

РОБА ЈЕ

НАЈСОЛИДНИЈА И НАЈОДЛИЧНИЈА ФАБРИКА

ЦЕНЕ СУ ЈЕФТИНЕ И БЕЗ КОНКУРЕНЦИЈЕ

За ове артикле:

Шешира филцијних и еламинних у свима фасонима бојама и ценама;

Цилиндера од шанина и атлаза;

Рубља мушког и женског;

Обуће мушке, женске и дечије;

Спреме за удаваче, младожење и девере;

Мидера у најодличнијим и најсавршенијим системима, а на најодличније светске фабрике под знаком Р. D.;

Краватне мушких;

Каљача Петроградских, мушких, женских и дечијих;

Рубља мушког и платеног, зимског и летњег; шакећу кога и од Др. Јегера, са гаранцијом да је право;

Рукавица и капа свију врста;

Кишобрана и сунцобрана, мушких, женских и дечијих;

Парфимерије, као: сапуна обичних, финих и најфинијих од 20 пара до 3-50 дин. ком.

Затим: јириса, теста и прашка за зубе; воде за уста, прашка и помаде за лице; воде колонске, воде за одржавање, растене и бодилеисне косе; ајутина за браду и косу и помаде за брикове;

Лепеза, обичних и за балове;

Мараме: кашмирских, штофаних и свилених за ериску пошњу;

Мараме пешних у свима врстама;

Ћебета, штамова, кеса, пошталника, табакера, торби, албуна, дугмета за кравте, прса и манжетне; четки за одлако косу и зубе; чешљева, шораменица, и остале галантериске и понодне робе.

Препоручујемо поштоманим муштеријама да се о свему овоме и увере.

КОСТА НИКОЛИЋ И ДРУГ
БЕОГРАД

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА

и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и шкoлe

коналације за хартију

БРОМ 164 СТАЈЕ КОМАЛ
2-50 дин.

Сенсцова улаган
за господу који пише од грена.

улаган од каучука са алатним пером

населона за књиге

НАСЕЛОНА ПО ОВОЈ САНДИ
БР. 344. СТАЈУ 10 д.

Ова је једини израђен
тако, да испуни сву нашу
прилику: глатко прот
и са свим улазима

улаган стаје 3 дин.

Овај једини улаган има
појасице због и то:
од 6, 7, и 12 дин. ком.

Полесних са г. г. локаре, трговце, зановице, путнике и т. д. Улагане по овој слици са алатним пером стају 18 динари комал. а ивице их и од 20 до 25 динара. Америкајана улагане са алатним пером стају 7-50 и 10 дин. комал. а са иглом 4-50, 6 и 8 динари комал.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33, у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и склади нове добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, превезе, блузе и уграде. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и либидета.
— Атлаза као и Свице беле за поначне хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом паворту у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штирераја, Апликација, Чипака, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофових и веловних. — Гарнитура за кревете. — Платна ковчаног као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметака.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послуга је узбудна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљемо бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА
 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Окефорда и Зефира у свима бојама и црвима;
Цвилица и Градла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним цвртама;
Везова бели на обичном платну, батисту и кемеру;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штричлава и клубадина; обичног, свиленог и француског.

Тепиха и простирача готови и на метар;
Завеса чипкани, штофови и аплицирани;
Чаршави штофовани у гарнитури и сасвим одвојени;
Мебл-Штофова пулена, полу-свицена и свицена;
Жаниле-(Мокета) на метар у 130 см. ширине;
Драперије за прозоре, готови и на метар, у пилу и штоот;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруцбине за све крајеве у Србији извршујемо најбржијиме и најбоље.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

НОВА ИСКРА

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор. или 20 динара у ланту. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одомбу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Мишина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; штељало тражећи појединих бројева изјављује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Ил. Василија
 П. Радича

У очи светог

БИБЛИОТЕКА
ЖИВОЈНА П. СИМИТА
 БИВ. ДИРЕКТОРА И ЊЕГОВЕ ПОК. ДЕТЕ
ВАСИЛИЈА И БРАНИСЛАВЕ

I.

Иазарни је дан на свршетку. Митровица почела да пуси и све више да прија своје старо обичаје — прилично чистот, веселог, мирног градића, без галаме, али и без азиатичке кривила павлачког. Тргови се ослободила сељака и њихових производа, чије непотребне остатке подбирају Циганчићи, назељајући као вршци. Кулци са бројаницама у рукама већ пошлх к Ибру, да тамо, седећи на рогожана, понуше које наргиле и прохладе се од данашње врућине, а трговци задовољно тару дланове, јер су свели рачуне и видели да је пазар био — да није злах очигу. Аго притруде горње дрехе, прекретале поге на ћепенцима и почеле своје лагале и одмерене разговоре, тако мирно и озбиљно као да су на саксон значајних небу. Обе стране кривудавах улица притиснуте су оваквим гомилима, врло сличним једна другој, као да су ћепенци несани неком невидљивом сили, која једнако утисне на све редом, па ни даје тог и распознавање, наслед и страховиту једнакост. Мислиш — сви о једном истом говоре.

Од сељака ретко је ко застави, и то већином богатјим домаћини, који ће на добрим седницама на тренут бити код својих кућа. Виђа се и по који чиччија, кога је господар мало зауставио да му хауни испрати дрва, почисти обор и учини сво оно што је већ, хауни, на потребу.

И све то иде по улицама и трговима отворена чеља, јер ана куда ће и шта хоће.

Само Милета Прчура на Лозница иде некако спуждено и лабаво. Гред преко жатвога трга расејана на-раза, кладећи се као да је нијан, пресавићен као да је у крстима пребивен. Жут као носак, обљивен хладним анијем, рећи ћеш — тек га оставила тролетијана. Готово несвесно ишае к мосту, а кад зачу Иброву хуку, трже се и притети се да оставља Митровицу. А научио је да се овде увек заустави. Ту је пекарница, на чијим се ћепенцима, нарочито пазарним даном, жуте свежи си-луни и симити, спремаени баш за сељаке да увече обрадују градских колачница — ко сина, ко ћерцицу, а ко и своју невесту.

Он застаде. Очи му се раширише, некако жудно погледаше шут пекарнице, на брзо-брзо добише некакав туп изара. Ништо тешко претешко притегну негоне груди.

— Смити! Врући! Хајде, нестале!... — зачу се са ћепенка, навлаш упућено Милети.

Он се намирује у цени од копорана, поште тражити да није штетно претекло, онима појас, да му тако рука и остаде, јер виде да је све узалуд. Нигде ни једне брелине на ранима. Још једаред погледа пекарницу, покуша главу и ступи на крст, чемерно сазнајући да од невоља ништа тврђе и бешчовечије на свету нема. Преко крог Бошњачку Малу и упути се другим малим селом и тамо, предав својим тежким мигалима и још тежим утисцима. И то му није доста. До њега крог звет допире несвесна глава:

— Хајде врући, врући, ха-а-а !...

Свака му ова реч доводи као ноћ, парче му душу и прозижди јаке грчеве по целом телу. Он се окрену к Митровици, згодно је погледа и као да хтеде викнути, силно и громоко, да га чује цео свет, да се страши и лутне да не погана Митровица... Ту се исправи, омих му сипуше, али се брзо по целој снази разди нека немача, телесна и душевна; и он осети да не може да викне, да не може да стоји изнад да ходи, па се сруза на земљу. Намакти се и пречи укрот пута.

Вече се тихо спуштало, а путем нигде никога. Тишина и равнина докле око допире. Младата се сети да је сам, да ће остати овде и потајно га страх обузе и од ове тишине и од самоће. Плашљиво се цео стресе, боно уздахну, погледао изнад и преко њега :

— Господе, Господе, помилуй ти се!...

11.

...Јадап је он и пути сирових, на тврђој земан,
преостерећен мушком дедам, за коју плаћа граму војину.
Радно је и мучно се, али сиротиња се за њега прика-
чила, па не може никако да види белог дана. Снапо
је на једне волоне и три козе, а у дућу — до грла.

И сутра му је крсно име, свети Пантелија.

Докле се некако дожијо, та дуговика крајаро и славу своју продалако. Није се поштедио код сељана, није се осрамотио. До душе, стоку је продавао, али је зато славно и мало износио од других својих суседа. Што би донео Бог и година — све на свору пред год, јер је то био за њега једини дан, кад је заборављао брига, кад је окласно јој и срећно знамено: „И, у чијем се дому криво нисе главо.“

Али је сад зашро. Нема се шта продавати. Друго је мислио, докљачи се и најксо, на се најзад решио да прода ове козе и казаво жени. Она му одобрила, рекавши да у Бога има свега доста и разлагала таку са његове душе. Брзо се распотложно, огњено керујући у правду и онога света; тадао се у своју снагу да ће после славе све боде бити.

Стока пролази добро, те је весело помислио да ће накуповати свега: и кане и шећера, и мила и ракије; својим дарови и уздарја, а деци својој још колача и свега онога чим их град може обрадовати. Кућине велику свећу, какву је виђао код траћана. Кућине домаћини *трабене* оланке, па ће чак и поит да колач оставиши цео,

посломљен *шестак*. Лепо бациће му на крст лицем шестак, побожно и поновито, као и сваки добар газда, чији се дилбари не празне по неколико година, чегајућу баци цене. А после ће разведрићи своје смежурано чело и не ексидијући епитрахилу, вистео ће изгидигнути руку, дати благословити дом и домаћина, па још... ко зиа — воже преести и за свору, а ће духући на прата као понари, и као што се те готоне увек дешава. Хе... па још воже остати и да препуца, кад и онако к њему долази напо-слетку... И познаће он своје суседе и пријатеље, па свори ће привоштити неважу градску суседу, а сина ће најста-ријег посадићи на друку да позове свакога, кога ту на-мера пригоди. Вино и ракија служиће се сичи великим славским чашмама које ће он позвајући од кога у граду и које се знаосе тек при крају... И *досидаће* он да га сиче седи чјеје и молиће се Господу Богу у светом Панталију с радошћу и несвањем, а свора се неће дикати равно за три дана и ноћи без престанка... Бациће он свој булаз некуда у угао и служиће госте гоголаи и с-иоту, са једином руком на пречама — као што је ред слу-жити своје крену шче у рофеној кући својој. И сина ће се вапуити милаа каотод и Божјег благослова, а сичић ће се накардићи свротно огњиште за сребру и напредак, те да га миноће свака поганштина и невидоштина, диверна и сатанска...

Тако ће прославити славу, ако Бог да, а слава неће душка остати, но ће се све надокнадити. Зашеће још више, јеру снагу неће показати и окренуће се на боје. А што је најглавније — биће радостан и задовољан, јер му се нико неће нишански да није славнио. Неће остати није свет, јер ће доказати да се и он кроти крсти, и ако је тако сиротан. Негову жену неће ни једна еусејка ноја прекорети, а деца ће му слободно и без шатора друговати са домаћинским синовима. Па и за шта се друго труди човек, но за обрад и веру?... да!...

— Господе, Господе, помилуй ты ее!

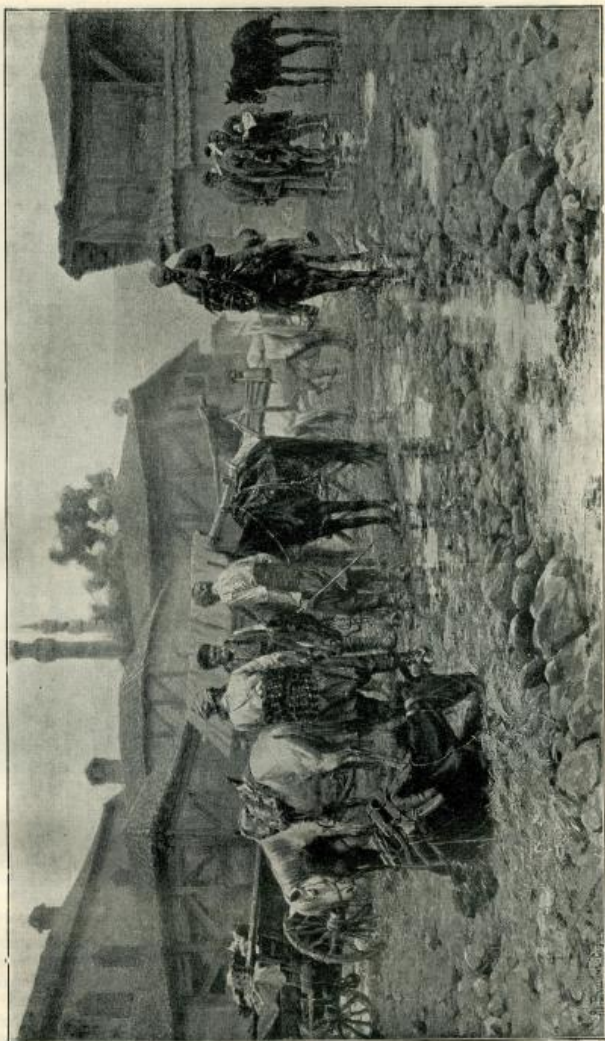
III.

Јутро је некако подривно. Тек су се тргови по-
чели да пуше кунџима и продајница, он је ишао улицом
од Ибра к сточином тргу. Водио је браве на продају.
Када је био према старој сарији вкључио га испод ње-
гових сводова нека постарија ханауа.

И та му је ствар јако зашла у душу...

Кад је пришао, један је познао Фул-Хајрију, ишканишку његову госпођу, децу свога похићнога аге, која се после његове смрти преудала. Сећао се он ње и мноштва њених добара: живи му беше на памети, како га је изазвала, буди га у кућу примала и увек са пуњим рукама испраћала. Много пута је обрадовао своју децу и децу дењих господина ишканишких.

Она скинула veo и пружила му руку, коју он одмах подуби. Питала га за кућу, жену и децу, питала га како живи, какав му је садашњи господар, па се чак и расла-
ла.

А. Вилли

кала: „Ах, Милета, Милета!... Не жалим ни нега ни себе, но нас спротињу жалим. Зашто — онда сам могла да помогнем, а сад...“

Испричао је Ђул-Хајрија да је доста отанчао и да му је сутра слава. На кад јој рекао да је због тога и дошао овако да прода он последње браве, она је одмах скочила и почела га наговарати да никако то не чини. Да остави децу без илоха, што им ни душманини не би учинио, то је таква грехота која се ни кантарион не може намерити. Ако то учини, на ономе свету не може бити одговора... Не може никако, па дајбуди оставио сто задужбина: манастира, мостова и чесма... Нико му на то ни погледати неће, него ће му подиикивати: „А зашто су ти деца гладовала и била поена и сунна? Зашто?... Ти си само крадљив и зато нећеш никад имати цвета... Хајде у ценим!...“

Он је био поникао неком, по глави му се прале страшне слике онога света. Он је јасно представио себи како ће му деца скоро заиста бити сумна, како ће трчати на туђа врата и бројити туђе гуталаје, клећи своју хулу судбини и свога оца... А Бог ће све то чути и знати. И питаће га некад: зашто је то учинио? А он?... Муцаће, мрдаће усана, али ће му језик лежати попут какве дебеле греде и неће моћи дати никакна одговора... Па и на овоме свету. Такве исте одговоре тражиће његова деца свакога дана неки, суморни погледима својим... Али — не може он бити миом свет. Не може бити изродом и не прославити славу.

— Свети ни је сутра, завуко.

Она га је размисла. Са пуно учешћа дуго га и непонишно гледала, мислећи ваљда како да му олакша терет, те да га избави страшног одговора и помогне му славу прославити. Најзад му рекла да уђе у кућу и причека негу нежну, па ће му дати новаца на зајам. По он је врло добро знао шта значи изићи на очи поново аги због оваких ствари. Он неће да зна шта је то слава, па ће му је може бити чак и опасати и отерати га напоље. А зашто да чини то кад још три козе има? Најзад, он хоће да својом муком прослави рођено крсно име.

Наје могае више да слуша Ђул-Хајријине разлоге, смерно јој се поклонко и пошао на трг, зајеста зачућен учешћем старе госпође.

Скакао је од радости кад му је трговац избројао по осамдесет гроша за комад. И тако радостан пође да купује што му ваља. Но га баш на Љушти срео пон-Талка. Брзо га благословио и још брже прекоризо што никад не завирује у кућу својом државном попи, на после, говорећи брже него кад чита у цркви, распитао се, готово љутито, зашто је дошао у град, ако не зато да купи што-год за славу, пошто је сутра Свети Пантолија.

А он скинуо ђулап, на му гологлав напред моста прича о смену и казује чак и колико је новаца узео. Зар да сакриде од свог државног попа? Од свог земљаника? У-у-у! Закрилите, анђели Божиј! — ко би то

од кршених људи учинио?!... Напротив му са својом прстом поноситошћу какао и о намењеном шестаку.

Ово позл одмах одобровоља.

Значајно је подмигнуо, рекао да су трпета без пона — ништа, и позвао га кући на чашу ракије.

А он рад за таку почет, па не иде, него просто лети за поном, и чини му се да је од Звечана до Качаника — ево његово. Та није ни шала. Пон-Талка не зове ни домаћине, која никад у Митровицу не може долазе. А сад зове нега, па још му каже: „Зановедјј на чашу ракије!...“

Ушо га је чак у велику застрвену собу на горњем спрату. И одмах никуто новадију. Да, баш новадију... Довела она ракије и села према попу, а Милета је добро разгледао, па се чак назо и прицашао од ње. Ђаво би га знао како му је, тек често бива да се човеку одмах срце најжеи и охладн кад види овакве писане: — као да није Војки, него онога другог, да-леко га било!... Гурана, намеркама, са кривим скупљеним уснама, ка' да је трипут печена или усомена. А обрве јој уздигнуте високо и као дуге савијене, рекао би питају те: „Еј, зар не видиш да сам шештица и да ћу ти сад одмах сву крв жонити!...“ У! Језа га обузела...

Пон је два-три пута изазлио и онет се враќао. Најзад је сео, дуго кућом напитујући или понапији или својим мислима. Нешто је био на уму, па је ваљда чекао згодан тренутак. Напослетку он узобљдио.

И поче...

— Господе, Господе, молим ти се!...

IV.

...Милета би хтео да не верује, но не може. Пон-Талка је почео... Хладно и озбиљно му почео да пребацује: како се отрошно и осрамотно за *оно* властичином *мирију*. Свака вера, вели, верује своју веру, само ви се-лаци не. Турци даје хоци и мударизу, Јахудија својим хакаму, а ви не дате ни светом владци. Хе — а!... А без нега ни зрно у млину неће да укупе, па ако — Боже сачувај — е нечије куће одузме благослов, језеро ће се тако учинити...

Понадија је само климала главом и понављала:

— Које говорим, коме — разбери се!*

Милету је оно јако заболело. С подијим лицем је попу рекао да није понављајући га. Упитно га колико дугује и појмио да му ваљда изброји.

Но пона почео и друго.

Зблиа га оставила, лице му се напштило, подигао је обрве клагот и понадија. И почео да чита. Да чита, а не да говори. И то још брже него у цркви, кад јектенјаје пона згодни нема са поском, кад гуди Гауу црквеника што је болеснији жемау у цркви рекао да поп после службе ставља болесницима одежде на главу, здриља ради, само за три гроша...

МЛАДОСТ

„— А жени? Кад ћеш жени да платиш? Твоје венчање, оноло очево, оноло мајчино, е да Бог да и тебе оневао! На двадесет водича, на четири крштења, па...“

Млада се аграуо, те је једна у неко врне прекинуо поново ређање, плашљиво рекавши да му се чини како је нешто плаћао... И сећа се он прво добро страшнога понадијина погледа и узвика:

„— Ето, ето! У твојој кући, при твојој ракији, па ти још каже да лажеш. Тако ти и ваља... Помогао му Бог! А, тако ти и треба!“...

Пош се још више понавио. Викао је да хоће шаре, шаре — одмах! Није хтео ни да чује његове молбе и пренемагња: док среди поље па да му шанти. Јок, нема од тога ништа! Чезло је он толике године, па чова ни

главу да окрене... А још: десет колача, шет малих и пет великих, па једна Василијева молитва, коју он ником не чати јевтиније од три шестака и то шаре одмах, па три бира, па...

„— Е... Па ни да се пошали те да рекне „Нај, попе или ђаволе, оно си заслужио.“ Јок! Заснивао као да сам ја берлушка кобила, па да крстиш и венчањем, читам и оневам без хаха и опанака. Кве, ти мега! Море-ё!“

Занста се уплашио од оволиког поповског грова. Устао је и почео да се одвице. Али су му у један глас, као по команди, и пош и понадија подвикнули:

„— Шаре!“

Тога се он сећа прво живо као да је сад био. Пребедео је, у грлу му је било узгрцало, и био је готов

да пона ухвати за браду, па да му је искубе и воме после затвори уста, она страшна и јетка уста, или издере онај погани језик који му брже ради по воденичко чакталу... Рекао је: да му сад не да ништа — ни њему ни владци... Само чу када је понадија испула и када се заштити појави на вратима...

Када је понаша улазном к сарају, осетио је на себи тешку заштитску руку и видео пона како је издигао штап и нешто објашњавало турски заштити — појмио је у чему је ствар. Пон је све предвидео и припремио. Почасно га не може боде бити...

Ивањи су га пред комесара пољикли, пред којим се он правдо, говорио да му је сутра слава, да је пуки сиромаш... Сећа се он тога врло добро. Риза-ефендија се раскидао, почео пона да холи да га још мало почека... И ако он, Милета, не зна турски, одет је разумео, одет је по изразу познато да је комесар на његовој страни... И ту му се сиркло. Овај га жали и брани, а пон, његов законик, тузи га и неће да чује никакав разлог. Риза-ефендија неће!

— Од пара, бре синко, немамо смер да овакал зулук чиниш, — рекао му је Риза-ефендија: — али пошто твој пон не зна за твој свети — нади шаре на шта ти Бог да!

Није се имало куд. Изадио је новце и бацно пред комесара. Пон их поново пребројио и није се преварио да му врати ни један грош — колико да хули хлеба, те да не иде гладан. По пону је и то мало било. Рекао је да га је Милета грдио и повао, да је најбољи човек у селу, да је готов преварити и Бога и цара. Зато нава жито прикупити руке онаких еденсујака, иначе — тешко и зекал и владци и пону!

Милети се још више сиркло. Његово је лице дошло наказан изглед, уста му се отворила и рекла пону оно што досе није ни од кога чуо... Разбрао се тек онда када је пред собом видео и страннога порезника Мула-Исмајла, од кога је увек бежао као љаво од крста. Овај га је уопио гледао с подсмехом на лицу, готов викао да узвикне: „А! ту ли смо, драгићу кој!“...

И он је чуо његову грохну реч. Пон се мурадо смењало, кад су заштити поново опипали јадикоме ценове, и подвикнуло: „Тражите, ама још, еденсуе ниједа!“ Једини јаким ударцем у ребра Мула-Исмајла га је изабацио на поље и наштапо заштити. Милета се не сећа колико је кундака било, докле се куч из вратина грозне тамнице није окренуо.

И ту, у тој загуљаној и сирдиној рунчаји, гладан и жедан, пребиен и осрамоћен лежао је он до сунчева захода. Тек тад га, готово кршином, пустио Риза-ефендија. Милета је једва чуо његов глас и једва изишао. Заводио се као пијан...

— Госноде, Госноде, попиљуј ме, попији ти се!...

V.

Густи се мрак спустио, покрио Ибруну долину и као неком црном кадицеком чашком обавио високи Звечан.

Милета је сад баш испод њега и ако не зна како је доде дошао. Али даде баш не може. Осећа страшне болове, глава му се кружи, ноге не служе, а из утробе диже се у уста нека гадљива врелина па га мучи и савија као клуче. Гладан је и преко мере гладан. Баш не може даље; он то лепо и види и осећа.

Сложено је његово тело, сложена је душа, претукло срце, пала пера и у Светога Пантелију и у сваку правду на земљи. Види јасно, да је нежа, да је побегла некуда далеко, далеко... А њему је баш због тога страшно. Негде горе, по старим невластним зидинама Звечанским, испрекидано вуче сондлага, испод њега плаховито шуми Ибар, а на другу нигде никога, осим таме и око њега и у његовој души, осим таме која је тако густа и тешка, да та просто претица к земљи. Њему се тако чини...

Седе. Ломавом руком превуче преко чела, као да хтеде мисли да прикупи. И неки га безумни страх обузе од свега што је досе прошао преко његове душе. Страх од самоће и таме, страх од неправде, страх за женом и децом, страх пред Богом и светом. О, та зар баш да га не прослави?! Свога свеца? Његова свети да се не прелије вином, него да осване онако нино свет, захвалујући тако неким поновима и понадијама, кир-јака и порезима. И зар све ово да буде јаче од њега? А њему да не помогне његов светац? Или може бити да је преко мере грешан?... А?... Страшно... Његова се жена сад јамачно скановила, жетуга русе под нојас на чуче као ова утипа на Звечану, јер се камен пред гостима, ненајући да понуди ни кафе ни ракије... А деца? Да ли се она још налају на свога оца? Да ли донесе ко-лача градеких? А ли сам их није окусо... Јамачно се сирочићи сад ишћурили око отињита као пилад пред кимом и једва се још по трчицу налају. И све узалау... Њихов се отац налазио руку са сканењем душом грчи на другу испод Звечана и не може ни да клече даље... Гладан је и пребјен. Пон душу убио, перу отровао, а заштити кости раставио. Убили га... Не зар баш уочи славе да скане и то оде на другу? И да му деца сутра чују прве гласове? Он, отац, то да допунти?... А одговор, онај Ђула-Хајријин одговор на токе свету?... У-у-у!

— Брђа, хајде, врћи колачи!

— Паре, еденсуе један — пронесе се као гром изнад његове главе и шлепну тамо негде у Ибар са сатанским кикотом и грохотом.

Милета се стресе и џипи.

Окрену се к Митровици, виде да од ње ни трага ни јавна, па се присети да је овакав глас само нечастији могао донети. Само јакну и стити песнику вуу Митровице.

Нешто преминулаше. Ибар му се чинише врло близу. Само један мали напор, један скок и све је готово. Али

жу се у том десна рука несвесно подиже, направив један велики крет. И одједном нека тајанствена блаж уђе у његову душу, тихо и лагано као сав. Она му се разди по свима живцима. И страха и срдије, оне јетко и упорне, несташе, као да си је руком однео. Кућа му још јед-

Призор из 1906.

ред изиђе пред очи и он тихо, тихо пронашута: „У којем бар селу нека пош-Тлика. Тамо још знаду шта је свети...“

— Господе, Господе, помиљуј ме — молим ти се!
И пође...

Гр. Вождовић

Нашто?

Нашто тузи маха дати?
Нашто горке сузе лити? —
Ако душа тешко пати,
Бол и сузе наша прити.

Ноћ потражи нестру, тију,
И потражи зведле јасне,
Па тад нек се сузе лију,
Сузе чисте, тајне, страсне...

Подносити ђутић треба
Бол и патњу, јад и алобу.
Па земљи ти нема неба,
А одмор је тек у гробу.

М. П.

Јела и свадба

— Т. Достојевски —

оних дана видео сам свадбу... Него не! Боље да сам причао о малој јели. Свадба је била лева; немох ни се донази, али други један догађај још бине. Не знам како, али гледијући ту свадбу, ја сам се сетно ове јеле. Био како се то десило. Тачно пре пет година, у очи Нове Године, мене су били позвали на деџи бал. Донађин је био једно познато и разумно лице, са многим везама, с познаницима, са доживљајима, тако да се и могло похвалити, да ће тај деџи бал бити родитељима разлог да се скупе у друштво и, невинно, случајно дружењем приликом, нормално-варају о другим занимљивим предметима. Ја сам био човек непознат; нисам затога бити занимљив и зато сам провео вече доста слободно. Ту је био још један господин, који, изгледа, није имао није еродника, ни бланских пријатеља, но који је као и ја нашао у ово породично

веселе... Он ми пре свију падне у очи. Био је то човек висок, мршав, веома озбиљан и доста скромно обучен. Али видео се, да му није много стазо до радости ни до породичног весеља. Чим би се нашао у каквом углу, одмах би престао осмехивати се, а његове густе, прне обрве набрале би се. Сем донађина, није имао на целом билу ни једног јединог познаника. Онајало се да му је страшно досадно, нити он се никак све до краја показивао као потпуно весело и срећан човек. После сам дознао да је то један господин из унутрашњости, који је имао да сврши неки врло важан и судбоносан посао у престоници, а нашем дожађину довео препоручено писмо; затим да му је наш донађин био заштитник не баш сип много и да га је из учтивости позвао на свој деџи бал. С њим нису играли карата, нису му нудили цигара, у разговор се нико с њим није упуштао, може бити зато што су издалека познали птицу по перју, и с тога је мој господин

био принуђен, само да би имао где руке доnutи, да целе вечери гладн своје бакенбарде. Замета бакенбарди су му били врло леши. Али он их је гладно тако усрдио, да се, гледишту на њега, сасвим могло помислити, е су прво на свет створени ти бакенбарди, па ни тек тада додан човек да их гладн.

Сам тога лица, које је на овакав начин судоловао у породичном веселу домаћинству, који је имао петоро ситне деце, нени се дошао још један господин. Ну он је имао већ сасвим друге особине. То је била виђена особа. По имену Јулијан Мастаковић. На при се поглед могло видети, да су га гости поштовали и да је био прена домаћину у оваквом положају, у каквом домаћин прека господину што је гладно своје бакенбарде. Домаћин и домаћина несвешно су дубавно говорили с њим, удварали му се, лебдели над њим, појили га, привођили му ради препоруке своје госте, а њега самог ни до ког нину доводила. Ја сам приметно да се заскијала суза у очима домаћиници, кад је Јулијан Мастаковић, устајући са вечере, рекао да он ретко проводи тако пријатно време. Ја као да сам се бојом присуства тог лица, и зато, наполеу била, одем у малу гостинску собу, која је била потпуно пушта, и седнем у цветном пављонку домаћиници, који је запренао скоро половину целе собе.

Она су деца била необично мала и ни најмање нису хтела да личе на старије и поред саветг гувернанти и матера својих. Она су за час растурила сву јелу, до последње бомбонце, и похитала већ да изложу половину играчака пре него што дознадемо, која које од њих припада. Нарочито је био леп надишан, црноок, кудрав косе, који је све хтео да ме убије из своје дрвене пушке. Али највише сам обратио пажњу на његову сестру, једанаестогодишњу девојчицу, лутку као аморет, тиху, замисљену, бледушану, са великим, испуњеним, савалничким очима. Ну као да су деца увредила, те је дошла у ону пету гостинску собу где сам и ја био, и забављала се својом лутком. Гости су са поштовањем указивали на њенина оца, неког богатог закупника, а по који би тек знатном долао, да је за њу већ одвојено 300.000 рубаља изписа. Ја сам се обрнуо да видим које је та ствар занимала, и поглед ми се устави на Јулијану Мастаковићу, који је, забави руке на леђа и са главом наљу у страну нагнуто, — некоко необично пажљиво слушао брбљала те господе. Затим, исплам жогоа да се доволно надивам нудности домаћиници при делењу дечић поклона. Девојчица, што већ има 300.000 рубаља изписа, добила је најскупију лутку. По тох су ишли дворови, све мање вредности, с обзиром на ранг родитеља све те срећне деце. Навослеску последње дете, малишан од десет година, жршав, охален, летав и рић добио је само једну кинжицу са прчама, које говоре о надличним приредо, о сузума скрушености и т. д., по без слика, на чак и без повеза. То је био син гувернанте домаћинисе деце, неке бедне удовице, малишан сасвим забрављен и плашљив. Био је обучен у каутић од прстега јаторије. Добишн своју

кинжицу он је дуго затим имао око других играчака; како би се радо ни поиграо с осталим децом, али није смео; шидело се да је осећао и разумевно свој положај. Ја волим да посматрам децу, у њих је занимљиво оно прво, самостално улажење у живот. Приметио сам да су експонене играчке друге деце, а нарочито позорнице у кој је он хтео да игра на какву лутку, тако сабављивале малога, да се био ренио чак и на подличење. Он се осмехивао и ескутао око друге деце, дпо је своју јабуку једном подбуао дечку чија је жарам била пуша посласица и чак се одлучно да једнога на себи носе, само да га не отерају од позорница. Не прође ни минут и неко га безобразно дерипте подло удари. Сирото дете није смело ни да заплаче. Одах се војакн кити његова, гувернанти, и забрвна му да смета другој деци у игри. Дете уђе у гостинску собу где је била и девојчица. Она га прими к себи, и обоје немиа усрдно почеше да ките експонену лутку.

Ја сам седео скоро пола сата у пављонку од бршљана и готово сам задрмао слушајући незанимљив говор рићег дечка и левотице са 300.000 изписа, који су о лутки брбљали, кад наједанштут у собу уђе Јулијан Мастаковић. Он се користео скандалозним призором снаје деце и полако изишао из сале. Приметио сам да је он минут пре тога затресо говорно е очен будуће богате невесте, са којим се тек познао, о приштву једног положаја над другим. Сад је стајао размишљајући и као да је нешто на прете рачунао.

— Триста... триста, шантоа је он. — Једанајест... дванајест... тринајест... шеснајест, — пет година! Рецимо по 4 на ето — 12, пет пута = 60, да, на тих 60... ну, рецимо, да буде кроз пет година — четири стотине. Да! ето... Да не држи по четири стотине, варалица једна! Може осам, али десет на ето узима. По пет стотина, рецимо, бар пет стотина хиљада, то је сигурно; али никак на крпе, хм...

Свршио размишљање, ускнуо се и већ хтео да изиђе из собе, али спазив девојчицу — од једном застане. Он хене зава сакожа са зеленим није видео. Чинило ми се да је био крајње узабуђен. Или је рачунање утицало на њега или што друго, тек он је трапао себи руке и није могао да се устави на једном месту. То узабуђење порасте до нес plus ultra, када је настао и бацио други одлучан поглед на будућу невесту. Пошао је напред, али се најпре био обазрео унапоко. Затим, на претика, као да је снатрао себе крикљив, пође детету. Пришао је с осмехом, изгнуо се и пољубио је у чело. Она, не надајући се томе, узвикнула е од страха.

— А шта ја ту радате, вило дете? зашта он шапатох, осврћући се и милујући девојчицу по образу.

— Играмо...

— Шта? С или? Јулијан Мастаковић се искривн ша дечка.

— А ти би, чело, могао отићи у салу! рече маложе.

А. Бертолд

Кртак мига

Мали је ћутао и гледао га разрогачив очи. Јулијан Мастаковић се онет обзире унаоколо и онет се најде девојчица.

— А шта то знате, драго дете? Лутку? зашита Мастаковић.

— Мала лутка, одговори девојчица мрштећи се и мало смењивајући се.

— Луткица... А знате ли ви, драго дете, од чега је ваша лутка начињена?

— Не знам... одговори девојчица шаптом и сасвим оборив главу.

— Па из криница, душо мила. Иди ти мали у салу својим припадницима, обрати се дечку Јулијан Мастаковић, онтро га гледајући. Девојчица и наизмањ се напиритише и ухватише руком једно друго. Не хтедохме да се раздвајају.

— А знате ли зашто су вам дали ту луткицу?... зашита Јулијан Мастаковић, све више и више смунтајући глас.

— Не знам.

— Па зато што сте били целе недеље мило и добро дете.

Овде Јулијан Мастаковић, крајње узрујан, обзирну се унаоколо, смунтајући све више глас, напоследку зашита нечујним гласом, готово укирући од нестрпљивости и узбуђења:

— А хоћете ли ви, драго дете, да ме волите, кад ја дођем вашим родитељима у госте?

Казао то, Јулијан Мастаковић је хтео још једанпут да полуби драгосну девојчицу, али риђи мазинаш, видећи да она у мало што није заплакала, ухвати је за руке и поче јенати из искреног сажаљена према њој. Јулијан Мастаковић се пстински наљути.

— Одлази, одлази одавде, одлази! говорно је дечку. — Вуци се у салу! Хајде тако својим припадницима!

— Не, није потребно, није потребно! Идите ви, одговори девојчица. — Оставите њега, оставите га! говорила је готово плачући.

Неко шупину за вратима. Јулијан Мастаковић се одмах подиже и као мало пошлани. Али риђокоси дечко се улазни још више од Јулијана Мастаковића; остави девојчину и тихо, све поред зида, оде из гостинске собе у трпезарију. Да не би изазвао сумњу, Јулијан Мастаковић тако исто пође у трпезарију. Био је први као рак и, погледавши се у огледало, као да се самога себе плашио. Вило му је, може бити, тешко због његове натрешности и не-

стрљена. Може бити, њега је у почетку рачунање на прсте тако поразило, саблазнило и узбудило, да је, без икаквих обзира, решио да поступи као какво дершито и да се обрати право на свој предмет, губећи из вида да то може бити прави предмет највише за пет година доцније. Ја сам изишао на понтованим господином у трпезарију и имао сам пред очима чудан приказ. Јулијан Мастаковић, сав пошрешен од досаде и злобе, плашио је риђокосог дечка, који, нимичући се све даље и даље од њега, није знао од страха где да се склони.

— Одлази, каква посла имаш овде? Напоље, неваљалце, напоље! Ти овде узимаш воће, а? Ти поће узимаш овде? Напоље, неваљалце, напоље, балавце! Одлази својим припадницима!

Преплашан дечко, решив се на очајан корак, покуша да се завуке под сто. Тада његов гонилица, раздражен до крајности, узде свој рубан од батиста и поче њиме ударати дете под столицу, а оно се смирило као да је премрло од страха. Треба правити да је

Јулијан Мастаковић био мало гојазан човек. Био је омален, румев, плекат, с трбушчињом и дебелим бутима, једном речју, човек јак, округло као орах. Он се знојно, тешко дишао и јако црвенео. На пометку, готово се разјари, тако је било велико у неку осећање негодовања, а може бити (ко зна?) и љубави. Ја сам се знојео из свих гласа. Јулијан Мастаковић се окрете и, заборављајући на сав свој значај, сасвим се абуну. Тада баци на супротна врата уће домаћин. Мали се позвуче невод етола и отираше своја колена и лактоне. Јулијан Мастаковић принео брзо пошту марицу коју је на један крај држао у рукама.

Домаћин је мало с недоуницом гледао нас троје; не као човек, који познаје живот и увек га озбиљно узима, одмах се користио тјме, јер је успео да разуме својота госта.

— Ето то је онј мали, рече показујући рифокосот,
— за кога сам ја кини часе да нас замолни...

— А, одговори Јулијан Мастаковић, још не прибрањим се сасвим.

— Сви гувернанте дене које, продужи жалбено домаћин. — Сирота жена, удовица, жена једног честитог чиновника; па дакле... Јулијане Мастаковићу, је ли могуће...

— Ах, не, не! брзо повиче Јулијан Мастаковић, — не, опростите ми, Феликс Алексјевичу, никак не може. Ја сам се тачно известио: нека празног места, а и кад би та било, то би се јавило већ десет кандидата, који имају кинот нећег права него он... Брзо ми је жао, врло жао...

— Штета, понови домаћин, — мали је тако скропан и хиран...

— Врло распуштен, како сам ја приметио, одговори Јулијан Мастаковић, хистерички искривив уста. — Изјиди, дечко, што си етао, или својим вршњацима! рече окренув се детету.

Ту се, изгледа, није коган уздржати и погледа не испод ока. Ја се такође нисан жао сахладати и засмејах му се у брк. Јулијан Мастаковић се одмах окрете и доста разговарно запита: ко је тај чудни млади човек? Почели су да шапу и изишли су из собе. Видео сам потом како је Јулијан Мастаковић, слушајући доказица, сужљиво махао главом.

Кад сам се довољно насмејао, вратим се у салу. У нојин је велики муш, окружен одима и најкама породича, домаћин и домаћиница, тузиачно нешто ватрено невој дами, којој тек што су та привели. Дача је држала за руку девојцицу, са којом је пре десет минута Јулијан Мастаковић имао сцену у гостинској соби. Сад се он губио у похвалама и усхићену о лепоти, таленту, љупкости и добром васпитању кинот детета. Он се при-

лично умирио пред нахцином. Мата га је слушала готова да запљаче од радости. Усне очене су се смењале. Домаћин се радовао кинку спешните радости. Чак су кин гости спосећали, чак су дојче игре биле напуштене, сажо да им се не смета у разговор. Сав је наладх био испуњен страхопоштовањем. Затим сам чуо, како је минаци интересанте девојчине, тронула до два душе, бираних изразина занавила Јулијана Мастаковића, да јој учини ту особиту част, да поклати њихову дому своје драгоцено познатиство; слушао сам, како се исто тако усхићено Јулијан Мастаковић одазвао тој, и како су се затим гости, разлилаше се, као што присталојност захтева, у разне правце, — замесили један пред другима умило хладећи закуника, метови жену, девојчицу и најмилије Јулијана Мастаковића.

— Је ли жене тај господи? зачитаће скоро гласно једнота свог познаника, који је стајао најближе Јулијану Мастаковићу.

Јулијан Мастаковић баца на мене неспитивачки и злобан поглед.

— Не! одговори ми познаник, огорчен до два душе због моје неумешности, коју сам намерно учинио...

* * *

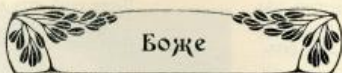
Недавно ја сам прошмо поред ***ске цркве. За-чудило ме је што се толики свет слегао. Око мене се говорило о свадби. Дан је био магловит; крив стегао. Прогруао сам се кроз свет до цркве и — видео сам младожењу. То је био омактен, округло, ситан човек, са трбушчињом, вома нахцином. Трчао је, брбљао и наредљивао. Наполетку се пронео глас да је довео из невесту. Прогруам се кроз гонилу и угледах ретку лепотицу, која једва да је етупила у прво пратеће кинота. Али лепотица је била бледа и жалосна. Гледала је расејано; жени се час чинило да су јој очи биле црвене од недавних суза. Античка племенитост снаке прте лепина лица придавање извесну озбиљност и свечаност невој лепоти. Али кроз ту племенитост и озбиљност, кроз ту жалост просејаво је још прив детњакски и невин облик; показивало се нешто крајње наивно, несталоно, младо и поновито, нешто што сажо собом жели за живот.

Говорили су да једва ако јој је прошло неснајност година. Погледаш даљиво младожењу, одмах сам познано у неку Јулијана Мастаковића, кога за читавих пет година нисан виђао. Погледаш на ну... Боже мој! Гледао сам да што пре нахцим из цркве. Светина је говорила да је млада богата, да има 500.000 рубаља кирали... а доста је етжило и на сирену.

„Ипак, рачун је био добар!“ помислио сам ја, програвинах се на улицу...

Превео с руског
Гргур Ил. Берин

Боже, кад већ морам једанпут умрети,
Дај да умрем тамо где ме не зна нико;
Да паднем у борби, к'o сви што су пали:
Које нико није умео да жали
Док су били живи. Ја сам мо' то свик'o.

Ја желим да умрем с једним тајним болом
Што ме као мора притиска у души,
Кога ништа није могло да залечи,
Ни љубав, ни моља ни утешне речи,
С болом што ме стално сажима и гуши.

Ја желим да умрем немиђем и незнам,
Там где туђе сунце, туђе стране грије,
Под туђинским небом и зрацима ледним,
Са болом у души и осмехом једним,
Које никад нико разумео није.

Милорад М. Петровић

СИД

Трагедија у јед. чинова, написао П. Корнеј, с француског превео Н. Марјановић

(НАСТАНАК)

СЕДМА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Санчо. Дон Ардиас

Дон Санчо

У брзо зацело очекиваће део,
Нашла га док беше још од свађе врео.
У првом тренутку, загрејано тако,
Плехенито срце не пода се лако:
Душа му је хола, на да грех увиђа,
Ал' јој то признање одмах се не сјађа.

Дон Фернанд

Ћутите, дон-Санчо, и још знајте на то
Да је и сам кривац ко га брани за то.

Дон Санчо

Слушам и ћутаћу; ал' вас молим, сире,
Још тек за две речи што ће да вас свире,
Пошто ћете о том правити појам стећи.

Дон Фернанд

Па шта сте му хтели у одбрану рећи?

Дон Санчо

Да душа, навикла на јуначка дела,
Не би на покориност спустила се хтела.

Она и не схвата споразум без срама
И е те једне речи туга троје слама.
Сувише жештине у дужност је део:
Он би вас послушао, да је мање сиео.
Зановедите му да поправи ругу
Руком, ојачалом кроз борбу или дугу:
Оклевати неће, на против ког посто,
А ту му је талац, догод хоће, дошћо.

Дон Фернанд

Проклето поштом; ал' праштам рад жића,
Правдајућ' вам плахоет жештином младића.
Краља, чија разумност лешне ствари гледи,
Поданика својих крн радије штеди.
Ја бринем за своје, бриге ми их хране,
К'o и за удове глава што је бране.
Други је наш разлог што га војник збори,
Други мој где један краљ има да твори.
Ма шта он мислио, и још рекли људи,
Да се троје покори, глас му оста худи.
Он упреди мене: срам на старца вину
Ког за васпитача изабро сам сину;
Нашасти мој избор значи што и на ме
Што и власт нашасти узвишену за ме.

Ал' доста о томе. — С десетину лифа
Наш душмани стари опет нас похађа:
Видеше где разија стег на ушћу реке.

Дон Арнајас

Маври вас понају због храбрости преке;
Тучене их често жину смелост ова
Да с таквим јунаком огледину се снова.

Дон Фернанд

Без завијати неће Мавар да се свира
Док Андалузија моја власт се шири;
С те их земље лопе обузе горчина
Кад год је погледе, јер је била жнива.
То пре десет лета би разлог што престо
Пренех у Севилу, да их назим често,
Па да однах сиречки, предузму л' што сложено,
Што из Кастилије не беше ни можно.

Дон Арнајас

Сире, знају лепо, без толиких глава,
Да присуство наше победу нам дапа;
Не бојте се ништа.

Дон Фернанд

Ал' нех сам свуд сиреман.

Много поуздања готова је неман;
И душмани пева, ту скоро потучен,
Може и да шкочи, на време нескућен.
Погрешнићу ипак, ако страх пробудим
Пре по истинитост тој вести досудим:
Ужас што би позив залудан га стиго
Изназад би поћас граз узбуњен диго.
Удијте тек страже да се поћас шире
Бедовио и луком.

ОСМА ПОЈАВА

Дон Фернанд, Дон Санчо, Дон Арнајас, Дон Алонзо

Дон Алонзо

Гроф је мртав, сире.

Син је осветио дон-Дијега тугу.

Дон Фернанд

Слушах ту освету чим дознах за ругу,
Гледећи да одмах сие то сиречки таде.

Дон Алонзо

К ногам Химена приноси вам јаде,
За правницу хоће илалча да вас жоли.

Дон Фернанд

Ма да вен и мене јад дубоко боли,
Гроф је, чини ми се, заслужио прискост
То праведне казне за ту своју дрскост.
Ипак, да је казна правична на како,
Не могу јунака презаљати лако.
Пошто дуго саута лежили ми је био,

Пошто тисућ пута кра је за не био,
Ма како да гордост његова не лутн.
Ипак смрт његова тежну не и смутн.

ДЕВЕТА ПОЈАВА

*Дон Фернанд, Дон Дијега, Химена, Дон Санчо,
Дон Арнајас, Дон Алонзо*

Химена

Сире, сире, правду.

Дон Дијега

Ах, чујте или јаде!

Химена

Падао нах пред ноге.

Дон Дијега

Ја их грим саде.

Химена

Тражим од нас правде.

Дон Дијега

Одбрању ми чујте.

Химена

Казну ми за обест навишенику скујте:
Вас ослободили, ко и мене мога,
Он уби мог оца.

Дон Дијега

Он освети снога.

Химена

Краљ кра поданичку ана да освети.

Дон Дијега

Праведној освети казна и не прети.

Дон Фернанд

Устајте обоје, и зборите с жирох.

Химена, твој бол је у души ни широк;
Иста такла жалост ноје срце дира. (*Дон-Дијега*).
Зборићете после, сад јој дајте мира.

Химена

Отац ми је мртав, видех где му руду
Улоквана крвца из поносних груди.
Она кра што често бедеже вам штити,
Што често из битке с локвором ван хити:
Она кра што гневну још је само боли
Што се сад за друго, место за вас, проли:
Њом, која у рату не жога да лопи,
Малочас Родриго двојиште вам кроши.
И, огледом оних, његов злоучин бедни
Држави нам сруши стуб и чирст и вредан,
Поуздање узе јуначица каши,

АНДРЕ ВЕРМАР

СУЗАНА

А пид нови шружи душанина нашим,
Отрчах к бојшту бледа и без снаге.
Мртвог сам га наша. За те боле паге,
Опростите, сире, што немах глас веки:
Удасас и сузе више ће нам рећи.

Дон Фернанд

Ђери, буди храбра, и ухвати туде
Да ће краљ од сада отац да ти буде.

Хилена

И сузаше части, сире, бедна стехох.
Наша сам га жртвог, као што вам рекох,
Пробијених груди, и, рад већег јаде,
Та крв доле дужност неписца ми тада;

А његова храброст у том стану кљетом
Ринака ме гова на освету летом.
И, да краљ правични чути би ме хтео,
Устима његовим позацимх глас цео.
Не тршите, сире, да вам се за пладе
Још и за слободу овакову знаде,
Где ће најхрабрији плажени бити
Дрекости што може од кљане се скрјати,
Да жадних ликује кад им слава тужи,
Крвају им се купа и спожен им ружи;
Ако тако храбар ратник се не свети,
За ревносну службу опасност нам тражи:
Речју, за смрт оца освету нам тражили
Више рад вас самих по ја да се облажним.
У њему губите ил тож сирћу много;
Светите је другом, и крв за крв строго!
Жртвујте не за ме, већ за крупну драгу,
И за своју личност и краљевску снагу —
Рекох, све жртвујте онштег добра ради
Што аљичиву таквою понес ће да гради

Дон Фернанд

Сад ил, дон-Дијега.

Дон Дијега

Зависти је предан
Ко с губитком снаге губи живот бедан.
Како кобан удес већ ири крају лета
Пламенимх аждаха спрема судба кљета!
Ја кон многа дела тако беху славна,
Ја ком свуд победа некад беше јавна,
Видох, пошто дуго од сирти сам штећен,
Да поругу прихих и остах уврећен.
То што рат не мога јуришом ил крадох,
То што није мога Арагон с Гренадом,
Завидници моји с душанина наших,
У двору гроф, ехоро пред очима наших,
Учини завидљив на избор вам с јаром,
Горд ил се корнетић' непоштовно старој,
Оседела вас ил, сире, већ сред боја.

Та крв што се често за вас проли јаја,

Та ружа, душману етрах за борбу дуге,
И у гроб би сишли неспасени руге,
Да достојног себе сица немах бедни,
Што је своје земље и свог краља вредан.
Позајил ил руку, те нек гроф с крајем,
Он ил збриса лагу и част стару врати.
Ако бити храбар за освету изину,
Осветити шамар заслужује каану,
Нека мене самог грох тај задеману:
Кад је слаба рука, нек се казни глава.
Био аљичив ја' не, нашто многих мука?
Сире, ја сам глава, а он само рука.
Хилена се жали да са њ оца губи:
Да ја то не хтедох, зар јој га он уби?
Узмите ил главу над којом смрт кружи,

А чувајте ртку што може да служи.
Нека задовољи ноја кри Химену,
Пристају ја радо на пресуду њену,
И, не ронтајући на тај удео крети,
Умирући с чашћу без туге ћу жети.

Дон Фернанд

Ствар је врло важна, и све се знајте
Пред савет, који ће одлуку донети.
Нек с вама, дон-Санчо, Химена се врати,

Нек ту дон-Дијегу реч слободно скрати.
Да му се син зовне! Правде ћу вам дати.

Химена

Нек правда кривца у гроб, сире, прати.

Дон Фернанд

Умири се, ћери, утисај бол саде.

Химена

Мир ми световати јачати је јаде.

(НАСТАВЉА СЕ)

Finale

Блажен је ко се јонте лако вара
Под игом минте и владичких снага,
Валдуине куле ко с осмехом ствара
У нери страсти, у музички слога.

Блажен је ко се често жали Богу
На грехе света, на неправде људи;
Ко равнодушно чека казну строго,
Сноси је мирно, и ближње не суди;

Блажен ко ступа по тропицу путу
С молитвом крпком светлост идеала;
Ко љуби земљу, срећу, судбу љуту,
Ко не има ужас порока и зала...

А ја?... Већ прођох кроз најтеже доба,
Те сада гледам, сам, сирхане моћи,
Сурони принуд с оне стране гроба
Где страда, тужи, плаче у самоћи.

Сад јасно видим муке искушења,
И осмех Сринкса, и трзавце љуба —
Једини спомен кажњеног рођења
Суровог бића и сирпленог љуба...

Прође ме радост и земаљска срећа,
Исто ко лето, северно и нујно,
Што насно дође до сукоб дрвећа
И умре с њиме безжасно, нечујно...

Вој. П. Бошњановић

Тамо амо по Зоологији

Интелигенција код животиња. Прилагођавање: зміна зовчарня, метаморфоза жаба. Диска се жаба не метаморфозује. Суриманска жаба. Мужјак као дадиња. Брига мужјана око чувања потомства код риба: пастриме, сомка Агиса. Chromis paterfamilias такође дадиња. Даждеваца који се метаморфозују у телу материну. — Гусеница која једе своје друге. Мисогенетство и једноженство код животиња.

Ми смо научили да сматрамо човека као најважнијег у царству животиња, и као јединог који се одликује од осталих животиња умом. У ствари човек јесте најанетички, али и међу животињама има наметних. Већа је разлика између једног интелигентног цивилизованог човека и једног дивљака, но између најчистије животиње и примитивног човека. Има извесних инстинката који су општи и човеку и животињама, као што је на пр. нагон самоодржавања, полова и родитељска љубав, и т. д. Ми се дивимо извласцима и творци-

нама људског духа, а смењемо с уна рад ичела на сићу и сирпаламу меда; ми се дивимо енергији и предузимљивости човејој, а заборављамо сићушне и вредне храве чија је енергија и предноћа за дивљење; ми с поносом и дивљењем причамо о љубави материнској, а ту исту љубав сусрећемо на сваком коруку код многих животиња: сав сисари брано своје младе и мећу свој живот на коцку; таче тако што, крокодрили воде собом своје младе и чувају их, змије такође, а женка познате отровнице Cobra capello брани чак и своја јаја. И као што је Дарвин

Цигани у Македонији

прилично, чак и ова душевна осећања, као што су радост и туга, срећа и несрећа, својствена су не само човеку, но и вишим и нижим животињама. Животиње умију тако исто да мисле и размишљају. Нахва је нар. разлика и где је већа интелигенција: да ли код мајмуна који кад се јединут оције, више никад окушта неће од тога плаћа, или код човека који почто није и оције се?

Напог за самоодржањем влада у целов организми свету, како код животиња тако и код била, и ето тај напог, та тежња, да се одржи јединка и вид, та борба за останака, за живот, учинила је те се боље одржавало а дошје наумирало; а прилагођавајући се поним приликама, издигнуци се развијала и усавршавала, те је на тај начин била не само у спољашности меној, но су у самој организму постојале извесне аналогске и епифилошке. Нар. змија *лестарка* (*Columber natrix*) носи јаја обично у песку, и на тих јаја, запређаних сунчевом

топлотом излегу се млади змијићи, али ако та змечарка није у слободи већ у каквом кавезу, у ронету, онда раба она живне змијаће. Други пример. Познато је да се жабе метанорооују (преображавају), т.ј. из јајета не измиле однах савршено развијене жабе, већ пре тога морају да буду прво *амфиголасти*, па тек после жабе, али и ту има изузетака; ето, на острву Мартинику, по суншним местима, живи једна лисна жаба (*Hylodes martinicensis*) из чијег јајета измиле са свки развијена жаба, која не прави никакав пуноглавачки облик, у коме ће прво дисати на шкрге, па тек после као жаба на плућа. А зашто се ова лисна жаба не метанорооује? Зато, што тамо где она живи нема воде, у којој би њени пуноглазци могли дисати; она дакле, да би остала, мора да се прилагођава томе безводном месту. — У јужној Америци живи једна жаба која се зове *суриманска жаба* (*Pipa americana*). Код ове жабе верни мужик показе својој другој половини да живице јаја, дражећи је шапачењем по леђима, и после та јаја развешта по белијана, које су преко леђа као кесце разорећене, и ту у тим белијана, на леђима своје најсе, излади проућу сну метанорооу, док не постану савршене животиње. Млади измиле после 82 дана, а то бива баш у оној доба, кад у том пределу где оне живе, у Суриману, нема кише. То је, као што видите, други начин прилагођавања.

У Чили је *Дарвин* пронашо једну маљу жабу која је позната његовим именом *Rhinoderma Darwini*. Интересантно је познати киблице живот и развиће ове жабе. једно е тога што се на њој најбоље види утицај прилагођавања а друго е тога, што предат да та познала сви поборници *женске еманципације*. Шпански зоолог *Jimenez de la Espada* добио је био неколико живих конада ових жаба, од којих су му неке изгледале сунвие крупне и као ладуване, па мислећи да су то бржежене женке, он социра неколико конада, и зашета нађе у њима новине живих младунца ала без шкрга. Кад је настапно испитивање изненадно се, да то није била бржежена женка, већ прави мужјак — отац. Ја већ видим како се многи неверија Тома од читалаца чуди: шта? зар мужко па да рађа, то је немогуће, то је једна од ових многих америчких лагарија! Али познако само, мако стрљена, па ће се видети у чему је ствар. Код мужјака зашета су нађени младунци, али не у трбуху, већ у ждрелној кесци, која заузима велики део груди. Дакле у грудима налазе се ти младунци. Онда мужјак, као

галантан муж, да би олакшао сваку бригу о младима, а и да не би младунца небрижљивошћу матерног — као што то често бива — пропала; све их лепо прегута, смести их у своју грудну косицу, и као таква добра да-диља чува их док не подрасту, а после их још лепше — опростите за израз — лабљује, љубица на поље. Импацијација жена почела је дакле, па жалост, не од човека, већ — *horribile dictu* — од жабе.

Налик на ово виђамо и код риба, а ако у опште код риба не може бити говора о матерњској љубави, јер оне гледају да своја јаја метну на угодно место а после се не брину за њих; највише је што ће по нека риба гледати да своја јаја учврсти за какав непокретан предмет. Али, ето, и овде има изузетака. Нпр. *настрџица* прави у носку јаме где смести своја јаја, а те јаме праве заједнички мужјак и женка. — У Цејлонски во-дани живи нека прста ова: *Arius Bookei*, која чува јаја, из којих се млад развије, у својим утима. То је развије западно *Arius* на једној риби из Амазонског Река. — Ина још једна оригинална риба која живи у Тиверијадском језеру, а онада као и Цејлонски *Аријус* у класу кошатица риба (телеостеја), та је риба *Chromis paterfamilias*. Већ и само име казује шта је. Она риба чува и храни у својим утима и шкриној шуњалици до две стотине зачетака, и то, не заборавите, чини мужјак. Код женка изабаци своја јаја, онда мужјак, одвасно отац, долази на место где су јаја, ухвата их, и кеће живицу шкриних листића; ту, међу органима за дисање, младунци се развијају, а кад подрасту, те их шкрина шуњалица постане тескобина, они тада излазе одамо и паду у ждрело, а ждрело се усала тога — кад бедног оца који тако лепо заиграва даљину — толико рашири, да једнак једна кеће уста да склопи. *Ево*нама прво неспротно објашњава ову отицску љубав тито; што се отац дражи ошљењима јајима гледајући у њих, као на доо свога тела, и брине се о њима иследећи да су живи!

Многи од читалаца знају да *даждевонама* (салимандр). Један од тих даждевонака живи на Азији, и зове се *Алинекс саламан* (*Salamandra atra*). Он своје младунце чушта одмах на суво, јер и они своју метаморфозу заврше док су још у толико материну, што већ није случај са даждевонима који живи по долинама. Прве *Сиболд* прии је дошло на мисао, да ти младунци Алинеког даждевонака, кад би се још неразвијени извадили из материна тела, могли би живети и развијати се у води. Ту поставку *Сиболд*ову потврдила је г-ђица *Chanvin* 1875. и 1876. године.

— У нашем народу има једна изрека којом се хоће да обљежи неко ако стање у коме друг друга у пријатеља пријатеља гове. Она гласи: „Дошао вреже да гуја гују једе“. Истина није позната до данас да је гуја гуја једа, али је био случај да је у једном Њујоркском акваријуму у борби већ прокохда пругаоца њанета. У Зоологији зна се — по посматрању проф. *Карла Берна* — да грабљиве *гусенице* збоља ждеу једна другу, и то са свом кохутом и длакама, па чак и ко-коме учавураених *гусеница* не остављају на миру. Међу аудина познати су *Кинибали* који једеу дуско месо.

— Читалица су познати *ракови*, али како их наш народ у шали зове *нагуљса* или *нагуљса*. Они ракови, што живе по потоцима и рекама код нас, само су једна врста, али их у мору има врло разноликих врста. Приказују нам сад само *рака пустулина* (*Pagurus*). Прозвали су га пустуљак зато што сам живи, засебно,

али је овај пустуљак иначе врло мудра животиња; неку је трубу мек, он сам тешко би могао да се брани од непријатеља којих је тако много у мору, с тога он мисли да је најпаметније да нађе празну луштину од каквог нжу, па да се зачуве и да у тој луштини стапује, која ће га чушати од свају разноврсних беда и напаста. На тим луштинама стапује обично и морске *анемоне*, по кад што 3—6 на једној луштини. Пустуљак и анемоне живе међу собом у великом пријатељству, јер користе једно другом, тако нпр. актинија има органе што жаре и пале као копирца, и она чува слабог пустуљка од напада октапода и других грабљиваца; а рак се за ту одбрану одукује актинији тике, што је носи с једног места на друго, те актинија, пошто не може да се креће, па тај начин лакше долази до хране. То се најбоље оважа код древне погасте актиније, која се обично наоха на луштинама где живи *Eupagurus Pridenii*. Испредатиће се кад ван речем да тај отропуни рак, који на тако лак начин долази до „своје кућине своје слободнице“ и до свог чувара који га чува и од ње брани, врло добро познаје тог свог пријатеља и чуваркућу, па кад промени своју луштину, односно кућу, он не оставља спога верног чувара, већ га са старе луштине са највећом пажњом преноси на нову луштину.

— Они који су учили Зоологију знају, да ракова има са дугачким и кратким репови, или и без репа. Оне друге зову се *кребе*. Интересентно су ове кресте: *Pisa*, *Lissa*, *Maia*, *Jaschus*, и *Statorchus*. То су Будални Тале међу крабика. Разлика је само што се Тале заврне дреновом батиниом, а ове рађе будалне натријују читаву нуму од алги и мховина преко лећа, други опет наките се хидрофолнимима који су у својих грешени, и стрпе на њихову чалу као таква перјаница; а трећи, као што је нпр. врста *нахуахса*, прави су робизашки са букашницама, јер на својим дугим танким ногима вуку биче, суфери и асидије; тај терет, који је као какав окол на ногима, ипак се радо носи, и сакн су га ради наместали да на тај начин буду неозањени од својих многобројних непријатеља. И *морски нау* или боље рећи *нау* рак (*Maia spinosa*) — јер наука у мору нема — леће на лећа какичке или луштине разних школака. И тако се довија да се само одржи у борби за живот и опстанак.

— Кребе, о којима смо мало час говорали, знају горњи део тела троугласт, али их има којима је четвороугласт, као што је нпр. *Corippe lanata* L., која живи у Средозном Мору. Она је кохичар међу крабика, јер кад она дорина ваће у шту евои на какво било живило или ртно тело, она га дохвати надиште над собом и држи га као што човек држи киниоара да се сачува од кише. Ако је тај човек закон жив, он се онда брани, гледа да се са каквог некобоља, али дорина зато и не хаје, већ своју жртву чврсто држи и не пушта, нисеће: ако какав прождљивко нападне, он ће прво намети ону жртву коју дорина чврсто држи, а док са њом буде готов дотле ће она умати, јер „Божанова вајка не плаше“. Друга једна мена друга, *Dromia*, нагрна на своја лећа толико суфери да јој се једна нога иле.

— Чули сте за *октопусе* (октаподо) што у мору живе, и који могу бити од огромне величине. Прича се да је један велики октопус близу острва Св. Јелене, својим крацима скинуо главу јарара са лађе, и један његов крак који је случајно допеео у табелазу и тај се откинуо, износио је 5 стола. А живице Мадерне и

РАФАЕЛО САНЦИО

СИСТИНСКА МАДОНА

Тепершње шашман су на октопуса, који је био — без удова — велики 5—6 метара. Боје је био првене са грдно великим укоченим очина, а тежак од прилако 2000 кила. — Да прекинемо сад ону зоолошку екскурзију и да пређемо на брачни живот, и то само оних који имају једну или више жена.

Међу животињама има их чији мужаца живе са више жена и има их који живе само са једном женком. Баш као и код људи. Исто вах као пример вах бозобразна петео који живи у многоженству баш као какав султан. Истина, он је наша домаћа животиња, разважен је, па

је вада од људи и научно и ваикао се на поагамају. Изгледа да је животиња, интонија и култрија, све више расположенја за многоженство. Уаммо само јастреба: овај дивљак међу тинама неха поина о лубави, јер какве ту лубави може бити кад је жена у стању да поједе свога драгог мужаца, а обоје своје миле младунце; али и младунци, кад стану на свагу, не остају им дужни, јер и они без икакве гриже савести у стању су да у еласт поједу своје поштоване родитеље. И тај крвожеди, дивљи јастреб живи по читаву годину, а неки готово целог нека само са једном изабраницом свога

срца. Каква разлика између нега дивљака и нитомог петла! — Најзанимљивији су *anagis*. Ови брљавци, који живе у друштву и имају само по једну женку, кад им дође прене љубави, кад их обузме љубавни жар а срце хоће да изгори, — као какав заљубљен млад песник уклањају се из друштва и „усамљен траже луг“, где живе са драгом срца свога у савоши, и проводе љубав заједнички. Љубав напећу голуба и голубице, гралице, конопљарке, позната је свима, и они сви живе са једном женком. — Али најзанимљивији су, као брачни пар, најчисти међу птицама, тако званци: *Cuculidae* (*Nestoriniidae*), који живе парно, и врло су нежни једно спрема другог. *Brem* вели: да је мушјак преко мере услужан и галантан спрема женке, пева јој песме, шепури се пред њом, рашири крила и сусти их, неправда реп у вис, окреће се на све стране, те се ваљда показује женик како је леп, а жена га огледа, па све што он ради, ради и она. Али ова мала животињца, која је тако нежна спрема женке, уме и да буде љубоморна: по три мушјака у близини, већ га напада и гони све докле га не истрва далеко ван своје спојне брачних интереса. *Tout comine chez nous*. Шта више, овај добри мушјак толико је луд за својом драгом женицом, да је ни за тренутак не оставља да буде сама! Он са њом прелеће са цвета на цвет, па чак ако она

допадне роштва и он — веде — иде са њом да дели то роштво. Умре ли му негован лешиа половина, он тако очајава, он тако тугује за њом да је жалосно гледати га. По цео дан је жон, тражи, не спава никако. — Исто је тако нежно одаи својој половини и *кардинал* (*Cardinalis virginianus*), али исто тако и женка не оставља мушјака никаког, па ипак је поред све те оданости мушјак ипак веома љубоморан, нарочито у доба шарења.

Птице дакле у већини случајева живе парно. Већ је код насара друшћје. Курјак, лисица и лав живе парно и не имају тако лако своје жене; гориле и шимпанза тако исто, па да други најчистији живе у полигонији. Тулени, нилонци, ламе, коњи и слоновии живе такође у полигонији, али код свију полигонијских друштва, изузетљиви слона, мушјак служи као вођ и чувар. Погине ли мушјак или га нестане у таквом полигонијском друштву, онда се тек и дружба прекида.

Други примери узонавемо читаоце ошширије са брачним животом и других животиња, а за сад је доста и ово неколико кратких напомена. Завршујући ову шетњу по Зоологији, ја мислим да ће она многе читаоце заинтересовати јер су се уверили, да и у једној тако сувопарној грани науке, као што је Зоологија, има доста научних, занимљивих ствари.

АЛХАЗЕН

Ко песма утехе...

Ко песма утехе, твој је први поглед
Све спомене горка с моје душе скин'о.
Пришао сам теби да посметим младост,
А твоју будућност на жртву сам прин'о.

Кад у дане снова једном стазом гресмо,
Несвесни живота и обмана бесмо.

Ко пролетње цвеће одлази ланано
Наша младост рана. Скуда јесен хита.
Ти си опет дошла. Зар ти није душа
Уморна од снова и обмана света?

Да ли ти је поглед још песма утехе,
Или прекор и клетва да раније грехе?

ВЛАД. СТАНИМИРОВИЋ

Кнез Иво Војновић

Наша се публика недавно упознала са ридовица Иво Војновића, а то први пут, како ми се чини, када се на Београдској позорници приказало његов „Оутон“. Он је, шта више, у нас схатран као писац који се апсолутно бацна на драмско поље. Међутим, Иво Војновић се није тако скоро појавио у српско-хрватској књижевности, нити је ободовао само поље драме. Док је стекао књижевно име, он је дуго радио на књижевности.

Пре но што је написао „Дубровачку трилогију“, он је написао две збирке приповедака. Од „Камте“ до „Мајке Југовића“, од последње приповеке до последње драме, протекло је око осамнаест година!

И као што то редовно код нас бива, нико још није побељавио значајне моменте уметничког каријере тога писца, нити је ко дао уквину карактеристику његових дела. Шта више, и за све појединачне, фрагментарне

Село у словеначкој Крајини

оцене дела његових, могло би се рећи да није на видним предметима о коме је требало писати. Г. Милан Ракић нависао је о првом делу Трилогије, „Alpens epifants“, оцену у „Књижевном Гласнику“, и та се оцена одликује тиме што врло мало каже; Г. Павле Поповић прочитао је на Конгресу Југословенских Књижевника између осталог и карактеристику Војновића као писца, и та је карактеристика толико неодредена да би се дала применити и на сваког другог писца. Савим тим што је Војновић повремен писца, књижевна критика се осећа разрешеном, јер она у нас говори само о ономе што, понајбоље, има реалитивну вредност: о писцима пређаних генерација.

Задатак овога излагања тиме постаје одређен; ово има да према целокупном раду једнога повременог писца обележи контуру његова талента.

I.

Прва збирка приповедака Иво Војновића изишла је 1884. год. под насловом „Перо и оловко“. Две године доцније, 1886., изишла је његова новела „Ксанти“. У обе књиге главно је Дубровник, описивање на њега, описивање великих душевних помената деце његове расуте по свету. И то је прва карактеристична прта коју означава представљајући збирку „Перо и оловко“, читајући доцније „Ксанту“, али још доцније драмска дела Војновића, од „Дубровачке трилогије“ до „Пенке“ и „Еквација“. Гроф Марко Брански, из приповетке „Rose Mary“, јесте син племићке куће из приморја; Јеле, Мар и Ане која се у рано јутро купају крај обале пореке, то су дћери дубровачке; Иван Орловић је Дубровчанин; Перо и Иво Дубовић, у „Ксанти“, рођени су на јалу дубровачком. У „Дубровачкој трилогији“ све се дешава у Дубровнику, у „Еквацији“ у околини дубровачкој, док „Пенка“ слеза кругом племића аустријских код којих су нашла уточишта и последња изграница племића дубровачких. Иво Војновић живи у Дубровнику, као што личности његове трилогије живе у упокојенима на златна времена господара, онако исто као и отац му

Др. Ђоста Војновић, који је дао неколико најбољих и најдиректнијих студија о уређењу старе републике дубровачке, као и брат му Др. Лујо Војновић, који је одакко стари Дубровник у „Дубровачкијој елегизи“.

У приповеткама Војновић се дотиче само новог Дубровника. За њега је тај стари град остао непромењен, и ако је нестало старе славе његове и богатства, и ако господари осталине тела своја под рушевинама које труе начини од Дубровника и под плочала на гробу Светог Михаила. Оно што остаје када све падне, то је душа, то је традиција, то је обичај. „Откада је змиоце Светог Михаила одјекивало 30. рјуна“, приповеда Војновић у „Ксанти“, „онетонаху се исти призори на строј нести западнога бријеге. Та рекао би да се на сличним данима све и сви договоре да ће се наћи на исти пут и да ће се поздравити неким осејком владице дубровачке и Гружине и Конарине. Изумру породице, мијењају се пријатељи, гину народи. — али је Дубровник у својој попомочи сачувао све обичаје, све жале и све крешности прошлости. Моћ је утицала у вријест, ал' дух онетје у великим и ситним стварицама исте појаве, даваће исте слике стариј дана. Ветар однесе лишће а вријеме луце. — али у Дубровнику све је увијек зелено а луци једнаки.“ Зато јуница из новог Дубровника, по схватању Војновићеву, имају у себи све особине које су некадашњи Дубровчани носили у душана својим. Они су као деца, крај прекриве Светог Михаила, у смећу и нади, учили прва слова азбуке на озбиљним, истуреним плочама под којима леже кости властеле дубровачке; они су походили готске дворове и видели места где су биле полате Прицата, Буна, Мажибрадића; они су са бродова догледали Госпу од милосрда, која се врхуша своје хрида гледа у пучину и дозива растргану децу дубровачкога тнеда.

При свем томе, оно што те луце новог Дубровника у Војновићевим приповеткама обележава као Дубровчанине, то није дубровачки милаје. Подовина приповедака дешава се далеко изван старог града, док друга половина приповеда тек околини његовој. „Rose Mary“ дешава се у Бену; главни је јунак порекло из приморја, племић је и креће се по племићским круговима, и то га везује за Дубровник. Историја из приповетке „Чему?“ дешава се најпре у Риму, а потоњ још у неким великим варошима; главни јунак приповетке, виокијет Иван Орловић, Дубровчанин је и по томе што је рођен у Дубровнику и што у Бену има остарељ катер. Веран мисленик јунак, Војновић је хтео показати да душа старих Дубровчана живи и у новим нараштајима, иакар и издвојена од места која је везује за прошлост, онако исто као што ће живети када се у Дубровнику буду срушили и последњи споменици који би ошочиљали на стару репу-

блику. Да то покаже, њему није био потребан Дубровник као младић: на против, потребан му је био илз догађаја, који би, нешто постављају, поглед са сваке стране да осветле душу. Али би се могло рећи — сушећи по приповеткама — да су догађаји, онако како их је Војновић поставио, више осветлили особине Војновићева талента него особине душе дубровачке. Душа дубровачка остала је да је посматрамо на Војновићу. Ниу су ти догађаји добро осветлили.

Везан за Дубровник истом својом којом и јунаци његових приповедака, Војновић се неопазано, пишући ред за редом и приповетку за приповетком, ослобађао улоге посматрача човека, — видећемо, па жалост! да та улога не одговара потпуно његову таленту, — и нагињао заинтересованости за личности своје приповетке. Догађаји, који би наступили да осветле душу јунаку, постављали су тиме само надражајама који су будили јака осећања у самога писца и гонили га да своја лична осећања, свој темперамент унесе у организам лица о којима приповеда. Чест и детаљан опис, оно у што се може увести допало лиризма, био је производ то склоности, која је опет, отицајући све више нах, све више уопштавала радњу у приповеци. Како је пак сваку историју некак подједнаком тоњином, и како је у јунака сваке приповетке уносио један део себе, механизам радње бинао је несазрели, нотили једнолика, ефекти небирани. Све историје, исприведане у обе књиге, нолге би се отуда уопштити неколиким реченицама. На првом месту, Чеху? је љубавни роман еволуцијета Ивана Орловића. Тај младић, концертјујни једног дана у Ризу, увозна Бијанку Равелл, чувено непознати. Отуда је заједно са њом путовао по свету и давао концерте. Њих једнога дана раздваја љубав коју Орловић осети према Бијанки. — За

тим, „Rose Mery“ је љубавни роман графа Марка Бранског. Тај младић увозна у Бетком Volksgarten-у етрапкинју која под именом Rose Mery дута по свету тражећи мужа. Отуда је нилао са њом у оперу, штао се после опере Рингом, и нило љубавне састајке изван града. Њих једнога дана раздваја жата крађа коју Rose Mery чини да би ставила на пробу Бранског. — Најзад, „Ксанта“ је љубавни роман Пера Дубовића, сина капетана Иза Дубовића. Он увозна, вративши се с мора, Клару Лучину коју му отац биео намено за жену. Њих раздваја, пред само венчање, Перово познане са Ксантом, Њерком Тасе Гркиње, пореклом из Лананта. Ако не узмемо у обзир „Ксанту“, готово сва се лица крећу међу готово свугде истом аристократијом.

На тај начин постајала је утврђена схема приповетке, и у ту се схему, као наплата, упућвало и слагао у слику ткиво разноликих боја. У колико је механизам радње престајао одликовати приповетку, и у колико се оскудица у живицијети почела све више истинити као особина приповедања, у толико је опис постајао оближњи, по нужности, и израженји, по труду. Приповетку о љубави Ивана Орловића приповеда запуталоу науку Орловићева владина једне ноћи, у запутеној соби дубровачкога дома; „Скрина“ је прот акварел јутарњег купана крај обале морске; „Ксанта“ је пространа због описа, дневне тишине или ноћне буре; у приповетци „Rose Mery“ описи чине једино добре стране. Тако је Војновић настао већ у сакон почетку две главне особине: на једној страни оскудицу у живицијети; на другој склоност ка описивању, ка ономе што се може без стваралачке фантазије копирати, и у што се може увести више или мање осећања.

У доцнијим делима, Војновић само развија ти особине.

(септими си)

К. Лукович

Московско Уметничко Позориште

L

едавно је Павле Анпау, пишући успомене на прослављено доба Мајингенскога глумчења, зажалио што принципа глумачке уметности још нису тако формулисани ни у тој мери обрађени, како је то са законима осталих уметности. Проблени модерне драматургије решавају се до сад њихом неклаучиу у пракси. Што су највећи глумци створили, то је саободна теорија, којој је већ подлога оно што јој је и сир.

Но поједини глумци или, одређеније речено, у игри појединих уметника ије све глумачтво. Износи ли њам песник на позорницу свој живот, мора њам га приказати у свој његовој потпуности. Све мора бити у складу, све њам мора приказивати пореклан организам, као што сваки регистар на оргулама мора правилно сингирати,

ако хоћемо потпуни утисак његова тона. — Не на појединим глумцима, него на целини свега, што се на позорници приказује, лежи тежиге драматичкој уметности.

Тај склад се њећутим и тешко и ретко постиже. Познати су Мајингенци, који су се приближили, својом хармонијеском игром, тачнији и изразитији анијама и својом епохалном режијом, уметничком идеалу.

Данас савршенству уметничког приказа стоји најближе Московско Уметничко Позориште, друштво за које се пре по године, ван Русије, није ни знало. „Дођох, видесте ме, победих!“ могли је рећи руска трупа већ после прве представе у Берлину, где је прво ван Русије наступила доведаниш Немца до експатрираног одушевљења. И после тога, безброј пута се понављало усхићење Берлинца; одјекнуло је кроз сву модерну Јевропу, начинило сензацију првога реда, укључило на поне уметничке путове. Четри нуне недеље хитали су Берлинци

ПОГЛЕД НА СОЛУН

у Малој Позориште, не разумевајући јахон ни речи руски, да, колико је год могуће више, напреду са овога живодавнога извора уметности. Герхард Хаутман, тај нојета професионалца укуса, хитао је свако вече као најгорљивији студент, да из прикривена кута гледа овај наскрсо живот, и даје иницијативу за приређивање соареа у част Горкога и руских уметника.

Царина је од најбржљивијих гледалаца, а цар Вилхелм, који ни кад не уне да нађе праву реч за оно што хоће да каже, диви се овој игри „без геста“.

Није дакле неразумљиво, што смо ми с највећом нестрпљивошћу чекали крај Берлинске стајане, и што смо се често бојали, да нас ова ретка прилика не изнемаже, те да Руси преко Прага отиду право у Веч, камо их пут води. Но Управна Прашког Нар. Ђивадла схватила је и сама овај згодан тренутак, те је уговорила, истина одвећ кратко, само четири вечера гостовања у Прашког Нар. Позоришту. Тачне је учинила не само за Прашку публику и њен уметнички смисао, него и за словенски култ.

Пре него што пређем на питање пронађање уметничких квалитета ове ексцелентне трупе, хоћу, бар у кратко, да испричам и њену повест. Почетци не задиру у далеку прошлост. Биће томе тек некаких десет година, како се у стану Константина Алексејева, богатога Московског фабриканта, почеле јексулати друштво глумачких дилетаната, који су се, приређивањем оперета и лакших комедија, забављали за свој рачун. Но убрзо се видело, да су ти дилетанти махом неоспорни таленти, често врло јаки, и да им ваља само дух подизати, на да скупа поћу ка правим уметничким циљевима. А и тај дух беше међу њима; беше то сам Алексејев, који поред свог пивња и фабричког искуства, имаоше дубок смисао за уметност, потребно образовање и, што је најгласније, необично изражит таленат за приказивање. Алексејев, који је данас у Московском Уметничком Толатру без сумње први члан, под именом Станиславскиј,

управо је од почетка уметничке радиности ове друштине њен *spritus agens*, у првом реду као режисер. А кад се њему придружи Владимир Неипровиц Давченко, драматичар и учитељ приказивачке школе (брат познатог Давченка, дописника са бојног поља), те се поред Станиславскога стави друштину на чело, ударени су овом необичном потхвату здравни и јаки тежели. Све чланове, поред инстинкта, обукао је онај силни уметнички жар, који ни је свима диктовао један осећај, једну жељу, један уметнички идејал — *савршенство уметничког приказа*.

Занимљиво је знати, да се сваки комад, који су хтели приказати, морао претходно најмање 50 пута огледати, а често је одржавано и до 80 огледа за поједине токе игре. То јединствено одушевљење и горљивост, преданост и љубав прена позиву, довели су их до данашњих бриљантних резултата, и то је управо веза која их тако чврсто спаја. Први пут је друштво ступило јавно 1898. у Москви. Успех је био огроман. Убрзо су Московски трговци, богаташи и пријатељи уметности, материјално обезбедили опстанак овога друштва.

То их је све сокољило, да што живље приону око свога посла. Запаркована и шиблонска руска глумица није могла ваљано ни пристајо да приказе ни оно што је у руској драмској литератури дотле било, а некимаи да даде вољета приваселог драматског подмлатку. А потреба је била жива, да се нађе позоришта и уметници приказивачи, који би са развијеном руском литературом држали корак и у глухихиту, те и с позорнице проловедати громку и истином прожету реч Толстоја, болелики хумор, притајен као жалосна песна, Антона Чехова, снажни натурализам, који нас обеснажал, Максима Горьког, Андрејева и др.

Тога часног, али и сумњивог замисаога задатка, припило се ово смирнито друштво, које својим првим ступањем скида са себе знаке обичног дилетантизма, и с пуних правих назива се „Уметничко Позориште“. Од тога доба почеше његов велики значај и тесна веза са развијеном модерном руском драме.

Највистенији члан међу данаша је г-ђа Антона Чехова. Ова посредује да Чехов тако близу стоји овој друштву, она је неиспиривала свога мужа да прве женске прилике у својим комадима већ при концепту намењује њезину кривау, она и Станиславскиј пренесе сву моћ и чаровитост Чеховаева елога и на све другове своје, и они, то мало почетничко друштво, уздику Чехова, чак су драме кроз недранице, кроз немоторне, али пуње бола, саучењаша, пуње овога осења, који суза прати, појеме силне и тихе као притајено, широко море; тога појету подижу ови међу прве руске модерне драматичаре.

Максими Горки износи међу оних уметника оно збориште, са којег ће се најистакнутије да чује његова неузлазна, гурава реч, која се зове — истина. Са коликогод се верности, недомашне верности уживеше Московски уметници у савине, благи, мирне Чеховљеве типове, који, чини нам се, једна живе од десете, али у њима тиња живот, као притајен пламен, с толико натурализма приказују они пролазе раздражљиве алкохолике, или жинаше и безбрижне бескућнике, или обмануте и разочаране глумце и појете међу особама Горкога.

Док тамо код Чехова, по игри ових глумца, осећајте чисто онај досадан летњи надух, пун комараца и врелине, дотле вас овде гуши дим од огњишта и духана, задах од ватке и устајала чаја. Горки зна на један пут — за петину. „Лепота је боља, жетина је потребнија људима“ вели он на једном месту у „Деди Сунца“. И чудном неким, давном снагом, која нас дана али јој не одолева, прихорана нас Горки да му верујете, да идете за њим и видите, да је то доиста пут правни.

Још много пре доласка Московског Театра у Берлин, давала се тако безброј пута драма Максима Горкога „На дву“. Али кад видеше Немци оригинални приказ Руси, чинило им се — наглашује готово сва Берлинска критика — да видеше нешто ново, пренесоме се у прикривене и загушљиве кутке ноћних азила у Русији.

Такиа су чланови овога Уметничког Позоришта, које Руси широм тога још радо и с поносом називају и „напредно“, у драмама Горкога, где им често прилази у друштво и љубовита уметница г-ђа Андрјева, жена Максими Горкога; у такви су они, јединствени, ненадакано прости, обични и искрени и у осталим драмама било руских било туђих писца. Но баш с њихове најистакнутије особине, са искрености, стоје им најближе од страших Ибсен и Судерман. Берлинска критика — ја се у овај нах на њу позивам, јер ми смо видели у Прагу само руске писце — вели, да савршенијег *Дра Штокмана* не може бити него што је *Станиславски* у Ибсену „Народног непријатељу“, а у Ујадовој „Саломе“ г-ђе Германове добила је она, толико психолошки компликована приказка, поред све свежине израза, још неке нове шарене сликовитости.

Карактеристично је, и од великога значаја, што у игри ове дружине — нема „правца“. Њих није освојио искључиво натурализам, они су једнако велики и прени у романтичким и естетичким делима старијег датума. Или боље рећи, њихов је правац, снажице, чудесно изведено елиминационе свих тих „школа“, и отуда оне готово невероватне реалности у приказивању „Цара Фјодора Ивановича“, баш као и у прокуклих особама комедија „На дву“. Али оно, што је пре свега охрибрило Некрољевича Данчича и Станиславскога, да се са својом дружином упуте пред Јерроу, пред суд неузлазне западне, још сувише некачке, критике, то је *целина у игри ансамбла*. У оном је тежидне њихове вредности, у томе је свата

њихова да нах у душу урежу непазљиви утисак, и у томе су прва западна позоришта доиста за Русија.

Верујем да су Елеонора Дуза, Приа Граматиса, Сара Вернадова или г-ђа Режан неће од г-ђе Чехов, верујем и да се г. Станиславскиј неће од неке мерити с Кокленом, Новелјем или Хајнцом, али ики нешто, што с чисто уметничког гледишта чини свако упоређивање изливним, — а то је психолошки монент. Ономо еластичне пенке западњака, рафинисаних и прозрачних као стар, а овамо природа свежа, нова, симоника, са свина одликама и вахнама руске културе. И баш то, што су они поменили, и други велики, уметници познати као „звезде“, на које се готово једино уприти очи гледаче, утисак уметнички не може бити онакав као тамо где се вахна не утересује на једном уметнику, него пада на нејавну, подљаву и на најмањег и најнеизданијег приказивача, где се пре свега испољав дело онога непазљивог приказивача, који је у самог песника, а којег глумци зала што верице да тумаче. Тако док крутању целину, изведену од савременог изјависања, позоришта још није видела до ових Руси. По признању немачког критике и сами Мајнингенци, који у историји некачке драматургије испуњавају златне листове, и који су истицали баш са вредности целокупне игре, нису могли доспети до овогаког развика. Ту ће, у осталој, и онет пресуђивати психички монент у театарвенту расе.

Хармонија, потпуна хармонија међу свина играчица, од првог до последњег, ритам и динамика њихова говора, који се свина у некаку просту мелодију, чини да не само гледате тај живот, који вам се приказује, не само да се давате тој оналушеној мисли песниковој, него *осећате* тај живот, те чисто поверујете да сте и сами међу тим људима, динете њихов надух, а кроз нас струји њихов бол и њихова радост.

Ето то је уметност, велика уметност. Тако приказивати на позорица не глумачу нештину, него песничко дело у свој његовој истинитости и лепоти, постигоше ови Руси из Московског Театра, који поддржавше све што је у уметничкој амбицији. Неко их је срећно упоредко с каквим савршеним оркестром. И доиста, снажи је од њих као поједини виртуози у оркестру, који је свој нарт спренио „zum Concertvortrag“. И тако израћела детаљно рајују дати ненадакнуту целину.

Ако сте, на и у најбољим јевропским позориштима, у опери или у драма, посматрали кретање масе на позорици, порало вам је, ако имате моле снагела да посматраме, унасти у очи неспрето и шаблонско кретање људских група, оно што управо испуњава живот. Немирљивач-Данченко а нарочито *Станиславски*, режисерски таленти ретке снаге, решеше овај проблем управо јединствено. На њиховој позорици, у нас људи, видите да је сваки појединац са својом особом издвојенолазношћу — човек који на свој начин прокривљује оно што се око њега догађа, и који на све, што се догађа, гледа својим

оком. Показује, да је оно јединствено. Видети, како се креће маса у „Цару Фјодору“ (III и VII. слика), вред за оног који проучава позориште, више него читав сене-стар предавања из драматургије. Берлински критичар

(наставник. св.)

позива немачке редитеље, да, нешто извештачене изјут-ности техничких средстава, проучавају Станиславскога и његов начин режирања, и да све, што је на позор-ини, подреде пре свега поезији и његовим интенцијама.

Праз.

П. Коњовић

— Листићи —

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Душини ћердани.

XI.

Замковца дела из спомена збуђ
Не може стурти лицемере труд!
И чак из гроба новост грешне буди
Строги да прише по заслуги труд.

Ј. Ст. Поповић

XII.

Јад до јада бар је ништа,
Ал' у смрти нигде ништа!

Бранко

XIII.

Бакљесак круне често крије
Трње које под ном виче —
Савршено срећног краља
Не познамо ни из приче.

Никола I.

XIV.

Добар настијер, јер што каже ном
И сам својим потврђује чином.

Иван Мажурић

XV.

Ове што удос разваљује
Лако он и онег склапа;
Док је тебе, бит' ће свега,
Док је главе, бит' ће капа.

Петар Прерадовић

XVI.

Слобода је име дивно,
За ном здуко срце кивно;
Ко с ном уири, с ном се роди,
Нашем Богу тај угоди.

Петар II Петровић Његош

XVII.

Напред! Кад се следе сложе,
Све ћеш добит', све се може!

А. Шеноа

XVIII.

Пред свијетом не проиштити,
Нит' му казуј, гдје те тиштити!

Ј. Сунденић

XIX.

Ја устунам цвећа стазе
Којина је нога мека;
Пек по цвећу жене газе,
А трње је за човека!

Ђ. Јанковић

XX.

Када и снег пада и киша и слана,
Не треба се снујидит' — биће лепих дана.
Љ. П. Менадовић

Посета

Дошла сам ти кавно, у ноћ, кад је моја чежња
била моја мера, кад сам била сенка која је пратила кој
немирни дух. Било је тужно. На земљу пада низглица,
на душу пада очајна туга. О, ја сам морала бежати од
овог живота, бежати од ове празнине и пустињи, ја сам
морала бесиљна створити циља. Моја пријатељица, која
је једино тебе пријатељем звала, рече ми како би ме до-
стојна била само твоја душа. Моја пријатељица! Ја сам
јој слепо поверовала. Она ми је толико желела доклати
да не воли, колико сам ја тајила од нешта си ти жени,
кој кобни пријатељу!

Ето стигла сам одједном дому твојем. И сви ме твоји
дочекују, и сви ме гле. Па и стара ти најка није се

томе противила. Свјак прихватио у тојој породичној заградај сироче.

А ти си био сјам, ти увек охол и поносит, ти си сам био у својој собици. Тано је атмосфера била јасна, одређена. Све одмерено, све удмешено по твојим навицама, по твојим прохтевима. Пружих ти хладну руку да је нежношћу изгрејеш, пружих ти клонулу руку да је приимиш. Ти си хтео сакрити ону петицу коју сам видела и поред твоје равнодушности.

Али твоје очи збориле су оно изненађење које те је узбуђивало, ону жељу која је била као немирна савест. У оно доба млада је добила само ноја пријатељаца теби. Она је била твоја страсна младост, твоја господарица. А ми твоје робље, и твоја мати и ја и сви твоји.

Поздрављасмо се без речи. Ја сам те поћи изгубила пред тобом поново а ти предај миној душу. Ја нисам више имала пријатељице, а с њом ни тебе.

Нора

Крајем фебруара

Дан ни светао ни мрачан. Сунце часком просија; затрепери негов златан зрак; заблесте се зидови градских кућа; издигне се и рашкри улично дрвеће као да ће сад процветати, те улицом застрија пролеће живота

дуно осмејака и топлине. Али се убрзо разбијени облаци хватају, падижу се с краја хоризонта и сакривају просијало сунце. У граву пригушено једна ветар, небо некривају прљаве подеротине, и тишуна и чамц омет падају на несвесело срце.

Гледају једно јато прабаца.

Они једино певају и неселе се у овом променљивом, нелагодином дану крајем фебруара.

Један од њих упрко своје подене, ситне очи у мене, па ми се руга, и гурка и друге да ми се ругају.

Са стреје и олуки ори се вранчица дрека кроз тишину и сив, запаран ваздух.

Безобразни прабац одвоји се од јата, прну са стреје, пролете двапут поред мене, а трећи пут удари кљупом у прозорско окно, и ја та чух:

— Цврк-квр... то је дан твоје младости, а ни оно мени неважи, цврк-квр...

Тргох се.

Јато се игра око стреје. Безобразни прабац чучи на олуку, гледа ме дреко, руга ми се, и гурка и друге да ми се ругају.

Одасвуда тишуна и чамотиња и несвесна вранчица дрека. —

1905.

М. М. Усновоић

На тргу (сликао Ј. Вјешни). — Познати бугарски сликар Јарослав Вјешни, нарочито чувен са својих радова на народног живота у Чешкој и Моравској, познат је и нашим читаоцима по неколиким сликама што их до сада објавишмо. Познат од бугарске владе, живи сад у Словенији, где је своју дневну кичицу посветио сликању бугарског народног живота. Са колико уметничког успеха приликош. Вјешни ту захвалну дужност, сећање се посетиоци Праг Југословенске Изложбе по слици „Повратак са трга“ које смо репродукцију објавили у „Новој Искри“ прошле године. — Слика „На тргу“ има сва карактеристична обележја Вјешнинове кичице: одлично цртање, красан распоред, скромно а веома изразито слагане боја и пуну љубав према изабраном предмету.

Младост (сликао Конрад Кизел). — Немачки сликар Конрад Кизел износи у овој слици замислила лик Дантеове Беатриче, оне изабранице којој беше суђено да генијалности песниковој изјави најизразитије песне ду-

бавичке религије. Чиста и светла, била је као биће небесно које је на земљу дошао само да очара генија, па да се онат на небо врати. Одмешена нежности и скромности — Беатрича је била Дантеу светли лик у који није смео дубље погледати, бојећи се да не наруши закон душе своје, бојећи се да ху се не изјави ма пред ким реч о њој — која би била само експресија њезине надемањске чистоте. —

Сузана (вајца Андре Вернар). — Сузана у кулалу омиљени је предмет и вајца и сликара. Много често је многа кичица огледалу своју мећ у извоневку тог омиљеног акта. —

Сикстинска Мадона (сликао Рафаело Сандио). Овај најлепши рад највећег сликара најдрагоценији је украс Драждинске Галерије.

Кутак мира (свињо А. Бертолд). — На оваквом месту могла је посетити она прича о путнику и птици. „Зар овдеко лепо место“ унута путник гласио: „па тако

далеко од људи? — „А зар на овом свету нема никог другог осим људи?“ одговори му птичица. —

Македонски Цигани. — Поред Струмског (Ташиског) Језера живи и једна колонија Цигана чергара. Језеро је удаљено од Сереза за непул сат. Неколике типове тих Цигана износили смо слика. —

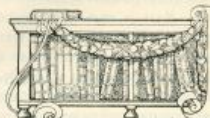
Поглед на Солун. — За Солун се не може рећи да је тип чисто турског града; он је чудна мешавина Истока и Запада, старинског и модерног. На ипак је све у њему тако хармонично, да би се врло тешко могла пожелети на таква промена. Ма шта кад би се додало или одузело Солуну, не би га учинило интереснијим; на против, Солун би само изгубио. — Свакако да и Солун има много ствари што подсећају на левантиске градове; али има и нешто, што га сасвим издваја од осталих левантиских вароши. У Солуну човек је и у Јеврони и на Леванту, што пак није случај код Брусе, Икмата и других сличних вароши на Леванту. — На једном делу вароши турске су дрвене куће, старинског kroја и врло трошне. На другом дела модерна варош, с кућама истина јевропским, али се оне ипак одликују од кућа у Јеврони. Одликују се и стилим, виаж много мањарског на себи; сви тога веома су украшене вратаром, што се опет ретко у Јеврони виђа. Место даска на прозорима вратарне су плоче; место патосаних одаја на домен спрату, свугде се виђа мермер. Врло често и цела фасада куће постављена је мермером. Ово сигурно и због ватре, која је чест гост Солунским, а и да се задовоље естетички осећаји богатих Солунских. Затим и сам стили, и ако јевропски, ипак се разликује од кућа у Јеврони. Док јевропске зграде хладне, правих кровова, суре боје, вишарите представљају нешто живописно; док оне у Солуну са крововима на шпалак, увек с по једним великим прозором на тавану; с дугим а широким ходницима, лепим балконима; светле с поља, јер су увек обојене белом бојом, али стално имитирајући вранор — далеко су привлачније и топлије. Гледајући Солунске модерне куће с поља, никад се не може поникнути да унутра влада нерасположење. Исти је случај и с најлепшим кварталом Солунским, т. зв. Камнањом (зову га и Новим Солуном, и „Парадизом“). Он је постао тек од пре 25 година на овамо. У њему је у време ног боравања у Солуну била и српска гимназија „Дом Науке“ у две димне зграде, од којих је једна палата (раније Hotel d'Angleterre). У том делу вароши су саме виле, египатске, у разним оријенталским стилима, с лепим

приговима, што на море гледају; с терасама пуних палим, лимунка, нирте и порице. Мало је има без водовода и лепих оријенталских кноско. Све укупно даје слику благостања. Свугде има доста ваздуха. Све је весело и насмејано. Богатство и благостање од свугде провирују. — Али становници тих лепих вила не гледају бити задовољни и неурастенични; напротив, срећни што их тово судбе Солунског греје. Не гледају бити укорени од живота, већ као да се старају и све чине не би ли овај кратки живот што лепше заживели... На једном крају вароши врло су лепе зграде, консулати са високим бандерама, црква, спинаго, модерни хотели. На другом, горњем делу вароши, старе зидине, округле цамије с вити кинаретима, жалне пријатне турске каване, турске и јеврејске чхале са кривим и уским улицама. Док у јевропском делу вароши све жури да живи, тржи се и чекаје у тој журби; доде у другом делу, стара Сахат Кула тихо избија сахате, никога не журећи и не узнемиравајући. — Ту музеји при вазаску суца сепно позива правовеће на молитву. — На још у разказане вечери, кад се кинарете осветле стотинама кандила! Кад пукне тош по вазаску суца да лотар отпочне. Тад се освети нека светлана журба. Људи хитају домовима, где их чекају званици и пријатељи. Те гоубе се продужују пошто у поћ. И улице гледајући свечано; али ипак тихе и мирне. Правовеће се и веселе мирно и дискретно. Нема никакве „дуибуса“, то није обичај у Турска. А шта да се рече тек за турске каване? На још оне на обали морској, како даље од вароши. На високим славним столпцима, прекривених пог, седе мирно Турци. Пуше на паргиле и срчу каву из филдана, срећни што је свет овако створен. Њихова лич не одају никакво незадовољство. Задовољни са својим к'сметом и не мисле да би овај свет могао и другочије изгледати. Никаква амбиција не мучи душе њихове. Данас или сутра, не мена ствар ни у чему. Ако се стигне што даље, добро; ако не, бине ствара.

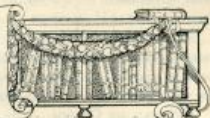
За првонам Јевропизација најбоље је да промета мало кроз турски део вароши. Ту ће се зајмта уживати. (И. Викија: *Македонија и Македонци*, стр. 185.)

Село у словеначкој Крајини. — Лепоту братске словеначке земље приказивали смо већ неколико пута. И овом приликом желимо слику једног од оних села којима је Прешерен певало: „Словеначка нека лепшег краја...“

ХРОНИКА

НАУКА

Дијамант

Не само да људи ихају своје судбине и историје, него их ихају и жртве ствари, а то у толико чешће у колико им је нећа њихова стварна или фиктивна вредност. Од најкада је драго камење, због свог паричног својства, играло у животу појединих људи, ма чим а чтивих народа, значајне улоге, а не неки од њих, нарочито величанствени дијаманти у кристалном облику — ихају историју која је готово мистика. Најстарији бриљанти, напредне скупоће и ретко величине, налазе се у краљевским ризницама а у музејима. Обичан смртин, па ма био и најбогатија, једна ако би био у стању, да за све своје огромно ихање купи по један екземплар.

Од историјски најинтереснијих дијаманата, без сумње је *Косинор*, дијамант енглеске краљевске ризнице. У природном облику ихао је 793 $\frac{1}{2}$ карата. Доцније је, поштеном једног Магачког јувелира — глачара племенитих каменова — сведен на 279 карата и тако знатно поправен. После поновог глачања, када му је дат симетричан облик, остало му је још само 106 $\frac{1}{2}$ карата. О његовој дугачкој и скитавској причају се читаве басне. — Пре 5000 година дошло га је неки индијски јунак — *Карна* — док није на последку дошао у својину енглеске краљице Викторије.

Неки га држе, исто онако као и руски *Орлов*, за драгоцен *Велики Мосул*, што је у ствари махом вероватно — ма да овај последњи има облик преполовљеног јајета с равном основом.

Орлов, који сад украшава врх руског царског скиптра, изгладан је тако да га стручњаци називају „ружом“. Сад тежи 194 $\frac{1}{2}$ карата а поклап је Кнез Орлова царичи Катарији II.

Нарочито је драго, како у сјају тако и у облику, *Резент* или *Пиг*, својина енглеске краљевске ризнице; тежак је 136 $\frac{3}{4}$ карата, провидан као вода, без намерке и готово сасвим правилног облика.

Интересантно је и ихање камење, као *Шах*, од 86 карата, нарочито са својих необичних облика. Дијамант жуљасте боје од 133 карата пружа нам тежки *Флорентинац* у ризници аустријског цара. За њим, по скупоћи, долази лепо изгладан дијамант „*Јужна Звезда*“, који је 1853. године нашао нека Арапка на обали Бетегено у Бразилији. То је за сада највећи дијамант који је нађен у Америци; у природном облику тежко је 254 карата, али је при глачању изгубио око половине.

Својом жутом бојом пада у очи *Тифани*, док *Кашеи Камен*, у тежини 44 $\frac{1}{4}$ карата, показује лепо и чисту плаву боју; за сад га цене на 1.250.000 динара.

Да се дешавају и многа подметања и преваре код ових знаменитих каменова, доказује нам један камен који су на дуго чували у португалској краљевској ризници као права дијамант. Био је тежак, у природном облику, око 900 карата, а цењен је на 10 милиона динара док се на последку није показало да је то само ретко бео топаз, који по вредности ни из далека не одговара претераној процени.

Али свима поменутим, старим и историјским каменима знатно је поштрапа вредност, од када јужноамерички дијамантски рудници дадоше камене такве величине, чистоте и количине да потпуно оборисао до 1870. прилично конзервативну вредност овога толико траженог племенитог камења. За основу изналажења вредности бриљаната, раније је узиман став од 500 динара по 1 карату, али тако, да се тежина комада од преко 1 карата дивља на квадрат и добијали број износио са 500 круна. Тако су бриљанти од 2 карата коштали већ 2000, а они од 3 карата 4500 и т. д. Али од како се почело у „*Whitegrounds*“, на Кају, чешће излазити потпуно чисти каменови од стотине карата, морало се она основа изменити, јер се иначе у оните не би ли нашао кулаца за ове драгоцености. Стога за један јајан увек и није нарочито велика срећа, кад се нађе тако велики камен, јер се за њ и на светском тржишту не може наћи понаци. Из тих се разлога ли главнома тако великих каменова не сме предугинати, јер нека пара, којима би се њихово глачање могло платити.

Тако је проналазак Сандикитовог или Тахана-дијаманта, који је у природном облику тежко 969 карата и нађен у Доберсову мајдану пре неколико година, значајно — превазиша ове. Овај ретки камен исечен је у десет комада, а они у бриљанте изгладани — и тек тада се нађоше купци. Ма да изгледа да је карактеристан овако ретке природне драгоцености нарчати, ипак се зато трговцима племенитих метала, који иду за својим интересима као и сви остали трговци, не може за овакав погубанак ништа замерити.

Ну, пре две године дана би пронађен за сад највећи дијамант, о коме се писашу, по свима пошвама, нарочито у *Енглеској*, читаве неписне расправе. Овога се пута беше „срџа“ — пронашла на рудник „*Premier Mine*“ у близини Преторије, у Јужној Африци. — У њему се нађе „Велики Премијер-Дијамант“, који за више од три пута по тежини надмаха: *Тифанија*, а при томе је чист као суза, и без жутиња и ирла.

За транспортовање овог баснословног блага беху предузете нарочите мере опрезности. Само је обезбеђено било прорачунато на 62 $\frac{1}{2}$ милиона круна! Камен је од прилика, у облику стаклене боце и ихао у трима разним димензијама 10, 8 и 31 сантиметра а тежак је 3032 карата или 17 енглеске фунте! Све нечегиће у арму, којим иха, налазе се искључиво при јавцима, тако, да би се из тога камења могао исећи (изгладити) један бриљант од готово неперватне величине, кад против

тога не би говориле горе наведене опасност и невоље; сем тога могла би се из тог једног дијаманта начинити више овег скуповених бриљаната. Кад би се пак и код „Прекијера“ применила горе поменута основа квадратног скаканима предности, то би значајна теоријска предност изгледа нечујну суму од $3032 \times 3032 \times 500$ динара — 4.596.512.000 динара, која би на први поглед морала важити и као реална предност његова.

Узима се да би се за овај камен у ствари могло наћи само један кучић који би за њега дао 12^{1/2}, до 25 милиона; па и ову суму не би могла дати каква груписана глава, но само један од оних хитобројних америчких мутињанлијардера.

А кожда ће и Прекијера задесити судба Тиволијева, те ће и његов патрени сјај једном одблескити на нише ковада ретке лепоте.

Славни минералог Д-р Г. А. Милентрао описује овај чудован камен као један једини кристал без прираштаја и врља; „он је потпуно провидан и изгледа као ковал бистро-јаснаста леда. Он је дакле зацело најсјајнија и најчистија од свих великих дијаманата, који су до сада добијени из крила Земљина“.

Као што је познато, дијаманти се налазе свуде или у камену, као приобитио лежати својим, или у реченом песку. Као најдан дијаманата важан је још из старина Индија; додије нађено левог, али малог коваћа у Уралу, а по том у Бразилији, док на послетку Јужна Африка не баци све дотадашње дијаманте у засек. Вештачки се може и из угљена градити племенито камење, које и није ништа друго до кристализан угљен, али само под једнопривремено напремом спољног притиска и велике топлоте — цу и тада само у сасвим малим кристалима остварује.

У прегледу стварања Земљине коре било је без сумње потребних погодаба за постанак дијаманата а као доказ за вероватноћу ове теорије служи факат, да се и данас највећи дијаманти налазе у областима чисто вулканске прошлости. Јужно-афричка најдани дијаманата друго племто и нису до вулкански кратери на ранијих Земљиних периода; они чине језгра округлог или овалног пресека, ограђена потиснутим и таласастим слојевима, који у себи садрже угљеника. Они су слојени према Земљиној површини, утицајем воденог таласа, добили боју жућкасте земље, док је најтврђа стена, обрнута више ка унутрашњости, дакле према некадашњем затрпеном жарулу угљености, добила плавакасту боју, то су „blue grounds“ најдана, дијамантска скровишта. Ту се налазе скуповени кристали, затворени у стенама, које вероватно и не пад у ископско основно камење, пошто се кристали апати величини налазе готово увек слојеним.

Из овога се може закључити, да је чисти угљеник у угљено-течној стању из највећих земљиних дубина на више изабачен и под утицајем спољног притиска, који природно изазива вулканско ерупције, и наизмениче топлоте кристалишне се. Код сасвим великог коваћа — као нар. што је „Прекијер“ — сигурно је „велики ковад“ био изабачен највише огромном брзином из вулканског кратера; и док се нала још у изабаченој реци од лаве агулсула, образложују кристале, докле су се спалили делови млеа од језгра одвојили, и тек у околини кратера на пети начин метаморфозовали. Отуда се пазила и објашњена ово наложено име свитих кристала у околини једног великог дијаманта.

И ако су историјске дијаманте, нови, додије нађени „ингови“ по величини прелазалима, ипак су они због своје историје и старости готово више ценили по ови, додије нађени. Јер док је историја првих у стању да негује и коју крајњу страну светске историје, докле модерни Афричани (дијаманти) имају да захвале за своје откриће савасало само њихову рад, који се предузима у циљу зараде, рад, који је израз до бескрајности појачане производње нашега доба.

На крају споменућемо јоште један историјски значајан дијамант, који је, ма да је тежак само 53^{1/2}, карата, ипак изазива једну читаву трагичку историју. Тај је дијамант — „Савик“ — носио у битки код Наваса 1477. Карло Савик, а додије је дошао у својину хугенотског племића Савика. На путу пак од Солотурна за Париз, где је требало бити предат Хенриху III, би караван нападнут и послан дијамант смртно ранен. Ну овај пре по што је узро протута неприлике ову драгоценост. Савик пак парол да се лопч његова му слуге к њему донесе и стомак отвори — и тако поново дође до свога бриљанта. На послетку је доспео овај камен прво до Лујвика XV, а после пређе у својину и цара Николе, који га је купио (1835.) за 1^{1/2} милиона рубаља. 1889. купио га је један скаулац за 350.000 динара и од тада више није ни излазио на тржиште.

Т. Ј.

Разговори у доколици, саставио Ђоко Милановић, уредил. П. У Новом Саду. Издање Матице Српске 1906.

Да није ова књижица изишла у издању Матице Српске, нама би оцена о њој била врло кратка, т. ј. да та књижица и садржином и начином излагања не заслужује Бог зна колику препоруку. Али како је њу издао Матица Српска, као једну од „књига за народ“ — ми сматрамо за дужност да се на њој мало нише задржимо.

Пре што изложимо садржину да поменемо само шта сјах писац вели о својим Разговорима у доколици. По њему: „ове приче и разговори рађени су нешто на самосталној основи, а нешто и по другим изворима“ (све некажички). Разуме се да није нишло тежко погодити шта је рађено „на самосталној“, а шта по туђој основи, и ако писац сјах није хтео то да нам каже.

Садржину књиге чине ови комади: Божић, Две жупе, Како је бата лечио крави?, Колико чика зна сена?, Бата се поново, Први Мијин раненик, Први Јекини живина, Ладина гавлобаба, Бата се цигурило, Пошом се сам!, и — Где је лепше? У свима овим комадима писац даје савете: како да народ успес свој живот и своје одношаје, на да му све буде добро; само што су ти савети изложени на један сувопаран и врло мало уверавају начин, те их је тежко пријети, исто као што их је тежко и читати. Ту нема ни једне приче — како је писац неке од ових комада хтео да изазове — не, то су обични, банални разговори где једна страна саветује, а друга, мало глумца, слуша и репаше се да

ће у будуће поћи другим, бољим путем. Али два су „разговор“ прво чудновата и врло коначна. Један од њих се води између „прих-Мије“ и његова савјетача. Не знамо шта је дао повода писцу да узме савјетче за мударју главу од „прих-Мије“? Чудновато! — савјетче даје своје гледишће о томе, како треба да овај поступи са њим... Други се „разговор“ води између снама-Јуде и њене краље; овде краља, у четири параграфа, чита снама-Јуде лекцију о чистоти и домаћу.

До душе, између ово много рђавих ствари нађе се и по која добра, али те добре су већ рађене „по другим изворима“. То се може видети на први поглед, те није потребно нарочито доказивање.

Што се тиче стила, он је прост, наиван; језик је често вулгаран, а речи и изрази су без велике пажње употребљавани. Хтео се бити и сунтије популарним на се отпило до вулгарности. — Наполетку, да не будемо неправедни, ми ни мало не сумњемо у спрежу и добру вољу писца; него само утврђујемо: да је књига промашила наменени јој циљ. — било што је у великој хитњости рађена, било што је за нација призивања узет прво непотресан књижевни рад (суви дијалози). Књига је наменена народу, а народ ће бити тај који ће је најмање читати.

Гртур М. Берг

Bibliothek ausgewählter serbischer Meisterwerke. Mit literarhistorischen Einleitungen herausgegeben von Dr. Friedrich S. Krauss. — Deutsche Verlagsgesellschaft, Leipzig. — In 8°.

Band V: Die Blume von Canosa. *Mater Dolorosa*. Zwei Novellen von Vid Vuletić Vukasović. Deutsch von Dr. Friedrich S. Krauss. — Leipzig, 1906. — Стр. XXXIII. и 110. Цена М. 1-50. —

Band VI. Liebe und Leben im Herzogland. Elf Erzählungen von Svetozar Ćorović. Deutsch von Dr. Friedrich S. Krauss. — Leipzig, 1906. Стр. XIV. и 167. Цена М. 1.

Читаоцима „Нове Искре“ позната је ова Српска Библиотека коју издаје десетори пријатељ нашега народа, вредан и плодан немачки писац Др. Ф. С. Краус. У мало времена изаша су још два свеска ове збирке — као што се то и из библиотерајских бележика у броју од асептура овога листа види: две новеле Виде Вулетича Вукасовића и једанаест прича Светозара Ђорђевића.

Др. Краус одлично зна српски а да би му се могле уопште икакве стварне замке у преводу чинити: његови преводи са српскога одговарају потпуно оригиналу! — О томе се може свако лако уверити ко упореди Краусове преводне и оригинале. Њему ни смета как њи ово шареница даламатинскога шарца, а дубровачкога заносе: он преводи тачно и течно. Краус се тузи на све тегобе при преводу Вукасовића: ала, нели, пуно оних чисто дубровачких израза које и Србин тешко разуме. „Његове слике на немачки превести знача тамај поново их немачки смислити“ (Vorwort, XXXI. и XXXII.). На икак је зато превод веран и тачан.

Die Blume von Canosa зове се у оригиналу *Тереза Гизинџа*, и изашла је у „Дубровнику“, календару

за 1901. год. под знаком ***. Друга је новела и у оригиналу *Mater Dolorosa*, и изашла је у истој календару, за 1904. год., под неусуднојим *Живо*. Ја ова два потписа Вукасовића нарочито истичем, јер је Краус и због њих, а и због неких ранијих предмета, дошао и доста редовно до једног погрешног закључка. То се пројављује као први пут крајем скоро кроз све његове предговоре („литературно-историјске увод“) у Српској Библиотеци, и то утврди и неопште рђаво на немачког читаоца и покаже му да и сам дође до потрешних закључака: да у Српској Библиотеци парје један безначајни критичар, на кога се Краус за увек оклопо!

Карловачки Терзат, добро позната личност једног карловачког професора, са којим Краус има, без сумње, личних размисли, није никако овај српски критичар од којег знају да дршћу и стрепе сви српски писци, и да се испред његова ђудалског и тивног расположења крију лесод анегдота и неусудности! Тај господин може писати шта хоће и како хоће: никада он неће моћи завести свекало јавно мишљење нити му окростити своје напоре у књижевности! Мени је лично тај злосрећни Карловачки Терзат, коме Краус из вистинитих напора пријатељ толику важност у критици, тврдећи да је он савеоан — на штећу Српске Библиотеке, познат ближе тек из Краусових Предговора уза Српску Библиотеку.

И то је ова иррациона страна ових иначе духовитих Краусових предговора: он тамо уноси ствари које не би требало да унеси! Ја се могу позвати личним пријатељством Др. Ф. С. Крауса, али — али узамим их беху сви разлози да се он окане оваквих размислица у овим предговорима! Краус иде својим путем!

По тврди Краусови: В. В. Вукасовић дуго се времена није сасе познати са својим редовима под нутним потписом — због „Карловачког Терзата“!.... Ми сви то, чини ми се, тек од Крауса сазнајемо...

У предговору уза V. св. има и иначе још извештајних ствари — а све њих Краус доводи опет у везу са — Терзатом!

Нето је тако општар Др. Краус и у „Signale aus der Serbischen Literatur“, које он скоро редовно уноси уза свик свезак Српске Библиотеке. То су критичке описне наших новијих дела која се Краусу на оцену налазу. Стварну критику нико неће избегавати, на ки како она горка и опора била: негодни је кад се у њу унесе и ствари често приватног карактера.

То су напомене које ја и јавно чиним Др. Ф. С. Краусу, и мислим да нећу бити осуђен! Ми смо ми сви захвалили на онекој послуживости Српске Библиотеке и међу немачки свет, али бисмо га и једно вољали да се окане извештајних забавица!

Ведре и дивне приче Светозара Ђорђевића из *Часног Одмора* изашле су у добрега збору и одличном преводу као VI. св. Српске Библиотеке. Не застајете нагла, језик је течан, израз снажан, и — није друкче него вам се чини да ово и није превод: Др. Ф. С. Краус заиста мајсторски преводи.

Уз ободна свеска иде и по једна слика: Вукасовића и Ђорђевића. То је врло добра идеја Краусова: да Немце упозна и са личношћу писачевог — негде крајна негде дужи биографски подаци, често преткани и духовити прилогани.

У новоме издању Српске Библиотеке одјавља је од ранија четири свеска: египатинја су и укупица ова

два свеска. Све Краусове публикације носе на себи и обележје развијеног укуса његова.

На једно се има потужити Краус са својом Српском Библиотеком: на њих јединствени немар! Просто се нико скоро и не бави о овим појавима. И ако је Српска Библиотека у првоје реду намењена Немцима, ипак би њи могли и наши људи држати: да се бар ко-
лико одушки овеке вредној и искреној пријатељу на-
шом, која не стаје ни испред материјалних жртава за
Српску Книгу коју он, као и сами народ, истински воли.

Беч, фебруара 1906.

Г. П. Ђв.

* Буро Триница, књижевни у Загребу, почео је из-
давати „Књижевне новост“, месечни преглед нових хрват-
ских књига. Овај библиографски весник развија се
беснило. —

* Овога месеца приказани су у Народној Пош-
ршту ова поштити: *Смрт маке Југовића*, драмска
пјеса у три чјевана, написао Иво Војновић (8. априла);
Свежане пренише, комедија у једном чину, од Молијера,
превео Душан Ј. Ђокић (14. априла); *Птице у кавезу*,
комед е пепанеи у једном чину, написао Св. Ђоровић
(18. априла) и *Ванушминова депа*, драма у четири чјевана,
од С. Нађенова, е руског превео Ј. Макевић (25.
априла). —

* 15. о. и. одржан је у Турину шести међународни
конгрес за криминалну антропологију. Делегати Кра-
евине Србије били су: г. Др Милан Веселић, сада
министар правде, и Др Божа Марковић, професор у
Универзитету. —

* Београдска Југословенска Читалница, основана
у почетку марта о. г., напредује врло добро. Сад има
157 разних листова, од којих је 12 српских, хрватских,
бугарских и словеначких. —

* У 2. отогодишњем броју италијанског месечника
„Nuova Rassegna di letteratura moderne“ штампан је
одличан превод г-ђе Уберте Гривој српске народне
песме „Бановић Страпљив“ („Il perfetto ego). Поред
овог штампан је и превод песме Рикарда Каталини
Јеретова „Notturno“ и Милете Јахњића Ленеог „На
гробу“.

* 5. о. и. у дворници Универзитета, предавао је
г. С. Митавић, у корист Кола Српских Сестара, о *ерно-*
горском женскину. — 12. о. и. г. Тих. Ђорђевић, у
исту сврху, предавао је о *познавању народа*. Улазница
је 0-50 дина, а одржаће се цео низ оваквих предавања.

* У Народној Библиотеци прочитано је прошле го-
дине из српске књижевности: 7466 научних књига и
3672 забавне књиге; из руске: 268 научних, 274 за-
бавне; из француске: 1175 и 631; из талијанске 90
и 104; из енглеске 89 и 68; из немачке 143 и 174;
из латинске 127 и 9. Мање од 20 књига читано је
из књижевности: старословенске, чешке, пољске, бугарске,
македске и грчке. У свему читано је: 10.603 научне
књиге и 4.938 забавних. — Поред овога, из Библио-

теке поново је кћуама на читаве 469 књига: устава,
стенотор, бележака, пртежа, рукописа узимаво је 5385
пута. Свега је на читаву било књига и осталих пред-
мета — 21.395.

* 12. о. и., на дан отварања Југословенске Чита-
онице, одржан је у Коларчевој сали други југословенски
час. Поред одличних концертних дела, предавао је г.
Драгутин Ивковић-Мелнак о *народном слогу у орна-*
ментичним. —

* Петар Пешћ, генералштабни мајор, штампаво је
књигу „Елементи тактике и тактичке радие“. Цена 1
динар. —

* Друштво за чување народног здравља (Београд)
расписало је стечај за модел поделог а јединог сезач-
ког одра, који треба да буде израђен од дасака или од
пружа, али тако престо да га сваки свака може изра-
дити. Поред планова за сваког куће и модела за њеи,
ово је већ трећи стечај који јасно говори о вредности
и значају Друштва за чување народног здравља. —

* У среду, 22. пр. и., била је у сали Универзитета
књижевна конференција у корист душевно оболелог сту-
дента и даровитог песника Милана Симића. Програм је
био: — Ва. Петковић: Dis; Милан Симић; Г-ђа Б.
Барјактарићева: Кривичан расанак, песма Милана
Симића; Д. С. Николијевић: Вожа Кнежевни; Сима
Пандуровић: О песнику; Коста М. Луковић: Стара и
нова драма. —

* 17. о. и. била је у Бечу напредна главна скуп-
штина Српског академског друштва „Зора“, која је ве-
ћала и једногласно прихватила братску понуду хрватског
академског друштва „Звоник“ да ии од сада зајед-
нички стан буде стан „Зорин“. Скупштини су прису-
ствовали и чланови „Звоника“. — Хвала свесној
окалаци! —

* У издаву Задужбине Доктора Љубомира Ради-
појевића изашле су „Потке из атрикултурне Хемије“
што их је написао професор Никола Весин. Дело је на-
писано за широке пољопривредничке кругове а цена му
је само 0-50 дина. —

* Ада Милоановић, пензионар, написао је „Треб-
ник за парилске нослове“. Прва књига изаше до 20
штампаних табака, биће у тврдом повезу, а продавање
се по 2 динара. Претплату, до 1. маја, слати фирми
Ј. М. Павловић и Кои. —

* Из „Нове Искре“ засебно је одштампан рад „Бео-
град од 1717.—1739. По архивским изворима написао
Тодор Стевановић Вилоски“. Књига има 48 страна вел.
ошкне и 8 литографских прилога. Цена је 1 дина. По-
требине прима администрација нашег листа. —

* Жарко Станић, трговац у Сомбору, оставио је све
имавне своје српском народу. — Тако: 400 јутара земље
Српској Великој Гимназији у Новом Саду, која ће ужи-
вати 80% прихода, а 20% „Приредник“ у Загребу;
двоспратну кућу у Вуковару и 40 јутара земље оставља
Српском Народној Позоришту; двоспратну кућу, у којој
станује, српској црквеној општини у Вуковару. Ова ће
овондова ступити у живот после смрти његове и синуће му.

* Штампана су „Правила српског академског лите-
рарног друштва „Бегун“ у Загребу“. Друштву је сврха:
а) да се чланови академске омладине српске удруже и
пораде на што ширем познавању српске, словенске и
остале књиже, исто тако историје и друштвених односа;
б) да заштитију интересе и диже углед српске академске

омладине, те да својим могућим средствима понаше напредак националне културе. Поред редовних чланова (редовни или напредни слушајни којег окупљето), друштво има и чланове утемељаче и помагаче. Утемељачи улажују једном за укуп 50 круна а помагачи 10 круна годишње. —

* Како је организован рад Срба у Америци види се из књижевних „Записаних IV годишње скупштине С. П. С. „Србобран“ одржане 4.11—11.12. септембра у Harrisburg, Pa. — Штампарија „Србин“ Рад. А. Порубинића, S. S. Pittsburgh, Pa., 2622. Sarah Str. —

* Свет. А. Ђулибровић, учитељ у Савицевићу код Шапца, јавља да ће кроз који дан изићи његова књига „Како је у Беоину?“. Цена је књиге 1 динар. Преплату прима Божо П. Милановић, трговац у Шапцу; пољовина прихода уступиле се „Колу Српских Сестара“. —

* Ст. С. Илић, српски учитељ у Сомбору штампаше је своје дело „Последњи данци земног живота Господа нашег Исуса Христа“. Цена је 40 динара. —

* Ф. Средановић, српски свештеник у Вилхордшту (Америка), похвалу је полумесечним духовним часопис „Вјера и Разум“. До сада су изишли три броја разноприсне садржине. За нарочиту је похвалу што лист износи постанак и развојат српске цркве и српских свештита у Америци, али из њега долажемо и за разлику између Руси и Срба на црквеном пољу. —

* Љубомир С. Савић превео је и написао предговор и поговор уз дело Ђола Леарта „Узориц перовања у Беоа“. Књига има 61 страну, а цена му је 0-30 динар.

* Д-р Н. Ђорђевић превео је „Скопје“ А. С. Пешкина. Књига је штампана у Арханђелу Штампарији, има 149 страна, а цена му је 1 динар. —

* Вугарско сликарско друштво „Савремена уметност“ основано је 1903. год. у Соваји. Судељовало је до сада у Првој Југословенској Изложби (1904. г.), приредило је изложбе слика Николе Михајловића, А. Наумова (1904.), А. Војиновића (1905.) и П. Морозова (1906.). Председник је друштва Ј. Војина, а ово је друштво још пр. године узело иницијативу за припремање Друге Југословенске Изложбе (Соваја), која ће бити свршена за крај прве половине месеца августа ове године. —

* Српско академско историјско друштво у Загребу јавља да има још 500 примерака Српчане приповетке „Буквалин“. Да би и овај остатак великог издања нашо још читалаца, управа је спустила продајну цену од 2 па 1 круну. Порубине прима свака књижара. —

* 18. о. н. ујро је у Котору нападња Герасим Петровић у својој 86 години. Покојник је био један од ретких родољуба српских, и није био апатијер културно-просветног покрета у Далмацији баш његова суделовања. Био је покретач и тредник „Српско-далматинског матавиза“, оснивач „Матице Далматинске“ и „Народне Читавнице“. Написао је валалу расправу о патареници (богумјална). Сахрањен је у манастиру Савини. Покој му чиститој души! —

* Словеначка Матица (Љубљана) спремила је за 1906. год. две књиге: 1.) *Легенде*, уређује секретар Матицини; 2.) *Зборник*, уређује А. Пантар. (Садржина: Д-р. Фр. Илић — Чешко-словеначка узајамност; Два животиса; У. Суван — Језикословни лабирин; 3.) *Народне песме*, уређује Д-р. К. Штрелек. Х св.; 4.) Преводи са српске књижевности: *Порсто право*, драма

у 5. чина, написао Лав Толстој, уређује Фр. С. Финигар; 5.) *Уставине Д-ра Јосифа Бошняка*, уређује М. Плетершник; 6.) *Књига књижевника: Мартин Качур*, приповетка Ивана Цанкара; 7.) *Забавна Књижевника: Зборник новела*; 8.) *Хрватска Књижевника*, уређује Д-р Фр. Илић. —

* Матица Словеначка (Љубљана) прихватила је за своја издања „Горска Вијена“ у преводу проф. Рајка Петрушка. Уз превод биће и исцрпан коментар, којег смо један део објавили у 1. овогодишњем броју „Нове Нове“.

* Ове јесени напредује се четрдесетгодишња књижевниог рада Пољске Елине Оржешкове. Одбор за прославу прихватио је већ скупљању добродошлице прилога за оснивање вишег женског училишта имена Елине Оржешкове. Одбор ће приредати и три изложбе: једна ће приказати личне предмете великих Пољака, друга разицат пољског историјског сликарства, а трећа историјски преглед рада пољских жена. —

* У Српском Лекарском Друштву утерфен је овај ред предавања: Д-р Ђ. П. Немић — „Оптичке особине савременог микроскопа“ (24. марта); Д-р Ђ. П. Немић — „Општа и специјална обрада ока за патолошко-анатомско испитивање“ (8. априла); Д-р Милош Ђ. Поповић — „Патологија и терапија албесларног периститиса“ (22. априла); Д-р Демостен Т. Николајевић — „О абдоминалног твусу“ (6. маја); Д-р Милан П. Јевремовић — „О стубајуњу неверних болести и регуларну проституту“ (20. маја); Д-р Веј. М. Суботић — „О табесу“; Д-р Ђ. П. Немић — „Веза између обољевања и централног нервног система“ (2. септембра). —

* Д-р Војислав Ј. Суботић изабран је за дописног члана Краљевског Угарског Лекарског Друштва у Будимпешти. —

* Српска Краљевска Академија издала је од онога постанка (1887. год.) до данас: 27 Гласова првог разреда, 42 другог разреда; 5 Споменика првог разреда, 37 другог разреда; 19 Годишњака; 6 књиге Српског Етнографског Зборника; 4 књиге Зборника за историју, језик и књижевност српског народа; 23 књиге посебних издања и 2 књиге издања Батаљкина Фонда. —

Плод осмодинамне борбе за ђерско просветну автономину у Босни и Херцеговини. Написао К. Ђурић, Срп. Дубровачка Штампарија, 1905. 8*, 31 страна.

Библиотека Малог Позоришта. Свеска I. *Свебо Срби*. Историјска слијачица у 3 чина. Написао Михаило Стретенковић. Цена 0.20 пр. дина. Издање Рајковића и Ђуковића, Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1905. 8*, 48 стр. —

Библиотека Малог Позоришта. Свеска II. *Не божим од школе*. Прича из читавке, у 2 књиге. Написао Т. С. Ст. Цена 0.20 пр. дина. Издање Рајковића и Ђуковића, Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1905. — 16*, 24 стр. —

Библиотека Малог Позоришта. Свеска III. *Невеза*. Драма у 4 чина. Написао К. Р. С. Издање књи-

жаре Рајковића и Ђуконића. Цена 0.20 пр. д. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1906. — 8°, 71 стр. —

Библиотека Малог Позоришта. Свеска IV. *Немања*. Историјска слика у 4 чина. Написао Мил. Сретеновић. Издање књижаре Рајковића и Ђуконића. Цена 0.20 пр. дин. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1906. — 8°, 52 стр. —

Српска Краљевска Академија: *Годишњак XIX*. 1905. Београд, штампано у Државној Штампарији 1906. — 16°, стр. 567. Цена 1.50 дин. —

Српска Народна Књижевница. Свеска прва. Уредбује Стеван Бешин, српски нар. учитељ. Издаје и штампана Српска штампарија Владе П. Бајића. Сонбор, јануара 1906. год. Поједице свеске стају пет новчића. 8°, 48 стр.

Деоба Јакинчића. Драма у три чина. Написао Мита Јакинчић. Издање и штампана М. Снајћа, Срем, Митровица, 1906. Цена 1 круна или дин. 1.10. — 8°, 71 страна.

Природно стање Русје. Један кратак поглед од Драгана Јаљченића. Београд, Нова Штампарија — Диндовић, 1906. Цена 0.30 дин. 16°, стр. 55.

Фонд Милоша М. Марића. Тестамент Ангелине Марићке и *Правила за његове Фондове*. Издање Министарства Просвете и Црквених Послова. Београд, Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 16°, стр. 18.

Драгутин Никистри. Предавање Никистријево у Коларчић сали. 12. марта 1906 год. у Београду. Београд, Штампана Савића и Кох. — Космајска ул. бр. 16. 1906. — 16°, стр. 24.

Реклама и њен значај. Значај рекламе. Поставак и историја рекламе. — Рекламе у Америци, Енглеској, Италији, Немачкој и Русији. Рекламе код Срба. Како треба писати огласе? Девет записница рекламе. Написао Јован Ђ. Ковачевић. Београд, Електрична Нова Трг. Штампарија 1906. — 8°, стр. 63. — Цена 0.80 дин.

Алауст Бебел: Политичке странке и синдикати. Превео с немачког Милан Стојановић. Издање Радничког Савеза. Београд, Штампарија „Бранко Радичевић“, Бранкова 18, телефон 69. 1906. 16° стр. 59. — Цена 0.20 дин.

Животин Ст. Видаковић. Суровена Посматрања. 1899—1902. Проза. Књига прва. У Београду. Штампана Ч. Стевановића преко од „Руског Цара“. Београд. 1906. — 8°, стр. 62. Цена 0.80 дин.

Пре и после 29. маја. Реч у своје време од Застапника његова. Београд. Електрична Штампарија С. Хороница, Цар Урошева ул. бр. 5. 8°, стр. 37. Цена 0.30 дин.

Факултетске уредбе Универзитета. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — Цена 0.40 дин.

Уредба о дари. Издање Царинске Управе Министарства Финансија. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 8°, стр. 16. Цена 0.50 дин.

Издање Главнота Савеза Српских Земљорадничких Заједница. Свеска двадесет друга. *Узгоса за извођење осетљивих оседа помоћу вештачког бубрега*. Од С. М. Лозанића. (Друге, увећано издање). У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 8°, стр. 41. Цена?

Практичне поуче о густу винове лозе. Написао Ђорђе Ж. Стојановић, настојник крајинског лозног расад-

ника у Букву — Петови. Нова Штампарија М. Де-спотовића. 1906. — 8°, стр. 95. Цена 1 дин.

Статистички Годишњак Краљевине Србије. Издаје Управа Државне Статистике. Осма књига 1903. *Annuaire statistique du royaume de Serbie. Publié par la direction de la statistique d'Etat du royaume de Serbie. Huitième tome 1903. год. Београд Белград. Државна Штампарија Краљевине Србије. — Imprimerie de l'Etat du Royaume de Serbie, 1906. — 8°, стр. 774. Цена 10.50 динара. Prix 10.50 francs.*

Господину Николи С. Ђорђевићу Књижевнику. Одговор на његову брошуру „Мисли једног селанца о економским приликама Краљевине и његове околине“. Мото: „Турд је орах војска члановата, Не сложи га за тебе положи“. Негом. Београд. Електрична Штампарија С. Хороница. Београд. 1906. год. — 8°, стр. 16. Цена 0.25 дин.

Ријеч Црногорске Универзитетске Омладине о ир-ликама у Црној Гори. Београд. Штампана Савића и Кох. 1906. — 8°, стр. 13. Цена?

Београд од 1717. — 1739. године. По архивским изворима написао Тодор Стевановић Вилонски. (Препечатано из „Н. Искре“). Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије. 1906. — 8°, стр. 48. Са 8 слика. Цена 1 динар.

Мајор Купи, Српско—Турски рат 1885. год. Са 1 скица. Тактички примери из рата најновијег времена 1880—1900. Прва свеска. С немачког превео Жив. Т. Павловић мајор. Београд. Штампарија „Бранко Радичевић“. Бранкова ул. 18. телефон бр. 69. 1906. 8°, стр. 155. Са једном картоном. Цена 2.40 дин.

Les forces centrales dans Nature. Par G. M. Stanojevitich professeur à l'Université de Belgrade. Ancien élève de l'Observatoire de Mendon. Belgrade. Impression et édition de l'Imprimerie d'Etat du Royaume de Serbie. 1906. год. В. 8°. стр. 90. Цена?

Уговор о Трговини и Царини између Србије и Немачке. Издање Царинске Управе Министарства Финансија. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1906. 8°, стр. 47. Цена 1.50 дин.

† *Коста Д. Шумиговић*. У Београду. Државна Штампарија Краљевине Србије 1905. год. 8°, стр. 19. Цена?

Закон о изменама и допунама у Закону о уређењу Управе Фондова од 8. Јула 1898. год. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. 8°, стр. 6. Цена?

Студије о софину трупа. Од Ј. Фен Верда д-р Вернон, генерала и шефа 14 пешадијског (померанског). *Први део*. Пешадијска дивизија у саставу корпуса. Поштова врлодош Фен Геслер, пуковник и командант 4. гар. пешадијског. Превео М. Мариновић пуковник. II свеска. Са 1 борбеним планом. Београд. Штампарија Д. Димитријевића. Јаван-Бегова улица бр. 1. 1906. 8°, стр. 94. Цена? III св. са 3 борбена плана 7°, стр. 143. Цена?

Практични српски зрци. Две приповетке од М. Несторовића. Издање нишњине. Београд. Штампана К. Грегорића и друга. 1906. 16°, стр. 30. Цена 0.30 дин.

Грех и освета или жена мртвог човека. Сепарациони роман. Св. I. Београд. Издање Штампарије Светозара Николића. 1906. — 16°, стр. 16. Свеска I—V. Цена?

Гајене ископне реше. Практично уметно удешено за српске земљораднике. Издање Краљ. Српског Пољопривредног Школе. У Београду. Електрична Штампарија С. Хорвица 1906. 16^е, стр. 20. Цена?

Говор Дра Војводе Марко Николића, напредничког одборника општине београдске о општинском програму напред. странке. Препечатано из „Правде“. Београд. Штампарија „Бранко Радичевић“, Бранкова ул. бр. 18. 1906. — 16^е, стр. 48. Цена?

Министарство Финансија. Државно главно рачуноводство. *Упутство старешинама грађанских надлежности у Београду, који су наредбодавци другог степена за извршење државног буџета.* У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 16 страна 10.

Реч Архиепископа Београдског и Митрополита Србије Димитрија на Васкрс 1906. године. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 8^е, стр. 7.

Нацифистички покрет у XX веку и Хамма Конференција. Од Свет. Николајевића. Изд. XXV Чудневе „Годишнице.“ (Штампано у сто педесет примерака). Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. г. — 8^е, стр. 70. Цена?

Управа Државне статистике. Direction de la statistique d'Etat. Статистика Краљевине Србије. *Statistique du Royaume de Serbie.* Књига XXVII. — Tome XXVII. Београд. — Belgrade. У Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. год.

Статистика Земљорадње и жетвенога приноса у Краљевини Србији за 1902. годину. *Statistique Agricole du Royaume de Serbie pour l'année 1902.* С једним картографом и једним дијаграмом. Avec un cartogramme et un diagramme. Београд — Belgrade, У Државној Штампарији Краљевине Србије. Imprimerie de l'Etat du Royaume de Serbie. 1906. — 4^е, стр. 307. —

Једно обавештење о државној штампарији од Гв. М. Клајна. У Београду. Штампана Ч. Стефановића преко од „Руског Цара“. Београд. 1906. год. — 8^е, стр. 15. Цена?

Издање Дротерије „Гулар“ Београд. *О утицају јодберије под микрофула и сифилиса.* 8^е, стр. 6. Цена?

Српске Државне Железнице. Промиса о накнадама за теретне радове. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 12^е, стр. 10.

Јован Ристић. Успомена на једног великог трговца од А. Васиљевкића. Београд. Штампарија „Бранко Радичевић“. 1906. — 16^е, стр. 16. Цена?

Закон о поштоматима донетим у првом редовном сазиву Народне Скупштине за 1. октобар 1905. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1906. — 8^е, стр. 37.

Служба груписног генералштаба у мирно доба, од Ф. Јанковића генерал-лајтнанта. Пренео с немачког генералштабна потпуковника Малутин Гр. Миливојевић. Препеано по другом издању повећаном и допуњеном према најновијим прописима. Београд. Досетје Обрадовић — Штампарија Але М. Станојевића. Чика Љубица улица бр. 8. 1906. — 8^е, стр. 164. Цена 4 динара.

Додатак „Ратнику“ уз списак за април 1906. године. *Географија Балканског Полуострва.* Књига IV. Војна Географија Босне, Херцеговине, Црне Горе, Далмације и Грчке. По разним изворима познато Милевој Ј. Николајевић, генералштабна потпуковник у пензији, бивши професор Војне Географије на Вој. Академији. Издање уредништва „Ратника“. Београд. Нова Штампарија Давидовић. 1906. — 8^е, стр. 286. Цена за преплатнике „Ратника“ 1.50 динара, за неуплатљиве 3 динара.

Живојин М. Петрић: О пратном положају Босанца и Херцеговаца у страним државама. Пренео с француског Илја Шупековић уривник. Препечатано из „Бранка“. Београд. Штампарија и стереотипира Тодора К. Наумовића. 1906. — 8^е, стр. 76. Цена 1 динар.

Savine mile ispomene. Senj, 1906. Tiskara T. Devčića et. 8^е 73 стр. —

110 издање Задужбине Илије М. Коларића 110. *Слик и приповетке А. Коларића.* Београд, штампарија Светозара Николића, Обилањев Венац бр. 2., 1906. Цена 2 динара. — 8^е 221 стр. —

111 издање Задужбине Илије М. Коларића 111. *Гористашке.* Књига прва. Радован Тугуза-Перовић Невескињски. Београд, Штампарија Светозара Николића, Обилањев Венац бр. 1. — Цена 1 динар. 8^е, 301 страна.

Мале Библиотека. Св. 115. Бр. 1., година VIII. 1906. Уредник Ристо Кисић. Властник: издавачка књижевница Пахера и Кисића. Служ. Матаруза: *Цар Душан.* У Мостару, штампарско-ујетнички завод Пахера и Кисића. — 8^е, 49 стр.

Један српски добротвор. Ниласо М. П. Са ликом Љубомира Р. Крикловића. Издање уредништва „Мале Библиотеке“. Цијена 40 пара. У Мостару. 1906. Штампарско-ујетнички завод Пахера и Кисића. — 8^е, 83 стране.

САДРЖАЈ:

У чин светости, од Гр. Ђековића.
Познато весеље М. П.
Јела и садиба. Т. Достијевић. Пренео с руског Гитур На. Берн.
Ново, весеље Миломира М. Петровића.
Ски, трагедија у чет чина, написао П. Корсје, с француског пренео Н. Марковић (напомене се).
Finale, весеље Вој. П. Ђековића.
Тавно аки во Золотојци, од Александ.
Ко весеље утиски, весеље Влад. Стаменковића.

Књиг Нико Војиновић, од К. Луковића (напомене се).
Масовско Ужетињско Кооперације, од П. Ђековића (напомене се).
Листећи: Душан Ђековић. — Пошта. — Крајем себурара.
Уз неке слике.
Хроеник (Наука, Књижевност, Развој, Библиографија).
Слика: На трију. — Младост. — Букат мира. — Ступица. — Циљин у Македонији. — Слестинска хазава. — Села у словенској Крајини. — Погледа на Солути. —

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Жикадова улица број 29

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаџа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама женских и за српску пошту, Кебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожане робе;

Жакета, Кепова, Сукања, Валуза, женски Кошуља, Гаџа, Рекла, Мидера, Муфова, Чешљева, Уносница, Халиница деч. и за повојнице, Капица и Венџица;

Спреме за удаваче и девере, Шалова за куковске свате, Свиле за превезе, Огртача за младе (целерива), Албума, Мираса, Сануна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантериских новостя.

✚ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✚

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД Кнез-Михаилова улица бр. 34. ДО НОВОГ ГРАДА ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште скупштинских књига као и веома богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима; прима претплату на све новремене списе и нове журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шпале у куту.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикалија за гласовир, виолину и т. д.

Свако дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара набавља за најкраће време по оригиналној цени, без даљих трошкова.

✚ Нарочито се обраћа пажњи п. н. да књижара има на стоваришту велики број антикарских књига, како стручних тако и из лепе књижевности, које продаје испод цене. Она и набавља антикарске књиге по поручењу и по цени утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики избор антикарских каталога чужних светских антикарских стоји свагда на расположивој свезице. ✚

Књижара купује од приватних лица поједини употребљена дела као и цело библиотеке свагда по доброј цени. **КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leibbiblio thek), која се састоји из 6000 разних, изабраних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је два динара са неограниченим правом читања.**

✚ Каталог уписа и списак врста књига и музикалија шале књижара свакоме на захтев бесплатно. ✚

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО

ЗА ОСИГУРАВАЊЕ

БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1883. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мираз леци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат, предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Бавља обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости поштом, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигурањима на унутрашњости одлашано је плаћање и тиме, што је за сваку варош овлашћен бар по један поштом завод, ради пријема уплата за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан слаати уплате у Београд и плаћати се трошковима око поштарине.

✚ Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Фонда. ✚

У НАШОЈ ГАЛАНТЕРИСКОЈ ТРГОВИНИ

ИЗБОР ЈЕ

највећи и најлепши

РОБА ЈЕ

НАЈСОЛДАНЈИЈА И НАЈОДЛИЧНИЈИХ ФАБРИКА

ЦЕНЕ СУ ЈЕФТИНЕ И БЕЗ КОНКУРЕНЦИЈЕ

За ове артикле:

Шешира филцаних и еламених у свима фасонима бојама и црпама;
Цилиндера од платна и атлаза;
Рубља мушког и женског;
Обуће мушке, женске и деочије;
Спреме за удаваче, младожење и девере;
Мидера у најодржнијим и најсавршенијим системима,
а на најодржнијим светске фабрике под знаком Р. D.;
Креватна мушких;
Кељача Петроградских, мушких, женских и деочијих;
Рубља мушког и платеног, зимског и летњег; плаћу
кота и од Др. Јегера, са гаранцијом да је право;
Рукавица и капа свију врста;
Кишобрана и сунцобрана, мушких, женских и деочијих;

Парфимерије, као: сапуна обичних, финих и најфинијих од 20 цара до 3-50 дин. ком.

Затим: јириса, теста и прашка за зубе; воде за уста, прашка и помаде за лице; воде козметичке, воде за одржавање, растеше и брзадисање косе; бојина за браду и косу и помаде за бровне;

Лепеза, обичних и за балове;

Марама: климатских, штотаних и свилених за среску ношњу;

Марама дешних у свима врстама;

Кебета, штатона, кеса, повчаника, табасера, торба, албука, дугмета за крагне, прса и манжетне; четка за одело косу и зубе; чешља, пораменица, и остале галантериске и помоћне робе.

Препоручујемо поштованим купцима да се о свему озове и увере.

КОСТА НИКОЛИЋ И ДРУГ
БЕОГРАД

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ
У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА

и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

компаније за хартију

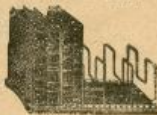

Пом. 164 стаја комад
2-50 дин.

Сенкова утика
за писмоу која паде од црвена.

компаније за књиге

наслони по овој слици
по 344. стају 10 д.

Ова је утика израђена
тако, да апсорбује црвену масти
при писању; црвена прст
ова своје утикало

утикало стаје 3 дин.

Утикало утикало имамо једи
напољско врсте и то:
од 6, 7, и 12 дин. ком.

утикало од каучука са златним пером

Поздрављају са с. г. денаре, трговце, ножињере, чиновнике, путника и т. д. Утикало по овој слици са златним пером стају 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске утикало са златним пером стају 7-50 и 10 дин. комад и са црном 4-50, 6 и 8 динара комад.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

— ГОДИНА ОСМА —

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Београд, Кнез Михаилова улица бр. 33, у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда наредно добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најчистијих за женско одело.
— Свице за хаљине, пречезе, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и либодета.
— Атлаза као и Свице беле за вечнае хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штинераја, Апликација, Чипана, Чипканог штофа, Позаменгерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофових и нештофових. — Гарнитура за кревете. — Платна кончаног као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметака.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послуга је узлазна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Оксфорда и Зефира у свима бојама и ценама;
Цвилика и Градла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним мустрама;
Везова бели на обичном платну, батисту и коперу;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штриглама и клубадима; обичног, свиленог и француског.

Тепиха и простирача готови и на метар;
Завеса чипани, штофани и аплицирани;
Чаршава штофани у гарнитуре и засебно одвојени;
Мебл-Штофова вулева, полу-свилена и свилена;
Жаниле- (Мокега) на метар у 130 см. ширине;
Драперије за прозоре, готове и на метар, у пилету и штофу;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруџбине за све крајеве у Србији извршујемо најбржијим и најбољим.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-вићу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капитан-Минина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

БИБЛИОТЕКА
ЖИВОЈИНА П. СИМИЋА
БИД. ДИРЕКТОРА И ЊЕГОВЕ ПОМ. ДЕШЕ
БАСИЛИЈА И БРАНИСЛАВЕ

Вана

Не, одишета.... Ђаво би га знао! — Није све у реду. Вечерас кад сам ошет пошао госпоњици Вани, то се могло најбоље прилетити. Осетио сам како ми срце живље куца и крв јаче струји по жилама. Ни јачи пред њом не осећа се бола. — За цело има нешто, јер — по то је, можда, само извешташ напад сентименталности, тренутни утицај раздраженог расположења.... Али хо ки сме, најзад, јачити да није баш оно што се највише бојиш? — Истина, рачунаш на године као на објон кинескога зида.... али, али, кажу, да зубав има ту чудновату особину да покладиш из небуха потражиш своје право. Ерго ваља јој места нацинити.

Остајем и даље при томе да себи на најнемогућније начине уверим, како је све то само обичаја, можда само заблуда каквога пернигог копчања или сувишина навала крви. Чашаца ликера и — нир!... Па ипак ја се тако стидљиво кријем од те своје болесне жуде и у лутини дижећу ваку на своје болесне перве. А у глави ми вибвира само једна мисао, старинска и стара као и свет што је: лакше је своје болове у двоје подносити. Дакле, ваља паћи некога који ће подолжити терета једног са мном пући досадног уљидом живота — и отарбиња је спасена....

Ха, ха!... Нешто à la Шоппенхауер: оба се рода спајају да произведу нов род, са истих теретом на плећима и замком о врату.... Да красна резултата!...

У осталом, госпођица Вана је врло пријатна; ја и сам увиђам, како се у њену друштву најрадије задржавам. То правдам тиме, што је круг пријатеља увек један исти, са истих навикама и правним разговором: о стројој изградњи нашег морала и епизоцији која иде од аргумента.... Овако, збоља, осетим како се мало разонодиш и удахнем другог ваздуха. Он, истина, хирине јако на парени од јергована (почео сам да уображавам, како је то једини отиен мирне, јер га она употребљавала), али у коме нека глупа зачина наше свакидашњице. Овако као кад човек после превалењог пута одахне у хладовинах...

Унапред изјављујем да она на себи нема ништа што „заљуђује“, нити да пак нема дела појава „франтира“. У својој тврдињи пошва бих чак и даље, готов да кажех, како је и она један примерак „просечног човека“. Само кад из нејина целог бића не би вејао озај пријатни тон отмености, својствен само жени дубоко интелегенције. Њен глас је сигуран и звонах, ириран и равнотеран, без писоких дисканата; она не воли много да „прича“ (још једна скромна особина), како би била у могућности да што чешће покаже своје одишета красне, беле зубе. Њене

очи ни сувише велике, ни са болесном чежњом девојака за удавањем (можда је баш то оно што је нарочито веже), поглед миран и искрен. Слободно је погледати у те очи. Нема ту никаквих „страшних“ дубина, али се од предсобља ништа даље и не види. Унутрашње собе затворене су пратина и завесана као у свакој владиној кући.

Скуп узвешти: она даје утисак — да наше прилике — прво образоване девојке. Њена су сујена тачна, а њена размисљена и конзеквенца плавају дивљене — женска која је већ дуго на својим погачама. При тој она се са правом лисичином обавишћу чува свега, што би код жене модерних погледа могло да дисхармонијско дејствује. Она се не завеси невиница (за њу је живот најчистија поезија), али зато радо говори о музици и литератури; њен је укук таква, да се за сад морам сложити са њом.

Дакло, све на своје месту. И поуданост и хармонија и чистота. Можда неку бити тако далеко, да скоро само у томе гледам кутну спасена. И као какав стари природњак кунни, прибирам, тражим све оно што је на њој лепо и отмено, све оно одлике што имају вредности, и тако што... Зашто? — Слажем раније и за се свирам неску срећна детета; с нестрпљењем очекујем, да се ошет обрем у њихову зеленим салону за пријатељ, да опет чујем њену лаку, тежну и коректну конверзацију. Корак сам ближе породичном, пристојном човеку.

* * *

Вече. Свугде мир. Само онде онде у далеком пространству звук звона на вечерњу молитву, што га наноси кад вечерњи ветрић.

Буде томе. Топла црвена светлост просипа се по затворено-зеленим одајницама виских бредулака; у висили круна старих лива и омерика бледо-жута светлост погоста; на таласастом огледалу безбожне водене површине већ се указују црне, нејасне сенке.

А сунце томе све више; све је блеђа његова светлост над околним светом; сенке се појачавају и као да стварају бедем црних авести; тишина је тако тиха, да и сам дисај престаје...

* * *

У њихову салону. Један потпуни tête-à-tête. Кроз раважнуте завесе пробија се сурак и у салону се предмети с мучком распознају.

Слушам њену конверзацију. Обичне, свакидашње ствари. Можда у неколико досадно, на никак пријатно. Површно и без дубина; у ласки обавица и са обичном мирношћу. Нарочито дејство после „духовитих“ унована.

„Да се донесе светлост?“

„Ах, не, госпођице!... У осталом — зар Ви не осећате пријатности полуцрнка? — Слободно је човеку седети и моћи оставити широко поље. Из даљине мисли се прихрадају тако угодно и немо, а крв лакше струја кроз закорено жила.“

„Обична Сизифов посао. Мозак ради и дан и ноћ, окреће се око једних истих мисли и покрај толико агентне поље не донесу никак нових проналазака.“

„Усул смртног човека.“

Пауза.

„Мени је тако чудно на души.“

„Страх пред визијама —?“

„Ах, да! Вида је у жалости за неким даљом средњицом.“

„Бог зна шта све човек очекује и како је себи та очекивања унео у главу? Зашто некако истински правог имена за ствари које оне конкретно имају? Него снови, снови и лет душе у алина...“

„Тја!“

„Строго узевши, од живота се не сме тако много очекивати — не!“

Светитељу, само не на ту страну.

„Хи, од живота? — Ствар личног искуства и размисљана. У њеним тренутка ми само осећамо како смо ту. Ипаче стојим на обали и не онажам куда таласи гоне.“ —

„Нит' се што постиже, још мање до чега долази. Ведај крај!... И сад не бити болестан пред својом девицом некога?“

„Ја бих га више полео као чашу вина. Исканили до дна. — Но, то би било већ замишљивије!... Овако, мало по мало.“ —

„Томко ужасне борбе за мир и живот... а он стоји ту у сред нас. И мало само храбре воље и себи рећи: Оно што пред собом видимо, то приличи.“

„Хи, хи, и бити добар напана или добра мама?“
Смехоме.

„Редите ми, јер само с вама могу о томе слободно говорити: понимате ли и Ви кадгод на сирт?...“

„Аха! Ондали обрт и сигурни предзнаци: све девојке непосредно пред своју удају радо говоре о сирти.“
„Ја?... О, да! — А Ви?“ —

„Али не овда кад. Ваи она које блиско лице задеси, него онда, на пример: Ви седите и мирно пушите своју цигару...“

„И она онда — не сирт него очајање при помисли на то, неонадно нађе.“

„Са сник!“

„Затварам врата и бежим. Кањанска тишина и чашица шерија имају дејство хлађења. У осталом, ни то није оно што не би требало пожелети. Бар ће доћи жељени мир и на моја врата неће закуцати више јад и невоља светска.“

Махине главом.

„На никак човек се тешко решава да умре. Можда је то због инстинкта за животом, који све могуће чини и покушава само да не утине. Друга би ствар била, кад би се дотле дошло, да човек сам себи рече: „Покушао сам све, живот ни не може више ништа понудити, дакле, ваља кидати.“

Гонцало Билбао

Робинь

„И при том, и ако је уверен да је живео само једна велика и правна провала, он је ипак у стању да себе захра на стотине могућих начина и да у последњем тренутку ипак потражи некога, који ће с њим руку под руку ићи кроз ту мрачну пустању...“

Светлост је донета.

У углу седе госпођица Вава са потпуно бледиим лицем; онај прилаз њених очију у највећој мери одудара од њених бледила.

„Зашто се не удате?“

Гледам је потпуно залубљеним очима. Махнем главом.

„Ја ли ту лежните загонетки?“

„Бар привремено. — Не достаје превена за такве мисли.“

„И овет наплатитивно средство?“

„Данас је све лецијива. Радикалних средстава у опште и нема.“

Вава смагну раменима.

„Дакле, муж!“

„Односно жена. — И сам добри Бог при стварању живота нисао је на то. Адам је стајао у рају. Али бити сам — ни у рају није пријатно. И поред њега нађе се жена, нежна и топла, и својим дубоким очима милвала га је, док не прође указ ноћи... Зар живот не показује јесту славу?!...“

„Ха, ха, ха!“

* * *

У кловни сам. Поред мене журно промичу служитељи, стално, аутоматски, без покрета и говора. Дим се издиже у густим и синим млазевима и губи извор обојене таванице; звук лонти блажидарских допре ми кадица до ушију. У целом околу нераговетан жагор, налик на потпуно збујање. На бие-у седе мизери, нека плавокоса и депресијата Невилда, и са осекном гледа у зашарениот ђака, који погледом прождире белину њених груди испод провидне хаљине.

Ипак сам од Ваве отишао нерасположен... Ваве да однесем... Омет ноћ тешка као олово, без мира и сна. А мислио сам тако се пријатно одморити после дугог гледања у њене мрке очи. Ништа — као да је са њом ишчекао и онај добри дух који ми је у грудима невао тако слатку неску задовољства. Све ми је премо, празно, пусто... На све стране праг, праг! Ништа даље од жреке у којој тако угодно седе моја сунчалчења и јад отуда. Особама како расте моје рђаво расположење и зле мисли подижу своју главу. Буда? Како? — И омет пливач по водама расуђивања. Ха, тај бедни мозак!...

Шта могу најзад да очекујем? Јесам ли, збиља, залубљен? Је ли то најзад тражени мир? — Но, по!! — Могу ли сад отпочети на четресто темељу задата? А зар стварнош још нешто на чему би се могли здрави тежети поставити? — Ва!... Будалаштина!!... Дакле, накући на се свечано одело и памприсане рукавице и са укрупненим вратом и лицем које одaje мипу проше-

сора латинског језика, стати пред доброта шапу и тако и тако: „Ваши ми се кћи допада, дакле“ — и т. д. Ил још боље: начинити излет у двоје, у сумрак, и ослушкујући с њом досаднога слављу, са „убуркаваним срцем и потресеном душом“ пасти пред њом и:

„Леопора, Леопора,

„Бог је свеодо да сам твој!!...“

Пхи, да ђавола, како све то звони! Тауно, ужасно гласно и по њаво кдототски.

Слабост — то је име за сву мужевљу јачину прека жена. „Man geht so überall herum und sucht schliesslich Zuflucht bei einem Weibe...“ Но збиља, красна утеха! И пред извесном госпођицом Вавом ја застајем и осећам дување срца (спетитолу, она је идеал од женске и свеомугће) и пред толиком њених очију мене обутима такво расположење и нилина, као да ми илако жалеко протече кроз груди. — Ах, Господе, већ тако далеко? Не могу без не. Она је дакле да мене свекодижа култ, conditio sine qua non за живот!... Но, то би одишта била идеја, величанствена идеја... Не, не, не! Нећу — и мир! Затварају своје каније и срцу свирам неску сакообане. Мраћу је за то што је волим (какав згодан парадокс)!...

Не дам да она постане све; вера и Бог, моја нисао и одличност, ја сам... Не, ја хоћу Ја да останем и — basta! Паметноме је доста. — Јер сви путеви воде само једној тачки — разочарању!... All right, мој добри Вајде... Хе, хе, како је то генијално! — Зар не?... Још чашину шејаја!...

* * *

После неколико дана. Био сам потпуно за себе. Хтео сам се подати другим утвацима досаднога дана. Већ ми је отужна да нехладношћу једини мисао: Вава и њен снежна врат са меким унојцима пресе косе. Покунавам да дођем до резултата: како се све то уврло у моје биће и тако као тешка болест угрижала, бола и уједала... Лагано, постепено, тајом прикривало се нешто потпуно страво лице и улачило у моју душу, у ток мојих мисли, кидијући, ништили атоне моја расуђивања; тамо је простирала своју широку застирку да мирно отпочиње; тамо је отпочињала ејати нова ватра, чиј је плам жеглао, пекао, раскињао. Једни или друга укорна мисао кршином је пропривлазила као мип из своје руне из расстројених делића мога мозга; она се пропљивала, кувала, грчила, стевући под тешким диспресијама. Мозак је пинло, хватао, тражио, а није могао разумети огледало у коме се душа огледала; није појмао онај оштри, подесманини смеа налога срца које је и даље вило своју задовољну песну...

Коцка је пала. Путито сам да буде. Шта хоћу сад? Зашто постајем тако хуатар, срдит, лутит? Зашто претурам по праху разбојничких мисли и хоћу да аргументујем поуздано и снажно? Како је све то гласно, кдототски, суваљито? И перив сви зашарени и тело држе изнећу својих

РАФАЕЛО САНЦИО

СЕДИШКА МАДОНА

сагоретина, а над слепоочницама такав притисак и у глави ужасни убој...

А из пријатне полутаме одваја се јасни, разговетни нео, са бескрајно финим, паучинастим облачица. И из његова оквира мене сажиху два дубока црна ока и снажни боје, женске груди и витки удови киме, заносе и раширију моју болесну жудњу, и ја падах ничице пред тобом, жено, сирено, нудузо, и мој се мозак раствара у нијанству, наслади, сладострашћу — вртан сам....

* * *

Salto mortale. Дакле, да покушам. Последњи шут. Моја сумњичена тако су сићушна, да се са поузданошћу смем одважити на тај скок. Осим тога верујем, да се никад нише нећу тако „јакно“ залубити. Шта ме се тиче, шта ће ко рећи? — Ја знам, они сав очекују — неће им бити ништа ново. А Вану? — Хи, хм... Уверен сам да она, поред све извештажности да остане равнодушна, одавно донла ту реч. (У остало, ту је и крајња тачка свакој женекој љубави). — Све једно је. Уморан сам сача себе, својих хладних мисли и можданих снова. За срећом, за срећом!... Хоће ли се живот, он се мора тражити изван нас, не у нама. Иначе, не стигне се далеко. Несаница у ноћи и расцепаност нога као крајњи резултат. — Падах пред Ваном и верујем, да је она тај нови живот, тај нови Бог коме жртвујем све.

Осећам како се нека неидејна светлост увија у моје нерве; осећам како све око мене у пролећној природи, све што расте, тера, гони пуполке, све што показује живот, снагу, владаост, — како се све куну у мени у један једини, велики, снажни узвик. Жедан сам тога узвика; прислушкујем док хоће прислушкивање не отпочне добијати облик нејасне, слатке, раздируће чешме....

„In Sehnsucht,

„In Sehnsucht leb' ich!“

* * *

Једног предвечерја. На усављеном брежуљку стојимо сами. У наоколо тиснуће од лакних, светлих боја, стотине сјајних, јасних зракова. Кришом погледам у Вану. И при томе погледу нећа се таква светлост са свима могућим вибрацијама разлива у мени. Корак ближе.

„Како је све то дивно, не-обично дивно! Видите ли?“

„Да!“

„Ове боје, ови покрети, ови облици, овај живот што је у смену томе; ови нови сокови, чију снагу тако жељно удишмо цвеће и дрвеће; ово небо које не раздиру бразде од облака, аз, све је то тако необично, невојљиво — не бих могла разумети, да све то објасним.“

„Ви зацело волите природу?“

„О, можда и суните! — Али не природу кад се пошматра са каквог седњица или узвишеног места, него природу свакога дана и сваког прехода. И кад су уз то ове боје, ови покрети и облици тако лаки и срчани, кад се помисли да се иза свега тога налази један нови, не-обични свет који живи и кличе, чежне и уздише, и онда помисао да се томе свету не може ближе прићи и — живот одједном постаје тежак и уморан.“

„Тако не говори девојка која ће у скоро можда спити себи мртви венчај око главе.“

(Са неком унутрашњом радошћу увек окрећем разговор на ту страну).

„Тај! То је још тако далеко.“

„Но, но! Тако говоре све девојке које сажо на то нисае.“

„Будите без брига!“

„Зар није најзад и то досадно тако сам непрестано њи? Човек се осећа необично, чудно иу је око срца, час би пре да изиђе из те мрачне цустаре....“

„Да, да, у сумраку је слободније у двоје шетати. Нарочито са обиром...“

„Али ја Ван говорим о покретима у животу, и неспојеној пустари са поплао тек печурке светлости...“

„Ха, ха, ха!“

„Са свим озбиљно. Шта бисте, на пример, Ви рекли кад бих ја дошао једнога дана и затражио вашу руку...“

„Због тога што је пријатније у двоје или кроз сумрак!“

„Или и због Ваших погледа у опште.“

„Но, не! Видите како се свет већ разлијази?“

Пауза.

Идемо даље једно поред другог. Ћутање обузима обе стране. Можда мислимо обоје једно исто; само што се један још не усуђује да отпочне, а други не зна треба ли.

Волим и ово ћутање, и ако се и даље бориш. Ужасна борба, у којој се губи и ако се добије; борба дужности човека, још неодређена и неизражена мисло: могу ли?

Све сам ближе тој. Осећам како ме њен врели дах као усидан жар бије по лицу. Покаткад руке нам се и нехотице додирују и ја кроз се осетим државанцу сличну дејству електричне напнице. Једном ми ветрић напнесе прамен њене косе; осетих га на лицу и јако стиснух свој штан.

Скргло се. Сами ми слеу у забављеним алејама. Паузе су нам још дуге. Ја се задовољавам да учиним по какву прилику без смисла. Вана шапа врхом сунчобрана по пешку. Покаткад подиже очи и погледа ме дуго, нетренимично, дубоко. Шта све није хтео рећи тај поглед. Валамо је само прихвати њихов одговор и лед би се провалио. Чудновато, поред свега тога, ја пред собом не престанем видати провалију коју вала прво прескочити, на онда тек доћи у њитри тај. Да не сложим ногу? — До ђавола, опет тако у позадини мога сазнања јављају се добро отуђене контрадикторне мисли и почињу клаузити по моје мозгу као ситни мишићи својим ентрним зубима. Исусе, Светитељу мој, опет онај исти ток етарих мисли у свој журној брзини, све дос не мозак не забави. Зашто не тако мучи које рођено Ја и кога гроб мене покоји и блаженству; зашто не затвориш очи и рашприш руке срећја која ме чека?!

А жигре љезина тела све се јаче унја у жоју крв. Вулкан сам и пламен који сажа себе сажале; слани, бесна чекина, да се бадиш пред ну као преостали, последњи витез и са највећим блаженством полуђим крај њене одеће. Покатитио изгледа ми као да је и саја спремна да припа отпочне; чини ми се као да потпуно осећа и зна. Онамак то: и моје самодубље расте. Слатко је човеку бити дубље од жене, ма и поред саво задовољене таштине.... Чини ми се, да видиа очи њене влаге и усеа како дрху и цолу снагу како трепери као танки лист јаскини. И усеа као да шапу етарсно, јудно, жељно: „Уам не,

уам!“.... И дах се све више прикија уа моје лице као јара ражарена жарко, руке нам се све више додирују и ја као да осећам под својим утима пел снежни прат са његовом топлош белином јаскинова цвета и ситне локне са одјајан рестољена алата испод жрке дуге косе, где се несе под мојим рукама....

Како да није била дева, како да није мила и чиста! Како да није слатка дубав твоја, жељо, Богородице, мајко!.... Волим те, Вана, волим! Клећни у жудви својој пред тобом, просиш пред твојим ногама сву твоју заносу красоту. Али не не чини робом својим. Остаји да буди свој!.... Није сулудо што од тебе тражим. Јер није дубав женина окола и силна, да се не погне и не савије — дубав је жена слатка и слава, това и попудна.... Волим те, Вана, волим!....

* * *

Последњи пут видесмо се у цркви. Пред олтаром етајала је Вана и губила се у дину од таштана, што се около не вно у ирчане својеве високе прпие. Око главе имала је њитри венан, на собі дугу, белу одећу од силе. У новој опреки изгледала је више као какво ваздушасто биће, са очима које је било бљеђе од њене венчане хаљине; са очним кањима црвеним и отеклим; са очима које су се на оних дубина заустављале само на једној тачки на икономасу. Вана, то није био више твој тоњи поглед, благ и искрен, то је био поглед човека које вуди ранесу све душно благо и он остале са једном једином, равнодушном мисли: бити или не бити — све једно је.

Гледао сам и сја тамо где се њен поглед задржавао. Било је Богородичино посвећење цркви. Гледао сам Вану и мислио на Долџијеву Св. Цецилију. Исто осећање, које ме је некада обилазило при поснотрапу те слике, владало и сада њоме. Унор у души, јад на срцу. Како си вечна етална пролазности! Како је сићушан и бедан дан наше среће према твојој безграничности; како су ништавни и срећа и дубав и радост, и бол и жалост, како се они свх губе и ишчезавају у закрпљу твога широког крила!...

Дакле, крај песни! Нисам могао даље; покушао сам, али сам морао застати. Месец-два „у левом месецу жају“ и онда бих слушао опет стари звуке; од првопоље не бих знао куда ћу, Захваљујем. И поред свега тога ипак је пријатније сам се лепо чући досадних улицама. Да ли знам право? Неко је негде рекао: „Добро је што нисам учинио; али би било боље, да сам ипак учинио“. Можда. *Ettage humanum est.*

Кажу, да је партија не може бити боља. Добри етари, грца у обилу и изобилу. Чуваће је, по, то се већ разуме; ни најка се о детету боље не брине. Хе, хе, како ће се тај радовати. То ће тек бити живот! Рај са свима могућим зачинама рачунскога брака. Но, мени је у осталој све право. Свакако, не званим ну...

Необично осећање. Не могу да га се ослободим, ни хлађењем ни презирањем. Гумиш се; душа се кучи у последњи крвгана; назаду, назаду!... А поменано са звучним обредних несама, мени не излази из ушију: смрт, смрт — смрт тоби и срећа твојој!... Потпуло лупање земље о гандук жртвачки, кипиш избачене земље из утробе мене.... Ху, ху!... Како је хладно!... Приђите мени сви ни који сте уморили и теретом оптерећени.... Исусе, едне небесни, жали Бога за нас!....

* * *

Поершен. У ушима ми вибрира глас далеке песне сватовске. Већ су изапан мога дочекаја. Нена више Ваве;

жичела је, учрла је.... И на ерцу нешто тако тешко као експулсио оловно: јад, јад.... И душа се свјаја у клупче — мраз, ветар, киша е ланцином.... Јадни, бедни си-рожама!... Вуца се и даље кроз маглу и досадну стазу живота и као какав презрепа старулар купи по подеротинама својих усвојеноа, не би ли што нашао, да од тога пожеи живети. Сажац си на жалу морској, последња олупина свога рођеног брода, док таласи животнога леда и то не захвате и не понесу сабом у тану и немају почну: једино што беш још сабом одети....

„Heute habe ich mein Glück ins Grab gelegt.“

Милош П. Ђирковић

Код одра

Лежаћу хладан, укочен и жут,
У поини ружж крупних и прених,
А ти беш тихо приступити мени,
Целиваћеш ми и чело и скут.

У том, ко сениа, унићи бе, ах,
Уз једнај тужног, пригушеног звона
И она прва, остављена она, —
О, познаћу јој меп нирисни дах!

И огледајућини се код одра ми, јед
И мржња бе вам букнути сред таме,
А прна жетва свалиће се на ме
Док лежим хладан, укочен и блед...

Нешта.

Величко Петровић

Из Старе Србије

Скопље — Тетово — Гостивар — Моврово

од Св. Томића

Из Скопскога Поља прелазиле су у Полеге преко једнога планинскога бевежа, који је по сложе геолошких саставу отприлике исто онакав какав је Скопска Црна Гора.

Скопско Поље лежи између Црне Горе, Жедена, Водна, Кито, Велешкога Клана, Таора и Колиника. Оно се простире у дужину СЗ—ЈИ, 7 часова — од Сераја до Таора, а у ширину Ј—С, 3¼ часа — Драчево — Бразарце. Дужином га Вардар просеца, који се у доњем

току на мало већим понављама излива, због чега се дела лепа страна Скопскога Поља, испод Скопља на до Таора, и зове „Балтија“. С обе стране, дуж Вардара, налазе се терасе, које су много видајне и десне стране но с леве.

Док су ове терасе с леве стране показивале реке, које су доказивале с Кари-дага, догле су оне с десне стране остале надириуте, јер није било река да их кваре, а познају се од Треске до изнад Зеленикова. Тераца има више, али су прве две веома видне а нарочито друга, која је над Вардаром 29 метара. Тло је Скопскога Поља дилувијум, који се с леве стране Вардара, између Скопскога Града и Галибаве — долина Серавина — дубоко увукао у терцијер. Терцијер је одмах до дилувијума. У

¹ У хрисотулам црне Дунав од године 1337, више се Једина III Скопски Алад, Паула страна 39.

њему се налази много фосила¹, који су особито лепо испод Скопског Града и дуж целе друге терасе. На граници дилувијума и кречњака налазе се слојеви конгломерата пешчара и слатководног кречњака. Конгломерати су врло лепо испод села: Доњег Вадица и Переза, с десне стране Вардара, и с леве стране, изнад пута Тетовског, више града; а слатководни кречњаци испод Глаз-бабе и око Киселе Воде, где је и најдуга тога камена. Иза терцијера је уски појас кречњака. Он се лепо види у Скопској Првој Гори. После кречњака настају шкрињци, који иду до самог врха Кара-дага и Водна. У шкрињцима има онде онде појасова калцита.

Како се ређају слојеви у Скопском Полу, на његовој северној и јужној страни, тако је исто отприлике и на западној. Идући од Скопца за Тетово, пошто се пређе Лешанац и Вардар, ниже Оризари, уђе се у дервен — кланац — Тетовски. Овде дервеном водом пут за Тетово. На улазу у кланац је село Сераф-чешмак турски — си једног старог и великог данијом. Мало до иза Серафа протеже се дилувијум, па онда настаје терцијер који се пружа уз долину рекаме Дервенеке до близу хана Сејменшита. Овај се терцијер пење до пете висине као и онај у Скопској Првој Гори. Од Сејменшита настају кречњаци који су већ у стадијуму распадања. Оно је кречно земљиште пуно облутака и оно се протеже до иза села Грумичина. На источној страни од Грумичина је овална коса — Здравца Забел — сва од облутака. Кречњачки терен престаје испод села Желани и омет се појављује терцијер који траје до Желанског моста на Вардару.²

Тетовско — Гостиварско Поље — стари Полози — које настаје чим се пређе Желански мост, истога је састава као и Скопско. Гле му је дилувијум, па терцијер и затим појас кречњака. Насела су у главном на слатвањима терцијера и кречњака. Дилувијум су више засејане: пшеницом и кукурузом, терцијер су винограда и више засејане јечмом, пшеницом, овсом, а на појасу кречњака су села подигнута. Тако су села овицачка поља. Вардар не тече средином Тетовског Поља као кроз Скопско. Он је привањен Сухом Гори. С тога су потоци, који се са Сухе Горе сливају у Вардар, кратки осим једнога: Лукавица, што протиче кроз село Милетино. Напротив, потоци с леве стране, који долазе са огранка Шара, дугачки су и изабрадали су покриве оба Полога. Међу овим пашњацима највећи су: Пенавица и Маздраче, који се према селу Чегрину улива у Вардар. На поплавама ови пашњаци толико падају, да није могуће ни колекти путем из Тетова у Гостивар.

Тетово је удаљено 2 сата пута од Желанског моста. Оно је на јужној страни Шара у подножју два онава брета: Кувеник и Балтене-та. На Кувенику су два

дизна села турска, а на Балтене-ту развалине од тврђаве, коју је изградио између 1796. и 1820. година чупена Абдул-Рахман паша Тетовски. Међу њимга сугаљеник одметника крајем 18. и почетком 19. века био је и овај Абдул-Рахман паша. Он је у своје крају био независни господар; па да би могао очувати ту своју независност, изградио је ту тврђаву. И сада стоји спољашњи зид-бедем, озидан од камена.³ На њему имају две капије: једна на северној, друга на источној страни. У близини капија налазе се куле-стражаре. Град је подигнут по облику средњовековних замкова. Развиши је кунает брег и на томе развишију град је подигнут. Унутра у тврђави још стоји полуразрушена таваница, кухиња са великим огњеницима, велика трпезарија, сасвијане, разрушен пашин конак и један велики бунар који је каменом од лене и опекама готово затрпан. Још у граду познаје се место, где је била стара црквица: Св. Атанасије, а виде се остаци и од чесме. Стари Тетовци причају, да је паша почео градити чесму, и тамад кад је воду довео, стигла су људи из Париграда са великом вратном у намери да прегледају тврђаву. Прегледање тврђаве било је споредно. Њима је главно било да ухапсе царског одметника, силног Абдул-Рахман пашу и да га поведу у Париград. Намера ни је испала за ругом. Паша не надајући се таким гостима, а немајући код себе доста прикупљене војске, морао је ићи тобож у госте султана. Кад је излазио из своје тврђаве, вода је на чесми први пут потекла, и онда је он тужно узвикнуо: „сен тедден чешме, бен титем“ (ти водо (чесмо) дође а ја одох). Како је тада отишао више се није ни вратио. Остао је вечно у гостиња код Султана, као и многи из истог пренона.

И Кувеник и Балтене су по врху и око врха покривени шумом, шивања и ливадица, и по вишњим странама су Тетовски виноград. Између њих протиче Тетовска река, која и кроз варош тече. Ова река, и ако је доста велика, нема свога одређеног имена. Тетовци је највише зову „Река“, а још се чује Шарска река (зашто долази са Шара), Пенавица и Вистрица. У 14. веку звала се: Хтетовишница.⁴ Пошто има доста Вистрица, доста и Шарских река и потоци, а Хтетовишница сад је нико и не зове, то бих да јој остале име Пенавица, јер је врло лепо, и народ јој је то име дао, што на поплавама клубуча и пени се — боле пени иду нана жу.

Од Пенавице су ухапшени јазови, а од ових разведене су бразде које теку скоро кроз свако двориште у Тетову. Тако је варош нема богата текучом водом. Поред ових бразда има доста чесама и понеки бунар у турским дворштима.

Тетово је доста лепа и здрава варош. Кад се погледа из поља, изгледа као да је придељена уз Балтене. Куће су једносратне и двојсратне, обично лицем окре-

¹ В. Петковић, „Настаник“ год. 1904.

² Њима које што разликује Скопско Поље од Полога не прелазу висину којом кречњачкога у Скопској Првој Гори, која је на 540—560 мет.

³ Тај су имен сада турци Срби отаралисте из Тетова и од њега изграђују зграду.

⁴ Скопски Ерлас. Ахадзејко стр. 29.

Баба (старешина) Арапат-Текеш близу Тетова

нута у дворште. Зидане су од камена и ћерича. Покривене су ћерамидом. Врло их је мало окречених, те парови из далека изгледа као црвена. У парови има чувена Тупан Цамија — саборна турска цамија, у којој се мухамеданци Тетовски договарају и на зло и добро.

Још има неколико омањих цамија и сат-кула, што обично знају све турске вароши. Срби патријаршисте знају осредњу цркву Св. Николе, која је пре неколике године подигнута на агариншту старе, изгореле цркве 1873. године. Срби егзархисте немају цркве но служе службу божју у катеди, која је начињена у суверену Тетовске основне школе.¹ Она је школа врло лепа. Начињена је од тврдога материјала и налази се у црвеној авијаци. Има десет лезих и видних соба, а зидана је 1864. године о трешку пок. Кнеза Михаила. (Незаконични егзархидски учители свугде пишу, да је школу зидала бугарска Тетовска општина, кад те општине у то доба није могао ни бити у Тетову, јер су бугарске општине постојале тек после поставка егзархије).

Покоји кнез је школу наменио, да се у њој уче Српчиња, а она је данас затворена захваљујући просветитељима из егзархије.

На десној страни Пењавице, на врху горње чаршије, налази се у развојацима негдашња црква Св. Богородице.

¹ Сада су њени зидани нову цркву.

Од не данас има само олтар који изгледа као мала чобанска кућарица. Ту верни хришћани долазе Богу на молитву свакога празника, а велики се сабор код тога црквишта куни на Благовести и Водоосвећење. И ако бугарски писци веде да се не зна од када је та црква и ко је зидео, — зна се све то лепо. Али они то неће да знају, као још много штошта, јер их не иде у рачун. На 28. и 29. септембра III. Синодска Српско Краљевске Академије изрично стоји у хрисовули од 1337.—1346. године да је цар Душан нашао у Доњем Пологу, у месту Тетову, овако и заустео манастир Св. Богородице, обновно га са зиданим и обогатио га са приданим многих села и бантина. Пренесе му је: село хтетока са свим мидим и правинам и са мизин; село Горн, село Млаутиче, поље поред Млаутиче оти Старог Брода желинскога са анкадним како исходи потоњ оти Хтоткирице и где оутлеу оту Келивоу (Вардар), Селирице Брод са рком и локирим, село Анкадним са свим мидим и правинам и Калкелово место хтоткино. И оту Горинице Пологу истоко сесту Мани, Шенус село, на Соухој Гора паланка са сенокоси и мизин из рача Кроутоки, село Крапина, село Седларево, село Старо Желиње са свим мидим и правинам, оту Анкарцаху цркву сесту Николаи и попа Драго са родом и са мидом са мидим и са свим правинам. И хтетока краљевства ин Желин приложних сестон Богородици хтетокојој да си има хтоткирице коинам, и ошам. — Према овоме зна се, дакле, ко је обновно и обогатио манастир Свету Богородицу Тетовску. Од њега што се појмну у овој хрисовули и данас постоје: Тетово, Гари, Желински Брод, Брод, Вруток, Суха Гора, Желин, Жеден и друга.

Становништво је Тетовско измешано. Има око 18.500 становника и то око 9.000 мухамеданаца и 8.500 православних. Међу прве долазе Турци, Арнаути и једно 1000—1200 Цигана, а у друге Срби патријаршисте и егзархисте а неколико кућа Грка и Влаха. Турака има више од Арнаута, али је арнаутизам у Тетову и около њега толико овладао, да се сви мухамеданци осећају као Арнаути и говоре арнаутски.

Тетовци се занимају трговином и занатима, а по неки поред тога и земљорадњом. Некада је Тетово било жива трговачка варош, а сада је већ доста опала. Оно је било пре трговачког расприше путева: Призрен-Скопље, Скопље-Гостивар и Кичево. Данас што вреди од заната да се помене у Тетову, то је пушкарство-туговилуц.

Читава Горња Чаршија, која се налази на десној страни Пењавице, испуњена је савим пушкарским дућанима и радоницама. Ту има око 50 радоница, у којима се израђују најомиленије арнаутске пушке: мартинице. Трговина је сведена на лајзук околину. За железницом је и трговина отишла, те је Тетово остало савим забачено. Од житја највише Тетовци сију пшенице а од поврћа пасула. И Тетовске су јабучке надалеко чувене. Извозе се јабучке, пасула и пшеница, а увозе се разне

прерађивине: штофови, платна, учињена кожа и т. д. До пре некога времена у Тетову је била долазила индустрија развијена. Сада са увозима и она опада. Многи из Тетова и из његове околине, налажући довољно средстава за живот у своје родноме месту, иду у печалбу, у околине балканске државе. Изврши су клабара а у печалби највише се занимају тим радом, а понеки су и бонарџије.

У близини Тетова налазе се две богомоље: једна српска а друга турска, које заслужују да се овде помену. Северноисточно од вароши, за 1½ сат пута, село је Лешак, а близу њега манастир истог имена. Манастир Лешак посвећен је Св. Атанасију 5 јула. Он је веома богат како у земљишту тако и у стоци. Има својих ниотох у Тетову, Гостивару и Скопљу. Око самог манастира има неколико зграда међу којима је најбоља и најлепша она, коју је изградио побојни Хали Језекил, изгнан Лешачки (овај је игумен убијен 1895. године). Та зграда има 28 лоних и удобних соба. Сама је црква мала и не одговара имену и богатству Лешка. Око манастира и зграда има велико дворниште. На источној страни дворништа налази се врло лепо саграђена чесма: Источник. До пре десетину година на чесми је постојао натпис, како је српски кнез Лазар обновио заустели манастир Лешак, поклолио му велика имана и озидао овој источник. Браћа егзархисте прио су истуцали тај натпис, на њ је и то мало било, него су сасени камен са натписом извадили, а уметнула нон са именом данашњег игумана Лешачког. То су учинили, да би се изгубно спомен како је Србин био ктитор манастира. Жалостан доказ поштовања старина и љубави према науци. Ну није то кварење натписа само ту. Исти је случај покушан у Лесновском манастиру код Кратова, у Маркову манастиру близу Скопља, где је све уништено, у Св. Никити у Скоп. Првој Гори и још по многим другим местима. За чудо ми је што нису и лик Св. Саве премлазили, који се, врло лепо очуван и врло фино израђен, налази више врата при улазу у манастир Лешак.

На ливади близу манастира налази се прекривите Св. Богородице. Народ из околних села долази о сваком дану неким празнику у манастир на молитву. Главни су сабори о летњем Св. Атанасију и Великој Госпођи. Тада се сагласно у манастир сав свет из Тетовске кнеже на многи долазе и са стране.

Међу игуманима манастира Лешка најзнатније је име Јеромонаха Кирила Пејчиновића. Он је био родом из Тетовског села Теарда, које је близу Лешка. Рођен је крајем 18. века, на је са оцем Пејчином и стрицом Далматом, пошто су све своје подале, отишао у Св. Гору, у Хилендар. Ту се сина постригли. Пејчин, у калуђерству Нижен, и Далмат остану у Хилендару, где се и заклауђере, а Кирил се врати у Тетово да и друге поучи ономе што је и сам знао. Није остао дуго у Тетову, но је отишао у Св. Пречисту Качевску и ту је постао јеромонахом. Из Пречисте је отишао у Марков Манастир

код Скопља за старешину. Овде је дуже време остао и најазад се са многим старијим старина — особито књигама — врати поново у Тетово. И манастир је Лешак, као и многи други манастири, после Српске Слобе из оних крајева, опустео и пропао. Јеромонах Кирил, живећи у Тетову, замоли тадашњег Тетовског пашу Абдул-Рахмана, да му допусти да обнови и поправи заустели манастир Лешак. Паша му допусти и он 1817. године обнови и готово цеолава подигне данашњу цркву. Деда Кирила Пејчиновића и данас се Тетовци с поштовањем сећају и помињу. Он је цео свој живот посветио народу. Уčio је народ и речу и делом. Написао је, колико се зна, две књиге: „Огледало“ штампано у Будиму 1816. и „Утанисни Грешници“ штампано у Солуну 1840. г. Умро је 12. марта 1845. год. Сахрањен је у манастирском дворништу и на гробу му стоји овакав натпис:

Створен на глас трансилски:
Троне му негово реждни.
Престна и Хилендарх постржени,
Лешакх му негово коспитани.
Недх пачада него(к)о почлани.
Отх него (сво) етнштини,
До Христено сторе приштени,
Мемитх влск прати негово логинни
Хотини пречитати снм
Да речтх Бог да ки го престлх
Зир 8 грехх цхрштх ги гештлх.

Веле да је овај натпис сав Кирил на десет година пре смрти написао и наредно, те се још за његова живота на плочи уређао.

На крсту, који је над гробом, стоји овај натпис:

„Одг аџан
Кирило
Тџо
Он манастирх
И ой Акирехх
сво
Я Богх за
допрот дџо.

Зде починахт рахх Божи
Кирилх Перемонахх,
Игуменх ко Манастирх
Св. Атанаси
Во сие Акирехх
Прџтаки са ко
Лето 1845. марта 12.
Приложх его пошх Христо
Отх Скопни.

Име Кирила Пејчиновић и ова два натписа најбоље показују, како је дуг у погледу народности владао у овим крајевима у првој половини 19. века.

Западно од Тетова, удаљено 15. миута, налази се турска богомоља: Арабат Тесен, Турске теке (тећа) одговарају нашим манастирима. У њима живе дервиши. Она тека, Арабат, на једној је пољани испод Кулењика. Врло је zgodно место а богато водом и шумом. По богаству може се мерити са Лешком, ако још није богатија.

Манастир Лешак

близу Тетова, изградња Клода Аалро, обновљо га и окрену почетком 19. века Карил Пејчиновић, јеромонах, кугуан Лешак и востраженик Хиландарски.

У дворшту, ограђеном зидом, поред теке шпају неколике куће врло лепе и чисте. У њима живе дервиши, којих има 10—15 под управом бабе (баба — отац, што и наш пугава). Понегде старешине оваквих тека зову се: *Тек*.

Дервиши раде земљу, обрађују винограде, чувају овце и кове. Једном речи: све сељачке послове. Свакоме је слободан долазак у теке, а дервиши ове теке нарочито су познати са свога гостопримства. Сваки гост има права три дана да гостује, а четвртога дана, ако остане ту, баба му одређује посао. Ретко је наћи у Турској тако уређену ствар, као што је ова тека. С тога се Турци, Тетовци, њоме и поносе. Сваки странак, који посети Тетово, посетиће и Лешак и Арабат-Текеи. Теке је име „Арабат“ добило по својој основици: Арабат Алија. Овај Алија живео је у некој малој кућици, где су сада теке, врло бедно и облачно се у рите. С тога су му дана надимак арабат — дрво. Ну када је умро, оставио је велико богатство, које је доцније послужило за основ данашње теке и везина њазна.

У Гостивар се иде из Скопља и колима, а ноже се и пречек на коњу. Колски је пут продужење Тетовског пута, и он од Тетова води кроз поље, левом обалом Вардара. До пре неколико година пут је био врло рђав и разриив услед поплава, а сада је начињен нови, који је врло леп и не личи за оријент. Коњски пак — каравански — пут за Гостивар однаја се од колезкога још у Дервент, од села Груничина. Прво се пређе Велика Света, криво брдо, на се дође у долину турскога села Милетица. Близу Милетица налази се хришћанско село

Блаце, познато са врло лепе леве за грчичарју, што је и главно занимање сеоско. Затим се пређе Мала Света и слази се у Гостиварско поље. Ово је поље по својој облику — потонима ребрасто изабрано а по састану терцијерно — слично нољу криогорској у Скопској котлини. А иначе је цео овај каравански пут по својој саставу као коса, о којој је напред говорено, изузеи Велике Свете, чије је подножје крчио а врх кристалист и шкриљци. Слајеви се пружају од 3—4 са нагибом северу.

Гостивар је варошица са 3.400 душа, али осим 17 кућа хришћанских све су остало Арнаути.¹ Ту је сада седиште кајмамакима (До скоро је Гостиварска околина била мудирлук Тетовске казе). Самовоља Арнаута Гостиварских ножа је пека од оних по Метохији. Све заповести нацијске, које се косе са њиховим интересима, одбијају и живе како сами хоће. Монополски дуван или какви други монополски артикли у Гостивар не долазе. Што се тиче саме варошице, она је врло чиста и има леп положај. Лежи у врху ноља Тетовско-Гостиварског на самом Вардару. Од Вардара су бразде разведене свугде по вароши. Куће су лепше по у Тетову, а и улице су доста праве, што је реткост код турских вароши.

Пут од Гостивара за Македони иде левом обалом Вардара. После хода од једнога сата, у Вардар утиче с леве стране Јело(в)ска (а неки је зову и Равенка) река.

¹ За Гостиварске неки знаде да их има много поредом Османлија т. ј. припад Турци. Ну какавога порекла они бици, они су данас и по говору и по оделу и по начину живота крајни Арнаути.

Готово на самом ушћу те реке има дрвени мост, а такав је иста и на Вардару у близини притога. Пошто се пређу мостови, главни пут иде све десном обалом Вардара. Ну, кад се пређе мост на Јелској реци, онда има и други пут уз Вардар, који води на главно врато Вардарско: Вруток. Врело има два главна извора у близини на 12 метара. Вода је бистра и хладна. Камени је око извора кречњо и обрасло маховином. Брдо, под којим је врело, кречњо је, а око самих извора са стране виде се ланорци. Вода прво тече ка западу, на одмах скреће север-истоку.

Врело у Врутоку није глава Вардарева. Идући из Врутока путем, преко једне косе састављене од шкриљца, долази се у арнаутско село Речане.

Поред овога села протиче једна мала речница, која је на поплавама бујна, планинска река. Она речница долази са севернога врха планине Влак(х)инице и протиче поред села Дуза, испод црквинице Св. Варваре. Речница се зове *Вардар*, а неки је у горњем току зову и *Мелце*. Селаци воде да је Вардар добио то име по црквиници Св. Варваре, поред које тече. Мени се пак чини, да је то дошло отуда, што Вардар долази са планине, и на поплавама ваља каменце, на стоји луна — вардање (од глагола вардати) или планину. — Тако дакле име Вардар не почиње од Врутока, него се тај именован река зове још од цркве Св. Варваре. —

Вардар у Невалића доба знао се Велика. У понештој хрисовуји Цара Душана, Вардар се спуте назива *Велика*, а онет се и Вруток позивао као засебно име. И данас може се чути име Велика у месту Вардар.

Од Речана настаје планина Влазница (управо Влазхница, јер долази од Влак), која траје два мила сата. Цела је планина састављена од шкриљца. По врх тих шкриљца, од којих су неки у стадијуму распадања — ланори — има доста црвенкасте и зелене пловаче. Ланори су спуте избили на површину. Правац је елејана СЗ—ЈИ и З—И с нагибом северу. Влазница је сва обрасла шумом и то највише буквином. Она је станиште аралика (хајдука-Арнаута). Висина јој достиже до 1.400 мет., а висина јој је над Полозном око 850 мет.

Пошто се изиђе из Влазнице онда се кроз једно кречњо ждрело улази у Поље Мавроноско. Ово је поље дугачко 1½ сат, а мало је мање широко. Облик му је ипак мање елиптичан са дужином СЗ—ЈИ. Са свих је страна околенио планинским ланцима: са истока Кожов, а са југа и запада Вистрон, са сев. зап. Варичон и са севера Влазницон. На планина поља налазе се три села: испод Коже — Леуново и Нињворово, а у углу између Коже и Вистре Мавроно. Поље је подлодно и баровито. На поплавама с јесени и с пролећа средњом се зајезери и изгледа као језеро. Оно има све особине карстних поља. Једино што лежи на мало већој висини, те се у томе разликује од поља такве врсте у Херцеговини и Црној Гори. Околице су планине кречњачке, и само је тле поља принци-бујница са много обутака разне ве-

личине. Кроз поље протичу ширенице Леуно(в)ска, Нињворска и Мавро(в)ска. Леуновска извире у Кожи и протиче кроз село Леуново; састаје се са Нињворском изне села Нињворова. Нињворска река такође долази с Коже и постаје од два потока, који се у самом селу састају. Мавронска река извире у Вистри, протиче кроз Мавроно, тече низ поље и са Нињворском реком састаје се код Мавроњских Ханова. На саставницама ових река има мост. Чин се саставу грубо своја ижема и постаје поново: *Радика*. Тако глава је Радике у Пољу Мавроноско, а не код села Радована у Горњој Реци. Према овоме највише хосе Влазнице су разлике за Вардар и Прип Дрип. У селима Нињворову, Леунову и Маврову живе чисти Срби. Они су одавно ту, јер не знају ништа о својој пореклу. Села су доста велика: Мавроно има 184 куће, Нињворово 75 и Леуново 156. По ¼ сата низ од села до села. На прип поглед посматра познавалац Турске, да су то хришћанска села. Куће збијене, било по малама као у Маврову, или у целом селу као у остала два. Ни једна се кућа не бели нити има једног димњака као по селима туреким и арнаутским. Живот је селаци у овим селима јадан и чемеран. Околени са свих страна арнаутским живљем и планинама, угрожени од зулућара — аралика арнаутских, селаци не своју сами никуда изићи. Ова селаци седе на својој земљи и у главниом се занимају земорадином. Ну како је њихова земља једно због велике ижеме, а друго због опште ратне немоћ перодна, те селаци иду у нечаљбу у Србију, Бугарску и Влашку, и тамо се занимају радним занатима.

Сеју пшени и рак, а по мало и еде, која врло ретко сазре, јер је убије тона или елана још у њој.

Одело је ових планинаца све од приг сукна. Чакшире, намадан и ћене главни су делови мушке одеће. Неки на глави носе ове без кићанке (жуљотане) носе кићанку) а неки бели ћеленухеце — арнаути или добранску капу. На поглама ивију црне вуњене чаршаве, извезене платниш шиком до изнад чланак, и ошанке.

Женско је одело: дугачка конопака кошула, по кој шарена, ипак у првено прелазни, пуњена сукна, ошто првена велена долази са рукавица. Жуди се општују црвеним вуњеним појасом, а жене свиленим тремболом, који је врло велики. Жене на глави носе црвену косу или шарену шаруру.

Својске су куће велике. Немају нити двора нити окупине. Покривене су неке даскама, које личе на шину, а неке ржаном сламом и кровином. Кровови су високи на четири воде састављени и ивију баци за дан.

Свака је кућа на пољу, што зову клет. У клету ли поплавају коњи и волови. У кући су ова оделена: соба са патосом од цешанице и набоја и прво рђавим тапизом. У соби има: земљана пећ — фурула, једно узвињено од дасака преко целе собе (шина патоса издигнуто 60 см.) за седење и спавање и две даске прикупане испод тапиза — полице, за остављање ситних ствари и суда. То је цео намештај соби. Поред собе је чардак, наком окре-

шту југу, са једном или две клупице за седење и онда „кућа“. Између собе и куће је ходник. На средњи куће је огњиште. Кућа нема тавана, него се изнад ватре види кућни кров. Куће имају по једна или по двоја врата у правцу ходника. Из ходника се улази у собу, у кућу и на чардак. Понеке куће, које су у страни, поштене су на ћилим. Куће су обично зиране, а има их и брвнара.

Села су наделена на мале. У Маврову су мале: Пејаковска, Бежановска, Горњокрајска и Лазаровска. Пејаковци и Лазаровци славе Св. Ђорђа — 23. априла, Бежановци Св. Димитрија, а Горњокрајци Св. Николу — 6. децембра. По малама су куће збијене и без икаквог реда. Од мале до мале има по 4—5 минута ризика, а дружина је села 18 минута. Око села су омања брда:

Габрован, Чавкарник и Гривојевац. Више села с јужне стране налазе се једна велика кречна стена и зове се Маркова Краста.

Са три ова села имају своју планину и шуму. Шума им је готово до самих кућа, а планина — испаша — ли је у Вистрици. Мавровска се планина зове Сирек, а Нишлорска-Нишорица. И планина и шума су сеоске комунице. Планину продају сваког лета ђацима Галичанским на испашу. Новце узете за траварину утроше у какве сеоске, опште потребе: плаћају данак, окрепају цркву и т. д. У случају да те новце деле, онда се то дели по домаћинима и сваки поједнак део добије. На ту деобу не утиче нити имовно стање појединих домаћина нити број челади у задругама.

У пролазу

У групи господе и кокетних дама
Случајно сам једне пещери те срео!
Не разговарајући ни с ким, као сама,
Нашла си, драчећи у ртци цвет бео.

Синуштала се нежна, лава полутана
И топуо у њу пољског град цео;
Ноћ тиха и блага и милина сама
Заменивала је дан шуман и прео.

Погружена у се и ко мрамор бледа
Нечујним кораком нила си пољско,
Не марећи за свога друштна жагор гласан.

Ударило сам сан од твог чудног погледа,
Када у пролазу заминула тако
Подигне га на ме! — ах! је био јасан!

Београд.

Момчило З. Иванић

На раскопано огњиште

— СЛИКА С ГРАНИЦЕ —

Пролећан дан леп... Одјужило у ве-
лико, небо недро, чисто... Сунце си
њег просицељско раскошно своје топле
зраке, чисто као да хоће једним ма-
хом да разгиза ону суморност и чану
коју докле ствараху досадни класни
извештаји дан... Осне киша, па
се мало разгиза, изведри, па се опет
навуку онх густи црни облаци или усатни она
сусежница и измаглица, па продри и до сржи
у костима, и душа ти се чисто олажи; по об-
зору уједначи нагнутости, па те чисто обара,
те невољан клонеш, као да се планина на те на-
валила; мрзовољан си, туробан, не мислиш се ништа,
па тек нажалост и за оним најхладнијим зимским данима,

кад мраз стегне, шума стреха, сивјет шкриња, а киве се
окити по оголељем грању...

И сад ето кољка пројена!... Па како она прва
души!... Осјећаш се веселији, орији, за један тренутак
заборавиш и тугу, која ти душу мори, па би чисто да
сав зарониш у онај мирне пролетњег еунда и природе
која се бузи; обузме те нека милина, радост, све ти из-
гледа лепше као у некој благој, ружичастој боји, па и
још толе дрвеће не чини ти се више суморно... Осјећаш
се некако слободан, као шела која час по зашлепна у
плаветноне зраку или као роб који последи тавновања,
ослобођен окова, први пут угледа свијета дан...

Па када те прва радост мине, прво усхићење, тек
ти се на једном навали рај неслан, сјетиш се гдје си,
шта си, шта се око тебе збива, па уздахнеш, горко уз-

дахнеш, — зашкришаш зубима и усмачиш праведнијем гласом... Са коликим нестрпљивост, са коликом жељом, са каквом прелом надом хиљаде и хиљаде нашега робља очекују рођај промјетљиваг сунца... Нада га је не престано варала, али је ипак свака порушена нада рађала нову, још лепшу, чистију, свијетлију... И тако... тако до дана... сјећенога... На грани још јаче, ти небесно свијетло, пружи и опет нове наде, утри нових утјехом научено робље!...

Пазари даш, а деско се и неки женски празник, те оживјела сва чаршја, сви сокаци... Жене посједале испред азијских врата, те претресају дневне догађаје, ђеца се играју жигуре, весело трче и кријућа се иза капица од азијских врати; жене их вичу, али она слабо маре, дочекала један лијеп дан, на хоће да га употребе; она мања опет брикају се по корниту и кичево се... Социји пролазе на пазар, разговарајући гласно међу собом, на чење сврате напхну жена на се, које за час прекину свој разговор, очекујући да у разговор прозваника чују нешто што би им могло послужити као нова тежа.

Пред ханом Сива Потнаре на клупи посједало њих неколико, свратили сја по ручку на каву, па задунали и загурнали оглен... Унутра се чује жагор селака, који уз чашу лакше сврпанају пазар са трговцима и таксима са занатлијама и таксидарима.¹⁾

Пон Мијанло стао причати о зулукима што се чини у нахији, осврћући се при свакој ријечи да не напће ко, што стоји добро у конзак.

— Ама не бој се, вес'о био, што се окрешт?... Наши смо!... добили ми чина Пнито.

— Нани смо, нани смо, ама часом се обрете ја зантја, ја енеџа,²⁾ па: шта зборни, бре домузе?... Па онда продужи даље:

— Из горњиџе села све нагло да сели, да бјежи... Прије неки даш, чини ми се у сриједу, украден во Вулу Бошковић; спиро³⁾ човјек, није ни његов, него га уз'о на изор у Кујунџица. Покерај по свијегу по трагу сутра даш, на пићерај траг на међез... Аскер... све аскер — Отин'о једном онбаш,⁴⁾ овај га сиктер'о и испреби⁵⁾ о на нрво име, све кудачки...

Па настави причање догађаја ни мало необичног за слушаоце: како се тужко кајмеказу, како га је ни-јани Адал, који је вршно дужност „доктора“, „визити-рво“ и дао „рапорт“ да му „вала и била није ништа, него Вла“ шпирет⁶⁾, па како се Вуле зајетовао да несли... Обичан, са свим обичан случај.

— Најгоре, браћо, што наред сели — настављање пон своје причање. — Зло брате, па то ти је... На празне читлаке хоће да се усели жуамер, живовјерник, па бјелај за нас што остајено и за крет чакени...

— Зло богине... дододаше и остали.

Наста кратко ћутање, које пон опет прекиде:

— А знате ли ко калаузи селацима про границе?...

— Не шапћа ништа, знамо — додаде један из друштва... Зиа то сва чаршја... Аскер, ја ко ће други!...

— Аскер ја, потири Јоно, стари оншитар: наплате се они и десетоструко за свој ајлук... Шапа раја све...

У тои изише Сиво, азија, да покупи азијане, па ни се унесе:

— Знате ли шта је ново?... Дође ми сад једно кочте отуд од Тивево... Зпате Млабена Боровића?... Поштите донаши, ама већ отап'о, па пом'о са свом чалади да бјежи: погодно се и с аскерима, који ће га превести и све... Па на његову несрећу, такав напћи про воде, а некион пред њих аскер с друге карауле... Они при калаузи или пар унакши, може бити и неки је договор, ђава ће их знати, те се овај аскер скленетај око њих, удри кудацима њега и жену му, ако вису још и јадну им ђену, па на караулу...

— Кј несреће велике!... зачинише неколицина.

— И шта ћу јау причати... Кто, рече ми кочте, дад их и свирате онудје у конак. Отин'о је пред њих и Зенил, чауш...

Дружина за час као по договору прекиде разговор. Та вјест је очевидно свакога силно узбудила. Сваки је у себи размишљао о несрећном удегу Млађенову и о темкој судбини са којом се бори наш народ... Јадни Млађен, куда је сад пристао?... Како је сад у његовој души?... С каквим ће се срцем вратити на своје раскопано огњиште?... Та и он воли своју отаџину, воли ону груду земље, која га је одишала, на којој је одрастао... Он је са сузама у очима морао жалити што је оставао, морао је и проклињати, што је, привезан за њу, имао цијелог свога живота да споси само јад и чемер... Он, адрав, врједан, отресит, оран за сваки посао: није могао на њој приврједити ни толико хлеба да подигне своју нејаку бечилу. Радио непрестано, знојио се, мучно се, али све за другога: за агу, за десетара, за зантју, за аскера, за вука и хајдука, а за себе најмање...

У томе се одождо указа гомила свијета која се би-јаше сакупила око аскера и Млађенове породице. Они на клупи почетајаше и окретоше се одавно, откуда го-жила долазаше.

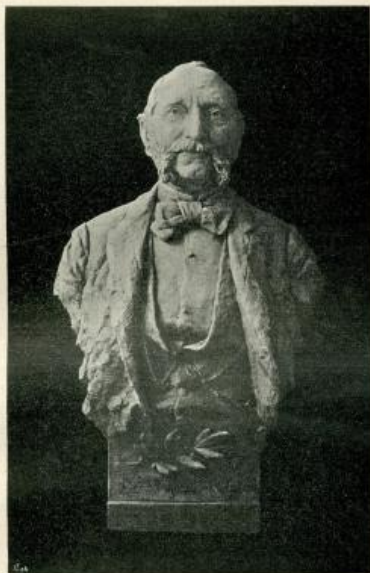
— Е, голем сушкар задоволи! учини пон Мијанло пропнчно, а као за се.

Гохила се све више приближаваше. Напријед иђаше Зенил-чауш. Јаше понесито на своје доругу, исперо се, намрштено се, на само стриџаза очима, очевидно занпш-љаше себе као Мусу Кеселџи или Ђерџеле-Алију... Гони кова да се само свијет испред њега склања; кад му се ко јави, он само у знак поздрава привнесе руку челу или промуца „Ашмамајросун!“, на хита напријед. Само кад угледа којег виџиџиџ Турчина, онда за час проијенз изглед лица и свесрдно одговара „Мераба!“ Из њега иђаше Млађен с породицом. На троје вршталки кова паво-варено све имаће, прекривено ошваљени губернима и

¹⁾ тосеклар — хоронија.

²⁾ свџија — востановах, шквју.

³⁾ онбаш — калаар.

Иван Зајц, хрватски композитор

пољубама; на једном антрешном машице, гробене, прелица, мотила и још неки алати, на другом у једноме сандуку котао, буца и двије мале трonoжне столициче. Као трећи „товар“ бијажу двије крошње са двије бечице. Могао им је бити по пет, шест година; бијједа, прљави, плачких очију звијерају улашение то на једну то на другу страну, стрепећи чисто да који од аксера ошот не подвикне и по савјетла кампјом на њихове родитеље, а готови увијек да заштите, да процијеле...

Млађен изгледаше као на све ријешен, као човјек који је много али подносно, трпио све, па је увјерен да нема шта горе дочекати.... Мислио од сваке руке, па га чисто мисао сморила; излази нека, па што је, ту је... Гледа слободно у свијет и са по неким се поздравља. Жена му ишае погнуте главе, блиједа и снујдена, заклањајући лице шакијом, као да хоће да се склопи од свијета; другом руком придржава кољевку, коју носе на леђима. Један дечко од својих дванајест, тринајест година иђаше поред ње — то их је најстарији син — те кад беше испред ња, приђе те узе кољевку да одијели најжу. Млађен, коме бијажу руке свезане, викну па чауша:

— Та болан, ако си чојек, одријеси руке... Не могу ја из ове коже никуда... Да ја мало понесем... Иначе ми срца, јадни, сирани женеко главе?...

— Гити, гити!... проирала један аксер, који сигурно тачно и не разумијеваше шта је речено, а чисто као да немишљаше: гле ти нега, још нам ту зановијета и задржана нас...

Чауш за часак заустави коња, таван да заустеи да осеује нешто, погледа у гомили свијета, па чисто устукну и успљено благо проциједи кроз зубе:

— Кануи* Млађене, кануи!... Гајрет* још ваљко!

Четири пет аксера са нушкама о ранени опколили робле са обје стране, а двојица мало заостала, гонећи десет петнајест оваца и коза. Стока гладна, канучена... И оно бљејаше њено одјекује жалостивно. Гледаш пред собом невољу и бијелу јудску и животњеску.... Која је гора?... Не знаш чисто шта те више потреса, убићује.

У гомили бљејаше новајније селака. Чује се потицно жагор, гуњање које све више и више прелазу у гласно протестовање. Један чичица, ошот, јадовита и врачна погледа, усади се да и гласно подвикне:

— Шта је ово, ауди?... Докле ћемо ми 'вако под овим злудом?

Један га привуче за гуи, па му пришанта:

— Шут* јадан, која вајда!... — па му ману главои да погледа на Уса, таксенадара.

— Шта шуту?... Не шуће* нама! — раздрије се чичица још више... А која вајда шућети?... Шућели доста, па дош'о вакаат да се збори...

Чича Пинто испред ала преијера га очина и дозна к себи, па му стаде објашњавати:

— Осабри мало чојече, ти си наметан... Стани мало да видимо шта је, па ћемо онда зборити...

Усо, таксенадар, који раније бијаше изишао из ала, латомринито се, суче десни брк, па кад онај чичица поче викати, напреже уши да што боље чује, одмахнује главои и као да прехишаа: „Ха, крмче ли, крмче!“... Па једноме до себе прозбори:

— Чули ти, Осане, онога крика?...

Овај прибранији, а мање запалив у оваквима тропуцима, додаде му тихо:

— Нека, чојече, нека... А вади и бида, невоља је...

Жене испред алајских врата, очевидно гануте призором, прекинуле своје оговарање, свака нешто шапће за се и куи, неко се чак крете и моле Богу, а свака поснатрајући ону бечицу у крошњама, чисто несвјесно привлачи своју ближе к себи. Једна упрла погледом на Уса, рече гласно, да је овај хогаће чуту:

— Види Бог, види!... Неће ни 'вако довијек бити...

Доћи ће и Турцима при потаг... — па шигну у врата. Цијела слика остављаше дубок утисак, који се тако усади у дно душе, у сред срца, да се никад не да изгладити.

* кануи — запови,

* гајрет — хрибро.

Кад већ разминуше, они се у групи пред аном стање саживатају. Један доказивање нешто чича-Панту, а Јово, онштинар, уио се пону уочи:

— Сад ја никад!... Ти си болан већна владичин, заступаш ове једног царског бератају, па се не бој!... Сви емо с тобом...

Одмах по том сви кренуше уз чаршију ка коваку.

*

У пространој аклаји уџветској ископило се доста свијета. Као на базарни дан, па дошло много сељака због данка, агнача ч других својих послова, мало њих од невоље. Па ископило се и варшана. Дошло их много и без посла, придружило се гомили, да виде шта ће бити с Млађеном. Застаје разгоне ћучурију, аљ залуд, Турци се у гомилицама саживатају; неки гласно негодјују, што се то тако чини у рајон. Један доказивање:

— Алах је тако оставио... Не може се без раје... Ваља рају чувати, а каки је оно зулум!...

Други му доказивање противно:

— Јок евенди!... Свакоме би¹⁾ ја одвадно педесет дегенеса који не слуша! — Бјежи испод царског екута... У пранте ти њега, па ће доћ²⁾ поље мекши по шахук...

Наш већнио оборене главе ћухау. Понеки се придружи онјен што говоре да треба чувати рају, па на том темељу и даље убијују. Испред аписане посједали аписеница, па се суцају; чува их један аскер, да не одику ван одређене им границе. Она као на ново рођена... Један ћело, вис одрпан, довикује радосно онима око себе:

— Шуђур, ево нам још једнога Влаха... Како се поћерало, добро, је... Д'ако нас пуште, кад има доста и ви³⁾...

Махнити Медага, кога нису пуштали на поље, промало главу кроз прозорче од жагазе, па више колико га грло доноси:

— Ето Шијака из Шувадије, из краљске земље!... Побјеги нас!... Држ⁴⁾, Османе, не дај!... Удари погану Влашад!...

Не дадохе му даље, него један приђе, те га жестоко удари и прислони неку велику даску уз прозор, па је подуприје леђима и викуи другог да донесе камен, те да добро причврсте.

Не бијаше никога у ялари, ни кајмекама ни кадије, те су пуштали Млађена да се мало одмори. Прилазе неки да се питају, али их аскер одбија; оно мало сиротице товарила, клусад призевази за диреко, а ове шћерци под доксите, одакле се разлигаше њихово тужно блејање, окренуле се овамо гомили, чисто као да моле. Двоје јативаца сваки чак притрљиваху својим мајкама, понуци за њима — нема; одмакни се мало, па опет приђи, певално блејећи... Један Турчин, тровут поспатрањем овога призора, донесе од некуд понећу нарамз ејсена, те положи онцама. За један час блејање преста.

— 'вала ти, Турчине — зачини Млађен — ајпан и тако није ништа крип.

Не прође мало, а стиже кајмекам са двојцом аа⁵⁾ из хедлаза,⁶⁾ мало за тја изби и кадија и остали. Свијет се разиша да им укаже мјеста. Млађена поведоше горе, пошто му претходно одрђишине рука. Он пође рекаши жени да остане с ћеном у авлији, али један заштија подвикну:

— Не бива те тако!... Од куд ти мо'ш пој на-ређинаг⁷⁾?

— Пеке, пеке, Турчине, прекиде га Млађен... И 'оћено баш сви... Оди ти, Миле, рече сину, који се бијаше замко око оваца: нех виде те евендије колики су јунаци наши аскери... Није шала, додаде с цуно горке ироније: уватиш шесторо чеади влашкје⁸⁾?

Миле пође, узевши за руке оно двоје млађих што су допуговали у крошњава, а жена понесе и колијенку. Многи из свијетне највише горе за њима, неки и својим послом, а неки да се прибију уз врата и слушају летинак.⁹⁾ Научише за час доксите. Али они горе канда нису били вољни, да се когод пађе у близини, док се ствар каситије, јер ни толико интересовање није ни мало годило, па наредине заштијама да све оћерају. Неки се стање противати, викати и протестовати, неки правдати како имају свог поља, али не поже.

— Ама, зануи, објашњавање заштија једном аги који је мало био и на гласу у чаршији: ти, белђим, алнашеш шта је уџветско заине...¹⁰⁾ Не море то да свак чује што ће ре¹¹⁾ царски уџвет... А дена ти, и шта имаш чути од једног каурија!... Носако, па би стао белђин да је и са кино и с тобом барабар...

Па као да га нешто унутра гризаше што тако рече, покуша одмах да поправи.

— И невоље ваља има... Ама не море јошет све равно бит¹²⁾... Бог је оставио да је турека вјера најпрва...

Ага као да врши к срцу ово објашњење, па пође с осталима авлијским вратима.

*

У ялари¹³⁾ посједали по ниндерлуцама: кајмекам, кадија, жалмулар, Ахмет-бег, Салдијага, а од наших пош-Миџанло и чича Панто. У једног Ђошку мали, списки сточић, за њ емо 'Вашил-евендија, хатиб, пренио табак хартије, пресавио преко кољена на чека да му се нареди да пише. Већна латигурена, облачна... Нашли се тако сви на окупу разних мисли, погледа, па ни један не зна чим би отпочео разговор. Кајмекам плесну ртукана и прекиде ту мучалност. Уђе један заштија, те му нареди да пушти Млађена.

Отворише се врата... Прво уђе Млађен, потиуте главе, за њим Миле с оно двоје младих, па најзад жена с колијенком. Кајмекам се чисто забезеку кад угледа

⁵⁾ аа — члан градоног вијеша.

⁶⁾ мерда — одор — нијебо.

⁷⁾ асигишак — испет.

⁸⁾ алабиз — лужавост.

Р. ФРАНГЕН

СУЗАНА

ту групу: устаде и хтеде нешто да заузме, а у тој оно двоје млади, увезијерено гледајући око себе, упалишито се од толиких патњућених лица, на ударише у плач и обнекоше о мајку. Мајка их, спустивши колијевку преда се, не може више да се уздржи, него зашита као гуја у процјелу:

— Шта ово чините с овим божјим црвцима?... Што нас, Боже, све не гађа грехом, да оно не дочекамо?... За Бога и божја тежки атер убијте нас, а више нас не мучите!...

Скочи поп и стаде је вјешити: приђе и кајнекам вичући ко је то и њих пустио, стаде их умјирити и храбрити, приђе и Салијага и чича-Панто, који следаше да сакрије сузу од осталих. Кајнекам нареди, те их одмах све одведоше у другу одају, па чак рече Салку, музур¹⁰⁾, да им купи и који солун.

Остаде само Млађен.

Наста петиљак на дуго и на широко: то зашто си бјежао, шта су ти рекли дати Србијанци. Те ти си стигло отуда да се вратиш као ускок, ешкја... Малаждар¹¹⁾ испитује, јер кајнекам не зна добро ерски, а крзуби ђатиб тек приштаја за ово, за оно, увијек значајно погледајући у кајнекама да му се као препоручи: нидиш

ти, бина, како ја радиш за царски рз, како то иде све по канулу.

Млађен одговара нежарно, као чојек који зна да му и са испитивањем и без испитивања, ништа боље бити неће. У одговору не замије, говори јасно, уверљиво: невоља, глад, како нежа ни грамке брашна за хлеб ситној ђеци, нема сјомена да посидје... Сви ђуте... Ах-лет-бег само искољачно очина, чисто би га процјало, савлађина се до неке мјере, слуша, слуша, па му у накосном срцу нешто шаврија да се искали на обезоружањим и невољним рајетнож.

— Криче ли, криче!... Стиго би ти паку праву кљу у Шумадију... Ово је бре царска земља... А ће је леаше, криеки сине, по под царскијем екутом?... Алах је један на небу, а наш цар на земљи... Шта си ти позоно?... Млађен, мучен и бијен, гледајући пред собом своју ситну бечину, свога друца, силом савлађиваше онај накуљени пред на своме срцу, да не издужи. Дође му, још чим су га почели испитивати, да им од једном каже све, да им очита: па помисли на онај страних женезат, кад се аскер невадно скленета око њих, кад се по оном ураку разлаже писак нејача, помијемане с блејањом оваца, ђијукон камрађе и никон аскерског... Па помисли на своју кућницу, на своје разорено огњиште, помисли да је опет зашао у канце, да нема куда даље, помисли шта може с ђеци да буде. Њега да ухапсе, окују, а шта ће она, куда ће?... Црвци ће остављени од свијета, заборављени од Бога — пропаста, угинути... Па шта ћу, па њих морам да осавриж, да отрпиш... Боже, ти понози!...

А ове га сад ријечи распалише... Чисто му се накуће нешто на очи, па забораи за тренут на све; не нишљаше више ни о чем, само да искаже оно, што му је на срцу... Шта ће ми — сад му сини у памети — шта ми важе могу, убјали су нас и онако!... Па се испрси и окрете Ахлет-бегу:

— Кад си ме пову'о за језик, беже, баш ћу ти оцевапати... Нијесам кражак, него поштеи чојек... Нисам ја поканит'о да бјежиш од вруће погаче, да раскопанаш своје огњиште, а на другој мјесту истекаре да кућим, да оставаш своје село, ће тах се родно и ће су моји ђедови и прађедови кости останали... Од невоље се бјежи, беже, од дуге невоље... Ти је не знаш, а да Бог да је сазнао. Ти, и тах к'о што си ти, расмѣраће и ово спротише, што је остало у царској земљи... Хоћу баш да ти речем, ја сам раскућко, неки не може куда горе бити, па чините штогођ знате... Зар цар зна, шта се 'вамо ради!...

Бег нас позеленио, устаде с њандерука, дохвати чибук, па на Млађена:

— А њазре га, њазре, шта оно ти мени рече?... Кадаја прекочи и заустави га, дајући му знак да мало сачека, да отрпи. Поп се узвратио, већ га јино почео обавиати, покаче то једну то другу ногу, као да хоће да устане, а опет га нешто притеже, пришао би Млађену, молио га да се мало сизри, да свишта не збори, али не зна како. Убојава се да не буде све горе, па

¹⁰⁾ музур — поскупило.

¹¹⁾ малаждар — блатајник.

помисли: овај ће се распричати, па и прекарданих, па шта ти не може бити, могу и њега повраћати!... Дао би му знак оком, али као да пакост Млађен упрво погледом у Ахмет-бега, а друго — да и да не примећује. Чича-Панто не трепнувши слуша, изненадио се шта то би од овог мирног човјека: некако га његове ријечи завоше, па му дошло мило, поскочио би од радости: а нека за Бога, нека, тако, брате, тако, крени само некајану и душману... А кад бег скочи, он се за час подиже, заузе некако и нехотично положај као да хоће да брани Млађена, па погледа у тога на кајкемама, па на кадију и разјареног Ахмет-бега, то га то за тренут обесхрабри! Баш би могао малко прикрити, турско је ово царство, ко је још у њему наш¹⁵⁾ права?... У томе се обрати Млађен:

— Дај, Млађене, добар чојче, упрви се мало... Честити цар¹⁶⁾ оће да је свакоме право...

— Валај тако је, гада Панто, додаде Салијага: код дару је ениси бир¹⁷⁾ а био Турчин а био Ришанин...

Кајкекам се наиргодио, види се неправу му што се тако збива:

— Јаваш, јаваш, кузун!...

— Ја не увијек, евендија, јавашније... Бог мени каже у сред царскога убујета и *крече* и *лабире*, па ником ништа, а ја што њему истину кажем, ти јаваш, јаваш...

И онда слободно, очима једнако упртих у Ахмет-бега настави причати: шта му је све овај учинио као десетлар, како му није дао да сађење један вршај прије одлигавља, па му дошнуто и пошле опет Млађен дао преза¹⁸⁾, па колико је било одвајање, како је десетина досега и до агине четвртине, па о глади, о товеру, који му је присиљен морао приредити... Једна обичаја, ни мало ријетка прича, те у толико и жалоснија...

— Лаже криак!... поче се бег опет врлојати.

— Не лаже, беже! одговори Млађен мирно... Мени ово једном у животу знало да ти истину креснем...

Онда се окрете кајкекаму:

— Па то је, што ме бег повуче за језик, то вам испричах... А шта ли бих вам још мог¹⁹⁾ испричати? Ето знам, некако око Богојањендија, дође кмет а такендаром да куће верију... Немал, ауди, ако знате и за Бога и за душу! Ето на пролеће, кад буде цијено, продају коју ову јау крају, н²⁰⁾ сам двије краве, платику поштено. Амет би и чек²¹⁾, али такендар неће, то ме поберај он²²⁾ у убујет, па у аис... Лежах он²³⁾ дана, па ме пуштисе: или, вели, продај шта знам, паре на сриједу само, или ћемо ти ми истурити на телала што нађемо... Знате то, вала Богу... Те ја, јадни, куд ћу и шта ћу? продадох ону једну краву за 160 гроша, невоља, шта ћу, а сад би уз²⁴⁾ за му нине од триста, а да ни и по

рачунам колико би она зимус за моје ћене вређала... Ону другу, што ми је остала, кад ме уватисе аскери, испребијаше и ну, па зар задржаше за штету на караули; осаво зар, ако буде да се дијели пићар и наплаћује цеза, ено оника у касави оно оваца, а нама само једна пребијена крава...

— Јестер²⁵⁾, цанум, јестер, алнашенимо... не даде му кајкекам више да дузи.

*

Ноћ се спуштале. Ведро... И ако је мало стогла вечерња хладноћа, ипак се осјећа сва свијетлина пролећа... Нјетар тихо барљца... Марине земље... Мјесец изгорија... Гледаш га како лагано плочи бескрајном плаветном пуцнином, па ти се чини као да и он учествује у народној бједи, па би патрицима да пружи оно што им може пружити, — своју блаједу свијетлост, да их приближи к себи, да им пржи бар зракча наде...

За Млађена су морали јемствовати поп-Мијаило и чича-Панто, да нине неће бјекати с „царске земље“. Салећели су сви Ахмет-бега да му „опрости“, те да ствар мирније легне. Кајкекам је имао онтро наређење нине власти да се народ отклана од селидбе, па је изузетно и поступио по њој... Прилике су се тако стекле, бојао се и морао је поштити. То је и Млађена спасло. Обећали су му дати и сјемена на зајам и причешати га за данак до јесени.

И Млађен се враћао својој кући, свома раскопаном огњишту. Натоварила све као и прије и упутила се к својем селу. Своа их један заштити прати. Иду сви журно, гоне кљусад да не застају, и стока хита као да је и она осјетила да ће опет к својем тору, к својем смирају... Млађен носи колијевку; рој мисли прерипече му се по глави... Замишља: како ће опет угладати своју колијевку, коју је оставио с најмјером да се никад нине у њу не врати. Излазе му пред очи све патње и мукe које је у њој преживио, које су га довеле до тог очајног корака да је оставио, да остави своју родну груду и потражи уточишта у слободној земљи, да каже дахне душом, да бар поточито његово узавижа слободије...

Па сад опет један провао корак, једна набуљана нада... Остаје све старо, старо зло и бјело... Враћа се опет своје дому да још једном прожвине све што је и до сад прожинуло... Нежа спаса... Судбина те веже за такав живот, Бог тако наређује... Па проклео би и овај час кад се родко; дође му да заропће и на Бога, али се тргне... Изађе му пред очи и која спјетљива слика из те прожвине бјеле... Око разгореле патрине скупила се јечина, кикоу се и преку кумијере. Станкија распреча нешто, приставила бакрач и вари млијеко, он долази с рада, а она сва обично око нег²⁶⁾... Мач²⁷⁾ те ми се, немам ја кад ту с важа!... пошту он да им каже осорно, па опет узиме оно млађе на крило, милује га, теши му... Па је опет срећан, задовољан; заборави за

¹⁵⁾ ениси-бир — савјетовао.

¹⁶⁾ цеза — капија.

¹⁷⁾ бир — селеница.

¹⁸⁾ јестер — доста.

час сав терет на души, сва га мука размињу. И то га омет охрабри, те и несвесно убраа кораке, да се час прије смири...

Оно двоје малих у крошњама укључало са. Једно се тек јави:

— Нано, 'ољу туђи... Тамо туђа?..

— Сада ћемо, благо наји... И једна врела суза ороси милога.

— А оћемо ли туђи?

— Оћемо, оћемо сад, благо наји...

Мали се чисто умири и као да хоће да пјева, отоже гласом радосно: „Оћемо туђи, оћемо туђи,“ што и оно друго прихвати.

Станица угуњаваше плач, сузе јој некако сакле тецијаху... Дође јој чисто мило: ето ћеца се радују, што се враћају у своју стару жалу колибину, што ће се омет

ваљати једно поред другог под својим тако топлим грудима, а поред још топлијег материна срца... Како ће им мило бити кад се омет врате на своје старо огњиште. Погледају свуд око себе, све им је познато, све им је мило, све их омет радосно поздравља: и онај стари раст изнад колабе и онај бистри поточић у ливади и крени стари земов... И она се силно у души зарадова, што се омет враћа својим огњишту, родној грудни своје ћечице, ће ће омет за који час хитро починути... И сузе радости још више навршише.

Родна груд, и ако привезани за тебе, трпимо бод и јад! И ако смо на теби жудим среће мира и слободе, жудим свега, на шта као људи знамо права, ипак си вагда драга, срце за тобом увјек силно бије, над тобом нека ништа нилује, ништа светлије...

Ст. И. С.

С краја

Море дине и уздине,
На налима лађу диже...
Сада јаче, сада тине
С краја до нас несма стиже.

Знам ту немиу с оних страна:
Пенала је душа сретна
За безбрижних, младих дана...
Ал' зашто је сада сетна?

Море дине и уздине,
Латано се магла диже...
Сне слабије и сне тине
Сетне несије глас нам стиже.

Костање, 1906.

Рикард Николић

СИД

Трагедија у пет чинова, написана П. Корнсеј, с француског превео Н. Марјановић

(ПРЕСТАВАК)

ТРЕЋИ ЧИН
ПРВА ПОЈАВА
Дон Родриго. Елеира

Елеира

Шта чиниш, Родриго? Бедниче, где дође?

Дон Родриго

Куд же судбо мрачне ток водити пође.

Елеира

Откуд ти та дрекост и охолост с ругом
Да се у дом јавиш што га пуниш тугом?
Зар ти сени гроза догле преко стиже?
Зар га ти не уби?

Дон Родриго

Част ми руку диже;

Жив, хоћаше на ме поругу да баца.

Елеора

Ал' зар да се склањаш у доњу жртваци?
Зар икад убица хтеде склона твога!

Дон Родриго

И ја само додох пред судију свога;
Али ти још зачућен не бих гледао радо:
Ја не смрт долазим, пошто сам је задо.
Мени ће да суди љубав и Химена,
А већ смрт правична вријећа ми је мена;
И пријиму криво од ње суд ми цели,
И смрт коју рука мена ми удели.

Елеора

Боље, од ње бежи, избегни јој љуту
И првога бола преголежу скрућу;
Иди, и не чекај те излив нове,
Што ће бол страховит да јој изазове.

Дон Родриго

Не, драга, коју сам разгневити мога,
На ме се на казну не наљути много;
И благодат не бих пожелио већу
До ли, пре уверених, да удајем срећу.

Елеора

Окупана сузом, убијена патњом,
На двора Химена вратиће се е пратицом.
Молим те, ох бежи, нех ти брига иде:
Шта ће на то рећи ако те ту видео?
Зар ћеш и клевета да је с бодом коши
Што гледа убицу очеву и сноси?
Вратиће се она — гле, ето Химене;
Сакриј се, Родриго, бар рад части мене. (Он се сакрије).

ДРУГА ПОЈАВА

Дон Санчо, Химена, Елеора

Дон Санчо

Криво вам жртве наља, госпо, дати;
Правично вас сузе, унесан гнев прати,
И ја многи реч'ма већу ту да тражим
Ни да вас утешим, ни да вас ублажим.
Ал', ако вам када затребати могу,
Ево знача мога за казну вам строгу:
Ударице ми љубав за освету своју:
Ваш налог ће руку прејачати већу.

Химена

Несрећна!

Дон Санчо

Молим вас, пријате ми службу.

Химена

Вређала бих краља, што ми прими тужбу.

Дон Санчо

Знате, правда тако напредује споро
Да већ многи злочин изакупе јој скоро,
Са спорости вине плати велики прети:

Дайте да нас витез оружијем освети,
Пут је безбеднији, казна брже дође.

Химена

То је лек последици; кад се већ тим поје.
Ако ме жалити будете још таде,
Бићете слободни сметити ми јаде.

Дон Санчо

Једина је срећа то чим срце цела,
И, надајућ јој се, одлазим нити жила.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Химена, Елеора

Химена

Слободна, на крају, моћи ћу ти сада
Открити, без скетње, дубину овог јада;
Слободно ћу моћи удахне да вијем,
Не устезам срце, ни свој бол да кријем.
Мој је отац пртав, и мач што изливачи
Прилику Родриго: његов живот сакривачи.
Палачите ми, очу, мог живота део
Један у гроб хладни силан други шео,
И тај, што ми удес одузе га клеће,
Тражи да га онај, што оста, освети.

Елеора

Скитрите се, гбено.

Химена

Ах, с тим доцкан поје!

Збориш ми о миру кад ми беда дође.
Чим ће ми се тузи ублажиј да згоди,
Мрзати а' не могу руку што је роди?
И чим не јадима надићу се грубаци,
Ако гоним злочин, а злочинца љубим?

Елеора

Лажно вас ова, на љубите века.

Химена

Не љуби негога га обожавам свега,
Та се која љубав освети противи,
У неспријетелу љубавник ми живи,
И видиш да, вино гнев који ми створи,
Родриго у срцу још се с оцем бори;
Нападне га, твене, брани се и киче.
Час слаб, час јак омет, и победу стиче:
Ал' у борби где се гнев о љубав лупа,
Ма да срце страда, душа не уступа.
И, на како љубав онадала мноме,
Не прекривих дужност у удосу својем.
Не оклевам, јурим куда част ми рече,
Друг ми је Родриго, његов јад не пече,
Срце ми га жали; ал', на шта да спремам,
Ја изиш добро ко сам, и да оца нежам.

Елеора

И гоните га?

Свештеничка породица у Јужној Македонији

Химена

Ох, и мисл' сана

Да га за то гоним спрено ме слама;
Ја му тражим главу, и влашним се тиче;
Хоћу да га казне, и упреку с њиме.

Елоира

Машите се, госпо, те намере тужне,
Не стављајте себи лановести ружне.

Химена

Шта, зар бех при спрти с мојим одеж' етарим,
Крв освету вапи, а ја да не мариш!
Срце, што га срамно чар ми други узе,
Зар да му дуггје тек немоћне сузе?
И да трниш дубав зар у својој души
Да ћутањем подлнм и чает ми угуши!

Елоира

Нећете, верујте, гнев напући на се
Таквог мужа, госпо, сачувавши за се.
Драгана нам милост; учиниште много
Обратиш се краљу; не терајте строго.
Нит' пак из пнаста чувајте јад клетни.

Химена

Чисти ми се тиче, вада да се свети;
И, на како дубав да ми ласка груд'ма,
Изговор је сраман племенити луд'на.

Елоира

Ал', дубеж' Родрига, не мранте неги.

Химена

Слажем се.

Елоира

Какав је сир нам после свега!

Химена

Очувати чает ми, скончати јад клетни,
Упронасти га, и за њим умрети.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Дон Родриго, Химена, Елира

Дон Родриго

Да ми труд уштеднм око тог укића;
Сачувајте чает ми, лишити ме жића.

Химена

Где смо ми, Елира? Шта је око мене!
Он у дому моме! Родриго пред многе!

Дон Родриго

Крп ми не штедиште; сладиште без сметње
Сласт погнбави моје и те ваше светње.

Химена

Ах!

Дон Родриго

Чуј ме.

Химена

Упреку.

Дон Родриго

Само тронут један.

Химена

Одлази, да удег не преживим чедаш.
Пусти ме да умрем, тај се бол не лечи.

Дон Родриго

Пре но одговорити, чуј четири речи,
Па тад за одговор кач ћу да ти предам.

Химена

Шта, тај где очену још плажу крв гледам?

Дон Родриго

Химена.

Химена

Укломи тај ми предмет иреки,
Прекор ми што живиш нимо злочин дрски.

Дон Родриго

Боље је, гледај га да ти мржњу створи,
Да твој гнев увећа и моју смрт скори.

Химена

Моја га крп боји.

Дон Родриго

Окаси га мојом,

И учиништем му крај са крвау својом.

Химена

Ах, спривност, онај нети дан да згуби
Ћер кад мач угледа што јој она уби!
Не трниш га, мреки предмет да ми склопити:
Хоћеш да те слушах, и мрети ме гоним!

Дон Родриго

Чиним све што желаш, ал' не пристах па то
Да ми бедни живот ти не скратиш за то;
Јер не чекај пајзад од дубави моје

Да за добро дело покажем се своје.
 Неизгладни удар руком оца твога
 Обемчасти старост родитеља мога;
 Ти знаш како шамар дирне осетљивца;
 И бејаш наружен, трапних томе кривца,
 Набох га, осветних част и оца тако,
 Још бих то чинио, да што оста само.
 Дуго против мене и оца се бори
 Љубав којом срце спрема тебе ни гори;
 Суди јој о мојим: с тим португом кметам,
 Ја се још двоумих да л' да се осветим;
 Прижоран на бешчасти на' на иржњу твоју,
 Здржав' је, за напољет корих руку своју;
 Пребацивах себу жистину што грешн;
 И лепота твоја без сукобе не решн:
 Да сам тад подлаго чарина ти бедан,
 Бешчастан те човек не би био вредан;
 Да, кад бејаш љубав, тако части близак,
 Кад сам частан љубав, иржњу се низак;
 Да би тад значило, да чух срца свога,
 Не вредети тебе ни набора твога.
 Ја ти то сад кажем, и док живим желим
 Да то о том неслим и ово ти велим:
 Вређах те и морах тако да те ружим,
 Да свој срам осветим и тебе заслужим;
 Ал', одужен части, ко и оцу својоме,
 Сад ишла и болу да угодиш твојоме;
 Дођох ту да криву раце ти загладим,
 Учиних што хораш, сад што треба радим;
 Ја знам да те љубио против мене диже,
 Нећу да те ливних жртве што ти стаже:
 Жртвуј храбро оног крива коју проли,
 А ког само дичи то што тебе боли.

Химена

Не могу, и ако, ах, с тог спосим туђу,
 Прекорети тебе што опра ту ругу;
 И, на какав дину бол да нучи моју,
 Не тужех' се на те, жални судбу своју.
 После такве руге, знам ја шта част хоће
 Од храброг човека таквева таквоће,
 Ти ко частан човек срши дужност своју;
 Ал' и, чинио је, ти показа моју,
 Победом ти храброх приних наук за се:
 Осветом твог оца, она ти част спасе;
 То и мене личи: с овим јадом клетим,
 Имам част да спасем и оца осветим.
 Ах, овај ти удег мене ужасива;
 Да ме нека друга код оца лишана,
 Нашла би ми душа утеху за себе
 Тим нећ што би могла пошатрати тебе;
 И крај туге би ми било среће више
 Кад ти драга рука моје сузе брише.
 Ал' за њим те морам изгубити тужна:
 Што савлада љубав части сам то дужна;

Убиствена дужност у тиусоби својој
 Гони ме да радиш на провасти твојој.
 Јер, најазад, не мисли, уз љубав ми мазну,
 Да је срце слабо извршити казну.
 Ма како да љубав драгог ми те ствара,
 Нек ми племенитост твојој одговара:
 Увредом ме предиме ти показа себе,
 Нек ја твојом сирну сурт стекао тебе.

Дон Родриго

Дакле, што част хоће више не одлажи;
 На ти моје главе коју она тражи;
 Нек ти врсној жели ко жртва се хити,
 Сурт ће та с пресудом и слатка ми бити.
 После мог злочина, не чекај суд спори,
 То нит' част ти враћа нит' ми казну скори.
 Тим бих срећан лему сурт стекао себе.

Химена

Иди, душманка сав, а не делат теби.
 Зар ја да је узмем, глава л' ми се нуди?
 Нападаћу ти је, ти бранилац буди;
 Други ће ти жића угасити свећу.
 И гонићу тебе, а казнити нећу.

Дон Родриго

Ма како не драгог љубав теби ствара,
 Нек ти племенитост твојој одговара;
 А не одговара када би се хребн
 Други да те свети, веруј ми, Химено.
 Моја рука опра мог оца срам клетн,
 Твоја рука треба твога да осветн.

Химена

На какав не предлог, бездушничке, тераш?
 Сам се осветиши, постоји ме смераш?
 Радићу ко и ти, са сувише снаге
 Да с тобом не делим ово славе драге.
 Не ниси се оцу дуговати жоне
 Тој љубави твојој и очажу твојоме.

Дон Родриго

Честољубље клето! Ах, на шта да радиш,
 Зар не могу миљост ту да ти зарадим?
 Рад оца и дана за спомен нам клетн,
 Бар ми се са сажали или ми се свети;
 Мање ћеш да болох свог драгана скутим
 Ако га убијеш по на њ да се дутим.

Химена

Иди, не храни те.

Дон Родриго

Треба.

Химена

Ја не могу.

Дон Родриго

Не бојим се света уз осуду строгу?
 Чјују л' да ме љубим мишо злочин клетн,

Шта све поће злоба с пакосћу разнети:
Зато их ућути, и, без даљих речи,
Нек ти рањен узлед моја смрт залечи.

Химена

Он ће бити већи, смрти ли те спасе,
И нех злоба к небу част ми дигне на се,
И да ни з тужи над удесом оним
Знајућ' да те волим, и ако те гоним.
Нека ноћ прикрије твој одлазак худи.
Тешко мојој чести, спазе ли те дуди;
И ако једино пребаце ми када,
Чују л' да ти трпљих присуство ту сади:
Не дај о врлину ко да ни се агрени.

Дон Родриго

Да умрем.

Химена

Одлази.

Дон Родриго

Па на што се рени?

Химена

Ма да том дубављу своје гневу претим,
Гледаћу што боље оца да осветим,
Ал', нимо оштрину ње дужности моје,
Ја неуспех желим из све душе своје.

Дон Родриго

О дубави свиго!

Химена

Бедо од спих јача!

Дон Родриго

Колико ће оци још стати нас плача!

Химена

Ко би то желио!

Дон Родриго

Ко би ово реко!

Химена

Да пре блиска срећа сад нам је далеко:

Дон Родриго

И да на једанпут, тако брзу луку,
Бура над нам слони хом сружасно руке!

Химена

Ах, савршених жука!

Дон Родриго

Да излешног јада!

Химена

Још једном, одлази, не слухам те сада.

Дон Родриго

Збогом. Живот смрти пући ћу поспешен
Све докле ти отац не буде осветен.

Химена

Ако у том успех, закљичиш ти себо,
Да ни тронућ ноћу преживети тебе.
Збогом. Или, нази да те ту не виде.

Дон Родриго

Ма како да, госпо, ало нам с неба иде —

Химена

Не вучи же, дај ми да удахнем јаче;
Тражиш ноћ и мира да ми срце плаче.

ПЕТА ПОЈАВА

Дон Дијега, сам.

Никад не видико савршену радост;
Јад похвари срећних уснеха нам сладост
Увек неке бриге тада нам све гуще
Блажену чистоту задовољне душе.
То ја сад осећам, кад се срећом креним:
У радости пливам, и од страха стресим;
Видех смрт дунувана што ми назо ругу,
А не видим руку што освети тугу.
Узалуд се трудиш, бескорисно журим
Да слоњен и брижан цео град прејутрим;
Ово мало снаге, што ми старост снажи,
Трешет' се узалуд, победника тражи.
Свуд и непрестано, јурећ кроз таму,
Мислет' да га грлим, грлим тек сен сажу;
И дубав што лажју тох ми се нанаја
Прелази у сумњу што ми страх удаја.
Да је куд побего, не откри ми туга;
Освете се бојим од грофових друга;
Њихов број не грозн и свест бузи њиног.
Родриго је мртав, ил' затворен строго.
Да л' ми, небо, душа с привидности страда,
Ил' најзад видећу наду својих нада.
Где, он је, без сумње; жела није руга:
Сав ми страх ишчезе, сва ми преста туга.

ШЕСТА ПОЈАВА

Дон Дијега. Дон Родриго

Дон Дијега

Небо те, Родриго, најзад к мени шаље!

Дон Родриго

Ах!

Дон Дијега

Од радости ми тих удаха даље!
Дај ми дах да душа хвалу ми ти збори.
Моја храброст нека разлог да те кори,
Угледа се на њу, и смелост ти ова
Мог рода јунаке сад наскрену синоа.
Ти си кој изданак, или потомак славна,
Први ти је удар свима мојим раван;
И тај жар што душу млађану ти диже
Тим огледам сјајним спу ни славу стиче.

Старости ми дико и узроче сласти,
Дирни седу косу којој припади части.
Полуби тај образ, и прикочиј место
С ког ми сраи је панет храброицу ти престо.

Дон Родриго

Вана слава личи: ја не ногих друго
Као ваш издавак и ученик дуго:
Пресрећан сам што ми оном први оглед,
Ком сам живот духан, ухитијава поглед.
Ал' нек усред нила не буде паша жо
Што би, по нас, себи угодити дао.
Нек ми од нас јуак ничим се не пречи:
Сувише ту наше ласкажу ми речи.
Што нас ту послухах, не видни грехоте,
Ал' вратите добро што ми удар оте.
Рука, и противу љубави ми блага,
Тон осветом вашом мене личи драге:
Бутите, што пках с вие све себи скратих,
Што вам бејаш духан, ја паш нећ све вратих.

Дон Дијего

Не, над победом је сувише ти власти.
Ја ти дах живота, ти ми врати части:
У колико част ми виши живот тужан,
И толико више и ја сам ти дужан.
Нек ту твоју слабост склопи срца снага:
Част паш је тек једна, а толико драга:
Забана је љубав, а част дужност прата.

Дон Родриго

Ах, шта ми велате?

Дон Дијего

Што је нужно знати.

Дон Родриго

Моја част казна самом ми се свети,
Порук за несталност хтесте ми пашети!
Без храбрости ратник пун је срама нагог

Нето ко и љубав неперника драгог.
Не пребајте периет љубавничку поју,
Нек очуван храброет и заклетиу еноју:
Не могу те везе раскидом да свладам;
Везује ме кора, ја да се не надам:
И, не могу' без не, нићи с њом на свету,
Сирт је још најслаба што је тражиш клету.

Дон Дијего

Час није да умрем; кнез и земља твоја
Требају ти руку рад краваог боја.
Флота, што ко блиска опасност се депа,
Град не да западне и област олени:
Крога час нечујно ноћ, кад паша напре,
На бедене паше некријао Мавре.
Двор је у забуну, а страх ауде узе;
Само крих што чујом, само видни сузе.
У несрећи општеј моја срећа дуга
Доведи ми кући пет стотина друга,
Што су с истиа жаром, чуниш ми за ругу,
Са повудом дошли да ми свете тугу:
Ти их све претече. Ал' сад нек свак прии
Оквасити руке перикавском крои.
Паш ми за главу куда част те зове,
Ти си вођ ког желе из дружини ове:
Лепу сирт ли тражиш, тамо рад не буди:
Користи се згодом која ти се пуди:
Нека краљ захвали за спас твоје паду.
Што душмане сатре у општој раду.
Ал' боље је, дођи прославен из боја:
Нек освети није само елпа твоја!
Још више, нек елпох храброет ти увути
Правду на опронтај, Химену да бути.
Знај, ако је волиш, повратак ти холи
Једино је средство да те освет воли.
Ал' екушо је време да га троше речи:
Хтео бих да летим, а говор те спречи:
Хајде за хном, у бој, и краљу покажи
Што у твоју губа — у теби да тражи.

(НАСТАНАК СТ)

Лепидоптери Краљевине Србије

3. За свестрано проучавање фауне једне земље или области у опште, а посебно ентомолошке фауне, неминовно је потребно упознати се са свима чињеницама, које утичу на развијање, распрострањење, померање и т. д. дотичне фауне. У то чињенице у главној рачунамо: географски положај, климу и вегетацију сас других мањих утицаја. Тек познавањем свију оних чињеница могу се

навести закључци која преде за зоналску или областну фауну, а из којих се види: под каквим утицајима стоји она и шта утиче на њено мењање или несталјање појединих врста из општег топа.

Број једну ентомолошку земљу или пашу пред собом Краљевину Србију, која је у знатном погледу интересна због свог географског положаја (ширину 42° 32' и 45

с. ш. и 36° 50' и 40° 30' и. д.). Србија је у главноме брдовита земља, у коју са разних страна улазе планински огранци, од којих ћемо споменути Карпатске и Рилске огранке. Први улазе у Србију са севернооточне стране а други са југоисточног; иначе је цела Србија испуњена подгоринама, које су је непрекидате делу. И ако је Србија овако брдовита земља, омет њени брегови не достижу знатну висину. Како висови имају своју карактеристичну ентомолошку фауну, то морамо споменути и погодно планинско одр. У *источној* Србији и у целој Србији у оште највиша је планина од 2240 м. (Милор) а затим у томе крају са 1189 м. (Стр); 1444 м. (Св. Никола) на југоистоку са 1822 м. (Сува Планина), у јужној Србији са 2140 м. (Сува Рудница), 1386 (Полка), 1566 (Јастребан); у западној Србији са 1517 (Јавор) и 1451 (Поплен). Свих ових висова има их још много њих, који иду у накрет кроз целу Србију и дају јој облик планинске земље. Највише су планине у Србији на јужној и југоисточној страни; према северу су ниже. У Србији има и пољских равнина, нарочито у поречанима, а има и пространих неосвојених места — степа — у Подунављу. Ова разноликост у постојању факторизма може у неколико да објасни и понеку супротност у нашој фауни у оште, а посебно у ентомолошкој, што ћемо доцније споменути.

Много одређујућег утицаја на органски живот у оште има клима какве земље; оште утицају подлежу и инсекти као и остале групе животиња, и за то се на њима готово најодређеније онајају утицаји климе, због чега чешће видимо разлику у обрасним врстама.

Србија, по своје положају, налази би да има бладу климу, али како је, сем другог, она према северу и северо-истоку отворена и велики део њен изложен утицају хладнијих северних ветрова, то је њена клима доста умерена, са малим разликама између климе на северу и југу Србије. У северној Србији зима су мало хладније него у југојужној. Обична зима текватура је у Србији 3—6° Ц, а летња 25—30° Ц. Узимамо од овога правила еквационе летње и зиме температуре. Према досадашњим посматрањима, клима је у Србији континентална, са не сувише хладним зимама и не сувише топлим летима. Ни хладни дан, са много нижим температурама од обичне, ни топлотни, са много вишом од обичне, не трају дуго, што се често температура мења а почешће са великим скоковима. Летња је топлота много сталнија, јер готово нека лет без извесних ниских температура, док нешто има зима кад за цело време једна 2—3 пута пада жива на 7—8° Ц. Неод нуде, иначе се држа пад њом. По себи се разуме да ове климатске прилике вреде за долине и равнице; на висовима је много хладније, што се онаја на фауни и флори.

Водени су талози у Србији разни: има их више на југу а југоистоку него на северноистоку. Висина талоза у оште износи на 500—540 м.

У вези са географским положајем, теренским приликама и климом неоспорно стоји и вегетација. Она је у Србији нестичке обилата а нестичке је скромна, бар у шумској дрвећу, које је понеде сасвим ниско и оставило голу стеноу са крижљавом вегетацијом и карактеристичним нижим биљем таквих места. Од лесних дрвета има највише у Србији цера, грање, граба, дужника, букве, јасена, бреста, липе, лесе, јавора и још других. Такво су шумољивах покривене наше планине до извесних висина, а на нижим планинама а има јеле, боре, црне-боре, бресте местинице, сирче на великим висовима.

Висоравни, равнице и пошчари покривени су разноврсним нижим биљем, од кога је досад познато у Србији преко 2000 врста фанерогамна, а сем њих има напратна, маховита, гљива, лишјајева и т. д.

На оште месту можемо еднах навести све биље које нам је некином познато као услов за оштењаке ленидогтера, а које расте у Србији.

Горска дрва: Бреза (*Betula vulgaris*), Букна (*Fagus silvatica*), Сјекче (*Juniperus communis*), Граб (*Carpinus betulus*), Гаор (*Crataegus monogyna*), Јела (*Abies pectinata*), Јова (*Alnus glutinosa*), Јоворан (*Syringa vulgaris*) расте диним око Соко Бане а сигурно и на другим местима. Питоми кестен (*Castanea vesca*) нахои се нестичке по шумама. Лека (*Corylus avellana*), Липа (*Tilia*), Храст (*Quercus pedunculata*), Сјеча (*Picea excelsa*), Топола (*Populus*), Црни бор (*Pinus laricio*), Брест (*Ulmus campestris*), Динла вишња (*Prunus chamaecerasus*), Арен (*Cornus mas*), Жест (*Acer tartaricus*), Црни Јасен (*Fraxinus ornis*), Јасена (*Populus tremula*), Клен (*Acer campestre*), Кошела (*Celtis australis*), Маев (*Acer platanoides*), Црни гаор (*Crataegus niger*), Црни граб (*Carpinus orientalis*).

Барске биљке: *Thalictrum flavum*, *Ranunculus nodiflorus*, *Nasturtium offic.*, *Cardamine pratensis*, *Brassica niger*, *Lychnis floris cuncti*, *Althea off.*, *Rhamnus frangula*, *Genista tinctoria*, *Vicia cracca*, *Lathyrus palustris*, *Epilobium palustre*, *Tussilago farfara*, *Gnaphalium uliginosum*, *Convolvulus sepium*, *Solanum Dulcamara*, *Stachys palustris*, *Himmulus Snpulus*. Од дрвета познатог *Salix*. Од монохотиледроза: *Alisma*, *Typha*, *Sparganium*.

По ливадама и долинама: *Daucus carota*, *Anethum*, *Aristolochia clematidis*, *Delphinium consolida*, *Sisymbrium Sophia*, *Allium*, *Reseda lateola*, *Coronilla varia*, *Achillea millefolia*, *Chrysanthemum*, *Phleum pratense*, *Hiclus lanatus*, *Anthoxanthum odoratum*, *Poa pratensis*, *Datura Stramonium*, *Euphorbia cyprissaris*, *Trifolium*, *Melilotus*, *Stricta*, *Plantago*, *Echium vulgare*, *Cytisus nigricans*, *Atriplex*, *Sonchus*, *Verbascum*, *Tanacetum vulg.*, *Sambucus*, *Chenopodium*, *Coronilla varia*. Неке од ових биљака расту и по планинама.

По шумама, жбуковима и каменима и брдима: *Prunus spinosa*, *Sedum album* а *telephium*, *Corydalis*, *Rhamnus cathartica*, *Rubus, sanguinea*, *Solidago virgaurea*, *Erodium cicutarium*, *Cornus sanguinea*, *Thymus serpyllum*, *Primula*, *Lonicera caprifolium*, *Orobis vernus*, *Carduus*, *Viburnum*, *Sorbus*, *Hieracium*, *Veronica off.* *Plantago*, *Viola canina*, *Molium effusum*, *Festuca Prina*, *Poa anna*, *Melica ciliata*, *Malva*, *Scabiosa columbaria*, *Hupericum*, *Rumex acetosa*, *Astragalus glycyphyllos*, *Stellaria*, *Centaurea*, *Sorbus terminalis*, *Anthyllus vulneraria*, *Eryonimus*, *Lactuca*, *Artemisia*, *Absinthium*, *Thalictum flav.*, *Pencedanum off.* *Dietamnus*, *Astragalus onobrychis*, *Origanum vulgare*, *Salvia ofs.* *Cherophyllum*, *Galeopsis*.

По усевима, виноградима и другим усевима: *Melampyrum sylvaticum* off. *argen.*, *Bromus tectorum*, *Lolium temulentum*, *Lycium barbarum*, *Clematis vitalba*, *Anchusa off.*

По нашим малим стенама расту извесне карактеристичне биљке, које не наводићу за то што немају велику улогу у исхрани пасака.

Не треба завади на спомињати, да флора вишња није једнака са оловом планина; али велики нисови, од свога подножја на до врха, показују оне на којима расту биљке под утицајем савезних околности своје зоне.

Што се тиче геонотичких прилика, ми ћемо их где треба споменути, колико је то могуће и потребно.

Имајући све ове побројане, и ако неопуштене податке, можемо се послужити њима да изведемо опште закључке, који су, разуме се, основани на кратком посматрању и зато су само вероватни.

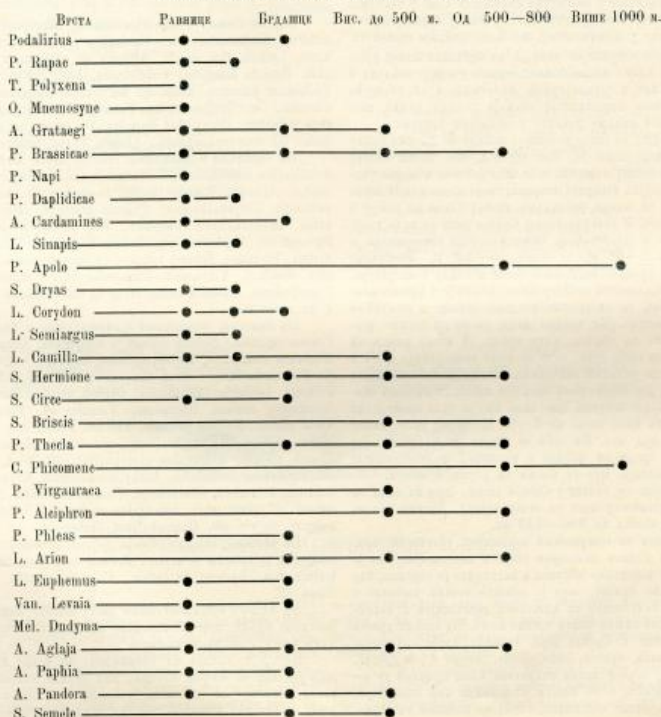
Неоспоран је факт, да све побројане чинице — положај, клима, вегетација — мање или више укупно утичу на бројност прета индивидуа, на разноликост прета у каквој ограниченој области. По сазнању разматрају прета јасно се види, да није довољна једна чиница са својим утицајем на одоначавање какве прете, него мора да утиче више њих; а ово вреди и за остале. Клима и вегетација наменени су најјачи утицаји. Вала се сетити атмосферских прилика на разним зонама високих планина, и биљака које расту на тим зонама.

За утицај терена на лепидонтере ми ипак мало факата, са којима се не могућемо извести дефинитивне

закључке, него их само саопштавамо у облику примедаба. На кречном ламљиву највише се виђају, између осталих, *Lyc. Corydon*, *Sat. Briseis*; неке прете су рудје на песковитом земљишту а неке опет на тресету по висовима и планинама.

Лепидонтере, како Краљевине Србије тако и у опште, показују у главном, да су више везане за поједине терене и ако многе прете некако тачно одређен свој терен, него се провлаче кроз више терена. При свем томе она њихова наклоност онака се јасно кад пођемо из низина на високе. Полазећи тако и идући се на више, опазићемо, да се неке прете већном врату око извесних терена, а што је најчудније, опазило се да неке прете које су у суседству или даље, чисто горске прете, у нас су ниске или обротно. О овоме ћемо говорити на другоме месту. А сад извесно неколико зона наших неких лепидонтера:

Преглед зона неких наших лепидонтера

Врста	Равнице	Брдашце	Вис. до 500 м.	Од 500—800	Више 1000 м.
P. Megera	●				
E. Hyperanthus	●				
C. Iphis		●	●	●	
S. Convolvuli	●				
D. Celerio	●	●			
Sesiae		●			
Th. Fenestrella		●	●		
N. Ancilla		●			
Z. Piloselae		●	●		
Z. Meliloti		●			
C. Hera	●	●	●		
E. Chlorana	●				
N. Cucullatila	●				
N. Russula	●	●			
A. Villica		●			
S. Luctifera		●	●		
P. Unicolor	●	●			
S. Pavonia		●		●	●
C. Elocata		●			
C. Promissa		●	●		
Ph. Smaragdaria	●				
A. Grossular	●				
C. Flavicularia		●			
G. Furcata			●	●	
Многе врсте					
Ciparia и Eupithecia	●				

Као што се види из досадашњег: било би и сувине равно и сувине депажљиво кад бисмо из ових онако слабих података, изводили дефинитивне закључке, него била још дуго прикупљати и ваљљиво погматрати, па тек онда приступити решавању ових колико интересантних толико и тешких питања, а тешка су е тога што се не сме ништа изгубити из вида што би допринело олакшавању дефинитивних закључака.

Још нам ваља да се колико толико обавестимо о појављивању лепидонтера у години т. ј. у које се време појављују поједине врсте почев од пролећа па до зиме јесени. И за ово проучавање потребно је још доста времена, јер свака област, тако рећи, разликује се од друге, тако да често две суседне области нису једнаке у времену појављивања једне истоимене врсте лепидонтера, па се чак често не слажу ни много ближи и ужи суседни кругови. У главном може се толико рећи, да се у планинама разликују и појављују много раније оне лете врсте које се иначе поју и на висине, где се, због лако разумањивих прилика, доцније појављују. У опште се може навести, да су стиге, са променљивим талозима, подесније за развијање лентирова у дубоким равницама него ли у планинама, и да су влажне године врло штетне овој радњи у равницама. Ради областа објашњења овога наведемо из својих бележака неколико година посматрања, почивајући ентомолошку годину од једне јесени до друге, јер се само тако може проучавати утицај атмосфере на

прилика на развијање инсеката у опште а нарочито лепидонтера.

Год. 1890.—91. Јесен до близу краја са високом температуром, и релативно мало талоза. Зима необично оштра (82 дана са температуром испод нуле и то са трајно врло ниском температуром од —10°C. —16°C.). Талоза мало. Пролеће у почетку доста хладно, после топлије. Талоза осредње. Лентирова доста и по броју индивидуа и по врстама. Лето као обично.

Год. 1891.—92. Јесен лепа и топла. Талоза мало. Зима блага са мало хладнијих дана. Талоза мало. Пролеће са доста талоза. Лето прилично кишно. Лентирова доста.

Год. 1892.—93. Јесен кишна, зима врло оштра; талоза врло мало. Пролеће осредње кишно. Лентирова доста.

Год. 1895.—96. Година влажна се прилично оштром зимом. Лентирова мало.

Год. 1896.—97. Цела година врло кишна. Лентирова мало.

Из ових се бележака може увеколико видети, да влажно пролеће најгоре утиче на развијање лентирова и да одуговлачи њихову појаву.

Што се тиче појаве појединих врста, она зависи и од квалитета и прилика. Из својих бележака изводимо неколико за околину Београда, као најбоље испитану у

овоме погледу. У току многогодишњих посматрања забележен је 27. фебруар као најранија дат појаве лептира *P. rapae*; иначе почиње у обичним приликама изазивање прета од марта и поне се до краја јуна; од половине јула почиње ишчезавање појединих прета и ако се број појединца заосталих прета по смањује. У августу је смањивање опаљивије а у првој четвртини новембра једва се какито види по која *P. rapae*, *Colias*, *Macroglossa*, *Plasia* итд. Неке прете као ипр. *Ant. Cardamines*, *S. Pyri*, *Th. Polyxeni* итд. ишчезавају у почетку маја или најкаље крајем маја, а неке се ови појављују тек у јесен.

Све ово досад побројено заједнички је утицало на живот лепидоптера, њихово развијање, размножавање и распрострањење. Давно је већ уочено, да се дешава нестајање појединих прета из места у којима су се држали столешана и појављивање се на местима где их досле није било, дакле нестаје их са једних места да се појаве на другим. Ова околност знатно је утицала на насељавање појединих покривина. Ово насељавање и расељавање трајало је вековима на и данас још једнако бина, а убрзава га култивисање земљишта, сатирање шума и многе друге прилике.

† Д-р Рад. М. Лазаревић

Над реком бистром...

Над реком бистром уљањаних вала
Селена мати растагла нир,
А сенка њена тихо изаткала
У души мојој будних снова нир.

Осенчен хладом у вечерњем крилу
Небеских бића расуо се рој...
Тихо и немо, нежно као синлу
Прима их душа, прима живот мој.

Озарби.

С нама ћу поћи тамо где се спрема
У белој зори хладне смрти дан,
Где пера гине, где љубави нема,
Где живот није надом изаткан, —

Да слашћу вере, љубави и наде
Људима, браћи, овеселим лик;
Да пружиш даре своје душе младе,
Да гушим очај и пресроби крик.

М. Маринковић

Дистићи

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Душини ђердани.

XXI.

Ах, тешко је живјети у св'јету,
А још теже одрећи се св'јета;
Ко ће бездну зајзлити клету
Без окрпа и без сјајасета.

Ј. Илић

XXII.

Не очајавај, стрљиво само
Суђењу својем ступај у коб;
Та и ја и ти — ми једно знамо:
Да нам спасења доноси — гроб.

Ђ. Јакшић

XXIII.

Штогод даље идем, ево је трије веће,
Обуј се у намет ако желиш среће.

Љ. П. Менадовић

XXIV.

Чистом душој припит оних треба
Који врши Бог што суди с неба.

Иван Манураић

XXV.

Ако нмаш суза срцу у дубини,
Кад не види нико, исплачи се тад;
Ал' пред људна буди, нека им се чини,
Ко да не знаш шта је туга, бол и јад.

Јован Јовановић Змај

XXVI.

Хоћеш слободу? Нази њем у гробу,
Гроб скида ланце дугосужном робу.

Ј. Поповић Стерија

XXVII.

Љуби, роде, језик изнад свега,
У њем живи, уири на века.

Петар Прерадовић

XXVIII.

Ко сам себи добар није,
Није приједан да га сунце грије.

Андрија Палмовић

XXIX.

Криваца, браћо, криваца, знајте,
На срце пала ледени кам...
Румен на лицу поносног, младог
Нек нам је здравље, нек није — ерам!

Ј. Грчић

XXX.

Од лавра је човјек гори
За дола кад се бори.

Никола Беговић

Ч е ж њ а

У предвечерје паће сунце на пут у своју жеку по-
стелу. Још је бацало зраке у јавне запада, још му на
обзору дрхтале ватрени траци. Опрштајући дахом они-
јало је и жижало печу другу своју, тамну жеку.

Чаробна ноћ! А како је нени било мучно носити
је сама. Душа се гибала под теретом, — желела је да
у кој бораве трепериве звезде за људе жељне. Жалела
је што није онај загани поветарац, да обавије људе, да
осете једну бригу — да воде. О, кад би најчешће пред
животом била као што је месец има, што средине у сја-
луште ствара, што небо са земљом спаја.

Све, све сам ставила на хартију, а чежила се пре-
творила у вазај: „Пина, болан, шта ми срећа ради?...“

Она је тако лепа — краљина неба, богиня земље.
Угледавши лепоту нежину, вишња у сазреву на усне је
мене пала и ту заспала. О, када би хтела причати! Та-

сућу би набројала дичних што их је она свитеним ко-
сама својим увијала... Али, ах! од све просањене тисуће,
само је она, вишња румена, осећала страсни додир косе
свитлене...

Јесе

При шетњи

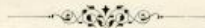
Облачно и тмурно небо ништа нам не смета; идући
реци загани корамина, промислено тихо песму по пред-
грађу непознате вароши. Вече се осећало већ кад нас
ја прекинух, показујући нам светлу руну, која, искривши
се испод тамне надстрешнице, беше загрљила запад.

Мој поглед је морао поред двалена клизати и
чежиу да зацврста на она пламена врата и да се при-
ближи, да нас расрђеном, светлилу нашег... То беше
један од оних тренутака у којима ми свет не треба, у
којима се осећа робов и заслепљени поклоњеник те
природне недостижне лепоте. И раздрагах се; највише
ме је задовољство од сазнања да постоји слободна ле-
пота, која је рад сваког и која није ничија.

Али да такво задовољство, потпуно, стајало, неуро-
хењено, налази у лепоти природе свагда само с тога,
што је она далеко од мене, што јој се најда приближити
не могу, то сазнадох тог вечера у предграђу непознате
вароши. Како ми то никад не дође на памет! — Уто-
пула у нисли и погнуте главе стигох до реке, мало
праћећи песму, која несташно трепераше по њеној обали.

Враћајући се застадох на оном месту где мало пре
покинух руну траг скривеног сунца, али ми сад ту
изађоше у сусрет тамни и сури облачки, покazuјући ми
перспективу најекорије будућности. Ја им махнух главом
у знак разумевања и поћох повољно даље...

Ст. С. Н.

Робиња (сликало Гонцало Билбао). — Чувени
модерни сликарски сликар Билбао изводи у овој слици
неколико типова друштвених робља, створена несрећних
и пропалих. Љубав према уметности иде на овој слици
веома паразитно са дубавку према човечанству. Жеља да
се понижежом помоћу, да се на таке друштвеног талог
изведе у светлост дана — искрено и недовољно говори
на ово слике. —

Седијска Мадона (сликало Рафаело Санцио).
— У великом низу Богородичиних слика што изиђоше

из кичице овог генијалног уметника, Madonna della Sedia
ујетна само ненадмашној Сикстинској Мадони. Седијска
Мадона данас крај Палацу Пити у Фиренци. Она је
јединствени изразак материнске љубави. —

Иван Зајц, хрватски композитор. — У
овом броју доноси се дах чувеног хрватског композитора
Ивана Зајца. Поред огромног броја ситнијих вокалних
и инструменталних композиција, Зајц је огледао са
успехом свој дар и у композицијама већег степена, у
оперетама и операма. Његова опера „Зрински“ његов је

највећи рад, а у исти мах и оправдани понос хрватске музичке уметности.

Зорка Шолина. — Један од најгавилијих чланова једнога озбиљнога и поштована достојнога друштва, већ један деценију активна чланица Мостарскога пјевачкога друштва „Гусла“, госпођица Зорка Шолина, поред

дубави и смисла за уметност, показавши и несумњив таленат колико за појасну музику, толико и још више за драматску интерпретацију, приликом свога налога јубилеја, без приговора, заслужила је захвалност и ову белешку, кратку и лаку. Јер госпођица је вредна спомена и као један примерно предан члан друштва, један од главних ступова заслужних и радних „Гусла“; она је била међу првим напреднијих женских у Мостару, које се, прекинувши са старијим адетом напима, уписало у чланове друштва; она је, осим тога, вредна спомена и због свога дилетантскога и неважкога решења у Мостарским интелегентнијим круговима. Располажући високим, чистим директним сопраном, госпођица је до сада, осим у зборовима, певала у дуетима и солима, Мостарској публици, која има уха, пружила душевнога уживања, усавршујући учених слух, добијајући, у исти мах, гласу више изара и школе. А то јој служи на чист. На част јој служи и потрајност у усавршавању при дилетантским позоришним представама „Гусла“. Оно чим

је госпођица Зорка задобила симпатије својој игри, то је, у првом реду, у неким случајевима детаљно разумевање улоге и душевно учествовање у афектима, уз увек добар изговор и обично живје и природне гесте, а онда, поред симпатичне и пријатне, пуно живота појаве, и спрема којом излази на позорницу. Као дилетанткиња, госпођица Шолина је увек без приговора добра; често је добра слушница, а кадга се успела и до праве уметнице. Тако је, на пример, извала улоге Игве *Есмералде* и Нушићеве *Боје*. Ступивши на позорницу год. 1896. у Нушићеву „Протекција“, изваила је до сада на бину до осамдесет пута, играјући неких шездесет улога са просечно више него добрим успехом. Осим споменутих улога, особито се истакла као *Јелена* у Драг. Илића комаду „За перу и слободу“, као *Даница* у „Валханској Царици“, као *Јакимца* Драг. Илића; а ванредно разумјевање улоге је показала у насловној улози комада „Марија кћи пуковније“, коју је играла на последњој друштвеној забави ове сезоне, приликом свога споменутога јубилеја. Публика није била штедљива са доказима свога допадања, и госпођицу је наградила дуготрајним одобравањем и изазивањем. Том приликом је добила и дарове од председника друштва, г. Шантића, од чланова, чланица друштва, од акад. омадица. Том приликом смо и захвалили дати ову белешку, коју је вредна и заслужна госпођица потпуно заслужила.

А.

Сузана (вајао Р. Франгеш). — У прошлом броју објавили смо Сузану француског вајара, а у овом доносимо Сузану великог вајатора Роберта Франгеша, хрватског највећег вајара. —

Свештеничка породица у Јужној Македонији. — Из вајеничке Македоније објавили смо до сада већ приличан, али никако и довољан број слика. Нису тог прилажемо и лик епископ свештеника и његове породице са мртве страже епископа, из Јужне Македоније. —

Баба-Арабат Текеси и Манастир Лешан. — Обе ове слике доносимо уз путешке г. Сп. Томића. Потребна обавештења наћи ће читаоци у тексту поред њих. —

појмова гласовима. Прво дусовно развиће у детета састављено је од општања осећања и разликовања. Са разликовањем развија се и свест. Поново ли се чешиће предмети у његовој блиској околини, као отац и жата или „тата“ и „мама“, то оно чује стално та имена, уплати их на их и наговори, те тако дете *слушањем* научи говор. Из овог кратког прегледа о предности слуха може се разумети колико је важно неговати онога чула да цело насипање човечије. Педагогика тражи хирмоничко развијање свју телесних и дусевних сила. На запитио сад: како стоји у данашњем доба и у породици и у школи с негованем чула слуха? Да ли се од стране родитеља и наставника чини све што је потребно да би се ово чуло потпуно и савршено развило? Показиће се да се не чини и да баш зато треба не само много да се поради и много да се поправи, него и да се уводи и разуме утицај слуха на опште образовање човека и да се по томе чини.

Зато треба да је света дужност сваког наставника, да упути наставника да ради целим својим чулним апаратом, целим периферијом и свих њош осећања; да по томе све чује што хоже да чује, да чује са оном потпуношћу, коју му омогућава његов орган, да чује са оном напном и пољом с пољом које се постигава право дусовно образовање, и да буде све оно што може и што треба да је. Невожа много запис од онога што материјална нега и њено наставније учине за развијање и усавршавање чула слуха; у првом реду има она брину да води о одржавању, о здрављу, о осећању детета, да му да прилаже за многостворни рад и да га чува од сваке опасости, јер од здравља и савршенства наших чула зависи познавање целог света.

Ј. Ђ. М.

* Издавачка књижања Пахера и Кисића (Моетар) јавља да је делу Д-ра Николића Милана „Православније црквено право“ спутила цену на 10 круна.

* Управа Кола Српских Сестара јавља да је већ дала у штампану календар „Вардар“ за 1907. годину. Календар ће бити готово до половине јула, а штампа се у 30.000 примерака. Поручиће примај друштвена управа.

* Конференција српско-хрватских печелара одлучила је да 12. септембра ове године одржи печеларски конгрес у Загребу. Предвања су пријавили г. г.: Јован Живановић, Иван Машинић, Ђорђе Коларовић, Марко Шаула, Кирини Броз и Мато Вокаласи.

* Кузман Милошевић, учитељ и школски управитељ у Новом Саду, приредно је за штампану збирку „Из историје српског народа да ожадну и народ“. Књижица је цена 20 потура, а поручиће примај књижања А. Павловића (Ф. Огњановића), Нови Сад.

* 14. о. ж. предавао је у универзитетској сали г. Д-р Вождар Николајевић „О Мадони у сликарству“. Приход од улазница предат је Кољу Српских Сестара.

* Свет. С. Поповић, учитељ у Београду, спремио је, као усповену на двадесет-петогодишњицу Учитељског Удружења, „Методику Рачунице“ са збирком небања у усповену и писменом рачунању. Књижу је одобрио Просветни Савет а Министарство Просвете препоручило. Календар ће изићи 11—12 табак велике осине, а цена ће јој бити 2 динара. Скупштина 20%.

* Одбор за помен пада Дубровачке републике приредно је, са градоном општиним и судоловањем света Дубровачког грађанства, изјетили помен кобнит догађаја. Владаштво прославе успевала је понављање приложа основања „Заклада за нештитање Дубровачког прославе“. Закладом ће управљати општина уз помоћ народног стручњачког одбора. Прилог примај члан одбора Д-р Балдо п. Гради (Дубровник).

* Д-р Милан Јовановић-Ватут предавао је 11. о. ж. у сали универзитета, „О поштом успевала у проучавању туберкулозе“. Приход је предат Кољу Српских Сестара.

* Срби у Питебургу (Америка) основали су „Прву Српску Девичку Штатпанију“. Цена је акцији 5 долара и већ је уписан долажај број.

Библиотека Милог Позоришта. Свеска V. *Робине Христове*. Побојна игра у 3 чина с певањем, напном Жарко Алексић, учитељ. Издање књижања Рајковића и Ђуковића. Цена 0.20 пр. дин. — 16*, стр. 42.

Библиотека Милог Позоришта. Свеска VI. *Живе дукте*. Шала у 2 чина. Написано К. Ј. Издање књижања Рајковића и Ђуковића. Цена 0.20 пр. д. — 16*, страна 42.

Библиотека Милог Позоришта. Свеска VII. *Говори иштану*. Преча из читанке, у 2 чина. Удесно Мих. М. Стевановић, учитељ. Издање књижања Рајковића и Ђуковића. Цена 0.20 пр. д. — 16*, стр. 23.

Библиотека Милог Позоришта. Свеска VIII. *Растко Пешанић*. Комад у три акте. Написано Бран. Ђ. Нушић. Издање књижања Рајковића и Ђуковића. Цена 0.20 пр. дин. — 16*, стр. 35.

САДРЖАЈ:

Пана, од Милоша П. Ђуковића.
Бад одра, пења Милоша Петровића.
Из Старе Србије: Скопље — Тетово — Гостинар — Мазаро, од Св. Томића.
У прелазу, Јован Митић и Ј. Павловић.
На провајачу општине, од Св. Н. С.
С. жрда, Јован Рајковић.
Сил, трагедија у пет чина, написана П. Корић, с француског превоја Н. Марјановић (напном осе).

Лексикон Краљевине Србије, од Рад. Антонића.

Над рокон заштор, пења М. Марјановић.
Антија: Дукити Бердија — Чешка, од Јоле. — При истини, од Св. С. П.

Уз вапо славе.
Хроника: Наука, Разно, Библиографија.
Слепе: Робине. — Седјерка Мадони. — Баба (старовина) Арбат-Токосе Јану Тетово. — Милостар Лопал. — Иван Јажа, христос конвојатор. — Сукла. — Синтезички породичи у Јужној Македонији. — Зорка Шолка.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 39

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаћа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама лепих и за ерски пошпу, Тебади, Штапова, Путничких прабора и разне кожане робе;

Жакета, Кепова, Сузања, Влуза, женски Кошуља, Гаћа, Рокла, Мидера, Муфова, Чешљева, Укосница, Хаљиница, лач, и за повојнице, Кашица и Бенџица;

Спреме за удаваче и довере, Шалова за кумовске свече, Свиле за превезе, Огртача за младе (пелерина), Албума, Мируса, Сапуна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантериских новост.

✚ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✚

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34. ДО НОВОГ ГРАНД ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште свију српских књига као и веока богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима: прима прегледну на све поврежене списе и модне журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шаље у кућу.

На стоваришту је увек огроан избор класичних и модерних хуманиција за гласовир, амплоу и т. д. Свако дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара набавља за најсмаке време по оригиналној цени, без даљих трошкова.

Напомиње се збоља књига п. е. да књижара има на стоваришту велики број антикварских књига, како стручних тако и из поезије, књиге ност, које продаје испод цене. Она и набавља антикварске књиге по поруцима и по цени утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики избор антикварских каталога чувених светских антиквара стоје свагда на располагању оцама.

Књижара купује од приватних лица појединачна употребљена дела као и целе библиотеке свагда по добру цену. КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leihbiblio thek), која се састоји из 6000 разних, добрих дела најпознатијих светских проповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је два динара са неограниченим правом читања.

Каталог цена и своју врсту књига и музикала, шаље књижара оцама на захтев бесплатно.

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ

БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мараз деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; равне зграде, индустријска и занат. предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Блика обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости поштом, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигурањима на унутрашњости олакшица је плаћање и тити, што је за сваку варош овлашћен бар по један поштом извод, ради привага уплата за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан слати уплату у Београд и налагати се трошковима оно поштарине.

Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Фондова.

У НАШОЈ ГАЛАНТЕРИСКОЈ ТРГОВИНИ

ИЗБОР ЈЕ

највећи и најлепши

РОБА ЈЕ

НАЈСОЛИДИЈА И ИЗ НАЈОДЛИЧНИЈИХ ФАБРИКА

ЦЕНЕ СУ ЈЕФТИНЕ И БЕЗ КОНКУРЕНЦИЈЕ

За ове артикле:

Шешира филцаних и сламних у свима ел-
сонних бојама и ценама;
Цилиндера од папирне и атлаза;
Рубља мушког и женског;
Обуће мушке, женске и дечије;
Спреме за удаваче, младожене и девере;
Мидера у најмодернијим и најсавршенијим системима,
а из најодличније светске фабрике под знаком P. D.;
Креватна мушких;
Каљача Петроградских, мушких, женских и дечијих;
Рубља вулених и пластених, зимског и летњег; намећу
кота и од Др. Јегера, са гаранцијом да је право;
Рукавица и капа свију врста;
Кичиобрана и сунцобрана, мушких, женских и
дечијих;

Парфимерије, као: сапуна обичних, финих и нај-
омијених од 20 пара до 3-50 дин. ком.

Затим: мириса, тешта и прашка за зубе; воде за уста,
прашва и помаде за лице; воде колонске, воде за
одржавање, растене и безалкохолне косе; лејтина за
браду и косу и помаде за бркове;

Лепеза, обичних и за балове;

Марама: камширских, штаованих и савијених за ериску
пошлу;

Марама вешних у свима врстама;

Тешета, штапова, кеса, повчаника, табакера, торби,
албума, дугмета за кравте, прса и машкотне; четка
за одело кошу и зубе; чашљева, пораменица, и остале
галантериске и походне робе.

Препоручујемо поштованим муштеријама да се о свежу овозне и увере.

КОСТА НИКОЛИЋ И ДРУГ
БЕОГРАД

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА

и осталих потреба за канцеларије, писања, цртање и школе

новцац на хартију

ПРОГ 164 СТАЛЕ КОМАД
2-50 дин.

Сенекова улапка
за господу која пате од грчева.

улапка од научуна са златним пером

Ова је улапка израђена
тако, да коопи даје малу
при поклопу; златне прст
има своје улапке
улапка стаје 3 дин.

Овојих улапка имамо још
излазно врста и то:
од 6, 7, и 12 дин. ком.

напомена за књиге

НАПОМЕНА ПО ОВОЈ САНЦИ
БР. 344. ВУЛУ 10 д.

Подописних за г. г. лекара, трговца, инжењера, чиновника, путника и т. д. Улапке по овој саници са златним пе-
ром стају 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске улапке са златним пером стају
7-50 и 10 дин. комад, а са иглом 4.50, 6 и 8 динари комад.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33, у куту г. Николас Часнић.

Има на стоваришту и снага павоно добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштомашкој публици за сваку поједино сезону: Штофова ширма и ширма за железно одело.
— Свила за хаљине, пренесе, блузе и укресе. — Сомота и Плиша. — Атлаза и ткања за бунде и либадети.
— Атлаза црна и Свила бела за венчање хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица и великом побору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свилене штикераја, Апликација, Чипака, Чипканог штофа, Позаменгерије и целокупног арибора и т. д.

ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофових и персинах. — Гарнитура за кровете. — Платна крчкалаг као и Шифона Шро-
ловог у слика шириница. — Везова и уметака.

ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послута је улазна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 182.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета своју врсту и квалитета;
Оксфорда и Зефира у својим бојама и цветама;
Цвилеха и Градла за душеке и розетне своју врсту;
Сатина, Атлаза и Дамсета за јоргане своју ширину;
Молдона и Фланела у дванаест врстама;
Везова бели на обичном платну, батисту и перцу;
Памука за чарепе своју врсту и квалитета, на штриглама и клубовима, обичног, свилоног и француског.

Телиха и простирача готови и на метар;
Завеса чипкани, штофови и апликациони;
Чаршава штофани у гарнитури и засебно одвојени;
Мебл-Штофова пуњена, полу-свилене и свилене;
Жаниле-(Мокега) на метар у 130 см. ширине;
Драперије за прозоре, готове и на метар, у палишу и штофу;

Роба је сва из првих светских фабрика

ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруџбине за све крајеве у Србији извршујемо најбржијим и најбољим.

Мустре од своје наше артикала шаљемо на захтев бесплатно.

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: по годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: из год. 10 зор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-вику, власнику и уређивнику „Нове Искре“, Цветан-Милићина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршиће се само у року од два месеца. После тога река бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Немиран дух

Ђаво би га знао нашто је ово све и овако? И да ли је ово неумитна логика историје, коју она спавако и нека, или глушост природе? А откуд можеш знати да ли је она наметна или глуна?... Обрни, осврни, гледај са своју становништа и — ништа!... Тако ми Бога ништа! Ето, не унеш да будеш наметан...

Живах у Турекоји... У ној, брате, краду, муче и убијају слабијег. Вуниш се. Узмеш пушку на у шуму. Тан! — и неки Осман отегне напке. Приђеш из дубинитства да видиш. Гадно! Човек као и ти, агресивно, био глум и необавештен, крао и убијао док му твој куршум најимперативније не рече да буде миран.

Мучиш се.

Да ли је боље да се не противиш алу? Или да му се противиш, па чак и добру, ако оно ништа не даје твојој горби. Да будиш дух одрицања, Демон? Или човек налик на Бога, који је толико сазнао да пружи и други образ?

Добро — да будем Демон!... Али онет срце није на све кадро. Слабога жални, пред јачиш љу се у извесној прилици преклонити. Некога могу убити и зато онет лутити се на себе за такву глушост. Значи — нман осећање жалости, а тога нема господин Демон... Он је некако дружија.

Он све што хоће — може, а што може — не пропушта...

Онда — Богочовек!... Сасвим негодна за мене ствар. Поред тога што ми као кроз полусан излази пред очи Богочовекова Истина и Правда, инак не могу да пристајем на погодбе, при којима ја могу ове велике принципе привести у хармонију са својим делима.

Не могу...

Да пружиш и други образ, кад ми је први већ отекао и страшно боли — не могу, јер бол није за моју снагу. А као и зашто? Лути те неко по глави, а ти да се не браниш!... То је само један човек чинио. Нико више!

А свет ради.

Гледаш убијена Османа и питаш се: да ли је боље овако демонски или да сам седео на миру и чекао да он мене отегне. Да ли би боље било да сам попустио као осамим човек?

Не знам...

И онда бежи у културан свет!

Да у њему најдем истину и праву слободу.

Валада љу наћи армиш да извориш праву величину своју.

Али хоћеш: — нема га!

До душе, овде не краду и не убијају као тамо, но некако злодије и благородије, рекао би за то, што не-мају сналости.

Ина више слободе. Али и она је некако изрешетана, калава, зачнала, као да ју је дохватио студени ветар.

Тако беше психа личности, цусте жеље за пусто-вином, а овде психа већине, ауторитета, рева, положаја.

Напритиш лице и плаунеш...

И опет погледаш: — ред, мир, музика, књига, углађен свет, напредак у свакој грани живота.

Та ово су све људи учинили за — луде.

Па — добри су људи. А зашто ја рђаво мислим о њима?...

Насмејеш се и некака драж тиша као заћео, светла као мајско јутро, обујми ти душу, и — добро је...

И савршено бесесно готов си на компромисе. Штајући се низ обале Женевског језера и Роне, или слушајући у угодној и чистој собици, намирисаној екушним живрсима, фантастичну раскодју Анета, тако ни Бога готов сам да ухватим оба полуса својих нисаоних мучења — и Демона и Богочовека — и да их или силом или милом нагнам да се пожире...

Спремно сам већ и тачке преговора. Ово ће Богочовек Демону, а ово Демон Богочовеку да уступи и — мирна Крајина. Компромис и златна средина! Ми смо, поштована господо, људи; код нас се тако ради, те и ни, ако хоћете да с нама посла имате — на компромисе!..

И одједаред, рекао бих и заклето бих се, да се Демон демонски смеје и кези своје ђаволе зубе, а Богочовек, сав обасјан пеземном, тихом и у исто време чудном светлошћу, с раширеним очима пуних туге, гледа те и високо диже своју руку, када желећи да обустави твоје страшно безумље...

Зацудим се и тарени чело. Значи, опет није погодно како ваља.

Бежиш...

А свест те немиланце гоня и као да те пита: које припадаш?... Твоје погледе ако, чисте, голе, неувијене! Је ли за компромисе, кажи!... Или не? За кога си и за шта си?... А цњл твога живота! И других? И свих?...

— Нисам ни за кога... Нисам ни за шта! Нека ме оставе на жиру!... Не знам — ћути бар ти!

Свест опет почне о мом пређашњем компромису.

Стегнем груди и поћем даље.

И чиним много и паметног и непаметног.

Само нека се ради и заглауни ова теретна свест што не даје мира.

А пут?

Бог би га знао какав је! Или ћу докле год могу; а где ћу изићи — то није моја ствар. Нека те каже онај који ме је у овај заплет увукао.

— Идем!...

Гр. Боржовић

Поноћно дворје

Некад било, сад се приповеда:
Пуна зора на понољу дана,
Зора пуца а гора се стреса,
На истоку вајте се небеса,
Славуј сама из густога грмља:
Ето дана, ето радовања!..
Некад било, сад се приповеда...
Шуми борје поноћно дворје.

Некад било сад се приповеда:
У сонгтање, у позорју раном,
Слатка песна сретала се с даном.
Српским лугом, ливаком и садом,
На починку и са трудним радом,
Усред зала... песна царовања, —
Некад било, сад се приповеда
Шуми борје поноћно дворје.

Милорад М. Петровић

ТИЦИАН

СВЕТА ПОРОДИЦА

Податци за историју Београда

Од 1717.—1739. године, по архивским и другим изворима

НАДЛЕЖНО
Тодор Стефановић Вилосић

I.

Провизоријум од 1717.—1718.

Пошто је 22. августа 1717. год. потписан уговор о предаји Београда и пошто је турска војска, којом командовао Мустафа-паша, изишла из вароши и из тврђаве, принц Јефџеније одмах је приступио уређењу провизорије војничке управе, којој је поверио администрацију вароши и околине.

Са заузећем и остале територије и са потпуним освајањем Србије и Мале Влашке уводио је постојећу политичку организацију целе новоосвојене земље, у коју улажаху и организација управних власти у престоници нове окупиране територије. Разуме се, да је ова организација само могла бити привремена. И ако се обе војске, царска и турска, нису више сукобљавале, и ако није ни иначе било изгледа, да ће се рат продужити, јер су Турци били и одвише малаксали, то се ипак није могло претвурити дефинитивном организацијом све докле док се не би закључио мир између цара и Порте.

Али већ и ово што је урађено за време провизорије од освајања Београда па до коначног закључења Пожаревачког Мира, било је довољно да се види у ком ће се правцу извршити политичка организација Србије и околине престонице. Већ и сами почетни радови око рестаурације тврђаве и вароши, око насељавана Београда и његове опустошене околине и око организације варошке управе, доводило су наговештавали на шта је скретао принц Јефџеније, која је у то доба сву бригу своју посветио колико предстојећим преговорима о миру, толико и организацији ново задобивених земаља.

Принц Јефџеније, судећи по писима и извештајима, што их је које из Земула које из Београда шљао цару Карлу VI.¹⁾, био је решан да од освајања „Краљевине Србије“ начини тврди бедем, који ће од сада чувати монархију од турских напада са југа, а од Београда главни оружани и стратешки центар, који би царској војсци могао послужити у будућим ратовања, у којима би се — како то из његових релација и одвише јасно привирје — једино за свагда ронила судбина турских господства.

¹⁾ Kriegsgeschichtliche Abteilung des K. u. K. Kriegarchivs. Der Türckkrieg 1716—1718. Feldzug 1717—1718. XVII. Band. Wien 1891. С. Gerold's Sohn. Кореспонденција принца Јефџенија са царем Карлом VI. и Аустријом, Килис хан, Prinz Eugen von Savoyen стр. 464. Историјом принца Јефџенија цару Карлу VI. Принц Јефџеније објавио је писмо да Београд претвора у најјачу тврђаву и да у њему створи савршену турску и саобраћај са истоком и да га заштити најбољим варошом у земљи краљевина, која би с новосом могла носити капа престољеног истока, а која би по вољажу и утврђену свом могла бити армијом бранила хришћанству.

Докле је био на управи као председник Дворског Ратног Савета и докле је његов савет на царском двору одлучивао, докле се могло пријетити, да се послови крећу у једном извесном правцу, и ако је било смејта и претреса и одвише. Но чим је принц Јефџеније, који није могао свуда и на сваком месту бити и која је уз то почео и старети и боловати, своју пажњу морао обраћати и на другу страну и чим је почео напуштати терен, на коме се докле искључиво кретао, послони су у новоосвојених земаљах пошли на горе, те о реализовању Јефџенијева програма није могло бити више ни помена.

Тако је то било са политичком организацијом земље, на је тако било и са уређењем Београда.

Сви почетни радови око подизања, насељавана и улењавана вароши и око организације општинских власти у њој као и сви покушаји да се у Београду створи центар за саобраћај и за трговину са истоком, потцани су од онога човека. Историја тадашњег Београда тесно је скочана са историјом његова службеног рада на челу Дворског Ратног Савета. Сви пројекти и планови из онога доба, којима се скретао, да се на утоку Саве и Дунава створи не само јака тврђава, него и модерна трговачка варош, али су постали његовом сопственом иницијативом или су добили његов пристанак. Већни Ратни Архив је препунио припадним акција и писанима, која се сва односе на Београд и на Србију. Он је подно бригу о свему, о чему само може водити бригу човек тако уман и племенит као што је био Јефџеније, који је у овој вароши гледао чедо своје ратничке ордје, па је томе чеду посветио право општинско старање. Његова брига, да му се поредбе тачно извршују, његова озбиљна срдња, кад би од њега допирали гласови о каквој извршеној неправди од стране војничких или цивилних управљача, његова борба са католичком поновштином, која је била спремна да поплави Београд и Србију и да парочито у престоници српској створи центар за своју пропаганду, па нишоло и његово живо интересовање за српски елемент у Београду, коме је наизај био наклоњен и које је прихватио у помоћ колико год је могао и колико год је смео.²⁾

²⁾ Јако је год 1731. год. митрополит Београдски и Карловачки Бишкупство Јовановић са народном депутацијом био у Беогу да види да ли је трпе декларације од год. 1727. и 1730. са којима народ није био задовољан и да пар потврди старе привилегије, депутација је у једном јавном изјавио принцу Јефџенија, који се у то доба није није био искључиво српским старцима. Кад је он о томе вели у протоколу из онога доба: „Били су код архиепископа (Јефџенија) који их је део докато и њихови су, да их се стари српски. Кад их је објавио да ће додати да се српски“. На другом месту, много докато, овог се краја овог архиепископа Јовановића, јавио на компетентне моли митрополита, објавио је у књизи, изашави у 6. јуна 1733. год. да је ухватио за српски народ што год узмоче, докле он истине веран, и којима је митрополита да које представку

Бела Чиком

Одбегли убица Њекељовић просиоце

несумњиви су знаци, по којима се може оценити утицај Јефенџијева на обновљене и даље развијене Београда, на организацију његове управе и на уређење општинских власти у немачкој и српској вароши.

* * *

Већ у извештају који је принц Јефенџије из Земунског војног логора 27. августа 1717. поднео цару, појми се не као генерала, а доцнијег фелдмаршалајтнанта гроца О'Диџера³⁾. Принц, који је овога генерала ценио не само као храбра војника, него и као добра организатора, озбиљно је мислио да би њему помери команду над Београдом. Већ ускоро после овог пријеза извештаја саопштава се 3. септембра исте год. из логора у Земуну Дворском Ратном Савету „да је врховни командант принц Јефенџије Савојски завршио напосељене генерала О'Диџера за привременог заповедника Београдске вароши и тврђаве,“ на се нарочито напомиње како је О'Диџер веома вредан и способан официр и како је према потреба настала, да се заврши очиста од гада, који у њој трује ваздух, и да се једном отпочне са рушењем старих и нездравих турских кућа и подизањем нових зграда у вароши и у предграђима, како би се и појска и народ живи тде склоњити⁴⁾.

Генерал О'Диџер докато је одговорно задатку, који му беше поверен. Колико је овај официр доцније, по одласку Јефенџијевој својим некоректним поступцима и својим самовољним понашањем плазбио незадовољство

не само народа него и цивилних власти, толико је био у почетку своје нове службе вредан и неваран, тако, да је варош за кратко време била очишћена од пецетоње, те се могло приступити рушењу старих неподесних турских кућа нарочито за њиху употребу. Посао није био лак, нарочито кад се узме у обзир, да је у вароши требало сместити 13 батаљона. За опранку фортификација беше Дворски Ратни Савет 1717. год. одредио 30.000 еор., а с пролећа 1718. год. даљих 15.000 еор. Зидари и радници долазили су из Беча и Будима, а потребан материјал је набављан из оближњих градова. Најпре је оправљена тврђава, у којој је пре овога напало заповрати ону велику бршту, која беше заостала иза рата, а која је старој тврђави давала изглед развалине. Тек за тзв. је генерал О'Диџер, држећи се строгог унутрашњег принципа Јефенџија, приступило опраци утврђења, која се још од рата нахођаху које на ратном острву, које на левој обали савској близу самога ушћа а преко пута од савске вароши.⁵⁾

У исто време добио је директор инжињерије de Baiffe налог да изради план за рестаурацију тврђаве и варошских утврђења. Он га је начинио, али се није по њему ништа радило, јер није било паре. Дворска канцлара, која уопште није била издатне русе, тражила је да се овај посао одгоди, изговарајући се привременим стањем. За то је О'Диџер горњи град утврдио онолико колико је могао, а почетком 1718. год. приступио грађењу провизорних шанчева око Београдских предграђа.

Дунавска и савска бујарија, која је ветар почетком октобра био разорио, постављене су овог, али ближе граду. Но и ове бујарије нису биле брзе среће, јер је и њих ветар разнео. Тад се до пролећа одуцало од

ако иза куклу и савског врховног Дворског Ратног Савета, те ће се он заузети, Види: *Maximilian Joseph*; О Вишећу Јефенџију у Н. Сад, Штампарија ср. издаше Brodar M. Поповића 1906.

³⁾ Kriegsgeschichtliche Abteilung des K. u. K. Kriegsarchivs u. z. Über die hochbedachtete Ernennung des Generalfeldmarschallmeisters Grafen O'Dwyer zum interimsischen Commandanten von Belgrad.

⁴⁾ Н. К. Р. 1717. свт. 138. Exp.

⁵⁾ Kriegsgeschichtliche Abteilung etc. *Feldzug* 1717—1718. n. z.

грађана нових постова; понтона, који су остали непо-
вређени, доведени су у зичко пристаниште, а саобраћај
је обављан скелами, које су доведене из Беча и Будима.

Генерал О'Двијер тада намеравао је преко Саве
и Дунава подигне сталне ћуприје на стубовима од си-
лагидог материјала, па је паролу да се чине нужни
огледи. Али сви они покушаји остадоше без успеха. Старо-
следници Срби, међу којима је било и стараца од 90
година, тврђаху, да су и Турци то исто покушавали,
али да нису ништа могли учинити, јер нису за то имали
ни потребно дрво ни потребне алате*).

Зато се доцније постави сасвим нова понтонска
ћуприја, којој је била задаћа, да одржава саобраћај
између Београда и Земуну. Она се налажала на Сави
испод тако зване Варошеске Ђавије (пред данашњом
парнишницом а између ње и старе Хаџи Тохиње куће).
На левој савској обали бејаше тако звано савско град-
ско утврђење, које је овој новој ћуприји у исто доба
служило као ностобран. Стари мост заједно са старим
понтонима уступљени су ерској вароши на употребу*).

Тако је О'Двијер за кратко време успео да на брз
руку опорави утврђења и варом да раскричи. Тврђава и
варош налажаху се с пролећа 1718. год. у тако по-
вољном ставу, да се једна могло на њима применити да
је још пре неколико месеци на том месту беснео рат.
Скупља је у то доба била велика, а уз то беше с про-
лећа напавла и вода, која је била поплавила доњу ду-
навску варош и доњи град, али је за то никак у вароши
међу становништвом и последом одржан најбољи ред, тако,
да је генерал канцеларије *граф Мерси*, који је с пролећа
пролазио кроз Београд и том приликом разгледао варош
и мезина утврђења, принцу Јефенкију могао рапортирати:
„како је био задовољан оним што је видео, како ће се
негова Светлост лично и сама уверити о томе и како
ће бити изненађена кад буде видела шта је све у Бео-
граду за кратко време урађено“*).

Принц Јефенкије беше пећ тада, као што се из
Мерсијева извештаја види, примио у своје руке управу
Дворског Ратног Савета у Бечу. Но и ако је као шеф
војничке управе и као први саветник и конференцијални
министар имао пуне руке посла, он је за то никак пратио
са највећим интересовањем све што се у Србији, а на-
рочито у Београду догађа и лично је наређивао све,
што год би се нарочито односило на ерску престоницу*).

* На дигиталној копији изи се да је граф О'Двијер лично
разговарао са многим старацима становницима из ерске вароши, који
су били сподобни издати осељеном Београду под кукуратором баронски
Максимилијану Кинигсхолм 1688. Писаца изгледа о невољности
грађана ставља ћуприје, нарочито због тога, што се не може наба-
вити у ерској крајољској потреби дрво, морала су увек бити извештаји
успеху ка генералу, јер је после тога одговорио од своје намере.

* H. K. R. 1723. августа P. K. E. 272.

* H. K. R. 1723. августа P. K. E. 272.

* H. K. R. 1723. августа P. K. E. 272.

Пре свега је вазало увећао становништво у Бе-
ограду, које је још једнако било малобројно и сиромашно.
По једном рапорту тадашње припремене управе принцу
Јефенкију било је у новембру 1717. у дунавској вароши
у Београду одраслих мушких становника: 333 Немца,
29 Јермена, 39 Срба, 11 Мађара, 13 немачких Је-
вреја и 34 турска Јеврејина, дакле свега 459. Децембра
месец овај се број чак и смањило, тако, да је било
крајем 1717. у дунавској вароши само 355 мушких
становника, дакле 22 $\frac{1}{2}$ процента мање по у месецу
новембру. Ерска или савска варош бројила је у исто
време само 465 становника*).

Док се још било у Београду и у Земуну, принц
Јефенкије је настојавао да се избегли ерски народ опет
врати кући, а нарочито му беше стало до тога, да се
ерско становништво у Београду, које се за време рата
беше разбегло или је служило у царској војсци, опет
прикупи. У том циљу он је одмах после осељеног Бе-
ограда тражио да му се пошаље из Беча повећа количина
патената за избегли народ, који је вазало обављало
ставити под царску заштиту*).

Онда пак, он је из Беча наређивао, да се све по-
гуће учини да се број становника повећа, па је за то
допустио да се Београдским грађанима замени кулучење
при копању шанцева ошакон дажбином, а да се место
урођеница употребе за овај посао надничари радијаци
из Беча и Будима**).

Сем тога, он је, ради тачнијег обављања политичке
администрације, настојао код Дворске Канцаре, те је ова
предложила цару да се постави комисија за уређење
финансијске администрације у Београду (такозвани Оео-
поишис), у којој би имао бити и камерални саветник
Аугустин ван Броахер. Ова је комисија стигла у Бе-
оград у месецу октобру и одмах је примила своју дужност,
о чему под 22. окт. 1717. извештава сам Броахер,
јављајући да је са камералним чиновницима Канцаром
и Хелдлингом стигао на место свога одређења, путу-
јући из Беча до Београда, због рђавог времена, од 3.
до 21. октобра**).

Ово су, слободно се може казати, при почетни
политичке администрације у Београду. Однос ових ка-

доклаз у његовој кореспонденцији с царем, у којој сваки чин пожељно
и препоручује ерско осељенике и међу њима нарочито обављатеља
Вука Исконика и капетана Тодора (Sapienta Todor). О овомо кажу
у једном извештају да због рата да се одлажу колико хробољаци
толико и неопходно вазењу и саосељеници. Имају у архиву копирани
писма, које је хрпч ови осељеници писали као одговор на писма
јаска у којима се овај жал на своје старешине, који су тако хрпч
би Овај капетан Тодор (Продановић), на којима је у био хрпч
је доцније велики саветник и главољаци, па је, остајући на свом
из архивској архиву, чинио велике напоре да се којих је био охр-
анут не само у хрпчовишту, него и у народу.

* R. F. A. 28. јула 1718.

* H. K. R. августа 1717—415. Ехр.

* R. F. A. 28. јула 1718. Немачки грађани маје се доцније
како ису осељеници кулучења за тражи да се кулч и њима
опорости као је случај са грађанима ерској вароши које не мо-
рају копати у нољаци и прилици дане.

* R. F. A. Фас. 15573. „Serbien“.

Антон Анкерл, словеначки песник

нералних чиновника према војном команданту нису били још ни у колико утврђени, и ако су они имали своје нарочите инструкције од Дворске Канцаре, које су се, међутим, често пута разликовале са унутрашњима, што их је добијао командант од Дворског Ратног Савета. Није дакле чудо, што су се већ у оно доба, кад се још није ни мислило на дефинитивну управу, јављале разлике између цивилних чиновника и војне власти.

Али све ово још не значи, да је администрација била сprovedена и учвршћена, па није могло бити ни организованих општина, и ако се у актима често пута помињу старешине било Дунавске или савске вароши, и ако се тада већ јављају захтеви и жеље час становника немачке, час оних српске вароши.

Штогод се у ово доба радило, имало је карактер привремености. Још су наредбе Београдског команданта, које су понајвише наглашавале на одобрење Дворског Ратног Савета, важиле као правила, којима су се морали покоравати и грађани и свештеници и саверални чиновници.

Насељавање вароши није било као што се принц Јефеншић надио, и ако су турске куће и турски плачеви у дунавској вароши давали буд зашто, а често пута

час и бадава. Већина некаког становништва, које је заузеле куће у турској вароши, регрутовало се из оне масе неслужбених војника, што су отпуштени из царске војске, и из редова оних трговачки и маркетендера, што су још из Варадина и Темнишара са својим породицама пратили царску војску. Све је то још била сјаја сиротиња и голотиња, која је хтела у Београду на лак начин да се окупи и да доживи стече и имање. Глад, ижуђијих подуизначи и фабриканата онда још није било: једва ако се нашао међу њима не који анкерант или не који занатлија.

У самој Београду било је свега тога Јевреја, који су иза Турака остали, а који су живели у нарочитој улици и имали своју синагогу. Разуме се, да су они турски Јевреји одмах тражили да им се допусте трговине, као што је то био случај и под Турцима⁴⁴).

Једино су Срби, и у овом прелазном добу, били трговци, занатлије, лађари и рибари. Они су, и ако их је било бројем мало, и ако су још били танкога кивана према осталим насељеним елементима у немачкој вароши, сачињавали компактну масу, која је била узела један мали део унутрашње вароши и сав савски крај назван бедема у коме су одмах почели подизати своје куће на агаринишма старог српског предграђа, које је за прене рата изгорело.

Али је поред свега тога становништво још било мешавина. У утврђеној вароши било је Срба у овом крају око Варош-кандије и око садашње Саборне Цркве, а у главној чаршији и у српској вароши било је Јермена и Грка.⁴⁵) Праве разлике тада још није било међу становништвом, и ако је појава управа, придржавајући се унутрашња из Беча, одмах из почетка почела одвајати једне од других, и ако се већ почело на то назвати да се не би који Србину настану у дунавском крају, који, као да је већ онда био резервисан само за владајући народ, — за Немце.

Врло је интересантна жалба, коју је у име становника Дунавске вароши прегдио у Бечу, месеца фебруара 1718. год., судија (Stadttrichter) немачке вароши Штадлер. У овој жалби, коју је поменути варошки судија лично поднео цару и Дворској Канцари, каже се између осталог: како су становници немачке вароши, који су се и на позив саветника Брозалера настанили у дунавској вароши, изложени разним неприликама и говењима, нарочито од стране војне власти и како се морају задовољавати са најгорим кућама, докле се највеће и највећиније куће

⁴⁴) R. F. A. Page. 15573. "Serbien".

⁴⁵) Одмах у овом пометку јавља се у београдским Грца тежина за сепарацијом од Срба. Тако и, вр. доставља децембра месеца генерал барон Бато (Batten) једни меморандум београдским Грца, у коме они траже, да се, одмах олакшања наложи контингенту, као и у свему осталим, одоје од Срба. П. К. Р. децембра 1826. Гр. Бат.

узимају на употребу војске. Дале се туже, како ни је војна власт одузела дрла и како их тера да копију шапаче, како их без осуде гледи и кажњава и како је чак и њихову старешину Штадлеру припретила затвором. Они за то криве команданта фенерала графа О'Дивјера, који се према њима дахтјски понаша и који допушта да ошвици и војници могу чинити све могуће изгреде и сва могућа насиља.¹⁹⁾

И ако је жојда много штошта у овој жалби и претерано, за то се она ипак може сматрати као плустраница сажовље, која је тада још владала у Београду, и као доказ несрећности стања за време провизорне војничке управе.

(НАСТАВАК СЕ)

* * *

Пуст и пралан живот неосетно мили,
Нит не жеље блаже нит ме јави гуње,
Твој ће дин дагано, тихо да ишчмил
Из мог срца хладног и заспаде душе.

За нопа прегнућа прође младост рана,
А спомени бладе за спомина палим.
Смејем се на пустом лгаришту обмана,
Нит умам да волим, нит' умам да жалим.

За тебе сам знао као ведро дете
Што је знало само за мајчино крило.
Изгубићу с тобом свест о свему оном
Што је још честито и поштенно било.

Не враћај не више о пута искушења,
Душа што ни себе не може да штудје
Откриће ти лакше плаузије свега,
Сурова истина тебе ће да трује.

Влад. Станимировић

„Убиј ме!...“

— Х. ТОВОТЕ —

на је стајала на балкону украшеном цвећем и непрестано је гледала у даљину. Али тамо, у најживљајој улици, поред толиких трамваја, ојакера, патонарених кола, она ипак није могла видети окна свог мужа, на коме је требало да дође из оабрке на ручак.

Она је, за последњу четврт часа, жојда двадесет пута надила свој мали часовник и сваки час приносила

руку слезних очика, где је осећала као неки бол који је тинтао. Махивало је превлачила прстима по челу и по врелим очним капцима, као да је хтела да се хинвотине.

— Не, то није ништа, треба се унприти и чекати. — Све мене мисли, сва мена тзавља, не могу да јој кажу шта да ради.

Да јој је сад у руци моренјум! Тек је данас појинаа, како се може приближи таквим средствима! Али то

¹⁹⁾ R. F. A. 28. јула 1718. Доорске Камера захтевала је од својих чиновника у Београду, да јој поднесу извештај о измичности овог жалбе. Камерални чиновник Јован Јакон Терцаккер и Аугуст Хелмшт издати су се захтегу своје кретоствалене власти 31. децембра 1718. и потврдили су све наводе немачких чиновника, додајући, да је у становничку недовољност још веће од како се допало да је фенерал О'Дивјер поставио за дозвештеног команданта Београда. Ово је било у осталим последица закључења Пожа-

реварског Мира, јер је сада казало хроничној власти утврдити. Тузила протин О'Дивјера нико био крај, али изгледа да је овио овиола узавало у захтегу Доорске Ратин Савез и да се услед тога појинала врла већа распирала између Доорске Камере и Доорског Ратинг Савеза. О'Дивјер је остао на својој месту чак и после немачког новог гувернера и предвојних српских администрација, вршила Александар Виртембергачког. Тек по доласку овога стављан је О'Дивјер под ислеђења, које, међутим, није имало никаквог резултата. Види о томе Staatsarchiv Hungaria 1717.—1719.

СЛОВЕНАЧКА СЕОСКА СОБА У СТРАХОЈУ

би била плашња, калодушност! Не, њој не остаје ништа друго, него када је он ушта: шта јој је! када он дозна откуда се вратила мало час, — да му каже праву истину, па ма тин признањем разорила свој живот. — Боде је сад, него да се целог живота мучи и да лаже.

Врати се у триезарију. Погледа постољени сто, доведе га у ред, метну руку на столјични наслон, па којој ће кроз који час седети њен муж. До његове је столице данас и Кетина столица, којој је допунтено да дванут недељно руча са родитељима без дадње.

Зашто се баш данас десило?! Не, данас неће никак о ни да седа за сто. Јер чим је муж погледа, дознаће све. Да, он треба само да је погледа у очи.

Приђе огледалу, али ништа необично не приметити на својем лицу. Само лаку бледоћу, а очи су јој изгледале веће, немирице.

Када се враћала, од једном се уплашено заустави, јер је почела да мисли о нечем другом. За тки је срела познаницу, с којом је морала ћеркати, смејати се, као да ништа није било, и као да се ништа није десило. Како је то било чудновато, и како се није слагало с мучењем, очајањем, кајањем и у опште са свима оним непотпунијим осећањима која у романима преживљују јунаци у часовима што долазе после догађаја. — Па и њом је немир овладао тек онда када је почела да очекује мужа. Њена узбуђена фантазија почела је да јој прти сцену, која ће се десити. Јон никако није могао да се реши: да ли да одмах исприча све или ће имати толико снаге, да преседи са дететом на ручком и тек тада, пошто се од страха и узбуђења и не дотакне јада и устане, тек тада да приступи теже тежкој објашњењу.

Кад је дошла кући чинило јој се, да неће моћи издржати погледе немиких очију свога детета. Али већ у предоблу Бета јој је радосно испричала у сует. Она клоку пред дететом, наје руке снажно је загрлише; грао јој се некако грчевито стезе, учини јој се да ће одмах заплакати. Али у тој се тренутку сети — да је пре неколико дана видела такву исту сцену у некој француској мелодрами. Шта, зар да је копира?! Она се умори и одмах, без икакве гриме савести, пољуби дете и поче

с њим ћеркати. Осећала се тако срећна, тако задовољна, притискујући на своје груди ту малу главу. И као што је имала обичај, узме дете у парчић и унесе га у гостилицу собу. Ту, у њој, притискујући образом нежно лицих дете, огледала се у великом огледалу, осећала се и с ужасом гледала себе; за тки је онет дубила и играла се са Кетом као да је хтела да јој дете заштити и спасе њена осећања.

Кад би јој муж скоро дошао, било би јој тако незгодно, непријатно. Они ништа једно од другог нису тајили! Шта више; он ју је неколико пута дироа за Франка Ајзлерта. И ма да ју је то бунило, узнемиравало, она у почетку није хтела да призна, али најзад је признала: да јој се он занета дошао, чак веона дошао. А њен муж на њено уверавање, које је тако узуредило његово самодуље, припрети јој претом, плашећи се, али одмах весело додаде: ја се само шалим, ја врло добро познајем своју Лену. Она се на то само нисмејала, а у себи је пошислала: „Не би требало да муж толико верује својој жени!“ Ето, то је и био почетак свега. И она је дуги, занимајући да је то немика, кокетна шала, коју може прекинути кад год хоће, изгледала збуњена у своме јаду. Никада није знала, шта значи радити саостални, а није знала с ким да се посаветује, од кога да затражи помоћ. Била је остављена самој себи и, не водећи рачуна, шнала је право у сует опасности. И занета, данас се десило оно што је морало бити.

Она онет изиђе на балкон. Кад чу звржање екипажа, који се приближавало, улаши се, задрхта и врати се у собу. Чинило јој се да ће пасти у несвест, али се уздржа и с неким стуреним решењем спреми се да саслуша његова укорна питања и да му одговори. „Обнавља сам те, некаш влиш права да носиш твоје име, недостојна сам тога — убиј не!“

Отворише се спољна врата. Служавка му скиде капут. Пошто није имала стрпљења да га дочека у соби, она му пође у сует. Срете га у полутамном предоблу. Он је врло журио. Махнуло је загрли и пољуби, пре него што је ма што могла рећи, и брзо отвори врата свога кабинета.

— Не замери, сад ћу доћи; само да напишем неколико речи. — Али, будите готови да однесете писмо на пошту. — Како је данас Кетин? — Не, ти ме ни мало не узнемираваш, молим те остани, само један час и готов сам.

Он узме веро и седе за сто, а рука му је брзо прелазила преко хартије. Она је стајала напред себе и зачуђено га гледала, него, задубљеног у важно писмо, који је још ни једном није погледао.

— Кети је данас јачајно добро? Камаз се није појачао? — Но, то је дивно, врло добро! — „Поштујући вас и снагда усуджан...“ Ето, готов сам. Дакле, Ана, однесите одмах на пошту. — Па, мило дете, сад сам ти на расположењу. Ти си јутрос излазила, видео те Белинг кад си етајала пред Герсоновијим дућаном.

Орце јој силно закуца: ето сад одмах, овог часа, почеће се! Али он поче опширно да прича дугу историју свога друга Велинга. Она га није саслушала, стајала је збуњена, не могавши наћи ни једну криса у својој глави, ни једну реч. Он се од једном заустави пред њом, узе је за подбрадак, подже јој главу и рече:

— Ти си данас нешто блда, да кини болесна?
— Али ништа, проћи ће. Но, шта сам хтео рећи...

У тог Кета утрча у трпезарију и он сву пажњу обрати њој.

Седоме за ето. Он је непрестано говорио. Њој је било тешко, хтела је да викне: „Престани! Зар ти ништа не осећаш и не разумеш, шта је са мном? Зар не знаш шта се десило? Зар ти ништа не видиш, баш ништа? Зар сте ви мушки тако слепи, да ништа не сумњате?“

И догод је махивално превртала камику по тамиру са супом, само да би видели да ништа не једе, она није престајала заданати себи питања: „Зар заиста нема ничега прихватног, зар у изразу лица нема ничега што би ме могло издати, открити све? Шта, зар се не познају ни трагови толних горких суза?!“

Чудновато, ако је часна и поштена, не би требало да осећа ни кајање, ни пошмине, а како ли првостано раздражење, нестрпљивост и незадовољство гледајући брбљива мужа, који се тако мирно, тако добродушно шали са дететом.

Она је пила вина чашу за чашом, док јој се пису образи зацрвенили и тада је осетила неко олакшање, нешто успреме у себе. Учини јој се, да чак осећа како унутрашњости расте и одједанпут јој са свим неочекивано постаде јасно, да је тог часа постала којуна, да је јача од тог доброг човека, свога мужа, који ништа не сумња. — Не, зар су мушки толико глупи! И она се нехотице насмеја.

Он примети њен осмејак, поседо јој махну главом и пружи јој своју чашу да се куцну.

— И ја, и ја! — поника девојчица, пружајући своју чашину.

Обоје се куцнуше с ном. Сад је осећала глад. Извали у тамир парчеце неког дивљача и поче га јести с великим задовољством. О, како је било укуено, врло укуено! Сад је потпуно опалацала собом. Она је од данас престајала бити она пређашња добродушна буржоаска домиљина и жена, и заиста чинило јој се да је сад худ и како нитересантнија. Данас, пре ручка, гледала је у себи жену палу, промалу, а сад јој се чинило да је победила, да је сада већа у својим очима. Заиста, пређе је мислала да ће је тај поштуак кизогата и да ће сваки, чини је погледа, видети тај жиг кривице — али то је била све само лаж, гатка, нанизана само да улажни њено дете.... Не, ништа није било!

Она устаде да узме нож за Кету. Кад је прелазила поред мужа, он је заустави и, гледајући је пажљиво у очи, рече:

— Је а' ти сад боље?

— О, јесте, сад је све прошло.

И стојоћи пред њим, она је прикитила на његовој већ седој глави правен који је стрчао у висину и махивално га поглади руком; прсти јој нехотице склизну на његово чело и од једном јој егну чудновата, наковна мисао, коју никако није могла да одгата.

Она задрхта. Ах, прокичан осмејак пређе јој преко усана. Муж је о таким чуђењем погледа, да се није могла уздржати од смеја.

— Ти си, чини ми се, одлично расположена! — рече он.

Она похута тренутак, по одобри главом.

— Збола, погледај!

Он извади из бележника билету.

— Видиш ли, изгледа сам на тебе и узео сам данас дозу. Вјерујем ће пћи с нама, а покушао сам да говорим кроз телефон и са Ајлером.

Он се саже да водити салвет који беше пао и не виде како је она сва уздрхтала и отишла од њега.

— Јакмично није био код куће и ма да сам казао послужак, да га о томе извести, алка неће бити рђаво да ти, пошто ја после ручка легнем, још једном проговорим с њим.

Шта? Она да говори с њим; да звони, да га зове на телефон — кад је тек неколико часова прошло како је она... Све јој је то брзо прошло кроз главу и једва се савлада, да то не исказе гласно.

— Наравно, настави муж: ако ти венаш ништа против тога, што ће Ајлер бити с нама у позорницу. У остало, ја знам да ти волим његово друштво.

— Да, — одговори она махивално и окрете се своје мости.

Служавка донесе кафе.

— Знаш шта, нека он дође раније, ти још можеш и проћеретати с њим пре позорница, а за тим ћемо сви заједно поћи. Прегатајем!

— Да.

И она потону у своје мисли.

Девојчину одведе далица. Муж с цитаром у устима удобно се напусти на постељу. Она стиде крај прозора узурјала, трајући се сваки час. Некако смешно осећање злобе и презрена расло је у њој, обузимало је езу и вукао је да викне: „Шта, зар ти ништа не видиш, зар си ти тако слеп, зар не осећаш, да сам ја са свим друга, да сам...?“ Ах, нанто све те мисли и трава, кад он ништа не сумња, не мисли. Она се окрете. На слонини главу на постели наслон, држећи у руци цигару, која се још пушила, он је спавао, да, спавао је — негојо је да спава! То ју је тако поразило, нанизано, да је пришла постели, пажљиво му извукао цигару из руке и дуго га мирно гледала с осећањем некакве надмоћности. Првобитна жалост, презрење саме себе, очајање, кајање, све је то ишчезло, прошло, загушено уверењем самодубави с горким признањем, што он

СРЕДНО МАГОЛЕТ

НА ЛУБЪАНИЦИ

тако мало обраћа пажњу на њен унутрашњи живот, што се тако индиферентно, тако самопоуздано понаша према њој.

И осмехујући се она презирљиво осмејком, како то само когу да учине жене које су уверене до дна душе, она лагано, аљобно, вроничним тоном промашува: „Убиј ме!“

Знате и требало је да се смеје самој себи, јер чему је била сва њена запесеност? Грозна трагедија, које се она тако плашила, претворила се у весели водвиљ са сатиричним свршетком.

Још један тужно подругљиви поглед на мужа, који је јако рекао и она лагано пође телефоном. И једна ми-

чућн уснама, које се још плесу биле охладиле од оних полубаца, полубаца другог човека, ширежујући се поновно: „Мој вас муж моли, да идете с нама у позориште.“ „Мој вас муж пита, ако бисте хтели....“

Она дубоко удахну и прво перемљиво а за тим одлучно и јако окрете ручицу телефона — тако је хтео њен муж — и уздици полако, дрхтавица престава телефонску трубу, јако и разговетно рече:

— Молим, дајте ми број 1627. Франц Ајзерт!

Прес. А. П.

Без мотива

О, оних дана, кад нас слабо слуша
И Бог, и нада, и разум очајан;
О, оних дана, кад се занемаша
Дубином душе гнев скривен и тајан;

Када нам опет, као у сну мучном,
Загнани Беда велика и жина,
А болно срце у тразњујучном
Прочишћив страшном песмом без мотива.

О, у те дане да ми се пренети
У обасјане, егзотичне праје,
Предео далеж, где ће ме узети
Природа добра, с душом мојом, да је

Ко стара најна утеши, уљуду
У сетној песми мога зачија,
Тамо, далеко од зарана муља
Живота нашег, испод тропског сјаја

Сунца што буди на покрет и налу,
Животом блазнили и греје, и пече.
Ту бих, под старим дрветом, у хладу,
Дочеко мирно и дубоко вече,

Заборанно прошли живот кужан.
С фавирском пером дочекао ту бих
Сан дубок, вечан, и жељен, и кужан,
Сам, лишен свију доживљаја грубих.

Награду целу добио бих, тада,
За честно доба својих идеала
И јесен њану у понору јада;
За дугу борбу у животу злата;

За слом идеја и неуспех вере,
Отрован мозак и срце прозукло,
Срам сиромаштва што га немам пере
И, некад силно, узалде умукло.

Јер јужне звезде, чини ми се, сјају
Ко над судбом ми њене очи што су;
Јер природа ће у том страном крају
Можда на њену мирисати косу;

Јер дане ове сиршити ми треба
С представом живом сна младости моје;
Јер Бог нам шаље утеху са неба,
Кад света опог потанне нам боје.

СИМА ПАНДУРОВИЋ

У Средњим Родопима

— Путписне белешке од Пловдива до Чепелара —

Уочи полазка за Чепеларе мој колега беше најниже три наизе које су једино саобраћајно средство за овај брдовити крај. Те вечери отидосмо са познавањима до поноћи, а сутра дан кога ми тек око два сата после подне да се кренемо, јер мој колега мораде да набази све пазирице које му за недељу-две дана требају. Скоро сву зелен и друго што за кућу треба, набављају

становници Родона из Пловдива или из других градова који су у равници.

Око два сата после подне извојариско једну мазгу пртлагом и другим стварицама, а друге две опремени за јахање. Кириџијама рекосмо, те изведоше све три магне ван града, а ми пођосмо за њима. Ту „срхатлије гоње појашаху“ и ту се опростисмо са Пловдивом. Врућина

Девојка из Чепчелара

беше тако велика да позак проври, а прашина да се издува. Упутисмо се према путем преко поља и на крају до села Марково. Наш караван изгледао је овако: један од кириџија, Чепчеларац — Немак, водио је за удар натоварену мазгу са отворица, па онда мој колаџа на мазги, а за њим ја такође на мазги; други кириџија ишао се стране. После путовања од једнога сата одјасасмо да се одморимо у луду крај једне мале рочице која се слива са Родопских висина, а која беше у оно доба дана пренула бивола. Натоварену мазгу кириџије одмах растоварише и све се три стадома слатко ваљати не водећи рачуна о сакару на леђима. После одмора од пола сата продужисмо пут и убрзо наиђосмо на оризаште (огроман простор засађен пирином) и на ваду чијијим коритом текуће јака планинска вода за наводњавање. Потерасмо мазге да пређу преко воде, али ни једна не хтеде загази. Кириџије их тукосе затула, док најзад, после дугог гоњена и багнања, скочи прва у воду. Ми се запрепастисмо видећи да је вода мазги до грбуха и одмах спрехмо да потражимо жисти који ниже нас беше. И остале две мазге бежу нагнате да прегазе воду.

Кад спомених оризаште, није згорет да кажем још што о њему.

Долинном Мариџином сеје се много пириња. Пространа поља, груписане њиве, подељене су на четвртасте правилне мање алеје на којима је засејан пиринар. Нипелација тих оризашта тако је удомена да се велики потоци и читаве реке, које се са Родона у Мариџину долину сливају, употребљавају за наводњавање тих оризашта. По двадесет до тридесет људи ради сваки дан око наводњавања оризашта, јер оном огромном количином воде ваља управљати тако да буде сваки крај довољно напоњен, и да се алеје не поткопају. Вадам

тече толика количина којуко вађамо код највећих довичних текућица.

Кад прехосмо воду, појасисмо и до села Маркова не силазисмо, а то је читав сат. Сав тај равни простор засађен је лозом. — То су виногради Марковачки и Пловдвски. Виногради, како видех, не бежу оловојери зарадени, али додије чух да је и у тим крајевима закладала.

Путем до Маркова, а и даље, сретасмо у гомилима селске хришћане и Пожике који на мазгама говаху у Пловдин даске и други дрвени материјал на продају. У Марково, које је од Пловдиза удаљено $2\frac{1}{2}$ до 3 часа, стигосмо око 5 сахата. Марково је у самом подножју последњих Родопских огранака и у дивном положају. То је велико село насељено хришћанима и мухамеданцима, Пожанима, а својим дивним положајем, зеленилом и свежим ваздухом привлачи Пловдинчани који овде проводе лето. С једне стране Маркова стрмо се уздижу огромни високи Родопи, а с друге стране излази се, на својим романтичним каменитим могилама, Пловдин. Марица, купајући га, нијуга се даље као змија, док се не изгуби у непретледној равнини. Далеко иза Пловдиза и Марице једва се назире, и то ако је време лено, високи Балкански Планини — Стара Планина. Куће у Маркову су велике, од камена, у стазу турских колаџа, а оградбене зидови. Богата Пловдинци назидани су овде и своје летњиковце. Да би изгледа Маркова још лепши био, уздижу се овде још и куварета као бели цветићи на зеленога лива. Испред кућа на улици седе не неколико буна; слатко ђуџоре, а деца им се по прањини играју.

У Маркову се мало одморисмо у кавази, на продајисмо пут уз брдо. Стрм, каменит, узан пут, с леве стране а с десне алија. Такав је почетак нашег пењања на Родопске Висине. Од почетка нашег пењања на те висине па до Чепчелара и напрег а и немам шта друго да описујем до стравоте и летоте у шта мах. Али ја, човек из равнине, не могах да узвиам те летоте потпуно, јер сва моја нација беше обрабена на то да се са мазгом не сврнам у какву бездан. Истина, од села Маркова до Хвојна напрегљен је насп, серпентина, али ми њиме ни тренутка нисмо ишли, пошто наше кириџије не дају да се губи време, већ иду све премајм путем, а то „премајм путем“ не бих себи још једном пожелио. Нови насп је готово и зарастао у корову, јер се њиме ради не користе.

Ми се непрестано пењемо на мој колега запалио цигару, спустило обадне ноге на једну страну мазге, нозао удар за седило, па тако пуши и узвиам гледајући у провалију. С времена на време само довикне: „Колега, колега, позите Пловдин“. „Видим, видим, колега,“ или „Нека, нека колега“ био би мој одговор и без обртања главе ка Пловдизу, јер се грчевито држим за гриву и седам на сав препирем и глдам како ћу у бездан. Кириџија која до води моју мазгу и видиш баш ми је криво што немам вере у његово „жуле,“ кад је то тако наметно живиче. Молаху ме и увераваху да се ничега не бојим, да се не држим рукама, да се поверим „жулету“ и да брже седим. То је све лено, али кад ја видех да мазга никакмо другаче неће да иде већ само кивцом бездани, па још кад погледам изнад себе у провалију или изнад себе у горостајно брдо — мени је доста! Ка да знао да ћу таквим путем путовати ја се, признајем, не бих решио ни за какву цену, ни да сам

данае врло несре што сам био срећан да путујем по Родонским Висојима и да у њима преживим читав месец дана и више. Чин бих видео да је пут уж и опаснији, а ја одмах сјах с магле и онда тек бацим поглед на величанствену Маричицу долину, на Пловди и на далеке Балканске планине. Ваздух је пријетно хладнији, нестаре вршине. После дужег чекања наиђосмо на висораван одакле посматрамо величанствене планине распористе као огромни таласи једна изнад друге, а за њима нап остаде Пловди и Марича који постајаху све мањи и мањи. Пред нама су два села: Ново Село и Јаниклово, која су Понамјима насељена. Испред тих села беше нешто њива на којима забављено Помакњене са својим мушкима пословашу. И ако беше крај месеца јуна, куновасмо уснут дивних трешња. Још од Маркова на две до три стотине метара пењања појављиваху се борони све чешија и чешија а за тим и нито јеле.

Прођосмо села која беху пред нама и хватисмо се поново гудура. Ми смо се само пећи и пећи. Пловди и Марича остајаху све даље и даље. Ваздух је све хладнији, величанствене котлине и брда све већи, краг све гушћи (баш је био млад месец), пут стрменији, луђи у путу све мање, јеле и борони гушћи, а мој страх све већи. Прођосмо поред стражара које пазе на безбедност путника. У њима беху ланце пошљавне. Ах, онда видео да је нама преко „Прече је прече, неколо ближе“ потпуно оправдана. Нанта се не види, ни прет пред очима. Јеле се склопише над њихим главима, те ни светлост звезда не допрже до њихови очију. Пут узан и тако стрм да мага мора да ступа са стене на стену. Склоњене јеле над њихим главима стадоше бости у лице, те се морадх пожити по масти. Слешао бих с магле, али жуту ли нли? Разбио бих се о стене. Али магла, та паметна животиња, суво је злато за ове крајеве. Људи у овим крајевима, нисели, не би могли ни живети без магле, јер она им је све, она им је путуној и хранитељ. Магла тако паметно ходи, тако поуздано ступа, да доиста ни једном не поклане, и ако на путу леже огромне стене и плоче. Код тако одличних особина њених губе се и њене три мане, т.ј. што иде само њишом алиба, што се радо рит и уједи, и што без икаквог срма, чия станае и згодно је место, одмах леже да се паља па макар каквим стварима била патоварена. Али поше гесе јој ово последње задовољство не ускраћују, нећ је на сваком одморку броо раставоре у цуте да се са самаром до ниле воде ваља.

Досађањим мој страх беше увећан још и страхом од разбојанка и дивљих зверова. За прво писам имао ни мало разлога, јер сам се уверио да нигде нема ни тогњег света од становника Родона.

Око 10 сати у вече стигосмо у манастир Бела Црква. Како сам се обрадовао кад јависше кариције да смо код манастира, јер ми ноге беху од зиме готово узете.

Не само манастир, већ и цела околна зове се Бела Црква. Манастир је на једном висорави околени са свију страна непроходном шумом, а само источна страна беше јало отворенија. Храм је посвећен Св. Петру и Павлу. Доиста је мали и с пола неугледан. Са две стране околени је старијим конаком који беше много већи, али је сада порушен, а развалине му се још виде. У храм не готих љди, јер доцкан дођосмо а рано одасмо.

Манастир лежи на нисини од 1621 м. над морем, а 1464 м. над Пловдијском равнином. Од Пловдија је удаљен 34 км. и служи управно за станицу коначоња путникама

који иду на Пловдија за Чешеларе или обратно. Лети је још и место за налет Пловдијника, који, желећи да избегну несрећну вршину, долазе овде и проводе по неколико дана. Овде нема вршине, а вода и ваздух јединствени су (али нешто тако и манастирске буне и стенице). Огромна и непроходна борона шума чини те је ваздух на дану особито пријатан због борових испарења. Дивљаци у шуми има много, па чак и медведа. Околна манастира обилазје јатогана, малинама, здравца, а где има линада, оно су брине и иприљавце. У околним манастира не успева никакво пошре, те, ако што затреба, мора се на Пловдија довести, а остале наприрање, као сир, млеко и млеко, доносио сељаци из околних села, те продају гостима који се овде преко лета палаше. Сам манастир, због своје сирокантине, не може ншта пружити осим, по које путникау као и пана, најскромнију понуду. Манастир и околна имају архиепископски значај, јер некада беше свя околна Беле Цркве оклиена манастирима њањег реда, те ово беше као Родонска Света Гора.

До манастира поче се колима доћи нисиним, која је са северне стране (па којој је страни и Пловди), а са југоисточне стране ка селу Хвојну иде се само пошине или на хагга (ово последње ретко, јер је веома стрмо). Нисин за манастир јесте огранак главнога нисина који је најпрд спомечут и који води до Хвојна.

Конак и дворјане манастира врло су заштитени, јер овде борани само један калуђер и мало послуге. Манастир је упушен да се издржава од прилога.

Кад смо стигли у манастир, дођосмо једну празну собу и још правцију постелу (сланичама и поњана). Вечерасмо ражена хлеба, сира и млека и то ми пријаше тако као некада докле. Легосмо, али се од „најсјекома“ не жоташе спапати, те устадосмо око 4 сата у јутру. У 5 сати почесмо слизати са југоисточне стране ка нисину па Хвојну. Ала то беше дивно јутро! Ми смо над једном дубином од преко хиљаду метара, а том дубином тече Чешеларска Река, а преко не поново се уздику огромне планине, једна изнад друге. На истоку тек се показаше сунице мутећи се да пробије маглау која је понала Маричу и њену околину. Цела југоисточна страна је отворена, те представља дивну панораму. Око нас свеж јутарњи ваздух пошепан са мирисом здравца, који нас са свију страна околњаваше. Гдеде су крајне лавадине а па даљине одјекују звонац оваци и лавез овчарских паса. Ми се нестрпашо спузисмо и после читавог сата и више сјисмо са нисини. Још мало нисинион па се у огромној котлини указају красно село Павловско са својим лепим кућама и џамијама и нешто њина и лавида око села. Павловско, и ако је велико село, нагледа да се шћурило у подножју високих планина с једне и Чешеларске Реке с друге стране. Нисини па на нисини од неколико стотина метара, па те је страх погледати испод себе, а учини ми те, сликајући у једном тренутку прикљетено село Шојтаново. Шојтаново је дубоко испод нас, а чини ми се да би га руком дохватно. Боже, како ли ти људи живе, како ли палаше из те своје јазбине! Пранеш један полукурт око села Павловског, а све високо над њим, хоташ смо га 2 до 2½ сата нестрпашо посматрати, док најзад не искрену пред нама и село Хвојно.

Сад смо над Павловским и над Хвојном. Ова два села раздвојена су Чешеларском Реком и нешто угађеним подем, а са свију страна су нисови. Око Хвојна сваких

На Големој Реци и Чепелару

засејан кукуруз, јер ни до Хвојна ни после Хвојна нема кукуруза. Ту настаде ситиљиве ка Хвојну што је трајало добро пола сата. Све ено трчали на ниже и то парови овог „прекли путем“ и ако беше врло стрмо, само да што пре стигну до села, јер бејасмо нека гладни.

Село Хвојно лежи на коси брега којима силажамо а куће су му веома збијене. У селу је лева школа и црква, а таква је и црквица. Куће су као и свугде у Родопима: од камена и каменити плочама покривене. У Хвојну је и седиште пограничне страже и царинаре.

У кањани добисмо само сира и рамена хлеба за јело, чине бејасмо потпуно задовољни. Ракције шипрутаде беше и онде као и свугде у Родопима, па и у целој Бугарској.

Остависмо Хвојно за даље.

Од леве стране силанито хучи Чепеларска Река надијају са стене на стену. За нашим доњима губи се Павловско и Хвојно, пут иде све страном брда и то тако да је немоћ нас до реке по три, четри па и више стотина метара, а тако и над нама. Стране брда тако су стрме да су готово непроходне. Пут је негде широк метар, негде и више, а често само толико да једна маза прође. Цео пут је мали просечена стена или је подијан. Зид тај није довољно обезбеђен, јер га због стрме положаја често бујичне кваре. Ја сам највише непаљиво, пошто не смедох јакати. Обуздаше ме страх кад погледам ка реци, а још више утицање на ме њено силно хучање. Ако се деси да се река нађе чује и неки већаше а чини је чујем, ја одмах доље са маже. Већ се беше мојим киркијама досадио, а и сам то уишдох, те изјавих да ћу радјиде до Чепелара непаљиво него сваког часа страховати. Близу Чепелара заколи же киркија да јашим, јер би било срамота и за мена и за његову мазу да у Чепеларе непаљиво уђем. Близу Чепелара беше већ и пут бољи и шири. У Чепеларе стигосмо око 5 сати после подне, али у путу смо се дуго задржали на једној притоци Чепеларске Реке, где смо се кунали и одморали у хладу густих врба.

Чепеларе

Чепеларе је најлепше село (а зову га већ и градом) у Средњим Родопима. Од Пловдива преко Беле

Цркве удаљено је 72 км. а преко Станимаке преко 80 км. Над морском површином узвишено је око 1100 м. Од турско-бугарске границе, код Рожна, удаљено је 11 км. а на другим тачкама и више. Кроз Чепеларе води главни пут од Пловдива преко Станимаке на долином Чепеларске Реке кроз Чепеларе па Скочу и Бело Море. Садашњи пут видимо какав је, али пројектован је нов пут који ће ићи куда и садашњи, само ће бити увек ближе реци и без великих непања и спротања. У повратку имаћаш прилике да видиш готове поједице делове новог пута. Ако цео пут буде као ови делови, онда ће то бити рад који треба заиста видети. Он ће бити тако начини да му готово никада оправке неће требати. Од Пловдива до границе турско-бугарске моћи ће се ондакорош путовати за неколико часова. По ономе што видех, то би био најлепши насли који сам икада видео. Он ће се градити због чисто војничких интереса.

Чепеларе је просечено трима речичама:

Големом, Сивкастом и Малом. Ове две последње притоке су Голема Река. Голема Река извире на граници испод васа Рожан-Курулара. Голема Река, примивши у Чепелару притоке Сивкасту и Малу Реку, продужује пут под именом Чепеларска Река која је знатна притока Марицина. Чепеларска Река прима до Бачкова још многе притоке са Радова Балкана и са Кара-Балкана (Балкан значи планина и. пр. Родопски Балкани, Рилски Балкани, Балкански хора — планински народ). Чепеларска Река има тај назив од Чепелара до Бачкова, а одатле до Станимаке зове се Бачковском Реком, од Станимаке до ушћа у Марицу називује је Станимаком Реком а и Чајом. Чепеларском Реком изишће се силна гора на Чепелара и других места. Кад се у пролазе почну топити снегови, онда јако набуја река. Људи се користе тиме, набацају дрвене стабла у реку, направе од њих силанове које носе вода до Станимаке. Ту зауставе силанове, растуру, извуку стабла на суво и употребе за шта хоће.

Голема, Сивкаста и Мала Река деле Чепеларе на четири дела — нахале. На источној страни, које на брду које у доли поред реке, лежи „Српшката Махала“; на левој страни од Сивкасте Реке лежи Сивкаста Махала; Камбурска Махала подељена је Малом Реком на два дела т. ј. на обадвена обалама ове реке, која тече узаном клисури, поредане су куће. На источној и северној страни од Чепелара брда су покривена јеловом гором, пропраном новогде којом малом живом и ливаком. На страни, на којој је Сивкаста Махала, поред реке, крајине су ливаде и ранија која ије шпра од стотину метара нити дужи од 3—400 метара. Дук тих ливада иде пут а од пута одмах на страни брега поредане су куће. Тај део села потпуно је одсељен од осталог села и куће су већином у гомиљацима. Брег, на коме је Сивкаста Махала, висок је, стрм и потпуно гб. У овој махали, одмах при уласку у Чепеларе, стара је црква Св. Атанаса.

Око Мале Реке нема ни њива ни ливада, јер је клисура, којом Мала Река тече, врло узана. Преко од утока Мале Реке у Голему је нова црква.

У центру Чепелара још су ове нахале: Мирновска, Беловска и Нова. Новом Махалом иде и главни пут

за Туреку. У Мирчевој Махали, на најлешњем месту, на једној тераси, подигнута је џамија са чијег се минарета може видети цео Чепелар. Поред џамије је и школа за Понаке, а ниже џамије подигнута је дивна зграда за основну школу и гимназију. Средишњим Чепеларом, око школске зграде, регулисана је и просечена правилима улицама које су још без кућа. Ту су све најновије зграде Чепелара, као: пошта и телеграф, гимназија, дом за повораните, општински суд, паркира, зграда за потражнице стражаре, клоазне, дућана, фотографске атеље (фотограф о овом месту шутје сваке године по Родопима и снимка све што му се учини најновије и интересније, на њихово снимке појединим листовима или их уписују као дописне карте, те тавне дописнице веома много познавају Родопи и његових становника. Његовак слицима и ја се користим при овом опису).

Изглед Чепелара је изванредан. Са свију страна окружено је брдима од по 300—500 и више метара висине. Сва брда, изузев северо-западни крај који је го и стрмен, обрасла су јелом а ту и тамо по која је липовина и њива. У самом Чепелару су лене двада и баште, три као кристал бистре речнице у којима нема риба (становници веле: због врло хладне воде). Куће су већином двоспратне а све зидане каменом и покривене каменним плочама (агилу и прећ не видех нигде). Свугде је веома чисто, те због своје чистоте, воде и ваздуха може служити као место за опорављање, утолико пре што летњих меза овде нема, а зиме су благе, јер бргови не допуштају приступ ветру ни са које стране. Из године у годину Чепеларе преко лета прилази све више света.

Кућа у Чепелару

Као што напоменућу, све су зграде у Чепелару каменом зидане а плочом покривене. Куће су готово све двоспратне (ако се ово спратовима назвати може). Дворштина су њива и употребљена за баште, а алати, летина и стока смештени су по кућама. Ако је когод богатји, има и нарочиту стају за стоку, сено и осталу летину. У доњем делу куће бораве козе и краве. Сваки домаћин има по две козе и по једну до две краве. Краве су веома мале и сасвим питеке. Гледећи мазгу замењује сјапан сој коња, а у крајњим случајима нагале и то где је одвећ велика спротиња. Коњ и ове бораве у планини у заједничким појатима (навдарама). Десило се да је овога лета ударио грмч у овце и убио 175 коња. Ну несрећа је подељена на зиме донахана, јер је зиме више оштећено. Од оваца гаје нарочиту вреду тако зване

„беломорске“ које се од наших разликују руном а и укусицима њесом.

Доњи део куће, где борави стока, поштомачан је каменом и врло је чист. Из тога дела воде степенице за други спрат где станује домаћин са својом породицом. Стеновице су врло лепо параћене од јелових дасака, а горње су одаје увек чисто и светло. Собе, као и остале горње одаје имају подове од дасака. Свака кућа има и по једну намештену собу, а намештај је низак млидерлук, прекривен душенима и ја дувар пореданим јастуцима. Цео је млидерлук прекривен белом чаршавом. У истој соби је и намештен кревет, управо онако као и у нашој. Млидерлук је често престрћ беодраниа дуге млаке. Бебад се параћују у месту и рашне су боје.

Кад се степеницама идише у горњи део куће, улази се у повећи ходник а тек из њега у друге одаје. Кујна је пространа, а иза њега је пећ за печење хлеба. У алау у кујни нацњена је повећа рупа за унивање и вода одмах одуком отиче на поље. — Под пети је кровови и стаја за сено, жито, дрна.

Становници Чепелара

У Чепелару има нешто преко половине Бугара хришћана а остало су Бугари мухамеданци (Помаки). Свега становника има у Чепелару до 1500 душа. Бугари са Помацима живе лепо, али су Помаци врло неповерљиви према Бугарима и увек се осећају као да живе у својој отарбини. Ну Помаци овде греше, јер ја не видех нити чух да има примера где би Бугари на чине на жао учинили својој браћи мухамедово вере. Чучо сам да то неповерење Понака према Бугарима потиче још од прелина ослобођења ових крајева којом приликом многи Бугари вршише освету над својом браћом Помацима. Ну данас Бугари веома шаде да ничици не дају узрока Помацима да се тује, на и пород тога Понаки се масама селе у Малу Азију.

Народ је у Чепелару као и свугде у Родопима необично здрав, круван и леп. Чепеларац Хришћанин разликује се од Чепелараца мухамедово вере, осим религије, још у неколико ношња и обичајима. Помаци су у свему више сачували у себи старинског: језик, обичаје, предања, понају и т. д. Ношња, како Бугари тако и Понака, како мушких тако и женских, необично је лепа и практична. Ношњу Чепеларке и Чепелараца хришћанина описују у исто време кад описују и оро, јер ми тако ношња прегледније излази пред очи.

(Сликање се)

Пред жетвом

Пригремен сунце и напон буди
Тучнога класја... Нека ти, нека!
Успеху стиску пролећних труди —
Потребит ратар већ жетву чека.

Стоструки принос семена плодног
Сухој се земљи ко мајци сипаја;
А предни ратар, сред краја родног,
Из пуних груди песну изија...

Усеп је дво што може дати,
Сад ће ко жртна немо да пада...
Судба му даде да нешто пати —
Или од срца или од града!

Р. Ј. Одавић

СИД

Трагедија у пет чинова, написао П. Корнеј, с француског превео Н. Марјановић

(НАСТАВАК)

ЧЕТВРТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА Химена. Елвира

Химена

Знаш добро, Елвира, да вест лажна није?

Елвира

Не знате какво му дивљење се дије,
И где га узносе; хвала није млака
Знаменитом делу младога јунака.
На ругу, тек Мавар што га у бој трже;
Бра му напад беше, а бегство још брже;
За три часа бој или остави за собом
Потпуну победу и два краља робом;
Храброст поја би ил без отпора свуда.

Химена

Родригова рука почини та чуда!

Елвира

За труд два су краља награда му саде;
Оп их руком сплада и у ропство даде.

Химена

Ко те чудне вести довео је твоје?

Елвира

Народ што му свуда сад похвале поје;
Славећ га зб творца радости му ове,
Алиб га хранитељ и спасилац зове.

Химена

Како се толика храброст краљу свиде!

Елвира

Родриго пред њега још не сие да иде,
Ал' рад дон Дијего, место сина, дове
К њему сам краљеве крунисане ове,
И од врсног кнеза тражи милост за се
Да погледа руку што му област спаше.

Химена

Ал' да није рашен!

Елвира

Не чух о тој беди.
Вратите се к себи. Боже, ни сте бледи!

Химена

Ано гнев што клаву докле слушах тебе:
Зар да, за њ се бринућ', заборави себе!
Хвала га, и срце твој пристапак спрема;
Дужност ми је слаба, ноја част је нема.
Љубави ми, ћути! Дај ми гневну наду:
Он ни уби ова, краљеве ли сплада;
Та одећа тужна где ми се јад чита
Први је плод његов што му храброст хита:
И, ма какву славу достигај му почини,
Овде све ме сећа сад на његов злочини.
Ви што жој дајете ноше болу сузном,

Веле и халко у украсу тужном,
Дати жени првом победном му сласти,
Спасите част моју од дубавне страсти:
И, кад ми преузме маха љубав ружна,
Нек кроз нас прозбори моја дужност тужна:
Победну биз страха нападните ругу.

Елеира

Краљевићке сво, умерите тугу.

ДРУГА ПОЈАВА

Краљевићка. Химена. Лесора. Елеира

Краљевићка

Ја ти не долазим с утехама својим,
Већ да смешам удах са сузама твојим.

Химена

Боже, уживајте општу радост већу,
И сладите небом послату вам срећу.
Уздисати други, сем ја, нева право:
Кад Родриго, госпо, све вас је спасао,
И оружјем својим опасност нам узе,
Тад су само мени допунте се сузе,
Он је град спасао, свога краља служи,
И храбра му рука само мене тужи.

Краљевићка

Одиста, Химена, тај почини чуда.

Химена

Та вост је, на жалост, већ допрла тула,
И чујем где кажу да је храбар ратник.
Толико колико љубави је патник.

Краљевићка

У том што га хвале какво зло ти виде?
Некад млади јунак, хваљен ти се свиде:
Задеби ти срце, веран ти је био,
И слава му част је за избор ти ико.

Химена

Може да га свако оправдано слави;
Ал' хвала му само бол ми нени прави.
Јад кој нећа расте што на више следи:
Осећам шта губим кад видиш шта преди.
Ах, на какве муке драга му се мећа!
Што га више ценим, љубав ми је већа.
Па ипак ми душа у дужности грезна,
И, ма да га љуби, за смрћу му чезне.

Краљевићка

Јуче ти та дужност много хвале стече;
Захтев тако беше, што га тада рече,
Достојан ти срца да сваки са двора,
Дивећ' ти се храброј, жалити те мора.
Ал' могу л' да савет пружити ти кушам?

Химена

Вила бих за казну ако вас не слушах.

Краљевићка

Сад већ није више што би право тада.
Дон Родриго етуб је једини нам сада,
Над, идола и љубав народом нам знала,
Маврима на ужас, Кастилији брвна:
Што храброшћу узе напозо нам дана:
У њему ти и сам отац васкрева;
Укратко, да појом речју се не дражини,
Ти његовом смрћу општу пропаст тражини.
Шта, зар, светећ' оца, ко да доусти лати
У душманске руке отаџбину дати?
И зар, гонећ' њега, ти и нас не гаваш?
Ми смо за грех криви што казнити самаш;
Од тебе не тражимо за Родриго пош,
До тог жртви отац лабрани ти дош;
И жени је гнуена таква жала прека;
Љубави га лиши, ал' дај нама века.

Химена

Ах, такве доброте сада ми не личе!
Дужност што ми мори границе не личе.
Ма да моје срце победнику хри,
Ма да га снн воде, и сам крад га грли,
Ма да ће у друштву најхрабријих бати,
Под свој лу му чампрес све ловоре свити.

Краљевићка

Лено је, за оца освету ти нагу,
Да дужност падне главу тако драгу:
Ал' је још преније жртвовати себе
Кад те опште добро зашито од тебе.
Не, не љубити га, вериј, то је доста!
Сувише је кажњен кад нељубљен поста.
То за добро земље на тебе су нади:
А и шта би хтела да ти краљ уради?

Химена

Може ме одбити, ал' ћутати нећу.

Краљевићка

Пази кул, Химена, смерном те крећу,
Збогом. У смећни ствар од свуда загледи.

Химена

Смрт ће ми очева избор да уштеди.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Аргјас. Дон Родриго.
Дон Санчо

Дон Фернанд

Наследниче прени славне куће своје,
Ослонца и славе Кастилије моје,
Од рола, са храбрих прадедова, славног,

СЛОВЕНАЧКИ ЖЕНСКИ УКРАСИ НА ГЛАВУ

Ал' што си јунаштва већ и њишу равнот,
Да тебе наградим, жала је поћ ноја,
А власт ми је њања по заслуга твоја.
Спасена ми земља од душмана свота,
Мој скиптар утврђен од огледа твога
И свадбани Маври пре по што сам могб
Против њих ма и шта паредити строго,
То су све јунаштва што не дају шаде
Да могу од краља да ти се награде.
Ал' нек су два краља награда ти мноме;
Називаше те Сидом у присуству моме,
Што ће код њих рећи господар од власти,
Те ти ја завидим на то име чисти.
Одеад ти Сид буди; Толедо е Гренадон
Нек ти страх обузме при имену владон:
Нек ми оно земља није доказ ружан
О том шта ми вредни и шта сам ти дужан.

Дон Родрого

Нек ми величанство, сире, етид уштеди
Суринно не ценећ' тај мој заслуг бledi,
Јер пред силним краљем образ ми румени:
Мало част заслужих указују мени.
Добру ване земље, знано ми је лепо,
Дужан сам и живот жртвовати славо;
И кад га изгубим у љуточе боју,
Ко поданик приими само дужност своју.

Дон Фернанд

Сви они који ме по дужности круже
Са храброшћу таквом никад ми не служе;
А, када је храброст обична и слава,
Не постиже никад успехе јунака.

Тржи да те хвале: сад победу за ми
По реду непричај до ситнице сале.

Дон Родрого

Ви сте знали, сире, кад опасност дође,
Да кроз цео град нам страх и трепот прође,
Да чета код оца, где му беху друзи,
Распали ми душу, тад још ену у тузи...
Ал' простите, сире, за дрскост наме:
Ја је употребах без дозволе ване,
Власка би опасност; спремих чету праву;
Да ван на двор дођем, бојак се за главу;
И беше ми слађе, кад је ваља дати,
Да уирем у паљу где се за нас рати.

Дон Фернанд

Приматај ти што поруг осветити поће,
И спасена земља брани те такође...
Знај, ма шта Химена да упути на ме,
Слушају је више рад утехе саме.
Ал' продужи даље.

Дон Родрого

Под вођеним мојим
Идете та чета с поузданим својим.
Би нас неч стотина, ал', стигну' на луку,
Бесмо три хиљаде, бар у средњу руку,
Јер, видећ' нам чету и опрему леу,
И плањани храброст надобити елеу.
Две трећине сакрих, по доласку снومه,
На дну саних лађа, ту нађених мноме;
Остало их, чији број порасте доста,
Нестрпљиво пламтећ', поред мене оста,
Лежећи по земљи, где нем логор цео

Лепо ноћ добар проведемо део.
 То нешто затражних радих од страже,
 Да и та лукавству мене припокаже:
 А ја се учиних, кад ми налог давах,
 Као да се за то од нас овлашћивах,
 Месечина слаба, кад се пламна ствара,
 Указа нам најзад тридесет јадабра;
 Дилаху се вали, и, ко уржа вуци,
 Пешаху се Маури морем нам ка луци.
 Пусти смо их блату; свуда мир неми влада;
 Војника ни луком ни боденом града.
 Препарени жирои сред онаке наде,
 Не сумњаху да ће да нас изненаде;
 Присташе, слажаху журно и без страха,
 А ми их чекамо у руке без даха.
 Тада се дигосмо сии у нешто време
 С кладау поклачича сред тишине неме!
 Клих наши из лафа прихватише туше,
 Нилетов' с оружјем. Маури се тим збуне
 У указу грозном, тек у пола синили:
 Сироти су, мишљаху, још пре боја пришли.
 Место шлена борбу наплатише гауу!
 Тискосмо их к води, потискосмо к суну,
 Лисмо им крв реком, не дајућ' им време,
 Да нам се одуриг, нати за бој спреме.
 Кнежевци их ипак скупише од грома,
 Храброст им се врати, оде страх од ложа;
 Стид да иру без боја њихов перед скрати,
 И новој их снази прешапосне врати.
 Стадосме тад четврто неуканим маче;
 За ивогим ће храбрији ту најка да плаче;
 И флота и лука, и зењаљ и река,
 Криво је поље где смрт влада прека.
 О колико дела величине саме
 Остаде без славе у средини таме,
 Где сваки, сам сведок каква му је трудба,
 И не разликова куд нагише судба!
 Храбрих на све стране ратнижје да гоне,
 Оне напред кретах, а поимах оне,
 Те који прилазе у бојни ред дадох,
 Нит' до саме зоре за успех наш знадох.
 Али вен нам освети показа добитак;
 Мауру клову храброст кад виде губитак;
 Кад назре да наша потпора му прети
 Жуд за славом згаси страх ју од нас мрети.
 Луташе се лафа, кренуше их журно,
 Од страха до неба халатући бурно,
 Воглаху без реда, нит' ко од њих брине
 Да л' лафе понеше и краљеве шине.
 Тако њима дужност највећи страх доне;
 Донесе их плања, а осека поне,
 Док им још краљевци против нас се бјаше
 С неколико својих ратних већ више,
 Са сабљом у руци не слушаху није:
 Храбри да што скупише свој живот продају.

Залуд их позивах да ми се предаду;
 Ал' видећи криво све војника своје,
 И да залуд пропадет у очи гледају,
 Затражише ножа; приших им предају!
 У нешто ван врене послаха оба места,
 И преставе борба кад бораца нешта.
 На овај ће начин на службу нам ноћи —

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Родриго.
 Дон Санчо. Дон Алонзо

Дон Алонзо

Химена ће, сире, по правду вам доћи.

Дон Фернанд

Новоста несрећне и дужности бедно!
 Иди да не пута кад те ту последне!
 Место да те хвалиш, говиш те од себе,
 Ал' ходи да прво твој краљ зграти тебе.

Дон Дијего

Радо би га спасао, а гони га строго.

Дон Фернанд

Чините се тужни: чух, дуби га много,
 Па хоћу да видим.

ПЕТА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Ардијас. Дон Санчо.
 Дон Алонзо. Химена. Елира.

Дон Фернанд

Буди срећна влада.

Успех је, Химена, каквом се и пада.
 Ма да нам Родриго ту победу доби,
 Смрт му донсе рани што га онда скоби;
 Захваћам се побу што освети тебе. (Дон Дијего)
 Види како блада, чисто изван себе.

Дон Дијего

Гледајте, свет губи; дивите се сада,
 Сире, силном дејству љубавног јој јада.
 Неп бол, издав' тајну коју душа храни,
 У љубав јој крајњу сувишати ван брани.

Химена

Шта?! Родриго угре?

Дон Фернанд

Не, не, живи јоште,

И чува ти исту љубав и милост;
 Нека ти се боли за њиме умире.

Химена

С радости и с туге несвест сам је, сире,
 Превелика срећа слабошћу се плати,
 А, кад је изненада, чула сам ускрати.

Роден

Минерва

Дон Фернанд

Хоћеш немогућно да верујеш тоби:
Бол ти се, Химена, боље видљо не би.

Химена

Добро, бол ми, сире, увећајте сада.
Зовите ми несвест последњим јада,
Пранична пенава нине на то гони:
Сирт ће да му главу ном говену склони;
Ако сирт за добро земље би му дошла,
Смер би био надан, освета не прошла.
Лен крај би неправду напео ми јавно;
Ја хоћу да умре, ал' не тако славно,
Не да умрућја још више се дигне:
Не част, већ да њега губљаште стигне.
Да жре за ног оца, не за земљу ноју;
Нек с именом ружи успонену своју!
Наје то жалосно за земљу укрети,
Тако лена сирт ће бесирност довести.
Победу му волим, без греха га хоћу,
То нам земља чува и казни му злобу.
Ја желим ту жртву пренију од синују,
Вођа ког не цвеће, већ довори крију;
И, да скритим жеду коју срце цени,
Кљ жртву достојног очеве ми сени.
Анај, какви нади могу бити који?
Родриго од мене нема да се боји.
Шта ће мени преко худити ми сузе?
У земљи слободно пршљати нам узе:
За све доузећ ина у бесниду своје;
Кљ над душманином ликуј над живом;
Правда што у крију душманској се ружи
Кљ пов трошеј греху победника служи:

Ми му сјај пећало, закон што се гази
Чини да е два краља иде за собом снази.

Дон Фернанд

Сувине жестока сада си ми, ћери,
Кад се правда дели мора да се жери.
Убили ти оца, нападнути оми,
И та сама ствар не да благ будем гони.
Пре но ми на дело потужим се влада,
Питај своје срце, ту Родриго влада;
И дубав ти тајно краљу благодари
Што његова ждлоет за драгог ти нари.

Химена

Мени, душманина, цил ком гнев ми греде,
Убицу ми оца, виновника беде!
Та зар моје тужбе тако килто теже
Да не послужањем ко мисли обисже!
Не дате л' ми правде да се сузе смире,
Дајте да се латим тад оружја, сире;
Он ми бол зададе тим оружјем каетија,
Па и ја ћу илне њему да се светим.
Тражиш да му главу коју нитез срубј;
А ко ми је преда, тај нека ме дубј;
Да се боре, сире, и који победи
Нек казни' Родрига, кљ дубу ме гледи:
Нек се то објави с одобреном вашим.

Дон Фернанд

Тај обичај стари по местима нашим,
Место да њим кријда кажњава се јака,
Личава државу најбољих јунака.
Често та заблуда дигне иде до живца
Што невиног коси, а оставља кривца:
Родрига је ливих; сувине га ценим
Да могу ћудљивој судби да паменим;
И, ма каква да је пре му био почин,
Маври, бегалуња, однесе му злочин.

Дон Дијего

Шта, зар да за њ самог погазите закон
Што двор досад штова и плашје након!
Шта ће свет да мисли? Шта да злоба гледи,
Ако под заштитом вашом живот штеди,
И забрану вашу кљ изговор каже
Тако где сирт лопу часни луди траже?
О то милости ваше главе му уби тама:
Плод победе своје нек гледи без срама
Хрибриј од гроа, одмазду му даде:
Поштен против њега, нек је то и саде.

Дон Фернанд

Пристах кад жалите, ал', чини падне који,
На његову месту већ килада стоји;
И нлзи што Химена победнику твори
Све ће му нитезе душманом да створи.
Срам је да сви ти се против њега виде;

Доста је да једном на бојиште иде.
Избери ког добро, Химена, и кажи,
Ал' после те борбе ништа ми не тражи.

Дон Дијего

Тиме не правдиш оне које плаши.
Не бојте се, неће потрчити наши.
После тог Родриго почиваоног свега,
Која луда храброст пошла би на нега?
Ко би противника још таквога хтео?
Ко је тако драг или тако синео?

Дон Санчо

Бојинца жи дајте, ко противник дођох;
Ја му тако драг, ал' пре синео — пођох. (Химени)
Донусте срце искалнта моје;
Унантито, госно, обећање своје.

Дон Фернанд

Прета ли, Химена, да се он тин кити?

Химена

Обећах то, сире.

Дон Фернанд

Бој ће сутра бити.

Дон Дијего

Не, не треба, сире, одлагати док;
Увек нам је спреман за то храбар човек.

Дон Фернанд

Тек доша на боја, па вић сабаду бритку.

Дон Дијего

Одахну Родриго причајућ' нам битку.

Дон Фернанд

Нек се бар час ал' два уморио поштеди.
Ал', стрелом' ко пример тај бој да не преди,
За доказ да трина с тугом, жино себе,
Тај поштуак крвав, што ли мис не бе,
Присуство ног двора неће да га кити (Дон Армасу)
Ви ћете судија тин борцима бити:
Гледајте да лага на бој им не пане;
Нек победник дође к мени кад бој стане.
Ма ко да је, негу ладобне цену,
Ја ћу својом руком дати му Химену,
И, за награду му, периху га с моме.

Химена

Сире, тако строго поступити с мном!

Дон Фернанд

Тужан, али љубав не тужи ти туде,
Приликом Родриго, победник ли буде,
С те пресуде слатке ти више не пати:
Ма ко да је од њих, одахну ћу те дати.

(сметну се)

Московско Уметничко Позориште

(НАСТАВАК)

успу су у Прагу играли четири вечера и приказали нам три драмска дела: „Цара Фјодера Ивановича“ (два пута), „Уја Вава“ и „На дну“. Сва три су, као што се види, руски оригинали: неће бити да је случајно постављен ред, по којем су се ове три драме приказивале, јер баш и у томе реду има нечега карактеристичног, чини се као нека скала од горе доле. И у колико се средина, тшћен, самих догађаја све више узјавља, у толико по психолошкој оправданости расте уметничка вредност, и ако не смен да истакнем извођење психолошке анализе у „На дну“ над оним у „Уја-Вава“. Али да оставимо на страну упоређивање, јер свака од ових драма има своју нарочиту вредност која се не креће само у границама уметничке лепоте, и свакој од њих дали су Московски уметници — а то нас у овај мах највише занима — израз осведочење истине, одсјај живота. Још више. Они су жи-

вели пред нама. Ко они? На руска пласта и бојари („Цар Фјодор“), руски малолетњаци („Уја Вава“), руски босијаци („На дну“).

„Цар Фјодор Иванович“ је други део драмског трилогије (I део: „Сирт Ивана Грозног“, II део: „Цар Борис“) Алексија Конст. Толстоја, рођака онласова и песника Лава Толстоја. Његова трагедија, дело које иде у старију руску литературу, носи на себи знак псеудокаласичне школе са добрим странама: махом живо окарактерисаним личностима и са покретљивом, чешће и живом радњом. Поједине личности су управо уметнички окарактерисане, те нам се доба и тог радње, начин приказивања, чине махом потпуно јединити.

Најистакнутије су личности, које су управо и поклопи радње, Цар Фјодор, Борис Годунов, бојар Кнез Иван Петрович Шуйски и царица Ирина, сестра Бориса Годунова. Много је трагике у овој трагедији, а најтрагичнији је бедни Цар Фјодор. Толстој приказује послед-

НАРОДНА СЛОВЕНАЧКА ГРЧЧАРНИЈА

њего Гуржиковића у неколико другачије него како је он познат у новесници. Док је историјски Цар Фјодор уопће слободотуман човек, нетрачуњави много за оне који око њега владају и за оне што се око њега догађа, докле га песник приказује као човека у души добра, много ганућина, коме су очи влада пуно суза, али та то као беспримерна слабоћа, без трунка енергије, који би да избегне сваки сукоб, сваку несугласицу чак и онда кад се и о његовој глави ради, а у коме је такође оне моментане ерутиваности, што у опће карактеристично за њега, неодољиво за икакав стапљенији рад. Цар Фјодор често плаше, дува руком о сто и виче док не промукне: „Ја цар, ја господар!“ а глас му се губи у прозуклости, док се на ту сну јаву нико и не осврће, јер знају да ће за час Цар Фјодор да брише сузе и да љуби на кога се толико издирао. Његово је срце благо, нежно, пуно љубави за све оне који га воле и који га мрзе, само ако хоће мир. Када се заплет интрига, завере, иржење и нећусобне свађе великих кнезова и бојара устреми на њ, он се немоћно пригиба нарици Ирени, граљећи, у њеној готово еветачкој благодети, мира и утехе; у њеној чистој љубави не може он да разуме, што се људи у опће мрзе и гоне, што се Годунов и Шујски толико захрапавише, да се све подела у два противничка табора. Па кад му (I слика) Годунов изјави да хоће да се помири са Шујским, њему се забавише суза у оку а у грлу му се реч загрну на хита Годунову, љуби га и шапуће „Хвала, хвала!“ А када Шујски одбија (II слика) свако помирење, цара то до срца заболи, и он се опет обраћа нарици, својој „Иринишчи“, као дете кад се обраћа мајци, па је боли да и она посредује, и да приволи Шујскога за помирење. „Ја стојиш добар за њ“ упада Цар Фјодор нагло у реч, кад Шујски изне од Годунова гаранције да ће одржати реч. Па пошто се помире, цар је сав блажен, љуби их и граи и моли митрополита да им помирење благослови. Од радости шаребује, да му пуште Московске трговце и грађане, а кад му они, као пси, нападају пред ноге, он им благо вели: „Али шта је добри људи, усташе. Ја вас волим!“ Па се унутра с њима у срдачан, свакидашњи разговор;

сећа се да је некога од њих једном видео, а кад му изведе некаку градоњу атлетског стаза и величине, Цар, који крај онога херкула дође још мањи и незнатнији, гледа га удивљено, окреће се Ирени, и тихо јој, чисто ушдишући вели: „О, каква снага, Боже, каква снага!“

Суштин контраст Цару Фјодору су Борис Годунов и Иван Шујски. Обојица силни, угадени, немоћни, велики, громорни. Ипак је међу њима велика разлика. Први аутократ, естетични владалац, којему је Цар обична фигура, али се он према њој држи достојанствено и с потпуним спољашњим ресетком; у својим одлукама непоколебљив, радан и истрајан проводићи целе ноћи над државним актима. Свака његова реч је проверена, има тежину и зна гао ће и кад ће пасти. У сваком погледу неоспорно изразања индивидуалност, у којој аутократија налази готово оправдање.

Кнез Шујски, такође вишен међу највиђенијих, одлучан је противник Годунову, јер не може да трпи његову превласт. Само што у њему нема оне сталности ни прорачунљивости, која му треба да обори Годунова. У њему нема ни дипломатског искуства као у Бориса који влада истриче да цени углед Шујскога. Шујски је и суваши емотиван и плаховит, да би могао извршити оно што хоће. Он се, према Годунову, истиче више као демократа, али у ствари ни он то није, као што га није ни идеја једнакости потпуно освојила. То се згодно истиче у једном моменту. Кад грађани и трговци чују за помирење Годунова са Шујским, почну да гунђају и иржају против тога, јер Годунова се грозе и не трпе га, док њихов протест не избије у праву вису. (Овде постоји Московци са тиг етосом, у маси, недостижни утисак). Кнез Шујски ступа пред њих и, пред царом и царини, а то је баш карактеристично, гласом као гром, намах пресеће дреку: „Доста! Кнез Иван Петровић стоји пред вама!“

Грандиозно је што постоје реџија у овом кокаду! Дворнице путе шаренила, у којем се нема византијски и оријенталски елементат, са историјски тачним наменштајем и вратица, кроз која се тек сагибајући пролази; оријенталски нам заваља око и преноси нас далеко у прошле

неколико rusko istorije, kad su i knezovi i bojarji trgnuti padali ničine pred царем и тргнути пред царicom пре по што их поздраве. А крај свих тих церемонија, које су тихе, монотоне и даве као мора, ни видите на све стране луде живе, осећате да и они осећају, и ни један њихов покрет, ни једно њихово кљављење не постаје вам смењом. У томе је управо чудесна њиховије Отачине славе: он сву ону средњовековну живиност распореди тако, да је све на своје месту, да се све хармонички распалине у простору и времену, те ни и не мислите да то може друкчије да буде, него да нпр. knez Шујски и сви бојари, одевени у тошко, широко одево, као нешто наши архиепископи на владичанским литургијама, надају шест пута пред царем и царicom.

Па онда поћ у градину Kнеза Шујскога! Славију са свих страна, док их не разгони стара пратња Kнегиње Мстиславне, да би могла чути бораве. Па како је антиковане младе Kнегињине са драганом јој, угледним и патреним бојаром! Ни дај Боже нешто као у Ромеу. Овде је све јусто, тола; полауб се знама поналазном, и ни чисто сами осећате сву врелину и осећајност ових младих, простих, руских срцаца.

Од јединственог је утицаја последња сцена (VII слика) пред Kатедралом у Кремљу. Са куле брље звона савијајући се у неку чудновату боју звука; из цркве се чује појаве тоза тозе у јединственим акордским рецитационима. Пред вратима процјади и убога, на простору пред црквом народ е мољбама на Цара. — „Царица иде!“ никне у народ дворанин, пришиштелца Годунова, значе тачнио изражен властелин е неотесаним гласом и ниском душом: „Царица иде! Царица иде!“... забрља у јасни и у прекрасном diminendo разлив се као колутови у реци од бачена камена. Чисто се осећа како се из цркве шири мирне тинјана, а Царица, окружена правилним редом дворкиња, излази смирно и дели нискошћу процјањина, који је луђе у одећу и надају главно опано где она ногом ступа. Иста се сцена понови и кад, мало доцније, Цар киде. И исто да мирно прила редовне моље, Цар слуша пораз за поразом. Kнегиња Мстиславна холи да се нусти Kнез Шујски, кога је Годунов због завере заробио. Цар хоће и наређује да се нусти, али доури тинјачар и јавља да се Шујски те поћи обесио. Цар се од бола и јада готово изнебује. Доња, да је то дело Годунова. Долази глас да је „уири“ и мали Дикитрије. У томе узбуђењу чује се труба и долази улак и јавља, да су неприятељи напали на Москву. Маса се разбјеже, мушки одлазе за одбрану. Годунов је приоблаи и са каменити степенница, гласом који одјекује, надаје наредбе. Женске и просјаци јуре у цркву, одакле се чује појаве, а Цар се долапачи до црквеног зида, наслани се, гледа на небо и бољно рла: „Боже мој, Боже, зашто си ме створио царем!“

* * *

„Уја-Вања“. Тај добри Уја-Вања, који својих најлепших двадесетпет година проводи „радећи као по“

на својо добру — ни зашта. Шта је живот за њ? Ништа! Још најниже досада. Досада, тиха, дремљива — досада која укрупљује; то је копрена, паучина, којом је обавијено оно што се збива у овој драми Антона Павловича Чехова. И не само Уја-Вања, него све, од прве до последње особе у овој комаду, у јестом је расположено; синија је као одлазак бескрајна досада, широка као пешчана пустина; живот без живота, у коме је тек наредито, и сувише наредито, по која оза, где се душа човекова мало заигра, тек мало затрети, да и опет подлегне вечитој једнозаконности. Антон Чехов познавао је титраве душе човеке, као што уметник познаје и најопштије вибрације струне на пијанини, и само је он могао да нам прикупи сав интерес, и да нас одведе у досадно летње време, кад је сунце несвесно, на сеоско добро Уја-Вање, где ће нам показати луђе објачне, као што смо и ми сви обични, који једу, пију, ште од податре, по мало мисле, а по гдекоја — осећају. Само је индивидуална снага, какав је Чехов, могла да прикује узбуђену нашу пажњу на ово неколико људи, који су врло мало активни, врло мало покретни. Телесни није чај и удара неистрпано два принитивна акорда у гитар. Стара Вања-Марица цете чараве, доктор Астров мисли о подизању шуми и критикује руску интелигенцију. Професор Серебјакон својом досадном податри, за коју држи да је романтизам, просто учи своју младу, другу жену Јелену, која све више увида да га не воли, и све више сазнаје да га није вољела ни кад је пошла за њ. Она се приближа Соњи, кћери професоровој од прве жене, и њих се две тек од позваја и заволе. Соња је кротка и добра, као што су многе добре девојке које нису леше. Уја-Вања од њих као да највише осећа, а најмање говори. Он гледа некуда далеко, у празнину, у нуштом и — у Јелену. Или се заглода у очи Соњине, па му се чини да гледа своју покојну сестру, изтер Соњину, и меку узнеме очи; или је огорчен на професора, којег је држао за ученика, а који је у ствари само шуми. Када професор предлази да се прода Вањино имање, јер ће новац три процента више носити, Вања, огорчен и несрећан, шула два пут на професора, али га не погоди. Он воли Јелену, заволео је кад је познао, а још више кад је видео њен тегабан живот са досадним маторним професором. Њему се па мач учини као да се и па њ смисловно живот, кресну ну нада, као што нам у густој ноћи кресне каска далека светлост, али он не зна управо шта ће, он не узе да нађе права израза, он јој о томе само говори и она га — одбја. Поглед се његов опет мути, поново осећа несношљивост живота, воли очински Соњи, а надали, ако надали, угледе у пријатељство доктора Астрова. Кад би се у Чехова могло по вредности упоређивати, Астров би дошао у прве његове, у оне Чеховске савршене тинове. Астров је од ових добрих људи, савесних лечника, које искрено боли неуспех наркове код болесника, тегабе живота других, али који својом одрженом љубавношћу, својим искусном

у познавању људи и њихова незадовољства са животом, као да су ту да другима блаже узбуђајућег или летаргичног, да баш проналазе онај средњи пут. У животу је, на срећу, доста таквих добрих, у оне валда најкњижевнијих лечника, чији су живци прошли све оне напрегнутости, у који могу најбоље да одморе, ако нам је до мере у осећању и схватању живота. Ни Астрон није према Јелени равнодушан, а лекари, чим није равнодушан, много осећа, осећа тако рећи одређење него други. Астрон је најинимитивнији тип у „Ја-Ваша“. Он је као неки добар дух овога друштва. Њега воли, скривено и безазлено, Соња, и као да и сама себи то призна тек онда када то Јелена призна. А у притајеној души Јеленикој има такође један мали осећај који се све више разгравља, што више позиције Астрона, и њеном срцу „приповетка је сваки реч о њему“. И Јелена прича, усањена са Соњом, о Астроу, о његовим шумама и плавошима, о његовим музеним приликама, а Соња се занесе, чини јој се као да слуша неку, којој никад не би хтео краја, и њихова срца се једним осећајем загреју и оживе. Соња хоће да спира на пијану и иде да пита онда за допуштење. Професора у тај нах нуди подврга и не допушта да се свира... Нека ничега да мало разгонити то тешко расположење које њих све обузима. Јелена седи једном сама са Астроном и он јој тумачи на карти распоред својих шума. Њу то не занима и она обрће говор, да дозна да ли Астрон воли Соњу. Соња ју је сама молила за то. Астрон се изрази тако обично, тако свакидневном: „Ја Соњу врло поштујем“. То је све. Али је за то све јачи његова љубав према Јелени, они су све обмисли, и он је прилику на груди и љуби је страшно и жудно, а она немоћна, забављана опуштене руке, лебди и подиже му, и у тај мах улази Вања, поседе руке које је Јелени одбрао. Руке из неодолају из руке, а он само гледа оним својим страшним и у исти нах безизразним последом...

Ферје су на намаку, професор ће са Јеленом у град; стари Телегин, који је некад имао мало књиже и жену која му је други дан по венчању утокла, а он јој је и данас неран, живи ту на Вањину вилу и прави друштво старој њави Марини. Тако и сад држи он коцке њави, да их одлете, да се обоје радују, што ће професорови отићи, те ће напустити стари „род и мир“. Улази Астрон и Вања, који је сав скрзан. Почне да одлази, али доктор то не забукне, и он одлучно захтева да му врати олашну моријунку, коју је узео на његовом столу. Кад та Вања не слуша, окрене се доктор Соњи, која баш у тај нах улази: „Редите, молим вас, своје ујаку, да ми врати олашну моријунку, што ми је узео.“ Соња притрча Вању, и она се онет загледа у оне њиле очи, загледа се, замисли се и враћа моријунку. Улазе сви и опраштају се обично, као што је ред. Професор ефикасно о томе, како би жесто орда требало дело. Јелена за тренут остале сама са Астроном. Један покрет руке прикаже нам ону бурну осећаја, који се одједном пре-

будило у тихој души Јеленикој. И она руши све обдире, скида са себе све окове и пада у један страстан дуг загрљај Астроу, који је етсека, љуби много, нишмерио. И за један милон часак и у тај кутак, обацијен вечитом досадом и једноликошћу, блеснула је срећа. Они су срећни, један тренут, неколико секунда срећни. А свако има права да у животу свој за тренут осети срећу.

Убрао се чује лавез наса и кола одјуреше....

Вања, нем и безосећајан, сада за то, узима рачуне и заниси се... Соња такође претворе домаће синце да му помогне у раду... Опрашта се и доктор Астрон; Соња га пита, кад ће онет доћи. — „На лето“ одговара доктор правним гласом. Одлази и доктор... Поново се чују кола и звонца на коњима, и нса поново залају....

Недостигао уметничко изведеним сценим, тежобном и сувором, скрпана кохад... Отпила Јелена на једну, отпила Астрон на другу страну. Пред нама Соња и Вања, напуштени, остављени као двоје сирочади, бачени на жидост и нечиност досади у овом усањеном, забаченом крају. Све што су осећали, што их је заносило надох на лепши живот, нестало је, распалило се у ништавило. „Радити, радити, радити!“ понавља шаватом Вања речи Соњине. — Тишина... Мајка Вањина чита у једном кутку неку брошуру, стара њави плете чараше а Телегин пижњиво, бојећи се чито да не парнути ону свету тишину, удављава жиде на гитару. Вања несебно удара у лисаћу машину, и она клопоће туво, нештоно, празно. Соња се загледа и говори гласом, који нам мачи сузу: „Шта да се ради?... Живећемо....“ и припија се своје ујки. „Јука-Вања... живећемо... И кад дође наш час, умрећемо мирно, и тако, за гробом, рећи ћемо себи, да смо трпели, да смо плакали.... Ја верујем, ујко, верујем вредо и целом душом... Одморите се... Ти у животу ниса познао шта је радост.... Али чекај, јука-Вања, ипак ћемо се једном одморити.“

* * *

Самоником таленат Максима Горьког не значи у руској књижевности, најважније у приповеци и роману, некакав изненадан обрт, нити он указује нове путеве; он само иде даље, илп, ако хобете, модернизму стаже натурализма, без сумње напреднијеким натурализма Достоевскога, чији „Бедни људи“ били да су утицали на поставан „Вљивих људи“ Максима Горьког. Али припомене тога уметничкога елементи на позорницу, драматско обраћање мотива, којима је дотле тек доспала широка и слободна ооржа романа и приповетке, да се потпуно расиреде психолошки анализе, ту радњу је отпочео тек Горько, одважљиви се да у дијалогима прикаже све оно што му је дотле у приповетки тако пошло за руком, памке: да и у позорници уведо све оне несрећнике, беојке и „бавше људе“ и да нам их прикаже у живим облицима са одређеним линијама.

То је мотив и његових „савка“, како он сам квалификује своју драматску радњу „На дву“, којим су на-

Московски уметници завршили своје гостовање, и о чему је овде реч.

Читајући „На дуг“, човек не може да се лако помири с ивицљу, да је могуће са затегнутим интересом кроз четири чина посматрати на позорници овај талог који ништа не ради, сем што пије најзастарели алкохол, пуши рђав духан, карта се и свађа.

Бар ја сам тако мислио. Већ први приказ показује, да сам се варо, јер интересовање не само да је ваљда будно, него се оно од сцене на сцену, од покрета на покрет, од речи на реч потенције готово да напрегнутости. Модернизам Горкога испољава се у томе, што он и тим безгранично јадним ентузијазмом, у средишту таквих заглушних и одвратних, постиже овај расположај, овај *Stimmung*, која нарочито карактеристичне модернисте и што песничком длау даје нарочито драж и уметничку лепоту. Ми осећамо, да и ти људи, излазени од пића, неумишлено и неочењивају, јехтичава и стурни, турни и судуласто несели, осећају да имају душу, видимо да плачу или се смеју; у мајсторском приказивању целјне те разлике груде за нас неознатих и неспитатљивих људи, или боље рећи полуљуди, наизглед ми уметност Горкога. Он као да нас снажним руком прихвата да гледамо у тај цовор друштвени, од којег смо догле главу обртати, и кад нас догле доведе, наша душа не може да остане хладна: ми стрепимо, дрхћемо, спосећамо, јер имамо пред собом уметност, гледамо пред собом и онег људе, бедне и жалосне, који све хоће да рапумеју и који су у души готово без изумка — добри људи.

Нама је спитатљив Сатин, који је био затворен, јер је убио драгана своје сестре, и који је при карташ у овој јазбини, као што нам је спитатљив и гаунац који је од пића заборавио оно што га је уређивало — стихове из „Хамлета“; нама није одвратна Иваша, коју је, из љубави, упропастео некакав француски студент; ми радо слушамо Барона кад прича, да су му некад јутром у пошталу доносили жалко са екорушом, и не замерано му, што се снажн час чење од вашију и

гамади, с којима се још никакмо не може у овом азиљу да помари. Потреса нас јехтика и монотонно кављање болесне Ане, жене Клешићкова, која се у мукама дави у дламу и задлау од ширитуса, а кроз уми јој дуре кикот, смех, спаћа осталих, који су према њеној болести потпуно равнодушни; такође нас дпрне просто, једноставно срце путника Луке, који теши Ану, и пошто она умре он јој једини од њих пааи свећу и чита молитву. Овај Лука је уопште најсимпатичнија личност, и у њему, савршеном виртуозношћу, приказана је пријатна, смирена душа религиозног руског сељака. У гонили ових одривања и невољника, он је најодређенији, он управо и не спада у ово друштво, у којем га на крају и нева (у IV чину); он је стално расположен, има своју епизоде, која га ако и не уређава, а оно укирује. Чин дође у ово друштво, поче неумишито, док му Пешел не рече да ћути.

Лука: А ти не волиш песму?

Пешел: Кад се лепо пева, волим.

Лука: Ја дакле не певам лепо?

Пешел: По свој прилици.

Лука: Гле! А ја сам увек мислио, да лепо певам. Тако то увек бива: човек о себи мисли, да може оно ил' оно. А гле! Другима се то не допада.

У Горкога је још мање драмске радње него у Чехова. Сако што се овде више приповеда. Сав њихов говор, сва њихова епизоде, растргнута је као некидан лист. Све су то, сем Луке, разбацани комадићи живота, који се тренутно слију у хармонију.

Картају се, — један од њих заступа неку од ових дојмљивих и тужних руских нар. мелодија, а осталиху припевају. И у то неколико тонова налазе се све човечанско из душе ових људи. Ви бисте им несклу слушали вечно.

Улази Барон и јавља да се гаунац обесио. „Ех, покарп нам несклу“ шаће Сатин и скида менир. За-веса пада.

(својим се)

— Листаћи —

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Пролете

У бескрајној плавотини умиреног неба длушка се велико ступе и сила немиле своје зраке на уличну калдрму, коју је мало час оросила крупа, ала кратка пролетна клима. Кроз љак надух јуре се две ласте, квију се далеко више наших глава, и тамо се, без

бриге што их неко гледа, дубе у тешаву на своје звучном, неразумљивом језику.

Прозори отворени, и ако горњи ред кућа пржи сунце. Други пак ред ужива у сенци листнатих кестепова, под којим се осећа пријатна влага и свежина. Ту, у сенци, приказан за један зид, стоји згурени поштански

сандучић. Он се једино није променио данас: остало је блед, непомичан и жран.

Раскопчани људи иду улицом. Без горњих капуца, изгледају много млађи и необичнији. Раскривала се њихова лица, растопила се њихова срца, разгрејала се њихова крв. На све се стране чује жив разговор, смех и шала.

Кроз тај смех и шалу ступа једно плашљиво девојче. Црна буџа копа једна се савила под скриван, децији шепир од сламе. Главу је мало сагнуло, али је груди изак истурило, своје нивине, подируте груди под белом блузом.

Корача ситним корацима. Испод кратке, плаве сукне виде јој се обил нежни листови, обавијени чаршавом од црне свиле, а мале стопале, не веће од педи познана вршњака, чине по земљи: тап, тап. Кораци су јој све ситнији и несигурнији у колико се пријиче поштанском сандучићу, а румен на лицу све јача, све крвнија.

Кад дође до њега, она заста неодољиво. Затих се, нивне нехотице, окрете, погледа око себе, па, брзи покретом руке, извади из подара једно ружичасто писамце, гурну га у сандучић, и онда пође. Али се поново окрете, па кад виде што је хтела: у колико се сати ваде њега, она брзо шаже улицом као да је неко тера.

Стари се кестенови смењкају, а ја се чудим, како је пролеће нежно и дреко у исти миг!

М. М. Усвојковић

Мој сан

Онога вечера рекосте ми да се види сан и умор на моме лицу. Не знам да ли је кроз тако сужорно лице могао продreti онај осмејак, који је требао да буде одговор, само знам да је он био једини одговор који вам могах дати, јер — вече је пролазило.

Дан, који сам је донео то вече, био је мутан. Заструшено, оловно, безипрало небо мало је привлачило нашу пажњу. Ми смо тражили осмејке, песму, живот, а оно као да је дрмало. И, при том савином, облачној небу, ми смо нашла песму. Речи су се низале, неска је летела, смех се орло.

А оно, сужорно, мутно небо, слушало је песму, пратило је веселист која се безбрижно ширила као да је вечност пред њом, и гледало је како кани тренуци...

Нана није ни пале на ум да у његовој натураности тражило сету, да ослушало њене удахе. О! како далеко од тога беоно ми! — А кад се на западу разлику за тренут савио и кад се појави ружичасто лице онаког неба, како ми волимо, ми се осмехнусмо на светли осмејак, не поимајући да је он напор једног срца, које је са жалешћу посматрало растањак онај што брзо корачаше нама у срет; не знашасмо да је то последњи поздрав нашој заједници.

За тил је дошло вече, које умором и савишошћу окопа које лице, док сте ви сви весело и безбрижно трошили савишошћу.

И прошло је то вече. И других још много и дана и вечери прошло је од тада. А небо оно суро даждало је, много даждало. Па и даж је престао. Само онај умор, онај сан, како га називате ми, на моме лицу још траје; ја то осећам.

Да сини и тажни облаци могу заклонити небо, на чијим пренка блешти сјајни адиџар, — то знам; а да у човеку може беснети булка, који неће нигда изжити, и да му душу могу омотавати облаци, из којих нигда неће суза капнути — сад и то знам!

И ето — мој сан још траје.

Ст. С. Н.

Зашто?

И онда је пола дана сунце могло и трептало снем сјајем својим, зангрављујући се по одељу и лицу оног непознатог света, који нас је погледао пратно... Па су се онда уморили и зраци и погледа, и по подне ми смо били једни који смо ретили онај празнични сан парони, којој се и небо беше придружило, те се онда око нас ширале ипр ипртало неко. Али ми беоно живи; нама не сметаху ни људи, ни сунце, када их беше, нити осећасмо одсуство њихо на празним улицама, под сурим облацима...

Тај дан је давно био, али га се добро сећам... Данас је исти такан: и сјајан и топан, и мутан и ветровит... Чак и једна од оних мелодија дошкре од некуда, из даљине, до мене... Све је као онда, па знам — све је другачије! Зашто?

Како је оно тегабо? Шта ми то смета? Шта ми недостaje? Живим ли ја?

Ст. С. Н.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Света породица (сликао Тицијан). — Тицијано Вечелно, славни италијански сликар, рођен је године 1477. у месту Пиеве да Бадоре. Он је највећи сликар и најбољи представник Млетачке Школе, а био је ученик Ђована Беллинија. Свој јавни рад почео је у друштву са Ђорђином. Израдио је, у почетку свога уметничког стварања, читан низ Богородичних слика, а најбољи му је младачки рад: Исус и цариник (сад у Дражђанској Галерији). У Падови је године 1511. израдио читав циклус ереско-слика, којима је извршено приказао легенду о Св. Антонију. Као портретиста удадио се на висину до које не стиже нико пре њега. И ако је највећи број његових портретских радова пропао у пожару Маркове Палате (год. 1577.), ипак је остатак у ставу да најрецитије говори о величини његова портретског сликања. Пожар је упропастио и његове радове у дворници Великог Савета, којима је величао своју репутацију. Пуну пажњу и поштом узимао је Тицијан од Ферареког и Миланског двора. — 1518. год. довршио је за цркву Св. Марје у Фрари своју највише хваљену слику Богородично Вазнесења (сад је у Млетачкој Академији). Овом сликом почиње нов црквени монументални стил, који снагом боја и светлости добија природни утицај. Иста му је таква и слика г.лв. Мадона Пезарска (1526. год.). У јоку уметничког рада свог, добије Тицијан плахијску титулу од немачког цара Карла V, а с њим и право да га само он, Тицијан, сме сликати (1530. год.). После ове почasti, обасуше га и остали дворови јединственом нахвалом. Врхунац је био у Риму (1545. год.), где је становао, као гост папе Павла III, у савном Ватикану. Дружба са Микеландеом и проучавање Рафаелових слика беху од знатног утицаја на њ. Пред крај живота највише је израђивао поруџбине шпанског краља Филипа II. И данас у Прадо-Музеју (Мадрид) има око 40 Тицијанових слика из тога времена. Али се на њима већ опажа опадање уметникове снаге, а многе је од њих радно заједно са својим многобројнијим ученицима. Из осамдесетих година његова живота знаменита му је слика у почету дужду Антонију Гриканију, позната под именом La Fede т. ј. Вера. Из тих су му година и слике: Крунисање Исуса Христа трионом венцен (око 1560. год.) и Пардовска Венера (1574.). Обе су сад у Париском Лувру. Поред њих израдио је

и Победу код Лепанта (1574.), као и велики број портрета, највише својих и своје кћери Лавиније. Радио је до своје 99. године, а умро је од куге 27. августа 1576. године. Цар Фердинанд I подиже му год. 1852. величанствен гробни споменик, од белог мрамора, у цркви Св. Марје Фрарске у Мацијама. — Слика Света Породица сада је у власништву Вечкога Музеја. Она је из круга његових многобројних религијозних слика, поред којих је јнак стигао да са њом лубављу погуде и слике из његовог глумачког и да заснује нов правац у портретском сликању. —

Одисеј убија Пенелопине просиоце (сликао Бела Чиком). — Позната композиц из Олипове „Одисеје“, убјавиога Пенелопининих просиоца, поред великог броја сликовних представљања, нашао је и у хрватском уметнику Чикому уметника дораслог и вештог за извођење. Историјске композице, распоред интерјера, духовна садржина и лепота боја у црној пери задовољавају и педантног гледаоца. —

На Љубљаници (сликао Срећко Маголић). Лепи словеначки Љубљана лежи на реци Љубљаници. Словеначки уметник и овог пута, као и увек до сада, предмете за своје сликарске радове узима једино из словеначке средине. Љубљаница и један градски део словеначке метрополе представљени су на овој слици и живе и верно. —

Антон Ашкерц, словеначки песник. — У славу и хвалу овом данашњем највећем словеначком лиричару, доносило његов лик приликом педесетогодишњице његова рођења. —

На Големој Реци у Чепелару, Девојка из Чепелара. — Обе ове слике доносило уз илустрацију Влад. Р. Ђорђевића „У Средњим Родонима“. —

Словеначки женски украси за главу, Словеначка сеосна соба у Страхову, Народна словеначка грнчарија. — У овогодшњој Вечкој Етнографској Изложби беху изложени и разни предмети из словеначког етнографског музеја. Уверени да ће занимати и наше читатеље, доносимо слике неколиких објеката без икаквих оштријих описа. —

Минерва (вајао Роден). — Данас објављујемо Мишеријан лик у изради славног француског вајара Родена, а ускоро ће доћи и живописна слика његових радова. —

Разумевање ритма

Ритам није постао вештином или науком, он нам је од природе дат. Природа га ствара у свим својим покретима, човек га осећа. Полудиваи народи посматрају га у својим играма и изводе га на чергалакама, даскама и др. На њих не утиче звук и тон него моћ ритма, он их окупљава за игру и одушевљава за борбу.

У игри и у маршу главног улогу има ритмични елемент. Моћ такта осеђава њаласко и уморено тело и утиче на њега као електрицитет на нерви систем. Како у игри тако и у музици код старијих културних народа налазили су се увек инструменти у које се дувало. Сви. Писмо нам прича како је пророцана Мирјана, сестра Аронова, узела у руке добрих и сие жене пошине за њом.

Стари Грци имали су три врсте инструмената у које су дуваи. То беху *кимвалон* (једна прета тасова од чупа), *тимпанон* (једна прета добоиа) и *кроталон* (чегртака).

У новије доба укључио се број ових инструмената. Најпознатији су: бубањ, добои, триагол, звонцад, сапои, праворони, касетаџи. Задатак је свију тих инструмената да у музици појачају ритам.

Слично то, као при игри, има ритам и при маршу; он олакшава тешко маршовање, а једновремено појачава храброет у ратника. Од куд има ту моћ тако прост инструменат — добои! И дивља Индијанац подикује, кад му добои у такту добује или нистаљка ништи.

И у обичном и механичком животу ритам олакшава уморне покрете и. пр. код ковача при ковању.

Сви радници, који врше телесне радове без умног напрезања, траже и налазе покој у ритму; свија нџка ритам — без њихова знања — понаше. „Ја сам уверен, да се у творцима е помоћу ритма добија највеће једна шестина“ вели С. П. Швајер („Die Musik und Poesie“). — О моћи ритма при телесном раду илустроувањем пример код ишара: то је певање песме одсечнота ритма, у чијем такту ишари једновремено напрекују свате своје и тако се спасавају беда и смрти. Успореди Petermanns „Mittheilungen.“

Појам ритма није увек спојен са смислом висине и боје тона; телесно развијенија лица инају више смисла за ритам него за мелодију. Главни се узрок, код лица таквих абнормалитета, може тражити у оскудном неговању слуха у детињству. Можда су ипак више прилика да посматрају ритмичне покрете него да слушају тонове и мелодије. Многе се пута налази противан случај и. ј. нека лица показују смисла за мелодију, али немају осећаја за такт. Има доста ученика, којима је тешко да схвате ритам и да држе такт, као што има и људи који,

због недостатка у такту, не могу да науче играти. И овом је недостатку узрок по свој прилици разлике непотпуно образовање. Видиан је посматрао код свог детета веона рано развијен разум за такт.

Кад је дете монотонно плакало, он је свирао на гласовиру мелодију са лако разумним ритмом и дете плакаше *строго у такту*.

Пошто је ритам код човека урођен као инстинктивна подобност, то није тешко учинити да и мало дете буде осетљиво за лако разумљиво и правилно понављање гласова; оно налази у сваком покрету задовољства, ишчање више кривета обешене кугле прави му радост. Оно подражава бачара, ковача и др. раднице која себа поповођу ритма олакшавају рад. Ако иу се укаже прилика да чује свираку за игру или марш, и ово је одмах живихије; са свим нехотично покреће по такту и руке и ноге; по добоиу маршира као војник.

Најлакшије је схватање ритма у свакој говору и то јачина или слабијан наглашавањем појединих слогова у речима или појединих речи у реченицама. Овде морало поново да нагласио да за деце образовање није све једно који се нагласак употребљава у родитељској кући. Она појединако присвајају и добар и погрешан нагласак, а овај се последњи тешко заборавља. Неки људи ипог отежу наглашени слог, чиме постаје говор као неко певање; а неки у оште немају нагласка, тада је говор монотон. Такви су људи неким делом досадни и од саме природе.

Посматрајмо моћ ритма, како се он у музици на различит инструментима изводи, па ћемо се уверити, да музике без ритма не може да буде. Композиције т. ј. садржај музичких дела, биле оне наменене певању или свирању, одговарају у свему законима мере и симетрије. Ритам дели мелодију у периоде, периоде у одсече, а одсече у тактове и мотиве.

Прва је лепота музичког комада у њеној еуритмији делова; и тек ритмичном подолом постаје слушању Јаснија и разумљивија. Слушаоцу ће увек оне композиције бити разумљивије, које су компоноване у правилном ритму и зато ће се он с њима најлакше опријатељити. Јасно је, да се сви они који хоће да се баве о музици, морају про свега навекћати у ритму; зато се старајмо, да у детета рано развијемо разум и појам о ритму. Велики део оцадњава у музици може се приписати — по нашем мишљењу — занемареном и заглашеном обраћавању појаја за ритам.

У школи се пружа много прилика за неговање и вежбање ритма, а нарочито при настави певана, језика, ишчања и гимнастике.

Пошто је свака песма састављена из мелодија и ритма, то се да певање издвојено може узимати са тон особинном тона, зато Н. Г. Nageli и поичије прво с науком о ритму¹⁾ „Јер су ритмични односи свитањики

¹⁾ Die Postalische Gesangslehre nach Pfeiffers Findung kunstwissenschaftlich dargestellt.

од мелодијских. Узмимо четвртину ноте као јединицу трајања тона, продужимо понављају још на половину, добијемо целу ноту; скратимо ли пак четвртину за половину њене вредности, добијемо осмину. Тако можемо узети четвртину ноте и као понављајућу и као средште основне науке о ритму.*

Ако смо у ученика очигледном наставном разлици појам о ритму, он је спреман да схвати и мелодијске односе. Када му је ритам јасан, мелодија га никад не може довести у забуну, на му она на први поглед и не била јасна. Занимљиво само још од недостатка, по којој водимо ученика од једноставне мелодије ка компликованом, ка вишеголасној и то прво ка хомофонској па по том ка полифонској, вишеголасној и многогласној мелодији. Чиста, лака, готова представа ритмичких прилика кључ је у музичком делу на које врсте, којим се отварају величанствености више музичке вештине.

И схватање нагласака у музици иде у област ритма; и акценат је, као и ритам, на русичкој основи. Кожинација ритмичких односа везана је за сам акценат, за тактоване добро наглашене делове такта. Ученик треба да научи да схвати и да осети добро наглашене делове такта, други речи, да означи тактовани граматички нагласак. Потребно је, да се ђацима акценат разјасни на стиховима и, пр, на речима поеме, које имају с мелодијом једнак ритам. Ј. Кикел²⁾ наглашава нарочито овај начин вежбања и вели: „у чијем је осећању рано утајена тачна музикална декламација, тај има корист, јер осећа добро наглашени део такта у свом снажњу као тако кудаше пула у живом организму, не напуштајући му живљност извођења. У освајању онога, који је касније научно ово правило, куда акценат као неки сат и даје нам аутоматички утисак.“

Колико је различит ритам у невању типа, пожељно размислити на распору проф. Dr Oppel-a: „Über Vogelstimmen, insbesondere den Kuckucksruf und Amselschlag“ где нам наводи 72 примера која је прибележио само од пренога коса; ту су заступљени дивне ритмичке огуре. Колико лепоте односно ритма даје природа сваки дан, о којој лепоти најмање људи имају појма! Они то и не онајмају својим чудом, које им је творца подарио за разумевање и осећање тих лепота у природи.

Како музика, тако и говор има свој ритам. Он се изводи јачим наглашавањем појединих слогова. Они су или дугачки или кратки. По разбору дугачких и кратких слогова постају разни облици ритма у говору.

Акцентуација може имати за заснивања и неограниченог значаја, јер у начину нагласка изражава се и човечија природна живљивост или тремот. На акцентуације у парећу може се поуздано изводити нарав целог народа.

Вежбање писана у такту више је механичке природе.

При вештању у гимназијаци дате су многе прилике, да се у ученика буди и негђе смисао за ритам; споријеко само вежбање у музику.

Можда ће се који од читалаца и навести овом нашем расправљању о неки и изобразивању слуша, пошто му цели ова ствар не изгледа толико важна колико је онде представљена и касна је она у стетни с вештањим гласишта. Али такви читатељи не помислају да се по-

рају сви, па и привидно најважнији фактори узети у обзир, ако је у опште говор о хармонијском настављању. Још дуго нећемо доспети до овог неогласног слуша какав некад беше у Грца, којим су се могли поновити припадници себи „природно чуло за сваку добротворност, којом се разликују од других народа“. Нека је на закретку још споменуто да од готована слуша записи што бољи успех у свакој науци, и да се упркос многим недостацима и аномалијама у човечијем гласу и говору може тражити у недовољној мери и замечареном вежбању слуша.

Ј. Ђ. М.

УМЕТНОСТ

Кроз Сликарске Изложбе

Драги уредниче,

Чини ми се да ће најбогатије бити ако ти своје извештаје са сликарских изложба пошљем уједно, и то као нисмо: за нашу „Ладу“ сам и сунине заодно, а оне су Бечке пре неколико дана изворене! Па онда, и из других разлога много ми је угодно овако учествовати у истинској објективности, а при сликарским изложбама напосе, ја и онако много не верујем, то ми је у исту лажне бити „некрив“; мисли то ја имам и властитих узрока да ти извештаје пошљем у оваквом облику.

Ја сам ти још о проласку кроз Београд писао, да је Српски Салон (како једно појавио нашу изложбу називање!) на мене учинио in toto један чудан утисак! Нагда ја нисам видео да је некакав „матични пруга“ воле и предности послужа заједно „врло лепо удаско Павловић Павловићевих Друштва“ и „трансформира“ га, у довољан број контрастирана одвојено, сиретне коридоре успоставио, обилују светлост дана која је кроз многобројна стакла до извесне мере и индискретно у оделења узлазила, он је на један животносан начин кантоирао и јудициозно распоредио — тако да се у свему има спретност и оптичко-техничка савршеност — као што нису двојица наших критичара (други додаје уметно и „у колико се то у опште место постојања“)!!!... Врло мало од свега! Павловић Павловићевих Друштва подељен је звездастом и неурлојом; светлост није довољно ублажена, а за неке предмете премале; платна по изданима и таваница била су сункиве боје, нестаклине и пражва (ајр нека — „расходована“)!!! слике су било бедно повешане; некилодерво су падале у очи оне некривљене жице!!! Жичицом су чак и они т. з. „ката-логи“ испривани (а они су — испривани)!!! Био је то неки „матични пруга“, али не овај са Зинада, где су наши „напојничари“ усавршили своје дарове, већ — дервински!

Тај први и основни захтев једне уметничке изложбе: да је у распореду осветљења, у размештају предмета, у колицини светлости и осветљења једна неизбежна хармонија, — тај захтев у Првом Српском Салону није био задовољен. Нека ми се нико не наговара „нашаштеством“ и тобожином недостатком аграре за оваку изложбу: то су унек прваки изговори! Или — или!

Родова има захтева врло лепих: нису ли вишкови аутори илми признати уметници!!! Али, има и таквих какав Бечка Сепесонитица не би узела чак ни за своје

²⁾ „Acht Briefe an eine Freundin über Klavierunterricht.“ Stuttgart.

— плакати! Гледао си их и сам и са užивањем си посматрао скулптуре Ђоке Јонановића, радове Р. Вукановића и г-ђе Вукановић; задућивао си се у оне нежне и нуне слике Муратове (и ако он не задовољава у *својем*); зашто бих ти ја овде редом поилао све наложене предмете?! На онда, ја сам се и омакао од тих предмета, те би ми се и гдекоја нетачност омакла. Али живо се сећам радова г-ђице Н. Петровићеве и — чудим се снастош и уметнице и приређивача изложбе!... Може госпођица имати права, може она посетити и славном уметником, али ово што је изложила — мене бучи, а кој суд гласи: не ваља! Та је сесесионистина додијала већ слича, и лекарски би напало анализати укуе којему се она допада.

Знам да ће ми се рећи: а зашто се ја неозован увучам у оцену уметничких радова?! Одговорити само ово: Ако уметници мисле да им није стало до живљења публике, онда нека никада не приређују јавних изложба! Изложбе су у исто време мерило и за укуе публике, као што су и форум за оцену, а нису само за обожавање изложених радова!

Бечки Уметнички Дом (Kunstlerhaus) предпоре је прошлоте своју XXXIII Годишњу Изложбу. — Пре неколико дана је затворена.

Са достојанственом елгансијом излаже се овде сваке године велики број радова. Пространа и сретна оделена Бечког Уметничког Дома ваља имају предмете који ти изазивају нарочиту нажну: па било да си ти њима задовољан или незадовољан!

Хтео бих да ти покенах само неколико из великог броја изложених радова (452).

Читаоци наше лепе „Нове Некре“ познат је већ рад Гринхутоа „На Умору“ („Schwere Stunden“): она је довела тај рад према творцини у гинуе, „Schwere Stunden“ је и сада изложено: — у мрамору. Гринхутово дело оживљено стену и она скулптура много собом каже. Уметнику није награда изостала.

Имају још неколико дивне скулптуре: „Играчица“ (Tänzerin — 24), у бронзи, рад А. Lewin-Funcke-a, један портр из растова дрвета (36) од G. Zelezny-a и „Распење“ (Kruzifix — 41), од V. Amort-a, бронза.

„Играчица“ је једно грациозно тело, оних обила удова и правних линија. Нагла контраста, нагла неспирности. — Портр (биста) у растовима заоста је уметничко дело: како нок и дрво оживи! — „Распење“ је анатомски најтачније представљено овај страних положај Христов на крсту: ерозано и напред поњено тело одупрало се о груби, велики ками нажељу ногу у крст уврћених, и обесило се о руке које су гломашни Јескерима за крст приказива! Више главе стоје три заоста: на јеврејском, словенском и латинском језику „Исус јаниатор Јудеје“!

Има још једна скулптура, у V. сали: Die „Qual“, мрамор, од Otto Richter-a. — По земљи, трионикним пружем покривеној, са рукама назад незаним, мучи се и ја све силе се упије један неспирни да се ослободи и нове беде; гуја му се вула из тела и палача језиком у близини груди, да тако забде свој отворни зуб и срчачи отвор! Колика ова скулптура уми да говори!...

Појазка и мотива из природе или доста и некако лепих: све су то сонча и свеже боје које ти скоро потпуно стави пред очи зиме! Узалудно је поменито их рефати или однежвати: довољно је и оно неколико речи

На онда, све су то радови већ познатих уметника: Darnaut, Kinzel, Charlemont, Russ, Schachner, Kaufman, Petrovits и др.

Карактеристична је „Madonna“, један портр Н. тов Nekower-a (113.): једна дивна плавојка, очју што продури, у дубокој, прозрачној прилици. — D. Wallin је одстужио од стереотипног продела: његово је „Прасење“ један дивни женски портр, у провалу, лаког и ружичастог колорита. — M. V. Benedito је оживео и скоро пластички пред очи изнео: „Седну песму из Дантеова Накала“. —

Једну ти дивну слику морах поменути: „Магла“ (Nebel, 195.), од A. Karpellus-a. На једноме сирежном оброну, у заеку, леђима ова сали камен, грчевити се рукама за и придржавајући, застао турлета и пространо гледа у провалу преда се: из не се дивне лако и плавичито, као див са цигаре, магла која све облавља и скрива на даљи пут! Магла је жива и он у колустима, плавошном правеница жгле вапире валикиса лица: као у колу се оне час приближавају час одику од нећа. Колорит је одличан.

Портрета или доста и лепих: ту су Horovits, László и др. Наш Паја Јонановић изложио је само један портр (232), али — у свакоме правцу савршенство. Док су његови ранији портрети падали у очи и привлачили отворених, јасних колорита, изражен је овај портр едне дивне плавојке, у целокупности, у нежним нюансима жућкосте боје: потези су неки и благи, цупи, обли, израза јасан, веома јасан.

Hugo Charlemont има једно читаво оделене (X): скоро све сами акварели са мотивима из Италије.

Два мотива из Новог Завета врло су дивно изражени: „Бура на мору“ (Der Seesturm, 347.), но Марку, IV, 38., од Z. M. Diemer-a и „На Таберијскоме Језеру“ (338.), од F. Graf Harrach-a. Ја сам мало видео слика из Христове жипота онако дивних и јасних као ова „На Таберијскоме Језеру“: кад се Исус јавио на настрелу уметнички својим.

Тешко је уопште писати извештаје са једне сликарске изложбе, па накар то само и писмо било: ни репродукција слике није кадра заменити тачни појан о самој слици, а како ли онс.

Бечка Сесесионистина (Seession) носи и даље своје угамљено облажење — ове је године још угамљеније: иступило је и омет повећа број лепих признатих чланова, а међу њиха и чувени Max Klinger! Али и ова XXVI Изложба нема никак оне опште облажење, ову саванску елгансију и углађеност: и оделене и распоред и орнаментика — све је то у дивној, прјатној хармонији! О светлости и њаншоке распореду и да не говорим: Бечка је Сесесионистина подерла твореница, и у томе правцу одговара свима захтевима. То прјатно оделене потпуно хармоније знатно ублажује грубе испаде који су већ ставља појана у овој кћи — и у сликарству и у најаретву! Често си, врло често у недоумици: да ли неку назива појединих радова у каталогу (а биа нећа — ли маћи!) навалиш и несташно неспирентина, или уопште — каприциозно изабрани? Једна чудна особина сесесионских слика јесте: да су оне у репродукцији — лепше од оригинала! Нежиљаче се и разматрају трпљу боје... Stöhl-ова „Месечина“ (Mondnacht — 42.) знатно је лепша у репродукцији него ли на платну. Тако и његово „Лето“, и Mehoffer-ов портр једне даме. —

*) В. бр. 1, „Нова Некре“, јануар 1906. стр. 7. и 21.

Хрватски скулптор Јван Маџетровић изложио је неколико радова, од којих му се нарочито истиче један пројекат за водоскок „На Извору Живота“ (Am Brunnen des Lebens — 59). Око једног великог басена има доста лудских прилика у разним годинама: и деца, и адул, и жена. Све је то згрчено и неспирало: једни су затисли уши рукама, други се као у грчевима скупили, трећи се дубе пта. — Нигде идеје, нигде оправдања за напасао! — У колективној групи пољских уметника „Sztuka“ (Сала IV—VI) има — свега и свагаче. Има напредних радова, али има и таквих (срећно неколико само!), да сам ја и нехотиче пожелио на једно оделене наше „Лале“! — Rankiewicz-ов „Nokturn“ дивна је једна слика, један прави та. Stimmungsbild. Исто тако и Slewinski-ова „Море“. Али L. Wysocki-ови привлачи особито својим дивним мотивима из Татре планине: то су летишће ствари!

Била је још једна сликарска изложба (Беч је раскопан у вихар!): *Хасенов Савез* (Hasebund), — али — ја за тако писан стигао! А што сам се за тебе задоцнио — нећеш ми, падам се, много замерити...

Г. П. Ив.

* Д-р Влад. А. Поповић штампао је књижицу „Списак Селатер“. Њом упознаје читаоца са поновом лековитом водом код Младеновца и утврђује да она долази у ред најбољих вода ове прете и да јој због тога треба поклонити највећу пажњу. На крају је изнео које се болести и како лече овом водом. —

* 14. о. в. био је редован састајак Српског Омладинског Кола (Нанчево) на ком је предавао Д-р Владимир Алексић „О дунг“, а Д-р П. Стојковић прочитао неколико своје песме. —

* Јован Пешић, уметник из Београда, поклонци је Матици Српској пошле великог народног добротвора Саве Текладије. Оно је оригиналан рад Г. Пешића. —

* Удружење напредних уметника „Неклето Салон“ одложио је за јесен своју изложбу у Београду, која је била одређена за овај јесен. —

* 25. овог месеца одржана је изстава Друштва „Српско Јединство“ у Чикагу. После одржавања у ондашњој српској православној цркви, на гробљу је свечано откривен споменик умрлима члановима вредног и родољубног „Српског Јединства“. —

* 6. о. ж. одржан је у Вечу, у дворцима Анахоу, збор за расправљање стана у Воши и Херцеговини. Са-

знач је збора професор Мило Радловић, а већину су присуствовали и неколики аустријски и нађарски скупштинари. —

* При Српски Добротворни Савез у Чикагу броји сада 19 уједињених српских друштава, а преко 2000 одушевљених чланова.

* При Српски Добротворни Савез у Чикагу покренуо је од 11. о. ж. нов српски лист „Уједињено Српство“. Листу је уредник предао и спреми новинар српски гост, Ђорђе А. Чокорило. „Уједињено Српство“ уређује се одлично, а излази сваког четвртка на таблу од 4 стране сатисфакције хартије. Годишња му је цена за Јевропу 12-50 орнака. —

* У издање Матице Српске већ се штампа и за најкраће време хоће ће се добити расправа Д-ра Мх. Гавриловића, директора Српске Државне Архиве, „Милош Обреновић и Вук Ст. Караџић“. —

Нови учитељ. Шапа у једном чину. По Марау приредио чика-Васа Љубисав. Издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Цена 0-20 пара дин. — 16*, стр. 22.

Библиотека Малог Позоришта. Свеска X. Јосиф. Библијска сајчица у 3 чина. Написао Мх. Сретеновић. Издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Цена 0-20 п. дин. — 16*, 77. —

Српска Краљевска Академија: *Споменик XLIII*. Први разред. 6. — *Земљотреси у Србији у 1904. години*. Критички преглед извештаја са народном обрадом потреса од 4. априла (22. марта). Са 8 слика, 3 карте и 14 таблица. Израдио проф. Јељенко Михајловић, асистент за географски на универзитету. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1906. — 4*, стр. 167. Цена 3 динара. —

Српска Краљевска Академија. *Годишњак XIX, 1905*. Београд, штампано у Државној Штампарији, 1906. Цена 1,50 дин. Преглед: I Особе Срп. Краљ. Академије; II. Изводи из Академичких Зависника; III. Годишњи свечани скупи; IV. Рачуна и фондови Срп. Краљ. Академије у 1905; V. Народна Библиотека, Народни Музеј и Музеј Српске Земље у 1905; VI. Задужбине; VII. Некролози; VIII. Биографије; IX. Преглед Академичких издања; X. Установе којима се шаљу Академичка издања. —

Зарија Р. Поповић: *Слике из Старе Србије*. Трећа књига. Српски Карловић, 1906. Српска Манастирска Штампарија. Цена је 1 динар. — 8*, стр. 121. —

САДРЖАЈ:

Навирен дух, од Гр. Ђокић. — Поповић диктор, од М. Милошевића. — Милорад М. Петровић. — Подати за нешто, од Милошевића. — 1737. — 1739. год. на архивској и другим изворима извештај Тод. Ог. Видошки (застапање се). — Песма Влад. Милошевића. — Уочи нег. од К. Томе. — Преглед А. П. — Без живота, песма Симе Палуковића. — У Средњим Родопима. Путешествие белоглавог од Панагина до Чевешира, извештај Вл. Р. Ђорђевић. (Српски се). — Пред јетом, песма Г. А. Одиша. — Милошевић Уметничко Позориште (српски се).

Сти. трансдија у пет чина, извештај П. Корнеј, с оравањем преном П. Марјановић (српски се). — Антика. Преглед, од М. М. Ускоковића. — Мој сон, од Ст. П. — Зануто? од Ст. П. — Уз живи слике. — Хромика. (Музика, Уметност, Радно, Библиографија). — Слика: Света породица. — Омиљој убоја Пољодеице преном. — Антон Алексић, слоновојкој јесен. — Словеница српска себа у Страхову. — На Љубавици. — Деојка из Чекелара. — На Големој Рони у Чекелару. — Словеница јесен јесен у главу. — Миленица. — Народна словеница преном.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 20

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаџа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Мараме шених и за сврху попуту, Тебади, Штапова, Путничких прибор и разне кожне робе;

Жакета, Кепова, Сукања, Влуза, Женски Кошуља, Гаџа, Режва, Милера, Муфова, Чешљева, Ујосница, Хаљиница итд. и за повојнице, Капица и Бенџица;

Спреме за удаваче и девере, Шалова за куповне спене, Свиле за превезе, Огртача за џаде (вешерина), Азбума, Мириша, Сапуна, разних предмета за поклоне и свадбених галантереских новостеи.

✚ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✚

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 24- ДО НОВОГ ГРАНД ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште своју српских књига као и веома богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима: првак претилату на све поверљиве списе и модне журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шире у сву.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикација за гласовир, виолину и т. д.

Свако дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара *набавља за најкратке време* по оригиналној цени, без дванах трошкова.

Нарочито се обраћа књазу т. н. да књижара има на стоваришту велики број антикварских књига, као стручних тако и не поне књижевних, које продаје испод цена. Оне и набавља антикварске књиге по порудбини и по цена утврђеној у каталогу не појма се набавља. Велики избор антикварских каталога чужени светских антиквара стоји свагда на располагању посетиоцима.

Књижара купује од приватних лица појединачна уопштељена дела као и цео библиотеке свагда по добру цену.

КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leibbiblio thek), која се састоји из 6000 разних, забавних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечно претплата је два динара са неограниченим правом читања.

Наталог уписа и списи књига и музикација сваке књижара одговара на захтев бесплатно.

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мирал деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат. предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Ближа обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости познати завод, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигураванима на унутрашњости олакшано је плаћање и тако, што је за сваку варош овлашћен бар по један поштом завод, ради пријаве уписа за осигурање. И према томе, на један осигураник на унутрашњости није дужан слаати билете у Београд и плаћати се трошковима ово поштарине.

Полаци за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за најповољније

Управе Фонда.

У НАШОЈ ГАЛАНТЕРИСКОЈ ТРГОВИНИ ИЗБОР ЈЕ

највећи и најлепши

РОВА ЈЕ

НАЈСОБИЏИЈА И ИЗ НАЈОДЛИЧНИЈИХ ФАБРИКА

ЦЕНЕ СУ ЈЕФТИНЕ И БЕЗ КОНКУРЕНЦИЈЕ

За ове артанке:

Шешира филтних и елементних у свим величинама бојама и црнка;

Цилиндери од алума и стакла;

Рубља мушких и женских;

Обуће мушке, женске и дечије;

Спреме за удаваче, младожење и девојке;

Мидери у најмодернијим и најсавршенијим системима, а из најодличније светске фабрике под знаком P. D.;

Краватна мушких;

Каљача Петроградских, мушких, женских и дечијих;

Рубља крстеног и платеног, зимског и летњег; камицу која и од др. Јефтине, са гаранцијом да је право;

Рукавица и капа свилу прста;

Кишобрана и сунцоклопа, мушких, женских и дечијих;

Парфитарије, што: сапуна обичних, омих и најлепших од 20 пара до 3-50 динар.

Затим: акрил, црта и прах за зубе; воде за уста, прах и помаде за лице; воде за косу, помаде за одржавање, растање и бојење косе; сапуна за брду и косу и помаде за бркове;

Лепеза, обичних и за балове;

Мараме: кашмирских, шкотских и свилених за среску пошлу;

Мараме ципних у свима претима;

Кебета, штацина, коса, покрива, табакера, торби, абуки, дугмета за кратке, прса и кишметне; четка за очна, косу и зубе; чешљева, помањеница, и остала галантериска и модерна роба.

Препоручујемо поштованим купцима да се о свему озово и увере.

КОСТА НИКОЛИЋ И ДРУГ
БЕОГРАД

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРНИШТЕ ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈБОЉИ ИЗБОР СВАКОВРНИХ ХАРТИЈА
и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

поштом да хартију

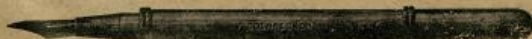
по 164 стаје ковал
2-50 динар.

Сенска улага

за писмо која дође од цртежа.

улага од каучука са златним пером

картоне за књиге

најбоље и најлепше
по 144 стаје 10 д.

Ова је улага израђена тако, да негује цео перо пре писања; сваке пресе или своје улагање улага стаје 3 ден.

Оваког улага имамо још много врста и то: од 6, 7, и 12 динар. ком.

Посебних за г. г. лекаре, трговце, књижевне, чиновнике, путнике и т. д. Улага по овој сади са златним пером стаје 18 динара ковал, а имамо их и од 20 до 25 динара. Америчка улага са златним пером стаје 7-50 и 10 динар ковал, а са пером 4-50 и 8 динар ковал.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33, у кући с. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда наново добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, пречезе, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и либодета.
— Атлаза као и Свице бело за аничане хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у најбољем избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицана штирераја, Апликација, Чипана, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофових и нештофових. — Гарнитура за дреште. — Платна корчаног као и Шифона Шроповог у свима ширинама. — Везова и уметана.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРБЕНЕ

Посауга је улазна, брза и гача.

Мустре на унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С. ПОШТОВАЊЕМ
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Геразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Оксфорда и Зефира у свима бојама и црвима;
Цвнлиха и Градла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Даместа за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним мустрама;
Везова бели на обичном плаћу, батисту и жонету;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штриглама и плубадима;

Тепиха и простирача готови и на жетар;
Завеса чипкани, штофови и апликациони;
Чаршави штофови у гарнитури и засебно одвојени;
Мебл-Штофова пушена, полу-свицана и свицана;
Жангле-(Мокета) за жетар у 130 см. ширине;
Драперије за прозоре, готове и на жетар, у пилпу и штофу;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРБЕНЕ

Поруџбине за све крајеве у Србији извршују се најбржијим и најбољим.

Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

НОВА ИСКРА

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор, или 20 динара у дану. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавику, власнику и уреднику „Нове Искре“, Калетан-Минина улица, бр. 8. Рубрике се не враћају; неиздајно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Гаврило

А прилеско јутро. Јутро чисто и лево као оно дете које се са оснехом пробудил у коленици. Сутице тек што се похмало и његов пурпурни пожар налик бескрајно плаветнило источнога неба. Ваадух је мек и топав; у целој околици нешто лако и светло — пролећна. Из земље, прве и тропне, избија нови живот, осећа се њено дисање, развијају се нове силе и сокови. А све је испуњено багдаским мирисом обилнога, у највећим тоновима боји плавањскога цвећа.

Узано, кијугавом шутањем што се одваја од жирне и простране шуме, доле у правцу према селу, ишао је шумски радник Гаврило. Његова је кућица ту уз саму шуму; мала, скромна и проста кровинара, да се једва може стати право у њу. — Гаврило је ишао лагано и одмерено својим тешким хорацима кроз њине и ливаде. Ноге су се нечујно губиле у мекој, мирисној трави, и плавања роса хватала се и жокрјала његову обућу. Са његова ситна, роншава лица сјала су два мала, безбојна ока, а цела фигура кретала се у оној јутрењој свежњини све даље као по каквом такту, мирно и без журбе.

И у целој тој појани са олажљавом старом шумаром и похабаном и подераним чакширама беше нешто тихо

и мирно, по готову ронско, што више опозивице на безбрижно дете него на одрасла, зрела човека, на чије се чело већ навукла прва бора јада и невоље. Његове дебеле, велике усне бежу отворене и развучене у детињски — сажим собом задовољни оснех; изгледало је, као да он на самом себи осећа неку радост као дете које је још задовољно својом играчком; као да се све у њему радовало; и овом сунцу што тако топло сјаја на тенку земљу, и тој земљи што тако силно дише својим новим животом, и свима оним многобројним посленицима, што га стижу и сусрећу, хатајући са својим воловима и плуговима својим њивама.

Гаврило се саустја опитијској судици. У њој не беше никог осни старог пандура Отојчета, који тек што беше жетнуо о врат велику кожни торбу спреман да пође у град за пошту. Председник са кметом изиђе из суднице и заустави се у прљаву, непочишћену ходнику, шумом прашине, струтогине и цперја од скоро сечених дрва. Они су тихо разговарали међу собом, осврћући се час по на апсанска врата која бежу широм отворена и кроз која се унутра видала нека жевска прилика.

Гаврило приђе и назва ии Бога.

„Звали сте ме?“ упита он.

Председник погледа у кмета и снагну раменима.

„Хм, може бити, ја не знам. — Знао те, ваљда, ћата због пореза. — У осталом, лако ћемо за то. Можеш ти и сутра доћи, браћу... Видећемо нећ!“

Председник поново погледа у кмет и очима га упита, показујући на Гаврила. Кмет се нахмљва и потврди главом.

„Овај... кажем ти... то ће ћата већ сутра урадити. Он и онако данас није овде... Него знам, рођени мој!... Да ти нас нешто послужим. — Видиш, Стојче оде у град, а овде нема никога...“

Гаврило је ћутао.

„Слушај... хм... баш нека буде!... Ево видиш тамо!...“ и он му показа руком апсану — „Има неко женско чедање... Довели су је синоћ у сами шрак, из знаш, браћу мој, то тако иде — треба је даље спровести... А ето, видиш, никога нема... Баш добро што си дошао! Можеш и ти то учинити...“

Гаврило се потеша из уха.

„Али како ћу?... Прест сам ја; не разумем му ту много... А после, чека ме и посао у Управи...“

„Хм, јест! — Него ја ћу нећ отићи горе и рећи... Знаш, браћу мој, Гаврило, што си управо ти ту. Видиш то је женска страна, а овај — шта мислиш ти, кмете, зар није тако?“ — кмет нахну главом у повлаз. — „Дакле, женска страна као што ти кажем, а знаш већ сами какви су... Учиниће штото... па и ту да одговарам... Него ти, рођени мој, полако се вон... Видиш, и сам дан — красота Вожа! Баш да човек прохода... тако, тако!... Све полако се вон... Ево ти овде акта!“ — Он извади из репа неку пресавајену, праву хартију и пружи је Гаврилу. — „До О. знам... није далеко. Само полако, рођени, и она носи душу, а уморила је много...“

Он приђе апсану и висику унутра. На врату се показа нека млада женска прилика, из прва поглед на лепи ил ружна. На себи је имала шарену ципану хаљину, онде онде прихављену разновобејним копчама; на носима старе, правље ципеле, а главу беше умотала у неку белу пуневу мараму.

Гаврило погледа у непознато женско лице и при везици бедном изгледу и уморним очима пому се тако сажали, да окрете главу у страну. Девојка га је гледала хрвољиво и троно, лункајући ресе на варахи и стајући се ноге на ногу. Очејидно, беше јој досадна сва та процедура која се и овде морала поновити ваљда већ по десети пут.

„Сад иди, рођени мој!... Као што сам ти казао: све полако... Немој да журиш... стипи ћем...“

И председник са кметом врати се у судијцу, а Гаврило пође кроз село.

Докле год су ишли кроз село, Гаврило се ни једном не окрете да је последа. Они и истим удмержени хоракон, лагаво и не журећи, ишао је он пред њом час по гледајући у тамну гору, којој се све више приближавао.

Бад беху већ прилично одмакли од села, Гаврило засташе.

„Биће да си уморила?“ упита је он.

„Јесак!“ одговори му она крото.

„Јест, јест!... Не може женско толнеко поднети као ми. Видиш мене... Ја сам у стању цео дан ићи и ни један дамар да позва... Али код нас је то дружице. — Него да се одхорно...“

Он се спустише на неку трану у подножју саме шуне. Из њене унутрашњости било је пријатниј пеленион и свеже мирисало на расцепталу брескву. Ту у близини неки кос изијао је своје јутрене мелодије захвалности и победе светлога дана над ноћу. А пред њима простирале се зелене ливаде са својом ниском, меком травом, обилане бисером хиљада сјајних капљица. Доле пак у пространој равнини лежало је село са многим пољњацима и ниским кућама, из чијих се димњача изијајашу густе стубице сивог дима и губили у бескрајности небескога плаветнила. —

„Далеко, далеко оданде. Видиш она брда тамо?“ — и она му руком показала тамне силуете високих гора, што се једва наизраху у јутрњој магли. — „Тамо је моје село!...“

„Далеко!... А како си дошао овако?“

„Тако!... Сана сам — немам никога.“

„Никога?...“

Она клини главом.

„А како ти је име!“

„Анушка.“

Гаврило је крадом посматрао ово непознато женско лице. Она беше скинула вараху са главе и нему се указа прилично леушњаста глава са замршеном и неочећашеном црном косом, са ниским тупим челом и два велика крутна ока, чији се поглед уморио губио у далнин сивих брегова. Прилично опетар нос са танким, елним крилама, која су нервозно дрхтала; пуна, румена, похула уста са страшно одсећеном доњом усном као и дубоки модри колуту јесод лених и сјајних очију беху очевидни знак мене слабости и неопијаности времена мушкој страни.

„Тешко је живети тако сам на свету“, — отпоче Гаврило — „без сврга огњити и породнице... И ја тако исто немам никога.“

„Зар ти ниси ожевен?“ упита Анушка.

Гаврило нахну главом.

„Не, нисам!... Онда кад је требало учинити, у жене не беше воље. А после... тхе... године тако пролазе... остари се. Пре него што се човек окрепе, старост је ту...“

„Вина то тако код људи.“

„Је ли?“

Он се беше погнуо и, метнувши руке на колена, зарп главу у дланове. Анушка је посматрала његова широка, пресавајена леђа и снажни, погнуту врат, покривен густом сивош косом и нешто топло радикаше се у њој као да све жите синју млако, сладко млако.

„За цео ти је жао?“ упита она видевши га тако ћутљива. „Ах, слушај мој драги, остави то! Веруј да немаш за чин жалити.“

А. Г. Розетти

ДАНТЕ В САН

Гаврило је погледа са питањем у очима.

„Како ти, нинам за чим жалити. Ипак је боље тако... нина се бар обавеза према другом лицу. Везати себе нешто, Бог зна још с каквом несрећом. Али тако... слободно као птица у гори... Данас овде, а сутра... по то је већ у Бојјим рукама...“

„Како? — Теби се зар то допада?“

„А зашто да не?... Зар има што боље него припадати само себи; никоме не одговорати за оно што ти душа жахела него само Богу? Ај, чујеш ли, кад бих знала да ћу за твојим плетом скакати, ипак се не бих останила. Слатко је то кад душа жахела, а ти јој жалу испуниш... А веруј ми, и ја познатијем нешто од света: била сам свугде... И свугде су једне јете прилике, јер њих људи стварају, а тежина је свију људи да свој живот угодно проведу... Шта знам ја, кад ће гром ударити?... Зашто не провести онда један дан цун сунчеве светлости и топлиоте?... Не, зар ти не мислиш тако?... И онда погледам а цео широки свет стоји пред тобом отворен, све ти се радује, све те поздравља, а душа и срце пуни чежње... а ти? — стојиш као грмаљ пред свим тим и не умиш узети оно што ти припада!... Но, разумеш ли, ја из живота црпем обема рукама оно што је моје, за чим душа жедни... иначе, како би све било гајно, празно, отуђено...“

Она је говорила лагано, равномерно и само необични сјај њених кружних очију издавао је њено узбуђење. Гаврило беше подигао главу и не трепћући, отвореним устима слушао је тај дубоки глас, сву ту бујичну мисао, за њега неразумљивих речи, у којима је лежала нека живена сила која му је срце стезала. „Не, нита она говори?!“ мислио је он у себи и ни једне речи не жаташе наћи, којом би и порекао њено трфење. И ако његова проста глава није могла да ухвати само тежакте њена говора, он је ипак са чуђењем посматрао ту женску што тако смело брани свој пропасти живот.

„Може бити да у томе има истине што ти говориш“, рече он најзад полако, „али... не знам... мени се чини, тако се не сме мислити; ало је у таквијим мислима...“

„Како то?... Ах, каква си ти то мудрица!... Зло? — Али цео свет управља се по том злу и ни један човек не прави од тога што... Не-а! — Служи, мој драги... Како се оно знаме? Аха, Гаврило! Дакле Гаврило, нека ту ала; али ако баш хоћеш да је то нешто рђаво... ја мислим, боље је ипак бити у том злу, живети и дисати с њим, него седети тако скривеној руку и пустићи живот покрај себе... Свет тако и тако неће постати бољи...“

„А за што — зашто су те протерали?“ упита он.

„Зашто?... То бих и ја хтео знати! Нисам била за тако — и ви! Тако бар кажу... Волела сам људе!...“

Гаврило је погледа раширеним очима. „Не, баш се она шали са мном!“ — „Зар и ту има греха, ако ко воли људе!...“

„Ах, каква си ти!... Гауност! — Ја ћу већ сама са својим гресима живи на крај!... Али није то што ти мислиш. — Ја сам волела људе на свој начин... Знам, као женска страна!...“

Гаврило обори главу. Он никако није могао схватити сав тај говор који му је од самог почетка био неразумљив, и ма да не осећахте ништа што би непосредно врећало његову унутрашњост, низак, чуђују њен глас, осећао се некакo нагодно. Хтео је на сваки начин прекинути тај говор, али није знао како ће почети.

„Видиш ону кућу тамо!“ и руком јој показа Управу: „Онда ја радим.“

„Тако!... А шта радиш!... За цео гору сечеш?“

„Ах, много посла има ту. Од рана јутра до мрака поћим... Али није тежко, веруј ми; слатко је тамо радити... Видиш ову тугу гору? Цео живот свој могао бих ја у њој провести. Кажем ти. Кад појутра рано оживи свако дрво, свака трава; кад се заори силна неска од стотине ситних тина; кад прижегте подневно сунце, а у њој тако слатка хладовина; или у вече, кад се све умири, кад птице престану, кад гране закуте и само тежко крупе зашуморе — нинам бих по њој гласно певајући.“

„И дозвољавају ли да ти на сушет нишје?... Остани то, мој Гаврило!... Ја ти морам још штогод о себи рећи. Тежко ми је љутати, јер ми је на души пуно туге. А лакше је човеку кад се бар коме изјада... Видиш како ме тоне, као превлашана зема дивља керова... И уз то кажу: тако је по закону! Ђаво нека зна те њихове законе; тине се само све дубље тоне. Јер, веруј Гаврило, нека судије изван Бога; он је једини и највећи судија!... Све остало — то је...“ она дугито махну руком.

„Не тужи се, Антуша!“ покуша Гаврило да је утеша. „Ниси само ти на овоме свету...“

„Ја се не тужим. А и зашто? Ја само сажалевам себе и своју младост, своју срећу и свој живот, што је све тако строго пошло. И то је све. Човек хоће корак напред и од једанпут — бум, већ је у процену.“

„Осет ти каже: тако се не сме мислити. Ја тако верујем у Бога; и ако ко падне, он је ту и неће остани јадника да лежи...“

„Нека то буде утеха, Гаврило, — утеха и нада; оне су обе чисте и живе, али са мном је другојаче. Ни паре кршења ја нише не бих дала за њих... Слушај, хоћу све да ти кажем. Можеш мислити о мени како хоћеш; али једино само знај, у сваке ствари треба и валијеје посматрати. Ако неко и пође правном стазом, треба пожити, ко га је на њу одгурнуо. Иначе се право не може судити. А свакако никоме није од користи да човек, који је једном покљизнуо, и даље живи у пониженом... Не? — Онда, у она доба, била сам млада девојка, тако лепа и тако чиста, тако здрава и румена као свежа трешња. Пошто сам рано остала без својих, службом сам се издржавала. И тада, свакога бих онда, чини ми се, убила који би само покушао да ми што

Н. Радонић

Иларион Рибарач

год учини. Била сам код некога старијег господина. Пошљавао ме је и мило је страха од мене. И онда, једнога дана, опш ме... Било је сиротино са мном. Плакала сам и жалила себе; жалила сам и своју младост и своју лепоту.... Тада је пошло низ брдо: нисам могла натраг. Било ми је свеједно. Само жалила сам то задовољство да своју несрећу осветим. И тако сам живела у несрећи и у таквом уживању. Најзад, била сам код неког не-она великог господина. Боже, Господе мој, шта све ту није било! Госпођа његова стајала је врло блиско његову пријатељу, а сестра њена одлазила је у винограде неком оцајцу. А господина, знам већ! Што су оне радиле, и ја сам учинила.... Све докле док госпођа... а онда — морала сам на улицу, међу луде, без икаквог ичега. Дотерах докле, да не као скитницу протерају.... Свеу сам ја била крива, ја мали црв који никоме није сметао и који је морао живети, а нико и не погледа на амкију у овој кући, која је такав отров происпала.... То тако бина, слабији нештају за све.... У осталом, шта те се то тиче!....“

Она ућута; али се Гаврило не понаше с места. Погнутих колена, са главом наслоненом на руке, он је и даље седео непомицно и очика се уживао на траву испред себе. Нешто болно, нипостосно, саосећајно одвајало се у дубини његових груди, нело се тако на виеме стежући га као кљештица; у сухом грлу и у носу га за-годица нешто љуто и оштро. „Зашто мора да је живот тако тежак, кад је у њему све тако просто!“ Он поди-гаво латано своју главу и угледа прво Алушкине крупне груди испод танке блузе; високи, бели врат са увојдица замишлене косе и цео лице са стиснутим усницама и

затвореним очима. А кад их она поново отвори, одво-јине се испод њених дугачких трепавица две велике тежке сузе.

„Ти илачен, Алушка!“

„А шта могу друго? После свега, то још једино остаје.“

„Алушка, хајдемо к мени!“

„К теби? Шта ћу ја код тебе?“

„Хајде, Алушка. У мојој кућници биће хлеба за оба двоје.“

Она не рече ништа. Лагано устаде са неке траве и подижући завежајај својих ствари, кроз густу шуму упути се за Гаврилом.

* * *

Било је после неколико недеља. На сиеском камениу испред своје куће седео је Гаврило. Главу беше на-слонно на своје јаке, жилаве руке и тужним погледом посматрао густу траву пред собом. Поред њега стајала је Алушка са оним истим малим завежајајем, са изгуб-љеним погледом у свну даљину.

Беше нешто тако свачино и тихо у целој околини у овом тренутку, где се дан постепено губио и сјајно мајско вече наступало у своја права. Више кућице про-стирале се широка, широка, непрегледна гора са својим високии свизим стаблима, која би онда онда темшко и умирно зашуморила својим тежким и тужним кружажа. Ошчении зраци својим широким илазенима сјајно су осветлавали високе врхове тамнога дрвећа и крадући се кроз ши-роке гране допирали до земље бледи и ослабљени. Све уоколио било је тако светло и жирно као и само пред-вечерје, све се одмарало у спокојној прохладу пролећне вечери; све је још живело и дисало, готово да на први тренут одахне у миру и спокојству топле и светле ноћи!

„Па збогом, Гаврило, за увек збогом, јер се у животу никада више нећеко срести!“ отпоче Алушка. „Ја идем далеко, далеко одавде, да се никад више не повратим. За све ти хвала, добри Гаврило! За сву доброту, за сву љубав и благодот!.... Ти си био тако добар према мени.... Од срца ће ми бити жао ако сам ти што криво учинила; ти си бар што боље заслужио; учинио си за не све што си могао.... Хај, да сам те нешто раније познала! Куд бих с тобом била!.... Али онако не иде, годубићу мој. Јеси ли видео сокола, како у даљину жури! Магла га чам и крај непознати....“

„Не разумеи те!“ рече Гаврило и затресе главом.

„Нема ти ту ништа неразумљиво!“ рече Алушка и удахну. „Си свиз је просто. Или зар ми можеш показати штогод у животу што би за сна превена било стално и непоколебљиво; наћи ми на што трајно. Нека, већем кажи!.... Ништа у животу није чврсто и јако.... све је променљиво као и душа човечја.... Покушала сам: сва воља била је ту; све хизла хтеле су то.... Узлазла! — Тамо, тамо за она брда, у ону свизу даљину, у крај мила и љубави.... тамо хоћу.... То се упило у душу

ноју, то раскине срце моје. На нека буде!... Опрости ми! Ти заслужујеш и бољу љубав и бољу жену. А ја ти све то не бих могла дати.... У мене је душа тако покретљива, а срце жудно за том свјаном даљином!... Збогом, Гаврило!..."

И говорећи то она се одвоји од неског воћњака и изгуби на узаној путањи поред тамне горе.

Сунце гасне. Још само остаје кривни, црвени траг његова пута на западноме небу. И оно као да све гори

у том силном пожару, а бакарни руј све више пали сине облаке. Не трепери лавше, не шумори грање; не чује се циркут таца — мир, бескрајни мир обухвата танну земљу; природа, велика и силна, спрема се своје отпочинку.

А на безом камењу седи Гаврило и поглед блуди преко далеких равни.... Из тужних, малих очију одвајају се тешке сузе и клизе низ бледе образе.

М. П. Бирковић

Све што ми је драго...

Све што ми је драго и на срцу лежи,
У часу над мислима да га снажно грлим —
Измиче од мене, без милости бежи
Да постане, валада, лепшим, неумрлим.

Ко на своју мајку остављено чело,
Бачено са груди у наручје зиче, —
Тако сам на благо у свом бегству гледа,
И дуго, ах дуго плакао за њиме.

Ах! ако ми Судба из наручја, с груди,
Истргне и тебе, твоје тело нито,
Најнесрећнији ћу, камаџ свију људи,
Закопити очи, да не пидим и то.

Милан Симић

У Средњим Родопима

— Путописне белешке од Пловдива до Чепелара —

(СРБИЈАНАС)

Климат и вегетација у Чепелару.

Не знам тачно климатске прилике у Чепелару, али ми рекосе да зиме нису јаке због тога што је Чепеларе заклоњено од ветрова. Снегови су ипак веома велики и топе се позно у пролеће. Лета нису жарка; без врхавица не треба у вече бити на пољу. Сунце је преко лета таман толико топло да се у подне може по сунцу шетати. Равно с јесени почињу ноћи, које су и иначе хладне, да бинају још хладније и врао често у другој половини месеца августа већ нади сања. Ја ћу извести, у неколико, шта од биља успева у Чепелару и у које доба лета зре те ће се и по томе донекле видети поднебе Чепелара.

Од жита најбоље успева раж која се крајем јула и почетком августа жње. Ретко се сеје јечам а још ређе пшеница; кукуруз никако. Од поврла сеју пасуљ, хрон-нар, лук прии и бели, купус, боб и салату. Воранија од пасуља стиже такође у јулу а готово јули месец је код њих најлепши, а нарочито крај јула и почетак ав-

густа кад код њих све стиже. Много се сеје лан који је одличан, али се и пажљиво обделава. Од воћа имају врсту ситних, округлих шљива, које код нас, и ако најпре зру, нико не гледа, док је код њих то готово једино воће од кога и ракију пегу. У целом Чепелару, мислим, нема више од стотину дрвета тих шљива. Оне зру крајем јула и почетком августа. Трешње су ситне и закржале и зру око половине јула. Но са великим трудом и негом могло би се гајити још које воће и то на оцојој страни Синкасте Махале, где је један изузан грађанин зазидно воћњак од најмалених крушака и јабука. Код њега окусах и изузредно крупне трешње у јулу месецу. На жалост та присеојна страна је сами камењар. Једино шумско дрво у Чепелару јесте јела и бор; друго дрво апсолутно није могуће наћи. Воће и грождје, као и зелени која им не досије, набављају Чепеларци из Пловдива и Станимаке.

Ливаде су ил изврсне, те са успехом могу целу гајити, јер по ливадама налазе довољно паше за себе. Већ сам напоменуо да сваки домаћин или по једну до

Фр. Павлачук

Римски трг

две мазга а толико и крава. Овце и козе су им у наплати по војатама а код куће гаје кокоши, гуске, патке и ћурке. Силна пшеница врло ретко. У реци нема ни риба ни ракова, а каква је клима види се и по томе што је на пр. живља велика реткост.

Занимање и живот у Чепелару.

Осим главног обједињавања ражи и лана свакоме је домаћину дужност да доволно снабде храном и своју наизгу и краву, те из тога разлога огромну пажњу полажу на ливаде. Младина је погледати почетком месеца јула како се ширене ливаде поред реке испод Сивјасете Малале вредни радницима кунским и женским, хришћанима и мухамеданцима. Њихова животица одела доприноси још више онемо шаренилу. Мушки косе, жене преврћу покомени траву, тамо тонаре наизгу са већ осушеним сеном које носе кући. У то време много страхују од кише да им не би сено у влади ветрунуло, јер немат сена за стоку горе је него немата хране за укућане. Тим приликом мазга се тако сеном натовари да јој се само глава види а сено се чак по земљи вуче. Кад мазга носи сено, с времена на време застане, изиђе прат, напунит уета сеном којим је натоварена на онет продужи пут хлаћући. Мазгом догоме јелова дрва за гориво и даске са оближњих стругара које носе у Пловдив на продају. Даске кушују од стругара. За добовање новац кушују жито, поврће и све шта што им у Чепелару не достаје. Кад ожау жито и осуше, пренесу га мазгама до куће и ту га оставе у сувоти да га преко зиме тунују.

Главна храна Чепелараца је ражени хлеб који је одличан а уз то имају млека, сира, масла, брквање (сирутка која остаје на млека пошто се масло извади), јаја, овнје месо, пиринач, пасула, крошпир, а преко лета

добјају из Пловдива патлиџане, краставце, наприке бабуре које једу само као салату за ракију. Љуте наприке никакo не једу. Вина немају, а у месту ракије пију ширитусе и јестине алкере. И ако је ракија чист ширитус, ипак се врло радо пије, али ретко се опијају. Салату праве у великим ћувечина, јеску је кад већ добије дебелу стабилку (Kochsalat) па јој додају прва или бела лука, наприке бабуре, и све то прелију сирнетом и посоле. Једу као салату и зреле патлиџане или зелене краставце. Принајом да и ја никада у веку нисам ракије нисам пио него у Чепелару, а никада ми није била слађа него тамо. А што човек много једу у Чепелару, то је прето за причу!

Чепеларци су народ несео, сиромашан па ипак богат, јер је потпуно задовољан оним што има, а воли своје наплате. Чепеларац је сиромашан, по нашим појмовима, али они мисле да нису сиромашни, јер свака кућа има по једну наизгу или краву а кад то имају шта ће им друго?

Кад буде готов пројектовани наплат од Станижакe до Чепелара и од границе, онда ће Чепеларе бити преко лета једно од најпосећенијих места у Родопима, а сада, осим тешког пута до њега, морају посетници да се муче због наплате, јер све морају из Пловдива да набављају, пошто Чепеларе једна има и онолико колико њему треба.

Чепеларци су у сваком погледу веома питом свет. Такви су нарочито хришћани, па била она кунки или женски, само су, као што напоменути на једном месту. Помажи више неповерљиви. Чепеларци сип од реда, па чак и деца, подравају кад прођу. Увистам из штитод, слободно ће ти одговорити. У друштву се увек пристojно и слободно држе, како мушкит тако и женски. Извећу господи и селачка односи су врло пријатељски: радо се друже, разговарају и веселе.

Једном преко лета сабор је на Рожиу, на граници турско-бугарској. Тај сабор траје три дана и за сва три дана граница је отворена. Силам се свет слагне како из околиних места турских тако и из бугарских. Тим приликом агне се до 5—6 хиљада душа и то је најдешња прилика да се састају они из Турске и они из Бугарске, да се уштају за здравље, за прилике, а и да се провеселе. Ту има и велики број учитеља, свештеника, ошцира, професора; а овим приликом беху ту још и три професора универзитета Софијског са неколико својих ученика. Тим приликом увидех потпуно титх људи, видех са коликом се радомњом гледе и подравају међу собом, видех како око неког професора седи маса селачка, жена и људи, а он их о свему и свичеку пита, а највише о приликама оних у Турској. Стотина је таквих гомилица и ту се пије ракија а нарочито она из Турске која је још жешћи ширитус. Ту се прича и пена целога дана. Тамо у хаду у гомилици свира гудачи, а сви невају за гуде. Тамо око лега колеге тако се исто скупило доста света, јер је он повео оногораче но би ли жу који Помак што отислао, а он да ухвати па после забележи. Ту стојим и ја и посматрам она весела лица око оногорача. Један човек отпева, а после слушање како оногораче све поново. Његова жена беше сјајно отаџина овим и кад њеж муж хтеде другу песму да пева, жена седе крај њега, обрла га једном руком и певаше с њим заједно у ливак. Други један певач Помак, који се уред поваља заклањало, ошвињање остале да слушају кад оногораче понавља и кад би близу онг места а он тек икну „Пази, слушај!“ и

чу се његов капаљ, нашто он, сав усхићен, луни длаи о длаи а остали се слатко насмејаше. У осталом њихово женскиње т. ј. Хришћанке никад се не либе у друштву и радо пристају уз песму мушкарца.

Кад беше време ручку, удружише се сви по неколико породица и у необичном расположењу ручаше, а после продужише старији да пијуцају, разговарају и певају, а млади играју. Игра се на средини јевиоранин, а свугде унаоколо у хладовини расастрти су Ђилмови на којима су гомилице људи. Хладовина пружа огромна једна гора.

Оро игра на десетак места, јер је много народа, а пред вече се све живо похвати и заигра. Узвече тек настаје право весеље које траје цео ноћ крај огромних ватри, јер није могуће спавати због хладноће (висина Рожа је око 2000 м. над морем). За све време док сам на сабору био (а одох тек другог дана око пре подне) не доси се никакав скандал, а тога ни у Чепелару не видех за време игре.

Оно о сабору испричаш само с тога што је то знаменити дан тога краја, пошто је велики део Чепеларских становника досељен из Турске, где су им и сада рођаци, те се овом приликом нијају, а и с тога што хтедох представити пријатељско опхођење становника тих крајева.

Нека ми је доштинено да представим како Чепеларац путјеје са својом породицом, рецимо на Рожен. Напред иде маза а на њој је с обе стране по један празан сандук у коме је пређе био шећер. У сваком сандуку по једно дете од 4—5 година, којему се само врх главе види. Ону мазту гони сељак, деџин отац, која је такође на мази, а за њим трећа маза на којој је мајка деџа са разанетим акремел. Дону нећу и у кошеве, па ако је једно дете теже, онда се у онај други кош, у којему је мање дете, метне камен да би се равнотежа створила. Ако су пак деца већа, онда јаму по два на мази.

Оро и ношња у Чепелару.

Сваког празника од 4 сата по подне почиње оро у Чепелару. Не видех нигде толике радости за игром као ту. Ама три дана се јевекадија спрема за оно. На речи пуно девојака: перу рубље, сунге, носе кући и дотерјују за оро које ће бити, као и обично, прве недеље или празника. Иде се теражи, нарутјеје се, зајми се, тражи се и све се чини само да би цура у оро лепша била. Не труди се толико, девојко, та ти си довољно лепа и у својем обичном оделу. Ти си тако лепа да би ти многа паронка лепотица позавидела!

Недеља је. Све поранило па иде у цркву. Служба лети већ у 8 часова свршава, али је црква ипак била пуна. У селу су две цркве а један свештеник, те једне недеље служи литургију у једној а друге у другој цркви. Свештеник је стар и ретко се виђа, али је веома поштован. Женскиње има у цркви своје одељење које је ограђено дрвеном решетком, али оно стоји и доле са мушких. После службе која је, Боже оprostи, због грчког певања врло монотона и досадна, сви узимају навору; жене одлазе својим кућама, а људи иду у кавану да пију каву, читају новине и разговарају.

После подне, обично око 4 часа пиће се у кавани по неколико комака и по неколико гађања. Ту најпре попију по коју, па онда сви са гађалима — на оро. Дакле они прии и почињу оро, а мало по мало па ето и девојка: нека са братом, нека са мајком или са на клим из породице. Старији људи поседају око ора одвојено од женскиња, које на другом крају стоји, и посматра. Бабе туче на кацијама, младе жене или играју или стоје у гонцана и гледају. Деца мушка играју се по прашини у ору или ван њега, а женска сва играју хватајући се на крај ора, те тако праве једну скалу која се обично свршава каквом малом цурицом која је тек проходала.

Мушки се хватају само до мушких и разговарају до женских, али рофак се може хватати до своје рођаке и вереник до веренице. Од како се почиње игра, па док се не сврши, само је једно коло, и коловођи се мењају. Гађалин, један или двојица, свирају какву игру и по-

А. Коки

нове је неколико пута, а за то време оро бурно игра. Чим гађалин почну да свирају какав узетак без темпа, одмах сви прилици почну да хода без одређеног ритма; неки се само опусте док обрину звој, неки престају да играју а други се хватају. Кад су се тако одвојили минут два одајући у колу, гађалин, који и иначе нису престајали да свирају, почмаш омет нету игру или и другу, и поново настаје живо играње. Кад један коловођи мисли да је доста подио коло, пушта се уступајући своје место ономе до себе. Коло продужује своју шетњу, играчи и играчице брижу звој, неки се пуштају неки се хватају, а пређашњи коловођи ује у коло, вади кесу и даје бакшиш гађалцу смрштајући му новац на гађе. Гађалин једном руком узима новац а другом држи гађе и свира свој „презудуџу“. Оно се понавља докле год оро траје т. ј. до увече.

Коло је њихово упец неона живо. Коловођи силно вуче и на један нах стане, поучио цело коло нагло за

Јосифов сан

добој те се направи слика кола у облику жуза; за тим иде назад, те се тако исправља. При том исправљању настаје обично гужва, деца беже, јер ако које том приликом буде окачено, не би му лако било. Поред ове леноте играва, овај манир увијања и исправљања кола не допада ни се, јер је врло суров.

А шта раде за ово време сироте Пожакиње? Оне су или на каквој раду у пољу или се скупе по неколико њих и љубају се на љубашци у каквој заклоњеној месту. Њима су ова уживања онакве прете ускраћена и ма да оне никад јавно не признају, ипак им је тешко кад морају гледати кроз решетке или кроз рупицу од калциника како се хришћанска младеж несели. Често сам о томе размишљао и од срца их жалим...

Стојим крај ора са познаницина и посматрам игру и ношњу играча. Мушци имају на глави прву шубару коју тамошњи јајетори правају од коже црних оваца. Шубара је у горњем делу равна. Чакшире (шотури) су

или од црног сукна са широким туром. Испод гуичета (долама), које је такође од црног сукна, носе још и сукнене чамадан. На ногама су им сукнене калцине (калци) које се продужују чак у стопало те служе у исто време уместо чарапа, а преко њих су ципеле (кондуре) или опанци (првула) са високом и шизатим предњим делом. Опанци су им од штавене коже.

Живску ношњу је такође најбоље у ору посматрати. Одело Ченеларке је у ору онакво исто какво носе и радним даном, само што је више украшено и од финије ткањине.

Ченеларка је лепо очешљана, а косу спушта низ леђа у два курјука. Горњи део главе, почев од чеља, покрила је великом куцљеном ширеном мизаном (мушија), коју тако намести да јој се види лепо очешљана коса око слезних очију. Мараме је спуштена низ леђа до колена те покрива курјуке. На себи има Ченеларка дугачку прву ципелу хаљину (вуеник) са рукавима. Та

је хаљина по домаћ ободу као и по ободу рукава опшивена сребрним траком ширине два-три прста а поред трака долазе и други сребрни украси. На грудима има бела шарана прса (пазуку) која се за кошулу качицу. Преко хаљине долази лепо опасан широк појас (појас) који је у боја; преко појаса шарена ткања вуњена кецеља (киндил) а преко кецеље и појаса два прста узаш и везом шаран бео појасић (зукка), који је често и од металних плетених. С доње стране задене се у појас велика лена марама са ројтама (п'лечница) која с доње стране о боку лиси и то у дужини вуњенака. За тин има на себи још и вуњен прир (бурак (салтамарка) чија су рукава крајњи од рукава вуњеника. И бурак је свугде по ободу украшен сребром и шлокицама, а напред је постављен самуром. Бурак се не може закончати, те се виде бела лезена прса и бела марама за брисање, задена са спреда у појас. Изад рукава од вуњеника налаже још и беле по ободу извезене рукаве које за руку пражежу, те се само без види. На појасу су иш чаране, а преко чарана долазе дивно израђени наглавци (терлици) који су дубоки као цицела и по ивица јакно украшени. Те наглавце од сукна израђују терције. Преко наглавца долазе цицела (бондуре) из којих полази знак за два прста шире ишарани наглавци. Често преко наглавца нешто цицела објужу лепо ишарана лауча (чехли). И у паучица игра Чепеларка исто онако као и у цицелима, док врло често се дега да пажу објужу на игра само у наглавцима, али то бина више код дитица. Младе нове хришћанке носе за четрдесет дана широк бео нешкар на глави, који покрива сва лећа продужују се у друге жуте свилене копчање.

Ја ћу овом приликом не могућу описати и кошуљу Помака и Похикије из Чепелара, на да они нешто заједничкога са ором немају. Ово чини јавно прегледности и лакше ушоредивања у одећу.

Помак се носи исте онако као и хришћани, само што на глави има црвен оес, око кога је обавијен бео нешкар, а на појасу има беле калачице. Хришћани никако ниса ређе носе браду, а мухамеданци чење.

Женска мухамеданска депа и шарарица од 15. год. носе дугу кошуљу, а преко ње дугачку, танку и црвену одећу са рукавима. Одећа та дивно је отсана црвеним, белм и жутом копчама. Та ткањина личи доста на црвену матерцу од које се праве обичне сеоске антерије. Спреда је хаљина отворена и прекривана се, а преко ње онаме се лена жута кецеља. Груд су на одећи отворене, те се види кошуља и око траја читави нас од украса, као манастир парике, ажије и др. Са стране је одећа, одоздо на за два педла наплате, лепо усечена и сва је опшивена жутица гајтанцима, те дивно нагледа. Коса је уплетена у шнот (15—20 и више) витица које се ниса лећа сунштају, а свака витица има при крају пажу од манастира, која се завршује сребрним шариком. Код девојчиња у те витице уплетене су још и вештачке витице од снине, а све су једна поред друге поређане и узвезане свиленом траком исте боје. Оне свилене витице кошуљу се. Код селских очигу општине су велики и гутравац здуни, а на глави је црвен оес чији је врх обложен тефелуком од сребрних парика или белми блехом у облику тефелука. Овај блехов тефелуцић је врло лепо ишаран.

Девојке облаче, поред горње одеће, још и бурак са кратким рукавима, сав извезан, а на глави имају белу мараку која пада ниса лећа и уши покрива. Велики

део косе око чеља и здуни остају непокривени, а напред чеља, од беле мараме, суншта се већа сребрна парика често и две. Здуни, силно оквијен врат и груди тако лепо личу на око, да у првом тренутку помисли човек да гледа какву лепо дитку.

Жене мухамеданске носе то исто, али преко свега долази отровна ткања вуњена оерера. Од исте материје суншта се ниса лећа чак до колена, а преко оерере, један широк отргач који покрива сва лећа, а у вези је са оерером. Оерера покрива задњи део беле мараме. Чин девојка или жена силни пушко лице, само преклопа се спреда бео хахраку и лице је сакрила.

Толнко ногах да запазиш од ношње Чепеларских становника.

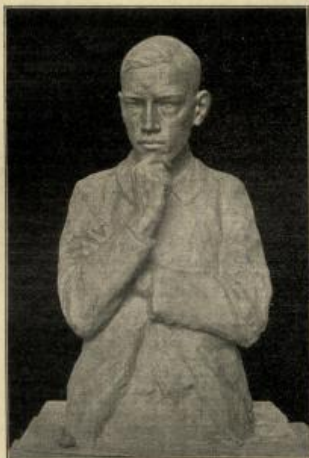
Историја двеју Српкиња у Чепелару.

Једног лепог дана, око 11 часова пре подне, стојиш на улици испред дворашта и глумиш се, посматрајући дивну околину. Мало прође, а спазаш етарца Помака где ми се приближије, лагано поштапајући се. Кад је био близу мене, он застане и назва ми Бога на турском језику. Ја му, парано, одговорих српски. Помани се поздрављају турски језиком, а иначе само бугарски говоре. За тин ме запита: шта радиш и одаше сам? Кад му рекох да сам из Србије, он готово пун радости рече: „Ми смо род“. За се одмах сетих да је то Сали-Чауш, син чувенога Кара-Ибрахима. „Тако!“ рекох ја старцу, пружих му руку, поздрависмо се и ја га понудим да идемо у кућу, што он једно досека. Идући тако, он ми рече: да му је мајка Српкиња и да много воли да види свој род — Србина, па кад је чуо да сам ја из Србије, дошао је да ме види и да се са мном поразговара не би ли што сазнао о породици своје матере, на ако од њених још кога у животу има, да их посети и ако је стар и незмогао.

Ја ћу овде изнети све што сам могао сазнати о тој Српкињи и њеној другарици, како од Сали-Чауша и других, тако и из „Родоских наредби“, мислено илустрирно списане за науку, обшествених знања и народни умови, којим који излази у Станимак. На њега вадиш неке податке испиравајући све оно што је у њему нетачно забележено.

„Ваш на средини села Чепелара, на једној олањој узвишеници, уздиже се велика двоспратна аграда, коју Чепеларици називају Аговеки Комак. Тај комак има историјски значај како за бугарски тако и за српски народ. У њему су се дивилили, за време прошлог века, таква догађаји који не треба да остану неписанима због своје романтично-трагичног карактера.

Кара-Ибрахим, власник Аговеког Комака, био је вођ једне краљевске орде, сабране „с копча и копчаца“ по Родопима. За време српског устанка појави се Ибрахим са својом дружином у Србији. Родоски хајдуди на ове друштине, на челу са Кара-Ибрахимом, тукао су се са српским јунацима и напали и арали села. После уништења многих села, Кара-Ибрахим се врати са дружином у Чепелар. Извео друге власце, Кара-Ибрахим је довео и неколико робља — хладих Српкиња. Две од најлепших девојака задржао је у кошаку, а друге робине узео при његови помоћници и другови и однео их у село Рајово (Алх. Челеби), а једна је удата за једног Чепелара — хришћанина. Од две робине које остале у кошаку стараци се знаше Марија а мајка Симпана. Кара-Ибрахим је до тог доба имао само једну на-

Св. Петри

Студия

кожиту жену, Чепеларку — Помакињу. Али младе робинје дражине та лепотом својом и он се рени да их потурчи и да их уне за жене. За ту свечаност позове све Чепеларце, и мухамеданце и хришћане. Мухамеданци се појакније сами а хришћани са женама. Да би угостио све присутне, Кара-Ибрахим заколе неколико волова и десетак оваца. При заглављеним звуцима тунана, зурла, кавала и песама започела је церемонија потурчивања. Неколико старијих жена мухамеданкиња узале су да пред свима присутнима подрежу вулуне на коси Маријиној. Она је плакала и говорила: „Не сеците ми косу, сеците ми главу“. Старије су Помакиње тешиле робинју и уверавале је да је мухамедова вера боља од хришћанске, а у исто време притисе и обред потурчивања. После подсецања косе, робинје легнуше на главу женски помашки оес са тенељукот. Робинја још јаче стаде залењати и плакати, смаче оес са главе, измуче се из руку Помакиња, сиђе хитро у дворнице, баци оес у корито код чесне и изази га у води и калу. Помакиње побу за нож, изграбе је за крета, повуку је уз степенце и одведу у велику собу. У то време Кара-Ибрахим ходаше је са погнутом главом по тој соби и убрано пуштао димове из чибукса. Кад виде да старије Помакиње вуку робинју, он рече: „Почекајте, не присилавајте је. Јако јој је, али ће се привићи. Полако, полако... Вера се лако не мења!“

После потурчивања старије девојке дошао је ред и на млаву — леву Силвану. Изведоме и њу у велику одају и старије Помакиње узеше наизма да и њену длаву косу реку. Но у тој тренутку зацие из једне одаје прва жена Кара-Ибрахимова Помакиња и рече му: „Хоћу да те молим, аго! Послушај ме, мила аго!“ — „Шта молиш, ханумо, кажу!“ одговори Кара-Ибрахим. — „Аго, хоћу да те молиш да не турчиш Силвану! Нека наи остане Силвана каурско девојче!“ Кара-Ибрахим сажо

главу, дубоко се зачмели и после неколико тренутака рече: „Хајде, нека је на твоју, ханумо! Теби поклањам Силвану!“

Тако поста Марија ханума Кара-Ибрахимова, а Силвана остаде код ње као хришћанка и као робљеница.

По то не трајаше дуго. На Чепеларе удари куга. Између других жртава од тог грозног бјача погину и жене Кара-Ибрахимове. Силвана се спасе да би постала последња и једина ханума Кара-Ибрахимова!“

Г. Дечев, класни учитељ, рођен у Чепелару, која и пише у „Родоски напредњак“ о овим догађајима, вели: „Сећам се агинице, Кара-Ибрахимове последње жене а некадашње робинје Силване. Ја бејах од 8—10 година а она стара погрбљена бабаца. Често долажахе у нашу кућу и ја се чуђах њеном говору. Кад запиташ најку, зашто агиница не говори као ми већ другаци? Најка одговараше: „Она је Српкиња — робинја, силе, зато тако говори.“ Сећам се још и како не баба-агиница јаловаше по глави и говораше мојој мајци да некака по-знина брата Ивана¹⁾ се којим се илацију растала код једне реке кад су је заробили.“

Робинја Силвана и њена другарица живеће су ронским животом у агни коначу. Кроз велике прозоре често су погледале, очима пуних суза, на хришћанску цркву, на весели народ и још даље тамо на северо-запад... на Србију.“

Сали-Чауш син Силванин прича и ове појединости: Његова мајка Силвана је родом из Андигонца а Марија је из Адуревих Кошова. Мајка Силванина звали се Марија, а браћа јој беху Милош и Милеко. Силванин отац знао се Путинк, зато што се на путу родио. Силвана је, длажући своје учинке, невала том приликом и често спомињала брата Ивана. Српкиња Марија, жена Кара-Ибрахимова, добила је турско име Фатме. Њени су синови и кћери цоврали, али ушлци и данас живе. Силвана је добила турско име Емлина, а синови њени јесу: Сава-Мустафа, који је умро, Сали-Чауш и Илеу-Чауш. Кћери су Силванине Атије и Хава. Сали-Чауш прича да му је мајка умрла добро да лечи, а то је све научила од мужа Кара-Ибрахима. Сали-Чауш је служио дванаест година војску и пропутовао је за то време много, врло много. Био је у Кривској Војни са још једним Помаком, Чепеларцем, који је служио у турској војној музици. Видех и њега овои приликом и причаме ми много о тадашњој турској војној музици. Родитељи Сали-Чаушеви добили су само једно писмо од свих на дванаест година. Кад се вратио из војске, оца није знао, јер му беше умро, а мајка Силвана није га познала. Кад јој се син казао, пала је у несвест.

Кара-Ибрахим је био велика сила у то време. Био је неко време као начелник неколиких округа на северу Бугарске, а највише је био господар синх Родола. На своје хату, кога му је Султан поклонио, предао је неуроходан крај од Чепелара до Пловдива. Но он је оставио жалосне успонене у Чепелару и околани. Чак се прича, да је он и оца Силванина убио. То је било овако: Отац Силванин Путинк дуго је тражио своју кћер, а кад је дознао да је у Чепелару, он се усуди и дође. Ту буде дочекан од кћери и зета. Кад је други пут дошао, он се договори са ћерком да бегну. Кара-Ибрахим дозна за ову њихову намеру и тачно свине да људе да их проведу и неспрате. Истим људима беше на-

¹⁾ Сали-Чауш мисли да је онај Иван одомац у Цариград.

редом да ubију она Смиљанина, што ова и учинише. Смиљанина је тек после годину дана сазнала о овојо.

Смиљанин није забрављивао да чини милостиву и да у преху шаље тамјан и свеће, што је она сваког празника до сврти чинила.

Мој повратак преко Станимаке.

Имао би се много штошта писати о овим планинама и њиховим становницима, али то ће учинити познатији од мене Ја нах што ово писах учиних усвојено ради на овај дини крај и да бих се колико-тако одужио својим пријатељима и познаницима који ме за све време мога боравка братски предустраше. Нека ми је од срца хвала!

Вреко протиче и ја морам да се враћам. Мој ће ме колега испратити до Пловдива, као што ме је и дочекао. Путоваћемо до Хвојна истих путех, а одатле све доу Ченеларске Реке преко Станимаке на у Пловдив.

Уочи поласка спремише се што је за пут потребно. Са пријатељима проведосмо до неко доба ноћ, а у јутру 1. августа око 6. часова у име Божије кретошмо. Многи пријатељи и познаници изиђоше и испратисе нас до на крај села где и фотограф чекаше да сниме наш караван. Кад и то би, опростисмо се и продужисмо пут, нас тројица на казана а кириџије помина. У Хвојну ручасмо код познаника воденичара чија је воденица и излазица на средини између Хвојна и Ченеларског, на Ченеларској реци. Око једног сата продужисмо пут и то сад све реком. Тон приликом видех мали делћ (око пола километра) пројектованог насипа. Тај делћ беше потпуно готов и беше ил објала као што пре пут не беше такав. Ја неку више описати тешкоће пута да не бих тине био досадан, али могу рећи да је пут много гори, заморија и опаснији него што је био до сада. Такав је све до манастира Бачковског. Путех смо прошли поред Нареченске Бање, Наречен-Села, поред два бодна хапа усављена у планини као у цустини, Бачковског Манастира, Бачкова, Асенова Града и Станимаке.

Нареченска Бања је место са две-три обичне кућине и са једним купатилом од слабе граде и дасака. Бања је топла и сувиоројата. Кад буде насип готов и значај ове бање биће већи.

Село Наречен је доста велико, али веома сиромашно. Читав сат даље од тог села нађосмо на два хапа, путничке каване, у сваког погледу тако бедне да сличних у веку не видех. У њима осим млека и хлеба ништа не можеш добити и тако су усављени да је страшно у њима запошљити. Од овог места поче већ и да се сирева. На путу најлакшесмо још само на нећу у којима се пече креч за прављење насипа који се у тој крају у велико ради. Страна којом ил њасмо беше мрачна а супротна беше месепом објасна. Око 10 сати увече стигосмо у Бачковски Манастир и то опет неким најпретнијим путем да сам ја готово као луд пузио у страху по мрак у брдо, проклињући све преке путеве у свету. То беше најстрашнији тренутак у моме веку, па чак страшнији и од онога када сам се као дете у Морави давко. Свест не готово надале. Назад не могу, напред не могу, јер беше тако страшно да ное климаху напие. Окренути се нисам смео, јер бих у бездан, те нилећи и рукама и потама једва се мисех. Преда мном се указиваху огромне зидине и води са свих страна дишно журбине. Сан задану настрадах од одахнен и да пре-

бадим колега што не ме води главнијим путем, ма још делу ноћ до манастира путовали. Али моја дуња убрзо пређе, јер у погутама силних транспирато огромно здаше које више личаше на казан град него ли на манастирски конак. Из једног зида падаше вода и отицаше даље све охладани олутинија. Куписмо на велика врата и сад се казасмо — отворисе нах. То је најдешни и најбогатији манастир у целој Бугарекој. Стар је 900—1000 год. Задужбина је не свој пријаци Цара Асена или Александра Комнена. До пре 5 година био је у грчким рукама, а од тада пређе Бугариња. Каку да су сви историјски докучени из овог манастира покрдени или ушропашени од Грка. Ја се даље и не упунтам у његову прошлост, већ хитам да лево вечеран и најам одлично манастирско вино, па да спавам. Али опет, па да инајаско леуо собу и постави, не можасмо спавати читаве ноћи због проклетих буба. Но кад устасмох, бејаш очаран сви што видех. Дворште поплочано и просечено неколиким квајалима којима стално журби планинска вода што је спроведена испод самих кућина. Са свих страна је конак а у средини дивна пркша, сва од камена, из које о једне стране бјеје на два часа јасна вода. Одмах преко од чесме, у црквеном зиду направљене, друга је чесма у самом конаку. Али још је лешији изглед кад изиђосмо из манастира и кад бацих поглед на околину манастирску. Са свају страна је манастирски виноград, а даље се уздику камените стене обрабле горож. С друге стране од манастира је Ченеларска Река, а на јој велитанствено Бачковски мост. Поред све хвале овог ремек-дела једног сељака предузетача, никак је овај каменит мост баш онога лета направео, јер Ченеларској Реци тешко је угудити. Одмах стотину метара ниже манастира велики је водонат од десетак метара висине, мало даље од водопадa романтична мекана. Овај крај заиста је прави рај и цар Асен није имао ни мало крај укуе. Ја мислих да сам онде видео оно што је најлепше у Бугарекој, а што је природа, удружена са ујом човечијом, могла дати.

Кад смо продужили пут, који је одаде до Станимаке удешен и за кола, српстоско човор мазги које Бачковчани тољаху на нашу. Од манастира па до Станимаке пут је такође рохантичан, али са више пштомине. Бачково је велико и дивно село.

После два сата путовања дођосмо на Асенов Град, од кога је највеће огуљана Асенова Пркша. Колега ме мољаше да идемо у преху која, изгледа, само што се није сурвала у бездан, јер је на такој каменој чуци. Ја не хтедох, па да ми беше жао што то не учиних. Али, право да кажем, нисам смео да се пењем на тај чвор од стена. Пркша се види и из Станимаке и потпуно је отупана.

Одах после преласка била, на коме је с једне стране Асенов Град, путе пред нашим очима Станимака и Марица у даљини са својом огромном равнином.

Станимака је на самом уласку у Родопске нисје и може се рећи да је један део већ у клисури а други у равници. То је град са 14 хиљада душа већини Грка. Главни је занимање виноградарство и сивларство. Град је прљав, са ураним уздицама, али са напредном околином и по лепоти и по плодотворности. Сва је околина Станимаке напичана виноградима који се у равници протежу по читав сат, а по виноградима је небројено дугоких дрвета која су сасечена да би при врху пуштала лево гране са широким лишћем за нехрану сивлевих буба.

У Станимак сјао доручковали и нили јаврено вино,
а у Пловдиву сјао ручали. Ниси од Станимаке до Плов-
дива је исто онако равни и правилни као што је у Бечу
н.пр. главна стаза у Пратеру која води до Lustschloss-a.
Тако је прав, да се од Станимаке може Пловдив ви-
дети, а израђен је, како напоменућу, као главне стазе у

Бечком Пратеру. Далеко путујући за Пловдив, пружају,
се и с једне и с друге стране Станимачка вијеногради,
неку којима су и виногради Бачковског Манастира. У
путу до Пловдива још су две приличне мекане за од-
марана од ужасне врућине која у равници влада. У
Пловдив стигосмо баш у подне.¹⁾

Влад. Р. Ђорђевић

Нави́ре ноћ

Ми́ршине скоро разорана груда,
Месец над селом високо се светли,
Певају прии предмечерњи петли,
Планетно небо звездама се кисти,
Изнад планина пече тихо мила,
Двојница мека у потесу цвили:
Нави́ре ноћ!...

Друмом што води с ливада и њива,
Чује се песма и кикот и арина,
Весела младост жагори и нева, —
Колечке лаке заморено шкрите,
Под ћерџеликом млада снага брета,
На раскришима чврљају деца,
Нави́ре ноћ!...

Чују се знојна уморених стада,
Говеда сита из далмине ричу,
За њом чобанчад безбрижно ђурличу,
Хитају дома. О, то је већ касно!
На доњу луна бакрача и копа,
Редуше хитре журе са ђернова,
Нави́ре ноћ.

Младеновић.

Милорад М. Петровић

СИД

Трагедија у пет чинова, написао П. Корнеј, с француског превео Н. Марјановић

(сценска)

ПЕТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Дон Родриго. Химена

Химена

Родриго, сред дана? Откуд тако скелм?
Иди, чајт ми каљаш молећи ти велики.

Дон Родриго

Идем по смрт, гвспо, и крочих вам ногом
Пре смрти последње да вам кажем збогом.
Не сме перна љубав да се у гроб свалл
Пре но што се зато нама не захвали.

Химена

Ти хоћем да укреш!

Дон Родриго

Таквој срећи јуриш,

Да вашену гневу свој живот похуриш.

Химена

Ти хоћем да укреш? Зар је страхан тако
Дон Санчо твој срцу што не клоне лако?

¹⁾ Јуна месеца 1905. године добио сам колики од колега г. Алек-
сија Владимировића Шулговског, бугарског учитеља књиже у
вештају, да код њега у Чевелару (Средњи Родопи) проводи велики
виколски одмор. Овом пријатељском колизу ја сам се радо одазвао
и крајем јуна месеца већ сам преко Софије и Пловдива отпутовао
у Чевеларе, где у пријатељској атмосфери и мећ добрим људима проводио
неке од месец дана. Том приликом бележио сам шта ми се учинило
вредно и тако постадило ове моје белешке. Г. Шулговски не је у
Пловдиву дочекао, у Чевелару лево упусто и снет до Пловдива
испратио. Нека му је и оном приликом срдачна хвала за госто-
пријемству и пријатељској љубави!

Влад. Р. Ђорђевић.

Откуда ти та слабост? Шта то њега јачи?
Полазак Родриго зар смрт да му значи;
Тај што мог се оца и Маура не боји
Зар против дон-Санча очајан да стоји?
Тако ли та храброст у невољи клону!

Дон Родриго

Хитам не на двојој, већ по казну ону;
И дубан ми неће у одбрану жића,
Кад ми смрт тражите, покренути бића.
Храблости сам старе, ала нисам дразак
Да оног сачувам који нам је мразак;
И већ она ноћ би видела смрт моју,
Да се борих само за ствар лично своју;
Ал' бранећи краља и земаљу где даним,
Издајство би било да их слабо браним,
И, на како мало свој живот да цених,
Издајничком скрићу ипак га не сионих.
Сад, кад својом судбом само се занимам,
Ви ми смрт тражите, ја пресуду примам;
Освету нам сробе туђој руци даме,
Ја и не заслужих упрети од наше:
Не бранећ се, даћу да ми крицу лије;
Ја ценим онога што се за нас бије;
И, замишљајући да сте ви то сами,
Јер ваша част њега на ордује намам,
Нудућу му груди с речима: догуци!
Поштујући вашу у његовој руци.

Химена

Ако бедна духност жестицама оним
Хтеде да те храброг, мило себе, тоним,
И тражи ти строго од дубани саке
Да том отпор не даш што се бори за ме,
Сети се, заслепљен том дубавном страсти,
Да ти се живота тиче кб и части,
И, ја да Родриго пре је био славан,
Такву смрт држаће за пораз му јаван.
Дража и од мене и од свега твога,
Јер је ти окласи краљу оца мога,
Тебе част нагон да, и мило себе,
Одречеш се наде да добијеш тебе.
Ал' видим да мало на све ово гледиш,
Када и без боја даш да се победиш!
Зашто се врлина твоја сад колеба?
Што је пре имаше, а сад не, кад треба?
Шта, зар ти си храбар тек да врећаш мене?
А, кад тога нема, зар ти храброст вене?
И зар ти, што оца свирено ми косиш,
Победник, над собом победника носиш?
Иди, врати а' нећеш, тад да гоним тебе,
А част своју брани, ако нећеш себе.

Дон Родриго

После смрти гроза, пораза Маура,
Шта ће то још славу већу да ми ствара?

Око одбране ми мртка су ми дела;
Зна се да одважност на све ми је смела,
Храброст ми све може, и да сад на свету
Више негошта ја волим част клету.
Не, на шта мислиш, у борби на жети,
Не грозећи слави, Родриго ће мрети,
Некривљен да чине о храброст се коса,
Нит' ће да побеђен победника носе.
Рећи ће свет само: „Он дубља Химену,
„И пре на смрт претио по на мртву њену;
„Покори се судби, што му драгу дражи
„Да и смрт свирено саму му потражи.
„Хтеда му је главу, и, да јој одрече,
„Мислио би тиме да кривцу стече.
„Изгуби јој дубав да образ освети;
„А, да свети драгу, даде живот клети,
„Претпостављајући, мило лепу наду,
„Част своју Химени, и смрт за њу младићу“.
Тако смрт већ сирачи у овоже боју,
Већ, шта више, славу и увећа моју;
И смрт задовољна част ће да ми прати:
Ја вам саже ногам задовоље дати.

Химена

Пошто, да те свирече да идем упрети,
Суваше су слаба част и живот клети,
Тако ти, Родриго, дубави ми, гледај
Да се жив повратиш, и Сачу ме не дај.
Бори се да речи разрешим ме грубих,
Што ме овом дају ког никада не дубих.
Шта још да ти кажем? Иди да се браниш,
Да мене ућутим и дужност сахраним;
И, ако ми дубав драга ти је цена,
Буди победилац — твоја је Химена.
Збогом. Већ црвеним с тога чем се надам.

ДРУГА ПОЈАВА

Дон Родриго, сак

Зар има душмана које да не свладам?
Дај Кастиљјанце, Наваре и Мауре,
И нек сваки јунак из Шпаније навре;
Нек се једине у војску на делу,
Па нек пођу тако на руку ми смелу;
Подигнувши силу против слатког нала,
Ти неће успети да ми се он свлада.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Кралевића

Зар још да те слушах, што ваље рођења,
Што ми дубав корини?
И тебе, дубави, нупа усхићена,
Што ми против гордог тиранина збориш?
Шта ћеш ти да твориш
Чиј се јад не мена?
Родриго, већ храброст до мене те виси;

Општински дом у Љубљани

Ал', ми да си храбар, краљев сини ти ниси,
Некипљосна судбо што раздвајах ружно

Желу ми од части!

Зар избор од мука, што ми море тужно
И љубав и срце, не може се снасти?

Како ћу без власти

Питати се судно,

Док, Боже, не жогнем, све без игра благог,
Ни да агаси љубав, ни да прими драгог?
Много се колебах; избора не знаде

Ум корети собом:

Ма да сам пореклом из владара наде,
Живела бих дична, Родриго, са тобом;

Два ти краља робом

Краљем те л' не граде?

И то име Сид ти, да се крунином надах,
Зар не хаже јасно над којима владах?

Достојан је мене; ал' је дар Хињени,

С ког ми пронаст прети.

Као да сврт оца она мало цени,
Јер га рад дужности, и нерадо свети:

Сврт ће ми донети

Срећни дани жени,

Јер допустити судба, тек да казни жене,
Да, и кад се ирзе, љубав ми не вене.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Краљевљика. Леонора

Краљевљика

Шта ћеш, Леонора?

Леонора

Да честитам вама
Мир што те љубави спасава нас нама.

Краљевљика

Откуд мир у јаду понајвећем може?

Леонора

Живи ли од наде, љубав и мир с њоме,
Родриго нам неће љубав да дочара:
Знасте му за двобој што Хињена ствара;
Ил' да њу испроси, ил' ту сврт га спречи,
Ваш ће над упрети да вам ум излечи.

Краљевљика

Ах, то још да буде!

Леонора

Шта боље инаде?

Краљевљика

Ал', пре, какве можех линити ме наде?
Бори л' се Родриго са обвезом коме,
Ако ми је дејство покварити томе;
Љубав што све нове муке ми замисла
Учиће да ум ми лукавства измишља.

Леонора

Шта ми ви можете, кад већ ни сврт сама
Хињенина оца љубав ми не слама?
Јер Хињена јасно понашањем збори
Да јој те гоњење баш крхља не твори.
Она бој добија, и тог ће да гледи
Одмах као мужа који ту победи.
За освету она не шаје јунака
Са прошлешћу славном и за то јој јака;
Дол Саячо је доста, и изабра њега,
Што први пут диже сад оружје свега:
Невициног га боју воли рад свог спаса;
Она непа забне, а он нема гласа;
И тај избор брз јој неће да заглади
Где ту борбу тражи тек дужности ради,
Што ће јој Родриго победу да шири,
А њој да допусти да се једном смири.

Краљевљика

Видим, па ипак ми не смета Хињена
Да ја обожава победника њена.
Шта ћу, залубљена, кад ме прође срећа?

Леонора

Краљевско порекло нек нас боље сећа;
Драг вам је поданик, Бог дугује краља.

Краљевљика

Други ми се предмет љубаву поклања.
Родриго ко владаћу није ми не гове;
Не, тако га више срце ми не зове:

Храброг Онда дубим, великог јунака,
Који је господар од два краља јака.
Свадакму се ипак не што за смет парим,
Већ да тако лезу љубав не покварим;
И, кад би му нешто чак и крупу дао,
Не узех му натраг дар што није мали.
Пошто сад извесност победу му прати,
Још једном Химена на дар љу га дати.
И ти, која гледам бол са којим дочех,
Види где сиршаван као што и почех.

ПЕТА ПОЈАВА

Химена. Елира.

Химена

Елира, шта натиш, жаљена сам вредна!
Ја се само падам и све трпим бедна.
Свака ме жуд гони да и за њу кажем;
Ја не жалим ништа а да се не кажем!
За мене двојица побије се саде;
Успеси најбољи родиће ми јаде;
И, ма да ми усуд наклон је примећен,
Драги ми је мртав, на' отац песнећен.

Елира

Свакако судбина болша нам се груба;
Ил' сте осећени, ил' Родригу љуба:
И на шта судбина још да вама прати,
Ил' ће вам част снасти, ил' вам жужа дати.

Химена

Шта, зар предмет крвље, ил' гнева на лицу,
Родригова, или очена убицу!
Свакако бих мужу у руке се свила
Што га још крв жрла која ми је мила.
У сваком случају стрени душа моја;
Више не смрт сама плаши ме крај боја:
Одлази, освете, с љубављу у лету,
Нисте на ви слатки по ту цену клету!
И ти, покретачу уреднице судбе,
Дај нек у тој боју бесплодне су труде,
Да победник није, нит' хо пак побеђен.

Елира

Тад вам не би био клети јад уштећен,
Тај бој би вам души пови јад задао,
Ако вам допусти да тражите право,
Да увек из гнева гордога и наог
Гонеша тражите смрт својега драгог.
Боље, госпо, храброст да му се упути
Крупосати главу, а нас да уђути,
Да нам закон борбе лини јади грџа,
А краљ нас примора на покорност жџа.

Химена

Мислиш ли, победи л', предаћу се илака?
Велик је губитак, а дужност је јака;

И нит' закон борбе, нити воља краља,
Њим глас не уђука што ми се помажа.
Он може Дон-Санча победити лако,
Ал' част Химени не слада с њим тако;
И, на шта му владар за победу дао,
Безброј му дупмана мој понос би слао.

Елира

Стрепите, поносу за казну и претњу,
Да и небо најзад не трпи вам светљу.
Шта, нећете опет срећу вам са слашћу
Да можете од сад љутати са чашћу!
Шта вам хоће дужност? Куд је илау наде?
Смрт ће драгонова да вам она даде?
Зар вам није доста с несрећана овим?
Нов ћете губитак с боловика пожим?
Идите, због људи и ушоретна наог
Ви не заслужите нахенепог драгог;
И правични гнев ће небо да вам прати,
Те, сирћу му, Санча за мужа вам дати.

Химена

Доста је, Елира, ове беде моје;
Нек не удвајају њу те речи твоје;
Избегавашу их, колико већ могу,
Ма да за Родрига сад се молим Богу.
Не што луда љубав мене нему хвати,
Већ што, буде л' сладаан, Санчова љу бити.
Ко издајник жеде овај страх ми ходи.
Јадница, шта видиш? Ах, све се већ згоди.

ШЕСТА ПОЈАВА

Дон Санчо. Химена. Елира.

Дон Санчо

Мач пред ноге, госпо, тај љу да вам предаи...

Химена

Родриговим крљу још га влакног гледам!
Зар си, издајниче, и приђи ми моћ,
Пошто оног уби што га љубави много?
Љубави, кинђа, плашљива не бивај;
Отац је освећен, више се не скривај.
Удар ити којим част заштити своју,
Љубав, сред очаја, ослободи моју.

Дон Санчо

Да сте ви мирнија...

Химена

Да ми збориш даље,
Убиличе јунака ком ме срце шаље!
Иди, издајниче си: такав јунак саде
Зар од противника оваквога паде!
Ниси не достојан, не надај се на ме,
Место да не светим, смрт донесе за ме.

СЛОВЕНАЧКО ЗЕМАЉСКО ПОЗОРИШТЕ У ЛУБЛАНИ

Дон Санчо

Какав чудан пријед, место да се чујем...

Химена

Зар ли смрт његову да ти хвалу снујем,
Да причаш бестидно тај свој храбри почиј,
Његову несрећу; и мој цео злочин!

СЕДМА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Диего. Дон Санчо. Дон Алонзо.
Химена. Елира.

Химена

Неће ништо, сире, потребе ми бити
Да кријем што залуд гледала сам скривти.
Љубавах, ви то знате; ал', да оца светим,
Хтох да драги сарши са животом клетим.
Ваше величанство видело је таде
Како моја љубав пред дужином паде.
Ал' Родриго умре, и та смрт ми служи
Да префем, душманка, у драгу што тузи.
Оног што ме роди бех освету дужна,
А сад љубави ми дугијем плач, тужна.
Тај успех Дон-Санчоу гони ме укрети,
А ја сам награда том кога ћу клети!
Сире, ако краљ се сажаљати хоће,
Липште ме, молим, те законске збоје,
За победу, с које све ми драго мене,
Даћу му ишање; нег остани мене
Да у манастиру са сузама благим
Непрестано тужиш за оцем и драгим.

Дон Диего

Она љуби, сире, већ ко грех не гледи
Да праведну љубав јавно исповеди.

Дон Фернанд

Твој драган, Химена, не умре, већ живи,
Дон-Санчо, побеђен, носи ти глас крајни.

Дон Санчо

Сире, нехотно је свара репност која.
Дођох да јој јавим исход нашег боја.
Онај врли ратник што јој љубав стече,
„Не бој се“, одузев оружје ми, рече;
„Волим да победа извесни ми није;
„По крв посвећена Химена да лије;
„Ал', како ми дужност пред краља је доња,
„Ти ћеш јој, за мене, све јавити ноћи,
„Нек се с твоје стране мач јој дати стара.“
Сире, ја јој дођох; околност је свара:
Мишља да се враћау по победу цену,
И твев тад изаде намах љубав њену
С таквим нестрпљењем и заносом пустиа
Да ја и не добих маха да заустим.
Па ипак сам срећан, ја да сам побеђен,
И бескрајно губим, до срца поврећен;
Ипак овај пораз мене очарана
Што љубави мене успех удеишава.

Дон Фернанд

Не првенци, херци, због љубави оне,
Нити за њу тражи околине нове;
Остави се сада бескорисног грама,
Твоја част се спасе, ко и дужност сама;
Отац је осветен, а, да се освети,
Често ти Родригу опасномљу прети.
Нешто друго хоће сад небо од тебе;
Томко за њ чиниш, хајде што за себе,

И не противи се законисти тојој:
Ево драгог мужа и по вољи твојој:

ОСМА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Аријас. Дон Родриго.
Дон Алонсо. Дон Санчо. Краљевљана. Химена.
Десенора. Визира.

Краљевљана

Нек једном, Химена, стану сузе твоје,
Победника прими од прицезе своје.

Дон Родриго

Допустите, сире, у штовању еноме
Да се сада бацни к погама, пред ноге.
По плен не долазим, на њега у праву,
Већ да опет своју понудим вам главу,
Душа се сад, гбено, не користи моја
Ни краљевом вољом, ни исходом боја.
Ако вам за оца јоште није доста,
Реците шта нени још чинити оста.
Треба л' да се сада још с хиљадом борим,
И до крај света јунаштва да творим,
Да, сам нападнувши, сву војску застрашим,
Те и баснословну славу да прекашим?
Ако може злочини пајад да се збрише,
Све ћу предузети, свршити још више.
Ал', ако част горда, рањена до жица,
Не смири се друге до ли крваву крица,
Нек поћ лудска на ме од вас се не жаме,
Ево моје главе, светите се сами.
Ви тек непобедног победити свете,
Јер је немогуће да вас други свете.
Ал' нек самрт казна довољна је за ме,
Нек вам не пишцезе успонена на не;
И, кад моја смрт ће да вам част заглади,
Нек сећањем на ме од вас се награди,
И реците каткад кад би вас јад свео:
„Да не ле дубинаше, и сад би жив био.“

Химена

Устани, Родриго. Да вам, сире, речем,
И сувише рекох да вам то одречем;
Родриго вриљом мржњу ми не рађа,

И, кад краљ то хоће, нек му се угађа.
Ал' бисте л', на како, рекли ми суд ледаш,
Гледали очима и такав брак један,
И, кад моју дужност нагоните на то,
Да л' с тим и сна правда славе вам се за то?
Ако се Родриго земљи нуджан гради,
Зар ја да наградиш што он за вас ради,
Корени се вечно са учина мога
Што руке утоних у крв оца свота?

Дон Фернанд

Вреке доста често оправдава почин
Који из почетка налице на злочин.
Родриго те доби, и припадах њему,
Ал', на да му храброст доби те у свену,
Морам да ти части душакан се гради,
Само да победу одмах му наградиш.
Овај брак одложен није мимо закон
Што му кад тад тебе наменеће након.
За годину сузе усахнуће твоје.
Међутим, Родриго нека води боје.
Повоно на обали нашој Мауре сатре,
Њихов смер уништи и напоре затре,
Нек кроз њину земљу сада бој пронесе,
Брећући ни војску, пустош јој донесе.
Нека им се ужас од Сиде помаже!
Зваху те господар, и би те за краља.
Ал', на како славан, не служи не илако;
Врати ми се опет вреднија је јако;
И гледај јунаштво даи своју цену
Тако да ти с диком пружим руку нену.

Дон Родриго

Да примиш Химену и да важа годим,
Зар има тежкоће да је здрав не бродим?
Ма кака да нмам без не зла да свладам,
Ипак сам сав срећан, сире, што се надам.

Дон Фернанд

Надај се на мене и у своју снагу,
Имајући за се већ и тако драгу,
И, да би је свески добио за себе,
Краљ, време и храброст нек ради за тебе.

Под бокорима снежнога јасмина
Лежим и позу склопио сам очи;
И док се мека свуд распеће тина,
Ја пијем мирис што се на ме точи
Под бокорима снежнога јасмина.

Ја жудим неком, али не знам коме,
И душом пловим кроз ту несечину.
Млечни се арани кроз бусење леме,
И ту на мојим, на прсима тину.
Ја жудим неком, али не знам коме.

Ја дубио бих, преклињ'о и плако,
Ко ноћни лептир око младог цветка....
О ашито су ми груди уске тако,
Као славују тескобна крлетка? —
Ја дубио бих, преклињ'о и плако.

Зашуми, ко дах мириснога крива,
Загрли њен глас у модрој висини —
И гнурајућ се сред пјаних милина,
Титрај се с њиме, стопи, ах — и агнини,
Ко дави дрхтај мириснога крива....

Вељко Петровић

Податци за историју Београда

Од 1717.—1739. године, по архивским и другим изворима

АДРЕСНО
Тодор Стефановић Вилковић

(наставак)

II.

Установљење Српске Администрације

Пожаревачки Миром који је закључен 21. (10) јула 1778. између зараћених и заинтересованих сила, дошле су дотле турске земље Тамишки Банат, Србија, још један део Босне и тако звана Мала Влашка до реке Олта сасвим под власт римско-немачког цара и његових законских наследника.¹⁾

¹⁾ Пожаревачки Мир закључен је између цара и Млетачке Републике с једне и Порте с друге стране, а присуствовали су закључеку жиро представници сила посредничке, Енглеске и Холандије. Порта је морала Цару уступити Банат, који је држала у својим рукама још од Карловачког Мира, северни део Србије са Београдом, један део Мале Влашке до реке Олта и неколико босанских острва на реци Уни. Сви тога морало је Порта закључити са царем, у који се уговором о миру, нарочито уговор о трговини и цалоу, који у главном још и данас важи, и ако је у неким детаљима измењен. Веновија је, истина, том кривацом изгубила Мореју и Египат, али је зато у закључку добила острва Јонско и неколико утврђених престаништа на обалима Јадранског Мора у Далмацији и Албанији.

Привремено стање, у коме се до тога доба налажаху ове ново задобивене провинције, морало је дакле престати.

Према тадашњим политичким и државоуправним приликама у монархији, која није била ни хомогена ни централизована, нарочито према компликованим односима између Беча и Угарске и између Угарске и неких њених делова, овај је посао био врло тежак и захвањао је велике бриге не само принцу Јевђенију и највишим управним властима, него и цару.

Још пре закључења Пекаревачког Мира тражила је Угарска да се Банат и Србија, као некада саставни делови круне Св. Стевана, присеједине угарској краљевини²⁾. Овај захтев од стране Угарске поновљен је неколико пута и после закључења поменутог мира. Али је већ одмах у почетку цар одлучио, да се сви ови захтеви један пут за свагда категорички одбију, пошто је жеза

²⁾ Н. К. В. 1718. Prot. Reg. fol. 673.

негова да се ове провинције, које су заузеле победоносним оружјем његове војске, сматрају као његова својина. Према томе је Србија била *domanium regium*, па је то остало и даље све до краја царске владавине, поред свих њихора који су чинили од стране угарских власти, да се овај положај задовбених земаља намени у корист угарских захтева.³⁾

Првиц Јефенције, коме је нарочито било стало до тога, да у новоосвојеним земљама заведе војничку управу и да од њих створи јак бедем с једне стране против изненадних напада Турака, није могао допустити да се Србија, Банат, Мала Влашка и аустријски део Војне предаду Мађарима, који су се — у колико се то односи на Тамишки Банат — с правом позивали на историјску прошлост. Под изговором да је историјски континуитет прекинут услед турскога освојења и да је ове земље оружаном руком задовоно цар, чије је дакле право задовољно неспорно, а и под изговором, да се мађарски народ, т.ј. ерски народ не би могао слагати са мађарским народом, решено је у начелу да задовбене провинције (*neoaquisitische Länder*) и на даље остану под управом Бечких државскарија са засебним администрацијама.⁴⁾

Врховна управа над новоосвојеним земљама, на и над Србијом, била је уредерсана у Дворском Ратном Савету и у Дворском Канцеларном Већу у Бечу. Дворски Ратни Савет био је, дубоко, претежнији, нарочито све докле док је више управљао принц Јефенције. Савим је дакле разумљиво, да је између једнога и другог већа, која су свако на своју руку издавала наредбе било војним било цивилним властима, морало доћи до земљних сукоба и разликарица већ у самом почетку њиховог режима.

У начели да се овакви сукобики и несугласицаи, нарочито гада при уређењу управе у Србији, за времена на пут етане, принц Јефенције је предложио цару да

³⁾ Н. К. К. 1718. Савезиште Дворског Ратног Савета прикуц Јефенције, који се тада бавио у Београду, којим му се стопао да изајма да је цар, после конзервације која је под његовим предлозиством одржана 25. јуна (дакле пре падавања мира), изговорио да захтев Угарског Дворског Канцеларијског односно историографског Србије Угарског остине и изворно, којима и Н. К. и Конзервација подлазе да је захтев Угарског Дворског Канцеларијског и неистинит (*enthaltend und unbegründet*). У овомом цар је рече да овако захтев једва да сачека на *primo limine obijae*.

⁴⁾ Ово гледиште, које се ни пре ни после није више мењало, добило је израза у инструкцијама за Ормуку и у инструкцијама за Теловарског Администрацију, које су се од тада имале према још раније. У овој инструкцији, у којој се одмах на узводном месту говори о провинцији на којима се остали харека крајина, нарочито се каже, да Администрација и остали власти треба изјави да пожу на уму „welcher massen Ihre Kayserl. Mayestat hat sich und Dero Durchlauchtigste Regierung nachfolger auf beständig, auch unveränderlich und ersichtlich allgerügigst resolvirt hiitten, dass diese neuerbete Lande nun und künftigen weitwogen Zeiten für ein absolutum inalienabiles domanium vel peculium regionis gehalten, tractirt und reservirt seyn und bleiben.“ B. F. A. „Serbien“, Fasc. 15.573. Поред овог тога тражио је 1722. год. Угарски Собор (Landtag) напоре инкорпорацију неоквистичких земаља, али је Дворски Ратни Савет одговорио да не може Н. В. савезовати да усвоји овај предлог, пошто у новоосвојеним земљама стању војног Срби, који не дола да буду под угарском управом, и што би био узруто и цинично од оних земаља створити брајеру између Угарске и Турске из политичких разлога. Н. К. К. 1723. јан. Екр. 419.

се образлаже нарочита комисија од једног и другог већа да уређење задовбених земаља. Решењем царским од 18. априла 1719. год. образована је ова комисија па је одмах и приступила послу за који је била одређена.⁵⁾

Ово ново уређење ерске управе одговарало је потпуно политичко-административно уређењу Баната који је још од 3. септембра 1718. имао своју сталну управу, такозвану Администрацију, на врху које бејаше чинили генерал *граф Флоримонд Мерси*, који је у оно доба важио као реформаторски и административни таленат.

Према овом банатском или темишварском уређењу била је и у Србији централна управа такозвана Администрација... (*Serbische Administration*). Њезин шеф знао се презеде администрације и био је ограничен у своје деловању. Он није могао ништа без знања и одобрења целе Администрације учинити. Све што је год налагало пред њу, на ма то долазило из земаља или од обе централне установе у Бечу, она је имала да решава јединогласно, а ако се није могла постићи јединогласност, онда је одвојено ишле слато једној од две највиших инстанција — Дворском Канцеларном Већу или Дворском Ратном Савету, према томе, да ли је цивилни или војни чиновник онај који се одлаја.

Председник Администрације био је у преници са једним и са другим Дворским Већем и обраћао се њима, и то како је кад требало, час једном час другом. Ову кореспонденцију вршио је он у име Администрације, а само кад се тицало спољне политике, т.ј. односа са Турцима, он се непосредно и само у своје име обраћао Дворским Већима. Све пак важније одлуке, за које је имало имати одобрење највиших власти, слаће су у дупликуatu Дворском Канцеларном Већу и Дворском Ратном Савету, јер је и једна и друга власт у Администрацији била заступљена са 2—3 своја члана.

А да би се омогућило што брже експедиције акта и да би било јединства и континуитета у овомом администровању, био је и један парламентарни одбор од чланова оба Већа, који је имао да води брзгу о новоизадовбеним крајинама. У надлежност овога одбора, која је имао назив *Subdelegatio* или *Commissio in Neoaquisiticiis*, долазила је не само Србија, већ и све остале новоизадовбене провинције.

Али ова субделегација није имала карактер нарочите, независне власти, па није могла ни кореспондирати непосредно са Администрацијом у Београду. Она је своје закључке саопштавала једном или другом дворском надлештву и она су својим путем извештавала Администрацију о решенима заједничког одбора. И ако је дакле „неоквистичка субделегација“ била једна прета тајног савета, чија су решења била више информативне природе, а обавеза само за Дворски Ратни Савет и за Дворско

⁵⁾ Она је комисија 3. августа 1719. држала прву своју седницу под председанством принца Јефенције, а присуствовали су као чинови грађани Штархемберг и Валден. На овој конзервацији је решено да оба Већа водите пројекат за уставомогу Администрацију у Србији и то је и учињено.

Ј. ПРЕНИЦА

ПОСЛАДБА УТЕХА

Камерално Веће зато су ипак већана и закључци овога одбора били од пресудног значаја за политичку и административну управу Србије. Чести сукоби између појничких и камералних власти и њихових органа у Србији, на чак и учешће неуслагласне и размирице између Дворског Ратног Савета и Дворског Камералног Већа у Бечу, из којих се доцније изродиле чак и озбиљне и на земљу и њену управу судбоносни коњице, стањали су „неоаквиритичну субделегацију“ у више прилика у положај да буде суђај у овим размирицама и да их својом одовом реше било у интересу једне било у интересу, друге заинтересоване стране.

Нема сувише да је занисео о установи једног надлештва, искључно за послове неакувиритичне, била здрава, али је неки извршење било непотпуно, на зато штетно. Да је у субделегацији, у којој је било и вредних и способних чланова, уступљено право надзорне власти или управног надлештва, али да је барем била оно што су много доцније под царицом Маријом Терезијом и под царем Леополдом II биле такзване Дворска Илирска Депутација или Илирска Дворска Канцеларија за српске послове, она би показала далеко већи успех, него што је имала у ствари. Борба, која се непрестано водила између једног и другог Дворског Већа, а која је, нарочито последњих година царске владавине, тако штетно утицала на јавне послове у Србији, не само што се избегла, него би се створила могућност да се образује јака и ауторитативна управа, у чијој би руци била концентрована сва власт.

Али, на жалост, начела којих су се племенци у ово доба придржавали ипак никада нису у прилог режину, у коме би се огледало јединство и ауторитет. На против, владин се гледало, да се, на и на штету владаоачу и на штету државе, створи земљиште за што већу поделу власти, како би једна другу контролисале и како се не би једна на рачун друге или на рачун царске власти осилала.

Овај принцип, колико ипак изгледа да је практичан, био је у овом случају кроз погрешан. Место да се вршила узajимна контрола и да је постигнута утак-

мица у што савесијем вршењу послова, зацарила се међусобна борба изазвана суверенишћу појединих надлештава која су имала утицај на управу и на ток административних послова. Уместо да је ауторитет државне власти јачао, он је у овом непрекидном међусобном трпењу све више падао, а са њиме је опадала и дисциплина.

Тако је то било у првојој управи у Бечу, па је тако било и са провинцијалним управама у Београду и у Темишвару.

Када је позало приступити установљењу дефинитивне управе у Србији, тада је онда Дворска Комора (Allgemeine Hofkammer) поднела била Пару предлог, по коме би се Управа над свим новозаодобеним земљама имала концентрисати у једном управном надлештву. Комора је у том циљу предлагала цару установљење једног општег намесништва или федералног гувернера за све новозаодобене крајеве са седиштем у Београду. Али цар, као обично, није се могао сагласити са овим принципом, који се противи Бечкој традицији, него је у августу 1719. решно да и Србија добије нарочиту управу, и то онакву каква је била Темишварска.

Она нова Управа, која се звала *Српска Администрација* или *Београдска Администрација*, ступила је у живот тек после царске одлуке од 7. септ. 1720., којом се федалмаршал принцу Александру Виртембершком, као новонаменованом председнику Српске Администрације, издају потребне инструкције: на који се начин ова управа има установити и којих се принципа федалмаршал има придржавати при својој послу.⁴⁾

У исто доба, кад је наменован за председника Администрације *принц Александар Виртембершки*, наменовали су и чланови коннице, и то од стране војске дотадашњи командант Београда, федалмаршал-лајтант *граф О. Дојер* и главни војни конесар *Алериан*, а од стране камералне власти први саветник Администрације, *граф Розенберг*, и други саветник *Борнхек*.⁵⁾

Овај састав администрације није остао до краја аустријске владавине, него је неколико пута измењиван. И сам председник, принц Александар, о коме ће још бити помена на другом месту, није остао на својој положају до краја, него само до 1733. када је хором после сирти свога брата од стрица, херцага Еберхарда Лудвига,

⁴⁾ Ова се инструкција, која се у осталом измудри са овом ранејом издатој Темишварској Администрацији, налази у Н. К. R. A. Reg. 1720. Sept. 128/2, а штампана је у *оцини код Langens, Serbien unter der Kaiserl. Regierung 1717—1739*, и т. д. Стр. 185.

⁵⁾ Принц Александар Виртембершки, који се нарочито код Варадина и Београда одликовао као војсковођа, а био храбар војник, тражио је одмах после Београдске битке, да му се подари војнај гувернера Србије. У исто доба превратничко га је кини пута сај принц Јефимје цару за исто место, а нарочито у својој резолуцији Београдске битке, 23. августа 1717. Али као да цар није хтео репати оно кервалско питање крн закључака мира, Принц Јефимје него је узгаљав овога човека, и га је цару нарочито верпоручио да то што је бедног материјалног стања, „Weil ihm dadurch in seinem mangelhaften Zustande geholfen würde.“ Принц Александар постављен је за председника Српске Администрације већ августа 1719., а затим су му 7. септ. 1720. издате инструкције, и га је Београд је стигао 13. октобра 1720. Н. К. R. A. Reg. 1717. бр. 362. Еар: августа 1719. Р. R. fol. 8.4. и октобра 1720. Р. R. fol. 1702.

ступити на престо вилхелмски. Нега је у Србији замионо *генерал граф Марши* и то само као заступник, пошто је цар херцегу Александру и на даље оставио титулу и звање председника Српске Администрације све до његове смрти. Тек 1789. године, дакле већ при крају рата између Аустрије и Порте, који се тако несрећно свршио по цара, постављен је за гувернера Србије *Борбе Оловије граф Валис*.

Српска Администрација отпочела је одмах свој рад око уређења политичких и финансијских власти, али је у исто доба спремила све што је потребно да се Београд стално утврди и изнова сагради. О радovima око утврђења престонице, који су трајали десетину и више година, као и подизању нове пароши, већ је опширно и исцрпно говорено на другом месту*). У томе погледу стекли су велике заслуге *генерал О'Двијер*, који је још као командант Београда на томе радио, за тим први *Александар Вилхелмски* и инжењерски цуковник, доцније *генерал Никола Доксат*; али пре свега председник *Дворског Ратног Савета*, принц *Јованевић Савојски*, који је живо настојавао да се Београд у исто краћем року опет подигне и утврди.

Много теже него са рестаурацијом Београда, која је искључиво била поверена војној управи, ишло је са уређењем власти и са увођењем администрације у земљи.

Српска Администрација пре свега је поделила Србију у округе, чије се број у току времена мењао. Србија, каква је била онда, није обухватала сав простор данашње независне Краљевине, па чак ни Кнежевине пре *Берлинског Конгреса*. Многи садашњи окрузи, као нпр. стари *Приоречки* и *Кважевачки*, већи део *Александриног*, *Крушевачког* и *Ужичког* округа и од *Подрињског* *Крупњак* са околином остали су под турском влашћу*). У то су прео *Крајински* округ и од *Моравског* срезова: *Голубачки*, *Завички* и *Хомољски*, били за време аустријске власти под *Тешинварском Администрацијом*, и ако за ово није било оправданог разлога, и ако се народ из онога краја жалео против тога и неколико пута тражио да дође под Администрацију Српску.

*) Види о томе који расправу: *Београд од 1717.—1789. године*. (Препечатано из „Нове Печере“). Београд, Државна Штампарија Краљ. Србије 1906. Она је расправу, која је раније написана и штампана, саставио део тога садашњег реда.

*) Према одредбама *Пожегарског Мира* (1718.) почивала је граница између царевине и Турске у хросту Србије ка ушћу *Тимока* у *Дунав*, па је била *Тимок* од села *Трнавца*. Од *Трнавца* одија се граница од *Тимока* кајмак са на запад на једној страни *Тимок* преко *Јајачке Планине* и избијала је на *Шућалек* (код *Јованова*) одстајајући *Турском* *Капану*. Од *Јованова* ишла је граница доносио *Јовановског* *Рек* и је избијала тако где се обје *Мораве* састављају, а од тамо ишла је даље *Источном* *Моравом* до *Чачка*, одстајајући *Чачки* *црну*. Из *Чачка* даље идувала је граница на планину на једној обали *Дрине* камад *Скокова*, одстајајући *Скоку* *Туриница*, па се је за тим скупљала на *Дрину* камад *Јованова*. Види о томе ауторитетни или *Краљевин Србије* *дворског* *инженјера*, *капетана* *О. Ф. Шенелова*, *О. Ф. von Schenelov, Kapr. Ltn. Hauptmann: Karte von dem Königreich Servien und zwar zu weit solches durch Ihre Höm. Kaiserl. und Cathol. Mayestät Waffen nach der Battaille bey Belgrad 1717. erobert und bey dem Pischarowitz Frieden 1718. von der Ottomannischen Flotte abgetreten worden.*

У прво доба политичко-административне поделе земље било је 9 округа са овим главничим називима: *Београд*, *Смедерево*, *Гроцка*, *Пожегарина*, *Јагодина*, *Рудник*, *Шабан*, *Ваљеве* и *Палеж*. Доцније је било 11 округа. Већ при крају царске владавине настојала је намера да се број округама сведе на пет, али је овај пројект, који се смрала нека прета упрошћена администрације, остао неизвршен, јер су међутим наступили зашлети у *Бечкој* *централној управи*, а за тим и ратне прилике, које су осујећавале сваки даљи рад на овој вољу.

Округуима су управљали провизори, чији су замесници били *иншани*. *Ниж* *чиновници* звали су се *п-беррајтери* (*Ueberreither*); сем тога ишло је сваки провизор потребан број *служитеља* и *пандура*. Овај је персонал плаћан из државне касе, али је било округа који су на свога првеза плаћали и по једног или двојичу *нижих* *чиновника*. У већим округима, као нпр. у *Пожегарском*, био је персонал много већи“).

Провизори су имали *полицијско*, *финансијску* и *судску* власт, али им је, како изгледа, најважнија дужност била *прикупљање државних прихода*, јер главни задатак *полицијске* *службе* — одржавање реда и чување *личне* и *имовне безбедности* — имали су такзовани *хојдучи* или *народна полиција*, која је стајала под својим војним старешинама: *хаднађима*, *капетанима* и *обер* — или *обор-капетанима*. Порезу су купили провизори *зједно* са *кметовима*, а вршили су понекад и дужност *трговарских* и *царинских* *чиновника* (*Mattheinhnehmer*). Само у *Београду* и *Палежу* (*Обреновцу*) биле су нарочите *царинаре* са *парочитим* *чиновницима*.

Поред ових административних чиновника у народу, остала је најкадашња власт у којој нису дигали ни *Турци* ни *Аустријанци*. За њу се мало зна и то само толико да су њоме управљали *обер-кнезови* и *кнезови* (*Oben- und Unter-kneeen*) као органи који су полагали прикупљању пореза, па су доцније оверавали *окупне* *календарне* *буџете*.

Судска *власт*, на жалост, није била организована како треба и није била одвојена од административне. Судило се понајвише по *ујутетвима* и по *аналогјана* у другим *земљама*, како ћемо то видети доцније кад будемо говорили о *Београду*. Највиша *инстанција* био је *Земалски Суд*, али је зато *и*пак *апелације* *примало* и *решавало* *једно* од *два* *Дворска* *Већа*. До *намеравали*

*) О овој као и о свему осталом што се односи на управу Србије од 1717.—1789. поједи записници задати у *книзи* *Д-р Арет. М. Павловић: Аустријска владавина у Селеној Србији* (од 1718. до 1789.). По грађи из *Бечких* *архива*. Из I.XII. и LXIV. *Гласа* *Српске* *Краљевске* *Академије*. Београд, Државна Штампарија 1901. Како је *јасно* *из* *напоменуте* *расправе* *пре* *ови* *публиковане* *свој* *личне* *рад*, и *као* *сам* *је* *још* *од* 1891.—1894. *прикупио* *“* у *Бечким* *архивима* *измислио* *за* *историју* *Србије*, *то* *сам* *се* *у* *овоме* *чланку* *у* *книзи* *архивна* *службе* *неког* *подстигло*, у *колико* *се* *ова* *однос* *на* *тадашњу* *управу* *Србије*, *Г. Др. Павловић* *је* *у* *својој* *книзи* *тако* *извршно* *разрадио* *материјалу*, *што* *га* *је* *храло* *из* *Бечких* *Архива*, *да* *се* *ова* *дело* *овоме* *препоручити* *својим*, *који* *би* *хтео* *погледа* *да* *се* *у* *овоме* *делу* *са* *политичко-административне* *и* *финансијског* *урачуком* *Србије* *из* *оних* *доби*.

МОРАВСКИ БЕЛЕВЕРАД

ног публиковања законика није дошло. Правду су делили административни и војни чиновници. Сјетније грађанске спорове и ошаре кривце прегуђивали су кметови и провајори, у Београду старешине некачке и српске пароши, који су представљали прву инстанцију. У овим случајевима била је Администрација друга инстанција. Кривније грађанске спорове и извесна кривична дела сређивао је земаљски аудитор (Landesauditor), који је своја решења Администрација подносио на потврду, али је било допуштено жалбе против ових пресуда Дворским Већима. Она мала кривична дела и преступе против Величанства судила је искључиво војна власт, било да су кривци војници или грађани. Окрутно пресуде извршивале су се у Београду до 1730. а од тога доба у месту где су кривце учинили. Свакако је значајно и занимљиво да је 1720. године Управи издата наредба да није више допуштено преступнике и злочинце на тојач живе набијати и живе спаљивати¹⁵).

Чиновнике постављати, презентати и отпуштати (разуке се у случају судом или дисциплинарним истражањем доказане кривце) само је могло Дворско Камерално Веће, а никако Администрација. Војна власт, на име председник Администрације који је у исто доба био и војни заповедник Србије, попуштавала је неколико пута да угушира ово право, али је брзо морала одустати од намере, јер се због тога била појавила читава побуна међу чиновницима, а том је приликом дошло и до озбиљне сукоба између Дворског Камералног Већа и Дворског Ратног Савета.

Војске је тада било у Србији двојакe: регуларне и милиције. Обе су зависеле искључиво од Војне Управе. Регуларна војска била је по већини грађовина (у самом Београду износио је гарнизон 1724. год.: 9 батаљона фендлара, 5 кохи, гренадира и 4 ескадрона коњице, свега дакле 3629 војника и 50 овијера), милиција или хајдуци дуж границе и по паланкама. У главном је милиција чувала земаљу. Она је била оно исто, што су у то доба били поморијски, потески, посавски и хрватски граничари. Њихове су старешине били Срби, којима је војна Управа показивала велико поверење у свако доба, те их је заклањала и од камералних власти, којима су хајдуци били на сметњи, као што ће се доицје видети.¹⁶)

Хајдуци су имали извесне војне и полицијске дужности, али у исто доба и извесне привилегије. Они су стајали под војним заштитом, који није био увек пријемљив, али су могли имати породице, могли су бити настављени и могли су обделавати земаљу. Од граничара разликовали су се хајдуци у томе што су били растуриени по читавој земљи и што су, нарочито у прво доба, имали војничке обичаје, какви су били у Турака. Хајдуке и њихове овијере штитила је војна Управа, јер је у њима имала нападну спремну милицију на коју није морала трошити онолико колико би морала трошити за регуларну војску и што их је употребљавала као земаљску одбрану и за чување главних друмова и пограничних караула (чардака).

¹⁵) То се најбоље види из Ахверова инвентура у „Notitia Serbica“ 1734. године, који је израдио етот Лапков, а на који се налази и др. Драг. М. Павловић. Види Лапков: Serbien unter der kaiserl. Regierung и т. д. и др. Драг. М. Павловић: Аустројаска владавина у Савској Србији и т. д.

¹⁶) И. К. Р. 1720. јан. Р. Р. 30.

Камерални чиновници били су хајдуцима за то непријатељи, што су они, ослањајући се на заштиту војне управе, чинили многе жигроде и тиме кварили остали свет, али понајвише тога ради, што је камерална каса од њих трпела велике штете, нарочито у прво доба њихове организације док су још били сасвим ослобођени од плаћања пореза. Уа то су хајдуци имали најгешћу и најнеодговорнију лепку. На како је од 446 села, колико је тада било у Србији, 90 и немолико била хајдучких села са привилегијама, то је и остали народ навалоно да иде у хајдуке, што је наравно познатило највеће незадовољство у чиновничтву због све већих прихода земаљских. Све порезе на кнабе, коју су доносили плаћали као и остали народ, хајдуци су били ослобођени свију десетина и личне порезе. Али су и они бивали често незадовољни, јер нису могли плаћати ни то. Тако и. пр. подноси пукотник Рудолфи год. 1722. Администрацији извештај капетана Тодора Продановића (на којег су се камерални чиновници највише тужили) о жалби хајдука, којима је тешко плаћати одређени прирез за плату ратног комесара; за чим исте године извештај оберкапетана Трегора у Јагодини о побуни Крагујевачких хајдука због наплате изостале контрибуције (пореза на кнабе).¹³ Све тога јављају команданти почесто о бегству подручних хајдука у Турску због одмице великих терета.

Најпре је било 13 компанија, али се због многих жалоба од стране камералних чиновника приступило редукцији. По месту редукције некаде повећање, тако да је услед последњег решења субделегације од 1730. год. било 18 војничких округа са 18 компанија. Ових 18 компанија подељене су биле на 3 групе, којима су заповедали оберкапетани. Капетана је било свега 15, јер је сваки оберкапетан осим своје групе имао још и по једну компанију.¹⁴

Оберкапетани били су готово за све време царске владавине: Вук Исаковић у Крагујевцу и Ђосиф Димитријевић у Параћину. Командири и у њима капетани били су: Црна Бара (Вук Исаковић), Приљор (Иван Продановић), Цикоте (капетан Милисав из Павковине), Веља Прква (Јован Мјатковић), Валдео (Јевта Витковић), Овечница (Капетан Аћина), Бровари (Бошван Шудовић-Schudovich), Чачак (Никола Ивановић), Цретке (Радивојца Петровић), Крагујевац (Станиша Марковић), Сталаћ (Андрија Оклиевић), Параћин (Ђосиф Димитријевић), Ресава (Јован Поповић), Пожаревац (Капетан Максим), Бу-

прија (Капетан Петко), Хасан-Пашина Паланка (Марко Козаковић), Колари (Капетан Милисав) и Гроцка (Капетан Кезо).¹⁵

Српска милиција заузима је по важности својој, а и зато што је имала савишати војне управе, прво место у народу. Ма колико да је била ризувана — а често пута били су извештаји камералних чиновника и сувише протерани и неправедни — и ма колико да је понекад била досадна осталом народу, она је ипак сматрана у Бечу као установа, којој треба поклањати највећу бригу, а у саженом делу као национална војска која је не само чувала деулу и народ од сваке беде и напаст, што као установа у којој се до последњих дана очувала религиозна и народна свест. Изгреди, ради којих су оберкапетани и капетани често били оптуживани, нису могли да ослабе наклоност Војне Управе према њима и милицији, о чему икако најбољег доказа у делу оберкапетана *Станише Марковића*, који је често бивао под несељеном ради злоупотребе положаја, на је зато ипак са капетаном Гершићем 1738. године одликован царским златним ланцем (тада највеће и једино одликовање за официре) за то што је потребно разбојанке, и што је цару чинио неизмерне услуге. Капетан Гершић апсолуто је за исто дело са обрештавањима (мајора).¹⁶ Златниши Тодор Продановић, којег се камерални чиновници ратоскажу и којег називаху *flagellum* за крајеве у којима врши капетанску дужност, ипак налази заштиту појне власти, која га чени ради његове верности и ради његових војничких врлина. Не мање су се истакли својим заслугама оберкапетан *Вук Исаковић* из Црне Баре и капетан *Иван Продановић* из Приљора. Вожа је значајно да су сви они официри, који су уживали највеће поверење Двора и војних власти, у исто доба на народним саборима у Карловцима и у Београду равносно бранили народне привилегије и нарочито жалали своју реч, кад би православнијери прозгнала одисност ма е које стране. Протоколи и представке народних конгреса из оного доба јави су докази за то. Али је, без сумње, народ највеће признање изразио својој милицији, кад је на сабору, држањем у Карловцима 1735. године, и у седници од 8. августа, једногласно изабрао оберкапетана и обрештава-

¹³ В. Р. А. 21. јули 1727. год. — У предмети, коју су 1727. народни представници на конгресу водили Цру, у којој моге да иж се историчке привилегије и да се одустати од тужањена нахона, отишала су од војника носилица или обрештавањем и капетани из Србије: Ђосиф Димитријевић, оберкапетан Параћински, Вук Исаковић, оберкапетан Приљорски, Ана Радивојевић, капетан Гроцкиши, Марко Козаковић, капетан Паланчки, Никола Поповић, капетан Чачакши, Петко, капетан Вуријски, Милисав Гроцкиши, капетан Новокорони, Јован Николаи, капетан Сталаћши, Иван Продановић, капетан Приљорски и Јован Поповић, капетан Ресавски, Ђосиф М. С. кнега 125, 1881. т. 1.

¹⁴ Н. К. Р. 1738. Decembre. 127. Р. У. у протоколу се налази ова забелешка: Die von Ober-Capitän Stanisha und Capitän Gursich (Gersich?) eingebrachten Riuber aus der Türkei, sowie der berüchtigte Rauberhauptmann Radovan sind zum Tode bürken. O-Capitän Stanisha wird für die erfolgte Gefangennahme und Ausrottung desselben sowie für Treue von Kayserl. Mayestat mit goldenen Gradensteckel ausgezeichnet, Gursich zum Obristwachtmeister befördert.

¹⁵ Н. К. Р. 1722. апр. Р. К. fol. 362. и 1722. јул Р. К. Exp. t. 48. У свакој компанији имала је 150 хајдука, 50 хусара (на коњима) и 50 новобранца (Gehobnen), и то, ека се узе у рачун компанија од 250 хајдука, имало је све скупља 4.500 хајдука без староснина. Али је екстремно стање било само 2.200 хајдука. У свакој компанији било је 10 капетана, 1 хајдучки (на коњу) и 1 хајдучки пешак, 1 харалба, 1 барјакот и 1 хајдучки монитор. Сви ова милиција становала је у 90 и више села, 10 пашева и 70 чаршија. По буџету од 1729. год. било је сагга у српској милицији: 3 оберкапетана, 15 капетана, 36 харалба, 18 харалбаца, 36 барјакота, 36 староснина и 108 каплара, за које је укупно годишња плата износила 8.310 аур. Види о томе: *Др. Др. М. Поповић*, Аустројугославјанска и т. а. и *Ј. Ј. Лонгер*, *Serbien unter der kgl. Regierung* и т. а.

мајстора Приобарског, Вука Ископљина, за обрета (команданта) ерске хусарске регименте, коју је издржавао народ а за коју се старо метрополит.¹⁷⁾

Овај део народа, дакле, који је постојо оружје и без прекида вршио војничку, стражарску и полицијску дужност у земљи, са разлогом је био ослобођен великих дација.

Остали пак народ морао је да плаћа све и да сноси терете, који нису били незначити, кад се узме у обзир да је свет био широкашан, да је популација била врло слаба и да је обрада земље била недовољна и примитивна.¹⁸⁾ Народ је плаћао десетак на плодове и таксу на земљиште. Класификација имања имала се вршити не по каквој, већ по количини и прена томе су били селаци поделени у групе, те је сваки плаћао онолико колико је имао плуговна земље. Али и то се често мењало.

Такса на земљиште плаћалих се под именом контрибуције и сматрала се као војни порез. Контрибуција је износила 90—100.000 фор; ерска варош у Београду плаћала је 4—4400 фор. годишње.

Сем контрибуције ерски грађани плаћали су и друге дације. Камерални приходи били су у главном: десетина, харач од Пугана и шпанских Јевреја и кираја на њихове станове (Judenhöfe), аренда од закупца транспорта водом, трошарина од вина, дохотин од трошаринске главне управе у Београду и њених филијала у унутрашњости; затим од продаје соли, од такса за сечење шуме и продаје државних дрва. Десетак од жита давао се у натури.¹⁹⁾ Остали камерални приходи, који су скупа износили 50—60.000 фор. годишње били су: поштак, таксе за клоане, таксе за риболов, пореза на поштак, аренда на употребу воде за воденице, аренда за киселине, аренда од дућана, од жиро, од казана за варење шива и за сечење раквије, такзована арпашетка аренда (Schafweidegeld), десетак од јагњадца и јаради, од пчела и прасади, од вина, кукуруза итд. Уз то је било и посредних пореза. Св је уношена из Влашке, која је била под Аустријом. Кријучикање монополисане

соли, којим су се нарочито бавили хајдуци, било је забрањено и оштро се кажњавало.

Како би се популација умножила и камерални приходи увећали, протежирало је насељавње земље. Насељеници су били махом Немци из Вориса и Шапјера, којима су признате павесне олакшице и слободине. У том циљу њима су уступљена некада ерска а тада пушта села у околини Београда (Karlsthal, садашња Палилула, Osterbach, садашња Остружница), Мјурјево, Сламци, Болеч и села око Рипња и такошњих руда), затим напуштена села и нова земљишта у Гроцанској и Паленској дистрикти, у Смедереву, Јагодина и у Руднику, дакле понајвише дуж Саве и Дунава. Оне немачке насељенике нису улазилае дубље у Србију. Свака нова кућа имала је бесплатно павесну количину обраде земље, ливаде, виноград и поштак, за које се — ако је насељеник био из туђине, т.ј. из земаља које нису биле под влашћу царевин — прве три године није плаћало пореза а после овога рока постепено све за три године 12, 18 и 24 фор. годишње. Сем тога су насељеници прве три године добијали и дрво за грађење и за гориво. Поред свих зауземања царских власти, насељавње Србије немачким елементом, није показало Бог зна какав резултат. Једини је Београд — као што ћемо доћије видети — чинио у томе изузетак, јер су се у њему новајинице настањивали бивши војници и инвалиди, разне занатлије, пропали трговачки и механџије, а сви у намери да се у вароши окупе и да себи створе екзистенцију. Овакових елемената, не само из Аустрије, него и из туђине, нарочито из Немачке, било је много више него селаци, којима је теже било остављати своју стару домовину.

Покушаји Администрације да-се експлоатацијом руда повећају земљских приходи нису имали никакво се то очекивало. Копање руда у Руднику изазвало је, ипак, оснивање нарочитог друштва за експлоатацију руда, али, и ако је на челу ового друштва био сам принц Александар и уз њега, као члан управе, брат му Фридрих, зато се ипак нису никаклично испуниле наде које су полагане у овај посао. Тек су опет оне руде, као и оне у Коњици и око Авале, дате под закуп год. 1730. и 1736., али оне нису ни тада доносиле Бог зна какве користи држави.²⁰⁾

То није важи и за покушавано правне злата у Морави. Оснивање „Оријенталне Компаније“ за коју се нарочито интересовали сам цар Карло VI и принц Јевђеније, а о којој ће доћије, у току ове расправе, бити помена, као и оснивање друштва за гајење свилене бубе и за израду свиле, остали су само покушаји и ништа више.

Ово је, дакле, у главноме сајка каква нам се указује, кад из сукопарних акта проучио стање Србије, какно је било од закључења Пожаревачког Мира 1718. године па све до предаје Београда Турцима 1739. године.

Датаци не спадају овомо, и ако су врло значајни, јер бисмо из њих могли тачно сазнати узроке са којих

¹⁷⁾ Милутић Јосиф. О Вишњетичкој Јованови. Прилог за историју метрополитства из 1731.—1737. Нови Сад, Штампарија Срп. Казанар Брате М. Покопаца 1900. стр. 39. О томе има зомона и у Д. Ракшо Архиву (у архиву о ендрско-ерској хусарској регименту) и у расправи А. Букша „О ерској хусарској регименту.“

¹⁸⁾ Тачних података о броју становништва и о њиховој имућности, и ако је било неколкоко конзервица. Прва пописација била је у 1718., а друга 1721. Трећа је започета 1724 али је обустављена. Последња је била 1235. год. По конзервици од 1721. било је у Србији 6020 сеоса и 70 187 грађанских и 333 хајдуци. Тадашњи класирани селацини Тарлачарски варди да је она била потпуна. Као да је билие истини селацини Ахер, који варди да у Србији има 4000 породица, те сеоса има знајак породица. Др. Драг. Павловић износи да је број целокупног становништва у Србији према новојој статистичкој згоа износили 50.—60.000, ако се рачуна породица са 8—12 чланова. Види о томе Др. Драг. М. Павловић. Аустријска владавина и т. д. и Ј. Лаугер: Serbien unter der Kaiserlichen Regierung и т. д.

¹⁹⁾ Кад би се десетак од жита, којег се давао у натури, претворно у новац преко одређеног конверзице, износи би скоро $\frac{1}{10}$ целокупне суме камералних прихода. Тако је за 1729. годину Србија имала данак 1.238 меча иноване у 3553 меча једна и меча. (Мех износи 61 актар и 48 $\frac{1}{2}$ п. л.). Др. Драг. М. Павловић. Аустријска владавина и т. д.

²⁰⁾ Ј. Лаугер: Serbien unter der Kaiserlichen Regierung и т. д.

нарекл управу у овој земљи није увек показивала жељено и очекивано резултате при остваривању програма што га је сама себи ставила однах у почетку заузећа Србије.

Али је зато ипак главно што је читалац био у могућности да се колико годико упозна са тадашњим приликама у Србији и са резултатима рада такозване „Српске Администрације“, која је не мало утицала и на организацију Београда, о којој треба да говоримо.

Ако ништа друго, а оно ће ова кала и прегледна слика допринети оријентовању читалаца при излагању догађаја и прилика, који се искључиво тичу Београда. Историји његовој у нећ поменутом размаку времена и ошкршану јавног живота у њему, биће посвећени редови што за овима долазе.

(НАСТАВЉА СЕ)

Оморина

Жарко јулско сунце дршће жњала њиви.

Треперн злато савременог жита.
Облачак сури, што са југа хита,
Ко ће знати каку непогоду скрива.

Редовн јагњета оборили главе,
И ветрић само у нивоу хладу
Заступају љуби селанцину маладу.
И мреж јој владе у нитине плавце.

Белозико дете к'о јутарња роса
У сну се слатком раздразито сисења,
На споју докле несматрено лежи,
И докле му нири нога мала, боса.

Плавкасти шумарци у даљини сурој
Стоје к'о прамен растурене магле.
На брегу бреге са сунцем се нагле.
Нигде живе душе на рудини штурој.

Милосав Јелић

Московско Уметничко Позориште

(СОВРЕМЕНА)

оворећи до сад о постанку овога уметничког друштва и о драматима, које су нам руски глумци приказали, хоћу на завршетку да прикажем, колико је то овака могуће, оне уметничке особине које су ову групу тако брзо уздигле на садашњу уметничку висину, и које су им при првом ступању пред културним иноземством довеле потпуно победу, којом су руски глумци на душе свих оних, који су их гледали и слушали, учинили утисак који се не може изгладити, који се не заборавља. Не није само до тога утисак; овде нам се у уметности глумачкој указује нова перспектива: ми налазимо нове путове, нове облике, пунице живота, и одређеније.

Као што је, појавом руских великих писаца, дух руске литературе готово одједном освојио западњаке и запад и указало већ набраној, испречној Јевропи на изворе нове, свеже силе, тако и сада долази руска уметност да духом снежним окрепи, као блага дажда, заворен поглед западњака, који узалуд тражи нешто ново. „До-

лази као славни пролећни вихор и носи плод“, завршује свој чланак о руским глумцима чешки драматург Јарослав Квацил.

Долази сада, кака јој се нико не пада, кад се с руског тла чује при- сак и јазк оних који хо- ће слободу, и где се не- милице лије кри оних који хоће живот, живот слободан, живот који приличи човеку; дола- зи као да хоће да де- монстративно покаже, како је велик дух онога народа који силом спу- тавају, дух који се не да спутати ни слојети.

Чини ми се, да ју најзгодније обележити глумачку уметност Московског Позоришта, ако речем, да је она оравантно прета, једноставна; вама не изгледа, кад

Фран ГОВЕКАР

гледаће њихову игру, да све у позоришту, нити у вихову прикључивању наплате репродукцију. Долази ми овде прво годно да пријемим речи, којима је ту скоро Erich Schläpfer окарактерисао глумачку вештину: он вели: „Wenn man paradox sein wollte, könnte man sagen, es gibt überhaupt keine reproduktiven Menschen, mithin auch keine reproduktiven Schauspieler.“

Таква нерепродуктивна, неизвештачена и нешаблонска је игра руска. Ни у најизвештачијем моменту, ни у споредној сцени, коју можда приказује какан познати почетник, нема — да о каквој укочености или патосу и ле говори — овога укљеног натурализма, на који смо навикнути често и код својих најбољих глумаца.

Сваки од њих појединачно креће се, говори, ради својим нарочитим начином, и живи животом који је меку својствен. Неприметно се стана одношај на позорници једне личности према другој, неисторијачно, баш као што је то у животу. То се истакне напредно, кад је на позорници маса. Кретање групе на позорници још пада за тврди орах за све режисере, и ту се ретко постигне и толико да маса, једноликомшћу и тежином свога кретања, бар не кваре целу слику и уметнички утисак.

Ово најтеже питање поднога глумца решио је режисер Станиславски тако срећно, да с правом изазива завист свих својих колега у Немачкој и Аустрији, кад су Руси пролази. Ја сам већ споменуо две групе у „Цару Фјодору“. То су два тако интересна момента, да на гледаоца утичу необично силно. Баш то неједнако кретање свакога појединачно у тој групи, на свакоме другачији изрази лица, по којем видите готово детализовану разлику снагога од њих о схватању једне и исте ствари, њихов међусобни одношај у групи и одношај према целини бинеке слике, — све то чини да целокупна ситуација дође потпуно решено, а уметнички приказ долази до савршене израде.

Руски глумци не вичу много на позорници, и не разучувају много са простором позоришне дворнице; они говоре себи високим гласом каква је у обичном животу и каква одговора изразитошће неснижскога слога. Али када у маси дође до огорчења или до неко јаче сцене, њихова вика — вагда најотворски изведена растена — прелази у такву буку и галаму, да се ваздух пролази (свршетак III слике у „Цару Фјодору“), те природност долази до својих граница — које не прелази.

Одлична је композиција саске слике. Непрестанце се ређа слика за сликом, слободна, неуспљена, пуна живота. За гледаоца, који је прена развоју догађаја у „Цару Фјодору“ можда равнодушан, богата је награда у посматрању овога размештаја особља, пахенштаја и дворнице, те му се вагда чини, да је пред некаквом сликом Рјешина или Вилбијана, пуном боја и хармонијских линија, неизвештачено, укљено поредањем једне крај друге.

Московски глумци имају још једну нарочиту врлину, која се не може ни школом ни режисер постићи, и коју само срећан случај може себи да допоне. То је разно-

постан, а за поједине улоге неистајно пристају timbre гласа у појединачним глумача.

„Цар Фјодор“ господина Маскина не би био онај савршени славић, добрак, који чим се ражмиче и различе он промуче, нити би његов „Лука“ у „На дву“ био онај болољива, задунји старкама у свој недостижној својој простоти, да му није онога неког, готово детинског гласа, који помаже уметнику да нам изнесе све богатство своје сложене душе. Исто је то и са „Бароном“ г. Казанова („На дву“). Да му није онога гласа, који у себи има печета финијет, деликатнијет, што необично одуара од осталих промучаних и продораних гласова у „Пољном Азиду“, ни не бисмо били толико уверени о трагичности овога, ипаче веселог и помало ексцентричног пропалце — аристократе. Што је „Борис Годунов“ Вишневскога онако уверљиво грандиозан, томе је разлог, сеп уметничко креације, и његова појава и орган, који је тако звонак, а уз то болан, изразито болан у „Уја-Ваша“ (Ваша).

Станиславски, који ће у брзо зацело стати међу најфинијше глумце светскога гласа, најбурији је темперамент у дружини. Сикиратици и њушки његов баритон разлика се неком овојном снагом и дијекцијом А-ра Астрова допире нам до срца. Његов Сатин највише је све што можете да замислите о овој једноликој фигури, и износи нам необично лако, као у игри, сну распртаност ове душе коју тоне, и тек кадикад најбје на површину, приказује најеластичније нијансе, онде где их и не слутисте. Г-фа С. Чехова-Алишеровица има прекарне прве и дубоке очи, нек као свела глас чаробно угасите боје. Тело јој је енио и елетантно, као да ју је кинар вајао. А игра њена..... да, игра њена је од оних, којима се још дуго у сећању дивнимо; дивнимо им се у сећању, а у души осећамо — много, страшно. Она је и од насине Нашће („На дву“) створила једно створење, с којим сасећамо, којем све праштамо. А Једена њена („Уја-Ваша“), таха и осећајна, заносна и недостижна, сушта нас, окује нас, те смо потпуно у њеној власти, и — не бисмо никад у слободу.

Тако нас осваја Наташа г-ђе Германове („На дву“), даме изразите, помало оријенталске лепоте. Платична и истинска је Василија г-ђе Муратова („На дву“), приказујући у тачније сну расназнену женску масу, као што је томе крајњи контраст Царина Цирна г-ђе Савидкаје („Цар Фјодор“), пуна неког светителског осећања, преста благошћу и смиреншћу, с гласом мољеница и чувственица. Така је, нежна и кротка, и Сова г-ђе Милане („Уја-Ваша“), у гестика и кретању тако обична, али званика у изражавању своје скривене душе. — Злате ли оне старе, сикиратице и добре даде, које су срасле с кућом у којој живе, на чијем се кралу одлике цео млађи нараштај но глекоје породице. Ето таква је стара, уелужна љавка Марина г-ђе Самарова („Уја-Ваша“).

Па тек стари Артек, којем не смета ни седа брада ни бркови да увек погоди несправно тачну маску. Његов

Телегин („Уја-Вава“) — у којем се он одлично измискује — тако је симпатичан, толико топан и савршен, да би га човек, ради ове једине улоге, већ уврестио међу прве глумце. Артем је глумац, од прве појаве постаје љубимац публике. — Када је руско друштво позваило на Прага, даме су просто обасуле цвићем Артема, и није могао доста да напушта руке, ни да се довољно испотискује на све Ansichts-карте, које су му са свих страна додавали. Његов Глумац („На диу“) остао нам свима са свога пластичног израза, са ове дубоке трагике, незабораван, остао у памети да нас ваља учи како треба играти.

И такви су они сив, од првог до последњег, сви се приљубио једно за друго, и гледе у један циљ, у један идеал: уметност. Оно што их чини великима, то је неспаван склад, беспримерна неусобна хармонија и у игри и у животу; све њих снаја љубав, велика љубав, према правој уметности, и они не жале за друго, не поде-

бригу ни о чему, да о својој уметности, која баш том љубављу постаје ненадмашна, и која их усређава. Отуда у њих нема разлике у подели улога, и највећи глумац игра најмању партију, ако је за то угодно и потреба. Сви они, од првог глумца до последњег техничког радника, подједнако суделују у стварању овога великог уметничког дела, сви они доприносе да се још више узвиси слава јола синагоа руског духа.

А ми, који смо у почетку уметничког развијања, и који ипак тако радо умирно очи на запад, духу нашем и туђ и удаљен, ваља да се тргнемо, да се обрнемо овом свежем живору, овој новој уметничкој путањи, поже да пожемо, од ње да се учинимо.

Дух руске уметности нека задахне и нас, дух нама тако сродан и близак, дух који је велик и креспан и који живот даје.

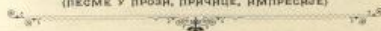
Праг.

П. Њонквист

Листићи

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧМЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Душини ђердани

XXI.

Кајите се, док имате дана,
Док је доба, дједо, кајите се;
Кајите се, док није позвана
Душа к оном, који небом тресе;
Кајите се, јер зонаљског стана
Тијек измиче бјегућ, кајите се;
Кајите се, јербо зора рана
Наћ ће многог, куд га ваља гре се,
Кајите се!...

Ив. Мажуранић

XXII

Од свог мораш заирати гласа
Ако желиш достојит' се раја;
Тријет мораш до самртног часа,
Ма трпљену и не било краја.

Ј. Илић

XXIII

Срећа има крила, а ти имаш очи,
Па, како је видиш, а ти за њом скочи.

Љ. П. Ненадовић

XXIV

Грехота је да се кавез
За сивог орла лете;

Зрак Бог даде орловина
Да слободни у њем лете.

Никола I

XXV

Свјетлост је мала
Слободе друга;
Мраку су јатак
Ропство и туга.

Ј. Сундечић

XXVI

Ко ће узет наше славе
Док су наше здраво главе?
Нико други, ни Бог неће,
Када слобода наша креће.

Петар II Петровић-Његош

XXVII

Широх свијета, брате драги,
Пуле тврца наћ' њом путе;
А крај пута вјебају те
Засједице, змије луте.

Аугуст Шеноа

XXVIII

Шта је живот? — Часовно пријатије
Међ силама бореће природе,
Цицјеће зелено, небеско леширије.

Медо Пушић

Истина је света, жива:

Кој се бори тај да и добије.

А. Палмовић

Тко у своје срцу не наводи среће,
Тај је ни нап себе никад наћи неће.

А. Нијемчић

Голгота

(А. Теодоров)

Мама, је ли сутра Ускрсе?
— Јесте, чедо.
— Хоће ли Исус ускрснути?
— Хоће.
— Причај ми о Исусу.

Мата отпоче тихо причати о Исусу, о његовим
страдањима за човечанство, о његову распећу.

Деца воле приче о Христу, јер су им веома јасне
и разумљиве.

Поред тихе материне приче дете је заспало.

Мата се загледала у нежно лице свога пријатеља,
у дуге, склоњене тринајце његове, и срце јој се на-
пунило бескрајном нежношћу према њему. Пређе очима на
распеће, пред којим је горело кандило, и стаде се топло
молити:

„Боже, благослови чедо моје и упути га светлом и
честитом животу. Нека га суди воле, а нека и он њима
буде драг. Покажи ми, Господо, олтар којењу ће при-
вети срце своје.“

А благи поглед Великога Мученика са тугом се
спусти на матер и чу се глас који је дубоко у душу
продирно:

— Тај је олтар... Голгота!

С ГЛУБОКО ПРИБЛИЖАВАЊА АНОНИМУС

Дантеов сан (сликао Д. Т. Розети). — Најузви-
шенија и најчистија љубав Дантеова према Беатричи
послужила је и оном уметнику као захвалан предмет за
сликовну обраду. Али докле су досадашњи уметници
највише износили идеалне сусрете Дантеа и Беатриче,
докле је Розети покушао да у Дантеову сну представи
сву величину и узвишеност чисте љубави. Данте сама
како га љубео љубави приволачи успавану Беатричу, пред
којом је, и у сну, Данте ити као и на јави. Осећаје
своје не казује он, него их тумачи љубео. —

Иларион Руварца (сликао Новак Радоњић). —
Пријатеље и поштоване знаменитог Илариона Руварца,
уверени смо, обрадоваће овај његов лик што га за млађих
му година изради српски уметник пок. Новак Радоњић.

Римски трг (сликао Фр. Павачић). — Велики Град,
Рома Астегна, увек је привлачила, са свог уметничког
богатства, најразноврсније представнике свих уметности
да се у њему одушевљавају и уче. Остатци старог
града, модерне тековине и небројано музејско благо про-
мети су нарочите уметничке напоре. Римски трг умет-
ничка је слика рађена по природи. —

Јосифов сан (сликао Л. Коен). — „Израња љу-
бавице Јосифа највећа изнећу свијех синова својих, јер
му се родно под старост. А браћа видећу гдје га отац
љуби највећа изнећу све браће његове, стадохме мрзити
на њ тако да му не потаху љубећи рјечи проговорити.
Уз то уми Јосиф сан и припоједи браћи својој, те они
још већа окрзну на њ. Јер им рече: да чујете сан
што сам снис: сунце и мјесец и једанаест звијезда кла-
њаху се мени. — Али га отац прекори и рече му:

какав је то сан што си снис? еда ли ћемо доћи ја и
мати твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље?“

— Овај мотив из прве књиге Мојсијевог послужило је
нашом даровитом али и напашеном сликарку Леону Коену
као захвалан предмет за уселу сликарску израду. —

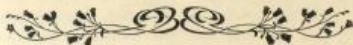
Студија (вајзо Сп. Перуца). — Нашим читаоцима
већ је добро познат овај даровити словеначки вајар.
Досадашњем низу репродукција његових радова додајемо
и ову студију дечачког портрета. —

Последња утеха (вајзо Ј. Врбанија). — Слове-
начки вајар Ј. Врбанија вајарски је представљено смртно
рањеног борца који на издишају свој прима последњу
и најчачу — перску утеху. —

**Општински Дом у Љубљани, Словеначко По-
зориште у Љубљани.** — У старину да своје читаоце
што више и што боље познамо са браћом нам Словенцима,
да сада смо објавили приличан број слика из словеначког
живота и уметности. Општински Дом у Љубљани,
рађен у стилу италијанског, стара је грађевина, али је
у њој дух нов и снажан. Некада у рукама нечакљих,
сада је он чисто словеначки, сада је израз народне
свести и чувар свих оних дивних особина које красе
честити словеначки народ. — Земљско Позориште до-
ји је словеначке драмске и музичке уметности. И ако је
само једна половина сезоне словеначка (јер је друга
нечакљка), ипак су приказивања словеначког трупе тако
уметничка, да стоје на пуној мјери модерне драмске
уметности. Дужност интенданта и драматурга бесплатно
прини г. Фран Гагелар, уредник „Слована“ и познати
словеначки књижевник. —

Моравски Велеград. — Словенски апостоли Ђирило и Методије, који су од 864.—867. заједно радили у Моравској на утиривању хришћанства — раставили се 867. године, када Ђирило (на позив папе Николе I) отишао у Рим да положи рачун о раду свом и свога брата. Ђирило умре у Риму 14. фебруара (ш. п.) 869. (или 868. год.) Методије постаде за тим епископ Моравски и Панонски и изагнава право да се у црквама

може употребљавати и словенски језик за литургију. Године 885. умре у Велеграду где је и погребен. По скрсти његовој краљ Сватошук (син краља Растислава, који беше, преко грчког цара Михаила III, позвао Ђирило и Методија) прогна ученике Св. Апостола, који побеглоше к папи на Балканско Полуострво, а цркви својој поново предаде утицају Римској. —

Ножице а не ножнице

(Примот српском језику)

У причи *Девина судбина* („Опозивица“ за 1904. годину број 122.) где је уочиште језик лев и гладак, пише овако: „У њега је (у Деве), господару, и шипина старог Али-бега Сточенића.... Он пљени специјалцима које Турке зулучаре, докле се оком сагледасти могу, а пресеца једоме на зворнашњацима као оштрим ножницама танке препреде коцке.....“

И на другим местима читан у нашој књижевности да се ове две речи мешају једна место друге, те место речи *ножице* пишу неки *ножнице*, и то је погрешно; јер та два имена *ножице* и *ножнице* означавају две ствари (груте) са сави различите. *Ножице* су сечиво, а *ножнице* школастица шупљина или другачија кутија у којој се чувају и носе ножеви и сабле.

Овакв неће никад да погреша у говору, и да место *ножице* рекне *ножнице*, јер их има у кући и при себи, те их и потпуно разликује; а писмени људи по градоцима у северним крајевима ретко већ имају *ножница* (кхџија) у кући, јер је све мање старог оружја, а селачке ножице с ножицама не носе и не држе у кући, већути *ножица* и ако имају, бар за сечење харџије, ипак их још и данас упорно називају турски *маказе*, те званично да су *ножнице* маказе!

Овоже јешла на руку и школа. Иво како се чита и учи из уџбеника по основним школама:

„*Ножице*. Мала Ката радо се играла и *ножицама* (маказима). Чешће је нати опозивала: море дијете, оскатићеш се те остати несрећна до века; али Ката не слушаће. Једног поносе се с *ножицама* у руци на столицу, а столица се заљута, те онда паде тако несрећно, да *ножицама* прободу нос и око. Како ли вриуно

одиграога бола!! Одмах дотрчи мази, и одмах дође и доктор те навалише облогама из хладне воде, и кри обустанише, али Ката не кљаше више око, него остаде и ношава и сакаста нос, те нагрена за на век.“¹⁾

Људи би се у селу сити насмејали кад би им неко рекао да се *ноже* *ножницама* нешто посећи и пресећи; али су ипак и селачка деца морала толико година читати наведени чланци, јер им тако учитељи клаузу, а учитељима опет тако препоручује школска комисија, те се тако и на тај начин скоро пола века читало и учило, док неје тај чланци пре седам година (1898.) изашао из објавља, т.ј. изабач из уџбеника, али с уверењем да су *ножнице* сечиво!

Тек претпрошле 1904. године Стено Чутурило написао је уџбеник *Читанку* и поново увео поменути чланци, поправивши многотоднишву неопажену погрешку школске власти, те ће од сада и у Краљевини Србији у ученици и учитељи читати и знати да су *ножице* сечиво, а *ножнице* сасвим нешто друго.²⁾

Вук у својој речнику од 1852. год. стр. 424., бележи: „*ножице*, f. pl. die Scheere, forfex, cf. маказе.“ А *маказе* као турски реч упућује на *ножнице* стр. 342. На страни 841. забележено је да се у Славонији *ножнице* кажу *маказе*. То ће бити пре италијанска реч, као што су *маказе* турски. На истој страни Вук је забележио *ножница*, f. (у П. г.) и од сабле и маца, die Scheide, vagina, cf. *ножице*, *ножнице*, f. pl. die Scheide, vagina, cf. *ножица*: Од мачева нашије *ножица* —“³⁾

¹⁾ Читанку из Београда за основне српске школе. Прегледали и одобрила њилска комисија. (У Београду у Државној штампарији, стр. 41 у оба издања и од 1871. и 1874. године.)

²⁾ Ја сам ту рет поправио у Цариградском издању 1889. године три италијански школски уџбеници за Македонију и Стару Србију издати за 1. разред основне школе у Отоманској Царевини, стр. 40, Цариград, 1880.

³⁾ Стено Чутурило — „Прва Читанка“ за основне школе у Краљевини Србији, стр. 39, Београд, 1904.

⁴⁾ Вук оди (стр. 291.) изјављује: *ножнице* и *ножаре*. И ако се на извесна места чују *ножаре* место *ножница*, али у селској народи поје баш једно и исто значење. *Ножице* су једно, *ножаре* друго, а *ножаре* и *ножаре* са сави треће. Кад се воже стави (груте) у *ножницу*, тада се не види пола сечиво *ножа*, него сави *дршка*, и те

Права епоне, дакле, јасно је шта су *ножице* и шта *ножице*, а та јасност постоји још из непознатог времена у Србији, што сведоче старословенски језик. (Fr. Miclosich — „Lexicon palaeoslovenico — graeco — latinum“, p. 454. Vindobonae, 1862.—1865.).

У Македонији се свугде говори *ножица*, а кад су мале *ножице*. Код Мајака у Дебарској Санџаци кажу се за пишање људи и другу потребу *ножица*, а за стрижење оваца *крстиж* sing. и *крстижи* pl. турска реч. Оне су ипак на појацие којима се реже шибе, воће и трава.

Као што се види: Вук је подвојено забележио у сингулару *ножица* да се говори у Црној Гори, а само у плуралу *ножице* да је у обичају у ошито. Она је реч била онда за време Вукова и а сада је у обичају у народном говору око Мораве, у сингулару а акцентом *ножица* кад је једна, и у плуралу *ножице* кад их је више. А од Тимотије за Мораву акценат пада на први слог *ножица*: *Овј ноже неје за моју ножицу*. У Македонији се свугде чује *ножица* sing. и *ножици* pl.

Око Мораве, откад су дошли Турци, у обичају је и реч *кашиа* место *ножица*, али се *кашиа* каже за оне *ножице* у којима се држе (чувају) и носе сабле и мечеве (јатагани), а *ножица* вели се обично у којој се држе и носе покриве мали (culter — couteau). У Вука нека речи *кашије* (*кашија* ном. sing., *кашије* ном. pl.), али је сада има у „Рјечнику хрватскога или српскога језика“, књ. IV, св. 17, стр. 820, да се говори у Србији. Заста *кашија* се чује у народном говору и у песмама у Србији, као и неке друге турске речи.

И ако народ говори увек чисту реч *ножица* и *ножице*, у војсци се чује та реч за један слог краћа: *ножиа* и *ножице*. Откад се почела полако заводити *народна* и *стајаћа* војска у Беошенин Србији прошлога века, и откад се почела штампати правила за војскаве војника, од тада се чује у војсци код коњиче та реч *ножиа* ном. sing. *ножице* ном. pl.

У коњичким правилима за војскаве војника више овако: „Лева рука држи *ножице* по тач. 37.* А по командовању: „*Сабље наги*..... Десном руком хвата за држак и извлачи *сабљу* за једну шаку из *ножице*. Да се из става по тач. 38 метне *сабља* у *ножице*, командује се: *Сабља у ножице*.*“)

Војнички су учитељи (официри) у овом случају само скратили за један слог народну реч *ножице* на *ножице*, да им је лакше по војничком командовању изрећи гласно и заповеднички реченицу: *сабље у ножице*!

Назад споменим оде да има разних *ножица*: *ножица* за пишање људи; *ножица* за стрижење оваца и коза; *ножица* абдијских и терзијских, и разноврсне величине да за потребу кућених, као и *ножица* за резање воћа и шибања.

М. В. Веселиновић

РАЗНО

* Г. Лука Теловић, председник управног одбора Београдске Задруге, обавестио је Српском Универзитету за сваку годину по 2000 динара као своју помоћ Техничком Факултету. Универзитет је учинио оваквас распоред: 1. Сваке године, месец марта, расписана се се темат из техничких наука, а награда (до 300 динара) даваће се на два Св. Саве; 2. Сваке године технички факултет издаваће награду (до 500 динара) за стручно путовање оном ученику који у тој години најбоље положи диплому; 3. Остатак заветоване суме трошиће се за набавку модела, од којих ће се основати Збирка Луке Теловића, трговца. —

* Друштво бугарских књижевника и публициста послао је књижевни друштина српском, хрватском и словеначком позив за други југословенски књижевнички конгрес који ће се одржати у Софији 12. септембра о. год. Том приликом утврдило се и дефинитивно прихватило правила Савеза југословенских књижевника.

* Краљ. Српска Академија Наука примила је на своје посебно издате марши рад г. Владана Јовановића, професора, „Српско-хрватска драмска библиографија“. Њом су обухваћена српско-хрватска драмска дела штампана и посебно и у појединим листовима, а поред тога и сви рукописи Београдског и Загребачког позоришта.

* Крајин промлог месеца извршена је опорука пох. хрватског великог жулана Јулија Бубановића. Он је наредо да се из његових прихода унесе пет хрватских основних школа за чланове Матице Српске, а пет српских школа за чланове Хрватске Матице. У својој опоруци вели о тој намери: „Ја се надам да ће се и у оно доба несрећног спора међу једнокрвном браћом, који Бог би дао да скоро престане, пријавити школа и једних и других, које ће моју у најбољу намери учинишу одредбу радо прихватити.“ —

* Пређашње друштво за ошито осигурање Србија предло је 10. марта 1901. Српској Краљевској Академији узложити књижицу Управе Фонда, по којој је оно уложило 4000 динара у сребру, да Академија Наука изда ову суму као награду овоме насељу, који буде, стечајем, израдно најбоље дело о животу и владини послови Краља Милана. Академија се прихватила тога легата, и 1. децембра 1901. расписала стечај за израду овога дела, по коме су јој ипак имали поднети своје списе до 15. јуна оне године. Како се на расписани стечај нико није пријавио, Академија поново расписује награду од 4000 динара у сребру за поменуто дело и позива све оне књижевне раднике, који желе добити ову награду, да изложе своје рукописе послати председништву Српске Краљевске Академије најкаже до 15. јуна 1911. године. — Награђено је дело својина писца, а награда ће му се издати кад штампана буде. —

* Поручник Светислав Ђукић (Валено) саставио је по разним писцима и оригиналним документима дело „Преглед војне силе балканских држава и суседних: Аустро-Угарске и Румуније у 1906. години“. У прегледу су: површина, број становника, укупан ратни

су *ножице*; и кад је сачињено само угађавању у коришћ, ово се тада види овеј реч, као у брзато оспаске ругозитиона. *Кориче* су још и код сечња модерних (еобричних) корореса и брзаци (бича). Код војска у ошито друштво је обављена од рогава болах и прени, а код мачева и си ушито, те се закле: *вож* с *белом* корицом, *вож* с *хравом* корицом; или *белорорес* *ноже* и *црноорес* *ноже*, а најзад *белорорес* и *црноорес* код Вука.

4. „Домачи стваријација правила“ (издање Министарства Војног) стр. 15. и 16. Београд, 1866 год., која су зајемљила ринија правила од 15. септембра 1880. године.

ефективна, буџет и друг, ефективна радова оружја и категорија, систем, копуна и војне школе. Цена није означена.

* Напштамани су и могу се добити у књижевници С. В. Цицјаловића (Београд, Кнез Михајилова улица 22).
* Претходни резултати пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1905. године". Књига је у 8°, 4 листа, XXIV × 253 стране. Цена 4 динара. —

* Сима Станојевић (Нови Сад) јавља да је дао у штампу брошуру „Наша хријерација и друштвени живот“ Цена није означена. —

* У Управи Фондава Краљевине Србије, на крају првог овогдешњег полугођа, било је овако стање самосталних фондова: 1. *Санитетски* 9.954.201,85 дина; 2. *Школки* 2.855.197,87 дина; 3. *Удбоински* 3.673.706,57 дина; 4. *Учителиски* 2.786.265,73 дина; 5. *Светитељски* 2.907.956,09 дина; 6. *Шумски* 1.455.387,44 дина; 7. *Фонд за осигурање стоке* 463.500 дина; 8. *Фонд за накнаду штете пострадалима од града* 1.031.185,30 дина; 9. *Фонд вода* 189.910 дина; 10. *Узине малих фондова* 17.506.292,19 динара.

* Јован Кнежевић, професор у Учитељској Школи (Пакрац), даје дао у штампу путописну грађу „Са мога путовања у Цариград“. Описан је пут кроз Србију, Бугарску, Источну Румелију и Турску.

* Свет. С. Поповић, учитељ у Београду, отворно је претплатнички узне на своје дело „Методика Рачунице (са збирком вежбања у уменом и писменом рачунању)“. Књига ће изићи 11—12 штампањих таблица вел. 8°. Цена 2 динара. Порубине прија писца. —

* У Грацу је основано академско музичко друштво „Винишћ“ са програмом српског Загребачког друштва „Балкан“. — У управи су: председник Јован Стојановић, правник; заменик старешине Сретен Василевић, студ. фарм.; тајник Драгутин Матровић, студ. тр. акад.; благодотел Михајило Динић, канд. мед.; добротник Јован Јанковић, магистер фарм.; ревиזור Душан Петровић, Павле Аврамовић и Милосав Петровић, медицинари. — Успех првога концерта потпуно је оправдао потребу оваквог друштва. —

* Ђола Поповић (Бела Црква) штампао је, у свој издању, књигу „Бела Црква некад и сад са особитим обзиром на њено српско становништво“. Цена 2,40 круне.

Историја. У прошлом броју „Нове Истре“, на стр. 169., потпуно је штампан потпис под елимом. Треба: *Својом саба у Стрпалоу Музеју*. — У Старој Луци, ослу поред Шкоје Луке, живи у пензији саветник и властелин Страл (Ritter von Strahl) који чува у свој заводу драгоцену уметничку збирку слика, бакресца, старини и разних народних рукотворина. Изгледа су да ће ову ретку и богату збирку наследи Словеначки Љубљански Музеј.

Професор Дејан Михајловић: *Критика на Оштру Историју (Нови Век) од А. Зисека*. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1906. — 8°, стр. 16. —

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из Задужбине Петра Кољевкића. Свема 120. — *Брдо и човек*. Геогрфско-културна прта. Написао М. А. Јовановић. У Новом Саду. Издање Матице Српске. 1906. Штампарија Српске књижевне Брате М. Поповића. — 8°, стр. 31. Претплата на сва годишња издања Матице (без Календара) 4 кр., у износу 6 кр.

Књиге Матице Српске. Број 16. *Сава* драма у пет чинова, од Драгутина Ј. Илића. У Новом Саду, издање Матице Српске, 1906. Штампарија Српске књижевне Брате М. Поповића. — 8°, стр. 159. Цена 1 круна.

Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижевница Пахера и Кисића. — Св. 119. Свет. Хурбан-Вајаски: *Бурја у вогнију*. Новела, од словачког Јован Вучерић. — У Мостару, 1906. год. штампарско-ујетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 96. Годишња цена (за 24 св.) 6 круна за Аустро-Угарску, 8 франка за Србију и остале земље. —

Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижевница Пахера и Кисића. Св. 120. Детлеф оон. Валленекрон: *Разне новеле*. С немачког превео Мирко Давидовић. — У Мостару, 1906. штампарско-ујетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 61. —

Пријелад „Мале Библиотеке“. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижевница Пахера и Кисића. Свема 1. Јануар и фебруар 1906. Година V. Цијена 30 пара. — 16°, стр. 64.

Глас Српске Краљевине Академије XXII. Други разред. 43. Преглед: 1. Нови Град — Кладоно — Фетислам, од Јов. Н. Томића; 2. Једно римско огледало, од д-ра Милоја Васића; 3. Патријарх Арсеније III Пријековић према Милетићу и Тесару 1685.—1695, од Јов. Н. Томића; 4. Прилози ка решавању тројанских проблема, од д-ра Милоја Васића. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1906. — В. 8°, стр. 289. XXXIII таблица. Цена 2 динара.

Свет. Ђоровић: *У часопису одмора*. Цртине, слике, записи, привидијетке. Књига трећа. У Мостару, 1906. Штампарско ујетнички завод Пахера и Кисића. — 8°, стр. 240. — Цена! —

САДРЖАЈ

Гаврило, од М. Н. Тирковића.
Све што ми је драго, весеља Милоша Сивина.
У Српским Радницама. Пучовински белешке од Павла од Чичевоара, написао М. Р. Ђорђевић. (Српски).
Накратко, весеља Милоша М. Петровића.
Свет, трагедија у пет чинова, написао Н. Корнеј, с француског превео М. Марјановић. (Српски).
Часопис, весеља Милоша Петровића.
Платити за историју Београда, од 1717.—1739. год., по архивским и другим изворним писаним Тад. Ст. Власовић (наставниче се).

Српски, весеља Милоша Јелића.
Милоша Уметничко Поштомате (српски).
Антологија: Душан Ђердак. — Голгота (А. Тодоров). С руског превео К. Коникум.
Уа како слика.
Хронологија (Пауза, Развој, Библиографија).
Славко: Антонић, сав. — Изборић, Гроздић. — Рамеки три.
Јосифко сав. — Ступица. — Огласници док у Љублини. — Славеначко Ђељско Поштомате у Љублини. — Последња утех. — Моравски Волетра. — Фран Голубац.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 29

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шестира, Кошуља, Гаџа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краваџа, Сундо-
брана, Кинобрана, Мараме цених и за ерски пошту, Кебади, Штапова, Путничких прибор и разне
кожне робе.

Крета, Кепова, Сумања, Влауза, женски Кошуља, Гаџа, Рекла, Мидера, Муфова, Чеш-
љова, Укосница, Хаљиница деч. и за повојнице, Каница и Венкица:

Сироме за удаваче и девојке, Шалова за куконске свие, Свице за пресеце, Огртача за младе
(палера), Албума, Мириса, Сапуна, разних предмета за поклоне и сваконских галантереских новости.

++ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ++

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34. ДО НОВОГ ГРАДА ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште своју српских књига као и веома богат избор страних литература на не-
мачком, француском, руском и другим језицима; прима прегледати на све нове списе и нове журнале, које рачуна
по оригиналним ценама и шале у кућу.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикација за гласовир, виолину и т. д.
Свако дете, којег случајно не би било на стоваришту, књижара *набавља за најкрасије цене* по оригиналној
цени, без даљих трошкова.

Нарочито се обраћава књижара п. к. да књижара има на стоваришту велики број антикварних књига, књиге стручне и из по-
знатих књига, које продаје испод цене. Ове и изабавља антикварне књиге по поручењу а по цене утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики
избор антикварних каталога чувених светских антикварина стоји свагда на расположном савезу.

Књижара купује од приватних лица појединачна употребљена дела као и цео библиотеке свагда по добру цену.
КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leibbiblie theek),
која се састоји из 6000 разних, забавних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику.
Месечно претплата је два динара са неограниченим правом читања.

У КЊИЖАРИ УВЕК ИМА СРПСКЕ КЊИГЕ И МУЗИКАЦИЈЕ ПОДРОБНО КЊИЖАРА СВЕДЕНИ НА ЗАХТЕВ БЕОГРАДСКОГ "П" "

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљавања, на случај
доживљавања и смрти, мирас дон и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријске и занат, предузећа, робу,
покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Блики обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости поштом, олакшани агенти и поверљиви
са осигурава.

Осигурањем за унутрашњости олакшано је плаћање и тако, што је за сваку варош олакшан бар по један пош-
тени шифр, који prima плаћања за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дуго плаћу уплати
у Београд и плаћати се трошковима око поштарине.

Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове
Управе Фонда.

ТРГОВИНА МАРИЧИЋА И ЈАНКОВИЋА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. ПОТРОШАЧИМА:

Велики избор сваковрсних хартија и осталих потреба за писање, цртање и школе.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Хартија за писма
Хартија за позивнице
Картона за посетнице
Картона за позивнице
Картона за фотографије

НАЈЛЕПШИ ИЗБОР:

Дивита

од никла, стакла и дрвета

НАЈВЕЋИ ИЗБОР

Енглеских перореза
Новчаника и буџелара
Ножева за сечење хартије
Финих увлака за пера
Блокова за писање и цртање
и т. д.

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА
и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

компаније за хартију

прој 164 стаје комад
2-50 дин.

Сенска увлака
за господу која паде од грчева.

увлака од илустра са златним пером

Ова је увлака направљена тако, да илустра ову шару нека илустра: овака претима своје зарбање увлака ову 3 дин.

Оваквих увлака имамо још неколико врста и то: од 6, 7, и 12 дин. нов.

напоми за књиге

напоми по овој слици
вр. 344. стаје 10 д.

Посебних за с. г. лекаре, трговце, инжењере, чиновнике, путнике и т. д. Увлаке по овој слици са златним пером стају 18 динара комад. а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске увлаке са златним пером стају 7-50 и 10 дин. комад. а са илустра 4,50, 6 и 8 динара комад.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

— ГОДИНА ОСМА —

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 38. у месту г. Николе Спасића.

Има са стоваришту и снага наново добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштовањој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, пренесе, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и љубавета.
— Атлаза као и Свице беле за венчане хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом набору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицелена штинераја, Апликација, Чипана, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофаних и недованих. — Гарнитура за кревете. — Платна коначног као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметана.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послужа је угађава, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА
У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Оксфорда и Зефира у свима бојама и ценама;
Цвилица и Градла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним мустрама;
Везова бели на обичном платну, батисту и кепору;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штрингама и клубадина; обичног, свиленог и француског.

Тепиха и простирача готови и на метар;
Завеса чипкани, штофани и аплицирани;
Чаршава штофани у гарнитур и посебно одвојени;
Мебл-Штофова вуцена, полу-свицена и свицена;
Жаниле-(Мокега) на метар у 130 см. ширине;
Драперје за прозоре, готове и на метар, у паншу и штофу;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруџбине за све крајеве у Србији извршујемо најбржијим и најбољим.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

НОВА ИСКРА

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 фор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-вићу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Колотан-Минина улица, бр. 8. Руконписи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Стеван Сремац

Српска школа и просвета, друштво српско и књижевност оплакују један огроман, ненакидаин губитак, за којим искрено жале све српске стране и крајине „од Адрије дох до Сент Адрије.“ Ведрим, веселим, добрим, племенитим, насмејаним, великим Стеваном Сремацем, који нам је до јуче сузао од смеха на очи истеривао, који нас је задивљивао својим онтроумним приредбама, својим духовитим шалама и разговорима, својим нежним и сепним историским и необично ведрим хумористичним приповеткама, данас је једна светла успомена у српском друштву и народу; он је данас једно велико и светло име на последњем листу српске историје књижевности, које још дуго и дуго није требало бити забележено.

Велики и даровити посматрач људи и њихових слабости јавља се у доба опште друштвене разурнености и пометености, у доба политичкога цензурлачења и ентничарења, где су се људи поделили у странке и фракције, а ове се опет подвојиле и раситиле на столове. У времепу, када је тако мало далеких и крупних националних циљева и задатака; где је тако мало илузија и ентузијазама, а тако много себичности, да је оно потисло све друге одлике човекове, Стеван Сремац жотго је живети и постојати са свима својим великим илузијама о Српству, са свима својим историским светињама

и несебичним желима и ведрим погледима на свет и живот и његове дужности. Он је, у тој загушној и ил-јазматичној атмосфери, у којој су добре жели и добри људи гинули и били угривани, живео и радио, идеалисао и веровао, остајући стално на висини, до које снђушне страсти људске нису могле достигати. Њега нису могли да забодују ни да заслепе никаквим дрвови, никаква блага земаљска, ни мамљиве, пролазне славе, нити материјалне користи. Око њега борба и утакмица, грабеж и јагма, вратови да се положе; он је остајао миран и хладан, потпуно задовољан оним што му је судба досудјала. Њему није требало бити је годило оно за чим су се други људи откимали и јагмали. И док су се остали савременици грабили и откидали да се достану славе или признања, блага или положаја, одликовања или гласа, Стеван Сремац је, потпуно задовољан собом и својим положајем, право ишао кроз живот, кроз ону захукталу вратолонну и бесмислену борбу и добродушним, ведрим очима, са осмехом на уснама, са несебичном пажњом и мало презриво, посматрао људе, своје велике и мале, знатне и безначајне савременике и бележио је њихове жале и слабости, њихове грехове и будлаштине, њихове недостатке и пражине. Чист од главе до стопе, чист делом и телом, духом и умом, чист животом и по-

† СТЕВАН СРЕМАЦ

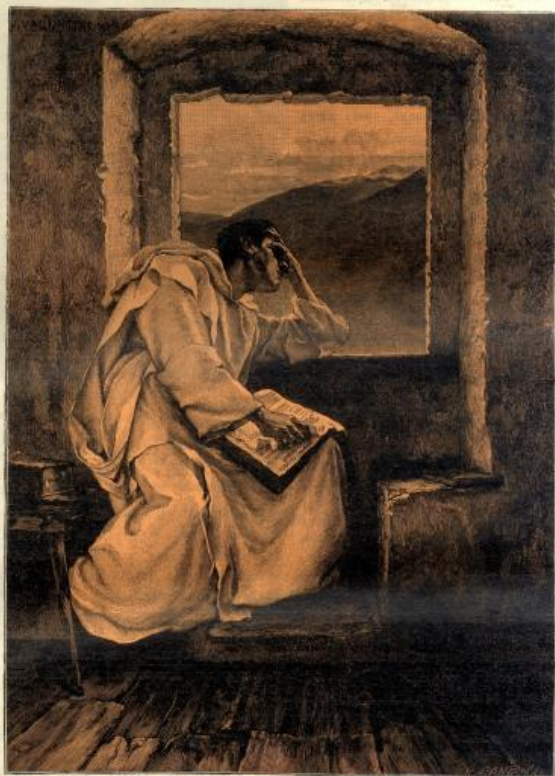
нишлу, верон и идеалима, он је представљао духа тога, онтоузнога критичара и пријатеља, који нам верно сагледа мане и недостатке; али нас ипак јако воли и с нама стаљно другује.

Ако шта кога карактерише, то Стевана Сремца карактеришу његове приповетке историјске и хумористичке. У његовој ваџа недрој души отимали су се о припадство Србци и добар, племенит човек. У историјским приповеткама претеже велики родољуб који за Српство све жртвује; у хумористичким приповеткама појављује се тип благородног и племенитог човека, који без љутње и гробе, добровољно се скије нашим намама, којима се и ми, кад их учинио, још нише смејемо.

У суштини својој Стеван Сремац је био један тип од оних данас веома ретких људи, који су цео свој живот поставили на бази патријархалног и Христовског поразла његовог *Ибли-аге* који вели: „Севап учини, орли у море; ако риба не зна, Алах ће да зна“. Као његов скрохми и пезини *Чича Јордан*, за чије име, како сам аутор говори, нико није чуо и после чије имена нико се не ће отимати да му за добре паре (из фонда) напише биографију; и као његов тишчић *Ибли-ага*, тако је и сам Сремац да века свога севап чинио и многу аспру „у море орлино“, али то нико није могао знати ни видети.

У добром и нитоном младићу, који се напајао идеалима наредне прошлости и падања на велику будућност, најбујније се развијала кланца великог и доброг родољуба, који је сав био предан, до жртвована предан националној мисли и идеји јединице српскога. Још у најранијој младости својој породица му је у душу унедрила илузије о Српству и његовој величини и он је под утицајем тих мисли развијао свој дух и образовао свој карактер. Под непосредним руковођењем свога ујака, пок. Јована Ђорђевића, професора историје, човека нитома и благих нарави и одушевљена за Српство, Стеван Сремац је и отпочео и завршио дожаће напистане и школско образовање своје. Тај безусловно благотворни утицај, који је будно дубав и схисао за народне идеале огледа се још јасно како у приповеткама Сремчевих, тако и у његову животу. Ко је ма и једанпут прочитао *Растки* или *Владимира Дукањанина*, *Војислава Тргованчина* или *Часава*, *Драгутина*, *Стевана Томаша* или *Заборављене Обиле*, осетио је, морао је осетити, колико велики и искрен родољуб живи у том изванредном приповедачу. А кад је у половини седамдесетих година прошлога столећа устала Србкја да извојтује себа пезивеност, Стеван Сремац, и ако је био љак, није могао остати равнодушан прена повизу Отавине. Кроз детињство и младост своју напајајан повизјом и идеалима из српских народних песажа и узорика из српске и светске историје, он одушевљено поздравља пробубење српско и ступа у ред бораца да крв своју и живот положи за слободу народа

свог. Баталјони српске војске одлазе на границу, на бојно поље, Стеван Сремац остаје у заклату у заветрину престонице да чита извештаје с ратног поља... Не, не остаје Стеван Сремац у тој загушљивој атмосфери београдској, него ставља ранац на плећа, узима пушку у десницу и одлази у ред добровољаца српских и бори се душмански са непријатељем народа свога. Узалуд су биле претње и одвраћања његова ујака Јов. Ђорђевића, узалуд су биле молбе цело породице: одушевљене младићско било је много јаче од породичних разлога. Шта није рађено да га одврате од намере. „Чујем да си се уписао у добровољце“, пише му ујак, „идем тамо где ћеш сладовати и цокотати од зине; где ћеш да помогнеш Кујунџићу стећи модају, а себа јектику или сигурну смрт... У име твоје покојне матере и у име твог покојног деде хоћу да ти протворим. Њима сам се заверио да ћу бити над тобом. То сам до данас пршио савесно, на морам и сад, хојда последњи пут да пршиш, кад ти, место њих, кажем: „не иди!“ И на све те прекоре Стеван Сремац одговара јануара месеца 1878. године из Ниша, а потом из Врање: „Поштовани ујо. Извините — нисам вас могао послушати. Зове ме света дужност... Скоро ћемо се даље кренути, док се мало одморим. Путовао сам осам дана, све немеш, с почетка по мрак, а доцније по блату и

А. ВАЛЕНТИНИ

СУМЊА

снегу. Последњих дана, кад смо ишли преко неких планина, дувао је јак ветар и снег је вејао, ту смо се мало напучинали... Још једном навиште што сам послашао свој унутарњи глас и позив, а не изне савете..."

Иа ово неколико редака из његове кореспонденције са ратног поља види се цео Стеван Сремац, један се какав је и колики је родољуб био. Има ли, може ли у једном омладинцу бити више ентузијазма и одушевљења за народно ослобођење, него што га је показао Стеван Сремац? И док су многи од другова добровољаца застојали на по пута од некогата и тешких напрема; док су неки од њих склањали се, заглашени од пучањата грехота, по канцеларијама и коначана, Стеван Сремац је ишао напред са неустрашим друговима, преко снега и блатва, спавајући у блату, под отвореним небом у највећој зими, ишао је напред, докле није угледао тузико Косово и цркву Грчаницу на њему.

Тај одсек живота његова и ако није довољно познат ни пријатељима ни широј јавности заслужује нарочиту пажњу и лепога брижљиву обраду.

То је Стеван Сремац као човек и родољуб.

Но он је, у исто време, наш најбољи приводељач.

Шта да се нарочито истакне и каже о Среману приводељачу?

Појава његова у области наше белетристике обележава један потпуно нов, дотле са свим непознат правца у књижевности српској; она обележава једно ново доба, једну нову епоху и засебит одељак српске лепе књижевности. Пртао је бдио и савремене луде и догађаје; али то, што је он дао српској књижевности и своје народу у својим историским и хумористичким приповеткама најживеије прошлости и савременике и остаје да светли кроз позне нараштаје као одблесак ведрота српскога духа и општроука, српскога хумора и духовитости. Слике, које је Сремац цртао, не могу никада изабледети, јер носе на себи одлике наше натице, наше расе. Свет, што га је Сремац открио, постојао је; али га ништа није запалило. Он је био његов Колумбо; он га је пронашао и приказао. То је свет далека од великопаршото време, свет забаван и повучен у себе, повучен у своје сенике одаје, свет у најатива и на њенациа, у лутаница и по рогањима, тамо где год год удара и збуна дунају, где лује зри и вода журбона. То је свет што годишним живи повучен у себе, монотонно, равномерно, једноставно, без великих страсти и догађаја, у привидној мртвила и апатији, али свет пун живота и бујности, пун истине и чистоте, пун вере и дубави, свет здрав и весео, добар

и честит, свет људар и отворен, шито и симпатичан. Волећи самоћу и руже, тихаву и забављена места, Сремац је нашао у развалинама старих замкова, у прошлости српској узоре нашта својој и, тражећи заплочена и забавна места, нашао на овај или неприметни свет, открио сва блага његова, видео богатство духа и направи и заволео га. Он је тај свет искрено заволео и те луде и с њима је проводио годинама дане и ноћи, с њима је плакао и понао, бележио откупце ердаца њихових, бележио њихове плаве и доетке, њихве мисли и разговоре, њихве оразе и узречиде! Проучавајући у свика нилансама и ситницама свет у паланкама, он је налазио много ситних мана и недостатака; али сликајући тај свет није га карикирао; износио мане његове није их увећавано, нити когата корео или осуђивао. Далеко је Сремац био од понасли да востане критичар друштвениа. Сремац је посматрао; имао је око да уотрија оно што нико други не би запалио, а што је и на лудима као и на старина најсупштинеије и свему се добродушно смејао приказујући сав тај на-реш и разнолика свет у својим приповеткама, са намером да се и ми добродушно, без злобе и пакости, до суза насмејемо. И ако су сви они, нахои, смешни, поштини, необични типони, њих су готово сви добри и честити луди, које не можемо кривити и које неможе зашта осуђивати.

Нити им се злобно подсмевати. "Неко", као и бојтар Маћа, оба пона — Тира и Сипра, као Балча и Нико, Ибн-ага као и Чича Јордан, паланачки професор Ненад, као и чечинарки учитељ Максим Максимовић, практикант Вукадин као и каветан Марјан — сви су они, сви од реда и сви до једнога, и ако доста смешни и комични, њих веона мила и симпатични луди. У четрдесет и шест својих приповедака Сремац је из живота, из друштва, пренео у српску лепу књижевност најлеште благо српскога духа и хумора, благо којим се више не могу подичити ни највећи народи...

Толито огромно богатство мисли и идеја могао је дати човек само велика и духа и ума, човек велика срца и узвишених идеала, могао је дати само Стеван Сремац.

И тај човек са здравим телом и духом, са здравим нервима и бујном, са здравим мислима о свету и погледима на живот и његове задатке, са здравом душом и исто тако здравим хумором и смехом, све благо свога духа и ума поклонило је српској књижи олако, као од шале; без по куге, без икаквих душевних и уних напора, дао га је као славуј пему што даје — и све то

† Стевану Среману

Ведри си тучишу наших брелиху дана
Давно својих прила и својих романа —
И беше нам лако... Чар дресности изаше
Навистом си даио на претне чаше
Редом, свима редом... Свој си идуљ стигао
Велчинеиш прошлао веру си пак зигао.
А сабоста наше опшност си знао!
Ал' не се у сауду никад неси дао!
Сак усмеху навор што жеш луше чоан,
Нестале напшта — јер га мебо ниво!
Ко ће да нас храбри кад се бура спрема,
Ко да да нас теши што нам теже нема?
Р. Ј. Вукобрат

Ц. Медовић

Сремски мученици

није ни добра половина онога што је спремао и спремао да покљони српској књизи и народу свом.

Али није дао. На половини пута зауставила га је смрт која је дошла изненадно, неочекивано и украла га из наше средине, као што ловов из потаје туђу живину краде и односи. Као што се обично за невинно осуђенога каже: осуђен је на правду Бога, тако се може рећи за Стевана Срејца: упрко је на правду Бога. Да га смрт уграби и односе похотли су у првом реду сам Срејца, а затим и наша нежарност. „Наша легендарна нежарност није могла сачувати од смрти нашега легендарнога приповедача“. Тако од прилике гласи праведан прекор српског Академника, који се опростио са покојником.

У болести својој, која је као од шале постала, Срејца се радовао дану што наступи, шалио се са самим собом и пријатељима својим и онко једрих образа и ведре ока подносио тешке болове, а нико није опазио да смрт сакривена иза његових леђи и око постеље кежи се на њ и вреба да уграби из нежарних руку људских жртву своју.

И сад је крај. Овај велики Србин и исто тако велики приповедач, који нам је дао смехом и недром шалом зачинавао, који је сав од здравља био, лежи, почива седам стопа дубоко у утроби земљиној на гробљу Београдском...

Можда има људи и пријатеља, који се могу пошарити с мишљу да је Стеван Срејца отишао Богу на истину, да је завршио свој пут живота — ја то још никако не могу да замислим; та ми се јисао чини неверица, ма да сам се с њим пред смрт видео и опростио и ма да сам посматрао његове последње тренутке живота, кад је велики његов дух остављао своју телесну скрину и ма да сам му закљонио очи. Не могу да замислим да је Стеван Срејца покојник...

Дванаестог августа ове године са торња малене цркве у Соко-Бањи огласила су звона новог путника на ову страну живота. Тога дана у четири часа по подне утаско се дух и вид великог књижевника српског Стевана Срејца. Ненадни и тужни глас са неверицом су дочекали сви искрени пријатељи Српске Књиге и што је Срба на лицу земљиноне, који знају за Срејца, „од Адрије, даж до Сент Андрије“ љажалили су и сузу пролили за њим. Губитак тај жалито породича и прожалиће, губитак његов српска књижевност не може прежалити: кад је духом и умом био у најбољеј снази и моћи да послужи роду, смрт га је покосила.

Непрегледна маса света: политичар и трговац, јижистар и послужитељ, професор и монополика радница, глумца и занатлија, богаташ и пуки скротан — све је то било искуљено петнаестог августа ове године на Београдској железничкој станици, са изразом туге и бола, да дочека и испрати смртне остатке Стевана Срејца до његова вечног боравишта. На тај огромни збор нико најје позван: он се сам искуљно да оплаче свога љубица. Младо и старо, велико и мало, знало и незнало пошло је за његовим сандуком сузе лијући за човеком који нас је за века свога ведрим, здравим смехом и неусуљеном, духовитом шалом бригу са чеда разотривао и усморио душу распаљивао и облачно небо над главом ведрено... Као горетаси кроз што гром обори, тако је изненада смрт оборила овога великана.

Је ли то могућно, је ли то истина да он сада тамо, у загробној градини, у вароши пртих, почива скрштених руку не исказивши све своје ведре и искрене киели, све своје велике жеље и илузије, све своје шале и досетке? Или ће се ускоро поново вратити и ми ћемо се раздразити од смеха слушајући нове ведре његове речи и посматрајући нове слике и типове које је његово вешто перо овећало? —

Кад јутро осване ја непрестано ослушнујем: пеће ли не његов пријатин, неки и сонорни глас позвати, глас који сам годинама са задовољством ослушкивао. Кад се дан стига и вече рашири крила ја га очекујем иза угла да се појани или на врата да гурне, да бине у собу и да ме поведе са собом у шетњу ван вароши. Ја га узаман очекујем; узаман га очекује одаји његова и друштво његово — ките његове. По столу и хартијама лагано пада празнина и таложи се по предметима и стелицама; мистило се сунш у леном дивити од јаба-

нова дрвета; перо је већ зарђало. Сви га чекамо: и ја и књазе и записи његови. Он не долази и никада, никада више неће доћи. Седиш у одаји његовој, испуњеној многобројним књигама, са којима је Стева годинала, од ране младости, друговао и разговарао и ледева јеца испуњава душу твоју. Да ли је ово соба покојникова, или је храм јединог духа, који је ишчирио, а чија се сенка крије иза ових књига и рамова...

Тужне се слике виђу,
Са корицама златним
Књиге на мене гледе:

Писана многих душе,
Међ нама то се крију
И малне силне патње
Причају стране беде.

Ту је што душу диже,
Што мисли, желе креће;
Бесмрћем овде живе
Велике мисли људи;
И сав је ваздух свети.
Непосланим крилом леће
Сен великога духа —
Над главом твојом блауди...

28. VIII. 1900.

M. II.

Шпанска романса

Дон Леонардо де ла Кора
Са прозора свога двора:
Санта Луци е Навора
Де ла Фора Понтимора,
Углед'о је нону једну.

И Леонардо де ла Кора
На монтанји а ла Реду,
Са прозора свога двора:
Санта Луци е Навора

Де ла Фора Понтимора
Хартину јој бади једну.

Ту не беше дуга збора,
Света срочи речу једну:
„Дон Леонардо де ла Кора
„На монтанји а ла Реду
„Пртежалец зрениш двора
„Санта Луци е Навора
„Де ла Фора Понтимора,
„Тебе луби, о, синора...“

Ал на тугу једног дон
Он поражен оста тиме:
Јер изла'ну жена нона
Док прочита — ово име.

Милорад Ј. Митровић

Његов роман

— СЛКА —
С. Д. ГОДОРИЋ

Стајали су увек заједно у дугом ходнику: чекали на ред да им се дадне одело за рад; шапутали промуклим гласовима и грдили кадетана, који им је давао одело. Петар Јанковић имао је поклоњену главу полуцилиндрич, који је прешао у зелену боју; велику, округлу, прогрмалу браду, која је сва улепљена, зачврстана. На високо, криве ноге навуцане су тешке цокуле, а у њих упуцане војничке чакшире. Имао је густе веће, испод којих су стајале мирно велике, испла-

кане очи... Његов друг Јосиф Пантелић био је мален, пуначак, седе, мало брадице, која личи на кесер; мале сиве очи превучене неким сјајем крећу се непрестано, и из њих избија нека накоет, саоживост...

— Још двојица! — непрестано је шапутао с пострљешем Јосиф Пантелић. Вечита дангуба!... Вечита!...

Петар Јанковић је редовно одговарао на његове узвике тихих, понирљивих шапата: — „Сад ћемо и ми! Срби се!“ — Глас му је био мек, застајао је у грлу,

као да га дави: руке су му дрхтале. Он је осећао да неће моћи још дуго да издржи; осећао је како му колена поклескују, а у ушима чуо је неко зујање...

Најзад су и они дошли на ред.

— Мени десет парџ, молим вас, господине! Болестан сам... Деца ми болесна... треба хлеба!... чуо се говор Петра Јанковића и он је уштрао свој молећиви поглед у малих, пуначких капетана.

— Не може! Не може!... Колико пута хоћеш да ти то кажем! Чуо се глас капетана.

— Деца ми болесна... Ви тек тако, као да смо ми дужни да вам хранимо децу... Ни један пар... Ни један, чујете ли, већете добити ако тако пртаете!... И сав поцрвено од гнева, озлојен, приђе столици и спусти се на њу. — Ох, Боже, Боже!... Чули су се његови узваци: Свики мора да наједа!... говорио је он и гледао својим водњикавим погледом у наредника, који је нешто ниско. После се мало прикрио и пришао столу. — Дају вам сада, али некојде да не лутите! — говорио је тихим гласом. — И ја имам деце... Ето вам... ето вам десет...

Петар Јанковић задрхта, искривља главу мало у страну и прошапта: — Извините... нисам хтео да вас вређам... нисам хтео... И поклони се.

Најзад су пријали рад и пошам полако кући.

— Ко ти је то болестан? Уштрао нешто другог љутова Јоске, колико да се отпоче разговор.

— Мара... Кажу да има зналање... шта ли!... Кажу да ће преболети!... Ко зна!... И Петар Јанковић слегло је раменима и гледао некуда далеко испред себе, а на очи само што му нису грунуле сузе. Лице му се грчило, усне кривиле, као да се савлађивао да говори, и најзад вистава: — Био сам слаб... врло слаб... једва се и сада држим на ногама!... Тешко је дисао и велико покуле једна је подизао са земље; застајкивао је и као да се гуши звао је у се вадуха.

Ишли су тако заједно две године... кад год би примили рад, навраћали су у једну малу каваницу, на крају града, попили би по неколико полица „луте“ и разишли би се.

— Је ли ти тешко, до ђавола! — уштра Јоско Пантелић после другог љутања, кад виде Петра где се спусти полагано на тротоар.

— Дави ме... ето овде... хој... оде кладост!... Мало да се надухам...

Јоско Пантелић спусти се брзине поред њега и отвори дуванчару. Обојина су љутали, пушили полако и гледали светину, која је журила поред њих. После су се кренули и дошли до своје каванице.

Мали, пралим сточић, полуизломљене столице, неколико слика, дян од дувана, вириш од ракије, ето то је та мала каваница.

— Два полица! — чуо се кратак глас Јосефов.

— Видиш како је тешко... тешко живети! Ха! Зар није? — говорио је мало неселје Петар, кад му привнеше полица. Подигао је главу у вис и цркнуо на полица. По телу му прође нова струја — струја живота. — Он се сети кладост. — Како остали весело живе... Задовољни... Само ја... ми радници... крпачи... И опет цркну.

— Живни и ти... чуо се дубоки глас Јосефов.

— Па живни... Каква си... Живни... живни као скот... чу се старачки, али јасан глас, и Петар Јанковић се чисто упутило од свога гласа... Као скот... као скот... понавља је он и по лицу видело се да му се особито допадало да понавља то: „као скот“.

Јоско Пантелић је гледао често изненађеним погледом у Петра Јанковића. Он осети неку потребу да истинитости и приближи му се још јаче. — Видиш, пријатељу, сви ми живни као скотови... Сви... Ето, понекад, кад сам сит, нени онда дође жалост... Све жалим... све, разумејте ли, — и он лупа лако руком о сто. Сетим се тада гладних... Ја бих тада све сите повешао... повешао...

Петар је љутао и гледао га наживно. После се окрете око себе, као да се плашно да га неко не слуша и уштра тихо, шапућући: — Ко је крив, што смо ми гладни?...

— Други... људи! Сви... чу се Јосефов глас.

— И ја тако нисам... Йди, али сити... — чуо се шиптави и лутити глас Петров.

— Стани, не шипти... шта брбаш? Зар ти ниси хтео другом да отмиш хлеб, кад си тражио десет парџ... Можда си меня отео... Сви су крини!... и Јоско Пантелић устаде полако од стола и плати своју ракију.

Петар Јанковић устајао је полако и понављао: — Сви су криви...

Најзад се разиђоше.

Петар Јанковић је ишао тешким кораким кроз криве, неогвештене уличнице. Из неба је падала ситна, хладна, јесења киша и кишала му је вруће чело и образе, сливала се с косе низ прит и клизала полако низ леђа. Питало се: — Ко је крив?

Дошао је до куће. Кад је ушао затекло је све како љуте. Слаба му жена седела је крај прозора и гледала некуда далеко. Једно дете у ритика, полукриво, велике главе и очију, мучало је: — Уи...р...р...а! Ма...р...р...а!

Он је пришао полако, клецајући, као да није разбирало речи, слабачком телу. Висока, сува, рашичупана, туге косе, бледа, изгладала лица, отворених очју, зуббузастих, које су гледале некуда далеко, лежала му је кћи.

Скинуо је капу... Високо му је тело дрхтало... И најзад га све савлада и он зарда, а кроз ридане изилазно је глас по глас:

— Ко је крив?

Било је крајем 1900. године. „Нова Искра“ већ је била на измаку своје друге године, а још не објави ни једне врсте из пера знаменитог Сремца. За лист, који ма и плаћане претендује да буде књижеван, то је био несумњив губитак. Некаки Сремац међу сарадницима, значило је не држати лист на потребној висини, значило је бити ерски несаврени књижевни лист.

Није потребно уверавати, да сам још пре покретања консултационог са Сремца: да ли ће сарађивати на „Новој Искри“? Одговор је био позитиван, а отуд и моја радост потпуна.

Само... био сам и стварно неiskusан уредник! Знао сам, по туђем уверавању, да је потребно много пута молити и тражити једног обећану ствар, а за необећане да је још и горе и теже. — Мени је било довољно Сремчево обећање, а већ што се тиче омишљања и — неће ме лако уморити!

И почео сам неуморно тражити „обећану причу“: тражио сам је и у школи, и на улици, и у кафани... свугде где сам га год срео.

У почетку је ишло и којекако. Обећање није одрицао, само би, како је он говорио: пролонгирао ову бланко-кенину која је (то не треба да заборавим!) у његови рукама! То ме није ни мало збуњивало, јер сам и даље стално тражио, уверавајући га да је он јамачно рђаво расположење према „Новој Искри“, кад не испуњава оно што је обећао. Мислио сам у себи: досадићу ти ма на који начин и добићу што си обрече! — И збоља сам му досадио, досадио у најгорем значењу!

Кад омет једном заустих да га опоненем... прекиде ме једини одлучнији гестом и рече ми: „Причу ми више немојте тражити! Ако што напишем, даћу Вам сам!“ То је изговорно тако озбиљно, да ме је тога тренутка прошла свака воља да га и даље опонирам и тражим обећани рад. Јасно ми је показао, да то не воли и да га на тај начин нећу добити за сарадника.

Систанци су и после тога били чести као и пре, али никада му више не говорих ни о свом листу ни о његовој сарадњи.

Друга година „Нове Искре“ беше већ на измаку. Дакле, скоро цитве две године од његова одлучног одговора. И ико је за то време штампао по другим листовима — „Нова Искра“ није била срећна да и Сремца уброји у своје сараднике.

Осећао сам то, али му не хтедох досађивати, јер сам веровао да ће сваки покушај бити без успеха.

Нисам се једном само пријатељу жалио на то, али на том је и остајало.

Првих дана децембра месеца 1900. године ушита ме колега М. Ш.: „Зашто Сремац не ради на „Новој Искри“?“ — Рекох му искрено све како је било, и он ми повуче контуре једнога плана по којем ћу несумњиво добити Сремчев рад. —

После десетак дана већ је у мојим рукама било готово класично Сремчево савско са позив, напредно леним отиском. Био му отицао у стан и, шеле поздравља, сваком за сто, готов да запињује што ће ми Сремац говорити. јер хоћу

Прво ми је питање било:

— Које сте се године родили?

С. СИМОНТ

Писаљка је већ била на хартији, само сам чекао његов одговор.

— Зашто ме то питате? Што ће Вам то?

— Рад сам да чујем податке из Ваше биографије, јер хоћу да обрадујем своје читаоце.

— Чине? ушита Сремац већ узбуђен и поврвено. Вашом сликом и биографијом! одговори ми,

АНАТОМ

старајући се, такође узбуђен (али из других разлога), да не примети сунђивост мога тражена.

— Ви то нећете урадити! Ви знате да сам и Цвијановићу забранио да продаје дописнице са мојим ликом!.. И Пахеру и Кисићу!.. И свакоме ко би то хтео. Ја то не трим и Ви то нећете урадити! Ја Вас нећу никад нише погледати, за мене нише нећете живети!

— Којешта! Зар овакву слику! — Ту извадих клин и показах му отисак.

— То је... то је безобразлук! Ви нећете на то ипак! Јутно се добри Сремац.

— Права нјам и Ви ми га не можете забранити! Публика хоће да гледа лик Стевана Сремца; ја сам уредник илустрованог листа, и знам своју дужност. У

оним слика ставићу, ако ми Ви не дате потребних података: „Ово је прослављени српски приводецац Степан Сремац. Његов је живот незнат, јер он о њему ништа неће да прича!“ Одговорност ће бити само Ваша, јер ја као уредник...

— О, и...му, јесте ли Ви паметан човек? Ја то не волим, и Ви то нећете урадити! — И говорићи и слушајући ме био је стално узбуђен и љут, пада ме је прекидао и грдио.

— Невојте се лутати, Господина Стево. Требало би да се ја лутим, а не Ви.

— По чему то! Унута ме још љути.

— Па ето: обећали сте ми причу још пре две године, па је још не добих; сад хоћу да донесем Вашу слику...

— Станите! прекиде ме изражујући очина ово класично „Курека!“ — Немојте доносити слику, а ја ћу Вам за то дати причу.

— А блиско-леница што је у *Вашим* рукама.

— Ваљалите Ђорана посла, сад сам Ваш, сад сам путнику у „Малој Вањи!“

— Кад је могу добити?

— Кроз три дана.

— Хвала! Примам погодбу, и ако бих највише волео да донесем и причу и слику.

— Сликү нећете донети! — Ту се наже столу и узведе клише. — Клише ће бити код мене!

Тек када сам га уверио да је то слабо јемство, јер ја могу поручити ново клише, и тек када му дадох реч да му слику нећу објавити, врати ми клише и рече:

— Слушајте! Дођите сутра — добићете причу.

Очмак је већ био ушао у стан, и када хтедох да поћем, задржа ме добри и несобични Сремац да видим

како је добра „Нашка турција“ и Виличко вино, што је дан пре био добио из Нина.

Сав мој тадашњи грех према њему био је гушећ најискренијом радошћу, која је потицала из сазнања, да је Сремац, макар и на овај начин, постао сарадник „Нове Искре“.

Улоге су биле скоро сасвим променљиве: честити Сремац хонорисао је једног уредника красном причом, одличним вањом и ретким мезелуком!

Сутрадан била је већ у мојим рукама, а у 1. броју 1901. године изиђе штампана одлична Сремчева шала „Пазор за старо“. После тога штампано је још две приче: „У грамљу“ и „Пера Дружески“.

Своју сам реч одржао: штампано сам причу, али му слику не објавих.

*

Ове године беше ми слима драги Сремац обећао за најски број нову своју причу „Прва лекција“, која је сада сачувана само као најкраћа скица.

Прилике су такве биле да је докста писам могао добити. Али сам, ипак, био уверен да ћу је добити у току ове године. Нова потреба клишета његова лика била је сасвим изазина, те ми није ни на памет долазила.

Данас, када му је брчно перо скрхано, када су му оне ведро и душевне очи покрале, када је изгубио за нове тековине српској књижи, — и ја крхам своју реч дату великом писцу, крхам исто као што се и срца наша крхају од туге за њим, и доносим његов светли и чисти лик, туђећи најискреније што то тако рано чиним.

Потажно сам своју реч: доносим његов лик, али приче, приче његове, које би нам подрале тешку збиљу наших дана, — *никад оне!*

Р. Ј. Олавић

Вечерњи се сутон спушта...

(ХАЈНЕ)

Вечерњи се сутон спушта
Преко шума и дубрина,
Зраке који душу крепе
Месец шаље с неба плина.

Цирчац зриче крај потока;
Путнику се позном чини
Да брчкање неко чује
И дисање у тишини.

То се купа динна пилу
У потоку, у јавини;
Мило блеште пласећа, руке
На сјајаној месечини.

С. Д. Мијалковић

МАЈНДЕР ХОЕМЕ

АЛЕЈА КОД МИНДЕЛХАРИНСА

Прекинута Маскарада

КАРИКАЛА

Бароница Зелен Нојевелт

с француског превода

А. Н.

Прекинута Маскарада је комад, узет из чувене приче Едгара Поа-а, ђеијалнога песника Мистерија и Страха. Скоро је представљана у Француској ова драма, пуна трагичне дивљавости, те се надамо да ће и у српских читалаца произвести ону срчану узбуђеност, коју је производио у француских гледалаца.

І. ПОЈАВА

Маскарски бал у манастиру, у ком је у шај мах двор кнеза Проспера. Дворани долазе и одлазе из сале болади. Нека никаквои саобраћаја са светом изван манастира. Прозори су зачињени. На лево, велики дрвен прозор. Манастирски сајлица. Група дворана разговара се са стране.

Грофица Гџма. — Ова је маскарада дивна.

Први дворанин. — Јест. Дивна скоро преко мере, скоро парварска, може бити. Али се кнезу Просперу не би могла порећи оригиналност и смелост схватања, тако ретка у кнежева.

Други дворанин. — Зар није баш он тако потанко уредио распоред ове забаве?

Грофица Гџма. — Рекло би се да је то све само сан... Има снова пријатних, а има их врло чудних и страшних. Они долазе и пролазе као ноћна привиђења у необуздану мозгу. Слика им даје натприродан живот. Они постају живљи по такту, таласају се и престају. Доста, зар се све то не би могло назвати снајма?

Трећи дворанин. — Како је војвоткиња Фортуната лепа, вечерас!

Грофица Гџма. — Говори се да ће је Кнез узети ускоро.

Четврти дворанин. — Много се којешта говори.

Четврти дворанин. — Војвоткиња Фортуната је племенити изданак славне лозе. Она опроругава, најсјајније, Бога ми, бајку, која кажује, да су све наследнице ружне.

Други дворанин. — Још је нисам спазно у сали, где играју. Какву је обичајну узела?

Грофица Гѐма. — Она је Јунона овом приликом, а обукла је халину, која се прелина, чија клифа напредно личи на научно перје.

Трећи дворанин. — Кнез Просперо јој је за цело свјетован да избере такву халину.

II. ПОЈАВА

Исха; пеши дворанин долази се у кућу, са чашицом у руци, а обукан као Баху. Гласко се смеје.

Пети дворанин. — Ха, ха, ха! Бојим се да сам своју улогу уасо и сувине озбиљно.

Грофица Гѐма. — То сви виде, пријатељу.

Пети дворанин. — Али што се Кнез Просперо разуме у виними, прави је вештак у том. А великодушан, он га не чува само за своје уживање. Његове се чаше пресипају. Што се, пак, мене тиче, ја сам се обилато, врло обилато, користио његовим доброчинством.

Други дворанин. — То не треба нарочито доказивати, драги мој.

Пети дворанин. — А сад... Ја нисам пијан, верујте ми, ја нисам пијан, само ми је срце неселије но обично.

(Он одлази поспрхнути.)

Грофица Гѐма (докичући му). — Срећан пут!

III. ПОЈАВА

Исха. Позади, маркеза Виоланте улази полако.

Трећи дворанин (остајма). — Ево маркезе Виоланте!

Други дворанин. — Како изгледа невесела!

Први дворанин. — За цело несрећна љубан!...

Грофица Гѐма. — Или може бити...

Други дворанин. — Ћутите за име Бога, ћутите. Оставите се тих нагађања овде...

(Маркеза баца расејан поглед по сали.)

Први дворанин. — Она се праћа у салу где се игра.

Грофица Гѐма. — Маркеза Виоланте је лепа.

Трећи дворанин. — А била би још лепша, кад би благовољела осмејивати се као свака обична жена, коју неселе спечаности.

Грофица Гѐма. — Она је увек замишљена, увек сетна.

Други дворанин. — А ипак је млада.

Први дворанин. — Је ли увек замишљена као овога нечера? Онда је она залубљена у некога пажа или у некога великога господина.

Други дворанин. — Е, е! Па да је и залубљена или залубљена, она не би, нарочито, изгледала тако невесела.

Грофица Гѐма. — Ко зна? Лучи, песник љубимац Кнеза Проспера, зар не каже, да љубан, и ако је подељена, није ништа друго него ткиво од саме туге?

Трећи дворанин. — Што се мене тиче, ја нисам љубан у бојама мање жалосни.

Други дворанин. — И ја нисам као и Ви. Тако исто као и Ви, отарам прата љубани само онда, кад ова лакуца на њих смејући се.

(Велики часовник од абониса дрвета избуја једанаест часова. Он има шако дубок лас, да су, од првог удараца, дворани преселили говорати између себе. И сахаш избуја за време највећег хауша. Дворани и грофица Гѐма, саслушавши последње ошкцаје, изгледују се ареледеги.)

Први дворанин. — Зашто се прекинуора говор?

Други дворанин. — Не знам.

Грофица Гѐма. — Због абониса часовника.

Трећи дворанин. — Тако је. Он куца тужије него звоно кад оглашава.

Други дворанин (је услављавом). — „Звоно кад оглашава...“ Не говорите те речи овде.

Грофица Гѐма. — То је необјашњива појава, да, ма како било бурно кретање људи, при ударац сата, који објани абонис часовник, надвлада сву буку. И синрати, против своје воље, престану синрати.

(Сварка оваш почине уред смеја.)

Први дворанин (глављући пров отворених врата аванко сале). — Синрати се изгледају смејући се. Чини се, као да се заверавају, да их неће више ухватити овај људи страх.

Грофица Гѐма. — То им, ипак, неће сметати, да, и преко своје воље, престану синрати, чим при сат авони лакуца на абонисову часовнику.

Први дворанин. — Какво чудо! И најбезбрижнији играчи преблесли су. Са свим су се забринули.

Трећи дворанин. — А најстарији гледаони повлачили су руку преко чела, као што се ради, кад су забуњене мисли.

Други дворанин. — Доиста је овај часовник кобан.

Грофица Гѐма. — Маркеза се праћа.

Први дворанин. — И увек тужна...

Други дворанин. — И увек сама.

IV. ПОЈАВА

Исха, маркеза Виоланте.

Грофица Гѐма, маркови. — Мадоно, Ви изгледасте неомо забринути. Зар Вам се била не допада?

Маркеза. — Ја нисам о оном, што се дешава на пољу.

Трећи дворанин. — Тако Вам Бога, немојте мислити о оном што се дешава на пољу.

Маркеза. — Али се о том не може не мислити.

Трећи дворанин. — Немојте о томе говорити.

Маркеза. — Од како сам дошла оваме, у овај манастир, који је кнез Просперо у један пут претворио у свој двор и замка, ја нисам само о страхотима, што се тамо доде дешавају.

Први дворанин. — А зашто то? Ми им ништа не можемо помоћи.

Грофица Гѣма. — Донста, ми им ништа не можемо помоћи. —

Маркеза. — Улице су, тамо доле, крвине костурнице. Више се не сахрањују мртваци. Толико их много има. Остављају их да труле на месту, на ком су пали, лицем к небу окренути, заражени за неколико тренутака Црвеном Кугом.

Грофица Гѣма (шашући). — Црвена Куга!

Маркеза. — Један пролазник, који је познао својега пријатеља, застане да с њим говори. Само што су изговорили неколико речи, а весели пријатељ заљуља се... И све му лице обди крвеном знојом.

Други дворанин. — Крван зној!

Трећи дворанин. — Јест, у почетку ове чудне и страшне болести, крвни зној облије цело тело и лице. За то су и назвали Црвеном Кугом ову мору, која је тако странно опустошила државу кнеза Проспера.

Грофица Гѣма. — Половину му је народа поморила.

Први дворанин. — Али овде, ми се ничега не бојимо. Онда нас се опасност не може дотаћи.

Маркеза. — Од куда можете то знати?

Други дворанин. — Кнез Просперо мудро је преузео све мере обзирности. Он је изабрао, ради чистога ваздуха и полскога зеленила, овај манастир, у који смо се склонили ми сви с њим.

Трећи дворанин. — Па, кад смо далеко од сваке опасности, веселимо се. Она је лабави динна. Маске су чудне, смешне, лепе и страшне.

Први дворанин. — А ми смо млади и живахни.

Други дворанин. — Ноћ је кратка, по мом мишљењу, врло кратка. Продужило је до натмурене зоре.

Трећи дворанин. — Ноћ је увек кратка, врло кратка, кад се говори о љубави.

(Свирка је дусила шон ниже. Дубоко јечаше чује се с пола).

Маркеза (тречећи у прозору). — Неке жене јече доле. Треба им помоћи. Помоћи, чујете ли?

(Покуша дошћи да ошвори ајлор).

Маркеза (у криком). — Ох! Прозор је запечаћен!

Грофица Гѣма. — Ви добро знате, да је кнез Просперо наредио, да се запечат сии прозори, да не би смо више гледали жалосне призоре, који се дешавају напољу.

Маркеза. — Онда, ја ћу сама сићи и отворити врата.

Други дворанин. — Кнез Просперо је наредио да се сакупи велика гвондена врата, тако, да нико не може наћи из манастира, док не добије његово најнише одобрење.

Маркеза. — Ала је то страшно!

Грофица Гѣма. — Кнез је врло мудро размислио, да бисмо, може бити, у непромишљеном случају, могли отворити врата некое с пола.

Маркеза. — Тако ваљда Бога, допустите ми да попогнем овим женама.

Други дворанин. — То је лудост, мадоно. Памислите само, да оне могу довести Црвену Кугу у борима својих хаљина, у својим рукама, у својој коси.

Трећи дворанин. — Оне далазе из парони сие самиз мртваци.

Маркеза. — Оне ће умрети од глади, од хладноће и од страха.

Први дворанин. — Па је ли то наша кривица?

Други дворанин. — Приа је дужност, коју човек има, према самоме себи.

Трећи дворанин. — Пре свста треба набећи заразу.

Маркеза. — Тђ, ја се гнушам на нас. Ви сте синрепи и страшљиви, као и ваи господар, кнез Просперо.

Први дворанин. — Ми нисмо заслужили оваке увреле.

Грофица Гѣма. — Мадоно, то су онтре речи...

Маркеза. — Калали сам вам пех: ја се гнушам на нас. Али нарочито нас сажаленям. Чујте ме: можете, колико год хоћете, закључавати врата, печити прозоре и автарати се иза својих ограда, али нећете спречити Црвену Кугу да не уђе међу нас, кад кутине субези час на абоносу часовнику.

(Она одлази, гуде се у сали за шпане).

Други дворанин. — Маркеза Виоланте мора бити да је мало луда.

Трећи дворанин (сисхладиво). — Па лар нису такве, више или мање, сие жене?

Грофица Гѣма. — Њена је лудост кобна. Она је гворила са таквим уверењем, да ми се чинило као да гледам, како на врата улази Црвена Куга.

V. ПОЈАВА

Исхи, војвођикина Форшуната и гроф Лионардо. Војвођикина Форшуната је мало бледи.

Војвођикина Форшуната. — Помози Вам Бог господо!

Сви (са дубини, двореним поклоном). — И вама, дукесо!

Војвођикина Форшуната. — Врућина је јака, аар не опажате. Мало сам се рђаво всећала у сали, где играју. Тамо је било и суншне буре, и суншне светлости, те сам дошла овамо да потражим мало свежине. Веоми сам уморна.

Гроф Лионардо. — Хоћете ли ми допустити да нас хладим, дукесо?

Војвођикина Форшуната. — Друге воље, господине. Од врућине сам немога изнемогла.

(Гроф Лионардо узима левету из војвођикиних руку, ше је хлади.)

Војвођикина Форшуната сврши се на столицу под црвеним ајлором, чији одблесак вада, као црвен зрак, на војвођикино лице. Она шаљује нешто Лионарду.)

Грофица Гѣма (с ужасним криком). — Гле'те, гле'те! Лице у дукесе Форшунате обличено је крпљу!

Први дворанин. — Она пада у несвест... Она! Али то је крпан зној... Али то је...

1) Треба изговорити ви талијански.

Други дворјани. — Ви нисте при себи. То је првенци одблесак од прозора, што чини кривим лице дукесе Фортунате.

(Оваја се из групе и приближује се војвођиним Фортунатам.)

— Је ли Вам боље овде, дукесо?

Војвођиња Фортуната *(устајући и укљњајући се од црвене савије)*. — Многo боље.

Трећи дворјани *(тихим гласом)*. — Вана је хладна и непријатно укусна.

Војвођиња *(погледајући се)*. — Ох, најљубазнији и најискренији између ласкаваца!

Први дворјани *(тихо останима)*. — Останимо их саме. Зар не видите, да је нерасположење дукесе Фортунате само изговор?

Други дворјани. — Ја сам разумео. Останимо их саме, истина. Инак не треба бити наметљив.

Трећи дворјани. — Да, да, не сметају љубавницима, ако нећемо да нам допише, и они сметају.

Грофица Ђеа. — Допустите нам да се с Вама опростимо, дукесо.

Војвођиња Фортуната. — Идите, господо.

(Одвртајући се с том великим дворским поклоњивањем и љубе јој руку. Одлазе. Војвођиња Фортуната седе до љубавничког прозора. Гроф Лионардо седе до ње.)

VI. ПОЈАВА

Војвођиња Фортуната и гроф Лионардо.

Гроф Лионардо. — На послетку, мадамо, могу Вам исказати, каквим Вас страсним жаром љубим.

Војвођиња Фортуната *(пољуби)*. — Лионардо, јесте ли искрени?

Гроф Лионардо. — Дао бих свој живот, своју крв за Вас.

Војвођиња Фортуната. — Ах, колико ми је луди то јуче казало, а данас то исто кажу другима.

Гроф Лионардо. — Они Вас нису тако вољели као што Вас ја вољим.

Војвођиња Фортуната. — Ако им је веровати речима, сви ме они вољаху више но што је инак човек жену волео.

Гроф Лионардо. — Та, ја не само да Вас вољим, него вас обожавам.

Војвођиња Фортуната. — Сутра ћете ме заборавити. А што је најжалосније, нећу се за то на вас љутити.

Гроф Лионардо. — Лепши сте од мојега најљепшега сна.

Војвођиња Фортуната. — Кад бисте знали, колико горичине има у речима: „Мене воле само за то, што сам лепа.“

Гроф Лионардо. — Ружне жене не мисле као Ви.

Војвођиња Фортуната. — Смејате ми се, Лионардо, али има дана кад пожелм да нећ будем стара, па да видим: бисте ли ме и тада вољели?

Гроф Лионардо. — Старост! Старост! Биће доста времена да о том мислимо допише, много допише.

Војвођиња Фортуната. — Напротив, треба измислити о старости док смо још млади. Тако се навикавамо мало по мало на њу, те она не изгледа тако свирепа, кад нам једном уседне на леђа.

Гроф Лионардо. — Првога дана, кад сам насreo, сећате ли се? — метални сте се између ружа. Пајк придржаваше ваш љубичасти пиле. Ви сте сели на мраморну клупу, између сне самога мириснога цвећа, а багдетенско устављено зеленило отпољњаваше Вас са споју страна.

Војвођиња Фортуната. — А ја сам сачапао о љубави. Хтеда сам да будем љубљена нечимом љубављу.

Гроф Лионардо. — Зодоскопи пендаху као сребрне птице, а лепе падаше са дрвећа, под којим ви сеђасте, и менаше се с паном свиленом косом.

Војвођиња Фортуната. — Ви сте песник, Лионардо.

Гроф Лионардо. — За то, што сте Ви сами поезија.

Војвођиња Фортуната. — Црвена Куга не беше још тада опустошила кнежевину. Ваздух беше здрав и мирисан, а свет се чинише да је срећан.

Гроф Лионардо. — Ви сте били госпођа тога времена и смеишн се газили сте по цвећу. А мали паж, чучнувши испред Ваших ногу, удеси своју лауту и импровизова неку песку.

Војвођиња Фортуната. — Па како је све то већ далеко.

(Она се мало удали.)

— Али сад се са свим добро осећам. Вратићу се у салу за играње.

VII. ПОЈАВА

Исаи, кнез Просперо, један дворјанин.

Један дворјанин. — Кнез Просперо долази сам собом, да се распита за Вас, дукесо. Његово је Височанство узнемирено због Вас.

Гроф Лионардо. — Ево кнеза.

Кнез Просперо *(обраћајући се кривим погледом)*. — Ми хоћемо само да се смеје и пена у овом манастиру, где је наш двор. Свакога, ко није безбрижно песео, треба отерати из овакогa друштва.

Грофица Ђеа. — Али како да не буде човек безбрижан и весео сред свега овога безбрижнота весеља. Овде има лакрдијана.

Први дворјанин. — Има импровизатора.

Други дворјанин. — Има балетских играча.

Гроф Лионардо. — Има лепоте.

Један пијан дворјанин *(воји је умов та останима)*. — Има пица.

Кнез Просперо. — Све је тако, али више свега има безбрижности.

Маркеза Виолаио *(пославши племенитог кроз прозор)*. — А на пољу има Приене Куге.

(Дворјани се зледељу и воледељу на кнеза Проспера, пољашени)

А. ХЕЛДЕР

БУРА

Кнез Просперо (лутито). — Маркезо, ни сте изгубили нашу високу милост. Допуштано Вам, да се укљоните с ове забране и да се повучете у своје одаје.

Грофица Гѐма (дворанима). — То је немилост!

Први дворанин. — Али, у исто време, како је дрска маркеза!

Трећи дворанин. — Кнез јој неће опростити. Оном безразложном увредом до срца је увређен.

Маркеза Виоланте. — Височанство, ја сам вам казала да је Првена Куга на пољу, али, може бити, да је она дошла и међу нас баш сад, кад оно говорим.

(Чује се велики жапор од страха и одвраћености. Долази друга прва дворана са лакрдијашима).

VIII. ПОЈАВА

Исти, Кнез Просперо, маркеза Виоланте, свиђа дворана.

Кнез Просперо (мало сувао фортунати). — Радујем се, што видим да вам се попраћила свежа боја на лицу, небако!

Грофица Гѐма (исцрпљивом дворанима). — Кнез Просперо не воли кад је неко болестан. Он је лут на све оне на своје околице, који су несрећни да се разболе у току целе године.

Други дворанин. — А зар он никад није болестан?

Грофица Гѐма. — Никад.

Кнез Просперо (још сувише обраћајући се дворанима). — Маркезо, ни сте сетни вечерас. Ви не тити ожаловишате.

Маркеза. — Ваше Височанство чини ми и сунине чисти опажајући моју сету...

Грофица Гѐма (овет вету). — Кнез не поли кад је когод у његовој околини жалостан!

Други дворанин. — А зар он никад није жалостан?

Трећи дворанин. — Никад.

Кнез Просперо (фортунати). — Како сте нешто поређали ове смарагле и ове сафире!

(Помоћ избега врло лагано на абсолову часовника. Члж први ауш изби часовник, спирачи пресладоше спираши. Час куца усред шисине. Дуго ноћика).

Кнез Просперо (лутито). — Ала је то лудо!

(Саојим дворанима).

— Идите и кажите тима, што стружу на жицама, да, ако ни још једном природе овако глупу наду, моје ће им слуге добро наместити ребра.

IX. ПОЈАВА

Исти, дакле, дворана и лакрдијаша.

Један лакрдијаш (обучен као мајмун). — Она је да крдија некусна.

Други лакрдијаш (такође обучен као мајмун). — Њома некусна.

Једна дворска госпођа. — То је страшно, ужасно. Мени ће бити рђаво.

Кнез Просперо. — Због чега је све оно узбуђење? Ја не волим да је нико узбуђен.

Први лаврадијаш. — То је због једне маске, што је ушла у сату.

Кнез Просперо. — Гвоздена су врата затворена. Како је могла ући?

Други лаврадијаш. — То не знамо. Али је ипак ушла. Једна дворска госпођа. — Страхито ју је погледали. Открута је покривом. Изгледа као да је изашла из гробнице.

Први лаврадијаш. — То је неки глуман, који нас је све претекао.

Други лаврадијаш. — Чудан глуман.

Први лаврадијаш. — Иде, као што иду мртваци, из изиђу из својих гробова.

(Жгори са се неки).

Други лаврадијаш (извиђајући гласом). — Гледајте како се креће у свечаној сали.

Први лаврадијаш (смијачу се). — Све ће пропаминти.

Грофица Геза. — Жене су пале у несвест, кад је прошла.

Други дворанин. — Па чак и људи изиђу испред ње.

Први лаврадијаш (переклапајући се). — Људи? Та они су још плашљивији од жена.

Кнез Просперо. — Та је једна труба и глупа.

Маркеза Виоланта (смијачу). — Али то није шала.

Војвоткиња Фортуната. — Приближава се! Иде онамо!

(Дворска госпођа пристије и онесвесити се).

Маркеза Виоланта (смијачу). — Височанство и ви господе дворани, покажи се због своје досаданне охолости и тврдог срца!

Војвоткиња Фортуната, клечећи. — Ја се најам на свега срца.

X. ПОЈАВА

Ишта и маска.

Маска улази. Покривена је докромом. Палићкама су јој неке виле. Обрзана јој је од црних кадиће. Оно мало лица што јој се види бледи је као у крашца. Иде, а вомашким кораком, к обоносу часовника. Фортуната осјећаје на коленима. Виоланта клече. Дворана, престављени, понавља се ка мушавини прозора.

Кнез Просперо (мало узмишљено, лутито). — Доста! Доста! Ухватите овога човека и одведите одамо.

(Дворани се крећу као да ће да нападну невољаша, али их све обузе страх. Понавља се лаврадијашу прозору.

Кнез Просперо. — Кукавинце! Кукавинце!

(Невољашу).

— Кажи нам како ти је име, да знамо кога ћемо сутра обесити о пушкарницу манастирску.

(Невољаша кораче кутећи. Заустави се под свом обонотом часовника. Кнез Просперо постоји на мени, као изиђу себе од љутине и од пошвања страха, са подмишљајућим гласом.)

Кнез Просперо (бесно лутито се). — Скини своју обрзину! Покажи нам своје лице!

(Невољаша, укрупњена вођеном, скине своју обрзину. Бледи лице му је широм широког крајника мрља. Нос му је покривен широком црвеном мрљом. Крашци мач падају из руке кнеза Проспера, који онесвиштен пада лице к земљи).

Маркеза Виоланта. — Црвена је Куга међу нама.

(Црвен одблесак обасјава лице у дворани, који редом падају, претијајући се у сакрашним мукама).

ЗАВЕСА.

Српски сонети

Цар-Душан под Леђаном

Видосава

У чадору тишина као у кринти,
У пријарку гини узенак без моћи...
У царевим грудима чежња силна кинти,
Што давно већ миле рајских жели ноћи

И у опом мучном и очајном часу
Затрепери песма страсног надахнућа.
Роксиду он слуги по чежњивом гласу:
И осећа веће мирис тела врља —

И недра јој пуца, свилена и млада!
И тишином, као страсна серенада,
Дрхти туге песма и пожује силне...

И док пре полако мелодија болна
У срцу му кинти чежња неутојна.
И зарони лице међ душекне свиле...

Низ голетна брда душа њена лута,
Далеко у пола, где чежуће швета,
Модра пупа смокна и пшеница жута,
Под врелином страсном разблуднога лета.

И свилни се мирис по одаји проспе,
Пољанама златним класје шуги арело,
Вукашине је млади пољупцима оспе
И лена јој песме пожује и врело...

Ал' кад хукне ветар са снежних брегова
Ичују се прене Момчилова љуба.
И у часу овом усплигелних сиона:

Мрски су јој диори, поље вазда свело
И милошта мужа нисна, дивља, труба!
И љути сад снагу за очајно дело!

Душан Малушев

Сремац пред Нишем

(из другарских успомена)

о препричаеној наредби нашега командира пођено из Алексинца овакв сутрадан по Св. Сава у Ниш, камо је требало стићи у вече. Уочи тога дана стигли смо из Ражиња у пристовновали вечерњи забави, коју су Алексинчани били приредили у корист ранчених. После игре и песме, ујорни, легли смо пред зору. Изнебу шест и седам часова најутра затруби абор, и ми се постројимо у ред и ширењимо се из подлазак. Мислили смо да се наш командир шаљи: хоће да куна наше војничке способности у броју спреми. Али то није била шаља. Место одмарња после шестодневнота немачена из Београда, као што нам је јуче обећано, наљало нам је, онако ујорнички, издржати овај подужки пут по мећани и по блату.

Пошли смо без никакве припреме: без ранчева, без хлеба и без доручка. Нашем командиру није било познато да на целом путу до Ниша не можемо добити ништа за јело, пити, у случају потребе, место за пребивање, пошто су прошле године све зграде уз пут поплаћене и разорене. Кад се почео хватати храк, тек смо били прошли Тошоницу, у којој је била станица, једна на брау руку славана илетара сламом покривена. Начелник станице није нам затога ништа дати за јело, јер је и сам гладовао. Напред смо морали по што по то. Хладноћа је бивала све јача, а из ватруреног неба падао је ситан снег, који нам је јака кошана екипала прано у лице. Покрај пута и по путу гонили су се снегови од ситнога снега, те смо често губили из очију прави пут, што нас је онако изнемогле још више замарало. Довекле су нас групе биле повеће, док се нисмо почели разредивати заостајем ради одмора, те су једва по два или по три били заједно. Један друг из наше групе онакне се и упадне у ров, провалио лед и огрезне до гуше у хладну воду. С мукон га извадише и пођено с њим што смо брже могли да нам се друг, онако окнашен, не окрне.

Док смо се ми тако напрезали да што брже корачамо, у другој једној групи сиремала се још тежа невоља. Један преморени друг, којеку су два друга позвала и придржавала га да подлавно иде, на послетку толико клоне, да се сипети на земљу, и замоли другове да му без њега, а он ће продужити пут кад се оджори. Други на то не пристају. Знали су да би за малаксада путника тај одмор на мразу значајно смрт. Али није могао ни овако остати. Шта да се ради? Отићи до Ниша за кола и вратити се било би доцкан. Да га понесу? Како ће, кад и они сами једва јду. Да вложе ватру, и да почекају док се друг не опорави неку ноћу, јер у путоном полу нигде није било дрвета; Хладноћа све јача; ветар их шиба и пробија кроз лаке шмиље. Онда онда пробу одабал и ујорни другони, застану мало, радситају шта је, на продужују пут мислећи снажи само о

својој невољи. Ујорни војник хоће да заспи; други га подижу и друсају. Настаје сваја и невоља.

— Устани, слаботињо! Зар си ти војник? Ено Ниша: видни ли како се светли? Још само један сахат, па ћеш се одмарати...

Тако покушава један од двојнице другова да изазове частодубље у посетуња војника, и да га оскочи на ново напрезање. Али то ништа не помаже: ујорни путник гуња и отија се да поново заспи.

Кад су већ сви остали другови промакли, и кад је сва нада била изгубљена, зачу се од алексинчачке стране тавак глас постиљонске трубе. (Оба војника радосно до-

† СТ. СРЕМАЌ
као предавач у Нишу

† СТ. СРЕМАЌ
као професор у Нишу

чекане постиљона, и замолише га да прими њихова изнемогла друга. Постиљон, место одговора, ошину кова и хтеде да прође. Војник скочи пред кова, ухавати га за уду, и стаде преклињати постиљона да се смилује. Постиљон неће ни да чује. Наста вика и невоља.

— Пуштај кова! — вичу постиљон и замачу бичем, који изло дохвати војника по лицу.

— Несрећниче, погинућеш! — вичу војник, и управи на постиљона револвер.

Пред овом страшног збљан, у путоном нишком полу, постиљон ошмехи, и допушта да ујорни војник пошту на кола.

Тај пошталски и изнемогли војник био је *Огосан Сремац*, а његов одлучни друг и избавитељ био је *Михаило Церовић*.

Возећи се на поштавским двоколицана, ујорни и зловонни кавлар ђачког батерије, Стеван Сремац, јасило је само о славној поствели, која га у Нишу чека, као о својој највећој срећи. Није тада ни сањати могао, да ће му горди и славни град Ниш, после тридесет година, бити постоле спољенику, који ће цео српски народ подићи своје лубицу.

Сретен Пашић

Твоје очи

Твоје очи, твоје очи
Истог сјаја исте боје.
По њима се тебе сећам, —
Још осташе очи твоје.

Ал у њима нема раја,
Ни оне ми нису миле.
Твоје очи ко да нинад
Нису толике сузе биле.

Шта говоре очи твоје?
Нит шта борбе, нити траже.
А њима се некад, некад
Знало много да ми каже.
Сад би оне мени само
Своје чари оружјем хтеле.
А јако сам ја позоле
Твоје мирне очи смеле.

Влад. Станиславовић

СМЕХ (М. АРЦИБАШЕВ)

а прозора се виде широка поља. Жуте, зелени и црни траци њихови редају се један за другим, губе се у даљини и стајају са хоризонтом. Било је тако много светлости, ваздуха и безбрежне путодине — да се човек осећа веома тесковно у свом уској, малом и тешком телу.

Доктор је стајао поред прозора, гледао у поља и размишљао.

„Ето, гле!...“

Гледао је птице, које су брао и лако летеле у даљину, и размишљао:

„Лете!...“

Лакше му беше да посматра птици лет него ли поља. Суморно је пратио како се смањују и губе у илазном простору, и тешко се:

„Небога небеса!... Ако не овде, на на ком другом месту свршићете и ви!“

Живахно зеленила поља изазиваше му нуну сету, заморну и безнаду. Он је знао да је то — вечна.

„Све је то и сувише старо! срдито прекиде своје размишљање. Давно је већ речено: „Ника крај гробних праћа лепотом вечном сјаја равнодушна природа...“ То је већ овештало! Главо је и мислити о томе! Увек сам рачунао да сам уинији и... у осталом, све су то само будалаштине. Да... сасвим је свеједно, за шта мислио: није главно оно што ћу ја мислити о том...“

Мученички се нахртив и напуни главом, доктор се склони са прозора и туно се загледа у боји зид.

У глави му, без икакве његове воље и сазиња, рађаху се, избијаху, као ваздушни мотурји у мутној води,

прштаху и распљиваваху се, брао једна за другом, оне пете мисли које му у последње време постадоше сасвим обичне. Баш у последње време, после онога када је на дан свога рођења видео да му је већ шездесет и пет година и да ће несумњиво ускоро умрети. Побољивање од пуне две недеље још га јаче опомињаше на неизбежност оних тренутака, о којима ни раније није могао мислити без срчног обмирања.

„А ето дођи ће, дођи... онај стоти део секунде када ће наступити прелом!... Пре те секунде — живот, ја, а после ме — ништа! Зар баш ништа!... Не може бити!... Ту је на каква погрешка! То би било ужасно!“

А сада је сасвим јасно разумео да никакве „погрешке“ нема и да тек што није наступило оно.

И свакипут, када би га год заболела глава, груди или стомак, када би му ноте или руке биле слабје него ли обично — пожимало би одмах да већ почине умирати. А та је мисао била врло проста, сасвим вероватна, а због тога и несомнено ужасна.

Али је најгоре наступило онда када је (и поред познатог и неварљивог читања) нашао у некој књизи ову мисао: „И поред све разноликости у природи, ипак ће се, раније или доцније, поновити комбинација и створити сасвим исто биће, па чак и сасвим иста дела.“ У први мах мало му одлаку, али се одмах за тим поново узбуди.

„Хи, да... комбинација... Ничег новог под сунцем... Да, ја врло добро знам, да је вечност ила мене као и испред мене... Значи, ја сам сад само поновљена комбинација... Али ја не појам некак о оној првој комбинацији!... Како то?... Осећам да је за мене необично

ШКОЛА ЛОКА

важно што ја живим... да је то и мучно и красиво... јер све што видим, чујем, па чак и мирисом — само је за мене, јер ја видим, чујем, мирисем, јер ја за то имам очи, уши, носе... Ја сам, дакле, огроан, јер је у мени све, а овако ипак — страдам!... И онда некаква — комбинација!... О, до ђавола!... Шта се мене тиче комбинација? Нека је проклета!... То је већ несносно, ужасно... бити, после извесног времена, поновљена комбинација!¹²

И доктор осети страшу, неутољиву вржњу према оном замисљеном човеку који ће, тако некад, бити као што је сада он.

„А тако ће некако и бити: понављају се мисли човече, и још како често понављају... па ће се поновити и човек. Даз! Чак и моје мисли, моје натисе сасвим позначајне и непотребне, јер ће то исто са једнаким успехом препишати и осећати још милијона разних комбинација... Врло пријатно, ђаво да нас носи!“

И стане докторово бивало је горе из дана у дан. Ноћу је долазило до халуцинација, те се претварало у прво мучење. Сањао је само смрт, погреб, унутрашњост гробнице; понекад, због разноликости, сањао је како га живог сахрањују, сањао је и ђаволе у које никада није веровао. Дављу је стално мислио о једној истој теми:

„Организам пропада...“

То је опажао према свом тешком улажењу по степеницима болничним, и према кашљању кад год би се јаче сагљубао или исправљао. Од таквих му мисли наступила је несаница, а несаница је, како он мислише, прва предзнак смрти.

Како прошле ноћи није ни дрегнуо, глави му је била необично тешка и занесена. Све он мисли што их препишале босидано лежећи у толикој постељи, поред вако

и смеха уноболних у овом заводу — изгледалаху му тако одвратно страшне да је са самог себе парчо и обичавао, не би ли поверовао да се ијачега не сећа.

Али у томе није успео: час једна час други мисао избјегала је и, изгледала је, врло се јасно показивала на белој зиду. На крају крајева, ипак се сећао снега онога чега се није хтео сећати. Уметнички јасно изиде му пред очи процес распањања: трулеж која ће наступити, дебели, лени, бели први угејеви од његова тела, он се увек бојао први.

А смизаће и по устима, и по очима, и по носу... свугде.

— Али, дабоне, ја тада нећу ништа осећати! ердито узвикну доктор, да се чуло у целој соби. Глас му је био врло звонак.

Помоћник отвори врата, погледа и поново их затвори. „Бива то тако: лечи их, лечи... па по неки пут и сам — тако...“ понизли он и са великим задовољством, јер му већ беше досадно, пође да јави другом помоћнику како је старешина... овај... „онако“. Врата, док их је затварао, некако шкрипаху.

Доктор погледа преко наочара.

— Хм... шта је? упата срдито.

Али пошто врата ђутаху, он ии дугито приђе, отвори их и пође по ходнику и сиђе низ стенице у одевање где од јуче беше нов пацијент.

Требао је и ранје и њему ноћи, али ни сада не отиде из дужности, већ једино што му овако самом беше сасвим невагодно.

Полудели, у жутом дугачком капуту и кани, и ако ногаше остати у свом одећу, седео је па постели и сасили обично, да не кажи наметно, брисао руњем свој нос. Доктор уђе врло нажаливо, скоро некако несповерљиво, али га болесник погледа несело и дружељубиво.

— А, здраве! — рече он. — Ви сте, чини ми се, старији лекар!

— Здраве, одговори доктор: ја сам.

— Драго ми је... Молим, изволите сести, — дубавно га позва болесник.

Доктор седе на столу, замисли се, погледа горе, свио обејене зидове, за тим капут полуделог, на рече:

— Како сте са здрављем? Јесте ли спавали?

— Спавао сам, — одговори полудели. За што да не спавам? Спавати треба... Ја увек врло добро спавам.

Доктор се опет замисли.

— Да... Али, знате, ново место... А овде доста и ничу.

— Вичу! Нисам чуо... На срећу, докторе, ја врло рђаво чујем...

— Он се насмеја.

— По неки пут је срећа — не чути.

Доктор машинално одговори:

— Да.

Полудели почеша горњи део носа.

— Пуните ли, докторе? ушити.

— Не.

— Шта? Баш бих потражио цигарету...

— Ви не треба да пушите. Значи...

— Ах, да, ја све заборавиш. Још се нисам навикнуо... — енет се осмехну полудели.

Тутања.

Прозор је био са рететком довољно честом, али је ипак у собу продирало доста светлости, те није било мрачно, као у болницама, него чак весело и угодно.

— Дивна соба! рече доктор пријатно.

— Да, врло весела соба... Нисам очекивао... Ја, знате, никада раније нисам бивао у лудници, и замисао сам је много... ни по чему овако... а оно ништа... Ако не буде дуго, ја, шта више... ништа. А?

Полудели испитивно погледа одоздо докторове очи, али нида како непрестину сину стакала и брбљаво додаде:

— Но, да... да... Разумем... О тој питати... Само,

знате, шта ћу вам рећи, докторе? у један мах живакнуни, ушита он.

— А? Шта? То је занимљиво! машинално проговори доктор.

— Чим изиђем из болнице, прво ће ми бити да испробирам ребра свима својим добрим пријатељима, који су не овде наместили... весело злобно проговори полудели, а његово прилично ружно лице, све у бубулицима, искрива се.

— А зашто? индиферентно ушита доктор.

— Зато што су будале!... Ђаво би знао шта је то!... Зашто се начују у туђе ствари? Оно, на послетку, сасвим је смеједло, али је ипак у слободи веселје...

— Мало ли шта... срдито рече доктор.

— Ја ништа рђаво нисам учинио! — понизно додде полудели.

— Но... неодољиво поче доктор.

— Не бих ни учинио! брао га прекиде полудели. — Реците, милих нас, зашто бих ја, на ма ком то било, чинио али? Да сам касан дивљак или ми какав Тат Тигиш, него, тако ми Бога, снагда сам био довољно интелигентан да не уживам ни у каквој крађи, убијству, или такој чему.

— Болестан човек... поче доктор.

Полудели се искоси и дину главом од нуче и досаде.

— О, Господе!... Болестан!... Ја, у самој ствари, већ Вас ни уверавати да сам здрав! Смеједно је: по-

ривали не вероваја... Али само, до ђавола, какав сам ја болестник?

— Али нисте ни здрави, — пажљиво и уверљиво рече доктор.

— По чему? — нервозно ушита полудели. — Ништа ми не боли, а уз то сам и у врло добром душевном расположењу, што је код мене врло ретко... Ах, докторе, докторе! Доведите ме у лудницу баш онда када сам извршио свој проналазак! И какав проналазак!

— А... то је занимљиво, — подижући обрве ушита доктор, а општо му лице ономљаше на њунку заинтересованог ловачког пса.

— Како да није!

Полудели се одједном засмеја, устале, приђе прозору и друго ћутећи гледаше према сунцу. Доктор га је, такође ћутећи, гледао у леђа.

— Ондах ћу вам казати, — поче полудели. окренувши се и прилазећи.

Лице му је било необично озбиљно и некако тужно, али због тога постајаше и пријатно.

— Не би требало да се смејете! рече му доктор.

— Зар? заинтересова се полудели. — То сам баш и сам овајока... многа су ми и говорили... А ни сам не волим смејање...

Он се насмеја. Смејање му беше суво, дрвено.

— Смејем се, докторе, сјај се врло често... Али нисам баш 'о том хтео... Видите, од када сам почео мислити, стахно развицања о смрти... и врло ушорно...

— Ах! гласно рече доктор и скиде наочари.

Очи као да му постадохе већ тако лепе, да полудели и нехотице ућута.

— Баш Вам не доликују наочари! рече доктору.

— Е... не... којешта... А зар сте Ви... о том... мислила сте, дакле, врло много о смрти? похита доктор. — То је... врло занимљиво.

— Да, знате... Не могу Вам, управо, поновити све о чему сам развицао и, то јест, што сам осећао... али — није било ни мало лесно. Понека пут сам напак поћу као младо дете, од страха... Све сам замислио, како ће то бити... како ћу уврети, истрхнути — и како ће ме, напослетку, сасвим нестати... Ама баш сасвим нестати! То је врло тешко, скоро немогућно замислити... Па ипак... тако ће бити!

Доктор скупи браду у руку и ућута.

— Па, ипак, то није ништа... то јест, не с тога што ће човек нестати „ништа“, него је тешко, жалосно и грозно и најгрозније у томе што ћу ја уврети, али и поред тога ипак ће остати резултати мога живота, јер на како човек био мали — ипак има какве такве резултате свога живота! Да, ето тако, на пример, и ја сам много, врло много страдао и уображавао да је врло значајно што сам био честит или хула првог степенца... и да ће све то бити од неке користи: моје патње, мој ум, која честитост и подлост, па и која глупост послужити будућности, ако ни за што друго, бар за пример...

У онште, како изгледа, ма да сам живео и у великој страху очекивао смрт — ништа то није било мене ради (и ако ја замишљам да јесте), него... јаво би га знао; јер ни потомак који неће живети само за себе... И, знате, докторе, дошла ми беше до руку једна књижица, у којој нађох једну мисао, која је може бити и сасвим глупа, али не је поразила, тако поразила, да сам је напамет научио...

— То је замишљиво, — прозвуча доктор.

— Ево је: „Природа је необична, она не мора китити, јер ће ипак, раније или касније, доћи и узети своје. Она не зна ништа: ни добро ни зло; не трпи ничега апсолутног, вечност, ничег непроменљивог. Човек је само дете... али она није мајка само човека, и у њој нема претпостављања: све што ствара — ствара за рачун другог; једног руми да би друго наградила, — пој су сви једнаки!“

— Тако је, — сетно прихвати доктор, али се одмах прибра и, пећући наочари, одсечно додаде: — Но, па шта је с тим?

Полудели се засмеја, и смејаше се дуго и доста ердито, а када престаде, рече:

— Ништа, сасвим ништа! Ви видите да је та мисао сасвим глупа, толико глупа да у њој управо и нема никакве мисли... Факт јесте, али мисли нема; а оакт без мисли — права је глупост. Мисао сам јавео ја сам. Природа никако не трпи ништа апсолутно вечност. Напротив: у не је све вечно — вечно до досадашњег, до једноликости, до несвесности: јер у не нису вечни оакти, већ идеја, а идеја је потка битности; није вечно дрво — него пејажаж; није човек — него човечанство; нису заљубљени — већ љубав; није генциј и злочинац — него генцијалност и злочинство. Разумете ли не?

— Ра — разумем, — усљашено одговори доктор.

— Ето, ја и Ви седимо, и мучимо се мињаво о смрти; а природу се све то ни мало не тиче; ми ћемо лепо, и без икаквих размишљања, помрети... Али су муке наше вечне, вечно је њихова идеја. Соломон № 1, који је живео Бог ће знати кад, ужасно се мучно мињаво о смрти; Соломон № 2, који ће живети Бог ће га знати кад, такође ће ужасно патити због истих узрока. Кад сам први пут полудео, полудео сам пуни покривање не-сладе, а када ми се појави вечно Ђонстан семејак, сласат првога волуца преживљавање милијона милијона заљубљених, са онаквим истим осећајима... Али ја се, чини ми се, понављам...

— Да...

— Да. Али, ето тако... У свој овој наконској записници има један закључак — колико се он не тиче идеје него факта, мене и Вас, а то је што је природи „свеједно!“ Ми јој, разумете ли, не требаме; идеју „нас“ она ће узети, а што се тиче наших личности, могла би нас само заљубити! И то је, ето знате, после све ове муке коју сам преживео... Ах, стварно! Пау-нем ја на то вечно „свеједно!“ Није свеједно!...

Полудели тако гласно зацика, тако продорно, да доктор, и ако сасвим нахуљаша, примети узуровајући:

— Но, ето... јасно се види...

— Да сам луд!... То је питање... да, питање... питање! Истина, био сам у жагарахе узбуђење... раз-дервао сам се... па ипак... ничега чудног нема у томе. Напротив: чудновато је што луди, стално размишљајући о смрти, бојећи се тог факта да униог покривања, само на страху смрти заснивајући сву своју културу — са-свим се пристејно држе прена томе питању... разговоре се озбиљно, растује се меланхолично, понекад наплачу у рубак и пољуте, па се после ошет дате својих послова, ни по чему не ретектећ оншти жир... а ја... ја мислим да су баш они луди или просто будале, кад могу и пред тако чини да буду пристејни!...

Доктор јасно изведе пред очи, како је некада хтео да жестином, неприличном његовим годипама и његовој солидности, лупа главом о зид, да гризе свој подглавник и да када власи са своје главе.

— Али од тога нема поноћ! примети озбиљно.

Полудела ућута.

— Да... али када си болестан, дође ти да вичеш, а од викања олакшава...

— Да?

— Да.

— Хм! Али, ипак...

— А нема се ни чега стидети. Употребно сам своју слободну душу да вичем у поноћ! Нисам ниша на клане као будала; нисам се обавиљало оним глупостима, ко-јина се обично обавиљује у овој долици плача... Чудна ствар! Човек је по природи — лакај... јер природо... она је доста вечно, у њој има смисла не мислити о оакту, већ о његовој идеји; али човек... наотрајнији од сваког човека... кострени се и рад би се представити као да је и њему необично важнија идеја од оакта... Може се и у нас целог века не казати ни једне дунке речи човеку, а лудо, човечанство полети; а то је вечно криво, веома дорочно у највишем смислу речења. А тако и јесте: претварају се човечуци, осежују се пред својим смењивањем господаром, који их, као овчине, плаве — плаве! — а ипак у душама свију њих сакрила се каква таква надица, бедна и сићушна, са вранчијим клау-нићем, па чак и навија, много мањим, јер је сваки од нас уверен и зна, да поред овог „Остави се сваке наде!“ тучи и она лакајска надица: „Даће Бог! Даће Бог! Моћи ће се како му драго!... Баће!“ Реч „смилонвање се“ више се и не изговара, а ни тога се може видети...

— И шта на крају крајена? ушта доктор сетно, тарајући руке као да му је веома хладно.

— На крају крајена, грче је од најгичре баш то што сам окривно ту природу! Диеки и моћи размишљао сам: „Али наћи ће се и над њомом пона, пролетелице!“ И видите, докторе, ја сам се доста равнодушно понављао према природи, која је ван земље... Јер у њој не разумем ни колако црно мисао покта... То јест, не што не разумем,

али не могу да осетим... Шта је то, на пример, знезда? Она је сама за себе, ја сам за себе... Растојање је, мора бити, велико... А ово земалска природа, која је потребно да нас, по нечему, дупти као орех, скидајући нашу, то јест идеју нас... Мислиш о смену што је било: како то?... ко има права да мучи сад и мене, сад неког другог, а после читаве милијоне и тако даље, до бескрајности. Зашто не је, наше од свега, мучила оласт првог полушца. Ја сам, брате, једном полушци, само један једини пут... нишк! цок!... и први полушца, са свом својом лепотом, такав ће и остати: вечан, вечно хлад и лед... па и све остало... Али пређа... то је вина уред... таква уред да грђе нема!...

Доктор га погледаше расејано.

— Али се комбинација може поновити! сасвим туго приврла доктор.

— Научи ти ја на ту комбинацију! раздера се полушца у пуној злоби.

Вика његова беше тако громка да обојица после не дуго ћутаху.

— Шта мислите, докторе, — опет поче полушца тихо и замисљено, кад би Вам у један мах јавила да наша земља унире... унире са свом својом утробицом... и да ће кроз триста година бити готова! „Уид ганц акурат!“ — Миљу! Ми, савременици, дабоже, не бисмо то дочекали... а ипак зар не бисмо осетили неку тугу!...

Доктору још не беше сасвим јасна представа свега тога, када полушца изстани:

— Врло многи, у којих се лакојство мисли у крв претворило, који — као оно стара служитељи — не могу да разликују интересе своје од интереса газдиних, који не могу осећати сама себе — тврдили би како доиста осећају... и неруђе, истину би говорили... А ја, ја бих се тако, докторо, обрадовао! са којим заносом и зашумљиво изговори полушца. — Тако би се обрадовао! Ческај, ти! Издахујући ето, те нећеш узимати у својој нечијој мисли, у оној проклетој „идеји мене“! Најзад, стоговођећи, то не доказује ником ништа... а ипак... осећај ослете тражи задовољства... проишљаће изнемишљено... разумети... ови вечност, које нека у мени!

— Дакле, — нешто изодичењив одговори доктор, — Ја разумем...

И на душак издекламова:

Крај уласка у гроб прачин
Младост ће се бити дати;
А природа ризнодушна
Лепотом ће вечном сјати...

Полушца намах заетаде и слушање ћутаху, укочена погледа, а затим се затресе од смеха.

— То, то, то, то, то, то! завика као провелаца.
— Неће је, неће бити... те вечне лепоте! Знате ли, докторе, да сам ја по занимању — инжењер, али сам се веома дуго бавио о астрономији, јер је у води не радиш за што се се сврхао целог нека... Када сам се сасвим изучио... сасвим случајно наиђох на једну по-

грешку. Ја сам, знате, проучавао сунчани пеге, а проучавао сам их с много више пажње од свих што радише пре мене. И тако...

Ваш у тај мах зађе сунце за суседним здањем, те се у соби брзо зацари сумрак. Ова предмети као да отеклаше и као да се слепише за под. Полушца као да постаде плакатији и грубљи.

— Да... у познатој теорији прогресивног увећавања сунчаних пеге, по којој ће се сунце угасити за непуних четири стотине милијона година — пронашао сам погрешку. Четири стотине милијона година! Можете ли, докторе, замислити четири стотине милијона година?

— Не могу! одговори доктор уставни.

— Не могу ни ја! насмеја се полушца. То нико не може, јер је то скоро вечност. За то тај број и треба заменити нечијом као општици и јаснијим појмом. Четири стотине милијона година све ће још трајати, као и у вечности: равнотушна природа и вечна лепота!... Четири стотине милијона година — то је подесних!... Ја сам, знате ли, пронашао да неће бити четири стотине милијона година!

— Како неће бити? — скоро узвикну доктор.

— Па тако... Они су рачунали, и то врло наивно, да је Сунце не знам за колико година погасило не знам колико, и према томе... аритметика је ушинула своје. А међу тим познато је, да метал у хлађењу или ма какво тело остаје у растојеном стању само до првих појава потпуне расхлађености... јер дотле још има узгајног загревања... Али тим се појава мраз, ма каква танија крапа на нупки која сија од самозадовољства, одмах се разнотежа порекоти, јер мраз не само да не одржава оншту топлоту, него баш на против: расхлађује је, расхлађује, златна мрица! Расхлађује и расте, и што више расте, тим више и хладније... све јаче увећавајући чудновату прогресију брзине... Ја мислим, када остале још само, рецимо, четиритана сунца притиснени са свих страна таним мразом, па онда једном једином огромном мразом — угасиће се цело највише за годину две дана... Разумио сам, градио емсе разних метала, хемијски сличне Сунцу... и знате ли, драги докторе, шта сам нашао!

— А? чудновато пита доктор.

— Земља ће уврети од хладноће... Каква дивота! Али не брзо, не сасвим брзо... Од врлике кроз пет-шест хиљада година!

— Кроз пет-шест година, не више!

Доктор ћутаху.

— Чим сам то утврдио, почео сам сними говорити и смејати се.

— Смејати се? упита доктор.

— Да, да... Ушните, радовати се.

— Радовати се?

— Чак и ликовати! А! Мислиш...

— А-ха-ха-ха! А-ха-ха-ха! прону доктор у смех.

Полудела неверованно заћута, али доктор не обраћаше више никакве пажње на њега; он се гушило од смеха, седло и устајао, напулао, усекивао се, наочари му спадоме, скутови му црнога канута тресоме се као у грозници, а лице му се кунуло и разамачило као у каучучног пајца.

— Кроз пет-шест хиљада година? Хи-ха-ха! То је

прекрасно! Та то је прекрасно! А-ха-ха-ха! Тако, тако, то је дивно! А-ха-ха-ха-ха-ха!

Полудели, гледајући га, такође се поче смејати из почетка тихо, а затим све јаче и јаче...

Стајали су тако један према другом, тресући се од злобно-радосног смеха, докле обојица не напукотне лудачке конуле. —

С руског преко Р.

Двоје драгих

(Из „Сељавица“)

Зантрала, затрпала звезда Данина
Месечева осрла љуба и јаранина,
Зантрала, затрпала тавном тавнином,
Гледао је млади месец плавом равнином.

Пешо јој, тешо јој ноћом до Зоре,
И слушао шта о нојин лицеде говори.
Сјајно лице у Данине сјајем топио,
Па се и он од радости радо стојио.

М. М. Петровић

Податци за историју Београда

Од 1717.—1739. године, по архивским и другим изворима

НАДЛЕЖНИ
Тодор Стефановић Вилоски

(НАСТАВАК)

III.

Општинска управа у немачкој и српској вароши.

Ја сам већ раније поменуо да су у Београду у главне живе два народа: *српски* и *немачки* и да је према томе Београд био подељен на две вароши, на *српску* и *немачку*.

Немци, о којима ћемо најпре говорити, јер су у доцније време били бројно јачи, становали су у утир-ћеној, дакле, великој вароши, и то у оном делу, који лежи на Дунавској страни и у коме су пре и после Немаца живели Турци све до бомбардовања Београда под кнезом Михаилом. Овај део вароши, који је данас обухваћен дорћолским кварталом, био је и под Турцима и под Немаца најлепши и најугледнији крај Београда, чаким су се кривоношоложају на Дунаву дијавила готово сви знаменитији путници из онога доба.¹⁾ Али је по-

мачка варош дошпала још и даље према западу до изнад Виртембергове или Стамбол-клице све до српске цркве и митрополије, које су биле тамо где се сада налази Сабора Црква. Према томе може се казати, да је рејон такозване немачке вароши био обележен спољашњим градским зидовима и београда, рачунајући од Варадинске Клице на Сави па све до Тежњаварске Клице на Дунаву.²⁾

Српска варош или Савско Предграђе (Reizenstadt или Saustadt) заузимала је простор изван градских утврђења, отприлике у оном делу данашње вароши и испод некадашње Варош-клице, почевши од некадашње улице па све до Вајлонове Гостинице и Железничке Станице, и испод Зеленог Вена, почевши од Балканске и Ломине улице па све до изласка садашње Мипиетарске улице на Тошчидерски друм, рачунајући онамо још Војну Академију и Малу Касарну испред Вајлонове Гостинице.

делу вароши нема тако обасида болестница, Дунавска страна била је и код Турцима као и данас.

¹⁾ Види о томе моју књигу: Београд од 1717.—1739. године. (Предговорно из „Нове Истре“), Београд, Држ. штампарија 1906.

²⁾ Уз то је важио овај крај као здрав и за становање прво година. Ипак није из тога презена нарочито пажњу; кини у овој

Одмах по заузећу Београда под принцип Јефензијен извршена је ова подела вароши на немачку или српску, овако ипак како је то учињено напоре у Варшави (Deutsche Stadt или Festung и Brückenschanz или Serbendorf), а за тим у Темплину (Festung и. Reizenstadt).

И Бечка влада и војна управа већ су из почетка настојавале да се ова подела изведе у интересе немачког елемента, који је највише насељити и коме је највише дати нарочите привилегије и ставити га под непосредну заштиту највише војне и цивилне власти. Што се ово иже могло одмах у почетку извршити онако како се хтело, узрок је лежао у томе, што је 1717. и 1718. године на све до 1720. Немачка била сувише мала и што је војна управа употребљавала српске становнике за своје послове, на их је трела у немачкој вароши, у којој су тада још имали и својих кућа и плаћава.

Али се доласком председника новоустановљене Администрације, принца Александра Виртенбершког, и ово стање брзо изменило, када је 13. новембра 1724. год. добиош наредбе, да се сви Срби православне вере морају иселити за 24 сата из немачке вароши.

Али се у исто доба и на то пажљиво, да се у Београду не насеље Немци протестанти, него само Немци католици, како би нарочито католичка црква имала отуда користи.

У том погледу врло је значајна и интересантна наредба Дворског Ратног Савета Београдској Управи од септ. 1720. године: да не прима насељенике сем Немача и католика, да српску (пацку) и јерменску народност толерира, али у сваком случају да на то пази да немачко и католичко становништво, са искључењем гарнизона, буде увек јаче од становништва српског и византијског.⁴⁾

Немачка варош (Deutsche Stadt Belgrad) имала је своју нарочиту општину и општинску управу још од год. 1721., када је први пут приступила избору свога кмета (Bürgermeister) и свога одбора или варошког савета (Stadtrath). Онај је избор потврђен у јулу месецу исте године.

Али се ово конституисање политичке општине у немачкој вароши тада сматрало као привремено. Грађани ове вароши, пошто су се у њој окупили и материјално оснажили, желели су варошку аутономију, какву су имале онда све веће вароши; према томе они су радили да стекну правни положај каква су имале нарочито вароши у Аустрији и Немачкој. Они се позиваху на раније привилегије грађана Београдских под краљевина Матијевог, Владиславог, цара Леополда I. и на своју улогу цивилизатора и тражаху исте привилегије какве су на западу. Али им власт не хтеде издати ову њихову жељу, изговарајући се, да је Београд погранична варош и да иже саветно ограничавати утицај војне власти, барем све дотле док се не учврсти политичко стање према Турској.

На предлог Српске Администрације ренила су 13. авг. 1723. оба дворска већа, да се немачкој вароши у Београду изда нарочита „варошки статут“, коме би био циљ, да се њиме одлучно изврши (регулацио) општинско и административно уређење вароши. Цар Карло VI. потврдио је овај „статут“ немачке вароши у Београду својим решењем од 18. фебр. 1724. Ново варошко устројство ступило је у живот одмах по царској санкцији и по саопштењу, које је о томе Дворски Ратни Савет учинио Администрацији.

Садржина овога статута, коме је дат назив „Regulirung der deutschen Stadt Belgrad“ толико је занимљива и пажња за познавање прилика, у којима се некадашњи немачки становници у Београду налажаху за све време царске владавине, да ћемо је читавицама непрочно саопштити.⁵⁾

Пре свега је немачка варош имала право бирати свога старешину, такозваног варошког судију (Stadtrichter), који је био међу варошко управе и као такав водио надзор над осталим члановима варошког савета (Stadtrath) и над свима варошким чиновницима и обичним службеницима. Магистрат се обнављао сваке две године, и ако се тачно не каже на који начин, да ли избором, да ли постављањем. За градског судију бирају се три кандидата и предавају се Дворском Камералном Већу да оно утврди једнога од њих.

Овом приликом обраћа се нарочита пажња Администрације на жеље које је Београдска немачка општина више пута изјављивала, тражећи да јој се признају онакве привилегије какве имају слободне краљевске вароши у Угарској. Како у Краљевини Угарској — тако се даље каже у овој инструкцији — уопште нестоји жеља за њиховоравнањем Србије и Београда, то би највише из новог устројства за немачку варош Београд све издвојити што подсећа на муниципално уређење у Угарској, како се становници не би на то научили на допјање и сами тражили да дођу под управу Краљевине Угарске. У исто доба налаже се Администрацији да може успојити од одредаба из муниципалног уређења за Угарску онолико колико јој се чини потребно и корисно за уређење нове варошке општине у Београду.

Од чланова општинског савета (Magistrat) има један да врши дужност варошког капетана (Stadthauptmann), који је уједно међу варошке полиције. Други варошки коворник (Stadtkammerer), који има калу и рачунске књиге, а трећи надзорник варошког капетана (Stadt-Wagemeister), који је у исто доба имао дужност да приходе од капетана и других мера уноси у варошку калу и о њима да подноси рачун варошком судији и магистрату.

Старине око варошких болница поверено је такође једном од чланова варошког савета.

⁴⁾ О томе види Langer: Serbien unter der kaiserlichen Regierung von 1717.—1739. Separatdruck aus den Mittheilungen des K. K. Kriegs-Archivs. Neue Folge, III. Band, Wien 1889. стр. 294.

⁵⁾ Н. К. Н. 1723. маја Р. Н. 301. и септ. Р. Н. 835.

К. М. Причит.

Рипарти

Велики бележник (Stadt-Notar или Stadt-Syndicus) води варошки записник и саставља тестаменти и инвентаре.

Како се вароши признаје право да може имати и своју заставу, то она може поставити и варошког поручника и варошког барјактара, али се ове дужности морају вршити бесплатно.

Ради боље контроле варошког тржишта, варош може себи изабрати варошког судију за падавор варошког тржишта (Markttrichter), али мора на њега добро pazити, да не би чинио изгреде, јер би његова самовоља могла шкодити цијаци и цени животних намирница.

Сем тога, варош има право да поставља кантарцију, 4 ноћна стражара (бохтера), ошчара и потребе стражаре за јавну безбедност. Дале јој се нарочито дозвољава (sic!) да може набавити варошки сахат и да може на његово чинишње и регулисање унети у варошки буџет нарочиту за то одређену суму новца.

За тим се признаје вароши право да може о свом трешку поставити нарочитог немачког учитеља, коме ће бити дужност да обучава децу немачком језику. Магистрату треба наредити да оштро готра, да се у школи не би предавали предмети на другом ком језику, сем на немачком и латинском.⁴⁾

Варош је имала дванаест панаџур: на Иван-дан и на дан Св. Синона и Јуде (28. октобра по нов.), за тим три паназна дана преко недеље. Она је имала ове приходе: од таксе за добијање грађанских права (Bürgerrolle) 10 флр., од цијачне таксе, кантарине, општинске трошарине, таксе од гостионица, дућана, радioniца и т. д. Магистрату је имао право да подиже бараци и точи вино о Ускресу, Духовима и Божићу по 8 дана; да плаћајуће од занатлихних умјетних, од сваке оријате по 1 крајцару таксе при прављењу тестамената и инвентарирању имања и т. д.

Молабу немачке вароши, да се ослободи савија од трошарине, већа нису успијала.

Глава, што је називљивана од кањених лјаца, улазила је у варошку калу и није се смела давати ни варошком судији, ни синдикату ни осталим члановима варошког суда, који су зато били ослобођени од контрибуције и умињања појника у стан. Иначе су члчнови варошког суда морали плаћати све дажбине као и остали грађани.

Односно осталих жела, што су их становници немачке вароши поднели цару и Дворекни Већима, решено је: да се бантинске књиге

не могу предати вароши него да имају и даље остати код камералне власти; да се право мача (Jus gladii) не може уступити вароши, него да се сва тешка криминална дела и даље морају изићијати и судити у Земалском Аудиторијату; да се вароши допушта увођење пожарних правила и то онаких каква су уведена у вароши Бру; да се магистрату остављају Jurisdiclio minor и све новчане казне које би отуда потицале, али да савиасе најгоре судијају у надлежност Администрације; да нико не сме вршити два запата и да се од овота правила изузимају мешаници које могу у исто доба управљати ма какан занат; да се број гостионица (којих је тада било само у Дунавској вароши 140) сведе на 48; да се вароши допусти, да може имати своја варошка правила (Regulament); да се ограничи број Београдских Јевреја и да се они штерају да морају плаћати такозвани јеврејски порез (Toleranzgeld или Jüdensteuer); да се вароши уступи један новећи плац за грађење варошке болнице и да јој се допусти купљење прилога за болнички фонд, за који ће држава дати 600 флр.; да се магистрату допусти да може постављати варошког фланкуса са годишњом платом од 160 флорина, варошку бабину и два варошка берберина и, сем тога, да може држати једну варошку апотеку; да се вароши допусти да може држати једну воденицу поред нећ постојећих државних воденица, али да за њу има да плаћа уобичајену таксу; да јој се уступи бесплатно онолико правних и неупотребљивих плацева и ливада, колико јој буде требало; да се вароши не може дати право за подизање кречанй и циглана, пошто се овим правом искључиво користе држава, али да јој се креч и цигла морају дати по јевтини цену на државних кречанй и циглана и, најпосле, да се Београђанина обећа, да ће им се домије признати нарочите привилегије и да ће добити миру аутономију, и то онаку каква одговара значају Београда као пограничног града и као престонице тако велике провинције, каква је Краљевина Србија.

⁴⁾ У томе ће се говорити оспорице у оделку: Школа и право.

Овај „статут“, чија суштина није могла задовољити немачке грађане, који су тражили нарочите привилегије и сва права слободних краљевских вароши у Угарској, био је једна врста ограничено општинске автономije, какву су доцније уживале све неке граничарске вароши. Немачка варош нити је имала право непосредног избора чланова, нити право меча (*Jus gladii*) с којим је била ексклузивно сједиште у тежким кривичним делима, нити право одређивања варошког буџета. И остале пољности, које је добила, нису биле Бог зна какве, да је могла рачунати, да ће отуда имати какве материјалне користи. Може се мислити, колико су немачки грађани били задовољни са новим „регулацијама Београдске општинске управе“, кад их Дворска Већа не дадоше да подижу ни варошку кречану ни варошку циглану. Обезбеђено, да ће им се доцније принајати тражене привилегије и да ће тек после консолидовања политичког стања добити ширу аутономију, као да нису били зна колико ценили, јер наизајко у протоколима сваки час на предлажење и жалбе општине и појединих грађана, из којих прокирује незадовољство са новим статутом и жеља да се поједине одредбе у њему измене и поправе.⁹⁾ Што се у царској резолуцији грађанима немачке вароши даје уверење, да ће бити одвојени од српских становника и да се у немачкој вароши не сме населити нико ко није Немак католичке вероисповести, не може се сматрати као каква бенефиција, кад се зна да је ова одредба потпуно одговарала принципима саме влада.¹⁰⁾ Право, по коме је немачка варош могла имати свој нарочити барјак и свој нарочити варошки грб, и ако се у оно доба још ниско уважавало то данас, нити је држави наносило какву штету, нити вароши доносило какву материјалну корист.

Поред свега тога изгледа да је Немцима Београдина ова повластица ипак годила, јер видљиво, како овом питању поклањају велику пажњу и како живо настојавају да се оно што пре реши.

⁹⁾ 1796. год. Јула месеца (код Експ. бр. 812) како „aller unterthänigst fassallende Bürgermeister, Rath und gesammte Bürgerchaft der teutschen Stadt Belgrad“ кара да испуни своју властиту реч и да им призна обещано привилегије, тако би се једна особина као слободни грађани и како би се једном ослободили својим овлашћу, који им смета у властиту нарочитост. Они не желе нити друге, него да им се да организација, какву имају Будим, Пешта, Стоиц Београд, Сегедин и остале вароши у Угарској, које су такође биле као Турци, на су ослободили и уживају сва права слободних краљевских градова. У овој молби, у којој становници немачке вароши подносили цару 18 тачака, које одраде све њихове жеље, највише се огледало незадовољство са статутом од год. 1724. и жеља за потпуном мушкарцањем аутономије. Разуме се, да је и ова молба остала пероном и ако су нови тачке не су узимале у претрес. Ратно стање, које је на скоро наступило и које се спријекло 1797. са бегством немачких становника, осујетило је сваки даљи рад по овој молби.

¹⁰⁾ Није ли српској вароши, која је од немачке сласиш одвојена, припајало право да може држати своје нарочите варошке знаменитости и мошале, да може наизајковати ситнијару и остале тачке, то се сав оно вољаштво ипак не могу сматрати као неке бенефиције, него само као употребу, која јој се чине ради „консервације“ са немачком вароши. Немачки грађани треба уред да имају на уму ваљану молбу Пана. Пољности: „das Belgrad als dem kaiserlichen Eigenthum und Vassallen der deutschen Christenheit allezeit die deutsche Nation die privilegiate tam quoad activitatem quam passivam sein lassen.“ Н. К. Н. Рег. 1724. бр. 168. Експ. бр. 239. Рег.

Принц Александар Виртембершки поднео је 23. августа 1724. Дворској Ратној Савету два пројекта новог варошког грба.¹¹⁾

У првом пројекту биле су у грбу три турске цигме, над којима је лебдео царски орао, са натписом:

Sub umbra alatum tyagum.

Ово грба био је овај натпис: Gross-Insigel der Stadt Belgrad in Serbien 1721.

Овај грб био је у употреби још од онога доба, када се Београдска немачка општина 1721. год. први пут конституисала. Она је се служила овим грбом без одобрења владарова све до 1725. године.

У другом пројекту (за који се у извештају Администрације каже да је бокан употребљаван још за време Ризајаца) био је у грбу римски легионар и покрај њега с десне стране коњ а с леве бик. Натпис у овом пројекту гласио је:

Tanquum.

Дворски Ратни Савет, коме се фантастичност овога пројекта из римског грба није могла допасти и коме се и иначе досадашњи грб чинио добар, решио је 9. маја 1725. да се немачкој вароши у Београду одусти употреба досадашњег грба са цигмама и ораоном, али да натпис на грбу има од сада да гласи овако:

Alba Graeca recuperata anno 1717.¹²⁾

Овај варошки грб остао је у употреби све до краја царске владавине. Какан је био варошки барјак и којим је приликом поштом, о томе се из акта не може дознати ништа.

О унутрашњем раду ове општине слабо се може шта сазнати, јер се о њему у званичној преници војних и камералних власти ништа не јавља, изузевши случајеве у којима се говори о честити сукобима између општинске власти и камералних чиновника и о пријављивањима грађана и католичких калуђера, који својом грабљивошћу постадоше досадни чак и католицима у Београду. Сем тога треба имати на уму да је општинског архива и општинских протокола нестало за време 1739. У ратној и у камералној архиви их нема.

Али је свакако и оно, што знамо, довољно да можемо имати колико толико верну слику општинске управе у немачкој вароши.

Српска варош (Raizen-Stadt) имала је једину аутономију као и немачка варош. И она је стајала под надзором власти, али се ова није толико бринула о српским грађанима колико о немачким.

¹¹⁾ Н. К. Н. 1725. маја, Р. Експ. 143. Извештај архива Александра о извршеној организацији немачке вароши и о новом грбу.

¹²⁾ О овим пројектима као и о решењу Дворског Рата. Освета има у архиву општина немачких, Види: Н. К. Н. 1725. маја Р. Е. бр. 118. *Alba Graeca* био је Београд у средњем веку, нарочито у немачким актима. Танквум је римски војни Секунд, а Sigidinum Београд. Што се у другом пројекту, који није усвојен, погледом на ком је Танквум место Sigidinum долази од грчког која се у томе кини и властоје из овога доба узима, на је чак и увен саву дато изгледа да је Танквум било име Београда, а Sigidinum име Секунда.

Зато се и не зна много о кој сеп факта, да је и она имала свога старешину или градског судију (Stadt-richter oder Knez) и да је он са поротницима (Geschworene) био надлежан за епитије грађанске спорове и за мава кривична дела.⁽⁹⁾

Овог градеког судију бирала је градека оштинина, што се види из акта којим Администрација 1724. год. потврђује као градског судију *Аврама Вуриба*, који је добио већину од 76 гласова.

Али сем тога имали су грађани српске вароши, који су били већином трговци, и свога трговачког судију, коме су се обраћали у споровима грађанско-трговачким и који је уједно водио бригу о трговачком оснаву, који је у српској вароши био на основу еснавске уредбе.

Ову еснавску уредбу, која је врло значајна на тадашње прилике у српском трговачком свету, препоручио је са своје стране председник Администрације принц Александар Вуктеборски 1725. године и она је имала потврду цареву после праженог великог деутиације српских трговаца која му је поднела молбу о томе и у којој су били као чланови ови највећи Београдски грађани: Максим Хаџи-Петровић, Адам Бранковић, Новак Петровић, Стојко Јовановић, Стојан Радивојевић, Механко Јова-

новић, Радосав-Симоновић, Максим Петровић, Риста Петровић, Радосав Радосавовић, Петар Вуковић, Никола Томић и Стојан Вуковић.⁽¹⁰⁾

Српским трговцима било је донештомо уволати и продавати своје занувастурне и индустријске производе како Истока тако и Запада; могли су увозити робу из Турске, Аустрије и Немачке. У својој, српској вароши, једини су они имали права још продавати робу по селима и годишњим пазарима. Ко не припада овом еснаву а тргује пожењеном робом, има се сматрати за кривучара. Негова се роба имала продати у један део припасти православној цркви Архангела Михаила, други еснавској касп, трећи Администрацији. За епитије спорове обраћали су се своје судији (Kaufmannsrichter) а за крупније Администрацији.

О овој уредби, која је, глободно се може рећи, Србима трговцима нити предлагао него Немцима део њихов „варошки статут“, говорићемо опширније кад се доиције буде повела реч о трговинским и саобраћајним приликама у Београду. За сада је и оволико доста, да се може оштити положај Срба грађана у Београду и да се може сазнати каква је била организација њихове оштинске и варошке управе.

(НАСТАВАК СЛ)

Место одговора

Нисте ви жени ништа ново казали. Још овај ваш, неочекивани, подрава у сумраку, из кута, тако ми је јасно показвао задовољство човека, који је негу стигао и радост вашу што на мене лицу видите изнаошане. Да, осетила сам ја то! На ваше остале суете са мном, прво намерне и радосне, а после мене и хладне, као и кањачке кише, која је лизла, све сам разумела. Управо уочих их — толико само! а нисам више ништа мислила; о њима бар не. — У последњем моменту, кад сте требали отићи, ја се прибих, схватах да сам ван у неколико учинила неправду и покушах да се срдљиво опростим с вама. Грешити, готово кривички етнеак руке ваше какао ми је јасно онда све ово што ови редови говоре.

⁹⁾ H. K. R. Reg. 1731. Februar. S. 168. Exp. Nr. 230. R. „Und ob wir schon ferner deroelchen weiteren genehmigung wegen der daruntigen Ritters (Serben) Stett in dinn betretten, dass diese ganz abgesondert von der Teutschen Stadt in einbilis durch einen Stett-richter und vier Rathesverordnete verwaltet, Unterhaltung solchen Magistrats und anderer Stattschickungen aber gleiche befohlis wie der Teutschen Statts, als im Stattschen — Schenkhaus, Fleischhauk, Standgoh, Ellen, Gewicht und eiser-und eisen Netzen und Waagdel zur Bestimmung dennen gemeinen Stattsangaben verwillegt werden sollen so wollen wir doch all dieses...“ и т. д. (Из сажетог поштомње хара Карпа VI).

И сад треба да вам кажем узрок. Чему? Наказате да онда, прилику кад оно се видели, ја бејаш друкара. Нахна, с којом сам нас слушања тада, учинила је, нешто, да ваше жеље ошело продру у тамну будућност. — Далеко сте отишли, пријатељу, види се, иначе би у прилици дајика направили нешто, што ће мене заштитити. Знате ли како је то кад је човекова душа пуна драгих успомена а срце је вољно да се њима бави? Онда се очи затварју за све што имају пред собом и живи се у сећању.

¹⁰⁾ Царска канцеларија еснавске уредбе Срба трговца имала се у Ратном Архиву у акту од авг. мес. 1725. ошела са еснавског кривца Александра. Ову је канцеларију приликом др. Драг. М. Павловић у својој канцеларији: Аустријска канцеларија у Савојској Србији и т. д. У којој се кажу: како су Срби и грађани Београдског српског вароша (Böhmische Kauff und Handeleute in der sogenannten Kaizen oder Saustatt in Belgrad) подложни Царској Канцеларији молбу да им се одобри еснавска уредба, коју је имала донети трговцима, који су лично предали молбу у канцеларију, како је Н. П. Белградског да ошело каже: „diese eingemerkte Artikel sind alles und jedes, was in demselben enthalten befohlen, so wie vorgeligt, werth und angenehm zu halten, nicht weniger Kauff Unserer Kayserl. und Königl. Gewalt, unseren Privilegien einzuverleihen und einschreiben zu lassen, solche anzunehmen, zu billigen und einzusetzen, auch vor alle, obbediente Rathsche in der Saustatt Kauff und Handeleute alle deren Nachkommen und Nachfolger mit immer wachendem Valor guldigt zu conservieren.“

Зар наш није никако дошло на памет тако нешто, чини би објаснили себи то што нам није јасно? Зар треба тако одмах осудити мене, чији погледи, кажете ми, отуше, кад жртву виде снутану? Смејем се. — Та жене су тек право робље ономе кад кога оставу њине нисли.

Да ће човеку, који носи ланце, бити лакше кад у њима види и овога, због кога их сам има, неоспорно је истина. — Светио се, дакле.

Ст. С. Н.

Давно је то било

То је било, сећам ли се? пре милајун
војода лета,
Кад још нигде није било оних луди,
овог света.

Војислав.

Давно, врло давно, ми смо се срели у сенци старих дрвета на обали кристалне реке, која смело и ипак нечујно просећаше себи пут кроз густе силетове усамљене долине. — Откуда си ми најбољше ту, где ни сунце, сјајно и светло, не могаше проћи, по се задовољаваше да зраке његове, зелене као гране кроз које се пробавашу, е жуком продиру и сунђином светлосту објасњају скривени кут?

Давно, врло давно то је било и ја се више не сећам шта ме је вукао у долине оних врачних шума. Да ли је то била срећа или туга, којој хтедох да потражим гроб

у тој зеленом, неприступном свету? Да ли је то била жаља или слутња која ме је гонила напред?

Давно је то било.

Тамо где смо се ми нашла живела је песма. Каква је то била песма, ко је њу певла, ми нисмо знали. Песма је лебдела у зраку, песма је трептала по листићу, песма се губила у трави, песма је текла е реком. И та песма нас је хваћила. — Идући за њом, ми смо се приближили; тражећи је, ми смо се удружили. А она је летела око нас, обавијала нас, певала је дужина нашим, напуштала срцима нашим, па је онда бежала од нас и из даљине нас дозивала, а за тин нам опет дотрчавала. — С песмом смо проживели један тренут или вечност — ко би знао?

Давно је то било.

Никада се од тада ми нисмо срели; шта више: никада се ни од сад нећемо срести! — И што би? У оном свету, који се смеје и када плаче, који не каже и кад говори, који проклиње и када пева, не живи она наша позната песма што има само душу и срце, песма без жаља, песма среће. Њу су прогнали одавде и она несебично потпуна онај усамљени, скривени кут. Али где је он?!

Да није и то сав био?

Ко зна! Давно је то било.

Ст. С. Н.

† **Стеван Сремац.** — Лик омиљеног и великог српског привођача † Стевана Сремца јавносно пред своје читаоце којима је као писац врло добро познат.

Стеван Сремац се родио 11. новембра 1855. год. у Сенти крај *Тисе* у *Бачкој*. Отац његов, *Леван Сремац*, био је кројач. Стева је основну школу свршио у својем родном месту 1868., а по-спрешку основне школе дошао је у Београд и ту је 1875. год. свршио гимназију, исте године се уписао у Велику Школу и године 1878. свршио је историјско-филозофски факултет; године 1879. остављен је за предавача Нишке гимназије где је остао до 1898. године. Године 1898. премештен је за професора у Другу Београдску Гимназију и у Београду је остао све до своје смрти.

Као ђак Велике Школе суделовао је *Сремац* као добровољац за ослобођење и независност. Још од првога разреда гимназије о њему је водно бриту његов ујак пок. *Јован Ворбећки*, књижевник. Пред очинске њего, *Сремац* је код пок. Ворбећкиа имао на расположењу богату и добро срећну библиотеку, у којој је могао да напаша своју за знањем вечно жедну душу.

Наш је на њега учинио велики утисак. Та варош, по својим обичајима и типичнома из минутих времена и

по патријархалном животу, који је Ниш одвојио од свих осталих вароши у Србији, знали су за *Сремца* нарочите дражи. И само тог његовог баљшељу у Нишу и великој Сремчевој љубави према свему ономе што је природно, патријархално и што није извештачено и што не носи културну волитиру, имамо да захвално, што нам је *Сремац* дао *Николау Славу*. То је било врло Сремчево дело и тим својим делом, тако рећи преко њош, постао је *Сремац* један од најугледнијих писаца наших, и њим је упоредо стао са *Јанком* и *Матондлом*. Писмо „*Николау Славу*“ су се ређала дела, једно добро као и друго: *Лимунчица у селу*; *Наш Ђира* и *пош Ситира*; *Божична песница*; *Вукадин*; *Масам Ибни-ага*; *Кур Герас*; *Зона Замфирова*; *Дим у дим*; *Чичо Јордан*; *Чесна старина*; *Пазар за старо*; *За „но наше негда што бејаше...*

Поред тога је *Сремац* нашу историју обрађивао у облику приповетке и на тај начин је знатице догађаје у нашој историји износио у једном приступачнијем ризу, у једном популарнијем облику — у причи. На този полу нама је *Сремац* дао ове ствари: *Владимир краљ дуклански*, *Војислав Траговићин*, *Растко*, *Часлав*, *Стеван последни краљ босански*, *Крвави бадњи дан*, *Незвани Обилићи*.

Али плодин *Сремац* није радио само на левој књижевности, јер икамо од њега и неколико расправе које стручњаци високо цене. *Сремац* је ишао расправе: о *Димитија*, о *Борбу Костричику* и две критике: на *Историју уметничких народа од Б. Прокића* и на *Историју књижевности од П. Ђорђевића*.

Сремац је био одликован орденом Св. Саве IV. и V. степена и Таковошким Крстом IV. степена.

(Б. Н.)

Сумња (сликао А. Валентић). Млад калуђер седи у својој ћелији. Рукама је покрио очи, као да га је страх погледати у слободу природу која се нелицеправно пружа пред њим. Све што је пролазило, све што је за младих и најлепших дана кидало срце његово — још трепти пред њим у прачиој ћелији, још му срце узбуђује. Радости младога живота и ако га муче, не смеју се показати, јер — пожађања нема! Мрачни ћелијски зидови изгледају временом болоне срца његова, те ће се ту-ђини свака световна мисао, свака сумња његова. —

Сремски Мученици (сликао Целестин Медошћ). Прослављени Медошћ износи нас овом сликом један приказ из историје Срема. Пред темном бига Ескулана, по наређби цара Диоклетијана, требало је да четири хришћанина кипара принесу жртву Ескулану. По што одбише да то учине, Рављани их шибале, а по том удавише у Сави. —

Анатом (сликао С. Синопет). Уметник је крстио своју слику „Анатом“, али је ње знао јасно индино да није намеравао само представити научара у његову кабинету, већ нешто сасвим друго. Замишљени анатом посматра срце извађено из груди младе девојке, као да би хтео одгонетнути: шта ли је то што у њој не да купати? Исте мисли објашњују и нас. Прервекмо у на-

мети лист по лист живота покојничина: радост, туга, љубав, мржња — смрт! Читав низ мисли и осећаја, урођених свакоме човеку. Синопет је доиста потпуно уметнички, и избором и извођењем, алегорички представно судбину људску. —

Алеја ход Минденхарниса (сликао Мајндер Хо-бема). — Хобема је Холандијан, рођен 1638. у Амстердаму а умро 1709. и један од најдариовитијих холандских сликара. Предмети су његових слика обично неденице и гореско колибе, које представља као паразе тихог и веселог расположења. Најчупенија му је слика „Алеја код Минденхарниса“. —

Буря (сликао А. Хелдс). Супреници немачки сликар, Адолф Хелдс, познат је нарочито са својих нејажба, који се одликују од конвенционалних својом јединственом складношћу (Stimmung). Оригиналан оне слике био је прошле године изложен у Берлину и привлачио је општу пажњу. Немачке призорнице стоје на обали и тешко забринуто гледају бескрајну и узбуђену ствину. Ко зна где ће занесени морски вали догонити барке у којима су њихови драги, што кренуше да у мору нађу хлеб или гроб. —

Шкофа Лока. — Недалеко од Љубљане, у Словеначкој, налази се оно место које би се српски звало Бискупова Лука. Значењето је најпешче тога што је ово давао, може се рећи, уметнички словеначки центар. Читаво колоквија сликара и вајара словеначких живи у њему. —

Рибари (сликао К. М. Причип). Најбољи јужно-словенски сликар приморских лотина, Клаудио Причип, износи нам и у овој слици свој омиљени предмет: рибаре и њихове преже. Слика је једна од најбољих Причипових. —

Прилози српском језику

У књизи „*Стари српски записи и матице*“, књ. II, стр. 178, Београд, 1903. год. објављен је и запис Београдскога митрополита Вићентија Стевановића из године 1753. Овај је митрополит походио те године манастир Дечане, па је собом повео и своју послугу. При повратку из манастира он је записао у манастирском *именику* шта је и колико приложио манастиру сам лично, а колико пак лица из његове пратње и послуге. Записујући колико су приложили његов млади јерономах Акентије и протосићел Јосиф, записао је колико је приложио и његов кувар, овако: „*мој мађар*

Костадинъ Стојановъ даде едни мацарѣиу и еданъ грошъ.“¹⁾ А кад је овај запис преписиван из књиге *Дечански Савеници*, преписан је овако: „*ион Мѣфаръ Костадинъ Стојановъ даде едни мацарѣиу и еданъ грошъ*“. Види се, дакле, да се, при преписивању, мислило да је реч *мађар* национално мађарско име, те је том приликом од жалост м у оригиналу поправљено велико *М*, а то је у овом случају погрешно.

Митрополит Вићентије записујући прилог манастиру својега момка Костадина неје хтео да означа његово породично име, па на и да је био Мађар, а нида се по смену да неје, већ је означао Костадинов карактер заната, као што је означао и чинове својих калуђера, те је и записао *мој мађар Костадин*, т.ј. што би се сад рекло *мој кувар Костадин*, јер се онда кувар обично називао грчком речи *мађер* (кувароо). Онда можда се

¹⁾ Серафим Ристић — „Дечански Савеници“, стр. 38, Београд, 1904.

та реч изговарала у Београду и *мабор*, те је тако интронизат и записан, ако је баш тако записан (7).

Ту грчку реч употребљава наш народ и данас, нарочито по манастирима. За време којег детињства народ око Делиграда називао је кувару у манастиру Светога Рожица *мабором*, а кухињу манастирску звао је *маборница*. (Ове се речи чују и данас у Старој Србији и Македонији. Итима у Вукову их ретинку нема, али има *мабуџа* (кувар), *мабуџница* (манастирска кухиња) како се говоре у Црној Гори (речник од 1852. год., стр. 341).

И велика *ложница* (по дијалектским изговорима: *лажница*, *лајница*, *ложница*, *лажница* — *ложница*, *олажница*, *олажница*, *ужница* и *жлица*;¹⁾ а у Београду још се упорио говори по турском *кашника*, па тако још и по школским убивањима и по школама!²⁾ којом кувару (кајеру) зове и мешину јело зове се *маборка* у једном крају Битолског Вилаета, која се опет око Мораве каже *парјачка* а на другим местима *варљичка* и *варљачка*.

Кад ми је она толико ербаста и народна реч дошла под перо, а која је, међу тим, свакоме по три пута дневно у рукама, па је ипак српске школе отуђују и ревностно уносе у народ туђу *кашнику*, хоћу да поменем и ово.

Чуо сам пре неки дан од војника један колико жалостан, толико и смешан случај: дошао регрут (поштом) у касарну из источне Србије, па га почео учити подофицир називима појединачних војних ствари. Дошао ред случајно да га запита: како се зове нека ствар што личи ложњи. Војник одговори: *ложница*, нареднице. Наје *ложница* него *кашника* (илу — шакар!). Скромак војник нашао се у чулу, не толико од намера, колико му је дошао тешко, мислећи у себи, да ли је могуће да га је најка потрешно научила.

И таквим погрешним поступком учитеља силан је патериан млад Србин да напусти своју реч *ложница*, а да прилику страну, турску, *кашника*; и кад се прати кући он већ обичајне говори *кашника* место *ложница*, а другог његовог у селу мисле да је то нешто наметнуто, па и сами почну кашичати, јер је њихов селак тако чуо и научио у граду, у војска!

Вашало би наставници (официри) да обраћају пажњу и да подофицирима објашњавају у сличним случајима, те да се праве народне и лепе народне органске речи не замењују туђина, кад ипак она мноштво страних наплати многобројних војних ствари и потреба, бар српска *ложница* нека остане на миру.

И учитељи народних школа вашало би да обраћају пажњу, и да не натуралују силану *кашнику* место коренист српске речи *ложнице*. Такан сам пример чуо у Врањској околини. Знао сам на раније да народ у томе крају говори *ложница*, а у својем дијалектском изговору *лажница* (*лажница*); сада опет слушам оне што пролазе кроз школу где говоре *кашника*!

То је, као што се види, једна збрка кад се не цени пита се и како говори и пише бар у школским убивањима. Изгледа да ће доћи време када ће полу-

¹⁾ У Вукову ретинку нека *ужница*, која се говори у Крајини Црне Горе у Засавијској Нахиди и у Беранској Нахи. Тако неки Лажевојице где говоре око горског тока Мораве, на келу Печана, као у Прилепу; а неки ипак *лажница* ипак *олажница*, која се говори у Битолској Вилаету.

²⁾ И то је Јон. Кошковић, ипак и томе Јон кроз 50 година у „Слободу“ од 1856 год. („О српском језику“ од Јована Кошковића, стр. 21, Београд 1887).

варошки, полуделачки подмизавај говорити: *Небу да кусам млеко ложницом него кашником!* Овако као што се сад чује у Босни и Херцеговини, а и ипак у некој свесци „Гласника Земалског Музеја“, при опису некаквом, где се види: „Вурија да Мосту!“ Далеко то би значило *курија* на *курији*, али често српским речима *мост* на *мосту*. Такве чудне грађевине не знам да им има где у свету.

А оно шта је: Био мост (pons) на реци. Ту се по том насло луди крај моста и реке, па те своје село прозвала Мост, као што се према томе зове и варош Мостар, али пошто су дошли Турци и њихова култура, те све мостове називали својом речју *курија*, а Срби у тим крајевима, нарочито они што убрзо примиче турску веру у западни крајеника, слушају ту реч од Турака и уобичајали је, те се после разнела и по северним крајевима међу Србима хришћанима, и сада говоре шарено и смешно: *Ауарија на Мосту!* А на жалост Српцима и данашњи дан у Краљевини Србији узе од својих учитеља по школама *кашнику* и *курију*!

У крајевима северо-западних, где се одомаћила турска реч *курија*, још се памти стара српска реч *мост* у називима места. На *Западној* Морави, испод Манастира Благовештеног а више Чачка, зове се изред Мораве један велики камен *Мосна Стена*. М. Ђ. Милићевић вели: „Ваша је ту некад био мост преко Мораве“. („Књижевна Србија“, стр. 318).

Од Томлице за Мораву и по целој Јужној Старој Србији и Македонији сачувала се реч *мост*, те је и данашњи дан у народном говору уобичај, као што ју је забележио и Вук у својем ретинку.

У Витољу сам слушао често ову наослицу:

Право до нека,
Криво до река,
Од мос,
Под мос!

Ова управо калетва значи: који чини добро и право, биће му добро на животу; а који чини зло и криво, пази ће убрзо зло, и то до прве реке, а чим ступи на мост, стропоштаће се и удавити.

М. В. Веселиновић

* Изашло је из штампе на ново прегледано и прерађено једанаесто издање књижице *Косово* српске народне песме о боју на Косову; ениски распоред Стојана Новаковића и других. — У тој су књижици ениски распоредене најлепше српске народне песме о боју на Косову. Оне су наменете у овај ред: I. Кнез Лазар зида задужбину. II. Турци на Косову. III. Султан Мурат цару Лазару. IV. Царца Малица и брат од заклете. V. Цар Лазар се приволева небеском царству. VI. Милош, Милија и Иван и Косовка девојка. VII. Милош Обилић, турска војска и чадор султана Мурата. VIII. Милош Обилић обележ изајдан. IX. Косовски бој. X. Васељенски Стено. XI. Такаж о боју на Косову. XII. Косовка девојка. XIII. Сврт Мајке Југослава. XIV. Поевешене

кнеза Лазара. Пред књигу је сасвим нов предговор, у ком се распрострањује о постанку народних песама о Косовској боји и о њиховој историји. Цена је књижица *пола динара* (0-50) или *крупе*. — Главна је продаја и за препродаје и књижице у трговини Јенте М. Павловића и компаније, код Игњата Дачића и у књижицарњи Светислава В. Цвијановића.

* У издању књижицарње Ф. Дивјелера (Берлин) штампане су путне слике „Vom Donauquell zum Hellespont“ од Павла Анденберга. Неколико су главе поштоване српском народу (Београд, Скопље, Митровица).

* Проф. П. Заболотски штампао је у 3. св. руског „Журнала Министарства Народне Просвете“ похвални реферат о делу проф. Тих. Стојковића „Српска књижевност од Велике Сеобе до Доситија Обрадовића“.

* У Загребу је штампана нова политичка расправа „Vergeschichte der Occupation Bosniens und der Herzegovina. Mit Bildniss der Verfassers“. Писац је Thomas Hertkovic, а штампана је код Миливоја Мајдана. Цена 2-50 *крупе*.

* 17. септембра ове године држали у Нишу Српско Лекарско Друштво свој XXXIV годишњи скуп. На дневном су реду, поред осталог, они реферати и дискусје: 1. О јединици лечењу маларије, од Д-ра Јов. Кужела; 2. О туберкулози масе, реферат г.г. Д-ра М. Јовановића-Ватута, Демостена Николајевића, Момчила Иковића и Димитрија Антића; 3. О маларији, реферат Д-ра Д. Николајевића; 4. Дискусија о организацији епидемијских предавања на свим грама недице; 5. Извештај одбора за обављање санитарног рада у туберкулози болесника.

* Српска Књижевна Задруга сирежила је за ову годину и већ штампала ова дела: 1. Јединства књижевна приговорка, од Буре Јасића; 2. Приповетке Св. Ђорђевића; 3. Лазарица, од Ср. Ј. Стојковића; 4. Срби Мухомеданици, од проф. Милена Вукчевића; 5. Госпођа Војари, од Густава Флора, превод Д. А. Ђокчића; 6. Зона Закопрона, приповетка ф. Ст. Орешча.

* „Љубљански Звон“ у броју за август донео је кратак приказ (Д-ра Ф. Шленки) о делу Д-ра Ј. Цвијановића „Проматрања о етнографији хришћанских Словена“.

* Уредништво „Ратника“ објављује да књигу Јенерала Ј. Драгашевића „Истреско Трополе (Балканско Полуострво)“, друго издање, даје по суштеној цени: претплатницима „Ратника“ за 2-20 а непретплатницима за 5 динара.

* Људевит Вулицевић објављује да је дао у штампу своје ново дело „Моја вјера“. Штампана је у Дубровнику (латиницом) и Београду (кирилицом).

* Г. Стојко Кобаскица, уредник „Српске Рјечи“ (Сарајево) чинио је у дворани универзитета, 18. о. и., своје предавање „О приликама српског народа у Босни и Херцеговини“. Предавање је било одлично поштовано, предавачев успех несумњив.

* Изашла је у издању Коларчевог задужбине Збирка српских народних приповедака, с белешкама, уредно и објавио проф. Андра Гавриловић. У збирку има 12 гатки, 4 пободно-моралне приповетке, 3 палаче и 1 бајна, које су сад први пут објављене. Цена 1 динар.

* У 121. свеску „Мале Библиотеке“ изашле су 2 психодраме г. Ж. М. Романовића; историјска *Провока*, и модерна *Мајчини срце*. Од њих је прва приказивана

у Београду у Народној Позорници. Обоје су драме у 1 чину, у стиховима.

* У издању књижице Браће Поповића у Новом Саду штампано је четврто издање књиге „Песме Вранка Радчевића“ са предговором о животу и раду песникову. Цена је 2-50 динара.

* У току овог месеца почеће да излази стручан ичеларски часопис „Српска Пчела“ под власништвом г. Рад. Т. Ђорђевића, трг., а уредништвом госп. Косте Мршине. Пчла је листу да шири рационално ичеларство у Српству. Часопис ће са сад излазити једномесечно, на једном штампаном табаклу, а према броју претплатника лист ће се повећати. Цена је годишња 5 динара (крупа), а до краја ове године 2 динара (крупе). Претплату прима уредништво (Објавиће венца бр. 9.) а за унутрашњост најбоље се претплатити код месне поште.

* Издавачка књижица Пахера и Кисеља у Мостару волела је да уступи своје најновије издање научног дела др. Никодима Милана „Православни српско право“ сиромашним свештеницима за месечно плаћање по 1 *крупу* (динар). Цена је делу у меком повезу 12 *крупа*, у тврдом платнену повезу 14 *крупа*, а у тврдом кожном повезу 16 *крупа*. Горња књижица даје ово дело за две *крупе* једитице, кад се за готов новац купи.

* У Крагујевцу је почео излазити нов лист „Владак“, орган удружења трговачких помоћника. Владак је листу поменуто удружење, а главни уредник Обрен В. Милошевић. Лист ће имати искључиво трговачки карактер.

* У издању књижице Браће Поповића у Новом Саду изашло је III. издање књиге „Огледало Српско“. То је збирка јуначких песама што их је скупио Владак Раде. Цена је 3 динара.

* Ушла је у штампу књига: *Омладински Књижевник*. Књига четврта. Написао Васа Царићев, медицинар. Народне јавне књижнице. (Ог упуства за описивање и русовање). Посвећено српским учитељима. Цена 70 пр. За поштомарку 10 нара. Скупљачи ако поруче 10 комада добијају 20%. Може се наручити код Срп. Манастирске Штампарије у Карловцима.

* Академија Наука расписала је из књижевног фонда арх. Дуцића стечај за расправу, или монографију, или цело дело из српске историје (политичке, војничке и црквене), или из српске филологије, географије и етнографије у опште (садржина списа не може бити политичке природе). — Ове године наградиће се сине из филологије, географије или етнографије српског народа. Награда је 800 динара у сребру, а сине треба да изнесе најмање 6 штампаних табакла. Награђени сине својина је писачева, али се мора штампати у оној облику у ком га одбор за награду буде одобрио, и у оноликом броју примерака колики одбор буде најмање одредио. Награда се издаје кад писец преда Академији 50 одштампаних примерака. Рок је до децембра ове године.

* Министарство Просвете расписало је стечај за награду уџбеника за Науку Хришћанску (III и IV разред основне школе). Уџбеник треба да буде израђен према савременим дидактичким захтевима и не треба да је неки од 5—6 штампаних табакла мање осиме крунџега слога. За најбоља сине, који ће се откупити једном за свагда, даће се награда одсеком по предлогу Главног Просветног Савета. Рок је за подношење 1. марта 1907. године.

* Мих. М. Степановић, учитељ у Београду, дво је у штампану свој превод дела Н. Рубакина „Прече о животинама“. У збирци је 85 прича, а књига ће изнети до 10 штампаних табака са 20 слика у тексту. Цена је 1 динар. Поручбује прина књижара Мите Стојаћа.

* Симеун Поповић, јеромонах, штампано је у Мостару (штари-ујети, завод Нахера и Касића) религиозну расправу „Отац и син или разговор о вјери“. Цена 2 круне.

* Руски пров. ошлос. Н. М. Петровски штампао је ове године у Казану (Типо-литографија Империаторског Университета) своју онекзну расправу *Перме годм дѣлѣтѣлѣ В. Коштарѣ*. В. 8*, 757 страна. У књизи је пет одељака: I. *Биографски подаци о Коштару* (Рођење Коштарово, његове дечачке године и учење у Љубанској гимназији. Код барона Роја. Коштар тражи службу у дворској књијници и добија је. Ошме Коштарово са научарима). — II. *Grammatik der slavischen Sprache in Kärnten in Steiermark.* (Arctice bogulæ Boхорѣне и других граматика.... Питање о гравица (о азбуци и ортографији). Дубровски. Societas Slovenica. Основане словеначке катедре у Грацу. — Водик, Смигоч, Далеко, Мурко). — III. *Новинарски рад Коштарев, пре основана „Jahrbücher der Literatur.* (Часописи на којима је радио Коштар. Пројект Словенске Академије. Шавајки. Питање о Вирилу и Методију. Коштар и Ханка. Коштар и германетика. Пов. Коштар и рунска, угарска и грчка епологија. Свесловенска азбука). — IV. *Коштар и српско-хрватски литература.* (Добровски. Обрадовић. Мунинки. Коштар и основане српских штампарија. „Српске Новине“ и Коштар. Коштар се позна са Караџићем. „Рјечник“. Грим. О Коштару у српској књијевности). — V. *Прве године научно-књијевног рада Коштарев.* (Коштар као публицист. Утицај Роја на Коштар. Adelung. Коштар и наређа. Коштар као отац књијевно-научног панславизма. Кајкавија. Хердер. Ошет Караџић. Коштар и словенски препород (ренесанс). —

* Књијжара Марка Бајера (Загреб, Цица 29.) издава је у ауторизованом преводу књигу „Croatice res,“ у коју је Сингер, уредник Бечког политичког листа „Neue Freie Presse“, купило издање разних хрватских политичара. Поручбује прина Накладна Тискара у Осеку, а књига је цена 2-40 круне (тврдо повезана 3 круне).

* Књијжара Радослава Бајића (Осеку) штампала је збирку „Сто јужнословенских народних пошјевака хрватских, српских и босанских“. Збирку је спремио и за пошлаци удеоно мушкар Ду. Цена је 3-20 круне.

* Књијжара Нахера и Касића (Мостар) штампала је и у продају пустила три нове дошине карте. То су: 1. Срба учесници Задарске конференције (4. октобра 1905. г.); 2. Д-р Антон Пулази, председник Српске

Народне Странке у Пријорју, а 3. Д-р Перо Чангрија, председник Хрватске Странке у Далмацији. Цена је: 1 комад 8 хелера, 100 комада 5 круна, 1000 комада 30 круна.

* Академско удружење Срба агронома изабрало је на својој првој редовној скупштини за председника: Јована Стојаћа, култ. техн.; за потпредседника: Ђорђа Стојаћа, студ. агр.; за тајника: Јазара Марковића, студ. агр.; за благајника и књијжничара: Марка Пауновића, студ. агр.; за режизора: Ристу Отојановића и Милана Динаја, студ. еор.

* Д-р Б. А. Сисаревић штампао је своју политичко-економску расправу „Српско-бугарски књијевно-политички савез“. 8*, стр. 62, цена 1 лав. — Софја, 1906.

* Фр. М. Авонданија „Ratovanje око Dubrovnika god. 1806.“ придрљала су за штампану и већ издали М. Коландић и Јосип А. Наги. Дело је штампано у Српској Дубровачкој Штампарији, а цена му је 60 пара.

Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Shyllitzes Codex Vinobonensis hist. graec. I XXIV. Ein Beitrag zur Geschichte des sogenannten westbulgarischen Reiches. Von Božidar Prokić. — München 1906. Druck von H. Kutzner, Faneurstr. 20. В. 8, стр. 51.*

Петар Кокић: *Јазина пред судом*. 2. издање. Издање књијжарине Светислава Б. Пријановића, Београд, 1906. — 8*, стр. 29. Цена 0-50 дина.

Др. Михајило Марковић: *Моје успомене*. Београд, штампарија „Досијате Обрадовић“. Чика-Љубица улича бр. 8, 1906. — В. 8*, стр. 375. Цена?

Die pädagogischen Ansichten des Desitheus Obradović. Ein Beitrag zur Geschichte der Aufklärungspädagogik. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der ersten Section der hohen philosophischen Fakultät der Universität Zürich, vorgelegt von Miloš Petrović, aus Užice (Serbien). — Belgrad, Штампарија С. Хоровић, 1906. Стр. 76.

Milan Begović: *Gospodja Valeska*, drama u 5. činova. Izdanje hrvatske knjižare i industrije papira (Lav. Klein). 1906. — В. 8*, стр. 240. Цена 1-50 кр.

Песме Владе М. Лукине, са додатком једне хумореске. Штампарија Рад. Јовановића. Крагујевац. 1906. — 8*, 43 стр. Цена 0-50 динара.

Живот и рад српско-архиепископског литерарног и до-бротворног друштва у Сан Франциску. Написио Владе М. Поповић. — 8*, 130 стр. Цена 0-50 дина.

САДРЖАЈ:

Стеван Срежак, од М. П.
† Стевану Срежаку, несира Р. Ј. Одавића.
Шељски романи, несира Милорада Ј. Митровића.
Нешто романи, несира С. А. Тодоса.
Прва Срежска пријатељства у „Новој Нешки“ од С. А. Тодоса.
Вечера са суетом суета, (Хајко), изводи С. А. Тодоса.
Препришта Милорада. Написана Баронеса Јелена Пожељет,
о ермачког изводи А. К.
Срежски романи, несира Агнеса Малужина.
Срежски пред Нешке. (Из другарских успомена), од Сретена
Пашића.
Твојо шче, несира Влад. Стојановића.

Снеж (М. Аранђелић), о руског изводи Р.
Двоје Драгач (Из солемнија), несира М. М. Петровића.
Политик за историју Београда, од 1217—1738. год. за архив-
ски и други изводи Милорада Ј. Митровића (написана од
Агнеса). Место одговора, од Ст. С. Н. — Дашно је то било,
од Ст. С. Н.
Уз паше сине,
Хроника (Наука, Равно, Библиографија).
Снеж: † Срежски Срежко. — Срежски мученици. —
Англич. — Алоја код Миледрасина. — Буга. — † Ст. Срежак,
шио изводи у Нешку. — † Ст. Срежак, шио изводи у Нешку. —
Шкоја Јован. — Рабери.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У ВНОГРАДУ Кнез Микхилова улица број 90

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шенира, Кошуља, Гаћа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама цепних и за српску пошту, Тебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожне робе;

Жакета, Кепова, Сузана, Бауза, женски Кошуља, Гаћа, Рекла, Мидера, Муфова, Чешлова, Уконица, Хаљиница деч. и за повојнице, Капаци и Вежница;

Спреме за удаваче и девере, Шалова за кумовске снабе, Свице за превозе, Огртача за младе (пелерина), Албума, Мириса, Сапуна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантериских новости.

✚ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✚

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34. ДО НОВОГ ГРАДНОГ ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште своју српских књига као и веома богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима, према претплату на све покретне списе и модне журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шиле у руку.

На стоваришту је увек огроман избор изврсних и модерних музикалних за гласовир, виолину и т. д. Свако Дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара набавља за најкратке време по оригиналној цени, без даљих трошкова.

Зашто се обраћа памња п. н. да књижара има на стоваришту велики број антикварских књига, нарочито стручних тако и из лепе књижевности, које продаје испод цене. Она и набавља антикварске књиге по поручици и по цени утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики избор антикварских каталога чувених светских антиквараца стоји свагда на располагању свакоме.

Књижара купује од приватних лица појединачна употребљена дела као и целе библиотеке свагда по добру цену.

КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за домаће књиге на читање (Leibliche thek), која се састоји из 6000 разних; забавних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је два динара са неограниченим правом читања.

Каталог уклаи и своју врсту књига и новинарства шаље књижара обавезно на захтев бесплатно.

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1889. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људеки на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљавања, на случај доживљавања и смрти, мираз деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат, предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Велика обавезитења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости повучени заводи, овлашћени агенти и повереници на осигурање.

Осигуранцима из унутрашњости олакшиано је плаћање и тако, што је за сваки варош олакшиан бар по један повучени завод, ради пријема уплата на осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан слати уплате у Београд и плаћати се трошковима око поштарине.

Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Фондова.

ТРГОВИНА МАРИЧИЋА И ЈАНКОВИЋА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. ПОТРОШАЧИМА:

Велики избор сваковрсних хартија и осталих потреба за писање, цртање и школе.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Хартија за писма
Хартија за позивнице
Картона за посетнице
Картона за позивнице
Картона за фотографе

НАЈЛЕПШИ ИЗБОР:

Дивита

од никла, стакла и дрвета

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Енглеских перореза
Новчаника и буџелара
Ножева за сечење хартије
Финих увлака за пера
Блокова за писање и цртање
и т. д.

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ЛЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА
и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

новчанце на хартију

по 164 стаја комад
2-50 дин.

Сенкова увлака
за господу која пише од грчева,

увлака од нацупна са златним пером

насломи за књиге

насломи по овој слици
бр. 344. стају 10 д.

Ова је увлака израђена
тако, да којука имају жаку
пре писању: сваки прст
има своје удубљење
увлака стаје 7 дин.

Овакви увлаки нису још
познати нигде и то:
од 6, 7, и 12 дин. ком.

Подесних за г. г. лекаре, трговце, инжењере, чиновнике, путнике и т. д. Увлаке по овој слици са златним пером стају 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске увлаке са златним пером стају 7-50 и 10 дин. комад, а са иглом 4,50, 6 и 8 динара комад.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник
Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33, у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда ново добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, превезе, блузе и украсе. — Сомота и Плаша. — Атлаза црна за бунде и либаста.
— Атлаза као и Свице беле за венчане хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штирераја, Апликација, Чипака, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофаних и ицованих. — Гарнитура за кревете. — Платна копчањег као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметана.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послуга је узбудна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Окефорда и Зефира у свима бојама и ценама;
Цвилица и Гредла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у дивним мустрама;
Везова бели на обичном платну, батисту и кемеру;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штриглама и клубадика; обичног, спаленог и француског.

Тепиха и простирача готови и на метар;
Завеса чипшани, штофани и алицирани;
Чаршава штофани у гарнитури и засебно одвојени;
Медл-Штофова вулна, полу-свицена и свицена;
Жаниле-(Мокета) на метар у 130 см. ширине;
Драперије на прозоре, готове и на метар, у памину и штофе;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поручбина за све крајеве у Србији извршујемо најбржијиме и најбоље.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

НОВА ИСКРА

„Нова Искра“ издаје свикот месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор. или 20 динара у злату. Преплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-внику, власнику и уреднику „Нове Искре“, Каватан-Мишића улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева издатије се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само на отпуну пену. —

Под липом

мирише липа. Пријат зраци пробуденог сунца, које се почело поклапати иза планих, шестоглавих, кимених брда, што се, опрани китом, сунјетле као да су предивни растоплени стаклои, заплели се у гране нежне, меку жућкастој јој цицетове, па се предивљају. Клизе, и раздробљиве, испрецијепане, као преломљене сабле, падају на свилу, мокру траву, да жуште, испију ену ону росу што се разасула по ситном лишћу и блиста се на њену као сузе на трешњицама. Мирише липа, па јој се јак, олојан, плахан жарне осуо и раширио по свој авлији, те задијепа и охањује читаву кућу и сав комшилук око ње. А мирину и руже, засађене у крају авлије, мирише боенок испод уских, тисних, окривних пендера, изнад којих се наднијела стара, наховинком обрасла, подутргла стреха, па чјој јавици удигао се гваданн цијевац и, клењући крилина, кукуриче из свега гласа. Све некако објежжено, подмлаћено, несело! Све мирише и пјева!... Час и прици некако несташнији, живљи, слободнији, па безбрижни ча-вљају и скакућу испред кућног прага, као пркосећи оном дјенојету, што је дванут навазало на врата и, као шадећи се, махало на њих руцем да их растјера.

Дјенојете је било невелико, мршаво, бледуљаво, са кукастим раменима који се готово издигли изнад главе, унахих пресију и кривих кукова, нив које су носили крајеви дебелих, дугачких плетеница. Изгледало је дјетинасто и ако му се навршило пуних осамнајест година. Гонећи вранице увијек је застајало на прагу, поцупкујући и пртећи се на шети; затишје је трчало у собу и отуда се чуло како ситнији, танкији, нешто промукливи гласом живо прича о нечему, сивијући се и ташујући рукана.

Кад се трећи пут појавило, није било само. Водило је једну жену, нешто старију од себе, која му се наслањала на раме и, непрестано стењући и уздишући, с тешком мукон корачала. На први поглед могло се познати да су сестре. Жена је била још блеђа и мршавија. Образи преливени танком руменом, упали јој, јабучнице искочиле, усне поблајдале, нос се утањило, а очи, велике, крушне очи утонгле под ниско, узупљено чело и чудно, необично горе. Ослањајући се о сестру непрестано је застајкивала и држећи се сувом, танком, увелој руком за прси, мукло кашљала. Говорила није ништа нити што читала и само је гледала под лини, као да је хтјела погледом прехјерјати: колико јој још треба лии?... Видјело се, да је једва чекала да тамо дође. Ту је желела отпочини.

Дошавши до жељеног мјеста обје засташе. Дјевојче бацн се рамена онеки шал, растријега га по траву и ту спусти болесницу. Затим и само сједо поред не и спусти јој руке на колена гледаше је дуго, погледом пуним и љубави и сажалења.

— Видиш, како је овђе лијено! — преговори болесница, прикупљајући шал око себе и разгледујући унаоколо. — Видиш како је ова киче све оживило... Ето... и мени се чини... да сам некико јача и... лакше ми је... пуно лакше...

— Мирнише лина, па ми се прси шире од мираса, — додаде дјевојче полугласно.

— Да ми је оваквје' неколико дана, чини ми се опоравила бих се и могла бих радити, — опет ће болесница лакше, некако забринута. — Барем нешто да радим па да олакшам Јови...

Затим погледа према вратима и уздахну:

— А нега још нека!

— Нема га, — потврди и дјевојче.

— Два дана и двије ноћи ваља у послу. А мени необично без нега...

— Не бој се... Брже ће доћи!...

— Ја бих волела да се и не одишче од мене.

— А како би се хранили, како би живили да он не одишче и не зарађује? — запита дјевојче живо. — Од негових зараде и Крилавина илјјека и живице.

Болесница се замисли.

— А Крилава је болесна? — запитала.

— Има три дана...

— Штага!... Овако добра крава!...

Па опет погледа према вратима.

— Ех, кад би Јово дош'о! — рече суждено. — Законала сам га...

Дјевојче се насмјеху.

— Ти ваља говориш о њему, — дочека заједљиво, — К'о да сте се јакко вјенчали... Ваља ти криво, ако ти не броји зубе...

— А што теби смета, ако ја говорим о њему? — окоси се болесница, гледајући је пријекорно. — Ко ми нижа ближи од нега?... И шта је ако смо вјенчали прије три године?... Зар се само прије' дана воли?... Он ми је драг, драг, драг, дражи сада него икад!... Што старији све то дражи!...

Сух, подмукао кашаљ прекиде јој говор и она пренесе јагук устима, као да би га хтјела тим зауставити... Пошто се некашњалла, погледа на јагук, а оно на крају му рукеви се кап крви као врло мјерцава. Она га брже боље гурну пода се, да не гледа крв, и опет се окрену сестри.

— И... још да ти кажеш, — настави тихо, заморено, непрекидају, увијајући раменима и тешико дишући: — мени се баш чини, к'о да оно се јуче узели... Чини ми се к'о да није давно било, кад сам била дјевојка, па ми он долазио под пенцере... Знам, да је његов виноград био под нашим пенцерима, а он у винограду до-

лазио сваки дан... Сједио под смокву, прекрети ноге, па испија ракију и мекеташе грођом... А знао је лијено и у тамбуру ударили... и удар'о је тада... па да сам имала срце од камина не бих могла одолети, а да не потрих, не размакнем зајесе на пенцерама и не погледам га... Тада сам га зашлепала цвићем са пенцера, а он се бац'о па не јагодама грођа и говорио ми... Ах, слатко је говорио, па сам била к'о омађијана и нијесам се знала одмакнути од пенцера, све док се он сам не би поди'о и крен'о низ виноград.

Изгорена топлим говором она отпочину жалост и док је једном руком чушала траву, другом је миловала сестру по образу... А лина је мирисала и ситни цвићети кружили су се са траве и, попут сићевних праменова, треперили у ваздуху и смислили јој се на косу и на хаљине.

— Била сам му плахо драга, — поче опет, пошто је одахнула мало и прибавила се: — и с тога није мог'о ни чекати пуно, него се брзо вјенчао... Па каква ли је био након вјенчања!... Боље јувегје ни једна жена на свијету није имала... Чини ми се да сам зажелела и од тпце илјјека, дошло би... Свега ми је доносило и љубио не, љубио, љубио... ех...

И она одахну руком.

— Слатко ли се живило онда! — уздахну.

— Па и мене је волио због тебе, — брзо упаде дјевојче, кувећи са траве ситне цвићете, гмечећи их међу прстима а, кашње, митрајући у дланове. — Чим је умрла илјка зар не није уз'о себи у кућу?... Па знам ли кад сам се оно разболела, како ме његов'о, чуб'о, третило на ме!... Волела два мјесеца, а он ваља третило, све док нијесам оздрављала... Златан је он...

— Златан... Медин! — шапатом потврди болесница.

Па се окрену вратима и радосно усклику:

— Ах!... Ето га!...

И, као дијете какво, пружи обје руке према плећатом, еласитом, крупном чојеку, тридесетих година, који се баш појавио на вратима и, снажно дунушиши капа-том, закорачи у алају. Лагано, гетајући се, пође он према болесници, носећи руке на широку као да су му скупни под паукот, и лијено климајући великом, тежком главом час на једну час на другу страну. Бје је уморан и тешико дисао, бришући широком ртуквом кошуљним крупан зној са мркот, сунцем оцањеног лица. И коса му је била знојава, па се залијепила за чело, а кошуља му на пренима мокра, као да је из воде извадио. Дошавши близу болеснице он саво нахну главом, пружи јој своју велику, широку руку и сухо зашита:

— Како си!

— Добро... Како си ми ти? — зашита она смјенкајући се на њега и мјерек га погледом пуних топлине, нежности. — Шта си радио до сад?

— Шта сам радио?... Нијесам сједио, — окоси се он отхукујући и окрећући главу у страну. — Видиш, да сам знојао, а ти још питаш: шта сам радио!...

ИГНАЦИО ДИ ПАЯ

Ф. ИЛЕТ

— Ужорај је, једини, — тихо проматта болесница сестри, не скидајући погледа с њега и још се једнако сињескајући. — Радио пуно, па се ужио...

Јово се нише и не осећу на њу, него сједе у страну и поче се хладити калом, рачунајући у себи: колико је зарадио, колико потрошио и колико ће му остати од зараде?... Изгледа, као да није био добар рачуница, јер је неколико пута злутито треснуо главом и поново почео рачунати у прсте, ломећи их, кршећи и непрестано узвијајући раменима. Рачунао је неколико пута и све се више изгубио, погледајући подмукло, испод ока, жену и као дугећи се па му. По његовој држави не би се могло рећи ни да је био златан ни меден, као што оне говораху, и прије би се могло закључити да нише мран и једну и другу, него што из воли... Додуше некад није био овако... Нити је био овако осоран, нити је онолико рачунао. Некада би он за ону своју жену и главу дао, само ако би се неко усудио да је криво погледа, и камо ли да јој што рекне. Пазиво је, нишовао, тешао јој као дјетету. Пазиво јој и сестру и чувао као своју робину. Читав кошњак чудно се некада томе и сви, нарочито жене, нијесу могле да га се нахвале. Свака се молила Богу, да јој даде онакога зета!... „Куд жена оком, он скоком“ говориоа су. А кад се оно разболела и прии пут прокувала крв, све су мислиле, а ће он непаунти?... Оставља човјек све послове, батално све и трчао као без намети, јурно, летко уданаца. Кота год је сусретао, тужио се на своју недаћу и питао за сајвет. Трчао је докторима, звао их по три, по четри, да је прегледају. Звао је и бабе, вратарице разне, звао хоће, полове. Сваког је знао у ког се уздао да може помоћи било лијеком било нољетвом. Он је собом имао у брда и брао траве разне, што су му их препоручивали, собом имао у апотеке, куповао лијекове. И све плаћао скупо! Није ништа кољико је шта ни пошто је, него само плаћао. Док је имао готовине, трошио је њу; кашње је продао виноград, па башчу, па други виноград и поново трошио... Најпошље се задужио и поврх куће, па и то трошио док је трајало... А болест се отогла, па јој никад краја и болесница сваки дан слабија. Што он више раснао, она слабија... Испочетка је још некомо ходати, али кашње нађе с ного, па готово никуд са душека... Болује, лежи, мучи се, а једвако тражи понуда и лијекова. Изгубила и вјеру у докторе, а јој омет захте ако који дође и пренише јој какав лијек... И Јово је сад морао радити теже послове, да заради све што треба... Морао је трчати по чаршији, послуживати, помагаи скауче... Ако није било када посла, плаћући је вољно да му даду... И ажури му давали онако, па милости... Тада као да је почео хладити према жени... Осјећао је, како га сви гављају, због ме та сажалају, и то га почело прједати. Осјећао се некако понижен, осоран, дадан... За неколико дана никако није хтјо ићи у чаршију... Вољно је и гладовати, него гузати

најити посла... Кашње изнесе неке ствари из куће: нишуше, претенове и сав нажит покојне матере, које је прије чувао и није хтјо дирати за живу главу, бојећи се да тито не поврједи успомену покојнице... И то пропада, будахто продаде и купи краву, Криљаву своју, чтије жалјеко поче продавати, надајући се, да ће му то бити доста да подмири трошкове!... И ту се препарио... Миљека је, додуше, било доста, али сав новац од њега једва да су могли дотећи за лијекове и храну болеснице... А како остали трошкови?... Камо новца за храну њему, па сваста, па Криљави!... Макар се и понижавало, ипак је морао поново молити да му се да посла, морао се удварати сваком, понизно се клањати, ситибити... И то га је натјерало, да постане осоран код куће... У чаршији је морао трпјати и пограде, поругу, подмијењ; зато се код куће даје пошто осветити и па сва питања почео одговарати сухо, осорно... Врдијало га чак и што је болесница била толико дубавна према њему, што га је и она жалела... Што да га жали?... Због нежине болости настрада, па да га жали!... И шта му може помоћи пољно жалено, путо, *црпано жалено*?... Шта ће му?... Вуд га у чаршији понижављу тим, зар и код куће да се не скири?... Зато се више није хтјо ни ушутати с њом у дужи разговоре и клањно се од ње, правећи се уноран и онда кад није, и ископа је гледајући као посто које се спрема да испотје тједи...

Пошто је прозекарио мало, изненада се исправи и погледа у сваст.

— А је ли Криљава боље? — запити забринуто. Сада је већ био и мекши и важији. — Како је мој!

— Сикно је била тешко болесна, — одговори дјевојче тихо, синебајући се. — Најити није шћела окустати. Јово је пољамаше погледа.

— А јеси ли је јутрос оближавио?

— Јутрос нијесам... Нијесам могао... Због посла...

— Е па ја ћу поћи да је видим. — одговори он и брао се подиже. — Трећи дан је слаба, а ја је ево два дана нијесам видео... Лијена моја Криљави!...

Па се угути трешној, раскидајући појати, у дну ажије, и важино, као бојећи се да их не сруши, отвори врата на пој.

— И... их! — отегнуто узвикну пенијен и застаде као укочан. — Еј, тешко ли мени јутрос у важијек!

— Шта је? — повикаше у један нах и дјевојче и болесница и стресе се од страха. — Шта је по Богу!

— Мртва ми је!... Мртва!... — готово јакну Јово и приљони се леђима уз врата појатска. — Мртва ми је, куку ли га жени!... Шта ћу брез ме!... Зар омет зарађиват' сам!...

Болесница, уз помоћ сестрину, подиже се са траве и пружи руке према њему.

— Па вала је Богу, — рече благо, готово тешајући. — Нек смо ми живи и здраво, а то је лако...

Јово као да заборави на се, на трену каном о тло
и искриви се прека пој.

— Нека смо ми жено и здраво, — поче се ру-
гати, подражавјући јој, — а то је лажно!... Живихеш
ти, несретнице, још три године тако и падаа ћу чаба

трешит' на те, а оно што ми је помагало и било од ко-
рлета Бог узв... Ух... И то је Бог!...

И, окренувши ми леђа, онако гологлав потрча према
вратима и изађе на улицу...

Свјет. Ћорочић

У изнуреном осећању једном

Завеси ноћи алејама сивим.
Једино зимње руже још што пепте
Страшћу, и ја што у сну својим живим
Опет, и авезае што илаа мном трепте

Блде и сетне, О, мој Воже, ту је
Опет тај занос раздражљив, што пије
Моћ нерава ми слабих, као гује,
Ко женска тела, кад ме с њима врије

Ноћ у дубоком разврату и страсти.
Само, ја данас у разблуди истој
Долазим опле, с похотом, бес части
Да буден дете у природи чистој.

Осећан да је ово гробље пусто
Спомена мојих, да верно над њима
Још само старих бреза лииће густо
Шушати и тужна саучешћа има.

Она и ја смо, обоје са једним
Крином у срцу и звездом у оку,
Ту, миловани повестарем чедним,
Синвали дуго сваку ноћ дубоку,

И били срећни због љубави своје,
Повосни трајно због свога рођења;
Нити је икад мислило нас двоје
Да штогод љубав руши или мења.

Али све прође, простије но наа
Лист ових бреза, у дубоку јесен,
За неколико тренутака пала
И бива жут, и труп, и одмисен.

Данас ме залуд стари ветар бије
По лицу, да ме свега опомене,
Да видим како све пролазно није
И да ме сети све лепоте њене.

Залуд! Ја писан способан за такве
Високе, дуге апстракције више;
У срцу мом је тама једне раве,
Оцима мојим пустиња без кише.

Слутим пралину будућих времена,
Сзенило духа што ће доћи по том,
Ја њу не двојим сад од других жена
Лепих и јадних са њихом лепотом.

Мом духу, као и мом телу сада
Груб додир само стнара радост негу,
Осећам нешто тешко као клада
У души, неку одвратност далеку...

А говор душа и природне звуке
Ја подлавно више не разумем.
Вечна је сила везала ми руке
И дух, и сав се спасти нећ не умем.

Мирно и чудно шуште старе брезе
Тајну кипота и судбину ума,
И раширених веница, без везе
Мисли, ја слушах елегичну шума,

Миран, без жеља у тои часу ледном,
У изнуреном осећању једном.

Мирно и чудно шуште старе брезе.

Сима Пандуровић

Једног јутра нађох се поглед уперед једног омишаног политичког убијатеља, које је ујашуо целу Јевропу — и тек што пробох улазку „Ecole-de-Medecin“, кад пред вратима једне ђачке гостионице прилетех једно од оних доста ретких лица код нас: руску нихилискињу; одмах ми се разбудих и све које успомене... Више томе већ десет година, али је гостионица остала као што је и била. То је једна одаја, која се види још с пола: кула, чије оквире са црвеним жеравицама и неосетно приличи писку пролазника. Иза те куле има још једна одаја, доста чиста, и ако не баш елегантна. Сури протрачари, притишени на столице плоче штите столице. Зими пишта гваздена већ напред себе. О једноме зиду окачени је полица са безброј одежак, где стални гости остављају своје унајамне столице утичаче који су проучени кроз широке престонове обележене бројевима. Одмах поред те полице дижу се уске спиралне стешенице, чају гвазденим отаула заштите зелена, вуњена материја. Оне воде у засебно горњу одају, где ћаш, кад су при поноћу, доводе своје пријатеље из шпинца и Лексанбурга. Иначе је гостионица скромног места, где сам толико пута седео некад, када бејаш далеко од своје породице, а што извескиваше литерарна традиција, и када мордох, да би се изхранио, давати кондиције из епизоде и латинског језика. Одлучно решен да издурим и да „ридим на кљаканости“, играо сам, без другог сведока, осим себе сама, са највећом озбиљношћу улогу Валентинског Раволаз у „La peau de chagrin“. Колико пута? — У оно доба све сам у овој малој одаји разгледао очима, које гутаху из стварности све оно што мишљах да унесем у какав леп роман. Како се једног јутра обрадовах затекши, наглашено за једним столом, коју младу женску коју сам могао посматрати и у вече истог дана и сутрадан и сваког другог дана до бескрајности. Нагледала је тако јединствено, да би чак и најравнодушнији пред њом нао у савишење! Није била висока раста. Нека парочита прста блузе жрке боје стезаше јој грудју, које су биле и сувише слабе за ону главу. Она особеност, појачана још и нарочитим чепањем — а имала је кратко и по среди раздвојену кошу — давала би јој готово мушки израз да није имала бледо лице и напредујем мекост у пртима. Плаво свив боја њених очију давала је још болешљивијим израз и без тога бледом лицу на којему су била прорезана усташца тако интенивнијом ружичада, да већ изгледаху као да су обојена; али непозната, баш као да је хтела утврдити да је оно ружичадо сасвим природно, уједнаше сваког тренутка те свежје уснице, при чему се жила њих помалашу сасвим бели, али и доста разређени зуби. И највиши покрет оном створења одаваше нешто мање: држане је имала вито и некако опречно, као они напал пантери које сам тако често, по иласку на гостионице, мучен посталнијом од другог пута, имао да посматрам по усакљеним стазама зоолошког врта. Своје бледо лице подупираше непозната некога нервозно десном руком, чија је четвртаста шака с дугачким прстима, без напика, сасвим личила на мушку... Шта су пак мислиле ове очи, којих поглед беше необично укочен и у којима се не огледаше ни једна од оних ствари, у чијој се

средини, с нервозношћу казанског пијанца, кретах и ја, уверени ученик великог Валзак, и она, с оном чудном способношћу, коју сам у нислима употребила са ледним грозницом? Она је тако јасно објављивала одсутност мисли, и својим тако наглашеним држањем показивала да јој снови буду некуда далеко од тела, да и не покушавах да привлачим њену пажњу, по се задовољавах да је потанко посматрам, од прстова мене кожно обуће на до краја њених руку. Али у томе не прочиташ ни речце да бих дознао да је и одакле је? Ја је и не питах. Шта се добро и може мислити о људима у којих је поглед тако мутан, да га наша тобранила тумачи осећањем, коме никаква стварност није једнака!

Једног вечера дођоше у ону гостионицу на ручак три моја пријатеља, млади књижевници и кандидати за генјје, као и ја. Или смо мало више но обично. — Скромно вишо „de Fleury“ — два динара и двадесет и пет пара беца — *sancet simpliciter*! — да час нам одвеза језик и ја почех заикати своје госте нихилизмом и то најљућим. Причао сам... причао, Воже, са слашћу и заносом, избакујући читаве затроте идеје, говореху како треба да се потлиа и смаже овај стари свет — као што у неким тренутку и ја сказах на тавири кјану, заглављују је руком, под напненим изговором, да нови свет — као како рђав био — неће бити горји од старог. Ко још од оних који много живе у разговору, не зна да ону сактроричност до апшанства и оно задовољство при дијалогу својих мисли у друштву? Ко још није осетно ону чудну потребу допустити својој мисли и најемалије крајности? Тог сам вечера био одличан говорник, судеху по осмејима својих другова, с којима примаху по социјализам после њиха, и шетидеће рикшах — да бих одржао своју тезу коју и сам сватраш за апсурдан и о којој се бринух као о својој првој сонети — ону топулу младост мига, чије подвореле плодове доцније жалко, јер смо их лудо стресали.

Не пријетила да је и непозната присуствовала оној мојој оргији ексцентричне епизоде, немо не зачуди сутрадан она нахња којом ме она гледаше, — али то није био поглед који позива на заиковање и кокетовање, већ поглед пул саме чистотости. Чак ми и осежон уводити једну невину шалу, коју себи допустих са девојком у болој кенели и кавици, која нас је служила чорбом у тавирија од дебелих ђавана... Вайго се смешила ружичавим усташама... И то се све сврши заиковањем разговара. А како га почеох? Никоме се не сећам. Да је пак разговор желеда, видело јој се и по лицу. Јер кад нека женска хоће да ступи у разговор с неким мушким, она употреба неки нарочити начин ћутања, који нас примора, и протли наше воље, да је ослобате. Тако је било и с њом. Као што сам и слутио, моје будаласте напаве оног вечера биле су узрок овој метаморфози; за четврт часа већ сам знао да је она изида девојка Рускиња, а после пола часа, неће ми оштите теорије открише у њој и одлучну нихилискињу. Признаде ми да јој је, после усакљеног бањева у Француској, откриће једног њој по докторинаја тако блиског биља, осежило као чапа воде на летњој припци. Збога ме је оно мало поштедио. Јер је мог нихилизма, у чијој се

P. Мунт

У КОНАЧНИЦИ

нан је оно пече служио као десерт, nestало заједно са главоболом коју сам оног вечера добио од вина „de Fleury“. Али она румена уста, оне сиво-плаве очи, оно бледо-тамно лице као у болесне камелије, на онај руски нагласак, који фино обележава сваки слог, — све је то учинило да сам онда могао постати и мухамеданац, и лутеран, и све, међутим се од мене у ствари ништа друго не захтеваше но да не верујем ни у шта. Криво! А за мене и боље, јер сам тако могао наравно чувати наску огорченог нихилиста. Мислих да сам истога дана у библиотечу тражио четири пет списака разних часописа, који ме ни брзу руку довољно обавестише о револуционарству; тако научих на памет наслове сиротих дела Александра Херцена, а ни биографија апсурдног Вакунина не остаде ми више тајна. Тако продужих да глумим и сутра и сваки даљи дан. Како сам на тај начин био у стању да не одговарам на сва питања своје пријатељске само са „да“, то ми је ова са интересовањем причала, додајући чешће пута оно „n'est-ce-pas?“ које је увек пратио један осмех полунежне сипатције.

Простодушнијег од мене изненадила би она јединствена мешавина независности и обичности које пред-

стављаше овакав живот. Софија — само да ли јој је то било право име? — живела је у Паризу већ две године. Ту је изучавала медицину.... Зашто не остане у својој земљи? Да ли има родитеље и да ли је имајућа? Никада о тој ништа више не дознадох, по што сам тада искључао. Имала је план, која ми је доцније поверила, да се прати у Русију да практикује у своје месту рођења и да шири међу селацима западњачке идеје. Била је поштена девојка, као да је уза се имала смерну матер. То беше за мене — изученог психолога, који је уверен у дубоку сличност духа и срца, науке и осећања — неодређен убјехат за размишљање, контраст квазимистичне чистоте и теорија, којима је ова самонизражавајућа интелигенција освајала. — И она је становала у ђачком кварту, у улици Сорбоне, у некој наменстеној соби на трећем спрату једнога хотела, где ме је примила још првих дана после нашег познајства. Млади ђаци, који су становали у истом хотелу, не устрчавашу се ни од кога у пробојењу „сјајног лубавничког живота, живота младости и меланхолије“, као што је некад писао Ренал, тражећи милости за грозне развратности грчкога Оливија. Софија је сазнала и пала се степе-

ницама, преносеним створена блатњавих сукама, бледих лица, подбухлих очију — чије се душе даде у најгорем блату Париског парка — као оно архангела, на шпанским сликама, што пролазе кроз болнице губавих и кузних, — не окалав тода својета у коме, изгледаше, лед стапује. Њене књиге, њена кориспонденција, њени часови заузимаху јој све дане, а неки оред — јер она стално и есхатички вероваше, да је *тамо* ипак — окружана — даде ову бледу главу, тако да је чак и у овој средњим гнуснога морала уљивала неку прету поштовања и забрањивала сваку нитиност. Ина граница, које су и на одстојању од само једног метра исто тако непрелазне као и најшира мора и планине. Такав је случај био и код ње.

Да ли сам је почео? Слатко бих кад бих рекао да јесам. Али исто бих тако слатко и кад бих рекао да сам према њој био равнодушан. Од раздвојености, коју у мени изазиваше, постаде страст која не после извесног времена учини несрећним као што то обично бива са свима њимим неодређеним осећајима према жени као према предмету тих осећаја. Све преке које ми прође у разговору с њоме, метао сам на рачун психолошких студија — и то је била до пола истина, али само до пола! — А започети роман и мој остали појми рад, за које само њој нисам да захвалим, и не рачувам. — Дивао

сам се у три сахата изјутра, као Балзак, и бицао на хартију своје саварије, у лудој нади, да ћу, поштујући као овај великан, и сам постати онакав теније. — Она ми је радост била у шетњи са својим цеононим пријатељем, у набазању позорних кретања и кулоуану пријечади њених аутора за њу — и никада ни једна од ових усела, које је она примала с овим чистим и јасним погледом лепутовог архангела — није могла да растера овај ледени етар, у чијој се средини ова кре-таше као у некој аутоксери која је друштва од оне наше. Загонетна девојка, јер прива о љубави, материнству и сироти у границама научних материјалима, а наједна мунка уста не подубише јој чак ни руке!...

...Ето зашто ме и поред овог свежег пролећног јутра, кад прођох јачким кварталом, кроз масу ових срећних љака и насмејаних девојкама, — обузе меланхолија и саварија о овим појмима, које проводиш у њеној малој одаји, одакле је отишла да се у њу више никада не врати. Једног је дана напустила хотел без речи и никада ми више не писаше. — Од тада још нисам прочитао ни једног дописа о каквој откривеној завери у Русији, или о каквој политичкој кави, а да ми срце није јаче задрхтало.

С француског превео

В. С. Ј.

Песма без речи

Десило се. Умор пао на ме.
У очима поглед заборави.
Моја свест ми на даљини таме,
И дух, ко цвет у јесени, спава.
И дух спава. Ја не појмим сада
Да н' је било живота и када.

Сјај и боли пошани.
Дуге нема у сутону;
Не виде се ноћи, дани:
Моје доба све утону
У сан што ми сад не смета,
Немам више свог терета.

Каткад само у тишину рану
Ветар стреса шум и шапат с грана:
Видим неку силуету тамну,
Траг прошлости, залазак сећања

И све речи да с обанком стају
Ту, преда ме, где се расплаћу.

Смрт и време под покровом,
Смуд се хвата дремек сини,
И меша се са отроном
И ладохом свег што живи:
Све је дубљи јал падања
Без савести и жалња!

Ја спазам по идејама епо
С мирисом облака и прашице.
Али, ти, којој сам некад тепо,
Кади уздах твој се за многи шине,
На последњем лупку виолине
Потражи ме, о потражи ти ме:
Једног дана нестало ме с њиме.

Дивао

Н. РѢНИН

Св. Никола

Нешто о Тибулу

реме владавине императора римских може се сматрати као трећа епоха у развоју латинске књижевности. Почетак те епохе, познат под именом *Августова епоха*, обележава са Виргилијем, Хорацијем, Тибулом, Проперцијом и Овидијем златно доба латинског песništва. Нижи од Виргилија и Хорација, Тибул није ни мало мањи као песник од Проперца и Овидија. Чак могло би се рећи да искреношћу својом надмаха Проперца. Једина је његова mana, што је оставио врло мали број песама.

О животу се Тибулову мало зна. Рођен је 44. год. пре Христа и био је син једног богатог римског. Отац му је рано умро; он га никако у својим песмама и не спомиње. Остали су му само мајка и сестра, хоје је он целог свог живота нежно и искрено волео.

У својој тешкој болести, далеко од мајке и сестре, Тибул се обраћа смрти:

„Молим ти се, о црна смрти, стани! Није ми онде мајка која ће спаљене кости да метне на своје жалосне груди; нити ми је ту сестра, да поспе праз аспирским мирисима и да са распаленом косом плаче пред мојим гробом.“

Већи део очевг икава је изгубио, тако да је био после поготову сиромаш. Умро је 19. год. пре Христа. — Живео је дакле свега 25 година. За време свога кратког живота, био је са неколико њих у врло интимном пријатељству, а нарочито са Хорацијем и Месалом Корвинијом, кога врло често и у песнама помиње.

Тибул се сав огледа у својим песмама, — знак, да је он прави и искрен директни песник. Он нам се представља као једна нежна, наивна, идилска природа: по каткад је само мало суревљив и чулан. Само не-

гона чужност није онако јавно обележена као код Катудан и Проперца; она је увек умирена, нигде случајна и у Тибулзово доба појма није ни изнала ничега сенсуалног у себи. Она сасвим обична љубавна чежња, сада већ изазива у нама сенсуално расположење. Даље код Тибула видимо сталну чежњу за слободнијим пољским животом, за поученом љубављу и за тихом, доживљеном срећом. Цела његова поезија је *чезњива и жељива*. Он увек чежња за својим идеалом, а никада га не постиже; кад види да су му наде разорене, он жали за оним што је изгубио. Ово се: даје неку особиту драг његовим песмама: они не изазивају у нама јако и бурне емоције, напротив — оне нас увек остављају у некоем тихом и задовољном расположењу. Његове песме дакле долазе у лирику мирног расположења: њих је песник писао тек пошто су му се осећања сталожива и умирала.

Посењан сја да је Тибуд поглавита директна песник, па ипак у његовим песмама има често и епичке елементе: он пева не само о својим осећањима, него често прича и читаве догађаје из живота живота.

Отла Тибудов у главном носи на себи отисак песника карактера. Тако он је наиван, нежан, ени и лак; језик је прост, а стихови тек глатко и хармонички.

Тибуд пева о разним предметима. Пева о пријатељству, о вино, о старом срећном времену, о неверству драго, о подзенине свету, о љубавним жељама и љубавним патњама својим. Најважнији предмет његових песама, то је *љубав*. Тибуд је песник љубави. Тако ж он самога себе сматра: „љубавници, који драга презире, нех мене за савет питају: слика су врата наша отворена.“ Он пева о својој љубави према Делији, према Нежи и према Глицери. Најважније и најискренје је вољео Делију, зато ми и мислимо да се овде задржимо једино на циклусу песама о Делији. Тај је циклус, у осталом, довољан да се јасно види какви је био Тибуд као љубавни-директни песник.

* * *

Делији су посвећене — прва, друга, трећа, пета и шеста песма из I Књиге. По даторијон ред, како су постале и како се љубав према Делији развијала, ових пет песама треба да иду овако: прва, трећа, друга, шеста и пета. Песник као да није намерно поређао ред.

Делија (право име Плавнија) је једна од расушених римских, али ипак не — обична јавна жена (meretrix). Ниу је Тибуд заволео и ради ње он се одриче свако ратне славе:

„За тебе је, Месла, да на суну и на мору ратујем, да те отаџбини слави са твојих победа. Да сам већан евојинам лине девојке и ја као вратар стојим пред затвореном капијом. Не чежнем за славом, Делија моја, нека сам с тобом само, па ма ме опали слабији и митанији. Да ми је да те гледам, кад ми се приближи последњи час и да те, умирући, држим малаславно руком. Плакаћеш и, док у патри лежиш на самртној постели, ти ћеш ме љубити. Плакаћеш, јер нису твоје груди гоњеном окојане, нити је твоје нежло срце од камена.“

Делија се није показала неосетљива према њему, него је на љубав љубављу одговорила. Док је лежао болестан у Њоркири, теши га бар поносио да је вољен и да се Делија за њега боговина моли. Ипак он се боји неверства:

„Али молим те да останем невини, и брижљиви ти стара жита нека буде увек чувар твоје свете невиности. Она ће приче да ти прича и да преде при свећу, а ти ћеш, обзљеним пословима забављена, да радиш, док те сан не спади. Тада кад бих ти изненада и тајно дошло, чинило би ти се као да сам са неба послан. Тад би ми ти, онако распетена и болова, на суетер потрчала. За ово се молим. О да је, да ни тако сјајан дан бела Аурора на својим ружичастим коњима донесе!“

Али песниково расположење не потраја да дуго. Јер се његова Делија ускоро удала за другог. Од сад су му врата ка драгој Делији затворена и он тражи лека у вину:

„Дај ми вина, јер хоћу њиме да свладам боле своје; нека се мртвим сном склопе измурене очи: и нех нико лијаном не дира, догод спина несретна љубав. Јер моју драгу стражари чувају и чврсто се браном затвара јавна капија.“

Међу тила Делија, и ако је удаја, још неистинито воли Тибуда, и он је још увек пун наде. Њему излаза пред очи срећа која би га у браку чекала:

„Ја бих, само кад бих тебе имао, на усамљеном брежу стоку чулао, и догод бих био у твојим нежним загрљају, мени би сладко сан био и на тирној земљи. Шта пред спатиш на Тирској раскојној постели, кад љубави нема и кад ноћ у плазу прође. Јер ни перје, ни шперн узгласник, ни жубор тихог потока не може сна да донесе.“

За кратко је време трајало нада песникове и он убрзо сања да Делија има још једнога трећег љубавника. У целој шестој песми види се колебање између још јако заостале наде и очајања. Тибуд час осећује Делију и час је пун злобе према њој, а час је опет штеди и вранта јој. Само он то не ради толико због ње, колико због њене старе ватре, коју он тако воли и која је толико шила на руку његовој љубави. Како су нежни они стихови којима се он њој обраћа:

„Живи ми дуго, слава старите, — како бих ја радио, само кад би било могуће, своје рођене године са тобом поделио! Тебе и твоју хер због тебе бу увек вољети: ма шта она радила, ипак је она твоја крв. Учи је да буде поштена, и ако јој коса није пангиљаме узвезана, и ако јој дуга хаљина до ногу не пада; а мени је ала судбина, да ми једну другу не могу хвалити, а да ми она пред очи не излаже.“

На почетку Дође и Тибуловој љубави крај и он сасвим раскида с Делијом. Не могући још сасвим да угуши у себи љубав према њој, он врло дурљиво износи шта је све очекивао од ње и шта је за њу чинио:

„Ја сам те, кад си од тешке болести изненада лежала, својим заветима отргао; ја сам ово тебе чистим сумпором кадио, да је прашира магису песму невала. Сам се бринух, да ти тежики синои не шкоде, бацајући три пут свето брашно на жртвеник: сам ја, с повесом на глави и са развезаном туником, учинио сам у мирној ноћи девет завета богињи Тринији. Све сам то ти урадио, а сад други ужива у љубави, и он срећнији користи се мојим мољбама. Ја безумник заминах себе, кад ти одравниш, срећан живот, — по против бојје воље. Ја као обрађујем земљу, а моја ми Делија као чуварка плодова помаже, кад их врело сунце хоче да створи; или ће ми чувати котарице пуне грожда и бео од пене муст хитром ногом вгесити; навићи ће да пребројава стоку, и да се брбљани синови славе игра на њеном крилу. Она ће знати земљорадничкоме богу да принесе на жртву грозда ради њинове лозе, класе ради пољских усена и лабу зарад стана. Она ће да

К. Маковски

Смрт Ивана Грозног

плада надасвим и да се брине ли све: па ће помоћи да ја у целоме дому ништа не будем. Тада ће да ми дође мој Месала, њему ће Делија слатко поће са одабраних првста да бере: и за тако уваженог човека они ће нарљиво да се заузима, да му гошћу спрема и да сама послонима руководи. То сам замислио, али су ми ветрови желе разлици чак преко мирисне Јерменске. Често сам покушавао да брже разгоним вином: али ми је бол све више у сузе претварао.*

Затим му долази на памет судбина која ће постићи и његова новог супарника:

«А ти који си сада у милости, бој се моје судбине! окреће се број точак среће. Не бија узалуд један већ сада њен праг, и вреба и бежи натраг, а претвара се као да пролази мимо кућу, затим се опет сам враћа и пред самим ветрима даје знак.»

Ето то је историја љубави песника према Делији. Наводећи горње цитате, ми смо бирали само оне одломке из песала, који су карактеристични за љубав Тибулову. Али сви њих, има и других врло лепих стихова у песнама Тибулових. На пример:

«Ако ме већ сада залесн кобна смрт, наместиће ми над гробом камен са натписом: «Онде лежи Тибул кога немилостива смрт покоси, кад је Месалу суним и морем пратио.» Али ће мене сама Венера, јер сам се увек нежном Амору похрањивао, да одведе у Елизијска поља. Тамо су у јеку песме и кола, па све стране дате тице и нежним трном слатку песму певају; необрађено поље раба цинетом, а преко него благословеног земљишта мирисане руже цве-

тају; и гомила младиха заједно с нежним девојкама игра, а Амор непрестано замеће борбу. Онда је сваки онај љубавник кога је рана смрт отргла и сваки носи на глави венча од мирте.»

Нам: «Не тежим ја за богатством отаца и за ужитком што га је мојим претцима сложена жетва доносила: довољно је мало пољскога усена, довољно — ако могу на миру у постели лежати и утрнуто тело на свом креслу одмарати. Како је пријатно лежећи слушати понаме ветрове и држати своју драгу на љубавним грудима! или — како се безбрижно спава, кад јуки ветар замрзну воду разлива и кад напољу киша плушти!»

Затим: «Што ме вараш? Страху сам могао да обманен: сам бог иде залуљеноме на руку. Поноћта ми је лукава Венера, која тах уздржава и чини да се пољупци не чују; и у сред ноћи могу да се искраде и без икакве шуме да отворим кришом врата. Али шта вреди нештања, кад бедног љубавника наред немилостива девојка и кад сама с постеле бега? Ипак кад да реч, па она од једном неверница препари: тади ми цела ноћ прође у бедном бдењу. Дон се надам да ће ми доћи — чим што зашупти, мислим — шуми је од њезина хода.»

Данас је тешко читати Тибула због многих жито-лошких примеса, које он врло често у своје песме уноси. Ко добро не разуми ризику житографију и античке обичаје, тешко да ће моћи осетити сву лепоту Тибулових поезија. Њега је најбоље сада читати у изводама, који су пробрани према укусу и духу новог времена. То у осталом важи и за све друге старе песнике сициј наредна и свих времена.

Једна од најлепших Тибулових песама, то је III песма из I Књиге. Естетичку предност оне песме чини леп елегички почетак, затим леп опис старог златног времена, опис раја (Elysium) и пакла (poen profunda), — и напослетку: складан, нежан, љубавни завршетак.

У песмама Тибулова нема дубоких мисли ни епидеоскопије. Узорак је онеме, што је он ујро још при млад, затим: што је и иначе био мало познатог јавног. И кад се нађе гдегде, његова је епидеоскопија плитка и површна. — Најзад, код њега има песама у духу старих арапских песника, песама упућених једном лепој деваки Марату а које је данас био негодно савијати широк круг читаоца.

Тибул није један од заборањених песника, за које се још само зна, да су постојали, по болешкама из историје књижевности. На против, њега су читали и читају га још и данас. Нарочито је много читан у 16. веку, у Француској. Француски књижевни историчар вељује његово име за имена четири највећа песника Француска из 16. века.

Тако *Émile Faquet* употребљује Тибулове „*Poèmes de la jeunesse*“ — *Исерије*“ (који се налазе у III књизи песама) са надругалима *Clément-a Marot-a* и налази да у лепоти ни мало неступају једни другима.

С друге стране опет *Maurice Sève*, читају једну збирку својих песама под „*Deliciae*“, — знак да је не само читао Тибула, но да му се овај још и допао, и то нарочито својим љубавним песмама, поменених Делија.

Росарионе елогије „*Amours de Ronsard*“, вели поменути *Faquet*, чиниле би једну прекрасну књигу да се ставе поред Тибула, која би у сваком погледу била достојна таквога суседства.

Занимљиво је да су Морисова „*Deliciae*“ и „*Amours de Ronsard*“ тако много сличне, чак и по садржини и општем — елегичком — расположењу, песника Тибулових; а нешто није томе узрок ни код једнога, ни код другог — утицај Тибулов. Јер *Maurice Sève* је у томе погледу претрпело утицај ветарикала (који у основи има ипак нешто сличности са духом Тибулове поезије), а *Ronsard* има по свом духу и по својој несрећној љубави сличности с Тибулом. Ова сличност удеса можда је назвала и сличност у поезији.

Али ни један од француских песника по судбини, по карактеру, па чак и по таленту, не личи толико Тибулу као *Ronsard* опљеничак уметник *Joaquin de Bellay*, такође ветарикала. Њега је *Émile Faquet* у својој Историји француске књижевности овако охарактерисао: „Il était de très grand cœur et d'une fine et exquise sensibilité, assez irritable et mordant quand il était irrité, d'ordinaire timide et mélancolique.“ И ми знамо само да примамо ово, готово овако од речи до речи, као тачну карактеристику нашег песника.

Остаје нам још само да разгледамо спољашњи облик Тибулових песама и песничке украсе који се чешће код њега налазе. Све су његове песме *елогичке*, само не елогије у данашњи смислу те речи. Код гласничких песника елогијом се знала свака песма изведена у елегичком дисметру т. ј. у наизменичноме низу од хексаметара и пентаметара, без обзира на предмет и на расположење које у песми влада. Један елегички дисметар изгледа овако: ир.

„Hic jacet | innuiti | consumptus| morte Tibullus
Messa | lam te | terra | dum | sequiturque | ma | jor.“

Веома често један дисметар садржава потпуну мисао и после њега долази тачка. Још једна занимљива ствар. У елогијама Тибуловим често, казод код Овидија, Катула и Проверца, има *асонација*, које нису ништа друго до призивајући слик. Али како се тада још није знало за слик, то сматрају ове асонације ипак као случајне. Само што се при томе заборава на једну врсту песама које су певали римски војници и ветерани, а код које се није називало на квантитет слогова, већ на број назова. У оваквијим песмама била је употребљавана асонација. Значи дакле да смо у примени кад се, ма и у својим најпријатнијем облику, почело развијати осећање за слик. С тога пр је и бити тачно наше мишљење, да ни код Тибула као ни код осталих, асонација није ипак случајна, — него баш намера. Асонације су биле на крајевима поетскихова. На пр.

„Concedit ad magicos | hostia pulla decos
„Non ego totus abesse | amor, sed mutus eset,
„Ho procul, cupida | volnera ferte viris“.

Од песничких украса најчешћи су епитети. Пр. *atra mors* (црна смрт), *caerulea unda* (црна мора), *saevi dii* (сиви богови), *tenue guttur* (нежно грло), *adorata rosa* (мирсна ружа), *gravis mors* (тежак смрт), *tenera puella* (нежна девојка), *sancti senecta* (св. старост), *pes niveus* (нога бела као снег), *niveum pectus* (снежно прса), и т. д. Особито често долази као епитет адјектив *tener* (нежан).

Остале песничке фигуре су већ ређе и често случајне. Тако на пр. имамо *анафору* у овим стиховима:

„Quam cito non segnis stat remanetque dies!
Quam cito purpureas perdidit terra colores.
„Quam cito formosus populus alba comas!“
(Како брзо пролази дан и никал се зиме не праћ!
Како брзо земља губи пурпурну боју,
Како брзо бези топлога своје бело зиме!)“

Затим *перифраза*: *non tardo labitur illa pede* (жалост пролази брзо); — ово је у исто време и *персонификација*. Од речи до речи значи: не камиче она (т. ј. жалост) спором ногом.

Затим *хипербола*: *Tityos porrectus per novem iugera terrae* (Титије оружен преко девет југара земље).

Апострофа је већ чешћа. Песник се доста често обраћа апострофним божињима, пр. у стиховима:

„Теби, Пријате, припадају хладовита обиталишта и твојој глави не знамо ни сунце, ни ситови.“

Или:

„Увек ми се, Аморе, дах би ти следовио, обраћах најпре љаским лицем, а после си ми сурион и немилостив.“

Ми са овим завршјено свој есеј о Тибуду. Што нисмо узели у претресање песне из све четири књиге Тибудове ипа више разлога. Сви тога што остале песме изостају иза ових, којима смо се ми позабављали, — оне највећин својим делом и не припадају Тибуду, бар не њих већина свори и приписује другоче. Даље, кад бисмо то урадили, изашли бисмо можда из области једног есеја и ушли у стручну расправу о Тибуду; а нама то, за

сада бар, није пил. Ипак и оволико је довољно па да се добро упозна овај елегик латински, о коме је толико у страним литературама писано и који је толико препојен, а коме је код нас до сада писао једино г. Д-р Никола Вулић у „Колу“ Дан. А. Живаљевића.

Београд, августа 1906.

НАПИСАО
Гргур Ил. Берџ

На гробљу

Крст до крста — засад густ,
Трошине хумке — станице пусти:
Мртво робље —
Гробље...

„Земљино су земљи дали?“
Неко рече. Да а' у пшави?

Та земљино већно траје,
Не престаје!

„Али душа? Где је? Шта је?“
...Грбџом хукуну пуство гробље,
Страхом јекну живо робље.

С. Јов.

Мајстор-Церина механа

Тек је почело да свиће. Стеван Цера огрнуо ћурак, мет уо кључеве за појас, мало се погрбно и хита кривудавим прљавици улицама на Важдарану да што пре отвори своју стару крчму, до душе не чађаву и накривљену, и ако је на сажоне крају града, на некако узокнуту и свлаштену, као да је некада дузна била издржати некакав велики притисак тежи и од самога „тешкога пића“.

Други крчмари не рание овако. Не рание не због лености, него зато што у ово доба нехају гостити. Они отварају своје крчме у обично време, имају обичаје посетнице, механе у бољим и виднијим улицама, па имају чак столове и столице, као и сви крчмари. Цера је пак стари механиција, па је и крчма прена њему. На крају је Прикорева, у страховито прљавој улици, па нема ни столова ни столица но само пошпире клузе у наокољу, на којима посетници, ене по два и два, прекрсте ноге један према другоме, те гурлаво узнекирују латру или полоканицу. И они су дугети његови друшћини. Ни налик на остале механицијске муштерије. Равно зором свакога боговотног дана пред механом су, какав год и јутрошњост су похитали.

Беку се шћућурили пред механом, ирначни и зловољни с виднијим изразом на лицу да се прилично једе на крчмари што тако лагано греде. А Цера хита, хита; само кад им приђе близу, ушпори кораке доста повосито, баш да им докаже како и он може имати своје воље и — ни мало страха. Горд је то старан и пркосан. Не рече им ни добро јутро, по их само загледа, зар да види јесу ли сви на броју. Та и боље је он по мало. Искуство га је научило: чим кога нема, тај је свет промешно, иначе другог узрока одсуства не може бити. А овакве га ствари узек но срцу опшну.

Сви беку и он отвори механу.

Ту је Ибис-ага Куртеш, који редовно осим рамазанских дава, ево већ нуно двадесет година посећује ову крчму, непрестано се свађа и мери са Цером, потеже пожд га заклое, па после поручује још једну оку као казну што је увредио старог и најбољег крчмара. Ту је Мула Цавер који је одавно бацко турбан с главе, па се дохватно баччева, те оде уз то пише селацима тужбе и амајлаје и једнако уверава како је до страшног суда остало још само тридесет година. Иза њега је зперска оштра Садика Кукалук, који никад ништа не говори,

осиш кад пред Церу баца новце. А то чини свега два три пута преко године.

— Мајстор-Церо, жие ти ја: да ми кажеш кад нава другу пилу да продам!

— Добро де, ће кажем, ајде ти...

И то је све. Само то мајстор-Цера не чини, већ кад прорачуна да је њива понижена, донесе пред Кукуша празну литру, те овај с места појтри да другу продаје.

— Кад он не воли да збори, ја на јт! — обично би рекао Цера, на појтрио за ним с другом пуном литром, сугитије га, да му да искази и покаже очима да иде што пре.

Друго и да не пошњемо. Све су то сами самцити оригинали, који су личили један на другог само по завућеним очима и кеселим лицима и што сви без изузетка виђаху сивеао живота само у ракији, и то баш Церној, овде на прасавој Баждарани.

— Е, мајстор-Церо, дебела главо, бре! — свакога дана говори Муза-Цаоер: — У другога мајстику Велешку нећу да пијем, а код тебе и вода ми је препечена ракија... хе...

— Јесте, Мајстор-Церо, јесте! — гравну уваколо дугети, на га сак с неким рођачким повоом гледају, а он уми бурмуту, па се невестити и не мари за овакве наливне, и ако су га по ерцу јаче почесали него бурмут по носу.

— Јесте, нава, аха он не зна, ич не зна...

— А што да знам? — осорљиво се он набрине:

— Капу ли скидаш да ми дођете, а!

— А!... тако ли је! — повичу многи. Тад или Куреш повади нож, па да после оку ракије, или се Цера намеје и нахве главо:

— А куд љу ја без вас и ви без мене!... Доста де, знамо се, от један град смо... Јабанице несмо, де...

Ту су ти све три Призревске наредности: Турци, Арнаути и Срби, — који се уосталом овде разалкују једно по именима и надимцима, но по погледима и уверењима. Увек заједно, израдили су међу собом неку широку солидарност, коју поддрже и ревноно чува Подармска комоница. Например Јован Бисерко, кад му ракија поткрепи жинце, узме Кукуша за обе руке, па му нева своје оригинално „Достојно јест“ и при свршетку блажен и занесен подникне:

— Вожетину, Садикага, да сам Турчин, па да чујем оку саету неску, бирден — претпо бих у *нашу осру*!

— Ах, бре сванје! — одговара за Кукуша Јашар „Папа“, па се грохотом намеје и гичне да прича како пијећу њине и наше вере постоји преграда таман толико дебела колико она у главици приног лука. Ово последње све заинтересује, па запаламе и најзад се сви сагласе да су хоно и понови пијећу лажови и неспрећници, да су они у народ заметнули капу, те се из прикраја подикују и смеју као шећани...

И сада настаје најсечајнији тренутак. У знак братства почну се грати и љубити, даривати један другом и поручивати да се механа заори и претвори у један акар, који је сведочно да су сви једнаки: и једнако срећни и једнако смешни и нијани. И ко зна докле би ово овако трајало да чудни Мајстор Цера егрно, по рођачки не подникне.

— Доста де, и ако сте у механи!

За Цером уђоше сви. Заузеше своја места, мирно, чисто са неким побожносту, да не би нарушили већ годинама осмештани ритуал. Подбоचितе се рукама на колена, закрдеше већама и једно почеше ишчекивати на своје улоге. А Цера Ђути, брише механичку пољну неком прасавом крпом, наметна судове, испира литре, полоканце и чаше. Никога ни да погледа, само што некадшто махне главо, мрдне уснама као да је потпуно сам, духне у чашу, избрише је, дигне је у вис, погледа је, па је лагано спушта као неки свети сагу.

Кад би готов, прође на средину крме на застаде и наклампа се.

У крчи настале тајна као у гробу.

Цера пође два корака, па се онет наклампа и застаде. Онет пође, приђе к волици, посагно се и спуждио се. Нахлампа се и по трећи пут, на поче снебивајући се:

— Добро јутро, мајстор-Церо!

— Бог ти помага, брате! — одговара он сам себи, издајући главо мало јаче него пре.

— Здравно-живо, мајстор-Церо?

— Здравно, како си ти!... А што 'оћем?

— Једно двајес-и-недрамче. 'Оћем да ми дам?

— О, како нећу... Имам паре!... Е, добро. Турци паре! — Зашто: у Цере ем сабајле, ем без пара — ништа не бива. Такав је у Цере ред... Разбихам?... А?

— Добро де, не љути се, мајстор-Церо, ово паре, зашто и ми знамо чаршјски ред...

— Није то: не љути се! Ем сабајле, ем без пара, а! У коју ем државину то намао, у којег парца и крапа, а! У којег дућаније и механије, а?... А Цера што је, стока ли је, будала ли: сабајле на переску да даје! Јок! Не љути ме тако ти Бога! Хе... хе... Ем сабајле, ем без пара...

— Аха ово паре, мајстор-Церо.

— Јок!... Ем сабајле, ем без пара, јок, уирио те!

— Ами за паре!

— Што велиш: без пара?

— Јок, јок, за паре.

— Сутра паре?! Иако тако ти Бога, не ценјай ми главу. Зар сам будала: сутра паре... Неаа... Уирио је те, жини ми Церина главо! Уирио... уирио... уирио!... Јеси разабро?

— Не сутра но данас за паре... У! мајстор-Церо, што се не разберем?!... Данас за паре, ово ти паре, брате, нећу ја без пара, нећу нерескјом, не!

Ц. Медовити

Св. Јероним

— А нећеш вересијом, а? Како, како? Турн наре! Турн! Вади једно сенте! Тако... тако збори, па да те чујем и разберем, зашто — Цера без пара не чује и не разбира... Јесте, живо ми јеме Христово!... Колико рече? Двајес-и-недрахче. Добро, ево сад. Дај паре!

И кад ово изусти, маши се Цера у цеп, извади новац и баца на подлицу, па се онда окрену и погледа на госте, који га немо посматраху, нисалећи да је дашини Цериј дијалог мало дужи не обично, и старајући се да то протумаче.

— Е, видите ли што је нешто овај мајстор-Цера! Наљутило се нешто јутрос, па не да ракију готово ни за паре, — вели он.

Кад их још једном добро пржежи, приђе подлицу, наточи једну чашу, па је синусти преда се.

— Ето, сад емо добро. Сенте си дао, ево ти и ракија, нај, здрави! Зашто: овде има свакојак човек, оће да види да у мајстор-Цера бина сабајле без пара, па после ваздан да шаје вересијом... А тако Боже сачувај — и кана ће ми се провалити. Тек пошто си дао сенте — срећно било; данас баксуз ће од моје механе чак у Босово да бежи... Заповедај, здрави да!

— Жив био мајстор-Цера! Добро ме учиш. Помоли, Боже, и срећно јутро. Бог да избави и обрадује!.. Е, здрав си, мајстор-Цера!

— Да си жив, мајстор-Цера! рече он себи и испани наливену чашу ракије: — да си жив са твоју памет што никому не дајеш сабајле вересијом! — Кад све ово најобилније изврши, одјаче се мало од подлице,

повијашука неку стару песму, усправи се и надстрени дашком чело, па као зачуђено:

— Бре, бре! Ја их не видиш. Аааа, колицина су! А што 'оште сабајал, бре? А, што сте дошли? Судове да перете заједно са живом? Аге ли сте, који враг ете, а? Зато од кад Турци почеше у механу, Бог дигао беришет с винограда... Казујте, море!

— Па... мајстор-Цера, — зашкрилаше дугети ушколо.

— Нема ту: мајстор-Цера, не што сте дошли?

— Мамурдук да разбјемо, мајстор-Цера.

— Хе, хе... — заклима он главом, — враг да ми паде ваш мамурдук! Зар не видите што је мајстор-Цера? Што синија је, што думшани је, а? Не зна он старе ни нове муштерије — сабајле без пара не даје никому.

— Полако, мајстор-Цера, жива ти пера твоја — наклањује се Јашар „Паша“; несмо се данас прили пут видели... Полако давам!

— Што полако? Али не видиш колико сам лут... Што? Што велиш? Море, не лутите ме!

— Донеси ракије, па ћути ту, а враг ти године изео! — лутито почиње Јован Висерко.

— А, то ли је работа!... Ракије!... То и ноја баба зна, има паре, паре зборе сабајале.

— Даћемо ти, санум, даћемо ти, ево.

— Е, ајде по једно сенте — понушта Цера и прилази к подници — ајде по једно сенте!

Немају куд ни камо не Ибик-ага дрениху насву дугачку касетину, вади новац и баца на средину механе:

— Ево да, знамо чаршијски ред, мајстор-Цера.

— И да си ни жив! — весело збори Цера, прилази, диже новац и граља њиме по бради: — Охо, хо, од тебе сенте од Бога беришет!... Ко сенте давао, мушку дену имао... Хајде нека је ајирал!

За тили дуншак сваки је дугет имао пред собом или литру или полочанину. И кад то би свршено, мајстор-Цера наточи и себи, постави на своје место, на крају клаупе од подлице, па ту настане и дубоко се гостима поклони, учинивши руком турски поздрав:

— Е сад: сабах-ајир-олесун, аге и муштерије!

— Алах-рази-олесун, мајстор-Цера! Здрав си!

— Да ете живи! — одговори Цера и седе на своје место, те и сам добро потегли.

— 'Оћено ли да нијемо, Мајстор-Цера, ама онако добро?

— А како да нећемо?

— Дај још једну оку! — виче Куртеш.

— Полоканину, Цера, остарео си, па да те не диже често! — вели Џавер.

— И за мене — брај Калче Гога.

— Не заборави и мене — хита Јован Висерко.

— И мене!

— И мене, мајстор-Цера!

— Само још једно полочанче, — вичу са свих страна; а Мајстор-Цера трчи и разноси и већ га обу-

звине обични азарт, који му је већ у крв прешао. Хоће да буде услужан, хоће да сви уједанпут добију своје наруџбине.

А што је најглавније — он и себе рачуна у ред гостију, па је прво смешан кад убраза, те једном руком налива полаканицу, а другом изврће свој полин, док се најзад страшно не закамље, те му ракија из уста не пресе готово до пола механе.

— А бре враг да ми издее године!... Полако аман! Мухареба ли је, враг ли је, што ли је?! Пукла ви хаза и не дате ми да како човек пошћем чашу ракије. Полако, бре аман!

— Церо! Мајстор-Церо! Церо-о-о!...

— Враг да ме изде... е... о!... — Огеже Цера последњи звук у пркос дјетиња и налива литре и полаканице: — Враг да ме изде!

— Ако, цанум, ако!... Церо! — чује се са свих страна.

— Ракије, бре, враг те изео! — виче Јован Бисерко. — А знаш ли који смо овде, а? Ракије, бре!... У Душанов град пијеко, његови смо потоци, знаш ли бре? И овај Кукаљш и овај Цавер што пише амајлије и овај Гочке и сви бре! Сви смо његова деца — јесте живо ил име Боже! А бре, Церо будало, не биј се, донеси ракије. И сви су од нас. Жива ми моја старост! Ето ту у Вајрак-дарији, на то место Душан је налио свеће у цркви. Па сад се потурчали. Што да ми правимо... Донеси ракије, па ћемо да их покретимо. Ела, Церо, живи ти ја! Да их покретимо...

— Ћути бре! — наругивава се Куртем.

— Хе... Нема ћутања... Нема, по: *Јелици во Христа крстистега*.

— Ћути бре!

— Јелици... во... по... во...

— Море бре, — подикују Јашар „Паши“ и скочи.

— А, не допада ти се? Добро, добро, ми ћемо ову другу:

Достојно јест блажатацја Богородицу...

— А ова допада ти се?

— Ха... Ха... Ха... Ах шајтан, Бисерко! — равичуе Јашар, па га заграли и поче да друшља.

— Ајде оставите ту лажрају, па седите мирно, де! — рече им Цера, па их овако заповедно погледа.

— Е дај ракије па да седимо мудро — вели Јован, па овет хоће да почине старе разговор. Он је заљуда свикао Церу, запазио му неку струнку, па хоће да се користи.

Он из свима поново изаточи и донесе појало мезет, и тек што је хтео сам да испије, видео да њих треба овет услуживати.

— Полако, аман, не журите овако старог да се често диже.

— Ракије, враг ти старост изео!

„Од вина не пого боле,
Од ракије боле ходе,
Боље ходе, теи заходе,
Хајд...е...е!“

— Јаша...а! — виче Јашар и крени Бисерка и на песму и на литру, издикују се с мести, напуни на-
рамом, лежећи се и позвајући попут чучека: — Јаша!

— Ракије, бре Церо!... подикују и Куртем, па зашкретуа зубима, а мачи се ножа. — Како чепаја да ми се вртим и ракије да ми донесем — да знаш што је Ибаш-Куртем!

— Што је? — Што и мачка кад окуси месо!

— А то ми кажеш? Ти мене, Церо? Ах!... и блесну нож у његовим рукама.

— Јаша... Јаша! — повикаше и Бисерко и Јашар пљешћући дланом о длан. — Азери, бре Ибаш!... Церо, дај на нега оку... Дај жива ти глава!

— Јок, нека ту оку. Сваки дан нож и по једну оку, мало је. Пет ока, или из механе на двор. Нена ту друге! —

— Јаша, Церо, јаша!

— Јаша-а! — повикаше сви у један глас осим Кукаљша.

— Ана и он да да две ока, нашто: яна кабајет, ракију не донеси. —

— О, да ладно. Дај, бре Церо! — вичу сви наскоро.

— Враг да ме изде! — брани се Цера. — Ни једну литру!

— Море ће ти запалимо механу! —

— Који да ми је запали? Ти, Јован Бисерко?!... Море не журите ме! Ако не доватим онко черевбашако из механе како сламка!

— Јаша, Цера!

— Јаша, бре дин-душман!

— Душман ја, кад с добром нећете. Стари је Цера. Пхи!... колико су такви долазили код Цера, ама он их све како заук тукисмо.

— С добром ћемо, не журите се, мајстор-Церо, живи ти ја! — блажи га Цавер.

— Е, ако ћете с добром, да пијемо.

— Нишалах, ракије!...

Цера се брзо поврати и разведри. Брзо испод по-
лајце извади две рогове, простре наспред крчке, па до-
несе и једну црику, која хиташе најмање четири ока
ракије. Донесе и неколико чаша, наприје и лука, па
све то попанаша с осећањем свога крчмарскога заната
и предосећајем нахита и бесна шировања.

— Доле па асуре! — викну он.

И за трен ока сви дјети посканаше са својих клупа
и поседла, осим Јована Бисерка и Јашара, који заграњени
и са по једном уздигнутој руком обилажаху угламало.

— Хајде де, — вели Јован Јашару: яна онако
ришћански:

„Во Јордане креститишчужа...“

Ц. Медовити

Богородица

— Ха, ха, ха!... — кличу се од свиха Јашар и заводи: — Ах бре шејтан!... што 'оћеш: да звачано јлаи да кретиво, а? Море, немој да ме покретин, бре Јованче!

— Нема брига, ће светлио водину, зде!...

„Једини во Христа!...“

— А немој то, жив ти ногово име!

„Достојно јест, јест...“

— Ни то, Бога ти — моли Јашар.

— Е, на којег прага да ти немаи? Што сам ти крив што ваша вера нема овакве свете песме?!

И још би се они мотали око асура по механи, да их Цера не погледа и на миг не посади на њихова места. Пошли би они на контролесе и поглади би се све доиде, док не би схотко и Цаер, на кљи он потурчи Јована, или овај покретно Јашара — те би га до-терео у намау, *ришански веру*, и тражио за то од Цере да га ваздан поји бадава.

— Седите ту! — рече Цера, на и сам приседе уз другу прику, мало наву од прве. — Нећемо ни турски ни цигански, но ришански! — ће пијежо, де!

— Јана, Цера?

— Жив ми име Христово!... Ће пијежо...

И почеше.

Почеше баш *ришански*. Неко је шио чашом, неко литром, а неко богте нагиљом и прику. Духански дим, врева, песма и хука убрзо јевушине не сажо најтор-Церину механу, него и слу Баждарану. Ибши само шкргуће зубина, Цаер хоће да прича о страшновне суду а Бисерко је изређао све што се у Октоху и Минојина находит.

— Ришански, бре! — виче Цера, нагњие чашу и заповеда. — Још с Цером несто пили ракију!...

— Вада по ришански: већ здравље! — одговара Јашар и кљина свия телом чак тако час овамо.

Букљун само буги и шје. Пије чин стигне, литром и таквом, што му пре под руку дође. Ту се нико не

нуди, никоме не служи, већ ко пре ухвати руком за тикву. И свима је добро и свакоме читаш на лицу да је у својој стидји, да су сви поили у тихо пристапаште, бурнии, веома бурнии жорен преко Цериних Сидла и Харивда: та сви они хоће овако да пију, овде код Цере, а он их тако дуго митар и држи на веригана док не запенуше од јада без ракије, без онога душевнога размаха, који она даје овде на Баждарани. Сви већ осетите да је и Цера ту: и он је сав њихов и он сја хоће овако, него их из неког њина непознатог узрока спрена за овакве тренутке у своие чудном пургаторијуму...

— Ришански! — наређује Цера.

И ево се врата на томе пургаторијуму отворише, грозни Цера се одмаче, на их пусти у други свет, на-већи и бројећи да ко год не изостане, или не погрешни пут. Ех, добар је Цера, то је и шејтан и аифео. Пустно је он некога у рај, некога у џенет, како је чија вера, а може бити све заједно у једно место, где је и рај и џенет измешан. Ко му сад разбира; то већ један Цера може знати.

— Ришански!

С великом жудњом очекивазу они ово место. И кад су већ ту, кад већ то видели, њихово циљачене предаде бити обичнии. Све то од једном пожели да се напунити толико ракијом, те да из навек остане у том рају, па да већ једном препаре и Церу, да их више не гони патраг и присилава да дреже у његову ужасном чистилишту. Као да је све обузла та једина жиса, те се претворили у једно биће, у једнога човека који хоће ракије. Све ово Цера као да види, на му нјало што их уне да држи „како кучиће на сивире“. Лено, има велике вериге, у њих повезао Ибши, Кукљума и онога врага Цаера, сејтарију Јована и сав други остатак што не може без нега као ни риба без воде... Узео их он, Цера („ана они су кучићи, загарихи“), на их извезе у лов у пропаланак, и држи их на веригана. Зечени се днжу и беже куд који, тиче пролећу, а они се сецају, лају, хрићу; једва је он, Цера, у стану да се држи на ногама. Сии га из основа дулају, јер су гладни... жедни су — његове ракије!

— Ришански, бре!...

Најзд се они тргоме јако, нега оборите на земљу, вериге искидаше, па се пустише као стреле по пропаланку. Кад је устао и видео шта се ради, неку киле, мило, док и сам не потрча на њина. И видео да је добро.

— Ришански! — подвикну он још јаче, на их оджери својим оштрим оком. Они још боље припоштје, те поче још неке хука. Већ их језици отежали, трепавице обиле, на уста плушти вода, а очи се закривиле.

— Да воскреснет Бог и расточатеја врли јего — закрешта Бисерко, рашири руке и паде на асуру.

— Ришански, бре Бисерко, ришански! Ти све 'оћеш да покретин, а сам јч неси ришански, — вели му Цера и сина му ракију у уста.

— И... и... расточатеся... расточа... — једна Јован приорица.

— Хе... ё! — гавику Цера па обори главу на ниже и замисли се.

Остали као да то једва дочекаше. Чим његово заповедничко око престаде да на њих мотри, они однах попут дунеха, један по један, почеше напати на асуре. Мртвачки сав притисне све. Потпуна слика: „На Шинки је све мизно“.

Само Цера седи доста усправљено. Он не спава, него у полусну нешто мисли: или о дудској слабости, или о јачини своје ракије. Но се и он тврдо проут. Особа да још није пијан, да би још могао не само да пије, него и да наређује: боље но икад ногао би подникнути „ришћански“! И тајан хтеде то рећи, кад спази да се све око њега готово у кругу поизвртало, и ослободило се већ његових заповести. У први мах му би било што је све слабије од њега, и што је његова ракија тико крешка, но после му би криво што је остао сав и што је пред њим пусто разбојаште — јртво поле после боја.

Он икакви још једну чашу, усправи се већу њана и подникну:

— Ђј, ришћански!

Одговора не би и он поче прилазити и једном и другом, поче их превртаи, гурати и викаи:

— Ришћански, ёј! Дижите се да опет почнемо ришћански!

Али све узалудно. Кукаш није кадар ни да хркне а Цасеру отишао фес чак до врата. Јашар једном руком загрлио Висерка, другом Гогче, а његово се пијано лице ипак ешеи као да ће да рекне: „Једно смо, живи ми Цера!“... Цера нахиу главом неколико пута, приђе те затвори неханска врата, па се опет поврати, ваљано

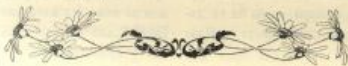
прескачући ове пијане лешове и етеде на средину. Друго је тако стајао и посматрао их нетрепшици. Најзад напуни и диже једну латру па поче:

— Ришћански се код Цере пије. Нема код њега даже, ни сабајле перескје. 'оште код Цере — ево ви Цера. Вели ви Цера да га не дирате, зашто не можете с њим да пијете, а ви опет не слушате. Мислите: Цера ће да се ваије, па да заборави рачун. Јок!... Зна Цера како да неје окуено, е враг му године узео!.. Ђј, бре Ибим! Ти си поново латру, па опет латру и оку с Гогчеом и четри ове си наручио и једну чашу Рами Циганину. Разабрам? Колико то чини? 'ошем есан? Ти мислиш Цера заборавно, а? Јок, живи ми Христове! 'ошем ришћански да пијем, ришћански ћу ти рачунати... А ти Кукаш! Загрвао си очима па мислиш не знаи колико ти је још остало у Цере од оне њане у Љубижди више пута, што си је продао за осам стотина Сманл-Тараку? Ђути дѣ, не љути ме, зашто — ришћански си доносио, ришћански ти и рачунао... Бре леле, сви се вапили, па леже како мртваци, а Цера их чува да их повашири. Е, воли их Цера, његове су то муштерје. Пијанице, ама опет старе муштерје. Код Цере нека тако овако... Ако! Снајте, одморите се, па ћемо сутра опет овако. Одморите се, Цера ве чува. Ако дѣ! Ришћански сте пили, ришћански и спавајте.... Хе... ама Цера је по-ришћански: он 'оће још да пије, он неће да спава, но ће да не чува... Снавајте, бре кучица моји, бре загариха Церини!... 'оћемо ли ришћански, Церо? А! Но-о-ё! Е, адрав ся, Церо!...

Некави латру, збриса се, опет их тихо премеря очима, па се опрући баш поред Кукаша, онако *ришћански*.

Призрен, 1906. год.

Гр. Божовић

Песма

Кад весели синоћ писмо,
Ветар прио лииће расу.
Ми прии пут осетисмо
Дак јесењи у том часу.

У волико ноћ падаше
Ноћ дубока, мрачна, студна —
Склапање се очи наше,
Умирање дуна будна.

Стизало је сан и умор
И слико нам старост тишну.
После свуда мир, јад, сумор...
Један само јеси у сну.

Влад. Станимировић

О. Ивековић

Тврдица

Рихард Вагнер и модерна уметност

(П. Коњовић)

1.

Једна од најзанимљивијих појава, која износи развој уметности прошлог века, бесумње је појава Рихарда Вагнера. Борба, коју је он водио за своје принципе, сведочи да у њему имамо личност која креће унапред, снагу у основи сентименталну али револуционарну, величину, која је германској култури дала пуно свежице и зановице. Његов рад, било филозофски било уметнички, расветљен је већ с много страна и све нише је познат, и непобитна је чињеница, да његова идеја све то више осваја, јер оно што у њега највише импонује и што високо подиже укупну вредност његове појаве, то је грандиозно схватање уметности и њена улога у култури, и она чврста вера у творачку моћ човекову.

Као ни друге велике идеје, тако ни његове, нису могли разумети они који за њих нису били спремни;

отуда је разумљив онај велики отпор што га називава Рихард Вагнер својом уметничком појавом. Ни у уметности, ни у културном послу у опће, не може никојина, публика, бити онај који ће давати правац и мисли подиже, јер праву велику уметност никада није могла схватити иза са свој њеној ширини; па као изада, тако је и онда била нерасположена према новој уметности, која је рушила традицију. А у просечних, једноставних људи, као и у широких скућина, готово сва суштина вере је у традицији.

Међутим, изгледа, није толико расута светлост на суштинај уметности Рихарда Вагнера са изодобном и данашњом уметношћу негерманских раса, и ако је тај суштинај и непобитан и колико занимљив толико још више важан, као што су често од недовољног интереса били — историја ове културе знаће их пуно — догација великих германских духова на културне емоције

осталих раса. Тако је и са утицајем Рихарда Вагнера. Често се прво криво схвати, рече ли се да иако уметнике, да стоје под утицајем његових реформних идеја у уметности, да су „Вагнерови“. Да се уђе у суштину тих идеја и у суштину саме уметности, видело би се да је уметност у основи својој најчистија и најважнија само ако иде правцем који је он окарактерисао. Тај правац није његова нова мисао, он се указује у правој уметности од њених почетака. То је слободна уметност, чија су елементи кристализовани из народног духа и творачке снаге уметникове.

2.

Прочућавајући Вагнерову филозофију и његову теорију уметности, а нарочито ако у исто доба стојимо под утицајем његових уметничких творевина, неће нам, мислим, бити тешко огањати извесна недостатака критичкима у оном делу литерарног рада, где се Вагнер појачава као мисао.

Ако се да огањати често директно изненађава супротница међу космополитизмом његових естетско-филозофских погледа и чистим национализмом његове уметности, национализмом каква можда ни Вагнер не би хтео исповедати. А иако ми одмах нагласити да његова уметност чини много утицајем утицајем на његова филозофија, у којој је очигледно, већ знамо пута констатована и утврђена, његова приврженост Шопенхауеру, та приврженост утицај идејалистичких мисаолаца. Међутим међу Вагнеровом филозофијом и његовом уметношћу има, поред свега тога, нешто и јако везе, и филозофија његова знала је недоумично јак утицај на његов стваралачки таленат. Вагнерово схватање трагике, романтичног приказивања богова и јунака, естетички појмице *сесесте*, његово тражило и наглашење (!) „искушења“, сврхотак се „Парсвалом“, где Вагнер као уметник утвђу, све то налази свој основни разлог у Вагнеровој филозофској теорији. Велики уметници, а Вагнер беше највећи један од највећих духова не само XIX века већ и уопште, разликују тачно своје доба; и он га је разумео. Разликују демократију, па комунизам, не само да га пресецају и чини га прогаником из Париза по фебруарској револуцији, него му те идеје прелазе у крв, и он се у Дредаи паше на барикаде, да посвети своје идејале, којима ће још дugo бити веран, пренесан се у нови свој идејални који ће неустрашито проповедати и водити, како сам каже, нов тридесетогодишњи рат, док на крају не изађе као победилац. Не толико својим филозофским радом, него, како већ рекох, својом грандиозном уметношћу. Међу највећим културним борбама, које знамо, рачунаће се запело и ова са Вагнерове принципе уметности.

Ну сав успех, или бар највећи део тога, разликује баш ти нови идејали, тј. демократизам прошлог века, који је отворио силе изворе новој снази за помет дусотског духа. После еротичког идејализма, Вајроновског и Гетеовског титанизма, чим се сјачио завршетак XVIII. век, прелазни и уметност, преко романтике, која се јавља као реакција на велике догађаје у почетку XIX века, у дусотност; постаје демократска, тражи и наследила се на елементе народне, и спрема силе за велику перјоду, у којој ће се развити национализам у уметности. Нејачи ће и ту да истакну право име: то је Кара Марја Вебер.

У Веберову „Вилеаку“ видате и осећате оно дубоко чуство и онај дојмљив неважни *Gemüth*, што струји

кроз сва ту музику, проткану кристалиним елементима њихова *Volkslied*, а то нам даје назирати, да није далеко час кад ће се родити велика уметност која ће с пуном снагом да се разлије широким коритом стварачке моћи пуча, великог и симпатичног немачког *Volks*-. Та велика уметност има да буде дело Рихарда Вагнера.

Ако не познајете „Вилеака“, нећете се који потпуно изгубити у сву силу Вагнерова уметничког талента. А тим што Вагнер бира пут, који је Вебер као стазу назначио, пут који ће он мучно али успешно начинити широким и поуданим као здравци духа народног, тиме се објашњава и онај велики, на позивајући да одмах и благотворни, утицај који је Вагнер чинио и чини на уметнике и уметност негерманских раса. Преклађајући, да не речем упуштајући, с једне стране благодуту уметност романтичара, преокрену и без погодаба за живот, класију с друге стране са традиционалним извештајем и окроз неприродне догађаје музикалне драме, пољски Вагнерова уметност појам смеровина, пољачећи собом и остали уметнички свет, који је могао да схвати ново доба, објављено заштитица модерне филозофије, политике, литературе.

3.

Од великих музичких уметника, који не припадају немачком народу, имају у XX веку нарочито тројица, који не само да су сваки за себе потпуно изразили индивидуалности, него чини је одвојају према Вагнеру нарочито интересантан, и који нам приказују обрт што настаје у уметности према новим филозофским и естетским поставкама.

То су: Сметана, Чајковски и Верди.

Нас овде још нарочито занима утицај Вагнерових уметничких дела на њихов национализам, а разуми се и с обзиром на соријалу, техничку страну њихових творевина, на њихово схватање модерне музикалне драме.

Сваки од те тројице знао је у уметности, поред свога индивидуалног, још оно што је најтипичније и што највише карактерише уметнички смисао онога народа из којег је потицао. Природно је, потој, да сваки од њих ствара у својем народу школу и даје народној уметности извесан правац. Код Сметане је то најприметљивије.

У Чајковскога и Вердија то се нежда толико ни опаша, али је у суштини тако и покушају да то докаже.

Споменуто сам правац који се огледа у раду оних уметника, па лако ће се наћи комент, где се они међусобно готово дијаметрално разликују, ипак се хоће овде да нагласи да је претегао део њихова рада, посматрајући га с једног утврђеног становишта, био не само у складу, него под директним утицајем велике реформе Рихарда Вагнера. И у томе је благодуту ситуација. Али одмах ваља да се нагласи да тај утицај великог реформатора не задрже у основи њихове уметности, нити он дотиче елементе који су суштина њихова питањела. И у томе је велики смисао високонитог њихова рада. Те елементе идиши у духу онога народа, из којег је уметник постао, и из којег се духа кристализује и његова инвенција. А у томе, што рекох, изражена су ако, хоћете, већ два основна принципа Тонове естетске филозофије.

4.

Најсамостојнији је од њих, чини ми се, а биће да је ово мишљење тачно: Сметана. Индивидуална снага

доша је у његовим делима до израза и интензивније и оригиналније, него што је то случај у Вердија и Чајковског. А то ће бити и омет с тога, што је Сметана ближи народном појимању уметности, дело његово кристализује се у чистијим његова јарада и то у свој ширини народној. Уметност његова је, ваиставу, да се послужим једном срећном карактеристиком, пучка. Његова уметност хармонична с модерним социјалним назорима, она је демократска.

Али осећам потребу да поновим навод једнога Сметанина биографа, који каже, да тог њиховог „пучност“, ту Volksthümlichkeit, не треба и кроз је погрешно схватити као можда интимање или још сувише и употребавање нар. мотива. То може да констатује само погрешно познавање његова дела. Сметана је сјм изричито био против тога „погреша“, како је он називао тај посао. Доказ да је такав посао далеко од сваког правог уметника, имамо ли на уму у првом реду оно што чини суштину саме уметности. И крај тога, што Сметана није употребљавао нар. мотиве (разуме се, да онде не могу долазити у обзир случајеви са различитим примедбама, често у потпуној уметничкој форми, разних нар. старина и песама, јер тек ваља знати да уметност није у форми), био је он смислу народне уметности тако близу. Једно је, држиш, објашњавао то тиме, што су елементи нар. музике, нарочито ритмика, били исто тако у њему развијени, а смисао за њих управо јединствен.

Отуда је јасно, што је његова уметност преко пера глава и сеоских музичара, на уста народна, продрага пре у пародије и свла, и онде се ушла у душу народа, него што је доспела, а још и данас тешко доспела, у велике светске опере, у преестале бахитне аристократске, а потице седиште за flirt празноглаве и досадне бирократије.

Међутим свежину његових уметничких дела, сличну оној што је раних јутрох удахнуто на широким племенским пољанима, неће уништити ни доба ни покварени бирократски стонаци. Она ће бити све свежија, а њен утицај јачаће се и шириће се, чим се све више буду ширале масе оних који приступају да призе нову веру и да се крете у ње модерне културе. Када кроз све те широке масе људства, које још данас чека, али чека с поуздањем у коначно ослобођење свога духа, астрјури култура новог доба, онда ће и Сметанина уметност да се разлије и да буде силама попут пучине морске.

5.

Није чест случај, да уметника остане у свима својим делима толико самосвојан, и толико карактеристичан, колико је то био Сметана. Слушајте његове инструменталне ствари, у првом реду циклус симфоничких по-

јема „Моја домовина“ и квартет „Из нога живота“, вас ће на мах да освоје она искрена субјективност, оно директно утицање на најфинија чуства наше унутрашности, исто као што ћете се на мах наћи под утиском оригиналне непосредности, што збори на готову из свакога такта његових нар. опера. А све су његове опере народне; и по средини мотива и по уметничкој изради.

Од осам његових опера, четири су комичне, а од тих су омет три (Продана невеста, Пољубац, Тајна) чисто народне, праве ведре и веселе селанчице, — прве две и сама Сметана назива „престонародним“ — док је и четврта (Две удовице), и ако се радо истиче као узор модерно „салонске“ комичне опере, пуна народног и сеоског колорита, који слушаоцу прибавља толико свежест уживања. Инак онде на уму извесни тли, прили Монпартовско-сметановски комичан тли, старог шумара, а поред њега и ово двоје младе служкичаи.

И у остале четири своје опере, остаје Сметани веран чист народни нотизам, само их сад, осим у последњој, тражи у славној прошлости свога народа, од које ће он с пуно обиле и уметничког знања да нам прикаже славне јунаке и јунакиње своје повешнице (Бранибора у Чешкој, Далибор, Либуша.) Нарочито се у „Либуши“ уздигао Сметана са својим узвишеним патриотским патосом. — У последњој својој опери (Баволова стена) долази Сметана у прилику, којој се ретко који старији уметник отргао, ако јој можда није био сасвим у власти, да пише ствар која је чист несрећан романтизам, романтизам старог датиума. И ту је међутим мотив, колико могу да констатујем, узет из народне бајке.

То што се рекло, главни је у делу Сметанину, и као што се види, све је то, ако није можда и прено, врло близу врелу народном.

6.

У Чајковскога то већ није тако. На многи његови делаци и сушине се јасно види, да је било доба, кад је Шумалов утицај много јако био. На нашу утеху још за Шумалова живота наступило је момекат, кад је његова уметност, ако не стабилна, а оно доведена под признају тачијне и модернијег посматрања. А та нова критика никако није могла пријети његов романтизам, исто кб ни Менделсонов, јер је тај правац водно ка кано пре, само не нетивског напена животу, још сувише не животу широких маса, животу пуча. — И ако у тој школи васпитао, ипак се Чајковски не додијели еманципационо, и што је бивао зређаји, постајао је све више и оригиналнији. То ћу омет да пренимеш томе, што се у њему све то њиме развијања клица, коју је соби на свет донео, клица духа овога народа из кога је поникао.

(НАСТАВЉА СЕ)

Хоћу да живим

Живот ме мачи, живот ме зове,
Ја хоћу напред, и хоћу смело;
Срушићу своје драге ми своје
Сметлости праве да нађем врсло.

Ја нећу нише да идем трагом,
По коме мисле ситишњи људи,
Што стрене и пред истином нагом.
Не, много даље сриг ми жути.

Даље ме носи сменљива чежња
Бескрајних жеља, животне сласти,
А нова сила, творачка тежња
Мора ме сирити* или ме спасти.
Осећам где ми кроз жиле струји
Отлаз, нун крпи к'о младост наша!

Београд.

А све у мени стреса се, бруји,
Рука се смело за живот мања.
И новом вером светлијих дана
Испућу живот из новог прела,
Силно к'о мишином снажних титана
Срушићу сметње, а то сам хтео.

Јела Б. Спасићка

Адакалски селам

— Милан Иванчевић —

У величанственом оном склопу пратних класура, тако — где се мутни Дунав Демир-Канџом преко каменитих прагова, гребена и сирудова потпуло роштећа пени, шума, доре и ствара непрегледне натице, брааке и врлате, чудловат има један оточић, што се турски зове Ада-Кале.

Како лежи баш на тронећи Австро-Угарске, Србије и Румуније, острво је ово од велике стратегијске важности, јер затвара излаз и улаз на доњи Дунав, па е тога на Берлинском конгресу није запао ни једне од три ангажоване власти, нећ је и даље остао под суверенитетом — отоманско кнџерје.

Истину, кад вас плећати Турци, што превлази путнике с Оршавске стране на аду, на трошном својој чамцу к стрмој обали привезе, на кад на орошевој икрој куле угледасте високи припо-зуту ступ с двоглавиим црским орлом, испод кога је евакуити аустријски војник снажно притегнуо своју ренетијку за десно раме и одмореним кораким сгражу чува — тај ће вам се суверенитет „Власти талене Порте“ приказати у мало чудном светлу. То је међутим само један мали знак интервенције суседне војесиле, иначе је овај оточић права слика турског газдинства, управо један мали откинути комадић турске царевине, смештен овде уред мутних валова бротога Дунава, кажећу големих пећина суседних држава, као жива панорама на увеселење путничке публике.

И редак је пролазник овим крајевима, а да не сврне на Ада-Кале. Јер овде нам је све чудновато, почевши од кадије на до подераног и прљавог турског заштитје, од најинконије смокве па до одурне транзирине, што се по устајајалој води орошењих бедема ухватила. Немојте се е тога чудити, драги читаоци, што се и ја надох „по-бућеним“ да вам оправим један махусе-селам е Ада-Кале.

Да видите, на прилику, прво нашег чичерона, што ће да нас провода по ади. Старије је то коштувано момче од којих осамнаест година. На приком, од сунца проплануло, дугуластом лицу доњи му је крај шири и облијен од лобање, а испод дугих тресавица прики му очима одсева меланхолична неба ресигнација.

Она се врету чичерона дијаметрално разликује од својих западно-европских колега. Главна му је особина, што осим „неки“ и „Јок есендуг“ ништа не говори, све нам остало казује руком и очима. Није он као досадни кметачки guida, што непрестано иде уз вас и брбља! Наш Адакалски Ментор иде увек неколико корака за нама. А кад се нађете на каквом допхољу (раскршћу) прљавих хор-сокака, ни се лешо окренете и, не говорећи ништа — потпуно под шеговом сугестијом — покажете руком, како желите да пођете, а он тек одмахне главом, рекне свој облатитни „Јок“ и покаже руком на пример на десно. Ја вас уверавам, да је уживање имати посла с таким чичеронима, особито ако сте инади с том врстом људи горка искуства. Јер ево што се мени неки дан догодило. Изабрах се прекршним казанским теснацем, сва се путничка публика декутила на крову лађе, да се нагледа и наљуља величанствених оних чари, којима је нати природа крај овај ризикомно обасула. Не знам, е ког се разлога пријатељ један осети позваним, да ласковној публици и са историјске стране осветли дивну ову дунавску партију, и стаде приповедати, како је ризикомно кнџертор Тројан да проковати — Казански канал!

Хајде да се кренемо!

Пут нас води кроз млад, чист парк, засађен у новеје доба свуда обалом по градским зидовина, што се к Дунаву спуштају. Ада-Кале и није друго дола некада јака тврђава, коју је саградио славни војсковођа савојски принц Еуген „der edle Ritter“, а од тога доба до дана данашњица није се на њој задала ништа ни оправало. Јер не можете себи замислити очиније слике суовратног румена и ондавања, него што су они трошни зидови. Из пукотина, што на све стране зијају, цигла се руши и пада у зелену устајалу водурипу између бедема, што јој се површином ухватило одурно мочарно биље и свака нечијот.

Оку и души нашој прија да видите око себе бујни напредак и млађани у напону живот како откудана. А у податнишма оваких, где још треба да се повлачи инерни живот давне већ преживљелости, нестаје нам пе-

Р. Франгеш

Медала

свог овог расположења, у коме сте — заганом ногом — ступили на овај оточић; духом ће вам овладати нека меланхолија, којој се не можете отети.

Горка вас та чаша неће нипошми, ни када пређете преко скупавог дрвеног моста, па се на једном најтеже пред великом жермичом илацион, у којој је напредно мајсторски исцесан турски један натпис. Илаци је она право уметничко дело, јер су јој типови арапских слова — чудних оних кривула — тако вештачки и правилно исцесани, да их се чисто не можете да нагледате.

Али слаб вам је ужитак у томе послу, јер, на жалост, плоча је ова намештена у неској, напуштеној, пољупрачној капљи, а сва је прекрета прљавом прашином. С десна и с лева заглади је некакви и шапарски превод. И кад сазнате за садржај тога натписа, душе ће вам се боно дришнути равносудјеки они звуци некадашње славе, што кроз тамну ноћ пошрнула света из рушевина очајнички клику.

„Непобедими Махмуд-хан освојио је овај тврди град 1739. од невољника и ударио доде границе царству...”

Имао сам прилику да видим више таквих натписа на Фетишамској и Нишком граду. Све, што је источњачка миса могла брђином и кићеним речима у славу омишљача тих градова да испреплете, на маленом је простору у хладни камен исцесано. Непобедими је оснивач обично велик као Александар Македонски, а срећан као Дарије; слава његова обухвата свих девет небеса; царство му се протеже до граница света, а учвршћено је ступовима до неба високи. Таки је један ступ и тај град — обично рају подобан — утврђен на страх неверницима.

Прошавши кроз још једну градеку капљу, над којом се диже велика нова касарна, најоме се у печем — не знам, како да га крстим — у печем, што би требало да буде сок. Узана је то путања, да се једна може неколико аудити нивоом, тарафана циглом ороњених бедина, свакако токовина новјих времена. С десне и с леве стране подигнуте су високе оградe од дасака, на којима

је свака рупица брђином затворена. Турци не воли да му провао око гледа светлију доха његова. Изад тих високих ограда надвеле се пређионе крошње разноврсних племенитих воћака, а гдегде тек из тог зеленила провирује висок црвен кров од ћерамида на виским кућицама.

То је дакле сок, као што нам и наш чичероне потврди.

Ада-кале је управо пространа и велика банта, пуна дивног ноћа и сочне зелени. Висова се леза неће по неколико метара високи летама, што су у разним облицима поред тараба нозабијане, а на све стране између брђином зеленог лишћа нисе големи гроздови као шећер слаткога трошја. Па онда посвуда, по пипоредној лези, провирују јабуке, крушке, гуде, бреске и тамнокојолети перепека шљива, која је тако родила, да је једна граве носе. С једног таког огранка нисам могао чисто очују да жакно; кад би га обасјана овако пуном светлом златних сунчаних зрака мајсторска рука на платну насликала, не поруке, да би могли замислити лешног Stillebene.

На „секаку“ не сретосмо ни живе душе док једну булу, што се нади дететом брзо кроз капљик у банту уђе.

Некојте нисити, да је то била можда каква чаробна Зулејка, коју Мирча-Шан не би могао успоредити с афелима у рају ил! звездама што на небу сјају — вјита стаса к’о у желе, а очју од газеле. А није била ни обучена у кадлоли-бене-антерију, извесну златно и сребреном жицом, нити су јој биле широке шљаваре од зелене свиле. Не, обична је то била була у црном, широком, припрестом оделу, повезана белом марамом — а на толим јој ногма мало сунљиве чистоће, крсто златом везених стабилно-папуца, клопоу дрвене пануле.

Иначе ни живе душе, по свуда мир и тишина, као да се каквим гробљем шетате.

Још мало па хтеде да настане несвесном та монотонија, да се на једном не најоме на неској обали дунавској. Ту — иза један деваџи у лешни, повни дилџицама, турно есић с књанком на врх главе, сео у траву и забавља се пуцајући касеом с малог пиштола. Не памети, да сам скоро видео тако лепо дете с отвореним, сјајним, напредно кривим и живим очима.

Кад сам га хтео по лицу да пошлудим, накресте се на ме као даље наче. А после за одбјену моју илосту испрати нас — пуцањем из пиштола.

Што ти је турско дерште!

Прошавши кроз још неколико таквих високих тарабама ограђених сокака, ово нас пред једном старинском леном кућом турског типа.

То је стан и град управника овога отока.

О кућу се ову веже издан историјски успомена. Овде су, на прилику, изгубили главу сва четири велике дахије: Мула-Јусеф, Кучук-Алија, Мехмед Фочи и Англија, кривци они, што су дали повода Карађорђевој устанку. Када их је јуначки Вожа после славних по-

беда потиснуо у Београдску тврђаву, побеглоше они кришом низ Дунав и задржали се код свог пријатеља Ибрахим-бега, заповедника Адакласког. Међу тим је отворени народ захтевао главе својих кривика; те царског комесару, који је имао да измири Србе са султаном, босанском лезиру Бекир-пашин, не престаје друго, него да заповеда Ибрахим-бегу, да поубија дахије и да им главе пошље у српски табор на Врачају. Мислију је ту имао да измири војводу Миленко Стојковић. Ибрахим-бег, покривајући се заповестима царског кезла, показа Миленку собу, где су дахије баш сели за богату соору. Миленко околи са својим људима собу и сву их четворциу кроз пенџер поубија, мртва им телеса побаца у Дунав, а одесене главе даде једном Циганину, да их у Дунаву опере. Али се несретном Циги — црна му хата — Агалија глава откопча у воду и никако да је нађе. Место награде за кривању своју рабину изнузе јадник пет стотина — батина по табанима.

Престепа нам још да кроз врачу Су-каницу узалом путањом сврсиемо преко бедека у чаршију.

Што је древном Римљанину био форум, то је оријенталну чаршију, центар свега јавног живота.

Адакласка је чаршија мала и скројна. На раскршћу двају сокака, тарацијан познатој оном калдрмом од округла камена, од кога ће нам ноге да отпадне, ако дуго по њему идете, — неколико источњачких кафаница и дућана, то вам је све.

На дугачким каузама пред кафаном неколико зачимањених Турака прекретало ноте; пију каву, пуше, ћуте и доста презирно гледају шарокућу путничку публику, што се у зноју лица свога по чаршији врше.

На столулина сервирана разноврсна конфексерја што вам је царовни исток може да пружи; ту је Цариградска аџа, рахатлукун, шећерлема, долдржа, на салатко од кајсија, трешања, гува итд., а све то због безбројних нуха прекрито прозирним тилом јако сумњаве боје, да би жестоко дошли у конфектикате с укусом, ако би вас срце повукло да осладите уста тим даровима бајног истока.

Преко пута изнео дућаницу у широком и отвореном пенџеру сву своју робу на изазар.

Изадете ту високих тамноцрвених етамбол-весова, на силној невенуј каража од прозирног беца, на златном жинџом искићених пануча и ридекила од кадное, на стотинама других тозлетних артикла, који ће вам се напредно допести с укуса, којим су едни и бизарни арапски орнаменти по њима извесени.

Од свега тога мала ова турска база слабо што треба, сва та роба назе свога доброг суца у путницима, јер свако жели да понесе по коју успомени с Ада-пале.

Поред трговачка отворно свој посао дућаница екс-клизитно оријенталног типа, великих, сјајних, меланхоличких очју, а кукастог сејитског носа.

Ту можете поред сваке врсте финог турског дувања кунити и наустрованих карти, ствари без којих се —

као што је познато — модерни путник не може ни да замисли. Због тога се пред његовим широко отвореним пенџером на дућану сакупало највише публике, на разгледа и купује карте, да још под пријим утиском онога борника у чудном оном свету својим ијали и драгим на дому оправда неколико ерданских и толиких поадрова с овог оточића.

Друга група шарокуће публике поседала за дугачке столеве испред кафаница и задијала се у писане — бришући сваки час зној са врелога чела.

Како нисам никог видео, да пред кафаном послужује, ударих два пута штапом о прозор и однах се мусало једно и чулаво мочне указа на вратима.

— Вир шекерли каве гетир бана! (Донеси ми једну каву са шећером).

Он ме мало чудно погледа својим дремљавим очима, и за мало времена донесе ми један ошлан турске каве финог овог ароа, кака се само по оријенту може добити.

— Вурунус, есендум! (Изваде, господине).

Нана за леђија сакупило се ваздан турске децурлије, нудећи на све начине путницима своје услуге.

Како смо ми са „запада“ научени пити воде уз прну каву, дозах онет кафеџију да ми донесе — бир кадек тазе су (једну чашу хладне воде).

Једна што сам те речи изустиво, настаде дрека и гужва оне децурлије иза нас, да се побију, то ће да донесе у доста праној алаши, што на столу стајаше, свеже воде с обљажњег бунара.

Вика та хтеде и даље да потраје, да се из далека не показа инпозантна појава старог једног Турчиња напредно блага и умнајата погледа, са дугачком као снег белом брадом. Високи вес зачимањо белим турбаном, преко рамена пребацио кратак, кривом опернажен јелек са широким рукавима. Поред њега њаше ошлем, кручан човек у западно европеском оделу с весом на глави.

Деца беху закрилила узани сокак, а њихом од њих ни на ум баш да не падне, да старцу начини пута, док енергичан подник његова пратио: Суз бре, чедгене гуретбег! (патраг, дигавски бескућници) не прекрчи мало места, да могу проћи.

Старац тиј беше главом Мустафа-бег, до пре неку годину калдија на оном оточићу, онај исти који је 49. године превезао Кошута Лајоша на своје чациу на Ада-хале, кад је бежао у Турску.

Мустафа-бег оправна селам на све естрове, седе на место на је резервирано, камо већ годинама долази. Мусаво му оно мочке донесе каву и наргиле. Старац с наредним неким блаженством испи каву, па онда стаде одбијати густе димове, окупање у ошалој води шареног наргилета.

Из хладног његова погледа по старој публици члесто вам се намеће да прочитате нисан његово, што му се ваљада по глави прзу: Како ли се све то од детин-

ства његова проженило! А дубоки удах из доњих груди као да нам доштанува боно фаталистичко уверење правог Турсина:

— К'смет, кишалах! (Е судбина је така, Богу хвала).

На стази живота

(И. Суриков)

Обулет тугом у незнан ступан...
Ишчезла светлост, ишчезли људи;
Под тугом срце удара јаче,
Никаква јавна да смелост буди!

Ко облак приликом се шири
Тамно и странично... Ни једног зрака!
Бојалан тешица већ влада мином,
Од овог мира, од овог мрана.

Узалуд поглед напрежем, морим,
Не бих ли изглед углед'о коју...
Главо и тамно! Очај је само
Стегао срце и душу моју.
Ко путник када пустињом блудим
Тражећи јуно да извор снази,
Војину залуд ја светлост тражим
На овој пустој и мучној стази.

P.

Визија једног предвечерја

Јован Ђугумовић

Милишао сам био пред кућу. Гледајући где природа свим богатством, које има, обасипа последњи чин дана, рјешених се да обићем најдјивије предјеле села. И збиља, доподневна киша поросица и периодична привага Илхискога сунца обогатили су предвечерје 20. јула 1901., на подножју Новоселске Црне Горе,¹⁾ рајским величанством и тајанственошћу. Благо и спечено расположено владало је планинским ваздухом. Тихи пољетарац, таласајући житно класје и разносећи свјетлосту планинску измирну са безброј цвијетова безбројних шара, измамно ме је од куће и преко доста дугога бријега допретио на Брајановачу, да испијем чашу њених слатког извора. Затекох лучка стада, где су дошла на воду.

— Планинско, је ли вама овако сладок напихак ове воде? — мећући чашу у неп заштит најљепшег дучког чобана, којеку нечупено ишчупују све дражи дјевојачке лепоте, коју Бог може дати. Цвијета ми није рекла ништа, само је голени румен стада обало њено лице. За не то није био удео. Та сцена приказује негину

давни моје вјере, да госту с горњом Херцеговином, која свој морал и дјевојачко достојанство равна с достојанством своје цркве, није могуће у истини додир доживити. И даље ми је говора да почнем размислити о несрећним лицима западних романа и да занесен тим исласима чисто нехранички појем уз хулац, који је поткриљен високом борбом шукон, а са чијеј бу врха видјети више питоме Ковичке Жупе и нашу Перетву. — Чује се коњски бахат уз Каам... Сан јастреб провијада изнад Ушница Ките; последи њега други, па трећи... па пети... Хуј... Уј, хуј, хуј — зачу се хајка дјече и жена испред колдба, бојећи се ала својим пилићима. Три орла, која већ четврт сата кретаће над Црном Гором, падоше у јеловину — овак да у планини има леша.

— Еј, пријатељу, брате, конија, путниче, Србу, еј брђанине! Хај! напријед, на ону дијелу путању, или ћемо заједно!

— Зар си ти то, драги мој Милко! Идем из иланица, а? Е, баш хајдемо кад си ти. Растоварићеш код куће млино и учинићеш ми дубав: или ћемо на горву чеку на Зараће. Дуг бу ти врати у први светлац: читаћу ти „Слободнијад“ владице Рада, да се научим врати нише Лагине об Турпе.

¹⁾ Гора у Херцеговини.

— Ела, мој Јоване, жени је мило чути — изговори јако задихан, јер су га умориле стурне стране од два сата хода. И коњ је стегао под тешким теретом и отпухивао на поздраве.

О њима заједно вратих се брдом испред Лалове колибе; он сирну кући да благослови дом хлеба, а ја прано на Зараће да чекам свог Невесиња, који ми обећа доби. Дан нагине на се. Врвце од своје ланете не губи ништа. Без по нуке помах се на Зараће и поспријатрах божанство мота села. Мисли су моје стаде, али љепота његова говори, да је овде негда био храм Верири, коју су могли само pjesници Италије да одмаме на своја питања поља и сачувају је у сјенкама наранача. Овдјен тим природним сјајем своје драге планине, гледао сам њено површно благо, нијесам ослушковао да чујем јак и осјетљив бол њезина становника, које су, кад је показивао своје највеће јунаштво, убиле вјеру; кога су, кад је показало истинско право на слободан живот, осуђали на смрт — на неизвјесност. Мој најдражи брат доведен на праг агоније... стоји: сирјичен му повратак у живот, у свијет, међу људе, а он презире смрт.... И ја то нијесам осјећао, ни о тој разлици! Кад су ми се „Ортисова Писка“ отисла на руку и пала крај мене у здравца — причаше ми мој Невесињац Милко — тад се над Црвном почео дижити кимни мрак. Корине су то предеказивале прије по сата, гонилијајући се над његовим врхом; било је и првенх — све ја то нијесам видјо, јер је нада многа већ господарила сан... Сијева?... Тутњи небо и земља!... Као да хладу и један гром смрло од страха; погледах, кад мој Невесињац нешто крпи на себи. Још с нас не бјеше сунце прешло. Црван, као и прије неколико тренутака, крчан и оквашен мадопрешним даждом. Окренух се из другу страну, мало се умирих и оиет — заспах... Сад видјих само сијетлост и тајанствену тишину. Преди мном Невесињско поље, свето и топло као њедра Провиџица. На Црвану се појави Пекини застана. Као за три ока његова стотинами прекрпљених поља, најодушевљеније поздрављени од народа, који их то чекане.

— Живно Пеко! ти узвици народне војске проламаху оближњу дубраву и поље. — Како нас распе-

редн Пеко: било на десно или лијево, или на исток или запад, ми ћемо ићи! — тако говорашу сви: и појводе и Прогитори и Хоригитори, који ту бијаху... Осјетих нечију руку на рамену, ја се окренух: пред собом угледах чојека. Његова спољашност бјаше неприродна појава у нашим горама. Као јутрос да је похарао палачу Мластачкога лужда и поно његово одијело, тако обучен бјеше. Показујући руком на Пекину заставу, прве му ријечи бијаху, којима ме ослочи: „Све једно им, неће имати среће! Више једна година рађа њихових непријатеља, него се родило Италијанку од првог сата његова робовања до његова наскрпа. Запамтите!“ То је само рекао и већ је спреман био да иде. Поздравивши се са мном, остави ми у руци парче папирца. Јако ми бијаше тешко, дах ми у прсима заста, нешто ме поче гуштити и с великом муком ногох дићи к очима посјетницу, на којој прочиташ име: *Горибалди*... Пробудих се, јер ме већ мој Невесињац друштве руком по прсима, упозорујући ме на поћ која се на нашу планину почела навалити. Још ми говораше, да је учествовао лаже нас, да нијесмо далеко од звијеради. Небо је било ведро. Ја сам устао и мене није било страх, јер је мој Милко у правом смислу ријечи био Невесињац. Одмакнувши неколико корака напријед спазисмо гдје нин Црну Гору силасе, гушећи се у суама, дије чобанке гонећи пред собом малим чопор коза и оваца. Њихов бони плач са непрекиданим једнакм тужно је одјекивао планином и давао монотони значај тој јузској вечери.

Димавши ближе њима самнадасно, да ми је вук тога дана заклао четири козе и дије овце. Гледајући њихове сузе, ја сам гледао истинске сузе своје отаџбине и осјећао праве јаде њезина робла. —

Чуше се у селу њијевци, и мој Невесињац посларије поздравља: „Лаку ноћ!“ — изустити: „Оиет ће се пријеме предвирити“ и оде на коначиште у Попратни Дб. Морао је преноћити уи тор свога стада, јер су сви изгледли, да ће те ноћи на хајван звијерад нападати. Ја сам отишао на редовни конач у кућу свога доброг домаћина Љубе. Странно сач био огладио... Кроз по сата на пољу је била покривина: није се видјело ни небо ни земља.

Јесење вечери

(АСТРОНОМСКА СКИПА)

После оних жарких дана јула и августа, наступила је нека свежина у атмосфери. И на самоко небу наступила је промена у положају појединих звезданих фигура. По дивном плавој своду разасуле су се многобројне звезде, те га красе као неки тајанствени вео. Кад погледате на то чаробно звездано небо, зауставите мало свој поглед на оне месту Кумовске Славе где се она раздваја у две гране. Вашу пажњу привуку ће једна од најлепших звезданих слика нашег северног неба, која личи на крст, а стари народи дадоше јој назив „Лабуда“. Она лебди над нашим хоризонтом читавих девет месеца, од маја до јануара.

Та звездана слика „Лабуда“ прикупила је у себе највише врло интересних и чудноватих прилика небесних. Тако се крећу хиљаде светова, од којих Кумовска Слава нагледа као нека светлукана полана. Тако су се појављивала изненадно нека чудновата сунца, која су људи могли и голим оком посматрати по неколико месеца, па их је после нестало тако, да се ни телескопом нису више могла сматрати. Тако су пронађене звезде са неким необичајним променама, па тим двострука и многострука сунца и још неке прилике.

Поред разноликих интересних прилика што их има у тој звезданој слици, има једна звезда у којој, на коју врло радо управљају своје дубрине сви који воле да посматрају небо и његове прилике. То је звезда *Албирео*. Наћи ћете је на доњем крају крста, коме је звезда Денеб на горњем врху. Албирео није од оних сунца која пријављују напукну својим сјајем и која се гледаоци показују као неперисано огњите светлости и топлоте. То је једна од скромнијих звезда треће величине и кад је протко посматрате, не видите ничега необичног на њој. Али како нам величанствене прилике открива она кад је погледате кроз дубрину средње величине! Пред вама се укажују два величанствена сунца необичног сјаја: једно је жуто као злато, а друго је

плаво као сапун. Ништа канда није дешае, него за време тихих јесењих вечери гледати у тај тајанствени свет тога далекога звезданог шара.

Довољно је да само једним погледом разгледате остале звезде „Лабудове“ и уверите се, да их има ипаче много сјајнијих од Албирео, али је оно, управо његов пар, много занимљивије.

Проучавање и жутога и плавога сунца Албирео утврђено је, да је то њихова права боја. Она зависи од хемијског састава њихових атмосфера и материја од којих су састављене. Тешко је се стигати од убуђења при погледу, да је то лепо плаво сунце Албирео нека планета, која се сада развија и спрема, може бити, да једног дана постане колеком неког човечанског рода као наш што је. На тај начин проучавање двојних звезда, као и осталих грана астрономских у опште, показује нам да схватимо бескрајне разноликости што их природа развија у населим. Замислите само да се нађете на једној планети коју осветљавају сунца жута, плава, пурпурна, зелена, бела и т. д. како величанствени морају бити прикази у светлу тих разнобојних светлосних зракова!... Ми уживамо у ружичавој зоре када нам озари источно небо, дивно се величанственом приказу запада кад се Сунце спушта испод пурпурног хоризонта. После олђе и непогоде веома нас пријатно забавља онај величанствени лук, дуга од седам боја; радо посматрамо и игру светлости по пределима високо атмосфере, која се показује у оним кртовима и оградама око Сунца и око месеца, када нам се по некад чини да видимо по неколико сунца и месеца, па тин у облаци кристова и стубова од светлости и т. д. Све те појаве, од најзаступљенијих до оних ситнијих промена у каљичи росе, убуђују нас и очаравају нас, а међу тим све оне имају један лети узрок: светлост сунчеку. А шта ћемо рећи кад неки свет осветљавају многобројна сунца различите боје? Како тек тамо морају бити величанствене зоре и сутони? Ко би кога и замислити какне игре светлости уживају становници оних незнатних светова?

2706. Ј. Михаиловић

❖ Лиетићи ❖

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Ја чекам ноћ.

— Ноћ чека, па кад трава засуши и цвеће уздахне, ја поднесем њој наборано чело своје. Добра и милостива ноћ! Свежим дахом својим хлади она уморну главу, лечи сажежене цветове и лекадином струкове и подиже изгашену траву, док њена сјајна чела боложино погладају земљине сироте. Она, мудра и добродушна ноћ, привуче за тин материнским пренка ујорне пријатеље своје и,

милујући их хладним рукама, отвара њине груди и куни отај јад, са срца скида сумњу, са уста јак, на челу боре ганди, у оку сузе утире.

— Красна ноћ, чекај те. Само, зашто нас свагда пренари она ледовита зора, што се пољко навирује изнад брда, поздрављајући нас умишља? Она, дволичница, пријатељство и са даним води и отирајући ми врата показује нас освежене добротој твојој, окрпљене и одморне. А он, ох! наксеник, товар брига, болова и обмана баца

пред нас: посете то! — Тако и данас. Ја кланам под својим теретом, душа ми се утиба и срце пуца, а он, клетник, светла и свија што више може; у сваки кут, ево га, допире и смејући се пружа ми огледало — оно што људи знају да желе, што жисле, што раде, све је ту: сви смо ту. А мене то жеже, ја бих да не видим. Ах! да ми га је само чине заштити!

— Да! то ћеш ти учинити. Свом Ђен онити жељо а такој заштити плодове суете светске. — Жудно те очекујем, поћи, пријатељине жоја.

Ст. С. Н.

При поласку.

На перону железничке станице, у оној тишини, која је била спречила јединствено лених часова, ја видех само нас двоје. Плавили су ме, нетина, таласи оног жагора који је струјао из искрених срцаца, а груди су ми се шредваде жељом да паднем у ту бујнуцу љубави и пријатељства, јавиле су ме срдачне речи и журно блиски расанак, па ипак укочени поглед мој видео је само нас

двоје; и ја остадох уз вас. Да ли је има казивао што год тај поглед? Да ли сте познали срдачност која је посетела да загрли вас и вас и њих, па је гуљала само вас, и за вас и за њих. Јесте ли разумели поздраве који су требали да идут свиња, а добијате их само ни; који су пољели све, а никог као вас? Да ли сте разумели нежност која је у добијеном цвећу нашла првене цвиће за вас? — Ко зна?

Као два стручка најређег цвећа, па које вањох у густом шиблу, па, не могући их узети за себе, понех спомен лених мисли њихова — тако ми се учинише ви у оном тренутку, који је био последњи наш заједнички. А онда сте се ослободили тог погледа — да ли га тражите још? — јер мене одмах нагубише из вида.

— Као два струка најређег цвећа. — И ја одминах све даље од вас. А једна жеља, жеља онога који мора да је несрећан, јер је далеко од вас, летела је нава: да вас нити не отргне, но тако, једно уз друго, да друго, друго цветате...

Је ли допала она до вас? Јесте ли њу бар разумели? Јесте ли појмили мотив њен? Знате ли шта је право пријатељство?

Ст. С. Н.

Изгнање из раја (сликао Ф. Штук). Овај рад прослављеног немачког сликара попиње се као најбоља у великом низу његових других слика. Немачки критичари изјавише свога уметника другим Микел-Анџелом. Тако је силапа ноћ која веје из ове слике. Адам, Ева и Аифео Гонитељ силне су библијске фигуре, представљене тако оригинално да им, поред хармоније са ирачном позадином и једини делом раја, нема премца у сликарству. Лепота представљања не губи се, као што читаоци виде, чак ни у претстој репродукцији. —

У ковачници (сликао Р. Мунт). — Посео је у јесу. Прите варице са усајана гвођђа, јер их избијају набрекне миниче вредних посленика. Тонеса израда ове репродукције попуњује унеколико губитак оригиналних боја, те је утисак нешто јачи од утиска обичне прве репродукције.

Св. Никола (сликао И. Рјешин). — У евохалон низу Рјешинових слика, Св. Никола а по замишљају и по извођењу стоји у истом реду у којему су и слике „Одговор Запорожаца турском султану“ и „Бурјаци“. Рјешина смо онширали приказали својим читаоцима у „Новој Некри“ за годину 1903. (бр. 10.). —

Смрт Ивана Грозног (сликао К. Маковски) Иван IV Васильевич, назван Грозни, владао је Русијом од 1533. до 1584. године. За цара је крунисан 1547. године. У жељи да западну културу уведе и у границе своје царевине, позвао је многе западњачке занатлије, уметнике и научаре, отворио је прве штампарије, засновао трго-

вачке школе са Енглеском, основао сталну војску, т. зв. стрелце, освојио Казан и Астрахан. — Назван Грозни добио је у доба такзваних „опрачине“, када је могоо сил изрицати смртне казне и конфисковати личну својину. Против Новгородске револуције предводио је поход који је похватио а поубијао око 60.000 људи. Убио је својом руком и свога сина Ивана. Смрт његова, која ја наступила 16. марта 1584. године, представља је овом сликом чувени руски уметник Маковски. —

Св. Јероним (сликао Ц. Медовић). Јероним, свети отац католичке цркве, рођен је 340. године у Далмацији. Васпитан је у Риму; дошавије је провео 4 године у пустињи, одакле је отишао у Антиохију за пресвитера, а из ње у Цариград да слуша Григура Назијанца. После дугих путовања задржи се код Палестине у манастирској Белији, где је и умро 420. године. О. Ц. Медовић приказује нам овог католичког светитеља и књижевника.

Тврдица (сликао Отон Ивковић). — При период сликарског рада Отона Ивковића обележен је и карактерисан овом сликом као несумњиво најбољом. И ако нашим читаоцима није познат, баш да то што је жећу примаа у колу модерних хрватских сликара, сматрамо за угледну дужност да прикажемо и овај угледни рад из његова првог уметничког стварала. —

Богородица (сликао Ц. Медовић). — Поред „Благовештења“, већ познатог нашим читаоцима, приказујемо овом приликом а ценицу Медовићеву слику „Богородица“.

Све одакле чисто уметничке душе и искреног религиозног схватања има и овај Медовићев рад, као и сви други његови радови из црквеног живота. —

Медаља (најавио Р. Франгеш). — Нашија читаоцима већ добро познати хрватски уметник Роберт Франгеш из-

радио је, по поруци почасног одбора, ову медаљу у славу великог југословенског родољуба покојног бискупа Јурија Штросмајера. Медаља је потпуно успешан уметнички посао, те служи на част и своје творца и имену којему је намењена. —

ХРОНИКА

НАУКА

Једно народно предање о месту где је цар Душан умро.

Ни до данас наши историци нису на често с тим, где је Душан умро. Мавро Орбини у свом делу: *Il regno de gli slavi* на стр. 268 вели: „...Ma tronandosi à *Dianopolota in Romania*, fu assalito da febre, a cui non poté girare con tutti i rimedij che fece. Onde l' anno 1354 (5) e di sua età 45 passò à miglior vita.

Лукарић пак вели да је Душан умро негде у Тракији.

Трошки Летописец вели, да је умро у Призрену и „би сахрањен у Саборној Цркви у сребрном ковчегу“. У Копривничком Летописцу стоји да је умро 1355. год. 20. децембра, у недељу, оставио велику жлост и плач српској земљи.

По средњешколским уџбеницима обично стоји да је Душан умро у месту Вавоу или Вавоу,¹⁾ а где је то место нигде се не помиње.

Још код Орбинија стоји, на истој страни по предању, да је умро у Неродимљу...

Предајући историју и географију неколико година у нашим средњим школама по Старој Србији и Македонији, ја сам више пута давао деци разне задатке, на неколико пута и овакве: да ми сваки ученик опише историјска и важна места у својем крају и да ми све написане пута народ прича о тим местима. Тако сам добијао прво интересантних анегдота и прича о разним местима, а међу њима и ову: „и данас сељаци из села Вавола причају да је у њиховој селу умро цар Душан и тиме се понос“.²⁾

Мене је ово заинтересовало и распитивао сам се о томе и најзад сам се и сав уверио од сељака из села Вавола (Вавота) да та прича у народу постоји. На тоје питање од куда они (сељаци) то знаду, један ми

одговори: од старо он тако остало, да је туј наш цар умро.

Село Ваво³⁾ налази се на левој обали Вардара, северно од села Богданца, према Ђећелији, а на главном путу Скопје—Солун. Од Солуна је удаљено око 50 km. Поред овога села пролази она грана главног пута: *vias Aegnatiae*, која је спајала Вадин, преко Меглена на Ђећелију на Дојран (Полни).

Ово народно предање ипак колико се не хоће са историјским подацима. Оно се тачно слаже са Орбинијевим à *Dianopolota in Romania*, јер је Солун са околином, па и село Ваво, био у византијским рукама, дакле *in Romania*, у време последњег похода Душанова на Цариград. На и Лукарићевим наводи да је Душан умро негде у Тракији ипак колико се слажу са горњим народним предањем, јер је ово село Ваво близу Дојрана, што није много далеко од западних граница Тракије. Тако исто и они историјски наводи да је Душан умро на путу, пошавши с војском на Цариград, потпуно се слажу са горњим предањем. Село Ваво налази се на самом главном путу Скопје—Солун а у близини овога крака *vias Aegnatiae*, који је Дојран везивао за Сераз.

Ја ово народно предање највише, колико да би се сачувало од заборави, јер данашња времена много су штоташ а и још много ће штоташ забрисати и уништити у Старој Србији и Македонији. Св. Т.

Претходни резултати пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1905. године. Издате Управом Државне Статистике. Цена 4 динара.

По закону о попису људства и домаће стоке, овај попис врши се сваке четири године. Приликом пописа био је

¹⁾ Ово је место из Орбинија.

²⁾ Ово је писмо П. С. ученик IV. разреда гимназије, из села Богданца.

³⁾ На аустријским сеопјелима 1:200.000 зове се *Вавола*, на Републичкој карти *Вавола*. Распитивао сам се од куда овај пописаник: то Вавото, на ми рекне да је то још тако званик бугарски звао. Село Ваво има 60 до 70 кућа све са њим Славено.

1890. год. Прена томе, 31. децембра прошле, 1905. године извршен је овај попис четврти пут, и вредна уривања наше државне статистике већ је стигла да нам до месеца јуна среди и у засебној књизи одштампана претходне резултате овог последњег пописа.

О потреби и важности статистике данас јакно не сумња. Она је потребна сваком свесном грађанину који хоће да познаје своју домовину — како се она креће и развија; а нарочито је неопходно *потребна* државницима, народним посланицима, новинарима и свима која се баве о државним питањима, јер они из ње црпе потребне податке. Зато ћемо сад овде и изнети у кратко главне резултате овог последњег пописа.

* * *

По овом последњем попису Србија сад има 2,717.221 становника; а то је 188.025 становника више него што их је било по попису 1900. год. За толико је становника, дакле, Србија порасла за последњих 5 год.

Оштине. На дан овог пописа Србија је имала 1397 општина, и то 80 варошких и 1317 сеоских.

По броју становника било је општина које су имале становника:

	ВАРОШКИХ:	СЕОСКИХ:	СВЕГА:
До 1000	6	245	251
Од 1001 до 2000	18	685	703
" 2001 до 3000	16	277	293
" 3001 " 4000	11	81	92
" 4001 " 5000	4	19	23
" 5001 " 6000	9	5	14
" 6001 " 7000	4	4	8
" 7001 " 8000	3	—	3
Преко 8000	9	1	10

У ново-ослобођених крајевина варошке општине су много веће него у старим границама.

Сеоске општине биле су најчаче у окр. Топличком, а најслабије у окр. Моравском.

Куће. На дан овог пописа било је у Србији свега 418.367 кућа. Од првог пописа 1890. год., дакле, за последњих 15 година, увећао се број кућа за 82.607.

По величини (простору) округа, највише је кућа у округу Смедеревском, а најмање у округу Топличком.

Куће по варошима сад су јаче насељене, а оне по свима слабије. —

По насељености кућа Ваљевски округ први је међу окружним (такав је и до сад био), а у Крајинском округу просечно најмање је становника у једној кући.

Прираштај био је највећи у Београду, а најмањи у Лесковцу. Онадама било је највећи број у Пожаревцу, а најмањи у Смедереву.

Прираштај варошког становништва био је готово *трипут* већи од прираштаја сеоског становништва. —

Источни и западни окрузи имали су мањи прираштај него они у средњи Србије.

У пољном погледу, на 1000 мушких становника било је женских: у варошима 815, а у селима 968.

Кад се узме као сталан прираштај становништва у Србији 1-571 процента годишње, онда би се ново становништво удвојило за 44-33 године.

По окрузима број кућа и становника (варошких и сеоских) био је овакав:

Редни број	О к р у ж и	Пописна у Кућа	Број кућа	Становника
1	Београдски	2,025,4	20,879	149,831
2	Ваљевски	3,457,8	16,887	144,749
3	Врњачки	4,811,8	24,873	223,265
4	Крагујевачки	2,295	29,104	176,723
5	Крајински	2,509	10,592	105,293
6	Брунчачки	2,709	24,264	151,997
7	Моравски	2,890,4	39,701	188,414
8	Нишки	2,357,9	26,978	186,867
9	Пиротски	2,419,4	15,061	106,354
10	Подрињски	3,551,3	30,719	229,078
11	Пожаревачки	4,126,5	42,339	215,545
12	Руднички	1,569,4	13,493	78,874
13	Смедеревски	1,277,1	13,992	126,039
14	Тимочки	2,190,4	25,331	143,747
15	Топлички	2,838,8	15,030	103,764
16	Ужички	3,287,7	22,292	141,323
17	Чачакски	2,797,8	21,975	132,196
18	Београд	12	8,028	81,578
Свега:		48,302,6	418,367	2,717,221

Попис домаће стоке

Попис домаће стоке врло је поучан, јер нам даје поучне мере. Из ових претходних резултата пописа домаће стоке види се, да је број све стоке уопште на крају 1905. год. био за 42.799 глави мањи него 1900. године.

Онадаме је било највеће код бивола, за тим код свиња и коза. Прираштај највећи био је код говеда, за тим код коња и оваца.

Према површини округа највише је домаће стоке било у окр. Нишком, а најмање у окр. Чачакском.

Према становништву највише је имао окр. Пиротски а најмање Смедеревски.

Број стоке по окрузима био је овакав:

Редни број	О к р у ж и	Коња	Говеда	Свиња	Оваца	Коза	Све стоке у опште
1	Београдски	9,287	53,903	61,612	119,479	3,805	247,393
2	Ваљевски	11,470	72,828	73,094	138,487	3,694	300,161
3	Врњачки	15,257	91,106	49,297	272,127	102,187	527,177
4	Крагујевачки	6,308	54,388	64,091	152,991	6,329	284,587
5	Крајински	6,313	34,334	21,541	149,463	35,376	203,027
6	Брунчачки	4,683	40,138	28,049	165,305	18,296	308,324
7	Моравски	7,895	53,963	89,864	233,572	22,291	398,851
8	Нишки	10,482	48,680	47,900	295,899	64,240	467,566
9	Пиротски	8,882	36,893	14,253	299,285	70,481	399,904
10	Подрињски	23,694	84,916	139,391	177,670	8,793	455,403
11	Пожаревачки	21,163	52,013	90,385	250,296	18,764	437,678
12	Руднички	3,397	49,773	29,749	96,573	2,649	173,016
13	Смедеревски	7,884	35,612	54,824	94,155	851	183,829
14	Тимочки	7,682	44,389	33,124	232,290	42,639	360,121
15	Топлички	7,135	50,747	31,290	128,391	45,968	252,222
16	Ужички	6,934	64,904	35,009	187,133	17,666	303,927
17	Чачакски	8,358	72,792	28,275	164,707	23,612	297,540
18	Београд	3,211	1,857	3,588	888	89	9,553
Свега:		172,278	943,967	875,517	3,066,444	496,955	5,563,272

Перната живина. У целој Србији било је пернате живине на дан овог пописа 4.855.941, а то је 114.982 више него 1900. год. Овај вишак је само код кокошију, а код осталих врста живине било је мање (1900. год.) а то највише код ћурака.

Кошнице. И у пчеларству је опадање у целој земљи, јер 1900. год. било је 183.056 кошница, а 1905. год. било их је, 130.538. Дакле, за 52.518 мање. Чудновато! Доказ неујављивости наших селака; али има за ове кривце и до оних који треба да објасне селацима лакоћу и корист пчеларева.

Б. С. К.

* У словеначком политичком листу „Edinost“ (Трет) завршен је низ путничких утисака из Србије „На југословенској Пијемонт“. Писац је Франц Крашавец.

* Српско омладинско коло „Узданица“ (Пашчево) почело је прикривати својим члановима и гостима низ предавања праћених сликима експонентног апарата. До сада је приказана Швајцарска и пут по Рајни. Србија слика из српских крајева већ је поручена. — Ово вредно друштво заслужује сваку пажњу и угледом других сличних удружења.

* Книжара Боже О. Дачића (Воеводина) спремила је за штампу „Трговачко-занатлијски календар за 1907. годину“. Цена ће бити 50 пара динарских.

* Академско српско удружење „Шумадија“ (Праз) одржало је у току ове школске године три предавања: 1. Штга је оидиоција (читао Милан Крстић, кандидат епл.). 2. О социјализму и политичким приликама у Босни и Херцеговини (читао Ва. Аварић, канд. права), и 3. Главни принципи модерне епидемије (читао М. Крстић, канд. епидемије).

* За потпредседника Матице Српске изабран је Паја Марковић-Адамов, у одбор: д-р Милан Савић, Сава Петровић, д-р Веселин Ђисловић, Милан А. Јовановић, Арсеније Варањанин, д-р Ђорђе Дера, Стеван Милованов, Илијко Јерењкић, Димитрије Ругањак, Милан Будисављевић и Гаврило Лазић.

* По решењу књижевног одељења Матице Српске почеће од 1908. године поново излазити Календар Матице Српске. Издавач биће Српска Манастирска Штампарија, а уредника и материјал даваће Матица Српска.

* Изашла је из штампе нова књижица, намењена ученицима основне школе, „Одговарања на вечерњу, јутруну и литургијска“. Материјал је средно Д. П. П. Цена је 0-50 дина.

* Милутин М. Савић, пређашњи начелник Министарства Народне Привреде, одштампано је у засебну књигу своја предавања престољонаследнику Ђорђу „Полска привреда у Србији, њено преобраћање и радони земорадишника преко године“.

* Кузман Миловановић, учитељ и школски управитељ, штампао је за школу и народ књигу „Из науке о државном уставу“. Садржина је: I део: Угарска и њен државни устав; II део: Хрватска, Славонија и Далмација; III део: Река или Фајура; IV део: Српска пра-

власна црква и школа у Угарској, Хрватској и Славонији. — Цена је 80 потура. За веће поруџбине 20%, попуст.

* Иво кнез Војиновић, како јавља хрватска „Прогвјета“, пише нову драму. У тој ће драма бити главни садржај „надгробно слово терористичкој реакцији у Хрватској“.

* Из „Školskog Vjesnika“ (Сарајево, 1906.) засебно је одштампано Јосип Милаковић свој долен ергументу народне пеме „Марко Краљевић и Ђерђелез-Алија“.

* Како јављају дневни листови, у Сарајево ће се ускоро покретну, поред „Босанске Виле“, нов српски књижевни лист „Даница“. За уређивање тога листа одређен је нарочити одбор у којему су неколики књижевници из Босне и Херцеговине.

* У подлистку „Босанско-херцеговачкога Гласника“ (Сарајево) штампан се „Златија“ драма у 3 чина, написана Осман А. Ђикић.

* Италијански месечник „Nuova Rassegna“ објавио је у свеску за јули-август ове приводе из наше књижевности: Адем Бег, лирика сцена у 1 чину, од Свет. Ђорђевића (превела Умберта Гривини); *Колесна и лас*, песма у прози, од Р. Каталанића-Јеретона (превела Неда); *Armonia*, песма Змаја Јована Јовановића (превео Бошко Десница); *Одговор Омер Паше*, песма Ј. Сундечића (превео Снежко); *Ода Дубровнику*, песма Стјепана Илијашића (превод писчев); *У праштини*, из збирке „Под животом“, од М. М. Ускоковића (превела Умберта Гривини). Поред ових превода објављени су и ови некролици: † Јосип Бугар Томчић; † Стеван Сремац и † Јосип Кошарац.

* Г. Алфред Стед, енглески публициста, штампао је у издатојном часопису „Рени ревија“ (број за септембар о. г.) свој чланак „Петар I Краљ Србије“.

* У Државној Штампарији одштампан је и може се добавити у свима књижарама нове уџбеник *Основи из јестеословне* за ниже разредне средњих школа, I део: *Зоологија*, по Шпајду израдио проф. Никола Рајевић. Цена је 2-50 динара.

* Г. Јовта Угричић покреће ове зиме издање „Моја Библиотека“, — низ одобраних превода из модерне књижевности. Величина и цена биће накнадно објављени.

* Матица Српска дала је на основу ови дела: „О некојим прелима српских народних приповедака“, „Никола Ђубав“, „Монумента египћана“, „Јосиф Курјубек и његова штамарија“, „Историја Марчанскога адмалдичанства“, и „Родослав Павловић, велики појвода босански“. — За издава Матицина пријавили су ови рукописи „Слике из српске историје“ од д-ра Клементи Суботића; „Мађарица Ружа“, приповетка Милана Андрића; „Из књига старостарости“, заостали рукописи проф. Стевана Срежца; „In extremis“ од Марка Цара.

* Српска читаоница у Новом Саду примила је похвалну дужност да штампа алури композиција српскога музичара Ненцо Бајина.

* Изашла је из штампе 239. књига *Летописа Матице Српске*. Садржај је: 1. Пучанин као властелин. Молдјерова комедија у пет чина, превео С. Матија; 2. Из најновије руске књижевности. IV. М. Горки, од Н. И. Коробко; 3. Неколико песме Шандора Петенјевић, превео Благоје Вранчић; 4. Из историје Сењских Ускока, 1604.—1607., од Јов. Н. Токића; 5. Алетас; 6. Књижевност; 7. Гласник.

БИБЛИОГРАФИЈА

Младешка Библиотека. *Себастјан Гомец. За сланието*. № 1. Соопш. печатница на П. М. Блазатовић. — 8°, стр. 80. Ц. 60 ст. —

Библиотека. Списаније за литература, популарна наука, општествени знања. Редактор П. Геннадиев. Година V, књига I. Соопш. ул. „Московска“, 31. — 1906. 1907. Годишња цена (12 св.) 8 лева. —

Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисељ; издавач: Издавачка књижарница. Година VIII, 1906. —

Св. 123—123. Вилем Шекспир: *Много еписки ни око шта*. С енглеског превео Д-р Светислав Стевановић. — 16°, стр. 173.

Св. 124. Милан Бетовић: *Мениет*. Каприца у једном чину. — 16°, стр. 58.

Св. 125. А. Ансјеатроа: *Стари орлина*. Драмска кажа у једном чину. С руског превео Р. Ј. Одавањ. — 16°, стр. 58. —

Косово, ерпске народне песме о боју на Косову. Еписки распоред Стојана Новаковића и других. Једанаесто на ново попуњено издање с новим предговором. Београд, штампарија у Државној Штампарији Краљ. Србије, 1906. — 8°, стр. 70. Цена 0-50 динар. —

Друштво „Краљ Дечански“. *Шести илустрај* о заводу за образовање и васпитање главно-пешке деце за школску 1905—6 годину. Сиромо Младина П. Љуђић, учитеља, заступник управитеља завода. Београд, „Бранко

Радичевић“ — Штампарија Т. Благојевића, Београд, Вранкова 18, 1906. — 8°, стр. 44

Песме Дим. Глигорића Сокољанина. Други део. Београд, штампарија „Досијате Обрадовић“, Чика-Љубина улица бр. 8. — 1906. — 8°, стр. 79. Цена 1 динар. —

113 издање Задужбине И. М. Коларца 113. *Од једног кривца другоме*. Историјска приповијетка из живота ерпског народа у Херцеговини, написао Ристе Т. Пророковић-Невесинца, Београд, штампарија Св. Николића, Обидићев венац бр. 2. Цена 1 дин. 8°, стр. 109.

Глас Српске Краљевске Академије LXXI. При разред, 28. Преглед: 1. Приредбе о једној класи гривих ливница у простору, од д-ра Мих. Петровића; 2. О алгобарским једначинама са имагинарним коренима, од д-ра Мих. Петровића; 3. Обртање једног тела око утарфене тачке у релативном кретању, од Косте Стојановића; 4. О распореду корена једне о штедњибарске једначине, од д-ра Мих. Петровића; 5. Прилози на познавање слатководне фауне Балканског Полуострва: П. Македонско Хидрахида, од д-ра Жиле. Ђорђевића; 6. О конституцији некојих до сада непознатих деривата енигматичко-дијамана, од д-ра Мил. З. Јовановића; 7. Вегетациони појаси Риле Планине, од д-ра Луја В. Адамовића. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије. В. 8°, стр. 264. Цена 2 динара.

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из Задужбине Петра Ковчевића. Свеска 117. *Два брата*. Приповијетка селска С. Т. Секићовца. Превео с руског Ник. Виколасевића. У Новом Саду, издање Матице Српске. Штампарија ерпске књижаре Браће М. Поповића, 1906. — М. 8°, стр. 47. Преплатна на сва годишња издања Матице Српске (без Календара) 4 круне, у ипопознату 6 круна.

Претплата „Нове Искре“

Овим бројем завршена је трећа четврт овогодишње „Нове Искре“. Многи претплатници још нам се не одужише, те смо принуђени овако их опоменути да нам досадашњу претплату изволе послати. Видимо да је још вазада потребно казивати, да „Нова Искра“, осим претплате, нема никаквијих других избора за одржавање. Претплату треба слати поштанском упутницом на администрацију, јер наш повереник за Србију не може за дуго поћи на пут.

Молимо претплатнике да ову опомену приме најозбиљније, јер од овогодишњег резултата зависи даље излажење „Нове Искре“.

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Под ланом, од Свет. Ђорђевића.
У ипнураног осплану, веска Сине Пандуровића.
Ипниданска (Пол Вука), О ерпскуког зрвено
Носаа бол ризи, веска Ђил.
Нестро у Тибуду, Написано Груор Па. Берли.
На гробу, веска С. Јов.
Мајстор-Церина механа, од Гр. Ђорђевића.
Посеа, Наа, Ставигирија.
О жуниа, од П. Ђорђевића (написао се).
Па стааи живота (Н. Ђорђевић), зрвено Р.

Алексије Солам, од Милана Ивановића.
Велија једног зрвентерија, од Јована Вукуловића.
Јесене немира (астрологија оспина), од Ј. Милановића.
Десетак Ја десна ноа, од С. С. М. — При поауку, од
С. С. М.
Уа кени еписки.
Хрошма: (Пауа, Календар, Равно, Веблогравија).
Списак: Написано из раја. — У коапилиа. — С. С. М.
— Сига Милана Грошот. — С. С. М. — Ветеринара. — Грдине.
Модала.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33, у кући Р. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда паново добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело.
— Свице за хаљине, превезе, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и либедета.
— Атлаза цно и Свице беле за венчање хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штикераја, Апликација, Чипана, Чипканог штофа, Позаменерије и целовулног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофних и недовних. — Гарнитура за кревете. — Платна ковчаног цно и Шифона Шро-
левог у свима ширинама. — Везова и уметана.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послуга је улазна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета своју врсту и квалитета;
Окефорда и Зефира у свима бојама и денама;
Цвилеха и Гредла за душеке и рољетне своју врсту;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане своју ширину;
Молдона и Фланела у диним мустрама;
Везова бели на обичном платну, батисту и кешуру;
Памука за чарапе своју врсту и квалитета, на штрингама и клубадима; обичног, свиленог и оранџеног.

Тепиха и простирача готови и на мотар;
Завеса чипани, штофени и аплицирани;
Чаршави штофани у гарнитури и засебно одвојени;
Месл-Штофова цвене, полу-свилена и свилена;
Жаниле-(Мокета) на мотар у 130 см. ширине;
Драперје за прозоре, готове и на мотар, у платну и штофу;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРАО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поручбине за све крајеве у Србији извршујемо најбржијим и најбољим.
Мустре од своју наши артикала шаљемо на захтев бесплатно.

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годињу 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 зор. или 20 динара у злату. Преглада и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-нику, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Машина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; излагачно тражење појединих бројева извирнује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само на откупну цену. —

Смрт комите Данета

СРПСКОГ УЧИТЕЉА У КОКОШИНУ

из рукописа † Стевана Среница —

БИБЛИОТЕКА
ЖИВОЈИНА П. СЕНИКА
Бив. директора и његове кћерке
ВАСИЛИЈА и БРАНИСЛАВЕ

Данило — Дане — Стојковић беше учитељ у српском селу Кокосину које броји 115 домова. Предаје је служио своју позиву, учио своје ученике лепој вери православној на звучном и милом српском језику. Волео је свој посао и своје младе ученике. Крштом би им читао српске народне песме: читао им о Св. Сави и Господи Ритманској; о Цар Немањи и о славном Цар-Стевану; о честитоме Кнезу-Дазару и о јуначком Милошу Обилићу; о Марку од Прјалина, о Момчиљу од Парлятора и Реам од Пазара. Не би се ни с десног енцидијом — владиком — мењао, — тако је волео свој учитељски посао, свој дом, своју верну жену и четворо своје деце, и мирни живот у кругу деце и у кругу ученика својих. Па ипак га један крив и грозан догађај трже из те мирне и тихе учитељске идиле. Волео је школу и љаке, али је *Српство* још више волео.

Оних девет погинулих Срба Кокосинских, девет жртава подлости бугарашке потресоме српску душу Данета, и девет свезних хумки које се дишашу над покоаници

*) Добродетел с. Стевана Сеника, студента српске гимназије у Битољу, добила смо ову до сада непознату приповетку изг. Среница. Ур.

тељина Срба ученика тежи терет беху души Данетовој него сва Шара Плаћина да се свалила на плећа његова — и од тад он не имахаше мирна санка ни ведрог и весела данка. Давају их се сећаше, пошту их сиваше. На сан му долажаху крвавих ружу и бледа лица: и седе прота Јован Алексис и Јана Иоановић, и млади друг његов Јован Цецковић, и питаше га често на сну: „Има ли још Србије на свету? Ко помишле плот даје — Србин или Турчин; и вреди ли Србину још она стара његова реч: „Ко се не освети, тај се не освети!“ и је ли Србину још „света освета...“? Или има ли бар Србина да покаже као да би покајао!...“

То га трже из тихе и мирне сваког учитељске идиле, и он замени учитељски кален револвером; а гора му постаде мила мајка, танка мартинка верна љуба и дробни ошеници у комитеском реденику ситна децница његова!...

II.

И он напусти школу и породицу, начини се комитом и објави тако бугарашину да има још осветника српских за подлост и насилја њихова према Србима. А познат им је био и из ранјег, јер није му ово сада приваја да оружјем излази на бранит српскога имена.

Тада се узурбаше бугарима. Да га јавно и отворено нападу, нису смели, јер је делија а и опрезан је Дане комита (а и у крви им није јуначки да ударају преа у прса), — за то се решише да се прихвати старог свог оружја: лукаства, преваре и вероломства.

Подли шурак Данетов који је на језику био Србин а у срцу прикљивен бугарин полакоми се на новца као Јуда на сребрнике и издаде шурака свога Данета.

Позва га к себи на поштите, на одморак после толиког пребивања хајдучког од камена до камена на гори зеленој. „Господска вечера, руно негашко вино, пријатељски јеглен, хека постоља и укиран и безбедан сан — чека те, рече вероломни шурак Данету, у дому мом!“

Јуначки и поштени Дане сверова и дође у гости шураку свом. А када вечераше и легаше, узорно комитетско тело Данетово подлеже брзо убору и оджараше се у дубоком сну. Несретни и поштени Дане вероваше да за њега бди и чува стражу шурак његов.

— Дане! чу се од једаред кроз поноћни темни мрак. Дане, будан ли си? питаше га шурак његов шапатом.

Дане се не одзива. Тврдо спава, оджара се тело уморнога комите.

— Дане, бре! Сипијеш ли? пита га опет али мало јаче шура његов.

Дане се не одзива. Спава темени свом и у мрачној одаји само се чује равномерно хркање његово.

Тада се полако диже неверни домаћин, прикраде се кроз поноћни мрак преко одаје, потрага и склони своје оружје Данетово које овај, верујући својим шуру, оставио беше подалеко од себе. За тим узе иза мекне славске свеће, припали је и тргнув је показа на прозору; па је онда угаио и изађе полако напоље, оставив Данета сама у одаји. Тако гдици братоубицац погани

свети српски обичај гостопримства да братском крваву обаври траг свој!...

III.

Из далека се чујаше полако и танко ангадање и танка пика. То су зваци којима се дозивају комите. Све ближе и ближе чује се танка пика, и наједаред из поноћног мрака нападоше и опколише кућу десетак комита. Домаћин их дочека.

— Сам ли је? запита га један.

— Сам! одговара домаћин.

— Пусат при њег' ли су? пита други.

— Нису!... Бво су! Рагнејас је.... рече неверни шурак, поклони се и положи пред арамбашу све Данетово оружје и реденике са пецаном.

— Анколе'и! прошаптахе и остала десеторица.

— Ава да ти нас не лажеш? зашута га харамбаша. Кол'о Срба има тако?

— Један! одговара понизно неверни домаћин.

— Жива ти мајка! заклаше га харамбаша.

— Жива ми мајка! куле се шурак.

— И ти да си јој жив! вели харамбаша.

— Жив јој ја! куле се шурак.

— Ако, бре, лажеш?!.. зашута га оштро харамбаша.

— Еве моја глава, а ете твоја кана! одговара домаћин и саже главу.

— Да се закунеш и на каму да је један само Србин код тебе!

Шурак се поклати и пољуби разбојничку каму.

— На „свето дело“, Бругови потоци! рече полако харамбаша соколећи друшину и унути се полако на претяна та одаји у којој дубоки и темни свом спаваоше несретни Дане, а за њим се кроз мрак унутине девет подлих кукавица разбојника.

Не реци ми...

(Ј. Жадовска)

Не реци ми: немам страсти!
Не дони ме хладном нине...
Јер и моју белу душу
Вол и љубав обујинише.

А идући пред гомилом,
Срце уну вољу чини;
Ја изгледам равнодушна,
Јер се хладом на висини.

Исто тако гостолару,
Са изгледом преплашеним,
И роб ступа, с пуно пазње,
Са пехаром препуненим.

С.

4. Вилли

Орабе

Како је писао Стеван Сремац?

но што је већ и широм читалачком кругу познато, покојни Сремац уносио је у једну своју нарочиту белешницу сав потребан основни материјал који је доносио разрађивао у своје кроне приповетке. Необично је занимљиво читати те скице и успоређивати их са израђеним приповеткама. И ако су у таквим скицама забележена само поентна места, оне су ипак веома карактеристичне за Сремчеве погледе и мишљења, те када читате онај велики број неизрађених скица, морате још више, још дубље осећати сав огроман губитак који српској књижи нанесе омиљени Сремац својом смрћу.

Уверени смо да ће и наше читаоце занимати да виде како је Сремац белешкио материјал и како га је разрађивао. Тога ради објављујемо: 1., причину коју је пров. Тих. Р. Ђорђевић забележио и саопштио покојном Срећку; 2., Сремчеву скицу, како ју је забележио истог дана када је чуо, и 3., причину коју је доносио изнадно и штампано.

I.

Забележени и Срећку саопштени догађаји

Из комисије

Године 1884. и 1885. био је попис војаншта и становништва у Србији.

У срезу моравском, у тадашњем округу алексиначком, био је председник пописне комисије М. Д. из Крушевца. Једнога дана пријави се пописној комисији Првул Митић Циганин из Честе, да и он покаже, по наредби власти, своје имовно и задружно стање.

- Како се зовеш? упита га председник комисије.
- Првул Митић, одговори Циганин.
- Одакле си?
- Из Честе.
- Јеси ли ти домаћин у својој кући?
- Ја сам, господине.

Председник комисије записа на заглављу пописне листе: *Првул Митић, Циганин из Честе.*

Наједанпут се присети, да војска Циганин није разумео шта га је питао, па да би ствар тачно изнео уписа:

- Знам ли добро шта те питају? Ко плаћа порезу у твојој кући, ко вас храни, ко је домаћин, разумеш ли?
- Е то је онда Ђока, одговори Циганин.
- Па онда је Ђока домаћин, а ти си.
- Па Ђока, господине.

— Ште одмах не кажем како треба, но само одговорила сам, рече председник и пребриса на листи Првул, а стани Ђока, те изађе: *Ђока Митић, Циганин из Честе.*

На листи су биле даље рубрике, шта су поједини задругари род домаћину, те председник уписа даље:

- А ви други из куће сте Ђокини задругари?
- Задругари, господине.
- Е добро, рече председник спремајући се да пише редом имена задругара и њихов однос према домаћину. Ти си Ђокин задругар, а шта се он теби нада?
- Па ништа ни се не нада, господине!
- Како ништа кад си му задругар? Шта је он теби?
- Па најмун, господине.

Сад је председник омет морао да брише Ђоку Митића и да стави: Првул Митић.

II.

Сремчева скица

Ђокица

Из пописне комисије

Циганин у задругу.

Члановик пописује становништво.

- Ко је старешина?
- Тодор Првуловић.
- Ти их надржаваш?
- Не.
- А да ко?
- Издржава Ђокица.
- Дакле Ђока Првуловић? Он је старешина?
- Јесте.
- Шта је тиј Ђока теби? Сын?
- Какав син!
- Отац?
- Да не да Бог!
- Па шта је?
- На најмун, господине. Само нас надржава а најмун род.

III.

Израђена прича

Ђокица

Био је попис становништва и син члановици беху одређени да врше попис дуљства и стоке. Воли одоме болника а господина Пера би одређен у Циганску Махалу да тамо пописује луде и стоку. Кад им је радовао пописне листе, да их сами попуне, у свима циганским кућама уздахнуше и старији млађи и сви зажалише кад им је већ свега дао добри Бог, зашто им још и „књигу и писму“ није дао; и зато је г. Пера морао сам својеручно да попуњава рубрике у свакој кући.

Из стражаре у стражару, уђе на посетку и у кућу некога Тодора. То је била нека као задружна кућа. И ако нико од чезади није баш много зарезивао старешину, ипак се она сватрала као задружна кућа; пуна и кућа

А. Беклин

Јесење мисли

и таван Циганчића а по ларми и цови која се надалеко разлегала, изгледало је да их је три пута више него што их је.

— Ко је овде старешина? зашита г. Попицсвач отварајући дивит који је са собом носио и наместајући се да нише.

— Ја сам, господине, рече јаторя, рохави Циганин.

— Како се зовеш?

— Наши Цигани ме зову Гага, Гага ме зову; а власт у јопштима ме зове: Тодор Прудловић.

— Добро, вели и записује чиновник: Тодор Прудловић. Дакле ти их Тодоре издржаваш и храниш. Ти си *ранител*.

— Јох ја, господине...

— Него?

— Бог на Гјока; Јока... „Бока“, господине! поправа се Циганин.

— Ко, рече?

— Гјокица... „Бокица“, господине...

— Ана немој ти ту мени... него одговарај прецизно.

— Оху, господине...

— Шта ти ту час Тодор, час „Бока“, час „Бокица“...

Немам ја када да се с тобом толико мајем... Пази што те питам!... Дакле, „Бокица“ влс издржава, вели чиновник и пребрикује и поправаља пређашње... „Бокица“ је, дакле, и *старешина*.

— Ана неје Гјокица старешина него ја!

— Ана зар опет! Јути се чиновник. Е стој, молим те, не може то тако. Их! хукину, куд баш мене послаше Циганини! Еј, што сам ти ереван! Јада се чиновник. Е тако! Среће послаше кашанодана и монополкама, а мене овде!... Дакле, слушај шта те питам; пази, ни ми одговарај!

— Оху, господине! кава се Циганин.

— Дакле шта је теби тај Ђока, Ђокица? Или како ти кажеш: Гјока, Гјокица? — Отаци ти није, јер и сам си матор. — Је ли ти брат?

— Неје ми брат, господине! Отреса се шапенашћем таквим питањем Циганин. Охохо! Како ће брат да ми буде!

— Онда ваљда ти је син? пита чиновник.

— Ама није ми син, господине! Брани се Циганин. Да ми не да Бог господино такву страмоту!...

— Онда зет?

— Ух, зет! Батали такви речи, господине! Па ја ћу да побјеђем господине све ћерке, да побјеђем ћу — а не давам их за Гјокицу!

— Па је а' вам штогод род? обрешу се љутито пех первозни чиновник. Род, далеки род можда вам је!

— Ама какав род, господине, откуда може Ђокица да буде род?! Не може Ђокица род да буде на Циганин. Ако смо Цигани господине, Хришћани смо. Славу славио! Славио светог Гургица, Бога ки ти казујем. Не лажен те, Бога ми, Гургиц слава нама! И ако смо Цигани, па јонек нам не треба такав род, алаа Богу!

— Па онда кум! Кумова бар доста имате!...

— Ама није ни кум, господине! Да знаш какви трговци и чиновници су нам кумови! Така магаација, па господи Ђара дреер, па Мика практикант, па Пуја шидур, па Ђиле џамбас; па свако дете имао другог кума!... А Ђокица не може да нам кумује, ако смо ми Цигани, господине.

— Па шта је, до ђавола, тај Ђокица?! разлика се пргали г. чиновник. Није старешина, није отац, брат, син, ни зет, ни кум?...

— Е неје, господине, све то неје...

— А издржава вас, нелиш? Рани вас; нам ранио је? пита Позивач.

— Јесте, господине, ранио је; рани нас све.

— Хм! дошлица се чиновник. А да није какав, онако, мисарош; богати наследник, па се... овај... к'o сваки мисарош спаваћао... па страмоти фамилију?!

— Неје господине... Ђока је Ђока... да га Бог поживи за многе године, а и теб' сас нег' да поживи, — а нама сас нега добро... Неје мисарош... Каи' да је!

— Па, онда, најбоље ће бити да дође он сам... где је?

— Ех, „да дође“, ама не слуша он. Кад удри реи, — не слуша над никог. Ни господи Тагу овог арачију тад не зарезује!... А нитам: где је! Кно га горе, нестритика, — окацио се сас реи о соје.

— Шта, шта?! узвикну зачуђени чиновник. Старешина и хранитељ, па има реи?!...

— Јесте нам Ђокица, ранио је нас, а добро кажеш да је „старешина“. — Истина је он и старешина и ранио је нас. Он плаћа и порез и прирез, рани и чиновнике и нас Цигане. Само, знаш, нека права да буде посланик; а ни бирач не може да буде; ни кмет, ни одборник... А има овају од нег' и држава а и ми имамо овају!...

И чиновник тек сад, када погледа горе, оваки више себе „Ђокицу“ како се окацио реиом о гредине па се здула, плази, бжељи, трепље и љуцка на све стране, и на поппеку компетенју и на државну статистику...

У једној ноћи

Неси ми се појавила, драга,
Светла ова, безоблачна чела,
И није те, ко некада, мени
Само чежња и љубав довела,

Продлазимо у ћутању мучном...

Али само ко два змиња стара.

Све је некад много лепше било:

И ноћ што је знала да очара,

И твој осмех што обасја душу,

И мој поглед што све с тобом чека.

Ти си опет у мојој близини,

Али си ми, ко прошлост, далека.

Али мој се још не врабај, драга,
Ја сам с тобом још живота че'ко.
Прошлост ће ти онда бити близу,
Када будеш од мене далеко.

Да л' то живот обари лагано
Нашу веру и наш покој труни?
Што ме дира сад ћутање наше?
Што ме ова ноћ с тишином бун?

Слутим живот промашени. Видим
Све од мене хоће да те граби.
Видим како не можемо нише
Варати се да смо врло слави.

Па темељу пољување вере,
Не дижимо од облака вграду.
Наша прошлост биће нова мера
Што ће да нас одржи у жаду.

Влад. Станимировић

А. Биклин

Дечја игра

Крамар

Оддалеко од Једрене на левој обали Марице до последњег рата било је велико село Селанет-хој, насељено Турцима, Грцима и Бугарима. Важност је његова била у томе, што је имало неколико огромних караван-сараја и најбољу школу за прелазак реке у великом броју, те да се падне на парки друг Једрене-Солун, код Изашхана.

Крајем лета једнога дана на крају овога села, баш до сажог пристајишта, беше огроман број кова патоварених памуком и меховима са ружичним улем и подељених на неколико топила. Око њих беше такође много људи у разним пошљама, какве се виђају од Лијевна до Качаничког Ждрела; ту беху Босанци, Херцеговци, Кошаничани и Пећанци. Све су то Срби селаци, који су дошли у ову туђу земљу, те да на обалама Марице у Рувелици спечале пару, узимајући под заштит од бегова богата пола памука и ружа.

Они су цело лето радил и сад посе товаре у Солун богатог трговца, с којим су већ уговорили; а кад све то сврше, узеше товаре под кирију за Сарајево или Ниш.

Крамар — каравански атамани — лифенџи и одевенџи од остале друшине, окружили скелени-агу, крушног и крачног Турчина под оружјем, који се као вук облазиваше на већ готов богати лов. По турском обичају најакао на рамена лисичином постављени кратак ђурак из црвене чоке, забацио руке на леђа, на се шетка, цун поноса што је ага и Турци, и што га је околала голотрба раја, која је из неке њему готово непознате земље овамо дошла, што свакако не би учинила да је тако добро и јасно, као што је у свој путеној Румелији.

Његови момци, Бугари и Турци, одрешили конопце и приговорили скеде да на први миг агин прине коње и отисну се преко широке Марице.

Ага се заустави пред Кошаничанином и провучио загледа његову дугу до испод колена црвену кошулу и црвене опанке.

— Колико је света коња? — протговори он турски.

— 998, ага! — одговори Кошаничанин, такође турски.

— Машах!.. Врло добро... врло добро!.. Да се не пендако: с главе на главу по четири гроша, па нека је са срећом.

Копилнички убезбожнута погледа најпре агу, па после дружину. Они се пасмејаше, мислећи да се скедеши-ага шали.

— И наре напред, сад одмах!.. Ја хитам кући, а ви с момцима превозите коње како знате и можете.

— Но пошто, драги ага? — упде у реч Пећанац.

— По четири гроша на коња...

— По четири гроша?!... Ага се свакако шали?

— Ни најмање... казао сам по четири гроша, и тако ће да остане, како сам ја Турчин! — обрцу се он и дутито погледа на све редом.

— Тако није никад било, ага; и други су овуда пролазили, али нису по толико плаћали.

— Тад је другојаче било, а сад је овако... Друкче не бива: ако хоћете тако — добро; нећете — ето вам коња и ето Марице, па у плон!

— Досле је било по двадесет пара с коња, драги ага; узми по грош, па да не лангујемо — опет рече Копилничанин.

— По че-ти-ри гроша!... Ни пару изне! И... и... не пробјајте ми више главу!

— Кравар нах је рекао — обрну се Босанац у првејој члији и ирса лица, — да ти платио највише по грош. Па и то је много...

— Много?... Хм... крк Бошњак-бир адам о даа јавља!...¹⁾ А бре дебела глава, ти ли јеси да ме научиш колико ћу да узамем! — подвикну наљућени ага. — Немој много да збориш!... Јер ако узамем тојазу, зборићеш не само кравару, но и најку која те је родила!... Хоћу тако на дна!

Босанац се у грохот насмеја па се окрену ернеки дружини:

— Е, баш га сврбе леђа! О, како би га измијерно том соком, што сам је још на Рогозну одјекао!...

Дружина се засмеја, а Турчин пребде од дутине. Он као да разумеваше што му Босанац жаљаше.

Приђе и наслони лу руку на ране.

— Шта збориш, бре! Знам да да си много нема шале!

Босанац га одгурну и такав да се свеже гуња, кад се пред гомилу појави на рибастом зеленику, свем окићеном у богати турски рахт, црномањаст младић, веома богато одевен. У белом Ђаковачки чакширама, високиим чизмама, чошњој антерији са просеченим рукавима, Скадарском окренику, свилом наслезном, ониском оесу се дугот и дебелом кићанком из пазве силасе, он закета изгледаше као прави Пећски бег. Приласан му силан и у њему дво сребром оканаше пећанке и сарајевски нож.

Једини махом, некако кицошки, устави зеленка и наслони десну руку на своју бутину. Подиже главу, устави свој поглед на скедеши-ага и једриим гласом проговори често турски:

¹⁾ Четиридесет Бошњак — један човек, на и тај по звали!

— Зашто, ага, не пропусташ ноје коње!

— А који су, соколе, твоји?

— Па они... видниш... сви...

— Ха-ха-ха!... Зар за баџана. Хе... тога овде нека, соколе!

— Шта нема?

— Да се коњи баџава превозе.

— Колико сте давали? окрену се дружини.

Они одговореше.

Он нахну главом па дутито се окрену аги:

— Дад су ти више по што сам ја казао. Превози!

— Млад си ти још да заповедам! Дај на руку по четири гроша, па одмах да почнемо.

— Ти си, ага, види се, мало шенуо! Где си нашао такав закон да узимаеш по четири гроша.

— Ево овде! — одговори ага па се кудну у груди и по шиптошима.

— Ха! То ти је закон!

— Да, ово, ако досле ниси знао.

Младић мушенито јини са зекава на неку из чизме черкеску камиџу. Сав зелен од дутине, он најпре погледа њу па скедеши-агу.

— Шта-а?

— То што рекох... и немој да се бечки и вичеш! Много сам таким видео.

— Слушај! — подвикну младић и приђе му још ближе. — Одмах зови скедешије и отпочини превоз. Дајем ти по грош... Ако нећеш, онда знај да ћу те свега у салату изабрвати!... Хоћу турске ни поре!

Ага га с презирем погледа.

— А зар си ти Турчин?

— Него како мислиш?... Влах?... Ђаур?... Булгар!...

— одговори момчић и некако загоњено погледа на Србе.

Турчин се нахити, онеола нешто турски и нагну од дутине. Онда подиже главу и упери свој поглед на младића.

Одвори га од главе до пете, па се злобно насмеја.

— Турчин!... Ха-ха-ха! А колико година туркујеш! Још ти је ђаурека рђа на врату, а онако се чиниш Турчином, као да ти је бабо из Месе или Алена!... Бре!...

— Хоћеш ли да превозиш, питај те ја, или не?

— Нећу... Дај по четири гроша!

— А ако ти дам по четири удара на свакога коња?

— Ти?

— Да, баш ја! — још осорљивије подвикну момчић, па му приђе.

— Не вичи, копиле бошњачко! Ти још ниси видео Турчина!... Ова мутна Марица много је таким видеола, па опет не тече навише к Балкану, по к мору. Вуди ми се с очју!

Младић се промени у лицу и пребде као платно. Хитро као титар прискочи и ичпа да равнава скедеши агу. Неколико напора и овај беше на земљи.

Ага се опрести и поче да виче на своје скедешије. Младић мигну дружини, и они дохвативше сохе²⁾ и при-

²⁾ С похулу којим киреџије газари колае, то је риклас на прху, водебан мпал.

А. Беклин

У пролећу

трчао к обади. Скелесије видеше да је најбоље остати на миру, па се зато и не крднуше с места.

Бад ово виде, мачић се као предомисли и диже ногу с агних груди

— Устај!

Ага се подиже и спусти руку на ништао, али видећи да је то младић пре њега учинио, с очајањем спусти руку и погледа према се. И ако мисли беху од страха поремећене, ипак навика да другеко јаде задаје, вероватно беше пробудила у њену алијско лукаштво. Он предомислише како ће овом чудноватом човеку доскочити, те да га пренари и освети се за нанесено му унлажење.

— Што не јачеш?... Што си се ућутао, као да те је плусак побио?... Хеј!... Умеш ли да читаш?

— Умем, у Једрену сам некад учио... Мислиш да нисам заборавио.

— Добро, умш па да видимо!

И пружи му савијену хартију.

— Хм... поче скелесија-ага да примаа — јол — тестера... тузар, хјраван-баша... Незир-беј...¹⁾

— Доста! — рече младић па му пружи и другу.

Ага је добро загледа.

— Бурунџи²⁾ Солунског везира. — Кад то изговори, опет окрену хартију, загледа печат, па окуни брзо да чита. Смисао беше овакав: „Дајемо ову бурунџију нашем добром пријатељу Незир-беју, да може на све карантине, мостове, ђукрке и школе слободно под оружјем пролазити и препоручујемо свима да му указују пажњу“. Ага још више пребледе.

— Дале ко сам!

— Незир-беј — одговори ага глухим шапатам.

— Па јеси ли га познанао?

— Нисам... Откуд ја могу сваког ко знало, које се још бегов учинило, знати и познавати.

¹⁾ Путах испрва... трговац, хранир... Незир-бег.

²⁾ Објазна.

— Шта-а? Кошце, велики?...

— А шта друго!... И ти мислиш да ја, који сам од века Турчин, проклаоим главу и дубин твоју руку!.. Је ли?... Видим да си из ђаволове земље, па Арнаутка, јер таква прилица у нас нема. Но нека ти не лети разум за читава под изнад васа... Јер ако те нечим, свеаћу ти руке наопако и видећем шта значи румолјски надух који је засиљен поветарцем Штампелског реда и законности. Не буди луд а не труди се да у овој земљи направим свој погани Арнаутка... Одлази из о очију, да не поганим ништа!

Незир-бег плану! Од силног удара његове ноге, ага се заљула и паде на руке, али се онет подиже, и у том два му ништола испадоме из појаса. Сав се стресе и некако немо и пренашено погледа на Незир-бег.

— Уми ништола, рђо једна, па укри као човек! Уми, јер се само за овакав тренут носе!

Скелеџи-ага укочено стајаше и туно гледаше у њега, просто не могући да се разбере.

— Уми ништола!

Ага се несвесно саже да их подигне, али му се руке затресоме.

— Аман, Незир-беже! — једва промуча и испусти оба ништола.

— Ха... Аман?!

— Исподјети! Не срамоти ме под старост! Шта ћу онда од света! Опростити...

— Ништола, па се брани, иначе ћу ти врат камуџом окулати.

— Аман беже!

— Ха... ха... ха!... заурадо се засмеја бег. — А хоћеш ли како ја хоћу?

— Хоћу... хоћу!... Скелеџије!... Хој, скеме брже к обали!

Незир-бег задену свој ништол и нахну руком на скелеџије. Прва скема приђе к обали. На првом колу залуна велико звоно. Један из друшине поведе га обали. Преко широка а кратка коста он отући на скему. Ова се змињла, но научен се коњ не упали, већ на вичу крамара: „У крај!“ дође до саме пивце и зистаде. У другом реду поћоме коњи за њим, и кад се скема напуни, скелеџије је отискоше по Марици, а привокоше другу и превоз се поче.

Незир-бег прекрети ногу на самој обали и као да ништа није било носећи ђерташе са кириџијама, па напоследку носави и скелеџи-агу, да мало продикнаве и заједно преброје коње. Ага нареди да се донесе кава, па приђе. И док је вожица трајала, Незир-бег тегаљаше густо дљанце дупана и весело разговараше с агом, питајући га час о раду, час о Грскијама и Бугаркама Селакет-хоја. Укрца се и последњи доо, а са њима и заостала дружина, којој бег нареди да се одмах креће даље.

— Колико је свега кова било? — упита Незир-бег агу.

— 998 кова, беже.

— Добро... а колико за све?

— Па... колико ске погодили.

— Чит рачун дуга дубин! Кво ти за све петнаест дуката, готово по грш на коња. Је ли доста?

— Нека смо здраво — добро је! — одговори ага и прими петнаест дуката.

А Незир-бег призна скелеџије и даде им пет дуката напојнице — какву дотле није ни видели.

— А та, ага, од сад намет у главу, па не дирај луде! — Исподјети, беже!... Да си здравно на много година!... Опростити ми погрешку, за коју си и сам мало крив. Зашто ниси казао својим ђаурија да ми кажу чија су коњи, па их не бих ни заустављао... А ти ми се учини — опрости колико те — да си њихове вере.

— Ха-ха-ха! — засмеја се Незир-бег.

— Јест, ђабе ми! Ви отуда од те земље, Босне, Арнаутка, како се зове, налиците један на другога, па је тешко намем човеку разабрати: ко је Турчин, ко ли је ђаур? А ти још не знам како ја вриши ту погану веру!...

— Зашто тако!... Та и они су луди као и ми што смо!

— Е, није тако! Још си ти млад, беже, па не знам како они једнако мисле да нас отерају из овог Вождјега раја.

— Па нека... њихове је оно!

— Хм! — учини ага и онет га дубоко однери од главе до ногу.

— А шта би, Бога ти, учинио да сам ја, не дај Боже, ђаур, а не Турчин!

Ага дубоко уздахну.

— Пре свега бих те везао; онда бих те истероо да ми платиш колико ја хоћу и превезао бих ти коње. Кад бих то свршио, казао бих цело село: Турке, Бугаре и Грке, — и при тој сав удархата од узбуђења — и тад бих те извео на ледину и три дана, уз лупњаку бубњева и свирку зурла, шибao те по голом месу... да ђаури анде и етекуни намет... Ето шта бих учинио!

— А даље?

— Даље?... Скинуо бих ти цизме, узео ништола, дао бугарске опанке и тојагу у руке, па преко Марице!

— Ха-ха-ха! — захохота бег. — Вам би ђаурија научно наметити! А видиш, ја хоћу... то јест — не бих тако могао.

— Млад си ти; још не знаш шта је турковање. Но велика си змија, анде се... Откуда ти толико прјатељство с нашом, онакв бурунџија, од које ме умало гроизница не ухвати!

— Бурунџија?... Зар те је тако уплашила? А ја сам мислио да је моја камуџија... Но све једно!... С нашом се добро познајем. Донео сам му јединицу породицу из Јавине у Солуи, па ми је тада дао ону бурунџију.

— Да није то наменица учинила? — хигну ага, па се ђаволски засмеја, како то само може да учини источни човек при мисли о туџем — те врсте.

А. Бекани

ПРОКЛЕТЕ ЦВЕТА

— То је моја ствар, агине!... Дај те ми, хонца, коња!
Бугарин приведе коња и поможе му да на њега уседне,
па приврзавши напоејницу, дубоко се поклони и, са „испола-
јети“ на устима, оде од њега.

Незир-бег позва сколеџи-агу и пружи му некакаву
харту да прочита.

Турчин загледа и пребледе.

— Читај! — подвикну бег.

— Шта је ово сад, беже?... Ја не разумем...

— Читај на глас!

— Не разумем... не могу... не разумем...

— Читај на глас!... Читај па ћеш онах разумети.

Ага онет преврну харту, загледа неколико пута,
чудновато нахну главом, па погледа на бега.

— Је ли ово твоје?

Бег се слатко засмеја.

— Ја туђе никад не држим у себе!... У осталом
неје или не — свеједно: читај, велим ти ја, док виђе
пукла камџија!

— Косови излајети... — поче ага да чита кроз
зубе — Митровица казаса, Подгорја-воја... хи... хи...
христијан килет... Ах! Не о?... Истакка Алах!...
Недела-ко... веледи Милован Букиловић...²⁾ А-а-а? —

¹⁾ Косовски излајети, Митровичког среза, села Подгорја —
Не о? Истакка Алах — Шта је ово? Не дај Боже! Христијани Не-
делко, син Милована Букиловића.

као луд узвикну сколеџи-ага и испусти из руку те-
скеру.³⁾

Незир-бег се сав тресави на коњу од изненадног
смах.

— Дај онда тескеру!... Што си зинуо толико?!

Ако нисам Незир-бег — јесам Неделако... Шта ту има!..
Дај тескеру и нише не диграј ђуре!

Турчин се смеје, узне прљаву харту и пружи му,
па се онда страшно шакрши, окрену лице у страну и
палу од једа.

— Збогом, драги агине! Исподјети једанпут и
теби! — рече бег кроз смех, па огребе зеленка и украси
се на скулу.

Кад скела преброди матају, Турчин се окрену и
искози зубе. Као ухочен гледаше на чудноватог крајара,
који носиво сеђаше на коњу и певаше неку за њега не-
разумљиву песку и по језику и по извођењу. Злоба га
гушаше, а око главе му се окретаху и Марица и сколе
и зелено поље и сав видокруг.

— Христијан... хи... Незир, Неделако... Ах, шејган!
Хајдук!... Ах, ђуре!... злобно промрља ага и испусти
грубу турску песку. — Неуј!.. Ђа-у-ур!...

Москва, 1905.

Гр. Божовић

²⁾ Исправа.

Мале звезде
Тихо језде
По плавоме
Путу својем;
Фантазија
Снове сија,
А идеје
Благим миром,
Васноном
Иду широм;
Небо сија,
Бог се смеје;
Ветрић лаки
Цветак сваки
Помирише
И замија.

Тако вече сађе
На нисо и снове
И све тужио нађе
Крилом душе ове:
Орушени страсно
Све сећање касно
На љубав, и ласно
Почиње да гоне.
Суница игра зраца
Преко цветка свака,
Душа сетом плавне
Сред неке тишине
У вечери летне...

Преко снова, преко цветице
Те опазе нових нада,
Подигне се душе сретне
Дак и мирис од бајада.
И маглени, гипки вео
Давних жуди што су снеле
Испреплета простор пео,
Као да би оне хтеле,
Оне, које жуђе, желе,
Да ми прате облак бео
Што по небу некад моме
Плавина је и носно.

Мене, у краје где је к твоме
Дошу ми добри другар бео.
Он ми је увек тако мило,
Кад ми се јави, као сада.
На његи свака жуд ми пада
И терет душе, срца пео;
И нестане нам туге, јада,
И земље, исто као сада.
И кренемо се — облак бео
И ја на њему — ведар, смео,
Кроз даљне краје, плаве зоне,
Великом сунцу, сунцу моме.

И плаве зраци тамне регионе
На путу к небу, даљном путу тоне:
Задахнуће ме мирис прошлих дана,
Детинјски ведрих, невиних и чистих,
И мирис снова који ми је храна,
Тих сјајних снова, ко и некад истих;
Пред њима нема препреке и брана.
Ти и сад владаш плавим крајем неким,
Крајичком неба или душе моје!
Ја и сад жудим за нечим далекиим
И идем тамо где ми наде стоје.

Ево сунца! Сунце сија. Зора нова,
Невиности чисто сунце, љубав моја.
Моја душа опет види што је стра
Стварност нека, нем заборав света ова.
Раздраганост, свет срдца, плава боја,
Љубав давна, која није још умрла,
Младост што ми телом целим струји врата —
Кроз просторе и кроз вечност душа твоја.
Страст поносна душе хоће ево с нова
Преплављена мисли, наде, чуда моја.

Ја опет видим да си свему била
Ти само узрок, и извор, и мета.
Осећам основ свога праног света,
Прамење снова, меко као снела,
И наспрам земље дубоко прегређе.
Нежности моје, раширених крила,
Хитају теби; о то меко стегне
Развијају се суровост и сила
Овога света предрасуде круте.
Срце је нашо нагућене путе
За свет где наде, ко липице, не жуте.

Тај живот снова дуго траје,
Док умор крила нашти спада;
У старе тал се враћам краје,
Где бол, и јад, и бласто влада.
Осећам само и ту да је
Остао један акора склада
Небесних даљинах, нај! висина
У души мојој јади стара;
Пролећна нека још тишина
Пријатан занос тихо ствара,
И доживљених спих милина
Сећам се као вечнот дара.

Кад поноћни петар крене
Липице врба и топола,
Ко присуство душе њене
Успомене нога бола,
Жути месец немо стане
Врх предела нојих снова,
И кад суза с врбе каве,
А у липићу јабланица
Моји боли зашуморе,

Под хитнозом бледа лика
Месечина, ја осећам
Дуг бол од синх ових слика;

Ја се тада сећам
Свег зашта се боре
Моје мисли јадне,
Сенки што ме море,
И тад умор падне
Потпуно, и стала
Све у један нео.
Низ сећања нео
Ишчезе, а тама
Хоризонт натапа
Ко у дне осам,
Моје око тихо,
Уморио се скапа...

Мале звезде
Тихо језде
По плавоне
Путу својом;
Фантазија
Снове свија,
А идеје
Благим миром,
Васноном
Иду широм;
Небо сија,
Бог се смеје;
Ветрић лаки
Чистак сваки
Помпирине
И ланија.

Сима Пандуровић

ИКОНОГРАФИЈА МАНАСТИРСКИХ ЦРКАВА У СРБИЈИ

— Др. Влад. Р. Петковић —

Изложене погубне утвину стижја; покривене читави слојевина прашине и чађи; онде онде пронара крајин или дужи манастири трајана најразноврсније облика; беспрекидно штећене рукама неразумних монаха и дивљачних посетилаца, слике наших манастирских цркава, које су у то кикале још да преживе и тешку ниважију вараарских противника Крста, излазе пред нас у једноме облику мало подесене за студију. У једин су нештога сваком годином све то већма бри-сале боје и уништавале подлогу њихову (Градац, Руде-ница и др.), од других су остали само изгледали тра-гови, фрагменти, који тек по извесним случајним знацима дају још наслутити ову или ону композицију. Једини су Турци огњем и кавем навели много вреда, а друге су се још тежијом грохотом огренили познати „реставратори“ цркава, који су слојевина греча немалоградно покривали цело слике или су укућине у њима премаживали леном. Онда онда пробијани су у њима нови прозори, а стари, у доба реставрације закидани, превучени леном и жи-вописани, поново су отварили без обзира што ће жи-вописне тине бити упрочишени или савиш уништени, да би уступило места новоме, „свежијем“ живопису. Све до данашњег дана слике су с друге стране остављане на милост и немилост посетиоцима њихови који се још увек ревносно труде да што дубље загребу у њих своја мисла или да што веће шарче од њих откину. Гдегде су сло-јеви прашине и чађи, што су се годинама по живопису слагали, тако дебели, да се једва назиру контуре пред-мета и фигура (Бела Црква код Карана, Каленић). Про-учавању живописа чини доста сметња и оскудна свет-лост великога броја цркава, живих слика, са прозорима који су споља једна проровања.

Ма да су и најстарије наше цркве још првобитно биле живописане, о чему имамо писмених сведочанстава у делима наше старе књижевности, ипак се до данаш-

њега дана од старог живописа само врло мало сачувало. Јича је била живописана још у време Св. Саве, који у тој сарси беше довео живописце („наумитици“) из Константинова града. У јужној и северној невини цркве у Јичи, у типанону врата, што воде из цркве у по-рушени сволашњи партекс, као и у оба типанона врата, што из цркве воде у северну и у јужну капелу, сачуван је живопис који по свој прилици припада тринаестоме веку. За то говоре многа знаци. На првоне месту је јако уочљив контраст који постоји између онога живо-писа и осталога што води порекло из доба реставрације (врло вероватно из шеснаестог века). Типови, набори на хаљинама, третирање косе, поза, гестови, композиција боја — посеј једно обележје које је сушта противност карактеристичној ознаки осталог живописа. Све још носи претектоно карактер византијског сликарства XI и XII века (упореда преку у Доњи, цркву Св. Луке Стирпота у Фокиди, Неа Мони на острву Хлосу и др.) а само у нештој мери упућује на живопис XIV и XV века. Ми ли у ком случају не бисмо могли овај живопис монахи даље од XIV века. Да је оно живопис старији од осталог, речито говори још једна околност. Малтерна кора, на којој почива овај старији живопис, улази под малтерну кору на којој почива живопис из доба реставрације. Кад се пажљиво загледају предње плоче јужне и северне невинце, даје се јасно запазити, како се, у првом томе, што се познати живопис ревносно трудио да прикрије сваки траг, као да постоје две малтерне коре, јак испод горњег живописа непрекинуто продужава малтерна кора која носи првобитни живопис. На истој малтерној кори находе се на унутрашњој страни прозора у невиницама шаре које су истога стила, као и шаре у прозорима олтара и куте. На онима последњима се још јасно познаје још један слој живописа, који носи обележје онога живописа из доба реставрације. Они остади прво-

блитога живописца у толико су драгоценији, у колико их је у осталим црквама теже наћи. У Студеници се налази слика, које су доцније „освежаване“. То је, свакако, знак, да су старије сликарске доделке што постале у доба тога „освежавања“. Градаци и Арнале показују живопис, по стилу различит од живописа у Равањци, Манасији и Каленићу, за који се са доста вероватноће може рећи, да припада XV веку. Највећи део живописних водних порекло из доба познијих реставрација, из XVI и XVII века. То је све, што би се у постојећим црквама могло рећи о датуму живописних слика манастирских црква. Ради ближега одређивања времена било би веома корисно испитати и дане живописе у оних црквама, где се распознају по два слоја живописа један испод другог. Хисторија појединачних манастирских црква и богослужебна особа доба, на која је живопис, као и ликовна слика, особине патике знатно би допринеле поузданом утврђењу датума појединих слика. Како све оне ствари, тако потребне ради претходнога оријентовања, нису у нас још разрађене, то се један неопитивалац ерских старина не би имао ограничити само на чисто уметничку страну сликарства, већ би морао обим својих студија далеко изван тога размаћи и обухватити ствари тако многоструке и тако проблематичне.

Иконографија наших манастирских црква нема да покаже никаквих елемената, који би били туђи иконографији осталих црква на Балканској Полуострву. Цркве на Атосу показују у томе погледу потпуних паралела. Оне и наше цркве слично су и у томе, што им живопис нахон припада XVI веку. У оневе столећу јавља се и у уметности Атоса нека прета напреднога расцвета, као што се и у нашој доминаци на свима странама овега време и жив покрет, на и у црквеној уметности. Пребуђена национална свест отица нах и тражи одлуке на свима пољима. Црква се нахон преизграђује и покривају живописом. Оне постају приближити побожности и просвете. На жалост, историја овога века, у којој се тиче наших крајева, још је доста тамна. Ну ако је еудети по подацима, који су да цркве ученици, морала је свест народна у то доба бити на достојној висини. Не би човек рекао, еу сва лепа предузећа тога времена узимали на се потлачени, којима је свага сломена и одузета свака могућност приватне иницијативе, већ људи пуни полета и пуни жњота. То је робље које смело подиже главу и тражи себа надуха и светлости. XVII век не би се, у овоме погледу, могло издвојити од XVI. Ни при крају осамнаестог века имале су цркве да преживе једну тежку нивазију. Тада је много олара зашустело, а многи се доводи Божи претворили у рушевине. Оно мало преживело што беше најмачеи светан храмовина, да се понове и проиоје у славу Божију, остале као светла тренутак пребуђене свести народне, полета народнога на свима пољима. Кратки поени о нашим манастирима говоре најреткаје о важности оних покова за цркву и њен развитак.²⁾

Студеница, задужбина Некањина. Године 1531. писан је у њој један живопис, а 1591. скопана је у њој једна кадионица. Године 1689. страдала је јуко. Год. 1696. (?) пренето је тело Св. Краља од Црне Реке, где је било склоњено, у Студеницу. Год. 1790. била је поново слагана и запаљена, а нитан њен у Новоме Па-

зару заточен. Тада је Св. Краљ пренет преко Дунава, а праћен је онет 1792. Год. 1805. онет је понаљена од Турака, а Св. Краљ пренет у Врабашницу. Год. 1839. праћен је Св. Краљ у Студеницу, на Каленића, где је 1875. био донет из Фенек (у који је био пренет 1813. године).

Градаци, задужбина краљице Јелене, жене Уроша Хравањца. Год. 1589. нађен је слики откривен и са само једним свештеником, на је покривен оловом.

Раваница, задужбина краља Лазара, 1399. била је понаљена; 1436. разори Мурат Раваницу. Год. 1572. била је у њој братства, које је те године жишло било у Ђурицу пред једно изасластво што је путовало у Цариград. По прилазу овога братства: било их је тада у свима ерским манастирима око 300 монаха. Године 1690. преселили се калуђери са Арсенијем Чарнојевићем у Угарску, јер 1688. беше већ опустела. Године 1718. обновљена је црква, а 1721. год. подигнута је припрати.

Манасија (манастир Ресаве), задужбина деспота Стевана Лазаревића Високог. Год. 1456. (изда) била је понаљена, на је вероватно остала црква све до 18. века. Год. 1718. спомиње се један постражни манастир Ресаве. Год. 1735. обновљена је, а 1736. је у њој једна књига препињана. У год. 1806. и 1810. манастир је рестаурован.

Љубостица, задужбина кнегиње Милице, Лазаревице жене. Вероватно јенски манастир. Око год. 1428. писана је једна јеванђеље у њој, а 1581. писана је једна црквена књига. Год. 1673. вратио се у њу неки Јованкије („у свој манастир“).

Врабашница, задужбина челица Радича Поступкића (у доба деспота Бурђа), подигнута 1431. (изда). Год. 1579. писана је у њој једна црквена књига. Године 1618. такође. Око 1682., кад сујатан „појована на Беч“, запустела је. Год. 1737., у дане Карла VI., живописана. Год. 1820. попрањана.

Нитале (у Овчареко-Кабларској клисури). Год. 1489. (изда) писана је једна књига за в, као и год. 1534. Год. 1587 (?) живописано. Године 1616. и 1618. писане су књиге у њему. Од год. 1613. сачуван је манастирски печат. Год. 1637. живописано. Год. 1671. похолога га патријарх Макарија, а 1683. патријарх Арсеније. Год. 1811. покривено је.

Јосиф. Год. 1563., 1566., 1571., 1574. писане књиге у њему.

Преображење. Год. 1579. писана у њему књига. Обновљено год. 1811.

Висодење (на улазу у Овчареко-Кабларску клисуру). Год. 1644. писана су у њему апостола дела. Исте године „историчеј от првоиздајкожица“ понаљено и покривено шинаром.

Благошестине (у Овчареко-Кабларској клисури) живописано 1632. (или 1635.), а рестауровано 1692. (зр).

Арње, задужбина краља Драгутина. У њему је сачуван сан Драгутина, Урошица. У XVII веку вероватно радило. Год. 1723. понаљено је црква радила.

Благошестине (код Стругари). По једној белешци е краја XVIII века, калуђери из Студенице беху пребегли у Врабашницу, одакле су подигли Благошестине и Вољаму. Год. 1725., 1730., 1732., 1735. писане књиге за в. Год. 1791. нађено је црква. Год. 1819. поново покривено.

Каленић, по свој прилици задужбина деспота Стевана Високог. Год. 1759. прилазе се једна књига пр-

²⁾ На основу Золкова и Нитале од Ј. Стојановића овде се чини једна скривана покушај историје наших манастира. О Жичи не била омињена гора на другом месту.

А. Беканин

МОРСКИ ВАЛИ

кви. Год. 1766. обновио и прекривши. Год. 1823. реставриран.

Долаз, обновио за прене деснота Ђурђа (1441. до 1451.).

Которин, по свој прилици задужбина деснота Стевана Високог. У XV и XVI веку имао је братства, а вероватно и у XVII.

Проклиње. Год. 1674. својине се манастир Проклиње. Год. 1734. почело се понављати.

Вољача, према једноме запису од 1791. године, подигнута 1554. год., а год. 1791. проширена и поправљена, пошто је 1758. спа била изгорела.

У избору композиција све се цркве наме више слажу. Ну и ако се скоро свагда могу у њихову живопису набројати исте сцене, ипак распоред ових сцена није код свих један исти. Олтарска апсида чини у овоме изгатак.

Она код скоро свих цркава показује исти мотив. У свези са светом тајном, која се на часној трпези прии, наустројено је онде *Причешће Апостола*. У средини савице стоји Исус Христос поред трпезе, покривене једним раскошно искићеним покровом, а над њим се обично диже један балдахин. На трпези стоје чаша, путири, нож, суд са осећеним хлебом и т. д. Христос је два пута представљен: окрут на лево даје он хлеба апостолима, окрут десно залаја их јавном. Апостоли су распоређени по шест лево и десно. Христос предаје свету тајну само једном од њих (овај лево је Петар, овај десно Јован), а остали се у свечаној процесiji, у којој обично судељу и анђели са ризницама и светљацима, приближују се лева и десна Христу, да прине причешће. Уочљиво је, да и код овога мотива, као и код свих осталих, није могуће наћи две потпуно идентичне композиције. У *Манастиру* Христос, у два маха представљен, стоји испод једнога балдахина, који на средини крунине једна акротерија. Трпеза, поред које он стоји, заштри је једним

покровом, који је опрважеш златним порубом и шпират квадратних разних боја. Окрут лево, Христос је готов да осећени хлеб преда предњему апостолу (Петру). Овај се дубоко нагао и пружио десну руку, коју оздо подупише длави руке, да са страхопоштовањем прими свету тајну, док му усавице целивају пружену десницу Христу. Више његове главе нагао се један анђео са светљаком. У свечаноме ходу иде за њим пет апостола, скрушене погнутих, са истим гестом као и предња апостол, праћени анђелима, који носе ризнице у рукама. На десној страни Христос поји из једнога путира, са дугачким, повиченим дршцима, предња апостола (Јована), која је побожно пружио обе руке да прихвати свети суд, док његове усне срчу из надијетог путира свету течност. Над њим се издиже један анђео са светљаком, а с десне се стране приближује пет скрушено погнутих апостола са истим гестом, као онај предња. Њих прате анђели који држе ризнице у рукама. У *Гаваници* се овај дотађај изводи пред једном сложену архитектуру. Христос, у одељу свештеника који врши чинодејство, окрут лево, држа у левој руци један четворугаони суд са осећеним хлебцима. Десном руком предао је он ње један хлеб предњему апостолу, који свету тајну обема рукама прихвати и као да је целује. Осталих пет апостола приближују се Христу са истим гестом. Десно Христос, доста напред нагнут, поји из путира једнога дубоко погнута апостола, чјаје су напред пружене руке покривене једним убрсом, да се света тајна не би окривила грешна додиром његових руку. Више њега стоје два анђела са светљацима. Осталих се пет апостола приближују у свечаноме ходу, а напред их пружене руке покривене су такође убрсом. Преча у *Ардулу* показује сасвим друшћу композицију. Обе сцене раздвојене су прозором у олтарској апсиди. Десно од прозора предаје Христос апостолима хлеб. Предњи апостол, побожно погнут, прихвати

левом руком „дело Христово“, а десну је руку ставио на прса, док му је поглед са страхопоштовањем подигнут пут Христа. Осталих пет апостола не приближују се као обично, сваки понаособ, већ у групама и, као што изгледа, у живој разговор. Покрет набора на хаљинама њихових издаје да су заглавене петром. Нешто, што живо опомиње на уметност ренесансе, веје из целе слике. Лево од прозора пружа Христос штар предмеху апостола, који је намерно уста да пије. Осталих пет апостола пружили десну руку напред. У *Милитиној* крквици у Студеници (храм Јоакима и Ане) стоји Христос поред тризесе настрвене једним раскошно извезеним покровом. На левој страни предају апостол, са гестом нитог апостола у Манастију, држи (3) освешћен хлеб, налажући пружу десницу Христу, која има гест благослова. Левом руком узима Христос из једнога суда освешћене хлебове. Десно подноси он путр скрушено погнута предмеху апостола, чије су напред пружене руке покривене једним убрвом. С обе стране Христа по један аћео. Онај лево држи рипцу, на којој је насликан шестострлати Сераоки, а онај десно држи убрве. У *Студеници* није представљен сая аћ пречићивања, већ Христос лево указује на путр, а десно на суд са освешћеним хлебцима. С лева и с десна приступају апостоли. У *Каленику* су гестови апостола, који јду да прине причешће од Христа, дручија него у осталим црквама.

Један ред медаљона са довојеним сликама (бистама) раних свецата дела обично оу сцену причешћивања апостола од свечане процесје светихела, у којој узимају учешћа на првоје месту епископи, прослављени теолошки и литургијски јасци IV и V века, чије су силе постали доцније извор свеколике византијске теологије, затим и ђакони (Манастија Раваница, Калениј и т. д.). Ови, покаткад предвођени аћелима, стреме бескрупој жртви, „агнцу“, који је обично представљен испод прозора апсидина. У неким црквама (као на пр. у Жичи) сачувала се само ова великаствена поворка светих лауд, њомх у природној величини представљених, са „вогласима“ (Rollen) у рукама, а сцена Причећивања је уништена.

И жотни, који обично носе ико *Небеска Литургија* (ђ *Она Литургија*) сретано у нашим манастирским црквама свагда на истом месту, док се он на Атосу појављује и у оларској апсиди. Његово је место у средњем кубету, а само у Благоовиштењу код Страра, чија је црква без кубета, ова је сцена, са извесним модификацијама, Богородица са Христом (*истеу деоу ђ жича гев аурико*), наустрована на таваници. Ту се представља она свечана литија која се прине за време појања херувимске песме око иконоа, баш на месту над којим се своди средње кубе. У свечаној процесји узимају удела аћели, обично у „одејаницу“ ђакон, од којих једни носе плаштаницу са жртвни Христом, други дискос покривен „вадухом“, трећи рипиде, четврти светљаке и кандилије, пети путр и свете сасуде. У Благоовиштењу под Кабларом аћели носе плаштаницу рукама дигнутим икне главе; у Благоовиштењу Рудничкоме аћели носе плаштаницу на плећима. У цркви Јоакима и Ане у Студеници аћели, обучени као свештеници и ђакони, прне „причесну“ литију („велики поход“) и носе жртву гробу, који у овоме случају захвљује часва тризев. У Раваници јду напред два аћела са светљаница, а за њима један аћео са „вадухом“ преко главе. Неус Христос у сакосу с омовору на једној страни прине ову свечану литију пред светом тризевом, над којом се своди кино-

рију, а на другој страни је испрића. На тризев стоји обично путр, а два сераоки лебеде над њом. Композицију њомх прати доле какав батие. У Благоовиштењу под Кабларом тај батие гласи:

Ђ сь нсе на хемло прирх саминати каздианѣ
окозанимх, раздриншти сьм охмрацелиснихх, казв-
стити љ сьмѣт нме гнѣ и хааз нго љ нмѣмѣ и т. д.

Натало се несумњиво односи на слику Пантоскатора, који олау са калоте што представља небо, гледа доле на земљу, са које се на срдца побожних хрићана уздижу молитве њему горе у несију.

Остали делови цркве живописани су пестина од основа до прха, по композиције, које се њомх понављају у свима црквама, није њак могућно увек паки и на истим местима. Неке сцене могу ерети на уобичајеноме њм месту, ну не п у свима случајевима. Какав сцена не би се, према томе, у томе погледу могла поставити. Ми налазимо, да у пенићана доњи део зидава заузимају „свети ратници“, стратиги, који су њомх били и поврхотни војске. Архађели Михаила и Гаврила, Ов. Димитрије и Св. Ворђе, Св. Теодор Стратилати, Св. Теодор Тирон, Св. Прокопије и Св. Меркурије, Св. Јевстатије и Св. Нестор појављују се овде у најразнопренијим пермутацијама. Ну у Жичи налазимо овде наустроване апостоле Христове, а у Руденици њихово место заузимају свеци са „вогласима“ у рукама. Светим ратницима дато је у Жичи место на југо-западноме и северозападноме зидау цркве. У Копорину стоје у јужној пеници, с једне и с друге стране прозора, архађео Михаил и Гаврила, а у северној Св. Димитрије и Ов. Ворђе; ну и на југо-западноме зидау цркве налазимо у истој ипоти представљене Св. Теодора Стратилата, Св. Теодора Тирона и Св. Нестора, а аеролато је светих ратника било и на северозападноме зидау цркве. Онај је зид, међу тим, сада сасвим окренут, те се осим тоге беле површине не разиољаче ништа друго. Оне сцене, које заузимају горњу површину обје пенице, јасу такође у свима црквама једне исте. У јединам су овде наустрована чуда Христова (у Раваници, у Каленићу, у Љубостињу): исцелене слепога, исцелене болеснога од водене болести („трговинита“), узетог (парализачара), губавог; свађба у Кали и др. У другима налазе овде места догађаји на Страдања Христова (у Николау, у Арнауу, у Руденици, у Копорину и т. д.): Христос на Маслиној Гори (у Копорину ту сцене комбиноване у једну: молитви Христова; Христос затиче апостоле где спавају; Христос се моли Богу, да га њимђе чама), Пране ноту апостолика, Тајна Вечера, Палауб Јудин, Одрдање Петрово (њомх у три сцене), Христос пред Платон, Ругање Христу, Вођење Христа на Голготу, Распеће, Скидање Христа са крста, Силазак Христог у ад, Полагање Христа у гроб. У Жичи заузима доњи део источнога зида јужне пенице Распеће, а исти део источнога зида северне пенице Скидање с крста. У Манастију устудљено је место параболна Христова (парабола о богитоме овасрејеу и спромашноме Лазару, парабол о милосердноме Самаритјанину и др.). Од осталих сцена, које су обично у пенићана наустроване, сретано Улазак Христог у Јерусалим (Раваница, Арле), док у Жичи ова сцена заузима место на југо-западноме зидау цркве, а у Грацу (Градац), Студеници и Николау на западном. Нарочито је пуна живота ова сцена у Раваници. На сретет Христу, што јакни на једноме здреботу, пралеи

авостојана, изишла је гонила људа, жена, девојка и деце. Једна мајка уздигла рукама своје нејако дете, које границима поздравља Христа; други човек држи једно дете на својој десној рачени, а левом руком води друго своје дете. Чак су и животље изишле, да заједно са људима поздраве Христа. Објавом драмских појединости ова се сцена такмичи са сценом Унижавања Хлебова

(у Каленићу), која заузима без пазе сву површину западних зидова цркве (док је цела сцена у Равници плустрована на јужном зиду). У Велику и у Велику Цркву код Карана заузимају горња део левница сцена из живота Богородичина (Рођење Богородице, Мјасоване повоређене Богородице од стране њених родитеља и т.д.).

(НАСТАВЉА СЕ)

Прекинути сан

Проток се... Не знам, шта ме на сна прену?

Још поћ летња и ја гледам њену
Водрину... Тихо... Гледам храсту нбзу
Западних брда; над њима се близу
Последња четврт месечева носи
И једна руби разједеној коси
Крочење онутре. Подиже се с њима
Малница танка и полако скрива
Звезду за звездом. Мирисе на плагу.
Подухне ветрић и снежину благау
Осећам свугде. На истоку тамо
Бели се. — Ситиће...

Не, мени се само

Прилића освет. Колико је пута
Свањило земљи, али сумњу љута,
Што 'но се кором стеришуда у души,
Не пуца јоште. Што ми полет гуши —
Цри је у мени. Не разумем себе
Докле пут тражим, мени срце себе
Да не залутам. Најпосле ме чина
Обузме свега. Тешко ми од сама
Живота; нећ се не радујем њему!
И тражим налаз; размишљам о снему;
Поредим сунђу и веселе часе, —
Ал' нигде кута где се жеље гасе,
Нигде! И онда све презрем, а затим
Клање ми снага и ја патим, патим...

И ја ти хтедох нешто рећи, свете...

Ал' ко да рече? Узе, што ти сплете
Слабоданој мисли, буне ме. Ја нећу
Да поћем стазиом на којој су срећу
Тражили други. И чему се тежи
Крпањем нечим? Извор, извор свежи

Треба пронаћи. Ја у палих људи
Видим где свест се на мртвила буди, —
Свест унижених. Песма ће из праха
Диги нас и тад јасноћа ће мића
Узети место обмане што мами
И синтих брита што су нам у тами
Везале руке...

Боже, шта нан дана

Узалуд прође! Сан поћ падне сина,
Сад сунне гране. И смрт нам све ближе, —
А ми дутамо. Међутим нам стиге
Из дана у дан мноштво чудних ствари
Које ум људски поносит не мари
Да схвати. Нашто спунити се доле
Где на дну срца тапштине су годе?!
Горчином јаве живот за нас нађе
Свети се људма.

О тешки јаде!

Ко да узлети куд не би ни крила
Онада? И ко беху, што се спила
У најпој срца, да прогна?

А прв гризе, точи,

Отропан умор патата ти очин...
А кад се преним и протарен чело;
Шта је то с тобом? Коње се то хтело
Да те сахрани над још уми'о ниси?!
И ту јукиш, те се опет виси
Куд нећеш стћиш. Тако дан из дана
Докле ти снага точи се из рана
И разнеје се умнишљаји голи...
Ох, ал' то боли, ауто, ауто боли!

Димитрије Х. Микић

Баш онога дана кад сам добио у руке 28. број „Бранкова Коли“, у којем су одштампане неке успомене моје на Чика-Јону Змаја, највећем међу својим артијима на писмо и песму, коју је мој незаборављени и добри Јова посветио жени и мојој жени притоком наше 25-то годишњице, од кад смо се узели.

Ево и писма и песме.

У Београду 16/28 окт. 1893.

Сребрни моји,

Лазо и г-ђо Марто!

Тек јуче, post festum, дочух да је Ваша браћна пена добила још једну, сребрну, харику.

Важан је то дан у Вашем животу, којем се мора обадонатити сваки Ваш пријатељ.

У колу искрених честитаца, кад писам могло бити пријатно, допунити ми да будем завршено.

И ја молим бога великога,
Многог бога, кујунију старог,
Да на Вама свој ремек покаже,
Све што Вам је данас сребротано,
Да претвори све у суво злато.
Сретни, здрави, дични, задовољни
Дочекали и златних сивота!

То Вам жели

Стари Чика Јова

Рихард Вагнер и модерна уметност

(П. Коњовић)

(наставак)

7.

Узео сам у овој студији Чајковскога као представника руске уметности онога новог кола, које је потпуно примило уметничку реформацију Рихарда Вагнера. Међутим, кад год је реч о Вагнеру великом делу реформаторском, има се већином на уму музикална драма, и с тога ми ваља нагласити, да тежиште рада у Чајковскога баш није у музикалној драми, у опери, него да се оно, а поготову и сва снага његова талента, огледа пре свега у његовим симфоничким творенима. Према томе чинило би се, да ће симфоничару Чајковском бити ближе Лист него Вагнер. Но држим, да ће тачније посматрање без тешкоће показати, да Листов утицај на симфониско дело Петра Чајковскога није ни близу оног Рихарда Вагнера; Лист беше, рекао бих, песник неке нејасне, нарочите, своје романтике, и његов утицај нашао би се можда у симфоничким појевима Чајковскога. И ако споменух да је у Чајковског јасно изражена карактеристика народног руског духа, ипак ваља рећи, да се у њега налази једна прта која га потпуно разликује од осталих музичара о којима је овде реч; он је најјаристро-ратејски или, још јасније, најјаснији. То не иде у прилог његове уметности, али то беше једна, па и данас је, од оних квалитета, што су Чајковском и његовој уметности отворале врата у „више кругове“. Он је у истини отмен. Ретко је ко међу да пише тако елегантан ваље, као Чајковски, а у коликој је супротности ритмика и сав тежиперененат руског мотива, а тај је наскроз изражен у томе истом Чајковском, са типом неважког једноликог нацпера, њихове без сумње најкарактеристичније игре.

Али та отменост, едејатација у стилу, није, држим, ни близу оно што је Чајковскога уметност да предаје пошним генерацијама, нити је у томе погодба за популаризацију његова дела.

Онде где он скида са себе, или се дајбуди не обзира на ту отменост, где напушта салонске „мелодије“ а узима јасне и израстите тене и мотиве, где се све богатство и сложеност његове ритмике развија и бије као пула младости, онде ми стојимо према уметнику, који продире у најинтимније застуте наше душе, и онде нас он упознаје с оним бољима и радостима, у којима је стварао своје дело, и које ми сад осећамо како бију кроз наше нерве. А том и таквом уметношћу постаје Чајковски уметник свога народа; кроз његов ритам осећамо ритам рускога духа, као што кроз душу Достојевојевога видимо руску душу; његови мотиви објављују нам се као оно пријатније, вечите песме широкх стена, за које руско срце толико осећа, а које ми сад неодољиво привлаче.

8.

По Деветој Симфонији Бетовеновој мислио се, да је завршен симфониски култ, и да чиста инструментална музика непа више успела да се развија. То се нишало у толико више могло да држи, што романтичари Шуберт, Менделсон, Шуман, Шпор не уноси у симфонију нове силе, не објављују је. Они се везују за форте, и у њу стежу сву своју мелодијску инвенцију. Али мелодије беше и сушине. Сва се музика, сва се уметност претворила у мелодију. Из опера талијанских, па са кога краја света долазиле, орила се мелодија; из песне, коју је скупљено пратио клавијер, излазе мелодије; из ин-

Кућа у Нишпу у којој је становао пок. Степан Срекац

струменталних композиција, нарочито из концерата, чула се и опет мелодија. Све је било мелодично, светло, као ведрар пролетњи дан; у нашој души је иллина и осећа, бура нас занese и после не оставља тек и ведрину и свежину сунчана дана. Ми не сањало нешто, па ни мелодија не може нешто да траје.

Долази за тва Берлио и он нам даје, управо наскрала мисао програмне музике у симфонији. Чисто тонским комбинацијама стварно је Берлио појетку садржину, програм. То је још више издвојило тонску уметност од чисте, апсолутне музике, која хоће искључиво тоновима да прикаже унутарњи свет песника, да нас уведу у духовност, у којој су уметникови осећања, по оној Шопенхауерој речи: *die Musik ist der Ausdruck jener Allseitigkeit*. Програмну музику, која више рачуна на асоцијацију мисли него на акцију чуства, прихватила у Вагнера и Листа, с тим уверењем, да се у овом правцу има уметност да развија. Међутим колико је то немогло нестати, сведочи појава Чајковског, као симфонијачара. У својих шест симфонија уноси Петар Чајковски толико чисте, кристалне музике, толики истинитост осећања, да он управо обнавља симфонију, ослобађа је карактера класицизма, освештава је духом слободним, животом који свуда око нас струја, даје јој своје рођене криле.

Било сам на неком популарном концерту, где су у истом програму свирали обе *Pathétique*. Бетовинова Пета и Чајковског Шеста. Прва је отпочела, друга је завршила програм. *S-mol* је најјачи молака акорд, али није није толико силан као у Бетовиној Петој. Погужено звучио се тоновима, као што сам скупљено стајао пред Сикстинском Мадонном, или као што ме обеслађаваху тонови Велике Вахове Месе. Такав је велики Бетовен у тој симфонији: али кроза њу струји друго доба, доба велико, али за нама и далеко од нас. Колико контраста и колико контрапунктних опазки, између Бетовина и симфонијачара Чајковског, кад се разликују звуци из Шесте великог Руса. Где нашега бола, наше крик; кроз осећање трепта светост осећаности нашег печука великом, непорочно, божанском. Као да је из свјету нас извучао Чајковски ово најјатнијим, најјутењим,

проткао својим великим духом; па само у ту своју величанствену песму без речи, у своју Шесту симфонију.

9.

У симфонији Чајковски је далеко од Вагнера, изгледа да долази у директну супротност с њиме. Ти контрасти разумљиви су с тога, што Вагнеров уметнички посао пада, безмало, искључиво на музикалну драму и што га је то и у чисто инструменталној музици одводио програмном схватању симфоније; по имену драматског рада Чајковског и Вагнерове уметничке делатности инају нећ далеко у рочије везе. Главни рад Чајковског у опери огледа се у његовој „Пик-дама“ и „Онегину“. Придружимо ли овима „Снегурочку“ Некрасова, за коју такође Чајковски пише музику, видимо, како он тражи деликатну садржану у дотадашњој руској књижевности и заступља се нарочито на Пушкину. И по принципу Вагнерову, узима Чајковски пре свега добру драматску грађу. Његовој природи, нарочито његовог отменог стила, одговара прене рокохо-а, госпође и господи са перлима, или девојке у ампризи и висока нежна чувста. Чајковски је имао велико, осећајно срце, и у својим оперским драматским преноса га на главне и симпатичне чипковне. Колико простија и нежанственији средства уводи нас он у прву сцену „Онегину“; мотни од нека четири тона приказује нам сву величанствену простоту и осећајност душе Татјанине. Па трагични Левски и његови предци тонови пред сјеру!

У Чајковског се нарочито испољава наклоност трагичи, и у такви изражајима он је нарочито снажан. Сва та јачина у трагичном, све то приладо, да речем, развија се као сутон над жалосном „Пик-дамом“. Колико је елогистант и у стили истински у кулети Траката у „Онегину“, толико је дојљив, тежак у напосни старе тропије у „Пик-дама“. Још вагда је слушама као некакав ветхити одјек прошлости.

Ако игда може бити речи о тонском утицају на представе боја, то би се музици Чајковског могло приписати, да из изнасна цело вече. Кадгод слушама „Онегину“, ваздух их беше пун неке нарочите, драге тоналне, проткан руинолном, час јачим час блеђим. „Пик-дама“ угасила, ирачна, а ваздух све као да стеже грудя.

10.

Кад је реч о Чајковском, нећу а да не дотакнем његову инструменталну музику у опште, и ако ту његов одношај према Вагнеру губи значај. У својим чисто инструменталним композицијама Чајковски је највише и потпуно свој. Као у симфонији, тако и овде значи он великога уметника, који своје доба отвара нову перспективу и води га новим путовима. У већини његових инструменталних композиција огледа се прототипи оне руске школе, коју је он стварао и која се данас све то јаче развија. Погрешно је мишљење, да је Глинка творац руске музике; пароду уметност руску у модерном објекту ствара Чајковски. Он, с Глинком заједно, даје инструменталну модерну уметност на писану на коју је некад класицизам Хајдла, Моцарта, Бетовина подигао.

Али су оно други тонови, друга темперамент, други нерви. Ону велику идеју национализма, која се као првена пут проналази кроз грандиозно дело Вагнерова, унесе они модерни романтичари у књижну форму камерне музике и у шаренило оркестралних боја.

Нарочита одлика Чајковскога, као инструменталисте, у томе је, да неком мађијском моћи узе да колористе оркестарски. Пуно поних комбинација, нових сугласа, неспрекирива ритмике, што се све чини као мноштво бујних плавинаских извора на своје утку, слаже Чајковски у онај велики инструмент, што се зове оркестар. Сећам се баналних талијанских мотива, од којих је он сложио оно звучно и сликовито „Талијанско капричио“. Па клавирске његове сложенице. Колика штета, што их наше пијанскиње не познају.

Чајковски је представник оне идеје, која прожима све велике духове прошлота века: не олакшати живот човеком, него га подићи, довести га пред више циљеве. Отуда у „Манереду“ Чајковскога назирем нешто Ничеовско. Као да раскида њиме све везе што га спајају с данашњи човеком, јер му је налик, никак, немалан. Фантасије у „Манереду“ или последње акорди у увертири „1812“ као да траже Бога и вера им се сладе у себе. Све то показује, да је Петар Чајковски од оних великих уметника, што не стварају само l'art pour l'art, не сликају само да прикључе комбинацију боја, не најају, да каменом представе лепоту облика, него се етапају у службу неће, духовнице мисли. Рихард Вагнер је и музику повео тих правцима. Чајковски је за њега.

11.

Ниса са Сметанов ни са Чајковским нема ништа задњичкога Верди. Тако се чини. Он тек на довршетку свога уметничкога делована ступа на етапе на које су прва двојица, и ако млађа од њега, већ пређе били ступили.

Ако је икоји уметник показао интересантну еволуцију свога унутарњег живота, то је заиста био Верди, који се кроз сав свој дуги век развијао и навао, да се послужи старом оравама, корачао је духом времена. По-

чињају своју каријеру с примањем традиција, против којих ће се свом жешћим оборати нова, слободна уметност, замишљује своје дело у јасном и одређеном звуку исте те ноне и слободне уметности. Стара талијанска опера, која у Доличетију и Росинију има своје релативно најверидније представнике, утицала је на развој уметности рђаво; она је имала основ свој у потпуно криво схваћеном погледу на уметност, и њена удаљеност и раздвојеност од стваралачког духа народног беше уједино а погодба за њену нежизноту пропаст.

А такој уметности почиње Верди први својим радњима да служи. Да није био снажан дух, позван да изврши веће дело, као што заиста беше, по радњима те врсте био би он данас заборављен или би нам остао, попут Мајербера, да се на његову делу учико, каква не ваља да је уметност, модерна уметност. У Вердију међутим беше снажан и смисао за уметност и јако чувствование за народни живот. Нарочито ово чувствование долази да израза већ у његовим млађим радњима; он се не само радо и с неким нарочитим задовољством прихватила оних либрета, у којима је симболички приказан или бар погођен, у оно доба толико силан, покрет за ослобођење и уједињење Италије, него он у те текстове, иначе обичне патријотске тираде, уписа све богатство своје стваралачке снаге: од обичних мање више шаблонских хорова чини народне химне, а својом бујном и изразитом мелодијом управо овантажира народ за идеје које су у тај нах шре свога политичког актуалне. У тој Вердијевој уметности, нађа ћемо већ зачетке онога правца, који позва нова култура. Верди међутим ту уметност није развио доде, доде она наља до досега; он чак смислио није тим путем ни полазно. Што је код њега социјално у уметности, што је у непосредној вези са друштвом, коме је намењено, и по форми и по суштини, то је Верди створио инстинктивно, узек под утицајем догађаја и прилика, које су се његова еластичног духа лако доживљале. Отуда у њега толиких унакреница у уметничким правцима, у изобиљу и објављивању његове појетске подобности.

(Настаће... се)

Моје пролеће

Пролеће вече расуло дражи,
Трептање звезда милину буди;
Све што ме кружи — душу ми снажи,
Диван је живот, диван су људи.

И гледам слику драганих сретних:
Небо са земљом љуби се, слина;
А шарен покрпн ливада цветних
Аурина, златна озора скрина.

Цветна даљина жуђу ми буди,
Чаробна неспај рају ме воли;
Уздањем дину младичке груди, —
Рђа мене она става се згоди.

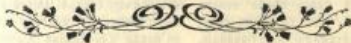
Нестале крила, одлете тиче,
Шуштањем само поздрав ми шаље;
Кикотом даљини младост ми кличе
„Летех!“ све даље, све даље...

Ваздух трепери крилина нахе,
Са мантином својом у јаву стиче:
Верујем силно крај моћи младе
Да сал и мртве могу да дише.

Или је јавна м'л' бућин снујем?
У сјају ведре пролетне ноћи,
Неба и земље ја глас чујем:
„Младичу, све је у твојој моћи!“

Крила трепере и веру бује,
Та крила сила, јавна и — моја.
„Ал' још менн, суђавне хује,
Тиче ми гунује: „Не, нисам твоја!“

Емилија

Душини ђердани.

XII

При напоне сртних жели влате,
А под пелни једна душоу дигне.
С. Милутиновић-Сараџија.

XIII

Поеред поља и равнина
Страшљива се штина крије,
А у висоцијех поеред стина
Сиви соко гинисао вије
Дано Палмотић.

XIII

Куна снажи, што је
Невоља и туга;
Ћути сваки своје:
Господина и слуга.
Туга, ко'д цркви
Под припрестом вунов,
Има и у свила
Стање и под крунов.

Антун Канкић.

XIV

Што на земљи човек стече,
Рад греха ну све утече.

Вид Дошен.

XV

Немојте тронит' руже убаве
Катећи пљна кој' вечит дои.
Реците само: „Доста је славе:
Вераи је био народу свој“.

Б. Јакшић.

XVI

Мени мало треба:
Парче сува леба,
Чаша чисте воде,
Љубави, слободу.

Мита Поповић.

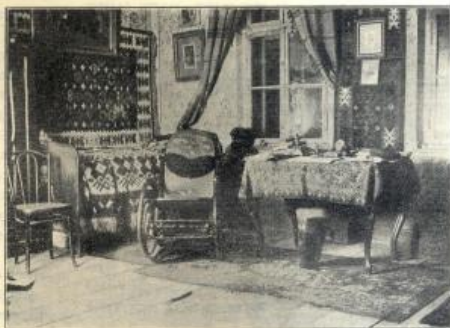
XVII

Бад би сваки човек само себе глед'о,
Сам би народ брзо у ропство се пред'о.
Ђ. П. Ненадовић.

XVIII

Благо намајо омладини,
Ако схвата што нам приједи:
Благо младој отарбини,
Младеж ли јој срећа гледи.

Иван Трпски.

Соба пок. Стевана Сремца у Београду

XIX

Не разумије шјесна зановиједи,
Слободна је — своје гласу слиједи.

Петар Прерадовић.

XIX

За младости залезе
Поисправљај мене.
Срце превећ милосно
Не изида рале.

Степан Бузолић.

Срећа.

Anonymous

Једног леног, сунчаног летњег дана, седе богиня
Среће, та стравна, несташна жена, на зелену хушку неког
убавог предела, да отпочине.

Безбрижно гледаше узбуђени, устумарали свет који
за њом већ толико жуђи...

Нежни ветрић се умишљавајући врзао око њене сви-
лене косе и таласало смеће унојке њене, док је она сетно
гледала својим слатким, варљивим очима у њаглошту
даљину...

Али гле! оданде из далека, где пребивају Исток
и Запад, где уенице Неба плава дарују пољубац оста-
ролој Земљи, указују се две црне прилике из нагле...

Све ближе и све јасније виде се две човечије по-
јаве, како јду управо к њеј.

А ћудљива Срећа поче да се смеши, као да јој
нека нова превара паде на ум. Одједном покри лице

чиробним велом, под којим сиротан човек није у стању да је сналази.

„Која пре стигне к мени, тога нек усрећн подубиц мој!“

Оданде са Истока, са оног ведрог, нечито зеленог предела, приближује се јак, високо човек снажним корацима према хуми...

На лицу и наметним очима нацртало је искуство ипрну свест, која је из њих провирала. Ваљда је био трговач или сеоски грађанин?

Онај други долазио је са другог краја фантастичног Истока. На снежним, руженим образима и ведром, високом челу блистао се зрак генијалности. На раменима имао је свој алат од струпа: лиру. Идеална појава, савладалачке очи и безбрижни расположај душе му казниху да је песник.

Обојица се већ приближавашу хуми... Онај са одмрењеним, бриљантним, једнаким корацима, овај пак с детинском радошћу, као оно несташна срца. Срећа у себи кличући једна чекаше изабраница свога са нестатикутом наградом...

Далеко је заостао од циља озбиљни и наметливи овај човек... док је млађани песник већ достигао био бугевицу страну хумке...

Кад — али... један лев, летњи лентир плапопрша прихвати спојни над песником... Сјајни лентир, блистајући се у тисућу боја дугиних, ваљда је облетао око напичиљенога и генијалнога млађања.

Где, ту је чудновати, потину сјај лета! Не, није. — На таквом ремес-делу природицу не може срце остати немо. Овамо с лиром! И дотакну се струна певала... а из дубине груди зајече песма... о срећи... о љубави, младости, чји је слатки мед сада срца и јечаше песма све док се варљиви лентир не изгуби у даљини плањачастог свода небескога...

И нјом, упренашћено стајаше песник. Онај други је жељутим стигао мети и добио подубиц Срећан — а јадном песнику не остаде друго, само узнемирено, с прошле радости залутало срце...

А Срећа, која је била предвидела млађањеку безбрижну љубаву, обрисала је сузу са свежег јој, несташног лица...

Писмено.

превео:

Милан Л. Поповић.

Признање.

Т а си била моја последња плазуја.

Редовно се онет врати с тугом која бољешна чежња кад би ме оставили они што су тебе мразили, што су ме одвајали од тебе. Ти си јавиш у том гласу деша не кад, да окрасиш своје залаћене сузе и да осетим моје степуто срце. Ја не видим ништа друго до твоје очи, ја не осећам ништа друго до твоје погледе.

Па ипак ми смо непознати познаници, ми смо пријатељи по имену који се само виде у пролазу и у сретаву.

Али ти си остала у моје животно као слика из нових дана, кад је небо било наслијано у чиробно, кад је било прво пролеће.

Пролеће те је доносило са првим љубичицама, еретасно те у летње вечери кад је црвенала пуста осана и пресипаност живота. Са болесним осмехом младости испраћала си јесен а зима ти пружала чари што мирину на сузици опроштај и умор сањања.

И ако си била увек далеко, узлазила си слободно у најинтимнији кут мога живота.

Нисам те понекад због тога волео, јер ниси хтела да разумеш ни један мој нестугац, ни један мој корак.

Али укеда си увек пружила онолико радости, одушевљења и заноса, колико је потребно да се душа не пресити; умела си да се појавиш са једини погледом и једном речи, колико је потребно да одржиш чежњу и жудњу, радозналост и сећање.

Остала си код свају нас јеста. Губила се лагано твоја лепота, али су остале исте твоје очи, неразумљиве као и твоје жеље.

Кад сам те мразо, жалео сам да те видим.

*

Одлазе дани без тебе, па је тако необично. Додамо ми је ово спороство, ово пусто и празно време.

Све што је било потребно, постаје сентиментално; све што је било одушевљено, постаје детинаство.

Кад сам онет дођеш, ти ћеш све вратити како је пре било.

И још једном бићу овакав као што сам био када сам веровао да сам срећан.

Доцкан је да ти признам шта си мени била, али, у сећању на тебе, занискујем при крају свега:

Ти си била моја последња плазуја...

— мир.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Орање (сликао Јарослав Вјешни). — Нашим читаоцима већ је прилично познат овај брат Чех, највериднији и најпродуктивнији бугарски сликар. Овом сликом, веројатно и живо, приказује Вјешни бугарског селака на орању у првим данима пролећа. —

Дечја игра, Морски вали, У пролећу, Јесење мисли, Пролетње цвеће (сликао Дрогод Беклиа). — И ове студије о овом великом немачком сликару и

оним свих ових слика донела је „Нова Искра“ године 1902. у бројевима 10., 11. и 12. —

Кућа у Нишу у којој је становао пок. Стеван Сремац. — Соба пок. Стев. Сремца у Београду. — Знајући колико је интересовање у свих Срба за живот и рад покојнога Сремца, објављујемо овог пута слику куће у којој је становао док је живео у Нишу, и слику собе у Београдском стану пок. Сремца. —

ХРОНИКА

НАУКА

Организми без органа

† Д-р Рад. М. Лазаревић

Ма колико да горњи наслов изгледа недоследан, опет је он зато потпуно оправдан, као што ће се уверити из ниже изложених прста. Ми смо навикли да свакога дана виђамо организме који нам целим својим видним животом јасно показују да и у њих делују органи слични нашим; ми их видимо како се крећу по земљи, по ваздуху, по води, видимо их како се хране и плоде, како расту, живе и постоје их т. ј. подлежу физичком закону свега органиског, али ван тих видних организма и ван видних резултата рада њихових органа, има још животињина које се нити лако виде нити се опажа њихов рад никакв, јер у њих нема ни трага од органа.

Нашећу напентичје бубице, коју једна можемо да видимо голим оком, и већих инсеката није толико огромна разлика у организацији колико се чини на први поглед. И у ствари дојаша ипак ови најмањи и најнижи организми који ми једна видимо очима. И те ситније животињце, које обично зовемо најмањим, имају не само своје спољне органе, него и своје мале живице, живце, па чак имају и мозак, покрај других ситних органа.

Другојаче ће нам јаснити кад погледамо кроз микроскоп; он ће нам показати да, сав добро организованих животиња, има још безбројно много организма који живе, плоде се, хране се и јасно се разликују својим телесним

склопом од осталих организма; они немају органа за варење и плођење а опет се хране, наре храну и плоде се. Па чак и од ових тако простих организма има још простичњих т. ј. који нису ништа друго до једна каш жива материја. Они живе у просеку 0,2 м. м. али показују знаке живота, крећу се доста брзо опружајући своје опшице на све стране и повлачећи их опет назад. У тој каш, у томе чудном организму, опажа се непрекидно струјање ситне хране кроз тело, ако се тако може назвати та жива кашлица.

Кад ова жива кашлица наиђе у своју кретању на какву препону, она онда чисто застане, стукне и тек после неколико секунда иже се даље. По овоме би се могло закључити да она има и врло осетљиве, и ако се ни најбољом лупом не може да нађе ни траг од мозга или каквога живца.

За разабљавање ова у овој животињини, у средини немој, једно зрнце које се подели на двоје, а то је почетак дељења целе животиње које иде све даље и даље до потпуно поделе на двоје и ово се сад непрестанце понавља — и то је њихово рађање! Сваком поделом постоје нов организми са истим условима за даље плођење.

У свакоме од ових организма има не један нехрућ који се скупља и шири, а то је на сву прилику њихов орган за дисање; а хране се тако да својим житијем телом обухвате ситне бржне делиће, који тим начином непрестано долазе у њихову унутрашњост. У њих нити има уста нити има ма какве цевчице која би представљала орган за варење; оно што је неспарено избацује се из тела на које месту.

У овим ситнијим животињинама имамо организме који осећају а немају живаца, крећу се, хране се и плоде се а немају нарочитих органа за варење ових животиња

улога. То су прави организми без органа и безусловно су животињаци.

У нашим браћа има доста таквих организама. Они су интересантни због тога што се у њима опажа живот и све животне појаве као и у виших животиња, па и ако у њима нема ни трага станих органа, што је један доказ да живот није везан за поједине органе, јер све његове појаве теку непрекидно и у овој једној капи безличности материје, а из овата би се још могло закључити да је безличнина прело живота, и ако не знамо како је он везан с њом!

Већина животињских јаја, као почетак или зачетак многих виших животиња, не разликује се толико ни мало од оних ситних служних организама; а ми знамо да се сложени организми развијају из јаја, па према томе није немогућа вероватност, да је у току геолошких периода и развијање виших животиња са оваквим почетним облицима зачетику и отпочело.

То су организми без органа у којима се огледа најнижи степен животињског живота. Излећу њих и оних животиња које својом организацијом далеко стоје изнад виших класа животиња, толико је велика разлика колика је између једног животног чворња (ганглија) који заступа мозак у инсеката и потпуно организованог мозга киквог вишег сисара. Није дакле никакво чудо што су ти сивушњи организми дуго и дуго крили се дукоске оку, крили се све докле док нису конструисани били оптички инструменти са којима се продрло у тајне њиховог живота, али још и данас много и много није објашњено у њихову животу, а на сваки начин студија ова није ништа мање интересантна него ли студија крупнијих и организацијски животиња.

УМЕТНОСТ

Свет, комад у четири чина, написао Бранислав Ђ. Нушић. Приказано први пут у Народном Позоришту 19. октобра 1906. год. Редитељ и С. Тодоровић.

Како је наша драматска књижевност набројала по својој производњи, сведоче ериске премијере у нашем позоришту и оно увек живо интересовање позоришних посетилаца и њихово најбоље расположење пре представе. Сви наслуђује и очекује појаву знаменитих оригинала, сви смо уверени да је томе већ стигло време, — али се што тако сви враћамо са прве представе (и ако не увек потпуно разочарани) са уверењем, да ово што смо гледали „није рђаво“, али да није ни оно што очекујемо и чему се надамо, а што ће ускоро доћи. Ако још пред оваква очекивања изнесете пиема данас најпозванијих који би требало да нам у реч кажу, — очекивање је неумитно јаче, али (по себи суди) и разочарање веће.

И захвална Београдска публика и критика (чак ако и изумемо критику личних симпатија) увек су изазвали шизоцида у сушест и тиме утаврђивали неумитни факт, да наша драматска књижевност још није стигла до оних граница, где су одлабавање и неумитност само доказ веће и боље продуктивности.

Колико смо ми у том погледу широких груди, а у самој ствари драматски сценаристи, доказ је и овај најновији г. Нушићев комад.

И ако у овом случају, на жалост, не може бити говора о класној „напојној пјесни“, ипак су и публика и критика дочекали овај комад као да је дошао од какvog новог имена, а не од пјесна који је, већ прилично давно, написао свој узорити драмат „Кнез Иво од Семерје“ и неколико других дела неумитно бољих од овог. Не мери то бити доказ да је г. Нушић нашао своју последњу реч у драми, али се ипак тако не треба ни обманљивост да му је ово дело исте вредности као на које од бољих из прошлости.

Циља је овом реверату да оно већ исказано мишљење потврди доказима и да у исти мах потражи узроке који дело нису довели до жељених резултата.

*

Породица Тоне Мелентијевића, чиновни у пензији, живи сасвим срећно и задовољно. Он, отац породице, жена му Стана, кћери Нада и Јелкаца, стари пријатељ Сима Јережић, такође чиновник у пензији, тетка-Каја (петнаестогодишња служкиња) и млакац Марко — проносе у тихој атмосфери Тонића дома миран и задовољан живот. Тони сави нели о себи и својој породици: „Научно сам на овај мир и тишину, не одлази никуда, не долази ни нике; живим овде у кућици са женом и децом, разговарамо, пиемо башту, хранимо живину, читаме шта чини Русија, а шта Енглеска, па тако нам прође дан.“ — Донађа хроника забележила је као најважније догађаје: дан вечница, рођење кћери, куовину куће.... Како је у овој породици јединац живот, колико је без икаквог потреса, сведочи и прослава петнаестогодишњице тетка-Кажине службе у овој кући. Пошто је и то толико година и начеку животу у овој породици (јер га је тетка-Каја донела петого дана када је у службу ступила), — ред је да се и њога сете, да не прође ни то незапажено у тихом и нечим невољубивом животу Тонићево куће.

Ударили и узбурили овако идилличан живот, унети пометњу у њега, убити неочекиване и неслушне потресе — дошета је примамљиво за драматичара из тог правца и на које зрете. Тако захвална цтерица припукао је важи и г. Нушића. „Јавно Мишње“, „Свет“ — одукал су биле одмачени у разним драматичара, па и г. Нушић узео да га прикаже на свој начин.

Старија кћи Тонића, Нада, већ је у осамнаестој години, те нати њена озко развијања: „Девочка је прирасла, постасала већ, и ни се некако одвојио од света; нити је куда вођио, нити извођио; нити је ко зна, нити види. А то не иде тако... Нада је већ дорасла, па морамо о томе промислити. Не хожемо због не нас света. Ако хожемо да је збринемо, морамо се мало изнестати са светом, морамо је увести у свет. Да одемо овиоме и овиоме у посету; да изведемо дете на играчку, на сајдобу; да призовемо познаника, да нам дођу; да отворимо мало кућу, да на нам свет дође и да му одемо.“

Овако екстрим и оправдана жеља, после незнатног нећкава Тонића, падази и на његов пристакац, као што би нашла и на пристакац сваког другог нормалног човека.

Да је госп. Нушић хтео ошинути ериску породичну обавезу, а не екромити јену, — као би комад друштво изгледао (а то би, како мислим, било много боље на чак и захвалније за г. Нушићев дар). Овако, г. Нушић је улао у потрашку да једну породицу, која је по свом животу, у првом чину, неумитно уживала и његове симпатије, казни само због тога што у њој има

једна уданаца и што јој родитељи желе срећу и либу или лепшну од своје експроприације. А што је још горе, *Свет* који доласе, колико се даје видети, није, изабавио своје прете, у срећу ове породице, улази у њу *покази* и *тржење*, те би на завршетку комада, место Томине неоправдане сензиције, могао, у овом случају с правом, *Свет* казати: „Ко ме не воли и не тражи — биће срећан; а ко хоће са мном, ко мене жели — нека буде на мени срећан! А сви јасно знате ко сам и каква сам!“ То би била логична последица Томиног и Станиног „погрешке“, а колико би то било оправдано, каинице је разубављати.

Дубоко сам уверен, да је баш ова нишчева погрешна поставка изазвала и осталих два погрешака у архитектура и континуитету радне овога комада.

Ето, баш и сама та реч *комад*, како је изазвало ово дело, утврђује (пород иперијеуја у „Полиптици“) колико је писач био у недоумици када је требало да одреди вредност овога драмата. Ипак је ово дело понајвише „сатира наших друштвених прилика“. —

Свет, који није у радњу ушао својом вољом или чак и наметом, губи од своје активности, а тиме не оправда ни тенденцију коју је несумњиво требало да овај комад има. Све што *Свет* „ради“, тако је пштално и безначајно да се пред здравим разумом и најоричијих људи не може одржати, већ мора, као оно савујски мекху, да се расирепо и нестане. Али и такве желе *Света*, и сваки има права да жели штогод може замишати, у овом се комаду остварују као карбојни притиже. А колико је то оправдано за један несумњиво тенденциозан комад, жалити је доказивати, када се зна, да тенденција мора потекти из непоколебљивих факата, и да мора бити, како се то каже, твотворном логиком изведена. —

У другом чину већ су остварени прата *Свету*, и већ се његове желе почину експресно остваривати. Променијонал проводника Томићка одмах је нашла прилику уданачи, пампа је г. Стојановић, лице ипачи неободење ил по карактеру ил по занимању, те упорно и не знамо да ли Наду треба жалити због покарених прослде или се можда и радовати тој.

Па шта је све то почино *Свет*?

Прво је променио наместај у кући: избацио све, па чак и Томињу овету у којој се одмара после ручка, и све то замио новим наместејем — за Томиње шаре. Разлог је *Света*: „Што нас позивају у кућу, кад ли честитог наместаја немају?... Нема човек ни да га седне! Хоће да улази кћер и обећавају не знам овакав и овакав ипраз и не знам каква наместај за девојку, а овамо види се какве ће наместај девојка допнети... Ваљда онакав какви је у њиховој кући?“ И због оваког разлога требало је променити наместај! — За ти је тај жети *Свет* наметнуо Стану да себа купи нов мепшр, јер вели: „Шта се ту уреднодобила, да се направилна пука спирох, а овамо хоће да уда кћер!“ — За ти је, омет не жели *Света*, доведен Јелкица учитељ музике, јер Тома вели: „Свет каже да сам напустио децу, нисам јасно васпитао... Ко велим кад сам већ код Наде прокустио, зашто бих и код Јелкице? Нека бар ова научи.“ — Чан је учитељ ушао у кућу, *Свет* је тражио да отуште текучу-Кату, јер: „Вашем будућем лету почео је свет да пуца уна, као да је то капа рођака... Он је од добре породице, па извесно не би био рад, да свет на нега пуца прет и да му говори како има текучу или стрину — служавку!“ Као што се види довољно разлога да се поштена душа,

после петнаест година верне службе, избаци из куће без икаквог огледа да се то избегне. Растапај је, јачином због једне индикције (да текучу-Кату при растапу заграи и учитеља музике), био више кичичај него обзљан.

Већ оно да сада било би доводило да се уинди не оправданоств светских желе, па да се бар од сада ипачи размислиа када *Свет* што ново покази.

Томи и његовица није то ништа, јер ће тек сада признати и ласке и брзо чак и оваке желе због којих се и туце са Светом, али се не остварују. Тај жети *Свет*, кроз урта променијонал Томићке, дошпалова Томи и овакву ствар: „Па зар у ствари не удаје Наду г. Сина? Он даје ипраз, је а? То?... Виде да г. Сина не избаци из наше куће, ту је по цела дан, па свет пита: зашто ли је г. Сина једнако у тој кући?“ Као што ипачи, тако тешко сумњачење, да би се из нега читав нов комад могао написати (као што је слична ствар у „Галесту“ Београја и израћена). А шта је Тома традио са својим јединим и прирени пријатељем, који му у кућу долази „тачно у три по подне“ скоро двадесет година (па другом мосту, у четвртог чину, цитира се двадесет и пет година!) Чан је, после оваког сумњачења ушао у кућу, и чин је чуваји са „променицу“ почео честитати са „Нека је са срећом!“, Тома га пресидла: „Било са срећом или не било, али бих те ја једно молио: да се не лутини, али да ми, брате, не долазиш ипаче у кућу!“ Кад га изгнати Сина пита: „Па реци бар зашто?“ Тома одговара: „Тако, због света!“ И сна се ова намет невидовна сврхака сиче Томињим одлиском у другу собу и Сикиниј диласком из куће! Анализирати дубље ово место из Томиње акције значаљко би улазити у област патолошког појава, а то није циљ ни овом ресерату, а несумњиво ил тежили нишчевој у обележјању Томиње душе.

Само оно да сада побројено остварене желе *Света* биле биле потпуно доказ, да је акција у овом комаду акција марјонетста а ил по чему луд жиних, луд од расуђивања. Ако је Тома са својом породицом каква „добричина“, зар је право узимати његове потупке за комедијотрагичку обраду; ако ли није (што је овде доиста случај), зар је оваква обрада оправдана? Уопште обрада Томиње личности таква је да велике део публике није био разумео његову акцију, јер се не ипачи одређено да ли на желе *Света* пристаје из уверена или као човек који је хтео рећи: „Хајде нека тако буде, али видећете да то неће валати!“ — Ја знам да би детаљнија обрада овога комада разбула ствари у бескрајност или, што је вероватније, довела до неколико засебних комада; али, и поред тога, питање је: сие ли се допунити да се последице једне поставке иксеру у противност правилном расуђивању? Јер у драми није главно жета била већ како била. А све што била, ако не била како једино може бити — није добро.

Трећи чин почиње једном епизодом жинином и пшпалном. То је једна лекција из музике. Без претензија да буде верна слика таквих момената, она је „лекција“ пуна кичичних момената и „учителјичке изпачивости“. Није неоспачиљач чак ил онај луд баналан разлог за учитељевог лубав: „...ја сам, ето, у вас заљубљен. Нисам могао то да вам кажем до сад, јер нисте имали *дувачку зајину*, али сад... сад могу!“ Кичичност у прекидњу ове дубавне сцене долази на свом крају до врло лене двосмислене поенте:

Учитеља: Дакле, јесте ли чули шта сам вам казао?
Јелица: Шта?

Учитеља: Па да вас позива, да вас објавијам,

Јелица: Па бар то тако изгледа? Ја сам мислила
својим је другачије љубав, а оно само се каже неколико
слатких речи, и то је све.

Учитеља: Није то све. Показићу вам је још (Уставе
и дође јој на леђа). Ево видите, и ово је љубав. (Шћипа
је у сивој љуби).

Јелица: Јако, шта радите ви то? Тужите вас,
Боги ми! (Удари у плат. С љеза се чује глас Томије).

Учитеља: Смиријте, смиријте.

Јелица: (Брзо плач, хоће да свира, па не може, спусти
виолину). Не умем, не ћу, не умем.

Учитеља: (Збуњено пева). Ге, е, еф, ге, ха...

Тома, пређашњи

Тома: (Држи писмо). Јелице, реци мајини, да одох
мало послон; зову ме у банку. А што си ти плакала?

Учитеља: (Збуњен). Молим лепо, ја сам је изградо
мало; има једна нота коју не може никога да погоди.

Тома: Е, дуно. Нећу ја да плаћам бајана. Служиш
г, учитеља и гледаш да научиш ту ноту. Да је ваљала
нека тешка нота, али гледаш да научиш.

Јелица: (Сиромисно). Хоћу.

Тома: (Одава). —

Ова је сцена само за свога трајања задржала ону
брзину у захтевима Света. Да је бар неки у Томиној
породици, који би на највише размишљао о оном што
се сручило на овај кириј дом. Резонер у овом комаду,
господин Сима, изабачи је из куће. Али ни већ слушате
да ће, по правили старих добрих комедија, пред свршетак
комада изненадно доћи, као што је изненадно и отишло,
да екаше што се снасти може и да ствари доведе у ред.
Али док он дође, биће још пуно бомби и громова што
ће лупати и рушити овај дом.

Свет, који је учитеља довео у кућу, сада труби и
јавља Томиној жени: „Нада је залубљена у учитеља
музике, овога што Јелици учи, и он је залубљен у њу
и заверља њу се да ће бити њи његова или ницкија!“
Стана приша ону достању и одговара: „Отварањем одмах
тога учитеља!“ Свет, негнати лукаво али наметнот ипак
јасно, вели: „А што вас се тиче кад ви сами знате да
то није тако?“ Стана одговара бржино: „Мора ме се
тицати! Како ме се не би тичало?“ — И доиста: учитеља
истерују. Ово је једини и ако посредно мотивисани
акт у читавом низу разних отпунтава и истеривања,
јер и ако то учитеља није заслужило због Наде, јесте у
пуној мери због Јелице. — Одмах за овим Свет, који
је Јелици обукао дугачку хаљину, захтева да поново
понеће кратку. У неки мах с овим жељом долази још
једна некаква у овом анонимном писму: „Поштована
Госпођо, не плавајте се овим редовним, пријатељским
ви рука пише. Не држите у кући лепе служавке. Ваш
муж није толико стар, а није ни равнодушан према са-
дашњој вишој младој служавци.“ Коментисот ситуације
која потиче из двојислености нежна тумачена (највише
и најдешна страна г. Нушићеве комике) и овде је избила.

Тома (долази из зеве собе, носећи писмо)... Како се
оно знање знала девојка?

Стана (Јетко). Ти не знаш, разум се? Зове се Ана.

Тома. Аниче!

Стана (за се). Аниче?

Ана. Молим.

Тома. Делер, душине, узми оно писмо на потрчи
до Демичке улице број 92.

Тамај је решено да истерају Аничу (али не и
сумку у истакнутост таквих односа), узлази Томиња, већ
позната провадишца, да кини што је дотле урадила и
ако још није добила свилену хаљину, ту (бар како
се мисли) уочијену награду за провадишеске услуге!
Тешко је наћи ралогом таквом поступку, јер би, по
најобичијем правили, требало све пој у грех уписати,
пошто је она и нашла и препоручила младожењу. Али
зашто се бахити о овом детаљу, кад је она, Бог би
знао зашто, дошла и јавила много кружнију ствар. Тома
је од не саслушао ово смотице: „...Госпођа Стана,
говорила сам јој ја те, садне па се не одајаја и не пусти
спроту девојку да проговори реч две са својим заруч-
ником... Е, а госпођа Стана је ту, не миче се; она
разговара с младожењом, она се забавља, а на полу се
то чује, свет све то зна, па још и младожења мало
напшт казано: „Боља мајка него ћерка“...“

Као у свима досадашњим случајима, кадгод се свет
ушмача у Томину кућу, и сада је онако ружна и од-
пријатна достања нашла на пуно перу г. Тома, те и овог
шута, лудо као и увек, „изводи ствар на чистину“.
Место објавијена са женом и Надином вереником, место
објавијана или (и ако је то асурално) потпуног веровања,
он захтева од вереникове тетке да свадба буде после
једне недеље дана а не тек после шест месеца као што
је било уговорено. Муж који перује да му је жена не-
поштена, тражи да жени заводник узме његову ћер-
ку што пре, како би, надала, сачувала жену од даљега гре-
шења! И по ту цену отац пристаје да таквом човеку
да своје добро дете! Ако би на ко понисмо да је то
само тражење разлога за кварене веридбе — прерија не
одмах и суд о Томи као ону и мужу, који ни по чему
не личи на таквог нагде у целом комаду. Овакав Јарен
није се само оважи перу г. Нушића. — После таквине
сушке да се свадба свакако неће доћи одржати после
недеље дана, долази одлучни кириј Томија: „Онда...
ако не пристаје... онда неће никако ни бити свадбе!“

После овога (што је било и очекивати) цео конад
брижнот слави јури свршетку свои. Тома, скоро хаљинот,
забрањује Јелици пошеме дугачке хаљине; отпунта
Аничу; најурије учитеља музике који је дошао да се
објасни; младожењи (који не пристаје на рок од недеље
дана) откључује руку своје ћери, и, на послетку, позива
са улице пошате да врате стара наметшта а лони да
однесу па таван. „Носите, носите, што не гледате! Прво
ми екните ону стару насловачу у којој сам двајесет
и пет година кириј свазало носе ручка. Хајде, хајде,
носите!“

И ако је, може се рећи, овај чинот завршен и
цео конад, г. Нушић додао је и четврти чин, који је
само учинио да је дела ствар постала поново неодре-
ђена и без одлучног пишчења суда. Уверен сам да је
ова неодрешеност потекла из ишмине оправдане нео-
длучности да гласу наљачност првога чина прили као
свој суд о односима према Свету. Ипак се чудим зашто
је писац избегавано оно паметно мишљење наших матер:
„Са светот, али паметно!“ То би онда била оправдана
лекција гласу наљачног Томи (ако је он то у комаду) и
свој његовој породици.

Онако, цео конад, који је тенденцијозан, није довео
ни до каквог решења а ако не прилади својој и по
целокупној постепени мора да га има.

Накаљачени четврти чин доноси нап је и једно ружно
објавијене старјеје ћери са матером и оцем; затим једно

невероватно, ко бајаги наивно признаје млађе херца у љубавној кореспонденцији с учитељом музике, и повратак Симића, који га овако потичише: „Не бих ти отворено, али не могу да издржим!“ Објашњење је и овог пута постало. Симић је одмах нашо у део да мери Току с породицом, коју је кало пре терао из куће и која је већ била пошла незвано куд. Изненичен успешна и Симић га утврђује речима: „Свет је зао пријатељ!“ У света, видите, има речи али нема срца. Милост светска тежа је по душевнака рука; свет никоме није направио кућу, а разорио јесте. Него дете ви, како сте и били, дете, дете...”

У знак покајања потеку и сузе, а да би цидна била потпуна, долази — тетка Каја са Марком... У дошаћу хроничку уноси се нов запис: „...Лета господњег нађе у нашу кућу свет и оцуетиши све и разори... И напесне на кућу зло и невољу и ерам“. Покушај Тохић да кућу спасим затвори од света, разбија се о Симићев савет: „Не иде то баш ни тако!... Не можеш се ти баш тако оградити од света. Родно си се у свету, ни, хтео не хтео, морао и живети са светом!“ Кад још Стала помену, да ће свет изасити да су подулила, Тома пита Симу: „Симко... да ли ти велиш да ће то свет казати?“ Кад му Симић потврђује, Тома оцајно уздиже, сломавен је, *подебен*. Зар само зато што је то Симић рекао! А колико је то оправдано! —

Последњи говор Тохић (са ражне, непосредно публици) заноси дубоку веру његову да *Свет* једе свој хлеб а поди туђу бригу, да *Свет* руши миран и тих живот... И поред свега тога Тома поново отвара свој дох и пошва *Свет*: „Добите, наређујте, распоређујте, управљајте, чепајте, развјајте!“ —

Ако су кук Тохић од *Света* били праве кук, — овакав скривањак конада иде у бајке, а ни по чему у реалан живот на које породице. Заврши говор Тохић и ако би, изгледа, требало да личи на спојни такт музичкога Ролдо (јер је још Бен-Акиба рекао „Све се понавља“), он у овој драмату снажује циљ и света у успеху целине.

Као што се види: да потребног се решења није дошло. Узрок је томе, како изслим, погрешна поставка из које је поникао део развој кода. Први чин (и ако то изгледа) ни по чему није решење питања: каква треба да је однос према *Свету*? Само у случају када би први чин довести био најбоље решење тога питања, доношење свега у то нешто стање (реч је о оном комаду) било би потпуно оправдано. То је писац, по свему изгледа, и сам осетио у току рада, па је на трећи чин, природни савршетак првога чина, морао додати и четврти, јер је врло добро опазио да овакав крај трећега чина не би био никакво решење постављеног проблема.

Кад овом додате да г. Нушић у комедији највећу напалу обраћа ситуацији, место да је експонирате на личности, онда ће јасно бити зашто консеквентност акције и у овом делу страда због тражених и намећених ситуација. Стога се и може поуздано казати, да се комад „*Свет*“ може овако одиграти само на позорници, али ни по чему и у животу. Зато г. Нушић и не пише комедије карактера, и ако их наше друштво изобљаво суди.

И ако изгледа да је овај суд онтар, не треба заборавити да се он тиче г. Нушића, дакле не какног почетника којеу би овакав рад на част служио. Од г. Нушића знамо прва пахтелата ствар неусујинне пред-

ности, а због тога и дужност да у сваком његову драмату и љуби тражимо све чему се може замечати.

Једна је у овом делу много чистија него у на којем досадашњем г. Нушићу раду.

Представљачи су, како је конад био подељен, употребљив све силе да ишцу обезбеде успех. Незахвалност Тохићеве узлоге сављивања је г. Тодоровић на пуно част свога уметничког имена.

Решаја је, према пишченим одредбама, била врло добра, и ако би, поред неколиких других детаља, било потребно да „сала“ буде десно од љубавно, то би се у другом чину, приликом уношења новог наметаја, најлепши конади могли увести у ту собу. Иначе се у овој кући из гостинске собе кроз „салу“ иде у кухињу.

— К.

У славу Јовану Стерији Поповићу

О стогодишњици Јована Стерије Поповића, прослављеној септембра о. г., г. Павле Поповић, професор универзитета, држао је у Врши овој говор:

Господе,

Министарство Просвете и Универзитет Краљевине Србије, које установе имају част овде заступати, свесрдно поддржавају прославу стогодишњице Јована Стерије Поповића.

Некада је овај књижевник, чију светковину ви данас приређујете, господе, био младе цение него што заслужује. У извесним књижевним круговима, онима који су раније у критички водили прву реч и стварали јавно мишљење, постојало је, за књижевнике прве половине XIX века, једно мерило које није било ни грдно ни тачно. Помтњујући велику реорну језика и правописа која је у том периоду кренути и извојављана, ти су кругови нили сувише далеко у тој помтновану, и узели ценити заслуге појединих књижевника не према чему другом него само према заслугама нахођени у тој реформи. Више је књижевника неправедно оцењено на тај начин; наш Стерија можда најнеправедније. По том мерилу, нашло се да је Стерија човек старог правца, конзервативан, непријатељ реформе али бар не пријатељ њен; да је, у најбољем случају, електичар који жели да пољуби ова правца, старији и новији, али никакво није Вуков човек, помагач и апостол његов, како је, веде они, имао бити. И по томе мерилу, правца, ни оцена Стеријина књижевног рада није била повољна.

Нипшта, међутим, није било нетачице од мерила које је овом приликом употребљено. Стерију није требало тим мерилом мерити. Стерија је драмски песник, а откуд тада у драми може бити старог и новог правца кад Стерија *прво* почиње драму! Стерија је драмски песник, а какве нозе има вредност једнога драмскога песника с питањем о језику и правопису! Стерија је драматичар а не граматичар. Вредност његових драма не зависи од правописа у којем су писане. Карактер Далахон неће бити ни боље ни горе опртан тиме што ће изи имена његова доћи или отпасти „дебело јер“. Заблуда је била

тако мислити. Требао је само нашко чистије гледати на ствар, на угледати прину вредност Стеријину.

А права вредност његова била би ова, од прилике.

У комедији, највећа. У врмену кад није било оригиналног рада на комедији, он је основао у нас најтежу врсту комедије, комедију карактера; колико је она тешка, и колико је он у њој био онако, види се по томе што је ова одмах после њега пао, и што ни данас нема ко да је дигне. Оснивајући, он је у је радио у духу великог француског писца комедија: у врмену кад нико није ни па преводио Молијера мислио, он је дао оригиналне комедије које су по роду, карактеру, процедири, стилу, Молијерске комедије. Оне су Молијерске по мањим најпре, по каткад сунаријо психологији, по играма речи, по местимичним сенкима ниже кожике. Оне су Молијерске нарочито по врлинама, по цртању типова на пример. Галерија типова коју је Стерија створио, скројивши је димензија, али је пуна јачине и оригиналности. Типови су оштри, ошталудски, и ако су сви локализовани. И јачи знају у његови комедијама српског Харипагона, српског Г. Журдена, српске прецизоце, српске учене жене, све типове из Молијера који су из наше средње изајени. Сви комедије карактера, Стерија је основао и комедију парана. Некад ју је радио забаве ради као у комаду „Београд некад и сад“; а некад ју је радио, као на пример у „Женидби и удадби“, е пуно горичине и са једина стурони реализмом који данашње генерације извучито умију поштовати. И он је, и у комедији карактера као и у комедији парани, често показало тачност и оригиналност опажања, верност у хватању црта из живота, пуно локалне боје, каткад дубину и смелост у цртању, уз то често искрен песнички и горички, и на пред много места живот и дух. У роману (јер он је и романи радио, коначан роман) нарочито је много те живости и духа; од тога сав тренут његов сјајни и за оно доба нарочито чудан „Роман без романа“. И то су све одлике Стеријине у коначном раду књижевном, а у раду озбиљном, драми, трагедији, лирици? У свима тим радовима он има извесне своје јачине и оригиналности, као што оригиналности и јачине има и цела његова књижевна ентурја. Јер је то ентурја једног прибро и паметног човека, човека трезвог, ефебног, прибраног, који лепо ради свој посао и лепо гледа на ствари. Ретке су књижевне ентуре те врсте, и оштра који књижевност воле увек су он неоско драге.

То је, господе, предност Стеријина, заслуга његова у књижевном погледу. Али, господе, он има заслугу и ван књижевности. Стерија је био активан и интелигентан начелник Министарства Просвете, и видљив плодови његове активности и интелигенције на овом пољу јесу организација основне и средњешколе наставе и полагање основа за просвету вишег стила установом Ученог Друштва и народног музеја. Стерија је био, још, и одличан професор старог Лицеја. Министарство Просвете и Универзитет Краљевине Србије са захвалношћу итежу у овој прилици те заслуге његове, и сматрају да оне ипак најмање и најнеизмијеније жељу његовим осталим заслугама.

Слава Јовану Стерији Пољожићу!

РАЗНО

* Стеван Чуцурило штампао је „Уметство за буквар, са примерицама у почетној писаној и цртању“. Цена је 2 динара. —

* Чешки месечник „Slovanský Přehled“ завршио је своју осму годину. У њој су, поред изразиторијских чланака о Словеника, и ови чланци, преводи и реферати који се тичу нас Срба: 1. *Црна Гора у години 1905. г.* (А Черни); 2. *Сирска и игра даламатинска* (А. Куба); 3. *Јанко Веселиновић* (Д-р Ј. Скерлић); 4. *Пет песама Ј. Дучића* (превод Ј. Рубин); 5. *Из Београда* (допис Ј. В. Пшемисла); 6. *Из Србије* (допис П. П.); 7. *Д-ра Ј. Пријића „Проматрања о етнографији македонских Словена“* (реферат А. Нидерла); 8. *Т. Остројића „Српска књижевност од Велике Сеобе до Доситија“* (реферат — иста); 9. *Јован Дучић* (од А. Чернића); 10. *Сваја јужнословенске књижевности у Београду*. — „S. P.“ излази десет пута годишње, на 4 таб. вел. 8°. Годишња му је цена 9 орнака. Претплата слаш администрацију Praha, Jeruzalémská ul. 11. —

* У Загребу је основан клуб пријатеља хрватске књије који ће покривати и издавати „Малу Хрватску Библиотеку“, у којој ће сабирати новачко дела одличних хрватских књижевника, да их у левој руку а за малу цену шири у народ. —

* Г. Е. Барусковић, упривредни професор Карловачке гимназије, дао је у штампу књигу „Латинске сентенције, пословице и цитати“. То је збирка Г. Барусковићевих превода на српски језик. Књига ће изићи 8—10 штампаних табака, а поручбине прима издавачка књићара А. Јапанчића. —

* Г. Светозар Томић, професор, штампао је, за ниже разреде српских гимназија у Турској, „Знаменити Османске Империје“. Дело је штампано у Београду (Штампарница Давидовић), а цена му је 2-50 гроша. —

* Српска црквена општина у Панчеву предала је 200 круна свога прилога Одбору за Змијин споменик. Уједно је решено да се гроб Змијине Руже сачува и обележи спомеником из општинских средстава. Ово ће општина извршити у договору са Панчевачком Српском Женском Добротворном Задругом. —

* Словенско друштво Светог Мохора имало је прошле године 81.979 чланова, а издало је и растурило разних књига у 491.874 примерака. До сада је ово друштво растурило по словеначком народу 10.800.934 примерака разноврсних књига. —

* Г. Милан Блачевић, новинар (Београд), превео је са немачког језика дело проф. Августа Хорла „Мозак и душа“. Књига је цена 0-60 дина. —

* Изшло је из штампе „Милетић“ календар за 1907. годину. У њему је у 13 чланака (прештампаних из свечаног броја четрдесетогодишњице „Застапине“) извесни живот, рад и цитати Светозара Милетића. Календар је урадио Петар Кретоновић. Цена је (3 табака мале окшне) 20 хелера. —

* Богословско књижевно друштво „Слога“ (Карловци) дало је у штампу дело Г. Ј. З. Буте, освештеника,

„Слава у Сиротинац“, у којем се износе узроци материјалног пропадања нашег народа. Цена је цена 20 хелера, а поруџбине прима уграва „Слоге“.

* Г. Јаша Томић, уредник „Заставе“ (Нови Сад), штампао је упутиком бирачица „Вођа кроз саборске изборе за 1906. годину“. У њему је: 1. Реч пред изборе; 2. Антоновић прогласи српске народне радикалне странке; 3. Изборни ред са највишег народног саборског одбора о спровођењу избора; 4. Прилог изборном реду. — Цена је 0-20 круна, а поруџбине прима Коста Лера (Нови Сад).

* Као 114-то издање Задужбине Н. М. Коларица изашла је књига Гр. Стојана Новаковића „Балканска питања и мање историјско политичке белешке о балканском полуострву“. У књизи су помените ови чланци: 1. *С Мораве на Вардар*. Путне белешке из 1886 год. 2. *Два дана у Скопљу*. Путне белешке из 1905. год. 3. *Под ланцима Цариграда*. Прилог о поређењу народних община Балканског Полуострва. 4. *Брус*. Путне белешке из Мале Азије с погледом на заматек Турскога Царства и поточни му освајања на Балканском Полуострву. 5. *Царина Мара*. Историјске црте из XV века, с погледом на правне односе к Турцима и Бугарима, после проласка старе државе српске. 6. *Црква Пантократорова (Зейрек-Дамја) у Цариграду*. Успомене о боравану Ст. Дечанског и Ст. Душана у Цариграду. 7. *Царина Мехмед-паше Сокловоћа у Цариграду*. Успомене о славном великом везиру Мехмед-паше Сокловоћу, родом Херцеговцу. 8. *Населе Београђана од 1521 године у Цариграду*. Успомене из првог турског освајања Београда. 9. *Бугарске школе у Македонији*. Извештај о стању и средствима бугарског културног рада по Македонији 1885. године. 10. *Законодавство и владајући српски XIV века и народности у Македонији*. Белешке о македонском национализму XIV века. 11. *Балканско Полуострво и етнографски спорови српски, грчки и бугарски*. 12. *Цариградски Патријаршија и православље*. Чланци којима се доказује право да свака епархија има епископа своје народности. 13. *Прва и школа у националној пропаганди на Балканском Полуострву*. 14. *Нови грчки списи о Македонији*. 15. *Српске и бугарске расправе поводом једног бугарског списа о Хиландару*. 16. *Једна статистика средње Македоније*. 17. *Евразизација Рашко-Призренске и Скопске Епархије за 1899. год.* Књига износи укупно 35 таблица велике осејане (559 страна), штампана је врло укусно, и цена јој је само три динара (или три круне).

* Г. Глигорије А. Николчић, парох у Бриту, дао је у штампу друго коло својих проповеди „Глас Пастира“. У књизи ће бити 71 проповед, а цена 2 круне (2-50 динара). — Прво коло цена је 1-40 круна, а оба ће се продавати за 3-20 круне.

* 31. о. н. одржао је у Београду други конгрес српских печелара. Читана су ова предавања: 1. О кардиналним тачкама рационалног печеларства, од Јонаша Живановића, професора у Карловцима и уредника „Српског Печелара“; 2. О меду, од Дра А. Зеге; 3. О лажним матицама, од Динијатрија Ђурића; 4. О истрепању меду, од Благоја Милановића; 5. Критички преглед комисија, од Крсте Мршуле; 6. Израда оквирићних плетара, од Благоја Милановића; 7. О гарошима опашања печеларства, од Динијатрија Ђурића; 8. Наши досадашњи неуспеси, од Крсте Мршуле.

* Г. Пајо Обрадовић, свештеник у Небаудиња (Лика), одштампано је из „Новог Србобрана“ своју приповетку „Резервиран катар“, која је сатара на пређашњи конституционализам у Хрватској. Књига је у величини 8^а, има 8 штампаних табака епиграфа слога, а кошта са поштом 1-10 круна. Поруџбине прима писац или уредништво „Новог Србобрана“ (Загреб).

* Српско академско литерарно друштво „Нестуг“ (Загреб) издало је „Читанку за аналфазете“. Књигу је израдио Фрањо Анђерић, учитељ у нешколцима Мунке Учитељске Школе у Загребу. У њој је 12 лекција по којима понављају (према наставничким упућенима) постојау писмени. Цена је 1 круна, а поруџбине прима уграва „Нестуг“.

* „Матица Словеначка“ изашла је у току прошле године 2970 чланова, прихода 31.591, а расхода 31.539 круна. Целокупна изована Матичина износи 117.128 круна. За ову годину издаје Матица осам књига (84 штампана табака), међу њима и први свезак Хрватског Кљажинца.

* Г. Исидор Бајић, композитор (Нови Сад), сирењо је за штампу *Прво коло партитура* (заједно са појединачним гласовима), у којој ће бити до 100 српских и туђинских партитура. Сваки збирка глас биће у по 10 примерака. Према томе једна партитура са појединачним гласовима коштаће би 50 п. д., а цело коло (ето партитура са по десет примерака појединачних гласова) 50 динара. — Пријаве преглађиваче за ову лено и корисно предузеће прима гос. Бајић, а ако се пријави доволан број преглађивача, коло ће се одмах дати у штампу, а чим буде готово слаће се на пошту.

* „Рад.“ академско друштво Срба из Босне и Херцеговине, завршило је прву годину свога рада. У осам састанака разрађивали су друштвени чланови о приреди, просвети, социјализму и политичким принципима српског народа. Била су и три јавна предавања: 1. *Полупривредни разлитак на Замлау (Мих. Благојевић, канд. техн.)*; 2. *Стоцарство у Босни и Херцеговини (Василије Бабић, канд. мед. ветер.)*; 3. *О банкама и штедњоницама с погледом на наше прилике (Војислав Весарић, канд. права)*. — Друштво је имало 39 редовних чланова и 3 помагача.

* Уредништво „Илустрованог Гласника“ (Нови Сад) штампало је за год. 1907. календар „Свој епопеи“. — Садржина му је врло кратка, али му је за то већи огласни део. Сваког куну, трговцу или занатлији, који поручи 50 примерака, штампана се бесплатно означи оглас. Календару је цена 20 хелера.

* Г-ђа Милена Милановићка (Ртца) јавља да је дала у штампу своју збирку „Мученици“, приповетке из живота у Старој Србији и Македонији.

* Савијетски хајор Д-р Милан Пенџи штампао је у свом издању расправу „Још једна летина о тигрусу“. Цена није означена, а поруџбине прима писац и свака српска књижара.

* Српска Читалоница у Новом Саду већ је дала у штампу Исидора Бајића „Нове српске композиције за гласовир“. У издању ће бити осам композиција на 23 стране ип 4^а. Цена је 4 круне. Поруџбине прима пров. Милан А. Јовановић, председник читалонице.

* 16. о. н. приредило је српско омаздајско коло „Уданица“ (Панчево) свечану седницу у част и славу пок. Стевану Сремцу. Беседо је са црним успехом Г.

Милорад Павловић, професор у Другој Београдској Гимназији. —

* Иа поднетица „Вранки“ (Нови Сад) одштампан је према приповетке И. Н. Потапенка „Невеста Варвара“. Преводилац је Степан С. Иакин. Књига има 7^{1/2} штампаних табела, а цена је 1 круна. —

* Исидор Бадић, композитор, штампао је своју „Божанствену Литургију“ по српским народним напевама, удељеним за немовити збор. Цена је 5 круна, а порубине прилазе само композитору који је шаље на доплату. —

* Већ се распродаје „Србобран, народни календар за 1907. годину“. У њему је 24 прилога са 47 слика. Цена је 1 динар. Уредници су: Светозар Прибићевић и Јован Ђанић. —

* Администрација и уредништво „Враћа Потапача“ јављају да је већ готов „Враћ Потапач, шtamпани календар за 1907. годину“. Календар има пуних 10 штампаних табела. У њему је прилажен број шtamпаних слика и шtamпаних илустрованих прича и песама. Цена му је 50 хелера. Може се добити само у администрацији „Враћа Потапача“ (Нови Сад). —

* За издања Матице Српске прилазе су рукописи: „Monumenta Cyrillica“ и „Прилози за историју Марчанског владичанства“. Такође је прилажен и „Мајстор Димка“ приповетка из старог Београдског живота. Писац је г. Драгутин Илић. — На оцему додати су рукописи: „О српским школама“, „Народне јавне песме из Старе Рашке“ и „Јанко Веселиновић“. —

* Д-р Милеко Веселић написао је у уредништву италијанског месечника „Nuova rassegna di letterature moderne“ издања расправу „Un detto italiano a Ragusa 1779.—1780.“ У којој описује бавање у Дубровнику познатога абата Фортиса, преводилац српских народних песама. —

* Свештеник Александар Живковић (Чек) јавља да је већ готова петоста књига „Провиђања и ескорти на недјељна јеванђеља преко цијеле године са диспозицијама на главнице књиге тих јеванђеља.“ Цена је 4 круна (за поштарину 30 потура више). Књига је у великој 8°, а има 311 страна, на којима је 29 пропови и 127 диспозиција. Књига се може добити само од писца. —

* Издавачка књижица М. Ив. Живковића и компаније јавља да су готови убојници, у изради проф. Н. Шпабића: „Историја хришћанске цркве“ за ученике средњих школа, и „Историја српске цркве“ за ученике средњих школа. Цена им је по 1 динар. —

* Српско академско књижевно друштво „Србоданица“ (Гран) изабрало је попу управу, у којој је председник: Милодраг М. Марковић, канд. мед.; први тјиник: Милутин С. Кojiћ, студ. мед.; други тјиник: Милосав Милошевић, студ. мед.; благијиник: Милосав Петровић, канд. мед.; књижињар: Константин Доброта, студ. мед.; ревијациони одбор: Ђорђе Голубовић, канд. мед., Нико Маринковић, студ. мед. и Христифор Груић, студ. мед. —

* Д-р Душан Раичић, реверент Министарства Просвете, штампао је, као рукопис, убојник „Посебна Дијалектика“, који је израдио по разним немачким писцима. Дело је израђено у штампарији „Докторске Обрадовић“, а цена му није означена. —

* Д-р Лубор Нидерле штампао је у Прагу, у издању књижице Буреска Кохонта, други део свог освјетлог

дела „Slovanske Starožitnosti“. При део објавио је пре две године. —

* Словеначко књижевно друштво Света Мохор дало је ове године својим члановима шест књига: 1. Календар друштва Св. Мохора за 1907. годину; 2. Света Породица, наука и молитве Назаретске (написао Ј. М. Сајгершица); 3. Дешањни, књига преводилаца за одрасла младеж (написао Јосип Стрптар); 4. У северних Словена, илустроване путописне црте (написао Јосип Лавтижар); 5. Упорница, приповетка (написао Иван Јах); 6. Догађаји из Светога Писма (написао Д-р Јанез Крек). —

* Г. Владимир Јовановић, пређашњи министар и професор Велике Школе, прештампало је из „Архива за правне и друштвене науке“ своју расправу „Ера страних зајмова у Србији“. Цена није означена. —

* За свој тридесетити главни годишњи скуп, који ће бити септембра 1907. године у Крагујевцу, Српско Лекарско Друштво изашло на дискусију ова два питања: 1. О туберкулози масе, и 2. О сигурности и неопасности узорника у Краљевини Србији. За прву расправу одређени су за реверенте г. г. Д-р Милан Јовановић-Ватут, Д-р Леон Коел и Д-р Петар Николић. За другу расправу, и за реверенте и за хорореверенте, пријавио прилази Друштвена управа. —

* У Загребу је почела излазити, двапут месечно, политичко књижевно „Hrvatska Smotra“. Власник је уредник Звонимир п. Вукмил (Тренкова улица бр. 12.). Појединачне свеснице цена је 1 круна. — „Скорта ле“, како сама вели, „одасити духом Старицамавање стране права“. То јој је тамаи толико препоруке, да јој сви напредни докожи хрватски и српски затворе врата. Како нисли о Србији а тамој књижевности, ево неколико примера: српску књижевност признаје само у границама Краљевине Србије и с тога је назива „србијанска књижевност“. О нашем роману вели: „нима ничега спомени приредно“. Зато што Срби „својотјаж хрватске списатеље као Штепиу и Прерадовића“. — Тица се по перју познаје. —

* Петар М. Јанковић, управник Београдског Царинарнице, и Данило Стевановић, парин. ревизор, сиропили су за штампу „Коментар Царинске Тарнице“. Дело ће изајети преко 50 штампаних табела. —

* Професор Мојо Мадјић, штампао је у Загребу своје јавно предавање „Кварење робе“. Цена је 20 хелера. — Такође је штампао и: „Додатак напругу нове научне основе за средње школе“ (цена 20 хелера) и „Прављење књижица“ (40 хелера). —

* Д-р Чедо Митровић, професор у Универзитету, штампао је при део своје расправе „О брачним парницама“. У њему су „Основни појмови о браку и законским узроцима развода“. Садржила је: Појам и природа брака, Прана и дужности супружника и Престаник брака. — Књига је у обиму в. 8°, има 106 страна, а цена је 1.50 динар. —

* У октобарском свеску француског часописа „Revue de Paris“ штампао је Емил Номан своје путописне белешке „У Босни“. —

* Бриселска Изложба Декоративних Уметности наградила је златном медаљом г. Драгутину Икстиотрију за калогене егототравије разних соба које је г. Икстиотри декоровао у Београду. —

* Давид А. Марковић, књиговај Јагодиске Банке, дао је у штампу „Тргонијски Календар за 1907. год.“

Поред календарског дела биће разни статистички подаци Краљевине Србије, дужности трговаца, план измачева државних лозова, однос са железницом, бродарским друштвом, поштом, телеграфом, телеоном, порески систем Краљевине Србије, завод различитих табак, панаџура, пазари дани, преглед стања свих пољских завода у Краљевини Србији, преглед привредно-индустријских подухвата и друштва за обезбеђење, мере и новац свих јеврејских држава, завод из завојодаства у трговини, азијатика и индустрија. — Преплатничко пријаве прилаз (Јагодина).

* Клуб „Напредак“ (Београд) дао је у штампу календар „Напредак“. Књига ће изићи до 6 табака. Цена је 0-50 дина, а порубине прилаз управа клуба.

* Изашла је из штампе и већ се продаје књига Радована Перовића — Невесинског „Из земље плача“. Порубине прилаз све српске књижевне. —

* Бугарско Народно Позориште у Софији довршено је и за најкраће време биће слично отворено. Коштало је 1.500.000 динара. 1907. године позориште добија годишњу субвенцију од 300.000 лева, а за 1908. пројектована је у 500.000 динара. — А ми?

* Канетан у пенски Галијорије Марковић наштампао је свој „Дневник српско-бугарских добровољаца на Тимку 1876. године“. Књига има 2 1/2 табака и цена јој је 0-80 дина. Порубине прилаз (Канетан-Минишар улица, бр. 25). —

* У издању књижаре Р. Бачића (Осец) штампана је композиција „Буре Луца“ Славонском разном! То је крш састављен из народних мотива, а цена му је 1-20 круна. —

* У Загребу је почео изасти српски црквени лист „Народна Осветник“. Уредник је Теодор Иванчевић, а лист излази сваког 1. и 16. у месецу. Годишња је цена 6 круна. —

* У Митровици (Срем) почео је изасти српски демократски недељни лист „Слобода“. За уредништво одговара Лука Топаловић. Лист се уређује у духу српске самосталне странке. —

* Српско академско друштво „Зора“ изабрало је ову управу: председник — Владимир Ђорђевић, студ. оал.; потпредседник — Ранко Вујић, студ. техн.; први тавник — Јован Миљковић, студ. мел.; књижевник — Дим. Ковачевић, студ. мел.; благајник — Петар Мушицки, студ. техн.; одборници: Велимир Јелић, студ. агрол. и Емануил Квекли, студент права; ревијонски одбор: Мурат Сарић, студ. мел., Михаило Рајковић, студ. оал., Шпиро Желажкић, студ. оал. и Душан Кнежевић, студ. права. —

* Срби Баваључани изнери су покренути од нове године политички лист „Отаџбина“. До сада је скупило 3.500 круна добровољних прилога. Прилоге прилаз Јоно Суботић (Бавалуча). —

* Петар М. Лазаревић, артиљеријски канетан (Ним), пренео је и дао у штампу дело канетана Нисела „Обука официра помоћу ратне игре, решавањем задатака из карти и на терену“. Књига ће изићи пет штампаних табака. Цена је 0-80 дина. —

* У издању штампарије „Нови Покрет“ изашла је збирка „Приповетке и слике“ Николе Т. Јанковића. Садржила је: „Вина лубав“, „Пенилачка“, „Насвет“, „Притица“, „Дренажа“ и „Нека развину“. Књига има 71 страну уске ошине, а цена је 0-80 дина. —

* Генералштабни пуковник Петар Бојовић дао је у штампу свој војно-педагошки уџбеник „Васпитавање војника“. Књига ће бити готова до нове године, а преплатничке пријаве прилаз писца и књижара Мите Отаџина. —

* Генералштабни потпуковник Милутин Гр. Минишар, уредник „Ратника“, јавља да је готова негована књига „Уџбеник за оперативну генералштабну службу аустроугарске војске (Издавање Заповести)“. Књига је приложено 10 цртежа. Цена је 2 дина; експлицитна 25%. —

* Генералштабни потпуковник Милутин Гр. Минишар, уредник „Ратника“, јавља да је већ готова књига „Уџбеник за генералштабну управу за аустроугарску војску“. У прилогу су три прегледа. Цена је 0-50 дина. —

* Инжињерско-технички потпуковник Љубомир Поповић, професор у Војној Академији, дао је у штампу трећи и четврти део Сталне Фортификације: „Градска Војна“ и „Исторјски Део“. Издање ће бити у две књиге, свака по 25 табака велике ошине. Преплатничке пријаве прилаз писца (Минарска улица, бр. 8.). —

* Према решењу Другог Конгреса Југословенских Књижевника у Софији, Централни Одбор, који је ове године у Софији, обратио се сталним позоришницима у Београду, Софији, Загребу и Љубљани са молбом да Управе остваре резолуцију, по којој ће се сва драмска дела југословенских писаца сматрати као оригинална, те како би, према томе, југословенски драмски писци могли добити утврђене тантијине у четири позоришта. Служи на част Српском Народној Позоришту што је прво успео да резолуцију конгреса и тиме се ставио у службу југословенске културне заједнице. После овога, и остале управе неусујниће ће довести иста таква решења. —

* За српске основне, продајне и средње школе у Турској Царевини одобрени су ова уџбеника: 1. Вуквар Јовића и Стефановића, 2. Читанка за први разред основних школа, од Ст. Чутурића, 3. Читанка за други разред, од Љ. Протића и М. Стојановића, 4. Наука Хришћанска за трећи разред, од Јеврема Илића, у преводу Зарије Поповића, 5. Наука Хришћанска за четврти разред, од Зарије Поповића, 6. Словенска читанка за трећи и четврти разред, од Андре Стојановића, 7. Граматика српског језика, од Љ. Стојановића, 8. Граматика српског језика (за III разред гимназије), од Љ. Стојановића, 9. Лекције из српског језика, од Љ. Стојановића, 10. Литерарна облица, од П. П. Ђорђевића, 11. Рачуница, од Драг. С. Обрадовића, 12. Српска читанка за I и II разред продајне школе, од Св. Симића, 13. Природне науке Пола Вера, у преводу В. Јанковића и С. Јакића, 14. Историја цркве, од Папа Ишаковића, 15. Историја, од Ј. Ковачевића и Љ. Јовановића, 16. Поласка припреда, од П. Тодоровића, 17. Поуке за домаћине, од Срећковића и Железовекове. —

* У октобарском списку пољског часописа „Świat Słowiański“ наведено је д-р Станислав Жџарски чланак о Маџедонском Питуку, узевши за основу научна проматрања д-ра Јована Цвијика. —

* Српска Манастирска Штампарија у Карловцима штампала ове српске листове: „Школки Лист“, „Српски Сјон“, „Нови Васпитач“, „Српски Печалар“, „Пештер Добри“, „Бранково Коло“, „Богословски Гласник“ и „Српски Митрополитски Гласник“. —

* Српско Лекарско Друштво довело је ову резолуцију о туберкулози: 1). Да се питање о туберкулози

стално стања на десни ред главних редовних скупова. 2.) Да се установи једна секција при Срп. Лекарској Друшћу за испитивање ове болести и изналажења начина за њено сузбијање. 3.) Да се тражи завођење нарочитих статистичких података о туберкулози, слично онима о спљасну. 4.) Да се упути мениоратни Београдској Општини за подизање једне парнице болнице, при којој би било нарочито одељење за туберкулозу. 5.) С погледом на слаба материјална средства, да се ради на подизању у свима већим местима језитних летњих санаторија за децу. 6.) Да се ради на подизању потребних диспанзера и санаторија за туберкулозне болеснике. 7.) Да се установе при свима болницама лабораторије за бактериолошка испитивања. 8.) Да се уведе обавезна пријава свих учених од туберкулозе. 9.) Да се уведе обавезна туберкулинска проба и етима жарено-лекарска контрола свију крива музара, чије се месо за исхрану продаје. 10.) Да се предузму потребни кораци, како би се могли наши манастири употребити за ваздушна лечилишта туберкулозних болесника. 11.) Да се предузму потребне мере за редовно вршење дезинфекције код туберкулозних, и 12.) Да се започне обавезна дезинфекција по свима бањалима, које посећују туберкулозни болесници.

Милутин Четић: *Прва бора*, комад у једном чину; *Свадбено јутро*, драма у једном чину; *Нок из кулуса*, комедија у једном чину. — Београд, електрична штампарија С. Хороница, Цара Уроша, 5. — 8°, стр. 110. Цена!

114. издање Задужбине Илије М. Коларица, 114. Стојана Новаковића *Балканска питања и мале историјско-политичке белешке о Балканском Полуострву* 1886.—1905. — У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1906. — В. 8°, стр. VIII + 559. — Цена 3 динара или крупно. —

Д-р Доб. Гер. Поповић: *О храни и стану*. Два предавања држана на збору Руских земљорадничких задругара 1905. године. — Издање и штампа књижарице и штампарије Ђорђевића и Галића у Јагодини, 1906. — 8°, стр. 122. Цена 0-50 дина. —

Александар Марковић: *Мале песме*. Београд, штампарија Д. Димитријевића, Иван-Бегова ул. бр. 1., 1906. — 8°, стр. 40. Цена!

Д-р Ј. Петровић: *Потези*. — Ђуприја, штампарија Д-ра Ј. Петровића, 1906. — 8°, стр. 40. Цена 30 пара дина.

Говор Јаше Томића на дан 40-годишњице „Заставе“. *Јесмо ли на правом путу?* У Новом Саду, Српска Штампарија Д-ра Светозара Милетића. — 8°, стр. 30. Цена 20 пара дина. —

Душан Осиновић: *Писмо из Милана*. Поводом међународне изложбе 1906. године. Издање књижаре Ризковића и Ђуковића. Београд, штампарија Д. Димитријевића, Иван-Бегова улица бр. 1., 1906. — 8°, страна 115. Цена 1 динар.

III издање „Војске“, Андре Бар: *Босна и Херцеговина*. Аустројска управа од 1878. до 1903. год. Превела с француског М. Н. и М. М. — Штампарија „Досијеи Обрадовић“, Београд, 1906. — 8°, страна 239. Цена 2.50 дина. —

Год. I, књига II. *Поука*. Популарно вежљиво сисеање. Безилатна превла на сисеањима „Художник“ и „Библиотека“. Редактори: М. Геннадиев, П. Геннадиев. Софија 1906.—1907. — 8°, стр. 95.—190.

Претплатницима „Нове Искре“

Овим бројем улази „Нова Искра“ у последњу четврт своје осме године. Многи претплатници још нам се не одужили, те смо принуђени овако их опоменути да нам дужну претплату изволе послати. Видимо да је још вазда потребно казивати, да „Нова Искра“, осим претплате, нема никаквих других извора за одржавање.

Ова опомена нарочито се тиче оних претплатника који су добили и писане опомене за свој дуг.

Претплату треба слаати поштанском упутницом на администрацију, јер наш повереник за Србију не може ове године путовати.

Молимо претплатнике да ову опомену приме најозбиљније, јер од ово-годишњег резултата зависи даље издавање нашега листа.

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Искре којима Динета, ерског учитеља у Цокоинку, по руко-
вела у Ошанија Срепца.
По ризи ми (Ј. Жидовски), весла С.
Где је хасло Стефан Срећ?
У једној ноћи, весла Влад. Степановић.
Крајем, крајем Гр. Воковића.
Ти, весла Св. Пандуровића.
Поздравља с халасирских крајина у Србији, од Д-р Влада Р.
Петковића, (настављање те).
Преспуту сак, весла Димитрија Х. Милића.
Из рукописа у Јована Језовића Краји, евангелио Д-р Влада
Степановић.

Ризкар Вагнер и водера уметност, од П. Коновића (настављање).
Моје пролеће, весла Емилије.
Лесућа: Душан Јердић. — Срећа (Ампић), весла Ми-
лан А. Поповић. — Призивање, од — мр.
Уз наше слике.
Хроника: Наука, Уметност, Књижевност, Разно, Библио-
графија).
Слика: Орање. — Јесене излаз. — Десет пута. — У пролеће.
— Призивање. — Морски капи. — Ђула у Нишу у којој је
створено кне. Ст. Срећко. — Ђуба нок. Стефан Срећко.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 20

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаџа, Чарапи, Рукавица, Др. Јегереров рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама црвених и за српску пошту, Ђебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожне робе;

Жакета, Кепова, Сукаља, Влуза, женски Кошуља, Гаџа, Рекала, Мидера, Муфова, Чешљева, Уносница, Халиница деч. и за девојчице, Капица и Венчица;

Спреме за удавате и денове, Шалова за куневске свеће, Свице за превезе, Огртача за младе (подериша), Албума, Мирица, Сапуна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантериских новост.

ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД Кнез-Михаилова улица бр. 34. до новог гранд хотела

Препоручује своје богато стовариште своју српских књига као и веома богат избор страних литература на немачкој, француској, руској и другим језицима; прима претплату на све покретне списе и нове журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шаље у кућу.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикација за гласовир, ацилину и т. д. Свако дело, појега случајно не би било на стоваришту, књижара *набавља за најкраће време по оригиналној цени, без дванаестпроцентног трошка.*

Напомиње се обраћа књига и. н. д. књижара има на стоваришту велики број антикварских књига, нарочито стручних тако и из нове књижевности, које продаје ниској цени. Она и набавља антикварске књиге по поруцима и по цени утврђеној у каталогу из појега се набавља. Велики избор антикварских каталога чувени светски антикварци стоји свагда на располагању салону.

Књижара купује од приватних лица поједини употребљени дела као и целе библиотеке свагда по доброј цени.

КАО НОВИСТ књижара препоручује своју обилату сортирану библиотеку за домаће књиге за читање (Leibliche thek), која се састоји од 6000 разних, забавних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је два динара са неограниченим правом читања.

Каталог уписа и списи врста књига и музикација шаље књижара *свагда по уплати поштом.*

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мирас доцн и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне аграде, индустријска и занат, предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Ближа обавештења даје Задруга у Београду, а унутрашњости повластице, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигураницима из унутрашњости олакшице је плаћање и тако, што је за сваку врсту овлашћења бар по један поплаћивање, ради прикључа уплата за осигурање. И прена томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан платити удата у Београд и издати се трошковима ове поштарине.

Полици за осигурање аграде противу пожара Београдске Задруге примају се као гарација за зајмове Управе Фонда.

ТРГОВИНА

МАРИЧИЋА И ЈАНКОВИЋА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. ПОТРОШАЧИМА:

Велики избор сваковрсних хартија и осталих потреба за писање, цртање и школе.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Хартија за писма
Хартија за позивнице
Картона за посетнице
Картона за позивнице
Картона за фотографе

НАЈЛЕПШИ ИЗБОР:

Дивита

од никла, стакла и дрвета

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Енглеских перореза
Новчаника и буђелара
Ножева за сечење хартије
Финих увлака за пера
Блокова за писање и цртање
и т. д.

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА
и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

Потребне за хартију

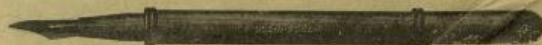

ПРОЗ 164 СТАЛЕ КОМАД
2-50 дин.

Сенкова увалка
за господу која пате од грчева.

Увалка од каучука са платини пером

Ова је увалка пером
тако, да перо не
има потребе за
пером, само
има стоји у валку

Овакав увалка
имамо још
по неколико врста а то:

од 6, 7, и 12 дин. ком.

Потребне за књиге

НАСЛОВИ ПО ОВОЈ САНЦИ
Бр. 344. УВАЈУ 19 д.

Потребне за с. г. занаре, трговце, инжињере, чиновнике, путнике и т. д. Увалке по овој саници са платини пером
стоју 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске увалке са платини пером стоју
7-50 и 10 дин. комад, а са пером 4-50, 6 и 8 динара комад.

НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА

БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33. у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда наово добија

касвим нову робу

коју и препоручује поштовањој публици за сваку поједину сезону: Штофова најједноликија за женско одело.
— Свице за хаљине, пречеа, блузе и украсе. — Сомота и Плиша. — Атлаза црна за бунде и либадета.
— Атлаза као и Свице беле за венчане хаљине. — Порхета, Зефира, Делена, Батиста, Цица у великом избору у најбољем квалитету. — Атлаза и Сатена за јоргане у једној ширини. — Украса за женско одело као: Свицена штикераја, Апликација, Чипана, Чипканог штофа, Позаментерије и целокупног прибора и т. д.

 ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР

Завеса штофових и шедованих. — Гарнитура за кревете. — Платна кочаљог као и Шифона Шро-
ловог у свима ширинама. — Везова и уметана.

 ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ

Послуга је угајана, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

 ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА
 У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;
Окефорда и Зефира у свима бојама и ценама;
Цвилица и Градла за душеке и ролетне свију врста;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;
Молдона и Фланела у делини мустрава;
Везова бели на обичном платну, батисту и кеपरу;
Пемукe за чарапе свију врста и квалитета, на штриглама и клубадима; обичног, свилоног и француског.

Тепиха и простирача готови и на метар;
Завеса чиплани, штофови и аплицирани;
Чаршави штофови у гарнитурн и посебно одвојени;
Мебл-Штофова вуцена, полу-свицена и свицена;
Жаниле-(Мокета) на метар у 130 см. ширина;
Драперије за прозоре, готове и на метар, у складу и штовоу;

Роба је сва из првих светских фабрика

 ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ

Поруџбине за све крајеве у Србији извршују се најбржијом и најбољом.
Мустре од свију наших артикала шаљемо на захтев бесплатно.

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 еор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Ода-
нбу, власнику и уреднику „Нове Искре“, Каватап-Миница улица, бр. 8.
Рукотис се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује
се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити
само за откупну цену. —

Б о ж и ћ

То је било пре својих 10—12 год. кад сам као обично — зими — излазио из куће око 8 сати најутра да обидем своје болеснике.

Бадњи-дан, цича зима, света тушта, испред кућа посуто пенеца, шеска на' струготине да свет не клизи и не пада; путем саоник. Дивота, како се само замислити може: нити чујем кога да иде ни саонице да клизе, тек ако когод загази у снег што још није угажен, те чујем како шкрљани; по путницима из оближњих села било пешачица на' на саоница — поцадало пве. Све се жури — које због зиме а које због пијаци — са пуних рукама и саоницама да што прода а за добљив новца да што за кућу и благ дан потребно куни и омет се зарана кући врати да наљужи бадњак, да поспе славу, да му радосна и посела дечица пијучу и да орасима прекрети собу. Највише чујем сироте прасице како гурјучу у рукама на' циче у даковима својих носача.

У колико сам год кућа ушло, свуда сам наишао како предне газдарице и домаћине спремају разне ђако-
није за сутрашњи благ дан; већина их носи колаче а ил-
хови малишани клече по столицама и само сметају жи-
терава у посу, а оне, да их се само куртаљину, дале

сваком по мало теста да и они, к'о бајаги, месе — па се деца међу собом разговарају: како ће доћи Бога и донети славе и много, много орија, јабука и колача, а! само доброј деци.

Једна да је превалило подне а свет се већ разли-
лази с пијаци омет с пуних рукама и саоницама. Ту су ти: божићна свећа, па зегити и тамљан на' замира, ту ораси, јабуке и разни мањя и већи занежљаци са по-
нији хаљинама; шегрти трче да предају муштеријама на-
ручене и кушане: шубаре, шешпире, обућу, разна одела,
а кројачице женске хаљине и т. д.

Кад сам пред вече обилазио по други пут теже болеснике, наилазио сам већ у појединим кућама како уносе славу и бадњак, а деца све скачу и дигла читају грцу од радости... Тек што сам стигао кући и помислио у себи да сам за тај дан готов, а! ево ти девојчице од својих 10—12 година у великом ђурку са посувра-
ћеним рукавица, а доњи део од ђурка и посувраћен и придевен да се не вуче по земљи, а у насу несан неком подебелом узиком: „Молиш, да дођете одиш“. Мати ил је болесна“ рече. „Овај и овај сокак, број тај и тај.“ „При-
чекај, дете, пак ћемо заједно“ рекох. Кад сам изашао на улицу, а снег поче омет провејавати. Стигнем кући болесничкој, уђем у дворикте па, чак на последња врата,

ућен унутра. То беше кућа, хладна као штећина. Дете отвори врата од собе, ал' и она хладна. На неком јадном и жалосном кревету лежи средовечна жена покривена неким — назови-душком, а поред ње до дуvara седи дете од својих 4—5 год. на турило ручице и ножице под дуњу да се загреје. Ја почнем: „Но, шта је? Од чега болујете?“ Она: „Па од изабела, господине!“ Ја: „Како! дедер приведите ми.“ Она: „Ех, ја ради — знате — пијем на парче код кројача, па како морам да исхранујем и издржавам и себе и ово двоје нејаске деце — јер ми је нуж ујро — а ово зимице доба па треба и огрева више и топлија одећа, а ја, да што више заслужи, радила сам по цело дуге ове зимске ноћи а у хладној соби, па тако данас тако сутра, док нисам пала ето у кревет.“ „А од кад ете болесни?“ „Ина већ 3 недеље како лежим и не могу ништа да зарадим.“ „Па што не иште пре звали?“ Она смеје раженима на рече: „Ех, што нисам“. Прегледам је, а по тој напншем рецепт и почнем да јој наређујем овако: „Ево вам овај рецепт...“ А она ме прекиде с питањем: „Пак шта ћу ја с њиме?“ „Па пошालите у апотеку, пак ћете добити прописан лек.“ „Та добро, добро“ рече она: „али ја немам да платим апотеку.“ Узим рецепт и напншем на њему, да апотекар изда лекарију на *мој рачун*. „Ево, пошлите, пак ћете добити лек и нећете ништа платити, јер ће њи на *мој рачун*.“ Она: „Па хвала, господине, то је све лепо и красиво, ал' ја немам ни залогоја хлеба у кући за ову сироту децу а сутра је благ дан, а како га ја дочекујим па тек она моја бедна сиротца. Неће имати сутра деце радости као друга срећна децка него само тугу и жалост, јад и чежер.“ Сузе јој текуће, она ду-боко удахну и узвикну само: „Ах Боже мој!“ — Опрче ми се пред очима, грло ми се стегло, суза сузу стиже, напних се у цеп па јој пружиш 1 еор. и изађем. Ври-ћајући се кући већ сам приметно да поштоде гори свећа и чује се децја ларна и весеље, а ја идем за-дубаен у мисли о малочас доживелој беди и новој лудској, и као сам кога до куће срео, нисам га видео ни чуо. Кад сам стигао дома, а жена преправила већ сламу да посем по одјај и столу, и орсе да прекр-стим собу. Кад смо све свршили и мотушли божићну свећу и кољач на сто, седнемо за вечеру, а већ код на-реника приметиле ми жена да сам перасположен. Ја уз-дахнух из дубине душе и приповедил јој све потанко шта сам доживео и видео то после подне кад те сироте болеснице, а она ти устаде од стола, подиже руке и оци

к небу са речима: „Хвала ти, Боже благи, на твојој милости, што си нам бар толико даровао, да наша деца нису никад осетила шта је то сиротина и немаштина.“ Кад смо се мало — обичаја ради — играли „лије или тако“ отидосмо на починак. Сутрадан, на Божић, по-раним да обиђем до Олужбе Божије своје болеснице па и болесницу о којој је реч. Чим сам ступио у кућу, осетим као да је топлије него јуче што је било. Онда хаја' у собу, а она — красота тоња; деца раздрагана и весела разиграла се по њој са орсица, јабучава и кола-чима... Поздравим их са: „Христос се роди!“ и „Срећан празник“ па наставим: „Но, како је? Је л' што боле?“ „Та хвала Богу и Вама, рекла бих да ми је од ноћас нешто мало боле“. Док ми је она то говорила, ја ба-цим око на орман и видим на њему: Божићну свећу, колача, ораја, јабуча, неког хеца, лонац пун сарне, боцу вина, Божићни кољач и друге разне ђаконије. Кад сам то све видео а жени се као неки тожак камен свали са срца и отидем у црву пуно задовољан, што сам се ево и овом приликом уверио, да имаде, и данас још, *уек дарожљива света што има милостиња срца сирим сиротиња*. После цркве отидем да поздравим пријате-љима светли празник, а кад дођем кући, ја добре воље и расположен затечем и жену необично веселу, која ме дочека са радосном већу, да су нам обадва сина, и онај из Беча и онај из Пеште, телеграфски поздравили празник „Рождества Христова“ и јавили да су здрави и да су прилици све пошљике што им је хати за Божић послали. „Но, хвала Богу! Сад ћемо — рекох — и ми радосно и весело а у игру и тишину провести благ дан!“ И тамав да седнемо за ручак, а ја приповедим жени, шта сам све нашао код оне сироте болеснице, па додам: „Видим, да ипак има још *алемитних душа што моју хришћанског и човечанског сажалења спрам убо-гих и сириманих*.“ На то ће ми жена: „Новој се срдити, драги мој. Кад си ми синоћ приповедео о си-ротини и немаштини, беди и новолу сироте удовице и болеснице и мене нејачи, а ја понесам и на Бога и на душу, пак јој пошам још синоћ све оно што си таво видео, а за здравље, срећу и напредак наше деце.“ Две сузе радоснице слетеше ми низ образе, подубим жену у чело, а једна мотах од узбуђења протепати: „Хвала ти у име сиротиње“.

Ех, то ми је био најрадоснији Божић у животу.

Београд 1906 год.

Др. Лаза Станојевић

Р. Савио

Архангел Михаил

та! Саним и ово су ти лекакви ловци! Јесу, ако ми не треба! Видело ловца на побегло! Нема Ристе Гавриног што само пружи пушку, па готова посла. На Сине ковача. Јаој, брате, шта је тај с пушком градио. Он кује у вигњу, кује, тек за-крећео сврака.

— Пасто! — викне он остављајући чехић и изашавши пред вигњ — где то пева!

А његов комшија Паста приђе плоту па окрене неовати.

— Ево, гледај где је начинио гнездо, вост јој пшен! — па врх ноје такуше! Јуче мај' врат не скрсах! Бејаш се повео да га скинем, а, такуша крта, грана се одлочи... једна се одржах. Сва јаја поједе.

— Не може да је скинем!

— Море гнездо не могу!

— Гнездо не могу ни ја, али ћу љу ти скинути сад.

Па се окрене и уђе у вигњ и за мало се врати са шешапом. Има на њој некаких двадесет паста па пресијавају на сунцу. Старинека некаква пушка „на кре-мен“. Он је запе, протре ноктот кремен и погледа у такушу.

*) Јон за живот Јанкова био је овај почетак надуке за-кључено врати у којим рукама. И ако сам доброт Јанка вако кута можда да је довриа — остало је као као што је и било. Узрел да љу поштовоњика Јанкова дара, бап сјао после негде скрпа, учи-кити нарочито задовољство, објављују овај улоак равно сараваго Јанкова вера.

— Видиш ти како се наместила, само јој рен вири! рече, пружи шешапу и опали.

Сврака се подиже из гнезда, нану два-гривут кри-лима па паде пред ноге.

Али то је само тичија, то не рачунам. Него зо-чево, лисце, па чак и курижае он је тукво као неко дотле. Никад се он није кренуо цаба у лов и није се никад празне руке кући вратио. Ако ништа не улови од дивљачи, он удари поред Дрине те убије коју рибу. И да видиш само како он бије рибу. Иде поред воде, Дрина бистра, и он види како се рибе играју. Он лепо баца залогат два хлеба у воду. Риба се дигне да до-хвати, а он пушку с рамена на гађај. О, анатема га било! И он не гађа рибу, него бије пешод не, па је онај брчак онесвесне, а он одмах хвата!...

Сад зато што он увек има лова, о њему причају да је учинио нешто страшно. Веле да је отишао једанпут на Ускре црква и тако, као и сваки Христијанин, примио свету навору. Али он није као друга поштена браћа појео ту навору, него, како је изашао пред цркву, баца навору преко главе и узвикне: „Нечасни! Ја теби на-вору а ти мени лов!“ И од то доба кад он пође у лов знало се да жора накар што уловиш. Њему ће нечасни натерати лова на од куда било!

То се шавутало по селу, али нико не имаде ку-ражи да му у очи каже. Нико га није волео, али су га се сви плашили, па су се понављали према њему као да га поштују

у.

?

Кратковид и овал
Никад сложни нису;
Једном беше ор'о
Над њима на нису.

И рећи ће овал:
„Хвала теби, Боже,
„Само силни ор'о
„Тано стити може!“

А кратковид на то
Реч му рече ову:
„Ти оно је прабац
Ту на нашем крону.“

Милорад Ј. Митровић

СОЧАВА, ПЛАНИНСКО СЕЛО У СЛОВЕНАЧКОЈ ШТАЈЕРСКОЈ

Евет=неисе

ааа Златковић, увек забринут и вредан Тетовски грађанин, потомак некад књићне породице са јаким печалбарском жидом, имао је још омазани дућан, у ком продавао Гвјланске кононице и Призренске торбе и веленце. Осим тога држао је увек и по једног магарца, на коме је доносио кући дрва из планине, да се његова и овако лака паса не би због овога дрешила. При онаком положају свом, а кад се узне да је радан и чувар, он би са својом женом Мерцањком проживео као бубрег у лоју, само да му она није запатила путу кућу синова.

Но Гаља је и противу овога такоређа предузео мере. Чим би који од синова стигао за радом, отац га је одмах давао на занат. И то је дуго тако ишло: синови су се узастопце рађали, расти и напредовали као упркос, а отац их одводио мајсторима, док најзад не остаде ни једнога заната, а да не буде имао врснога аџента из дома Гаље и Мерцањке Златковића. Ствар се догнала до истинске озбиљности. Ваздало је или Тетову извешити још који занат, или првој донајници Гаљиној престати са рабеном синова. Овога ради Гаља је, као наметни еснафовић, затворио свој дућан и цео дан обилазио градске мајсторе и прве луѓе, свакога редом распитивајући да ли Тетово мисли о напредовању својих заната? Воље рећи — да ли ће, ако не на ново нахислити, а оно дајбуди позвањити још који занат из другог града којег. Према је његова узурбаност и забринутост лице

чинио утисак, ипак прими неповољан одговор, те се још више забрину и натури, да је тога вечера озбиљно и молио и претио својој жени да више не буде луѓа ако мисли с њим, још који дан, *оке да оскује*.

Али Мерцањка као и многа жена друга не би толико кренка да послуша, него му убрзо роди Станка. И растијаше овај ни мало не брижећи што у Тетову нема нише заната, слободних од његове браће. Данима и годинама узвијао се Гаља и прекићало као сваки бољех отац, док једнога дана не опречи свога магарца и не рече жени и породу својој, да ће „ово куче ниједино“ водити у Лешак на *књигу*. Стари је то манастир и чувен, тамо ће му дете науке пријати, на после ако буде суђено... хе — ко апа, може све бити боље него што се даје замислити.

Запрепаћена мајка без ровота поче да спрема сина, плачући и дубоко уздижући. Браћа се узбекнула као да им отац заповеда да екачу с врха Маркова Града у Качицику, а Станко мирно седи и претеже на ноге пртене уанце и опанке. Гаља не може места да ухвати: час на чардак, час у обору, а час се праћа до Станка и у чуду га гледа како се сасвим равнодушно спрема. А није шала овакав корак. Он, Гаља, готов је већ да се покаже, да стане напред одаје, те да се у грехот наметеје: „Хе, некам да видим да ли ви знате страу и да ли ће елушате, бре кучићи ниједино!“ Али се Станко унањо, на ни мало не јари за овеке пертурбације и готов је да пође као да га шаљу да положи магарућ сена. И наљути се мајстор-Гаља. Срдито дохвати напред жене кетрушине

бисаге, пребаци преко свива, па се крену преко дворишта и подвизну:

— Хајде, бре куче ниједно!

Уз делек материни и плач многобројне браће своје коракну на улазну Станко. Онда се скупиле светина, разабрао ствар и поше на испратилу. И људи и жене и деца, као на погребу. Људи ојужилише Галу, жене Меришанку, а децу најбољу новог путника. Добре суете браће оценише околиност, најрежише лица и почеше у зајам да плачу с растућом најком. Другари га пак окружише и стадоше нагло шептати: како је могао да се напусти пош у туђ свету, у манастир, брате сатка! Зар му није као најке и куће, браће и другова, ове у Бога летоте и роднога обичаја, а? Зар није могао рећи оцу да неће ићи ни за какво добро на оном свету? Зар није могао побегла да њих, другова својих, а?...
— А?...
— Ево, али несе! — одговори Станко и поше.

И наједанпут, као по некој невидљивој наредби, све се заустави и изправи немиробојан претон око малена путника. Све неколико очи на њега, као да им од њега одговора зависи сам живот. И јук мајке, и плач с тихих јошаних браће, и шти и разговор, наједанпут се сложи и забрју у једно гречито:

— А?...
— Ево, али несе! — одговори Станко и поше.

Тешко беше манастирска наука а још тежи искусе. Чуваше стоке и работа у полу по врелим и другим данима, задркивање другова и зика куварница и планинака, било и честа гладовања и невољавања — све је то било нед и шећер. То су и други могли лако издржати. Али је *књига* била тежа но да се Бабуна на њега навалила. Паде саромах у руке мрзоволном оцу Антиму Дежеву, који ишахше страшну брду попут слаке летало ксиорко и још досадилу калуђерску подагугу. Чим га припнут око себе снази, онази му шамар, и то тако честито као да га је толико дана нарочито сарахо. То му би први благослов светоса самостана. Сутрадан, кад му Станко донесе воде за умивање и скромно позва Бога, опет пуче шамар, па се то понови после каве, ракије, ручка, спавања и вечере. Новајлија помисли да тако и ваља, па поче да своји, само би при том, скрајујући се у неки угло краћих манастирских ходника, истрајао своје уни и образе, да би брижљиво мало одуинуло.

Након пунога месеца посла га Анти рано најутра да му однесе десетак дренових наладљика. Станко без речи отица у обложне дрвје и уредно одабра пругове, ни нано не мислехи чему ће бити наменено. И донесе их. Анти их пажљиво разгледа на их спуси на диван и поше по одаји, јакимно преврћући своје успонене како је сам почео тешко нисколати. Он друго не знаше. Како су њега учили, тако треба и он да учи свога кривоца. Тај пут је старица оспештала — знача бољега не може ни бити. Того ради он узне некаку похуту и поцапану кунсугу, отвори је, пружи је Станку и показа претон одакле ће

да се почне. Мрзоволни се старац исправи, узне пажњу позитур и набра обрне као чекање.

Станка обузе безумни страх. Он се сав стеже и покупи. Пред очи му некико Тугове, најка и мила кућа, где овако нештог никад није видео. Једанпут му попут муње блесну нисао да се одмах окрене и као летар излети из овога ада и од ових кучица, који су страшици и од ових што их је у својим причама сажика баба-Сребра, како глосидени рогузана по аду боду очи јадних људика. Али га при овој мисли сипаде још већи страх од оца и околине. Шта ће му они рећи? И безнадно очајање притисне његову свест. Он опизн да за њега нема излаза, па само стеже коку. Нека буде шта ће бити!... Анти одабра добар дреновак, издуга се и поче:

— Аз!... Бука!... Вједи!... Глагола, добро, мислите — па стратхотну убраз: — паш, покој, слабо, тврдо — ижича!... Јеси ли чуо, а? Убираш ли? Јок, не убираш! Што си зинуо као теле у шарена врата? Што си се окаменко, а? На науке си дошао, па нислиш те лако... хе... но братанућу... Путах га тебе: јеси ли чуо — ижича и по глави шичица! То ти књига каже!... Лени!... А!!

— Ево, несе...

Тешко беше, али опет некако ишае. За време Чаловца, Станко порасте и претвори се у прилично румено и срањешко мочте. Али са Псалтирем дође и љубав. Златка, препредено селанче, патура му се као прототва грозница. Он се дуго синебавише и бегаше, док најзад манастирски ђаци не учинише да се састану и објасне. Девојка га тако узне у руке да јој одмах поче носити просоре и леше хараме из криве, што их богомољди на кивоту остављаху.

Није никакмо могао да се укира. Лушае по гуњика и пашњацима, пребјајући своју Дуљичеју. Другови су га наговарали да на ствар гледа како реалије. Али све узалудно. Чим би јој дао поше дарове и оборена погледа још да поше с њим на неко склоније место, јер га онде могу опазити, и онда тешко вему, — она би га онтро погледала и дугито-ћаволасто најпре га јакко уштинила за образ, а после оналила заданном:

— Уе, што враг си, леле!

Снујиди се он и враћа патраг у Лешак, утучен и посрамљен. Вади га опазе, па у кикот. На његову се адресу као дрвље оспе и ешек и звезек, и дуршија и паш, и све оваке природе што се налази у несташно-безобразном лексикону од Дежева до Дибре. А он спремао само ћути, па кад му додија, узне псалтир и побегне за неки кош, те заједно плаче с Давидом царем за своја безаконја и на неправду од стране многих непријатеља, кидовних и невидовних.

Напоследку се прибра и одлучно реши да ствар изведе до краја. Знао је да су му многи другови, нарочито Антиков сивонав Кремш, пожелали леше успеше. Лепо признаше Златку негде с краја, па ће је јуначки,

Ф. ШТУРМ

НЕМИРНА САВЕСТ

без снагага објашњена, изграбити, загрлити и као Тетовску јабуку онако... ех! па куд пукне — нека пукне! Ваџи Псалтир и поје.

Као бесовучан јураше од перала у гај, одладе у ливаде, одатле у луџ и најзад у гувно. Ноге му клецнуше као да се сирена на касно убијство. Лагано као ноћни тат прескочи преко прљавица па заврши иза големога пласта сламе. А имаше шта и видети. Широкопласи Крстан усавио се уз навалак, загрлио његову Златку, па је љуби али баш како Тетовску јабуку. Он се затресе, пребладе и дубоку хуки. Крстан се напирати, искози зубе, па удари у девонски смех. Седанка га с презреним, но без злобе, погледа, па се раскалашно као за ппат баџи Крстану у паручја. Он појми одмах значење погледа Златкина: „Крши врат од туђ, бре смех ниједан!“

— Ејет, несе...

Ваш у то време настадоше у Тетову нареди и потугласне. Половина града и многа околна села избу-

гареше се. Пропатанда и то би мало, него се окопи и на дрвени манастир. Прво погубе стари настојатељ на путу на Тетова, после чега се скупи читава чета бугарских калуђера и јурну у Лешак. Крстан погубе на манастирској порти бранећи улаз савозванџика, а Антан просто прче од јада и нуке. Његова је смрт занета све изненадила. Ушао је у цркву, клекао и брзо се опручи мртав. Ваџи се манастирска разбежаше на све стране, не желећи мењати народно име. Само се Станко окозали, стаде пред црквом, скиде капу и чекаше нове калуђере. Оно мало Антанове тековине беше сакрио.

Калуђери убоше. Он метаниса пред новим настојатељем и предаде му кључеве, па пође да их покаже одаје, цркву и скривнице. Показа им старе иконе, рукописе и заоставштину. Без икакве душевне промене, с изразом ропске покорности, носаше он те рукописе и бичаше по наредби на огњ у кујни, донесе четку и замечанни калтер, те премлањаше записе и слике царева и патријараха. Црни Рилски калуђер стојаи поред њега

и заповеда где треба четком јаче притиснути. Једном речи, настаде кривичко рушење и преправљање, чак ни споменаци на гробовима не остане на икру. Станко свуд предлачи, показује и чини услуге као спаки на ново заробљени роб. Он оцени прилику и дође до сазнања да је најбоље пружити што више таквих услуга. На његову се лицу разлико неки чудан и бескилеп осмејак, као да му га је неко шапаром прилепио. Није ни о чим другом мислио осим да буде толико наметан, те да остане здрав у оном русају.

Напослетку за вечером, где је он прислуживао, кад се калуђери уз старо вино веона расположише, настојатеља га добро загледа и спази на његову лицу ту ледену бескилепност. Он номисли да је Станку тешко за манастир, да га је страх, да ујасно страдају његова осећања. Дошли туђи људи, разбојнички ушли у његову тако рећи кућу и учинили толико промена, све за један дан. Ту ваља да заболи срце свакога. А они су му празном ногом гзгизали на народни новос, до бескрајности тврдили његову душу. О, то је без сумње тешко и криво. Он ће му дати и пратњу, ако хоће, а може и остати ако жели. Но Станко ћут и не може да се реши, боји се.

— Ка бидиш б'лгарин?

— Кмет... неке...

Глава брзо чу о нечужном догађају у Ленку. Одмах дође и замонал калуђере да му пусти свина само да последњи пут види болесну најску, па ће га опет натраг довести.

Уместо овога он га одведе право у српску општину и уреди да га овај што пре предложи за пола. Брзо му нађе лепу девојку, сусетку Дилбер-Ленче, и Станко при првој посети митрополита Грка постаде пош, узе добру парохiju и поче да кући кућу.

Владика и општинариња се са своје скромности брзо доваде, те наскоро постаде намесник. Но сад настаде за њега нова поворка искушења и немира. Владика је хтео да буде предани слуга патријаршији, општина да буде средсређе отпора новој наједни пропагандеј, а ова пак да пређе на страну Бугараша. Он се збуни, он не знадијаше куда ће пре, и где ће бити боља. Некалу улогу у овом поче да игра и Ленче. Она га прво одвоји од оца, а после поче да шурје с момцима без разбора партидога имена. Некако јој се више допадохме Бугараша. Долазе поћу, носе кожење, не боје се, готови су да се с ким било побију и покољу. То ласкаше нечину женском лаковерју и нетропирности, те у ноћним састањима с оваким људима она брзо није неку особиту романтичност. Због тога поче и пона наговарати да пређе на њихову страну.

Пош Станко трпе неколико, па се реши.

— Човек сам и ја, мори, а не секира!

Кад се улазиш од Бугараша и прими повчану понуду, он одмах пређе на њихову страну. Но за најмекама у

Тетово дође Србима наклоњен човек, те пош, чини то опаш, пређе опет у стари логор, само згражи да му се по-већају прахиди. Но Бугараша почеше да прете и у уличним посикама да износе Ленчину авантуре. Иде пош уликом, а гомила бугарашке децурације окупи га и заведе како му Ленче дуби то и то Бугараше.

— У, поше, изгорело за твоје Ленче!

Посу доштраде, те опет оде у њихову општину. Али сад поче то исто противнички табор, те јадан пош Станко не знадијаше шта ће друго него да сваке године мења дајдубу по једанпут народност, док се најзад не постан и сам у приче и песме у оба логора. Отац није хтео ни да га види и свако га у души и жаљаше и презираше. Само га Ленче темаше и говораше му да је погодна баш прави пут.

— Што? Мука им! Страх те од овика сокачки на-лаври? Ха, не биду будала! Неје ли полено да бидујеш и једно и друго, па да узимаш паре и отуд и одову. Море, и Србин и Бугарин ће бидујеш, док је Ленче!

— Ејет, неке...

Али и Ленче уири. Срби то једва дочекаше, по-зваше га у Скопје и калуђерише. Архимандрит Тома однах доби добар положај протоиереја при Грку митрополиту у Скопљу. Он узе посао главног резерента за неколику духовну ствар у епархији. Поче живо да ради и сви рекоше да се потпуно сталожно и да никад више неће прелазити на страну Бугараша. Чак да би србастје изгледало, почео се потписивати не „Тома“ него „Томо“. Његово „евет — неке“ и сад је било кад је ваљало рећи одређено своје мишљење, али ипак људи повероваше да ће од сад бити и сталан и радан.

Некако се брзо после овога догоди те Влашко-Дабарска епархија обудови. Одмах нега учине као нај-подесијег кандидата за администратори. Он се радо прија и даде обећање да ће Срби и патријаршија тек сад видети у њему истинскога слугу до самопожртвовања. И зајаста кад су новине разнесле на четири стране света славу о његову раду и патриотизму, он је задовољно трајно руке и скејао се:

— Бре леле, што будале су па!

Након краткога времена, кад нећ све ствари узе у руке, нека осени хисао да може и сам постати митрополитом. А што да не? Ко ће моћи нега заступити на овом месту?... Не помаже ту школа него намет и искуство: умети тако да иуци буду свти а овде на броју. О, кад он постане епархијали, тек онда ће бити чудо од човека: крци пером и готово ствар — јер деспот-евендија збори...

— Море-е! Човек сврдио неје... Ваља и тако и овако.

Он се још више прочу.

Дође „Мешаджја“. Дође и „Св. Сана“. Али дође и поз митрополит.

Три дана никога није примао, ни с ким није хтео говорити. Обмануте наде легле су као Шара на његову душу. Он се томе никако није надао. Њега да преваре, њему да подвала код толиких обећања — то је нешто нечувано. Он им је служио, он је био готов да буде веран као исто, на га грозно преварише, срушише у блато. И то баш онда кад се није надао, кад је био најјача, кад их је могао учинити и нагонити!.. Али нека, нека. Дани су унапред. Видеће како је без њега, како он још уме учинити оно што хоће. Него... На првом аку што му дође под руке, он се потписа на „Тоно“ него „Тона“. И то му би мало. Устаде одмах, приђе прозору и загледа у Вардар. У рукама држаше „Св. Саву“ на вратној тробојној траци и замахну да га баца, те да с њим заједно утоне у Вардарске таласе и све оно што је с њим знао. Али се ипак тресе, с неким претићом прдну главом и одмаче се од прозора. Ко зна, можда ће још кад требати... Паметни људи на све рачунају!

— Евет, нејсе, нејсе...

У кући бившега администратора Велешко-Дебарске епархије велика журба. По свим одајама, кући и дворншту ширена гомила света таласа се и снује без свакога реда. Цигани у једном углу дворншта отежу несвесне наше оријенталске мелодије, а цијана ноћма вичу и галаче до утрбеба. Свадба је. Архимандрит Тома удаје своју кћер за Бугарина.

— Зашто, аман?

— Зашто? За патриотизам! — одговара архимандрит. — Хе, знам ја поболе од вас, е кога ваљам зајде. Један Србин поинише ће бидне, зашто ће му речем на зета: хајде Србин да биднеш и — ће бидне... Салте ако ја нмам ће. О, а тој — безбела. Кој на нека ће за тој? Зар ја? Хе...

Његова пак Гнадана још мање разбјира шта је онај за кога поини. Јер кад би је когод о томе зашитао, она би одмах сузала зенице, спустила трепавице на ђанолато испод њих прострелила и михнула замишљено облам ручицом својом:

— Нејсе, де!

Она је већ једанпут у животу своје имала погрешку да о том промисли, премда не баш озбиљно.

Једном ју је отац нежно погладио по црвеним образима и рекао како ће се можда грабати за његово *чине*, чим се оно називе патриотизмом Ђеркин. Али се сад Гнадана и за то каје.

Архимандрит изишао на балкон у свечаној свиленој раси са „Мондидјом“ и „Св. Савом“. Са лица му се чита нише горде љутње и освете, него тихе родитељске радости. Појавише се и сватови, са циком и времом. Неки издику у вис четуре и нију са безобразних здравница на адресу невесте. Други се ухватили у читање колоно и махнито поскакују по неравној поности. Оркестар из два-три ђемалије, аурлажи и дахиридија отегало некакву турску сваданлику.

Од сватовске се гонјале брао одвоји чаубукијаш, нагло и безобразно може, приђе до врата, рашири руке, заустави сватове и жакну букијом. Он зановеди да сватови запенају „ону“. Песма гласи:

Бре леле, Ленче-то,
Дека ти је поиче-то?

Срби се скаженише, а сватови ударише у грехотан смех и вриску. То беше она песма, коју су Бугарини обично певали кад би попове и Ленчине сикхатије биле на страни њихово противњика.

— Дома ми није поиче-то
Сима си седим на чардак. —
Убамо Ленче гидијо
Ће дојдем мори у бакча?
Оти си како јабљка
Јабљка леле Тетовска,
Па да те фанам да гринем!
Да умрем — век маба да ти је.
Ој, Ленче мори, гидијо
Ој, леле поповска тумријо!

Архимандрит се лагано окрену на другу страну, као да ништа није чуо.

— Нејсе, нејсе.

Кроз недељу дана дође му оставка. Он потписа да му је саопштено, одгурну од себе „Св. Саву“ на се налакти и нешто промрља љутито. Да је ипак латински зајета би рекао: *ab esse, ad nonesse*. Али место тога на његових уста се чу врло значајно и јако наглашено:

— Евет... нејсе!..

Гр. Божовић

— из рукописа пок. Вл. М. Јовановића —

Владалац сам моћан био, нико мени ранан не би,
Нинта нисам жажео, што и стек'о нисам себи.
Срећа ми је сјајем сјајла, годила ми као слеп,
Вејак султан од Сирије и Мисира плодан, леп.
Ступаше ме милиони к'о робови слаби, мали,
Пред погледом ока мога сви су архте¹⁾ постртали,
И сад, ено, све то прошлост у тамнини својој крије,
А пред мојим сјајним дворем застава се смрти није.

Кад Шатилон²⁾ са презрењем посланике одби моје,
Те показа сиду своју и бесило худи своје....
Моја сабља, осветница, за часак му главу скиде!
А ја силан и свеноћан, у праху је жртву виде!
Робно сам владао, и од славе нисам спав'о,
Животе сам краљевима као поклон какан дао.
И сад, ето, све то прошлост у тамнини својој крије,
А пред мојим сјајним дворем застава се смрти није!

Дубоко сам што сам хтео, оснаго сам срца лаго,
Дубоко сам увек несе³⁾, никад нисам сетан глаго.
У руци ми беху драго: из кога сам хтео краја
Имао сам депотина, к'о да беху хверија.
Ма за чиме да вакудим, имао сам одмах доста...
И сад, ето, место свега, шта ми јоште сада оста.
Све то прошлост, приша прошлост, у тамнини својој крије,
А пред мојим сјајним дворем застава се смрти није!

Све што чиних, чинио сам да на небо стечем прано,
Тој сам жељи жртвован све што ми је Алах дао.
Желео сам срећу, благо и крај свега срећу многу,
Не да годин самои себи, већ да годин вечном Богу!
И сад, ето, све оставио, само своја дела носим,
Да од Бога и пророка у пенету рија просим.⁴⁾
Тамо тежи душа моја да пенетске сласти пије,
Па за то се и стег смрти испред мога двора није!

Вере су ми робовале како мени беше прато,
А са гробом Божијем сина⁵⁾ по воли сам расподао.
За робље сам хрипе алата и белога сребра прим'о,
Сваког блага земаљскога на одмет сам увек им'о.
И сад, где је све то благо, што сам целог нека тек'о?
Где су хрипе од дарова што их моћан бејак стек'о?
Све то прошлост, приша прошлост у тамнини својој крије,
А пред мојим сјајним дворем застава се смрти није!

Судио сам свему свету, све за савет мене пита,
Све је могло с лица мога бесну вољу да ми чита:
Их' клечећи у прашини моју дуту срибу блажи,
Или с плачем и сузама моју скупу милост тражи.
Судио сам свему свету, високо се бејак даго,
А сад, ето, шта сам најзад дочекао и постиго?
Све трагове моје славе масловита прошлост крије,
А пред мојим сјајним дворем застава се смрти није!

Распада се златни престо, на који сам моћан сед'о,⁶⁾
Разлазе се чари, дражин, што сам негда сретан глед'о.
Јоште само успомене на постушке моје трају —
Те поседљиви час живота светом слашћу напалају.
У сред таме и маглине, што на дане пада моје,
Неколико сјајних звезда к'о бесмртни дуси стоје.
То је спомен светлих дана, што умрло јоште није
И ако се већ стег смрти над животом мојим није!

¹⁾ Кад је елизи освојио Јерусалим, Саладин Ибн-Елуд, султан од Мисира и Сирије, лежало на смртној постељи, он је заповедио да се пред краљем могога двора држи жртвеник застава и да заповишник непрестано зове: „Ето, шта из својих освојених земаља Саладин, Освојилац Иерусалима!“

²⁾ Квек Антиохије.

³⁾ Саладин је освојио Јерусалим од Хришћана кога је највише заробио и самог краља Јерусалимског Гида Лузинија, негдинег зета и наследника Краља Балдуна. Кад је Саладин освојио Јерусалим, дуго су се на ривисти ослобођеници са 10 крсташа, а још са 4 латинца.

⁴⁾ Саладин је из себе оставио 17 сикова, који су се, поред стајућег светла, ставио одмах гложути и о зресту отимати чим је он отио сикова. Највише је при смрти оставио, да наљу, свега један златник и неколико сребрника, те се није затога саринати, док се нису стави дукати криволи за кодирање, али и то је било са великом жуком.

⁵⁾ Саладин је од својих источних владалаца са своје класичности и правичности највише својим на себи оставио. У послији предискази показивао се и масовно, уздицајући се и над самим Јерусалимским крстоносцима свога доба.

I.

Света Дева и анђели

За оних осам дана што их је у штали Витлејемској провела, Марија није сунуте патила. Пастери су доносили сира, мала, хлаба и дрва за загревање. Њихове жене и њихове кћери заузимале су око детета, а Марија су узимале неге које су породницама потребне. Затим су краљеви мудраци оставили пуно килимова, скупоцених материја, шиката и златног посуђа.

После недељу дана, кад је могла да иде, она захте да се врати својој кући, у Назарет. Неколико пастира јој предлаже да је прате, али ни она рече:

— Нећу да ви ради нас остављате своји стада и своја поља. Мој син ће нас појати.

— Али, рекло је Јосиф, зар ћемо оставити овде дарове краљевске?

— Да, рече Марија, јер не можемо да их понесемо.

— Али има их међу нама који много новца етају! рече Јосиф.

— У толико боље, одговори Марија.

И она поделила пастирима краљевске дарове.

— Па, прихвати Јосиф, зар не бисмо могли да сачувамо један део од њих?

— А шта бисмо чинили с њима, одговори Марија, ми смо једно боље благо.

* * *

На путу је била жета. Марија је држала дете у рукама, а Јосиф је носио једну котарицу — испуњену с нешто рубла и скровином залихом. Пред подне они се зауставише, врло уморни, на крају једне шуме.

У шети њих из дрвета се појавише мали анђели. То су била дечица, пуњачка и румена; она су нисла крилоца на леђима и носила по воља да летуцају, а за све остало време су корачали лако и окретно. Били су хитри и свакији по што би се то могло помислити по њихову нежном добу и њихову малим стају.

Она понудеше путницима прчаг свеже воде и воћа које су набрали не зна се где.

Кад света породница пође на пут, анђели иђаху за њом. Они ослободише Јосифа његове котарице, и он их даде да је повесе. Али Марија није хтела да њи дете повери.

Кад вече наступило, анђели наместе постељу од маховине под једном великом смоквом и целу ноћ пробдише над свом Исусови.

* * *

Марија се вратила у свој стани, у Назарет. То је била, у једној насељеној улици, бела кућа са равним кровом, са једним покривеним чардачићем, где је била

Јосифова радионица. Анђели их нису никако остављали и непрестано су их чинили све нови и нове услуге. Кад би дете заплакало, један од њих га је благо лутао; други су му свирали на маленим харонама; или, кад је требало, за час би му променили полене. Ујутру, пробудивши се, Марија нађе собу почистићу. После сваког оброка они су брао подизали тањире и чашке, па су онда хитали да их код оближњег кладавца исперу и после оставе у орман. Кад би Света Дева отишла у цероницу, они су узимали свежањ рубла, расподељивали га међ собом, весело су тапкали по мокром платну, простирали га по каменју да се суши и онет уносили у кућу. А кад је Марија, предуби своју куделу, анђелима услед велике пружине, они су, не будећи је, допринишавали њеним поно.

Нето су тако понављали свако према Јосифу. Они су му доносили његове алате, после рада их сређивали, уклањали су шупке и бугије, и одржавали радницу у беспрекорној чистоти.

Али, и сунуте услуживања од анђела и скоро нити ненајућа да ради, Марији постане досадно.

Пашто јој је било досадно, она се још више мољала; а, молећи се, размишљала је...

Једног јутра, дижући се, види анђели заузеле око чистићена собе. Она их истрже мећу и начини лице као да их отера. Они куд који. А на подне, после ручка, кад су хтели да распере сто, она једнога од њих удари кило по прстићима... а се учини да се гомилаца распрости. Мало после онет се вратише. У тренутку кад се спремаше да вреде, једни анђе попушта да јој узме вретено. Она замахну вретеном као каквином оружјем и носони незнабога чак до радионице Јосифове. После једног сата, док је седећи поред детета шила, она овази како два анђела, подуправши се доле, лутају из потаје полевку. Подиже се, отера их и затвори врата тако живо, да се један од њих нађе приништен крајем од врата, те јекну. Марија га ослободи, али му рече:

— У толико горе по тебе. То ће те научити да се не мешаш у оно што те се не тиче. Реци својим друговима, да нас нише нисан издела!

* * *

— Баш зато, одговори Марија.

— Ја то не разумем, прихвати Јосиф. Пашто је твој сип Месија, сасвим је разумљиво да ће га анђели служити и да ће се његова мати тиме користити.

— Ох! рече Марија. Ето неразорбатога говора. Зар ти не знаш да је Месија дошао на свет да пати заједно с људима и, још одаш, да издржи све природне неугодности мале деце? И зашто, ове паште ја треба да убажужем толико колико јогу, јер сам ја његова мати. Али ја нећу да ко други сам мене узима ту брину. Зар

се друге историје не брину саче о својој деци? Како бих ја могла створити била кад бих се одрекла својих материјалних полова? У осталом ја сам уверена да неје детенце води кинке да се о њему ја старах, него она крилати деци. И ја знам да ћу се више удружити са његовом пољом искушења, ако се учини као друге жене и ако узвем сав постој човечански. Ја хоћу сама да подижем свог сина, сама да га злудам и успаљајуем, и тако исто сама да предем своју куделу, да да идем сама у не-проницу.... И, како су ми ови ситни послови готово као једна радост, ја уу и немам никакве велике заступе; али ипак била бих кривај кад бих допустила да их ануђај место мене обалају... Разумеи ли?

... неће обављају... Разумееш ли?

— Служим се, драга кћери моја.... Али тада требало да се одрекнем и ја жалних услуга које су ми анђели чинили ?

— Разуме се!

— Ја сам међутим мислио, да би ми то, што сам
муж најке Господиње, дало права на извесне мале користи.
Али ти мора да имаш права; јер ти си разумнија и уче-
нија од мене, премда ти имаш тек 15 година, а ја сам
шездесету претумо.

● ● ●

Ете, идуће ноћи, кад је дете Христос заглављало и није хтело да заспа, од једином се зачула на улици мелодија — лака и ванредно блага.

Марија отвара врата и онази при несечини зиђе, поредине уза зид од куће, како свирају у своје мале харфе.

— Очег ли? рече ми ова. А ако се моме сину не
синава? Ако се неку плаче или ако је то због зуба?...
Па онда... зар ниси ту ја, мати негова?... Одмањте
или ћу се расудити!

Сутра дан они се никако не појављиваху. Али пресутра ујутру, Марија их виде све у двориншту, поредано под смоквом, бојаљиве, постићене, у тихом изгвању.

— Децо, анђели моји, рекао ми је ова: ја сам изгледам стигла зато што сте ми још и сувише мила да разумејете... Али чујте! Стара Савора, која стањује у према нани, узета је... Мало даље, ено добре Рашеле која има 12 деце и која се доста мучи да их одгаји. И ви ћете у Назарету виђа доста других сиротица. Дакле, ви треба помагати и водити им кућу, прати им рубље и брижити се за њихову децу... Пошто ви желите да се допаднете моме сину, ето на тај ћете начин најбоље то учинити.

И, видећи како су од туге покуњали своје носће,
она доазна:

— Кад он буде већи, ја ћу вам можда допустити да се играте са њим... Али учините најпре то што сам вам сад казала.

10

И те године су све сироте жене и сви болесници из Назарета били помоћнути, а сва мала деца љубавна од

невидljivih uslužnih stvorenja (jer su jedino Marija i Josif vidjeli anđele). Odojčad ne plakahu više, izuzev samo Isusa koji je htio da trpi za njih.

Са француског врезан Грегур Ил. Берит

11.

Спас животиња

тара Сефора жинела је у селу Витлејему.

Живела је од једног стада коза и њихове
знамене смоткана.

Док је била млада, била је служавка код једног свештеника, те је верске ствари знала боље него што су обично знали људи њезина положаја.

Kad se kao udata vratila u selo i izrodila višedete, izgubila je brzo i muža i detu. Tada je svoju najveću nekožnost prenela na životinje, ponajviše na svinje, prena svojim svedetavima. Pripremačevala je tiče i njihove; pribirala je napuštene pce i macke koje su bile u povolju... Nena je kućica bila puna siću tih okronih priđata.

Водела је животиње не само због тога што су не-
вини, што даду срце оној који их воли и што је њихова
искреност јединствена, него што је осећала велику по-
требу за правдом.

Није mogla dopустiti da pate oni koji ne mogu
biti ni pravni ni naučavati red koji ne znaју.

Objašnjavała je sebi koјеkako duđeke natiće. Učeći kod sveštenika, piće verovala da se sve gvarivalo u tihoj mriku *school-a*, anti da he Meekja, kad bude došlo, pristo uenostati na zemlji izraelćko carstvo. Po pesmu nišalevu, „Vozke Carstvo“ bilo bi mladice pravde posle groba. Jasno je, da bi u tom nepoznatom svetu zasluženo bi nepamćenje grihova. Što se pak tiče nezaslужeno i uzaludnog bola (kao bola male deće ili nišalevih nesrećnika koji su malo grešili), on bi izgledao kao rđav san, i bio bi nadoknaćen bar jednako merom blagosteti.

Али шта ће бити са животњима које пате? Па е онима које дагамо умиру од тешких болести — као и људи — гледајући нас својим добрим очима? А шта ће бити с онима којима чија нежност не буде призната, или који изгубе своје господаре које су заволели, а због чега негу? Па с коњима, чији су тако дуги дани само напрегнут и тежак напор, крвав замор под ударицама, а којима је и сам одмор суворан и у ираку тешких коваришних? Па са заробљеним двачима коју гризе чам дивљу релетику у кивезу! Па са свима којима животњима, којима је живот пут бола без наде, и који немају чак ни главе да би znale своје патње или да скину са себе проклетства? Чему служи њихова патња? Шта нештају они? Какву накладу могу очекивати?...

Severa je bila vrlo проста baka; ali, kako je bila iskreno željna pravde, često je protresala ova pitanja

Ф. Рачин

УЛАВАК У ПАКАО

светлост просипала из пећине, која је била издубљена у једној стени и подупрта природним стубовима.

Поред уласка спаваху камиле на својим савијеним коленима, усред гомиле изрезаних или ишараних ваза, котарица с воћем, разијених ђиликова и издупчених садука, у којима се изавремено блетало драго камење.

— Шта је то? упита бака.

— Дошао краљевин! одговори један човек.

— Краљевин? упита Севора наизводни се.

* * *

Уће у пећину, виде дете у јаслама, измече Марије и Јосифа; виде три краља мудраца, пастире и ратаре са женама, синовима и кћерима; у једном крају хатарица и краве.

— Причекајмо! помисли Севора.

Три краља мудраца поћоме детету, и пастири се учтиво уклонише пред њима. Но дете даде знак пастирима да се приближе.

Стара Севора се не појаче.

Дете Исус положи своју ручицу прво на главе жена и девојка, јер су боље и кинше ваће, затим на главе људи и дечака.

А Марија им рече:

— Будите трпљиви: он вас води и дошло

је да пати заједно с вама.

Тада бел краљ помисли да је на нешто ред. Али дете позва пријатнији покретом припо, а затим жутог краља.

Црни краљ, с кратко ушлетеном и од ула сјајном косом, смећеше се, да су му се сви зуби издлази, принесе новорођенцу огранце од рибље кости, кавичке равних боја, урне и кокосове орахе.

Тада му Марија рече:

— Ти ниси зао, али не знаш ништа. Трудя се да представим себи, шта би био да ниси краљ у својој земљи. Не једи кинше људе и не убијај кинше своје поданике!

Жути краљ, са својим косим очима, принесе комаде свиле, на којој су биле извезене хинере^{*)} и источношко вазе, где су месечеви зраци нагледали као згузнути на глеђи; лопту од слонове кости чудновито издубљену, која је представљала небо с планетама и савима животињама, и вреће ваја, набраниг са најдобријих ибунова у најбоље доба.

Марија му рече:

— Не крај се кинше од свог народа. Не мисли да је сва мудрост у теби и твојој раси. Побрижи се и за оне који једу само рђави принац.

Бел краљ, у војничкој одеји, принесе детету скупоцене златне ствари, богато ишарано и изрезано оружје,

^{*)} Високодогни чудовишта са двоосоким главама, којима теленим и знајским ресницама.

Преп.

у свој срцу. И сама помисли на необјашњено ало поирчавање јој лепоту дана и дивне боје јудејских брестука.

* * *

Бада јој суседи дођоше и реконше: „Родно се Месија! Јавно нам лићео поћас... Са својом је најком у једној пећини, на четврт миље одаваде... И ми смо ишли да му се поклонимо!“ — стара Севора одговори:

— Добро, видећемо.

Знала је шта хоће.

Упече, пошто је намирала своје козе, дала и другим својим животињама да једу, и пошто их је све изгракла, упути се чаробној пећини.

...У лешоти плаве ноћи, равница, стено, дрвеће, на чак и најмање травице као да беху непожитичне од сриће. Рекао би човек да се све на земљи слатко одмара. Но стара Севора није заборављала ни сада, да неправедна Природа вагда и стално чини такве ствари, због којих човек сумња да ће се икад ништа поправити; није заборављала да се, чак и сада, широм света, бодисници, који нису били рђави, знаје од жука у својим пакленим постелама; да путинке и сад убијају на друковима; да људе муче други људи; да најке плачу над својом пирном лепотом; да животиње неописаноташе, не знајући зашто...

Она виде пред собом неку а ипак тако живу светлост, да је пред њом месечева светлост бадеда. Та се

статујаци, изрезане налик на најтежње жоне, и кутије од шрура, у којима су били сисови једног мудраца, по имену Платона.

Тада му Марија рече:

— Не води неправедне ратове! Бој се уживања која отврђавају срце. Заведи правичне законе и сматрај да је потребно, за све на и за тебе, да нико не буде злостављан у твој царству.

Тек после пштира и ратара, дете Исус благоволни краљеве, по оном реду како их је знао.

* * *

Стара Сеоора размишљаше:

— Ред је праведни. Дете Исус је отпочело с опшња, којима је највише и потребан његов дознак. Доста је показало да се брине о правди и да ће успоставити ново царство, било на оном било на оном свету... Његова је лати приметно говорила... Ипак не поимљива на све. Шта ће учинити са животњима?

Магла на мору

(Из збирке „Fata morgana“)

Магла густа, непомична
Притисла је мирно море.
Не виде се лађе, људи,
Ал' се чује како зборе.
Чујни гласи, претрашени
Уз одмерен шум неспали,

Кристина.

И валова мучни ролон

— Са далеког стину мала,
Куд ће оно човечанство
Што га тинште лажни, шарке?
За што ничу но у магли
Претрашени људи с барике?...

Рикард Николић

Седе власи

Лав Толстој Син

I

У чителница села Пахомона, Марија Ивановна Василева, спрови се да о празнику Христовом Рођења посети своју стару мајку, која је живела у другоме селу — Сучи, које је било далеко ни тридесет пет врта.¹⁾

Она погоди познатог сељака, Андреју Тиховића, за једну и по рубају: уз своја два детета — дечака Вану

и девојчицу Тану — и ноће санкажа, у које су била упрегнута два коња, у госте својој најци, у село Сучу.

Од куће су пошлн око једанаест сахата пре подне, а надали су се да ће пред вече, још за видела, стићи до места.

Време је било добро, ведро, а изгледало је да је чак и мраз попустио, тако да се Марија Ивановна ништа није брижљива и била је уверена да ће све бити добро.

Њен муж рече јој при испирању, да поздравн та-шту; а за тај, да ће њу и децу чекати кроз недељу

¹⁾ Врста има 200 хаоти или 1077 метара.

Ф. Шчук

Рат

дана. Деца се радоваху што пду биба. Она су већ давно савала о овом полску, па када им на посетку обукоше бундице и посадише у санке, сјаху од силне среће.

Вања је чак и завекао, а Тања је тиншала русана. Свака Андреја Тихонић седе на бок заједнућим. И он је био добро расположен.

— Еј, нли! — викну на коње. — Хајде, хајде!

Коњи потрчаше један за другим у весело тресењу гривама; чинило се: да им нису биле тешке оне мале санке са простим дрвеним кошем.

Кад ниндеше из села било је мало хладније. Онде је дуно ветар тако у лице да се Андреја Тихонић још више окрете на страну и подиже с једне стране велики оковратник своје горње одеће, а Марија Ивановна уви се још јаче у своју бунду. Дену је, поред бунде, заврла још — једно у очеву бунду од јенине коже, а друго у свој калтан од краја — те им је било топло. Окренувши леђа ветру, седали су мирно и нису се тужили на хладноћу.

¹⁾ Кад су сласили земљи на пут узал, тада се у Русије коњи вртежу, у јесту узвртежу, један на другог. Онај предњи коњ назива се „дровина“, а онај задњи, који је укреснут нашоу две руде, и који у главној пуце сав терет, зове се „сиренина“.

Пут ноће степом. За све време до саме Суме морало се ићи отвореним пољем — ни на један шумањак не наиђоше на путу. Само је било једно сеоце на поли пута између Нахонина и Суме. Марији Ивановној беше мало тешко кад се сети тога.

— Да ли ћемо доћи за видеца? — упита она кочијаша. — Како мислиш?

— Доћи ћемо, Марија Ивановна. Како да не дођемо! — брзо одговори кочијаш. — Не идоно вааааа прва пут?... А ви, голубићи моји, дршћете, а?

Коњи су равномерно касали и беле свежне равнице пролетале су мимо њих. Сунце сад као да зађе за облак и замаглан се, и само један светло-жути конадни неба видео се тано где је мало пре сунце било. Марија Ивановна поче мислити о својој старој мајци, о томе како ће је обрадоваати својим доласком са децом и како ће се код ње провести с њима.

Деца су у почетку ћутала гледајући око себе; за тим, кад су измакли из једну врсту од села, Вања зашпта:

— Маха, хоћемо ли скоро доћи?

— Шта, доте, тек што смо пошли, а ти већ питаш: јесмо ли стигли?

— А ја сам мислио да ћемо брзо стићи, — рече Вања и ућута. Њему је било шест година, али је изгледао млађи; био је мали и слабуљав, а имао је велике, плаве очи.

— И ја сам мислила да смо досли, — рече тада и Тања, која је била годину и по млађа од Вање, али готово истога раста и састава као и он.

— Ја ћу вам казати кад будемо стигли, — рече мајка деци. — А сад ћутите и не разговарајте на ветру. Деца ућутаху. Ветар је међутим све јаче дувао, и врло се још јаче напумпу. Са северо-западне стране јурили су суви облаци, све више и више покривајући небо, тако да се сасвим сирте, као да је наступило вече.

Андреја Тихонић погледаше на облаке и два пута кинишу главом.

— Време се кварит! — рече он напослетку Марији Ивановној. — Ето, нисмо ни мислили ни падали се; али Бог је милостив, доћи ћемо његовом помоћи. —

II

Возили се још један сахат. Деца су заспала. Вања је зивало главу на мајчина лева, а Тања је положила главу на њено крило и такође спавала.

Андреја Тихонић је такође спав, с приреном на време заваључући и пуцајући дугачким бичем. Марија Ивановна је ћутала. Поврх свега поче сад да пада лок, редок и сасвим крис снег. А ветар је енукао и јуриши пред њих као да је дувао све јаче и то право у лице. Марија Ивановна се сасвим окрете од ветра и чешће је погледала децу, која су спавала. Бела, једнолика, снежна поља, нестичице таласаста као море, прозилла су покрај њих.

Прође још један сахат. Марија Ивановна мислила је да то време о многим стварима, а тако исто и Тихонић. Обоје проговореше тек онда кад се време толико измени да се, често појединих праменова, сунети с неба као неки густ, ележни вео. Дувала је права и снажна мећавица.

— Рђано. Где како дува! — прихвати Андреја Тихонић.

— Још је далеко, Андреја Тихонићу! Како ћемо стићи! — плашљиво упита Марија Ивановна.

— Како би било, да се вратимо кући? — додаде она промисливши се.

— Шта, госпођо? — рече Андреја Тихонић. — Сад не вреди. Прошав смо више од пола пута. Остало је још свега сахат и не волимо. —

И заиста, тек што су прешли оно своје између Пахомова и Суне, те им је сад већ била ближа Суна него Пахомово. Андреја Тихонић окину крајем бича предњег коња, усташе, за тим опет седе на бок и рече:

— Не жриш ништа. Бог је милостив, ваљда ћемо стићи. Мећавица није баш тако хладна. Нећемо се смрзнути. —

Он викну оштро на коње. Возили се још пола сахата. Коњи су испрва касали, за тим су почели сами да застајују и да иду ходом.

На путу су местишнице нападали и нивејали читави сметови снега, тако да је предњи доо-санки утирао право у њих, као у какав зид.

Мећавица се вије утинала. Исто је тако енукао и дувао ветар, исто је тако падао снег са свих страна; и и ветар као да је одједанпут са свих страна дувао. Али ипак, Андреја Тихонић је још распознавао пут који је само местишнице био засут. Местишнице пак свежи снег се са њега личило, тако је остајао гб, смрзнут и гладак као и пређе. Али, таквих места било је све мање и мање и сад су коњи, готово непрестано, ишли полако. Марија Ивановна се узнемири.

То исто беше и са Вањом; он се пробуди и узнемири се.

— Воже, Андреја Тихонићу, шта да радим? Та овако ћемо се смрзнути! — рече Марија Ивановна. — Само да не зачемо с пута! —

Она с мучком откопча бунду, извади свој цениш, сребрни часовник и погледа на њега.

— Већ два сахата! — рече уплашено. — Скоро ће да се смрзне, на шта ћемо онда да радимо? Ето како је изневада мећавица узела наха. —

— Мама, је а' ми још непрестано идемо! запиташа Вања. — Мама, мећавица је. Је ли то страшно? Ми ћемо се смрзнути, је ли?

— Ћутите! — рече му мајка. — Седи мирно и ћути. —

— Не, кажи, мајко, јесмо ли залутали?

— Ниско залутали, идемо по кало, само је пут рђав. —

— Хоћемо ли скоро доћи?

— Не знам, не знам, ћути.

Вања ућута за неко време. Тада Тања изненадно проговори. И она се сад пробудила и подигла главу, која је била завијена у шарану.

— Мама, је а' истина да ћемо се смрзнути? запиташа она. — Ја нећу да се смрзам, ја хоћу да једем. —

Марија Ивановна ухвати Таву и поче да разговара са Тихонићем.... Коњи су сад непрестано ишли ходом. Пут се нимало није видео; насунце су ишли по њему.

Андреја Тихонић сав се претвори у око и, подигнувши се са боча, погледа напред, горећи коње. Ветар није престајао и савке су се кретале напред, окружене непрекидним, дивљим, снежним нахром. Понекад као да дим покриве сав изадух и тада се не вида ништа — ни коњи, ни Андреја Тихонић....

— Но, по, хајде, хајде — викло је Андреја Тихонић, нагнувши се и гледајући напред. — Еј ја, зар не видите пут. Куда?... Куда си нагао!

Коњи су се знојили, и као да су, заједно са коначишом и путницима, изгубили мирноћу и стрпљење. Са предњег колаша дизала се пра и његова се длака сва укочвала.

Задњи коњ се такође знојио и видело се како жу се надвијају бокови, кад је запала с пута у дубоки снег и кад је опет излазио на пут.

О. Коналєвски

Ловци

Поче да се хвата сузрак, а коњи су ишли полако.... У један мах стадоше сасини.

— Но, но, што сте се поплашили? викну на њих Тихонић. — Сад је већ близу. —

И он их онет крете напред, али кроз пет минута коњи онет стадоше.

— Изгубили су снагу, невоља је то! — узбуђено рече Тихонић. — Ништа не можеш учинити.... Толики су сметени.... Нека се одморе. —

Коњи постојаше мало, а Марија Ивановна, сасини утучена, није већ знала шта да говори.

— Како ће се, Тихонићу? Та ово је страшно! Ах, Господо, Боже мој! — већ је готово шапнула она.

Тихонић је ћутао. Деца су такође ћутала и само су плашљиво погледали испод својих нарама на ступе које је кроз мећаву видела.

— Мора да је ту близу и Суза — рече на послетку Тихонић — три до четири прете. Деца ћемо како било. —

Коњи постојаше на онет пошеше, али нису ишли ни десет корака, кад се предњи коњ зару у снег, поскоки, а за њим и задњи коњ ушаде до трбуха.

— Шта сад да се ради? оцајно рече Тихонић.

Кулаш се сасини заплете у штрпаче и леже поребарце.

— Е, о! Шта је сад? Но! — повика Тихонић и удари га бичем, али он још дубље оде у снег и оцајно опусте главу.

Тихонић сјаје да га откочи и подигне. Дуго се борио с њим хрљајући нешто и вичући: — Но, но, лудаче! — Напослетку којекако разгину снег око њега и подиже га; за тим се онет врати на бок, седе и потера коње. Али они пошеше два корака на стадоше. Тада обави Андреја Тихонић јако удари бичем. Она појурише напред, али уједанпут кулаш пронаде негде у снег, а за њим и задњи коњ ушаде до трбуха.

— Ах, ђаво да вас носи! узвикну у страху Тихонић. Он није видео добро где је шао предњи коњ, зато што се сад било сасини скриво и што је у том тренутку вејавица била тако јака, да се ништа није видело. Видео је само, да је предњи коњ шао у нону јаку али јаругу.

— Несрећа, Марија Ивановна — рече он оцајно — несрећа! Бога ми, још ћемо онде зановити!... Кулаш је ушао у јаругу. —

— Шта кажем? уплашено ушита Марија Ивановна, која се сасини подала воли Тихонићевој и која је седела јако замотана у своју бунду. Она устаде и погледа напред; али ништа није видела осим леђа Тихонићевих, који је сикљиво е бок.

Њега несаде у мећави и Марија Ивановна само чу речи: — Но где си знао, ђаволе?

Дуго је гдио и викао Тихонић, али ништа није могао учинити. Кулаш сав завијан снегом, багтрао се у дубокој јаруги; било је немогуће извући га одатле. Напослетку престаде да се бацка и упрви се без икакво

линка живота. Тада Тихонић нахну на неџа руком, пресеке му истргане и поче да гура напред само задњег коња. Али и задњи коњ се не покрену с места; он такође паде, дубоко угрунута у снег и очајно ураваи у неџа своју скривану губицу.

Тихонић га ухвати за уде, за тит га ошину бичем, али се он не покрену, као да га је изадла и последња снага.

— Непрећна! — рече опет Тихонић, пошто се и сам јако измучио. — Шта да радимо? Треба ту да пољимо, Марија Ивановна, ништа лан друго не остаје. Коњи су сасвим стали. Бар кад би живог створа срели на путу? Али нема никога! Ово је нека низина! Од роњала није ми се овако што догодило!

Он затвори очи на позвали, обрсао чело и дубоко удахну.

— Чак сам се и оинојио — рече он. — Кулаш је упао у јаругу. — Ето ти сад... А овај неће ни тамо ни овако. Треба да испрегнем, Марија Ивановна. —

— Како да испрегнем?! — рече Марија Ивановна, не перјући у оно што је он говорио.

— Па тако, врло присто. Шта да радимо? Ви седите у санкама, а ја ћу испрегнути дората. Зашто да се скривама у снег? А кулаша не можемо извући.

— Молим те, Тихонићу, — сасвим улашено рече Марија Ивановна — како да га испрегнем? Та ми ћемо се скривати овде. Треба што пре да дођемо до Суме. —

— И ја бих волео да дођем, али видите, сад не можемо стићи. Погледајте колики је снег, ни пут се не види. Морате да проносите овде. Шта да се ради?

— Тихонићу, то је немогуће! — једва преговора Марија Ивановна. — Избави нас како знаш, овде су деца. То је немогуће. —

Тихонић ућута и премисљава нешто. И Марија Ивановна се умири, очекујући шта ће он да каже.

— Ево шта, Марија Ивановна — поче на послетку Тихонић тврдо и одачно — ви морате седети овде, а ја ћу поћи сам до села. Стићи ћу како било. Мора да није далеко. Три до четири прете, а и мање, ја по јаругама позијајем. Ако дођем до села, позивају вас! Не можемо, ваљда, сви да се мрзимо овде.

— Шта? Шта? Тихонићу! — још се више улаши Марија Ивановна. — Како ћеш ти нас оставити овде? Ја се бојим. Забога, не удаљуј се никада. —

Ваља, чуши улашени, готово још глас своје матере, и сам се од један пут јако раслака. Тава се завлака за њим.

— Друго лан ништа не остаје! — продужа Тихонић. — Ја сам не могу ништа учинити. Коње треба подини. А шта могу ја сам?

— Можда ће се задњи коњ како било подини и извести нас — рече Марија Ивановна. — Покумај. —

— Могу покушати, али уалуд — рече Тихонић и поче поново покушавати да дигне коња. Али ништа не учини. Тада, сасвим малаксао, дође опет санкама.

— Не — рече он — само ћемо горе учинити, Марија Ивановна. Ја ћу одах испрегнути коња, јер нас је сасвим немогуће извести овде, за то што су овако сметови навејали више појаса. Опет бисмо пали у јаругу; ту бисмо се сасвим зарили. —

И Тихонић поче испрегати задњег коња; с мучно га испреже из руда, подиже га и окрете према санкама.

— Сад — рече он, привезавши испрегнутог коња за једну руду — Марија Ивановна, ви морате остати овде сами. Само ћу пали ја преврнути санке и направити од њих као кућину, а ви са децом седите под њима. —

— Шта, Тихонићу, шта кажеш? — рече улашено Марија Ивановна. — Како ћеш нас оставити овде у пољу? Међава и олуја ће нас сасвим завојати. Ми ћемо се скривати. —

— Скривати се нећете — мрло рече Тихонић — под санкама ће бити топло. Само да нас како вуци не осете. Кажу, да их има овде перед Суме... Али Бог је милостив. —

— Вуци! — узвикну Марија Ивановна. — Вуци! Како ћеш нас оставити. Не, Христа ради, не остављај нас. —

Али Тихонић је већ није слушао. Не говорећи више ни речи, он приђе санкама, полама разгину снег поред њих, за тит пређе с друге стране и поче их окретати.

— Ти ћеш нас изврнути тако, Тихонићу! — повика Марија Ивановна. — Ако Бога знаш, остани с нама. —

— То је немогуће, Марија Ивановна, скривањемо се овако и ми и коњи! — одговори Тихонић. — Него ви седите са децом под санкама. Сидите, а ја ћу вас покртити. —

Санке се преврнуше, а Марија Ивановна скочи са децом у снег.

— Треба прострети кожу, којом су нама поје било покривене — рече она сасвим расејано — биће хладно да седимо на снегу. —

— Добро, добро, то може — рече Тихонић и може Марија Ивановна да скине овцу коју и да је простре под санкама.

Озго метнуше још сламе и сена. Марија Ивановна седе и наметне долу, а Тихонић преврну на њих санке.

— Је ли добро? зашита он за тит. — Је ли топло?

— Јесте, али је страшно загушљиво. Тихонићу, ако Бога знаш, отвори нас. —

— Скривати се нећете, само нека меня Бог да да њајем пут. Бог нека је с нама. Он је милостив. —

— Вуци ће нас појести. Христа ради не остављај нас.

— Не бојте се — кратко одговори Тихонић — не бојте се, неће вас појести. Ево лан још и мој каетан — додаде он, скинувши се и гурнувши под санке своју хаљину. — Биће ми врђина, сад идем. —

И он пође. За тит, за сваки случај, бади сена коњу, привеза слободну руду за санку, пре него што ће од њих отићи, а на руду привеза свој појас. Он је знао да ће међава још више завојати санке и Марију Ива-

повио са децом, и за то, да би их после нашао, он је као знак подигао горе руду са појасом.

— Нека је Христос с вама! — викну он и пође по спегу, како је он мислио, правцем за Суну.

III.

И Марија Ивановна остаде сажа са децом усред степе, у којој је беодела мећава. Она је у почетку сва дрхтала од хладноће и страха и само је притискала себи леђу. Али постепено она се умиривала.

А и шта је могла да ради? Једино јој је остало: да се сипри и да трајљиво очекује шта ће да буде. Под санкама је било топло, и Марија Ивановна, напетостима се угодније у дну њихову, била је готово уверена, да се са децом неће сирнути.

„Најгоре, што може бити — мислила је она — јесте то, што ћу преноћићу овде, а сутра ће ме наћи и сипати ме. Ако ме не нађу сутра, онда прекосутра. Мајка ме ипак очекује дамаз; ако не дођем, узнемириће се. Ми смо зацело зналих ту негде недалеко од пута, а тако исто и од Суне...“

Оне утешне мисли дођоше Марији Ивановној у главу тек онда кад је осетила топлоту под санкама и кад су јој деца заспала и тихо и равномерно дисала под својим бунданама. Али кад чу фујукане ветра за санкама, она се опет узнемири.

„Ако нас заиста вуци напреду, шта ћемо онда радити?“

И језа је прође јој при самој тој помисли. Али ипак Марија Ивановна је била уверена, да се то неће десити и она није хтела ни да мисли на то да су вуци опасни. Она отвори корницу са лењинама, које је понела мајци на дор, извади једну лењину и поче да једе.

„Кад се деца пробуде — мислила је она — даћу и њима по лењину. Кажу да је добро јести, кад је хладно.“

Међутим мећава је на пољу још трајала и по некад бесно јуриуши на санке све их је јаче затрпавала снегом. Марија Ивановна је погађала, да су санке сад с пола биле готово сасвим завејане, и то ју је радовало.

„Нека, нека нас затрпа... ни ћемо живети овде дамаз, а за тим ће нас наћи“ — мислила је она.

Она је одлужкивала и коња, који је био привезан за руду, али коњ се ни мало није чуо, као да је прошао негде. Марија Ивановна се наслади на санке, изговори неколико пој познатих молитави, за тим се поклони Богу својим речима и затвори очи. Непријатно задрема и са свин заспа.

Она се пробуди од напаведног удараца по глави. Као да су се санке кренуле напред и ударило је својим диош. Марија Ивановна отвори очи, подиже се и чу за санкама неки необичан шум. Као да се тако уједно нећу собом читав чопор ласа или као да су некога клан или на па на парчета кидали. Марија Ивановна, разрогачивши очи, слушала је један тренутак.

Клане, цикаве, неки страних лавез, рикање, коноване, све се то сливало у неки паклени шум који на зао саути.

Марији Ивановној се подиже коса на глави; она је и даље седела, не кројући се, као онамењена гледајући у тану укочених погледом. Санке се јаче покретиху. Њих као да је неко гурило само за пола аршина по дубоком снегу, где се још дубље зарине.

Деца се покренуше на најчину крилу, али када их она покри по глави, опет се умиреше.

Страшно уједање и дрека пукова продужавала се напреду за санкама. Сад је теи Марија Ивановна разумела у чему је ствар. Било је јасно, да је цео чопор пукова напало на коње и сад их нећу собом делати. Поред самих санки чуло се цикање, лавез и уједање, и и даље, где је коњ лежао у јаруги, било је то исто.

Марија Ивановна не дишући слушала је и очекивала свој крај.

Ондах, одмах ће вуци напаст и ну са децом и растргнуће је.

Она се није покретала и слушала је. Два пука су се уједла поред самих санки, а један је чак и ударио о њих, али је одмах цитећи одскочио.

Марија Ивановна никако није могла одредити, колико је времена прошло од када је чула куке, који су нећу собом делили коње. Да ли је прошло пола сахата, сахат, два или више?

Али у један мах све се утисна, само је нетар дувао и фујукло над санкама. Вуци су се зацело укланчили од нечега и разбогали се.

Прође још око десет минута, а над санкама се разлеже човећи глас:

— Ах, мати, Царице небесна! Шта су урадили? Заспали ми коње. —

Марија Ивановна није веровала својим ушима. Срце јој тако закуца и загреја се од гласи, који се разлегао тако близу ње. Хтела је да се подигне, да повиче од радости, али није могла, него без снаге паде назад, на дно санки.

Било је јутро. Сунтало је. Тихоних је видео неколико селака из села Суне са топатава у помоћ учитељца и њеној деци, али кад видео да су вуци оба гова коња растргли и појели, он се скамени. Све његово богатство било је нагубљено за једну ноћ. Он очајно закуца и заплака се....

— А где је учитељца? питаху га други. — Где је учитељца са децом? Где су санке?

— Ах, Господе Боже! — расејано повлаљаше Тихоних, никог не слушајући и ништа не чујући. — Несрећа! Права несрећа! —

— Марија Ивановна! О, Марија Ивановна! — повика он напоследку, пришавши санкама. — Јесен ли жива? Шта је с тобом?.....

Али ништа се не чу као одговор испод санки. Тада их селаци подигоше. Марија Ивановна лежала је у несвести држећи децу на крилу. Деца су спавала.

— Жива је — рече један од селака.

— Марија Ивановна! О, Марија Ивановна! — викну још један пут Тихонић. — Јеси ли жива?

Од свежег ваздуха она дође себи и отвори очи.

— А моје коње заклали ноћас! — рече њи Тихонић.

— Зар ти ништа нисте чули?

— Како да нисам чула! Једна чујно проговори Марија Ивановна и нахуи руком. За тим се с муком подиже на поге.

— Ето, Тихонићу, каква те је несрећа сазнала — рече она тужно — а ја сам мислила да ће и нас то исто снаћи. Како су се клали! Госноде, што сам ја преживела за ову ноћ. —

— Клали се? зачудише се селаци. — Ти си се валада плашила, драга? Баш си се навлашила! Клали су се, велиш, је ли? Гле, браћо! А ево, њу нису ни дирули.

— Била је под санкама — рече Тихонић — а и њу би. —

— Ја већ не знам како да ти се захвалим, Тихонићу! — рече Марија Ивановна. — Ти си мене и дову спасао. Ти си имао право. Али тебе ни је жао, јадниче. —

— Шта ћеш?... Божи воља — рече Тихонић разгледајући задње ноге доратове, које су вуци оставили на снегу. — Шта ћеш? Сад сам остао спронах, несрећан. Еј, жалости моје.

Са свим се спавало. Међака се утишала, само је још ветар дувао у пољу.

Селаци су на рупана одела Марију Ивановну на пут до својих коња а затим је одвели у Суњу њеној матери.

Када је ушла у предсобље кућице, у којој је становала њена стара мајка, њој се чинило као да се још није пробудила из страшног сна.

Зар је све то, што се десило с њоме, била јавна? Зар су занета вуци заклали кочијашеве коње на два корака далеко од ње... ноћас, у пољу, по страшној ноћави, а њу и дову нису ни дирули? Они су остали живи. Како је она могла поднети, преживети све то? —

Стара мајка Марије Ивановне истрчала њи на сусрет и поче грати Ђерку и унучиће и слачити их. Марија Ивановна скиде јараму с главе.

Тада је мајка опет погледа и од један пут у страху узвикну:

— Шта је тоби, голубице моја? Каква ти је то коса?

— А шта је? ушта Марија Ивановна зачуђено и такође уплашено.

— Како шта је? Погледај се у огледало.

Марија Ивановна дође пред огледало и погледа се. Њена дотада дивна и савезна црна коса била је сад беда од снега. Оведала је за једну ноћ.

С руског преписа 3. 4.

О, дођи, дођи...

Ноћ скрива земљу копреном танком,
Све већ давно спл.
Још мало само, па тиханим санком
Заспаћеш и ти.

А песма моја без наде и краја
Само тебе зна;
Док масиц влада и ноћ пуна сјаја
Тебе лонем ја.

О, дођи, дођи под заштитом ноћи,
Земља спана сна;
Док поноћ хуји тајно, пуна моћи,
Чекају те ја.

Проћи ће младост, а за тренут само
Младалачка жуда,
За један тренут да нечисто познано
Даву живот худ.

Испићу пехар пуи мила и жуди,
Испићу до дна,
А после... после кљебу живот худи
И ноћи без сна.

Београд.

Јела

ИКОНОГРАФИЈА МАНАСТИРСКИХ ЦРКАВА У СРБИЈИ

— Др. Влад. Р. Петковић —

(ОПРИСТАВ)

коро у свима црквама наших манастира налазе се и слике њихових ктитора. Они обично држе у рукама своје задатке, у предају их Христу, Богородици или оном светитељу, коме је црква посвећена. Ну врло се ретко код више цркава она сцена даје наћи на истој месту. У Лубостини, Арлау, Каленићу, Врабеници она је илустрована у нартексу. У Манастију, Раваници, Белој Цркви, Грацу, Студеници, у цркви Јоакима и Ане, у Руденици, Вољућу су налазили у самој цркви. У Жичи су ктитори представљени на улазном зиду испод куле. У Манастију, Раваници и Вољућу ова је сцена нашла места на северној половини западног зида, а у Белој Цркви на западном делу северног зида; у Грацу, Студеници и цркви Јоакима и Ане на западном делу јужног зида, а у Руденици на јужном делу западног зида (са продужком на јужном зиду). У Лубостини су на северној половини западног зида у нартексу илустровани кнез Лазар и кнегиња Милица, а на јужној половини десет Стеван и још једна личност. У Арлау су на јужном зиду припрате илустровани Милутин („Стеван краљ, вео српске земље и покорице Урош“), кога овог благосиља Иезу у дојасној слици представља, до Милутина Другути са криком у руци („Стеван краљ и при ктитора“), а до њега кралица жена му („Кателина кралица“), док су на северној половини западног зида илустровани синови краља Другути („Синови краља Стевана“) Владислав и Урошња. У цркви је према једноме родослову (Боноринскоме) био сахрањен овај поменлики. У Каленићу су на северном зиду припрате илустровани: Петар, брат Богдана (који се и данас поazuje); до њега један човек и једна жена, којима је окренут „благочестиви деспот Стеван“. Слике су пробијане прозора на овој страни оштећене. Цела представа постаје разумљива једином записом који је угрaben испод lika Стеванова: „Се (?) кнез (?) ктитора, Петра, брат протодоклирца, господина Милица протодоклирца, Богдана протодоклирца. Спитомеу храмом ктитора, виста, благочестиви Стефан, деспот Лазаровица. Гослин сина, „сир“ (?) = 6963 (= 1455).“ Цела ова страна била је провучена једином слојем шпалтера, који је промало нека скитан и том су шпалтером спојените слике и овај запис изматан на видело. У Кошарици је на јужној половини западног зида представљен „в. Ха. Ка. Калогерски деспот Стефан“. Ове је остало на овом зиду закречено. У Врабеници је на јужном зиду нартекса представљен велики чепик Радич Поступовић, где заједно са Св. Ђорђе, коме је храм посвећен, подноси цркву Христу. Најлепшу слику ове врсте пронао на Манастију. Стеван Десот („Деспот Стефан, гн. кнез српски, замал“) у природној величини насликан, у одељу раскошно окићеном и извезеном, предаје цркву трици анђелима, нише чије главе стоје записане: „Свет Троица“. (Влада итали на угу, да је црква посвећена св. Троици). Црква, коју Стеван предаје, верна је слика данашње цркве, ну само без садашњег нартекса. У доба, кад је

слика рађена, овај није био, поуздано, још доиздан. У Раваници држе Лазар и Милица цркву у рукама (црква Ана и спољашњи нартекс) а доле су насликани њихова два још веома млада сина: Стеван и Вук. У Вољућу неки човек, чије се контуре једва дају распознавати, подноси цркву једноме од светих ратника (?). (Могуће је, да је црква првобитно била посвећена Теодору Тирону). Слике су веома изгледале, те се њихове контуре са највећом тачношћу изгледају. И у Грацу је ова сцена утиснута нештога скоро сасвим уништена, те се веома тешко даје распознавати. Сасвим десно представљена је једна женска са круном на глави (по свој прилици кралица Јелена, ктитор овог храма); у десној јој руци црква, на коју указује левом руком. До ње је представљен један човек са круном на глави (врло вероватно краљ Урош I), а пред њим још две личности, од којих она напред, изгледа, да је Богородица. Она са гестом молитве приноси све њих Христу, који седи на престолу. У Манастију црквици у Студеници (посвећеној Јоакиму и Ани) држи Милутин („Стефан, Урош, по мати Јеленој краљ и самодержец, кнез српски, и поморски“) обима рукама своју цркву, до њега стоји Симонид („Симонид по мати Космин кралица комнина (?). Памологича“) са јако уочљивом конопрох (нешто налик на конопрох четврти жене у Белој Цркви) и са круном на глави. Пред њима Св. Ана, која држи Богородицу у наручју и Св. Јоаким, а сасвим на крају Иезу Христос. У Руденици је представљен, по свој прилици, десет Стеван, кога рука Божија благосиља из облака. Он држи цркву, а до њега стоји брат му Вук („Кален, брат, Стефан деспот“). Овај има нети гест као и један човек и једна жена, која су представљени одмах до њих на јужном зиду испод прозора (зависе је потпуно изгледале, те ги је данас веома тачно прочитати). Стеван носи круну на глави, Вук има нити око главе, док су поменуте човек и жена представљени без нити. Нарочито је интересантна представа ове врсте у Белој Цркви код Карана. Један великог у раскошно окићеном одећу, на коме су поред других шара извезене и тиче у грацу, подноси цркву Богородици, која држи Христа у рукама. Овога ктитора прате четврти жене, које икада веома интересантно конопрох. Од њих она, што стоји одмах до великог, изгледа да је жена, а остале као да су девојке. Зависе, што се у неколико реда налази изнад великог главе, веома је тешко одгонети. Изгледа, да се као ктитору у томе запису спомиње Јулиан (?) Брајан (?) са женом и кћерима.

Изад улазних врата у цркву или у припрату уступљено је обично место **Сирти Богородичиној**. „Мариа умире тако, где сунице седа; на Истоку где се сунице рађа, ова је жана и држи Иезу“. И догата на Источној страни на средини свода олтареке апсиде насликана је обично Мајка Божија као „црподогага тог одрава“ („ширшаи мекс“). На западу пак може бити место само некој сирти, с тога бек у велики цркви наћи сцену сирти Богородичине на овој страни нише улазних врата: у Манастију (сцена веома арагантравана), у Раваници, Николу, Арлау, Белој Цркви, у

присијени Јоакима и Ане у Студеницу, у Жичи, Каленићу, Руденици (?). У Благосећену под Кабларом ова се сцена налази нацртана на северном зиду напав прозора, у Студеници је више врата на западном зиду праве дрвене представљене *Росабом*, као што је то и у Грцу случај. Овде је смрт Богородице нашла место и у простору, који обухвата северни лук што носи крст. Боготај лежи на савршеној постели, а више не стоји Христос и држи у рукама душу своје матере (душа је обично представљена са крилима). (Око постеле савршене тиска се година два апостола, епископа и др.), жена и девојка. Овај унапред дубоко ушених у онеме тужноме догађају. И не беске гледе ту пристојују, а апостоли се са свих страна бирају на облацима онеме несту илаци. У *Росабим* нево и десно по једна група од шест апостола, пошмова облаком, стрени доле позоришта туде, где је главни јунак умрла Боготатај. На постели са високии наслианом отишнула је Пресвета велии снама. Лево од не стоји година аиџела у одељу ратничкоме са шибима око главе, док се десно тиска повора аиџа, од којих су се предњи нагли над умрлом, а од осталих сваки на свој начин даје парча својој туде. Христос стоји више главе Мајринице и држи у рукама душу несту. С обе стране Христосе аиџела и светитељи. У *Благосећену* под Кабларом Христосу (у дајасту наклони) држи душу умрла Богородице. Лево и десно од нега стоји по један аиџа. Студеце ушонако стоје епископи и апостоли. Пред постелом Јеврејини, чије су се руке прилепеле за постелу, а аиџа који отао елеће и сече руке Јеврејиноме. У *црквици Јоакима и Ане* у Студеници по шест апостола у дојасној сании се лева и се десна читају доле, где Блазна лежи на савршеном лару. Свакога апостола носи по један обла (два реда облака лево и десно, у свакоме реду по три облака). Христос држи крлату душу Богородичину, а с обе стране негово стоје по један аиџа са збуром на пружањима рукама. Горе два аиџела отарају прата небеска, из којих провирију тужнама главна аиџаишких. Око постеле група аиџела, коју лево једна архитектура одваја од групе девојка и жена, што илаци и јадикују над умрлом Боготомом. Десно аиџа, што сипах мач у корнице, и група аиџа дубоко потресених. У *Жичи* свакога од апостола води по један аиџа доле савршено постели Богородичиној. Све ове композиције стоје под сликањем утацје боготужнама. Хлине пресвете, што се на вечеру, јутреву или литургију невају, налазе одјека у плустраницама на идишона црквама. Валако би само нагледати у етихрпе и хлине што се о Успену Пресвете Богородице (15. августа) невају, на да се јасно дајна појла, какога се огржотво утацја ово идиале на стварно епоментуи композицији. Ми ћемо навести неколико од оних хлиња пресветих. Једна стихира на великој вечерњи гласи: „Богочаљнама маиокиишма отискуду боготонити апостоли бланки ксиотки кзимиши дошесид пречестого и живиокиишмаго тикого тлаа акезно лобыладу. Преглишиши нехеснама снми, са сномми кладиком притишде, боготпритисне и пречистом тлаа претидаскии оужасомми одбркииши: протрасно же претидасху и невидимо копаху преглишишии чиноициишма: се ксиоткии боготроковица притиде, козмити врата и сие претирити подмити, притосишумми матери сиктита: тоа бо ради ксиоткии чиноишмако спасение снми. На ние же ксиоткии не можиши и тои достоишмак чести коздатии немошмо тоа бо претидишмо претидити ксиак умш. Тажке пречисти Богородици, притисни са живиокиишма чиримми

рождеством жинкузи, молиса выну сохранили и спасти
от всякаго прилога противнаго нын людскоа: тогда
во предстательство стажихом во кѣли сѣтоклаини
благая. * 1)

[illegible]

На літній о великому вечеру півя се једна хилия Гермазова: "Придути вси концы земин, чистие: приступите Богоматере космалним; из рудъ ко сина душу непорочну пошлоси. Тѣмже скажымъ успѣшнѣмъ за мѣро сожити твориса, ко фамѣхъ и пѣннѣхъ и пѣснѣхъ сѣлѣхъ, ко безпачастымъ и апостоламъ прайднута сѣлѣхъ, а једна хилия Јоаннова тлаес: "Бесконечна невеста и мати благословѣна отъ, иже Богу проарочана, ко своѣмъ жилищѣ, неспачтѣхъ соединѣна днѣхъ, причисту душу творцу и когору предаѣхъ, иже безпачастныхъ снамъ богочестнѣ подмавати и ка живогору прѣсталаес, суца мати живота, себѣхъ неспачтѣхъ сѣхъ, спасѣхъ пѣхъхъ и отводѣхъ душъ нашихъ."

[illegible]

⁷⁾ Ona pravila pisma, kao i sve sadođe, uzele su iz miješa, koji su danas u upotrebi krunofoj.

ЈУЖИЉАЧКИ ВРТ

у рудника. Он је две античке фигуре, од којих једна носи пешкиру, а друга јасле, постају јасне једном диним прикљеном песмом, што се на вечеру у Божићу пона (отпјер) на „Господи волавах...“: „Что твој приносиш, Христе, мени љубавца си на земљи, мени човјек! наслади: блажедо бо ота твој ваљавиш твојим благодарни: твој приносиш: лигави пјени, нисава зблуду, коасни дари, пастариш чудо, земаља кертени пустина шали: ми ја матер дјку. Ја: преже чуда бже, помишати нас.“ Ова дота прихваћена хапва наустројана је у јужној провинцији *Romania*. Слика је веона заблудела, ју знак се дије распознати, како Марија „инектос-братној“ и „невежедој“ хајит, јадоси јасле једна фигура која се као кроз мгаду наизре. Горе су претварањим заљивљени пастари.

И сцена **Ваведена** (Улазак Богородици у храм) друге дота хитлаја првенци. База само овој сцени у прваци *Јоакима* и *Ане* код Отуђењца уопредити са стихирама, што се певају на „Господа возвах...“ (на „Слава и нише“) и на стихови: „По рождестве твоем, Богочестно владичице, прииша еси къ храму Господню, воспитанаго по снѣтлау святыхъ цркви есишарица. Тогда и Габриѣл, посланъ бысть къ тебѣ всенепорочнои, пишу тебѣ приносит. Невесела еси оудивилася, зраче духа святаго, ка та космилася. Рѣмже прочиста и нескверна, еже на небес и на земли саяима, мати Божіа, спаси рода наш“ (пева се на Господи возвах... „слава и нише“) а на стихови једна хвала: „Внутру ехъ храму Божіи, поточистимыйи храму, возлагаетсѣ дѣва вѣскавала, и отрокини ии нилѣ свѣтирѣ носацие придохати: Прегрѣ родитиѣи сопрѣжани изродило, Нишлѣжже и Аниа нишестуецие, нѣко родити теорио рождѣну, еже нишестуецие ехъ божѣстѣиуи, снѣиуи и питамѣи рукоу ангѣловоу всенепорочна, Христа нишиси мати, подвѣжѣиу мѣру вѣиѣи нишестѣ.“ Поменути композиција у прваци *Јоакима* и *Ане* и није ништа друго, до песма преобравена у едик. Шест античких женских епитра са свѣтлакала у рукама штег наљу Марију, коју дочекује Захарија, у одељу првосвѣщенника. Он нѣз коловру, која се у живопису нѣиѣи нишестрѣских црква обично даје нехришћанским великодостојницима, а горња му је хаљина везена шарма, у облеку пискева. (Опѣка орнамент у облеку писмена срѣтано у Студењани на потрѣбују духа, што делим оларску анекдоту од протѣеса, а нешто су томе налик и шаро на појасу архѣакона Стевана у Манастију. У Велуѣлак шаро горно

халифе Захаријино чине, донета, појединачна исхрана, сложена без икакве савјеса једна поред другог). Иза просјекје девојаке стоје Јоаким и Ана са гестом предзавија и препоручивања. Сасвим горе десно Марија престоу испод једнога бладохина пружаја од руке (покривеке убрисом), да прими хлеб од анђела што јој одстоје следе и доноси храну. На спољашњој страни западнога зида у *Воскресењу* (код Очјаров) преставама је иста сцена у истој зајру. Мала Марија клече овде на једноме килулу. На лево стоје Јоаким, који је десном руком благословио, а десну руку сустио на главу њену, и Ана са гестом предзавијања. Напред стоје три просветленика који прилазе Марију, а иза њиху просветленици и родитељи Бого-родичица заузимају место четири женске еугуре. Десно горе испод једне архитектуре са придава, Марија пружаја од руке да прими храну од анђела, што јој се одстоје у брамоу лету приближава.

Од великог је интереса композиција **Распећа**. У **Николају** је она изустројавана на северној страни криле, као и у цркви Јоакима и Ане код Студенце; у **Волоју** **Пркии** њено је место у кубету, док се у **Грици** и у **Студенци** налази на западноме зиду прве цркве, а у **Јачини** у јужној певници (на источниома зиду њеноме) и у јужној капели (на јужниома зиду). Веома је интересантна сцена **Распећа** у **Студенци**, где на западној страни цркве изнад врата пахлата до простор напећу оба пророка. Христос са крстатим нивоим око главе, која је на леву страну нагнута, руку лако повијених у лакту, тела приклоно у лево навијено, вертикално пружених ногу, стављених једна уз другу, са еуваљдашном испод њих, висок о крсту. Христос је са брадом, а око крстива има кратку косицу, која у широки вертикални набојима слази без мада до колена. Свака рука и свака нога његова приказана је за крст са по једним екстерном. Мускулатура грбуха и прсају означена је. На десној страни Христовој шибя крај из раме, коју у један суд са тупицама, облица подук-кугле, хвата **Пркиа**, једна жешка у донојој слици са нивоим око главе, сна умотана у један шархац павиен вео, који само прскач остала слободном косу зачешљану наиза чеља. На свада обичај рудикав придржава један аифео, те као да је приволаи **Распећо** Христу (у другим композицијама стоји онде обично запис: „аџџа примис нокт закџтџ“). На десној се страни удаљава једна скоро нета таква жешка, ну без нивоа, окрећући главу пут Христа, док је свада гурн један аифео. То је **Синагога** (у другим композицијама онде стоји запис: „џџџџа аџџа гџџџи закџтџ“). Лево од **Распећо** стоји **џџџџа** **Вогородица**, десну руку ставила на груд, а леву пружилу пут Христа. Иза ње четири дубоко упевале жешке, од којих једна левом руком притискује образ (гест туге). Десно од **Распећо** стоји **Јован**, главу тужно наслано на десну руку, а наза поља још две личицџа (од онога позадџ виде се сада само носе), од којих онај напред са нивоим око главе изгледа да је дигао десну руку пут Христа. Горџ једног месеца црвене боје, а десно суку (са аралика) беле боје. Назад месеца пророк **Исаја** у донојој слици, а изнад суни други један пророк у белој бради са разлициени сватком (**Rolle**) у руци. Напећу оних видимо два аифџа са гестом екрупвене, побожно, тихе туге. (Исти гест имају аифџи на једној павантацији грчкој, која сада покрива престо у **Студенци**). Црљво пољаџ покривено је шеза-дана. Испод крста, на коме је Христос **Распећ**, облика

Поједине енгуру у овој композицији доцније су „осведечале“ т. ј. прерађене бојом, која је у току времена покривала и даје се микром криком слагати. За прерађене боје највиђијих збокова карактеристично је, да оне у току времена брзо потоне и постану црне, док плавичке боје постају у току времена отвореније. Отуда је могуће, да је она композиција рапца од осталих у нешто приближ. Да ли је она и првобитна, дало би се тек после детаљне анализе утврдити. Овој композицији Расапећа у Студијани доцније је слична композиција Расапећа у јужној капели *Жиче*. Јован ика ове скоро исти геет, као и у Студијани, а тако исто и она енгура до нега, до Марју, која је од сина била вала у несвет, придржавају онде две женске (лево и десно од ње). Црква ове ика неку прсту круне на глави, а анђео, што је првдо Расапеће, најо представља познати не као у Студијани, већ спреда, окренут њој. Савиан је другичје Расапеће у јужној пењани *Жиче*. Христос хоризонтално пруживих руку прикован на крст са натписом дашиком горе и сунцаданеуом доле. Главна, чији је израз доста морална, клонула на десно раме. Ниско око главе крстит. Тело знатно у лево изавијено. Умускулатура трбуха у првсију обилно изначена. Ноте у колених доста савијене. Косела, обједно набрана а спреда на три места узвезана, доцнре до колена. Лево стоји Марја, десну руку англа до пласне лица, а левом као да пратискује своју горњу хадицу на прсима. До ње две женске, од којих једна приноси крај од свога огртача утикаљаним очима, а друга ика геет реализације. Десно Јован, која десну руку држи лево до браде, и у левој држи јенаћење. До њега један човек пружује руку нут Христа. У *Групи* је Христос доста јако навијен на лево. И онде је снага нега Христа да себе пробијена са по једним ексером и да крст прикована, а обе ноте почитвају на једноме сунцаданеу. И Јован и Марја налазе се онде на левој страни, до на десној страни стоји пласне лица и пружају десну руку нут Христа. Омиљени апостол Христос наслоно образ на десну руку (геет туге) а Марја, што до њега, погужена у тузи, стоји, пратискује левом ртком невој грли, а десну руку пружају нут Христа. У *Велиј Прови* изајима снага Расапећа нешто у кубету намену јужнога и западнога прозора, док се намену јужнога и источнога прозора намену нагужована Тројица (Сомештије Св. Духа-а), између западнога и севернога прозора „Силнак Христос у ад“, а између севернога и источнога прозора „Вазнесење Господње“. У *Николу* све одаје рад почетника, који је копирао раније образе. У прициди *Јоакима* и *Ане* у Студијани стоји Марја на левој страни, а пла ве се налази неколико жена. На десној страни стоји Јован са геетом туге (пратискује десну руку уа *Св. Духа*), а иза њега стоји један човек са шитком.

Циклус на **Страдања Христова** захватио у многици црквених доста места. За *архитекту* код *Провансе* могло би се рећи, да су скоро два трећина њене црквеностројних мотива на трагедији Свистенове. Циклус почива на јужноме зиду, где су очувале сцене: *Правље ногу*, *Тајна вечера*, *Молитва Христова* (? — сцене војна нејасна). Христос пред *Аном* и *Кајфом*. На западноме зиду црквеностројне су сцене: Христос пред *Пилатом*, *Јуда* враћа сребренике (изнад самих врата), *Одбицање Петровог* (у три сцене: код *стуба*, *пored вутре* и *пред црквом*). У првој је сцени војна интересантни мотив *једне оугуре*, која стоји иза *Пилата* и шапће му на ухо. Ова појединост могла би на још сцену из византиских песаира, у којој

Мелодија, персонификована као једна античка женска фигура, шапуће на уху Давида, који свира у харез. И у *Удвеној* се овај циклус објавно заступао. У јужној су певици сцене „Христос пред Пилатом“ и „Ругање Христу“ (1). У северној певици налазе се „Праве ногу“, „Тајна вечерња“ (1), „Јудин полаубац“. На западноме делу северног зида налази се „Метање Христа на крст више прозора“, а на западном зиду плаустровани су: јужно, „Ослакивање Христа“, које претставује и Никодим са лествицама, и у позади се види крст, на коме је Христос био распет; а северно је плаустровано „Полагање Христа у гроб“. У *Благословенству* (под Бабаљор) налазе се на јужноме зиду: „Молитва Христова“ (1), „Полаубац Јудин“, „Ругање Христу“, „Христос пред Пилатом“, „Христа воде на Голготу“, „Христос на крсту“, а на северноме се зиду налазе: „Ослакивање Христа“ и „Ослакивање Христово“. У *Велују* на јужној ступу, што носи лук на коме почива крбе, плаустровани су: „Полаубац Јудин“ и „Орицање Петрово“ (у три сцене као и у дрвцима код Проклула), на источноме делу јужног зида сачуване су сцене „Полагање Христа у гроб“, а на супротноме делу северног зида „Праве ногу“. У *Дими* се на источном зиду јужне певице налазе „Распеће“, а на истоме зиду северне певице „Снидање с крста“. Западни лук, на коме почива крбе, носи на унутрашњој страни сцену „Тајне вечерње“. У *Кошорину* се, као што смо већ споменули, у јужној певици налази „Молитва Христова“, „Полаубац Јудин“ комбинаван са „Орицањем Петровим“, а у северној певици „Слагање Христов у ад“ (са персонификацијом ади) и „Полагање Христа у гроб“. Гробница је уређена у стени, и из не види саркофаг. На уласку стоји унутра у гробници један човек (Никодим) и прихватио тело Христово

Zako je učeljno, da se nigde ne daju konvencionalni dve potpuno identične kompozicije. U *Studijama* na pr. vidimo u sцени *Tajne večere* jedan evangelističan sto, oko koga se poređali Hristos i dvanaest apostola. Neus sedi levo saslava na kraju stola, u jednoj ruini drži хлеб, a druga prати njegove reči uzbuđeno apostolima. Na njegovim grudima počina Jovan. Na stolu jedan sud sa vodom, širokijsi usta, spoljašnje površine u režično poročene, i u ovom rubu. Osim apostol (brojevi od levo) nagao se preko stola, pružajući ruku da dohvati ponetu sud. Na stolu ruku u svetljaku jedna sveća, a nadazi se u nulaštaka, kao i neko povero (po svoj prilici rena), koji u petoj predstavi u krpla kod Prokuljnika oblik okonopa. Brađni apostol desno drži u levoj ruci хлеб, a u desnoj pok. U *Jamci* sedi Hristos u sredini. Na grud u saslava ležao Jovan, koga je Hristos obuhvatio rukom preko drugog rama njegova, dok desna ruka prати reči uzbuđeno apostolima raspořeni nima levo i desno od Hrista. U spomenutoj arhivaciji kod *Prokuljnika* nadazi pred nas jedan poluzgruzan sto. Hristos u sredini, do naga Jovan nagut u ruku njegovu. Do Jovana Jūda, koji je pružio ruku preko stola da dohvati sud što stoji na vodu. Apostoli su se poređali suda okolo stola tako, da nijedna strana njegova nije ostala neizmota, dok je na ostalim kompozicijama posebna strana stola obično slobodna.

И циклус **сцена из живота Богородичина** нашао је обилно места у неколиким црквима. Нарочито се, у томе погледу, истичу цркведа Јоакима и Ане у Студеници и Градац. У првој циклусу почиње на јужној страни сценом, у којој се Ана у путу молу Богу, а анђео је

Ф. Штук

Медон

одваго благосиља (у *"Αννα προσευχόμενη εν τῷ πα-
ραδείσῳ"*). Више источног прозора на онемо лиду илу-
стрована је сцена сусрета Јоакима и Ане. Сви остали
простор заузима Рођење Богородице, само је више за-
падног прозора на онемо лиду представља сцено, у
којој Јоаким и Ана кљузу повороћу Богородицу (у
ἡ ἑλισσάκητος Θεοτόκου). Циклус се насталаз на северноне
лиду сценом, у којој Јоаким и Ана приводе Богородицу
тројици присоветишника, што седе за једним столом и
благославају лиду Марију (*εὐλογαίς τῶν ἱερῶν*). За
њом долази сцена „Ваведена“. *Γραδα* показује исти
ред сцено, само што су прве три сцене илустроване на
западноне лиду приврате, док се „Привођење Марије
трима присоветишницима“ и „Увођење Марије у храм“
(„Ваведена“) налазе на северноне лиду приврате. Циклус
се негуиноне продужана и на источноне лиду, али су
сцене онде тако лабавеле, да се апсолутно не дају распо-
знати контуре лица и предмети. Исте сцене срећемо
и у *Βολοί Цркви*, а по неке од њих сачувале су у
Αρχιμύ, Βλασησθενу, Жичи и др. Нарочито је инте-
реситно Рођење Богородице. У цркви *Јоакима и
Ане* мати Богородица седе полудежи на реховишче
окићеној постољи. Над њеном главом нагла се једна
женски и придржава малакалу леву руку њену, док
друга једна женска, што пред њом стоји, обема рукама
својим држи нешрвену десну руку њену. Позадано је
илустрован овај пожеват, кад Ана, клонда уред
повороћних мука, хоће да се у постоље возрвни и седне,
на јој женске у тоне помажу. Иако ове женске, што обема
рукама придржава малакалу десну руку Анину, прилазе
породици још две женске. Она напред носе једну чинију
елитичног облика са неким предметима унутра (повуде),
а она позади подноси на збургу један суд у облику
заструга са поклоном. Иако ове женске што се нагла
над главом Анином, прилазе друго две женске. Једна
од њих држи лезеу (облика ринце) шпаруу диема

осмокраки звездама, уписаних једна у другу (дуби-
часте и плаве боје), а иза ње друга једна подноси
послужавице, на коме стоје две боцице и једна чаша.
У догађају узима учешћа још једна женска која је
представљена на другој страни западног прозора.
Она стоји руку прекрштених на немо оригиналан
начин и посматра шта се дешава. Доле су илустро-
вана два занимљива нотина. Лево од постоље једна
женска сила на једнога суда воду у каду за кување
(која има облике великог суда), а у десној руци
држи збурс. Десно од ње једна женска подвила пода
се ноге и тако седе, држећи у левој руци попо-
роћу Богородицу, док својом десном руком проба
у кади, да ли је вода достига температура по-
десну за кување. Десно од постоље немо ориги-
нална колена, у којој почива мала Марија. Поред
колени седе једна женска, која у десној руци држи
лезеу облика мале заставе, а над колеником попо-
роћу Богородице нагла се Јоаким. У *Γραду* седе
Ана на постољу полудежи, наслоњеним образ на
леву руку. Пред њом стоје три женске. Она напред,
у пола провила на лево окренута, стоји са ориги-
нално прекрштених рукама (као сномонута женска
у цркви Јоакима и Ане). До ње друга једна женска
стоји са фасе и држи суд облика заструга са покло-
ном. Треба, окренута провизом у лево, држи обема
рукама лезеу, која има пре облике буктиње него лезе-
не. Доле на десној страни поред постоље лежи
мала Марија у колени, а поред коленике десно седе на
једној високој столици једна женски и изводиш конач
из кудеље (!) налована на једној шинки вертикално нае-
штеној. У *Αρχιμύ* малаккала Ана пребавила десну руку
преко равена једне женске, која је придржава да се дагне.
Левом руком као да ради нешто из чиније, коју јој под-
носи друга једна женска. Доле десно од постоље седе
на калупица једна женска енгруа и држи у левој руци
повороћу Богородицу, а десном проба воду у кади за
кување, што пред њом стоји. Више ње надгледа се једна
женска, потпуно латичка, са велом који јој се нагла
главе лезира као у веселих Баханткиња, и преко њене
главе сила из једнога суда воду у каду за кување.
Сцена „Благосети“ илустрована је обично на трику-
галном луку и то тако, да је на једној страни лука
исаелитан Аифео, а на другој Марија.

Као на Атосу и у нашим манастирским црквама
сретамо композиције које су својом иконографичној на-
рочито карактеристичне за најпозније векове византиске
уметности, као „Странин Суд“, „Дрво Јесеве“, „Ва-
селенски сабора“ и др. Придржати цркве у *Студеници*
показује нам на источноне и западноне лиду своје сцене
из *Стринога Суда*. На западноне лиду, на самоне
врху његову, два аифела „развијају небела“, која су прес-
тањена као једна огромна трака поуста звездама. Исход
них представља је у три засебне групе: „Лик светих
жона“, „Лик преподобних“ и „Лик архидијаконџа“. На
источноне лиду цео простор више врата а између оба
прозора заузима права „Странин Суд“. Христос пре-
стољује у једној елиптичној киндори, окружен престо-
љима, сероеницима и аифелима. Он је развирио обе руке,
на длачоница којих се виде ране од екстер. Иако њега
четири јеванђелиста (два лево, два десно). Јеванђелисти
имају тело дусеа, а главе их замењују њихова синови.
Сасвим десно стоји Матео (као аифео, са екиптром), до
њога Марко (са главом лавов); сасвим лево стоји Лука

(са главом поља), и до њега Јован (са главом орла). Десно стоји Марија, а лево је погудано био Јонан Крститељ (сада општењено). Обоје са тешком добро познатим из сцене „*Дитанс*“—а (обраћајући се Христу са молбом, да се смиљте на грешника). Испод Христа четири анђела (два лево, два десно) елећу у журноме лету доле, где је лево представљено „суетоване престола“, а десно „мука вична“. Лево од престола стоји арханђео Гавријел, десно арханђео Михаил. Испод престола лево Адам и Ева у прокиснених. Огњена река почиње испод ногу Христових и све се некако шири, у колико се више спушта. У јединку пламена сасвим горе изгледа да се дају распознати двоје шћућурених. Доле два анђела замахнула коњем и боду грешника. Овај први гура левом руком једнога грешника, који би, нема сумње, хтео да изиђе из пламена, док га коњем, којим је замахнуо, отискује од себе у вечни огњ. У пламену се распознаје неколико лица, међу којима има хришћанских глава и црквених великодостојника. У *Велућу* је цео свомашњи нартеке илустрован сценама из „Страншнота Суда“, а у *Благосветелу* под Кабларом ова композиција заузима нешто на свомашњој страни уздизнога (западнога) зида.

Дрво Јесеово („Корњине Јесеа“ — *иј рјса гој Јесеа*“) заузима скоро целу површину западнога зида приприате у *Арилу*. На осталим зидовима приприате илустровани су безбројна „сабори“. У *Јубостини* је нешто сачувано од једнога васеленскога сабора, „при цару Јустинијану“, на коме су, према запису, „присвојданици“ „Мина Константина града, Аполонарије“... (остало приказано). Сцена је илустрована у нартеку на западном зиду изнад врата.

На потребнуј сводине врата, што из спомашњег нартека воде у цркву, налази се у *Манасији* илустрована „рука господња“ („*гњи рука*“) са думаша праведника у ној, а у типикону је представљена композиција „Недромљиво око“: „Младенац“ почива на постели отворених очију. Лево од њега Марија и један анђео са илеструментима страдања. Десно други анђео. Оба анђела клече.

Од старозаветних сцена сретано „*Жртву Аврахову*“ (на источном зиду приприате у *Арилу* и на западном

зиду у Белој Цркви), „Гошњине трију анђела“ (у Белој Цркви), сцене из живота Св. Илије (у Студеници) и др.

Далеко би нас одвело, ако бисмо поклоњили наживу и осталим многобројним композицијама (чуда Христова, параболе и др.) које су у латини манастирским приказима илустроване. Ма како да би интересантно било зауставити се и на представима светитеља, од којих би Орби свени заслуживали нарочита помена, ипак узан оквир, који смо за своја разматрања поставили, не допушта, да се и на њима задржавамо. Нека би на овоме месту била само указана нажива на једну интересантну композицију коју сретано у *Студеници* (у јужноме рукавцу), у *Жичи* (испод куле) и у *Гранцу* (нема ерангментирамо). То је сцена **Четрдесет мученика**. У *Жичи* заузима она место на таваници испод куле, при улазу у спољашњи нартеке, у Студеници на таваници јужнога рукавца, а у Гранцу са обо стране врата што воде у јужну капелу (сачувале су само много годе ноте). Култ четрдесет мученика, мучених у залећепоше језеру, био је на православне Истоку веома распрострањен. Цркве у Јерусалиму, на Синају, у Цариграду, на Атосу најбоље су сведочанство на то. Један приказива у Јерусалиму, посвећен овим мученицима, налази се испод звонаре, слично *Жичи*, у којој је иста сцена илустрована испод куле. Композиција је тако подељена, да Христос заузима место на самој таваници, а с једне и с друге стране представљено је по двадесет мученика, ипак највише глава лебде неки мучеништва. Сцена је необично живо представљена, нарочито она у Студеници, која ипак подељена на ите сцене извантвских скульптура од оловне кисти. И сцена у *Жичи* пуна је драмских појединости.

За проучавање живописних латини манастирских цркава потребно је и много више времена и много више средстава него што смо ипак имали на расположењу. Ваља имати на уму, да са проучавањем живописа мора да иде упоредо и проучавање архитектуре и скульптуре. Све се оно једно другоме допунује и не може се одвојити једино од другог. Надајмо се, да ипак далеко дан кад ће се од стране познаних поклоњита заслужни нажива споменника наше прошлости и тако створити могућности за темељно и свестрано проучавање њихово.

Др. Влад. Р. Петковић

Јп excelsis

Бдијем у ноћи, док све друго спава,
Чезнем и тоном у мислима својим,
Грешнећу душу која очигла:
— О, горе, Туго, хајмо!... Да те појим
Лепотом вјечном, кроз просторе дуге,
Ходи да блудини, сјетни, све без јана!...
Док нежан мирис дими се из трава
И ирак чешутљив трепери, пун туге.

Високо тад се изиш' изнад поља
Ко силни орл, на крилима дугим,
Забораним жестињу спојих бола

Заповиш' мирно етером! — А по том
Ко звезда туге, мећ' звездама другим,
С висине сјати сјетом и добротом...

Мостар.

М. Димитријевић

Смрт Хенрика Ибсена донела је ове године многобројној литератури о овом великом норвешком драматичару читав низ студија посвећених проучавању његових радова. У самој ствари, од ових поскрбних прилога не може се ништа очекивати, јер је књижевни рад Ибсенов завршен био на неколико година пре његове смрти, те последње године његова живота не донесоме ништа новијег у његовој производњи. Ибсен је редак, можда јединствен пример књижевника, који је знао, на неколико година пре смрти, да пише своје последње дело. Своју последњу драму „Када се ни мртви пробудило“ назвао је епиграфом, те је поуздано и методски завршио своју литерарну делатност, као што је поуздано, без изузетка и методски, у сваке две године писао по једну драму. Последњих шест година живота био је болестан, а духовна му смрт наступила је много раније од физичке.

Али и ако је Ибсен био у довољној мери проучен и оцењен још за живота од светске критике, ипак је тек сада могућно непристрасно говорити о његовој значајности. Док су се појављивале његове нове драме, Ибсен као да је све хипнотизирао својим мрачним гласом, који је будио слободу, али у исто време и мучно душу објављивањем неумитних закона у животу. Тек када му драме почеше продирати у склоп културног живота, било је могућно погледати и њихову унутрашњост, и издвојити у њима генијалност уметника од опсерниог мислиоца.

Сада када су све његове драме кристаллизоване у сазнању културног човечанства, могућно је поставити и миље али ипак одређено решити питање: У чему је Ибсен велик?

Одговор је поуздан: Ибсен је генијални уметник. Одметнути ученик старих француских драматичара, сасвим је преобразио технику позоришне уметности. Одбацио је све ефекте, сву „техничку уметност“, сву наметаност старог позоришта — и драматичку уметност подмладио се новим животом. Све је на сцени постојало неочекивано, присто, неуметнички, а у исти нах необично сложено и нагнјски фантастично. Типови и карактери старог позоришта ишчезоме; јавише се људи, свако лице постоје од органске целина у својој појави. Позоришном овлада стварност, а поглед старог позоришта утопише у прошлост, беху изобличене и уништене. Ибсен их замени не реализмом, не истином живота, већ својим ситничким даром, највише својих творенина, лица индивидуалним до чудности, до дијаволности. Уметник Ибсен велик је још и атмосфероном својих творенина — духовном најпречишћеном радње: сваки доживљај у његовим драмама дубоко се душоном осећа, душом која се бори са законима живота. Генијалност је Ибсенова баш

у томе што уме да представи хипнотичном силом дуел између воље и судбине. Мрачна хипноза бије из свих његових драма, те као владалац душа уводи људе у подмисленост духовног живота, у мислене рудоконе, из којих вади најблатороднији метал — истину човечије душе.

Слика рудоконе најбоље симболизује уметност Ибсенову. — Свака његова драма може послужити као пример за уметничку величину Ибсенову. Узимамо ето: „Ромерсхолм“. Гледалац је хипнотизан већ од првог момента, чим му се почне приказивати унутрашња историја оба живота, што теку, како изгледа, у пуној хармонији, — а у унутрашњој борби сваки би од њих да превлада својим погледима на живот. Она хипноза не оставља гледаоца све до победе духа одрицања и ослобођења.

Тек после уметника Ибсена долази Ибсен мислилац који је забудио човечанство својим покренутим питањима. Једно време гледало је да је један од правих учитеља човечанства. Он је био покренуто питање, које је суштина сувремених захтева — и у животу и у творачкој мисли — питање о личности сасвим супротно законима заједнице. А затим, улазећи у смисао индивидуализма, осветлио је трагичну борбу између воље и закона духа. Резултат његова проучавања индивидуалне творачке области беше учење о слободи. Ибсен је задуго гледало као пророк нове слободе, која рупи поглед старог битисања и основе старе наравителности. Породица, буржојско поштовање, љубав, материјалност, све што беше основ старог поретка, непотпуност се подицњивало у ине нове слободе, до које се долази разним путевима: естетизмом („Хела Габлер“), самосазнањем индивидуалности („Нора“) и најјавније, у ине победе духа који чисти и који је узвишен над ропском вољом страсти и кривих. Реалист Ибсен са својим покретом против постојећег старог човечанства долази, у својој жудњи за слободом, до највишег идеализма, до величања победе жеље над стварношћу у области слободе и узвишености духа, нестварљивог на земљи. Две најбоље Ибсенове драме — „Грађевинар Солнес“ и „Ромерсхолм“ — где дух, који облагородиља, доводи жељу сабом просвећену до радости и слободе нестварљиве на земљи, доводи до подвига која се завршује смрћу. —

Па ипак, и ако је Ибсен осветлио тежњу супрених душа за тражењем ине слободе, — ипак се не може назвати учитељем слободе. У његовим драмама осећају се израз протестантског морала, накар и у тој што је у њега аскетизам увек светлост која побеђује слободу страсти, а и што се принципи идеалне слободе и принципи нивеларног демократизма увек пролаћују у чудну противречност. Детерминизам, који је нависао „Авети“, објављује мистичну победу воље над стварношћу у „Солнесу“; судија друштвене неправедности, у

^{*)} Ибсен из расказа Г. Брандеса „Henrik Ibsen“, „Die Literatur“, Bard-Markardt, Berlin, 1906.

нето је време непријатеља демократија: рушиоца парламентарности велича Росарио, непријатеља веселог живота, шестоста одрицања. Све ове противности у идејама Ибзенових драма уметнички објашњају трагичан живот, али идеја слободе није тма створил. Поред слободе има у Ибзена још један, рекао бисмо, одређени идеал — истина. Главно је злати шта се хоће, не плашити се разголићављања душе, бити веран својој истини, бити кученик неш. Тако је, нагледа, усеће „Бранта“ и других јунака Ибзенских. Али ни за ове проблеме нема Ибзен дефинитивних решења. Он изобличава даж, као кучицир живота слабе гониле, у „Дикајој патки,* али он у пој оцртава читав ред људи којима је стварност само у уображену и који не рачунају са објективном истином, као да је она ниже од њих. Такви су у њега сви идеалисти и савалаци — од Пера Ганта до Солнеса и Хилде.

Објашњење оних идејних противности сасвим је просто. Ибзен је разумно савремену душу, одгонетну противности, које су њен трагични закон, и рекреирао ту трагедију као права и велики уметник. Од њега, према томе, није ни потребно тражити одговора. У својим идејним замислима Ибзен није био творца истине која управља животом.

За карактеристику Ибзена, као уметника, неона је занимљива најновија расправа Георга Брандеса, која је објављена на месец дана после Ибзенове смрти у серији литерарних монографија „Die Literatur“. Брандес је приказује личности Ибзеновој и психологији његових творевина.

Више нег ико други Брандес је ауторитет за овај случај. Брандес је знао Ибзена и био му друг тридесет и пет година: први је поменуо његово име у литератури, први је познао јевронску публику с илја и постао апостол његове славе. Брандес и сам помиње ово у својој расправи са оправданим поносом. Можда је Брандесова главна заслуга, као литерарног критичара, баш у томе што је први схватио величину двојне суди, још довољно непризнатих, али који већ стекли светску славу.

Ибзена и Начеа. Брандес је друговао са објашњавају и културном свету екстремну лажну на њихову духовну силу — не као једномисленици, не као повољњаци, већ као објективни оцењивачи њихова талента.

У току аутогодишњег познатства са Ибзеном, Брандес је био у могућности да проучи његов карактер у множини прилика и случајева. Са тај прикупљени психолошки материјал потврђује да је Ибзен уметник, али не учитељ који је дошао са новим открићенима.

Главна је црта Ибзенова карактера, по Брандесову мишљењу, потпуно, да оригиналности догнута, скори даље одсуство добродушности. Он је стално размишљао о животу, али га је избегавао, био је веома одбојан у понашању, није се смејао. Брандес прича читав низ анегдота о његовој дивљачности. Од када је постао знаменитост, Ибзен није никог примао.

Брандес прича са хумором о ручку, што га је приредио Ибзену на кобу неколиких уметника и дама, а у том броју и једне глумице. Али већ после прве здарице Ибзен је почео стављати непријатељне примедбе. А кад је, после тога, један од гостију, по жељи глумице и у њено име, захвалио Ибзену за дивне улоге из његових драма, Ибзен га ошоро прекресе, рекавши, да је он стварао људе, а о улогама и глумица није никада мислио. Може се мислити како је расножелење наступило после ове слањеничкова омтрине. На икак плећу свију присутних само Ибзен није прихватио забуну у друштву, — јер је после тога захвалио Брандесу за указану пошаст. Најкарактеристичније је, што он није никакво опажао какав је утисак учинио на госте. Ибзен, као и многи други велики уметници, био је егост: он није прихватао оне који су око њега, није знао никаквих објективних осећаја. — Субјективно је био, у њујој пера, остали према стварности, све је видео, одгонетано, предвиђао и уносио у своје уметничке творевине. Али, заузимајући односе према својим творевинама, он људе није ни прихватао ни волео. Ибзен је живео без љубави према људима. То се јасно опажао из свега што се доде знало о Ибзену, — а то потврђује и сведок његова живота, Брандес. Мислио се да је Ибзен апостол анархизма, да се буну против друштвених уређења у име слободног човечанства, коме закон неће бити дуг, него љубав. Али и у основи анархизма, као теорије о будућем царству добра, лежи љубав према човечанству и пера у његово стварање у области добра. Ибзен велича само оне, којима су жеље веће од живота и који обарају корене што их везују за стварност. Йуде, којима су корени у животу, он осуђује. И баш то, што се у свом животу понашао према људима у најбољем случају равнодушно, а њиховом непријатељски и е жрљном, одговара његово литерарном облику.

Брандес објашњава Ибзенову илантиронију уверавама, које је осећао у одливима о својим творевинама. Није никакво опрштање својим замислима што му задуго не признавају заслуге. Али, најзад, и то доказује, колико је Ибзен био човек теверанитета, а не мудри истраживалац истине. Све је у њему субјективно — све осветљава самим собом и својим односима према животу.

Врло је занимљиво, у расправи Брандесовој, причање о психологији Ибзенова стварања. Сви његови производи у неш су са личним доживљајима; сви његови ликови узети су из живота, а процес њихова уметничког обликовања необично је занимљив. Подићи, што их саопштава Брандес, у многим су одлична тумачења и објашњења. Он прича, како се силно одрава у Ибзеновим производима његово сународништво са Бјернесом. Бјернес је млађи од Ибзена, али је врло брзо стекао ошите признање и славу, а као човек много је ближи разуменима најширих кругова. Истурени врач Ибзен није наглашава на одлици, што је био, како Брандес каже, „бледи месец према сунчаном гјају Бјернесове славе“.

J. Вавинотић

Последа у будућност

Због тога је Ибсен нежеки много патни и љутно се, — али су те патње биле нежеки плодотворне за књижевност, јер су добијале непосредног израза у његовим творевинама. Одејаји њихова литерарног сународника били су „Претенденти“, где је било покренуто питање о изабраности и о перу у себи. У лицу неразмишљеног, неопределивог Хакона представљен је Бјернсон; дубоки истраживач Скуле, којег стално мучи сунце о своје познати, слика је самог Ибсена. Скуле је представник високих захтева и дубоко сунце а Хакон лаког самоуверена. — Ибсен је прошао пут дубоких сунца, прекално се у самоодрећивању. Трагоне и докласе сваку томе налази Брандес у Ибсеновој ларској поезији. Тине и објашњава жистину Ибсенову према срећном сународнику,

којему су и стварање и слава долазили необично лако, — али за то само што није стварао из дубине. Ибсен је писао и карикатуре о Бјернсону. Изгледа да је фразер Стинсгард, у „Савезу младости“, смислио са Бјернсоном, и реч Стинсгардона, који изјављује своју захвалност за општу пажњу и који је готов „да моли опроштаја, само за то што му је Бог дао више него свима осталима“ — алудира је на Бјернсона из млађих година. То је и сам Бјернсон тако разумео и одговорио песном, у којој се жали на издају у свом логору. Односи између Бјернсона и Ибсена пређоше после тога у отворено непријатељство: Ибсен је мрзео Бјернсона због његова „пангерманизма“, ма да је после тога и сам уживао немачко симпатије. У позанимањима ових политичких несугласица било су противности њихових темперамената: у колико је дружевиња и радоснија бивао срећни Бјернсон, у толико се више туђио и бојао света, љутно и понављачко се Ибсен. Бјернсон је увек био родољуб, човек партизан, који је увек говорио „ми“, — а Ибсен увек само „јас“, који је себи истицао према свакој, који је своју личност увек издвајао од свађачичке гомили. Ова психологија врло добро објашњава његове односе према животу. Он је нининиуалист из самоодбране, а то није објавио само једном после „Претендента“. Брандес види Ибсена и у доктору Штокману („Народни непријатељ“), који је дошао после неуспеха „Азети“. Своју психологију, борбу са околином, Ибсен је објавио у чатавом низу драма, у горкој изобличавању Грегора Верле („Дивља патка“), у „Гибријалу Боркману“, где јунак очекује у својој усамљености, да му дођу, да га позову, да се поклоне пред њим, — а

још понавља у књижевном епигру свом, у драм „Када се ми жртви пробади“. Ту је опет дотакло питање о животу и о уметности, чијем олтару треба да живот служи. На крају је опет питање: где је истина? Да ли у пуноћи живота или у пуноћи одрицања?... Осим драма чисто субјективних, и друге, које знамо сувремену психологију, основане су на негитивним подацима. — За пример доста је нанести Брандесово причање о историји Норе. Наслућивање Норе онака се већ у „Савезу младости“, у Земљи, која жали што се њом поступају као са лутком, чувајући је од брига у животу. После овога Ибсен је био у доцњави са једном дамом, која се жалела на тешке бриге, не кажујући им узрока. Ибсен, по својој наини, поче истраживати који су и у чему. Најзад се дошло

и јавно својој кореспонденткињи, сасвим равнодушна, о овој открићеној жалосној истини: „Разумео сам. Вас муче повичане неприлике“. — Тако је и било: дама је добила новаца, пошто је претходно извршила неоплаћени фалсификат, али не да спасе свога мужа, него да купи — нов наменштај. Ова сива грађа била је основа за „Нору“. Занимљиво је како је Ибзен обрађивао материјал, како је погађао психолошке законе који управљају њиховим понашањем и како их је претварао у уметнички завршене облике и целине. Сви његови драмски ликови имају прототипе у животу. Ајлерт Лавбер из „Хеде Габлер“, ге- није који је пропао у бурној животи, склоњен је од читавог плеса посматрања Ибзенових, што му их је својим животом раскошно нудио један млад Данац, веома сипатичан и даровит. Једном добије Ибзен, у Минхену, од нега један замотуљак у којему нађе своја писма и свој портрет, који му беше поклоник, без икаквог објашњавања. Све је то Ибзену било психолошка загонетка, те је дуго о њој размишљао, док не дође до решења које му изгледаше логично. Решење је, да је младић полудео и да је тада побркао нега, Ибзена, са неком другом личношћу, вероватно са својом драгоном (Ибзен је знао да је младић био заљубљен), која је потражила да јој прати њена писма. Доцније се показало, да је Ибзен скори погодна праву истину. Младић није био полудео, али је врло много пно, и дојста је једном, у пијанству, побркао Ибзенова писма са драгоном, са којом беше у размирици. — Они детаљи створили су лик заљубљенога Габлера и увек, знајући почетке оцака, Ибзен

је одговештао њихов даљи развој и свршетак. Празник Вранта — знаменити је дански писац Серен Киркегор, празник Пера Гента — Данац је, којег је Ибзен позвао из Кипри, где је прво нешто објављивао младе девојке, приказујући се као јунак и потоњих неке знамените перодине. Процес прерађивања раних оцака у Ибзенови драмима — необичан је пример дубоког пронајала у законе живота. —

Врло је занимљиво Брандесово причање о историји постанка „Графевинара Солнеса“. Изгледа, да је ова драма, у којој се говори како је младост закуцала на врата графевинарства, у вези са личним доживљајем Ибзеновим, на самом заранку његова живота. Године 1889. провео је Ибзен цело лето у Тиролу и познао се са једном младом девојком из Беча. Њој је било 18 година, а њему — шесет и једна. После тога нише се нису виђали. Он јој је написао дванаест писама. Била му је, како јој он јавља једном картом, „хајско сунце његових сен-тенбарских дана“. У последњем свом писму (он је сам и нарочито прекинуто то дописивање) јавља јој, да му је то лето било најсрећније и најлепше у животу. Он је њу називао „принцесом“, а она му је послужила као угад за Хвалду у драми „Графевинар Солнес“. Драма та, како је сам Ибзен говорио, написана је свим аште и израз је његове личне драме. У албум својој „принцеси“ записао је: „Како је велика срећа — борити се за оно што се достигнути не може!“ и дуго је размишљао како би ону тежку изразно уметничким производом. Плад је тога размишљања „Графевинар Солнес“. —

Јесењи мотиви

1.

Сносим јесен — Бог је дао,
Ко и боре што ме красе.
И неће ми бити жао
Дниш што се брзо гасе.

Хоћу мирно све да гледам
Ма будућност била гора.
И себе ћу да ти предам.
Кад и нама спаше зора.

1906. год.

2.

Биве љубичици, пролеће ће доћи,
Доћи ћу ти и ја недра, насмејана...
Не дам да осетим да ће бип тад проћи
Последњим осмехом младост обасјана.

Нећу да нас боли наша старост рана,
Имали смо среће изобилно, доста.
А за бову срећу наших ноћних дана
Нек је свака патња, свака жртва проста!

З. Д.

Алгарска Долина у словеначкој Штајерској

Рихард Вагнер и модерна уметност

(П. Коњовић)

(ОГОВЕТАЊА)

12.

Д свих уметничких оража Вагнер је изабрао драму као најгоднију и по склопу најјачи израз оних свага и тежња које уметник хоће да пренесе на свет мимо себе, још сувише музикалну драму, у којој се уметности усредсређују на један удружен и интензиван учин. Отуда Вагнер обрађује готово искључиво ту уметничку ооружу, и у томе облику даје најјачи одсјај свога духа, и тим правцем преноси уметност не само германску, него и ошћу. Музикална драма је познана и дотле, само што се на њу посве другаче гледало, и захтеви према њој не беху ни изблиза онакви, какве јој Вагнер, а по Вагнеру и ми данас постављамо. Појава и реформе идеје Глукове нису биле ни довољно јасне ни довољно снажне, да у уметности нађу преокрет и да је поведу ка преображају. Тим више, што онда класицизам не беше још изнео ни довршио свој тежки задатак око стварања своје, тако ређ, апсолутне уметности, а природно је да две такве, готово контрастне идеје, велике и пресудне, од којих свака тражи своје доба и своје духове, нису могле истовремено да освоје уметност. Све културне снаге овога доба, сав духовни живот средином и при крају XVIII. века беше погодан да и у музичкој уметности изнесе и испуни грандиозан период класицизма.

Класицизам је потпуно реформишу нисао Глукову, која и ако није остала без утицаја, ипак није могла да унесе нову струју у дотадању музикалну драму, у оперу. Опера се развијала, нарочито у Италији, без правне драмске подлоге, и у њој је пре свега долазила до

израза главна карактеристична црта италијанске, а рекао бих и романске музикалне способности, њихова мелодичност. То је факт нада све занемарљив, па и ако би овај феноменат, оцајајући га психолошки и физијолошки, захтевао дужу и дубљу студију, ипак хоћу да нагласим ту разлику у темпераменту расе, која нарочито упада у очи с тога, што видите да мелодика у њих потискује и ритмичку, тај ваља најјачи елементат музичког творења. Та особина биће да је разлог, што се уметност италијанска — од доба класика па овамо — развија потпуно једнострано, и дои се кроз германске и словенске романтичаре и модернисте развија до највише напрегнутости инструментална музика, у којој гледано најдубљи смисао те гране уметности, дотле се у Италији одржава уметничка конзервативност у виртуозизму и мелодичним операма. Недостатак литерарних, дубљих и општијих погледа карактеристичне италијанске оперне композиције; њиховим делима не достаје драматска подлога, они не траже неки виши културни циљ. И зато је то доба влада најекспресијивније појаве и идеја у историји италијанске уметности.

13.

У томе времену почиње Верди свој уметнички развој. И ако се он у почетку веоно држи узора, који су до тада владали италијанском уметношћу, показује убрзо да у њему има услова за јаче развијање, те после прихвата почетничких радова, који га никако нису прослављали, уноси он у италијанску оперу цуну националну боју, противља је јаком тежњом слободу и демократије. Ту уметник постаје народан. Он почиње да схвата своје доба и живот који се креће око њега; више културне

идеје osnažaju ga i on se stavlja njima u službu. Ta svežina u tadašnjoj atmosferi utiče na Verdiја јакo; он се инанциjuje оне уметничке искључивости и почиње омишати, да су недоховили онк облици и оне фразе којима се дотле служило а кроз која не може да рече сие што би било рећи. Према јачу половину своје уметничке путање, развијајући се дотле ставило али не одређено, Верди постаје свестан, да ново доба и нова култура носе и нову уметност. После „Турбадура“, „Травијате“, „Риголета“, а пре њих ош „Луизе Милер“, „Дунакија“ и од „Ирланке с чувствима“, у којима је, крај све конвенционалне наболе и прикривености традицији, јака баш та национална жица, — Верди се приближије Вагнеру, па и ако бојажљиво — тај неодређени предз највише карактерисне „Аида“ — знак с уверењем приха нове назоје о уметности и лажа се да нише добру музикалну драму. У потоњим својим операма узима он садржини од Шекспира. То су „Веселе жене Виндзорске“ од којих он — и покрај популарне и у старом стилу беспрескорне коичне опере Шекспира — слаже свету дубоког и класичног „Фалстафа“. На као што се генијалној својом музиком приближио дубокој Шекспировој кочици, такав је снажан и неодољив у трагичној „Отелу“.

14.

Нарочити значај Вердијева „Фалстафа“ и „Отела“ је баш у томе, што се у њима изражује одређен литераран сутинај са уметношћу, мотива која карактерише модерни уметност у ошће и који ће од сад да буде од пресудног утицаја и на нову талијанску уметност посебне.

Сав свој духовни живот посветио је Верди уметности, и то готово без изузетка — како свада један гудачки квартал, ако се не зарчи, у е-молл, и грандиозни Реквием у помен Мацинију — драмској музици, опери. Та му је особина потпуно неговетила с Вагнером. И у развитку талијанске опере он је ван сваке сумње најзначајнија појна. Као оно старозаветни пророк, доводи он нове уметничке генерације и указује на подмлађену, нову уметност, којој они наба да посуде својим духовним силама. Последњим својим радонима заложно се и он за ту уметност, која је своја, снажна и по својим циљевима узвишена. Верди неутим није био преклеваних особина да своје дело доведе и изради до савршености. Он није знао све оне одлике које би биле потребне да његову рођеном делу даду најистине обележје кристалне, слободне уметности. То је омет пренајживала црта, коју је собом на свет доноси: позната и наглашена већ талијанска желожанја. Не дубоко, али лепо, не снажно по основи и грађи, али гјино и блиставо раскошно и гјадно у облицима и нареди, тако би се уопће могло карактерисати талијанско уметничко дело, и то обележава и дело Вјена Вердија.

15.

Као што се види, све је одређенија тежина, да се уметности обложе, и да е литератором заједно утичу што снажије на развој човечиј духа. То су далеке вјани и тежи захтеви, који сад обумијају духове, него она која се дотле стезаху у схеме и облике из времена нагла нејасних и без много значаја. У најновијој уметности струја дух који обумиша и остале културне снаге: и уметност постаје демократска и слободна. У Италији

узуђује Верди уметност тим правцем, а прихватају је његови наследници.

Живељност талијанска у последњим деценијама прошлог века истиче неколико имена која поим, истински погледама посматрају живот и прикатују га; поред руских реалиста и француских натуралиста стварају песни у Италији веризма, прокет свима квалитета националног темпарамента. Утицај веризма неоспоран је и на уметност, у његову залу почиње управо нова уметничка генерација свој пут. Јако се Маскани и прикатује у музикалној драми Вердино „Својо частаудубе“. Овај је момент колико значајан, толико достојан овог великог успеха који је имао са собом. Нише ће талијанска уметност, посебне талијанске опере, да раскроти са својом традицијом, а у један и исти мах да на потпуно одређен начин прикатује своје трајне националне одлике. „Кавалерија“ није одмах схваћена тачно, и ако беше кадра да ма у ком правцу обезбеди себи успех, а много где је не схватају ни данас. Наглашено сам већ, да она када са старом талијанском „опером“ и обезбеђује и на оперним даскама талијанским место и успех често драмској музици, онакој какву је дотле већ прижи био запад у великом делу Вагнеру. То је у толико било теже, што се традиције у Италији биле неопходно снажне; и сам Вагнер, све до најскорије доба, не могаше доћи међу Талијанска до успеха. И изајо, коичиној „Кавалерији“, која назази пред своју публику готово необјављена, нада у део задатак да сировеће револуцију националне уметности, и да јој предврати онако како су тежише и теже уметности других културних нација.

„Кавалерија“ пре свега није опера, али тачније рећи, најде оно што се дотле називало а и данас се још назива „опером“. Она није схлао музикалних бројева, која својом мелодичном инвенцијом хоће да прикатује етнотипију и аскетске личности на позорници, и којима је циљ више оно „апсолутно музичко“, и што разновремије комбинације тонова и хармонија, често с много духа и од неоспорно јакот утицаја, али без неке са нехолоном истином у драми. „Кавалерија“ уноси снажан драматски акценат, па и ако је у њој неговетила, који још свакако значе пошто од особина старе опере (авансбала, Долана и Турјадона јанска песма, Азалија кирјанска песна), знак није па ти моментима тежиште свега онога што нам Маскани заноси од своје душе, него је значај у оној трагичној драматичности, којој је нарочито протјак инструментални део онога дела. — Занимљиво је, да Маскани није успео толико са доинији својим операма, и ако оне (нарочито „Прис“) не уступају лепотица „Кавалерије“. Узрок ће бити у томе, што се Маскани није задовољно успехом „Кавалерија“, није хтео ту да застане и не хтеде старати наболе. Она његова дела значе развој, развој у разним правцима, али одређен, а то одлажује правото уметника. Публика не може да држи корак с уметником, па застајући далеко за али, често му чини неправду, не разумевати га а не хотећи му се приближити или бар тежити за приближењем. Чини се, да је тако и с песмењима Масканија. Да је он уз публику, да јој даје оно што она тражи, она би била за него али не би брзо заборавила, што што је заборавила масу композиција која су њој стварали. Уметник не ствара за публику, за друштво око себе, он жртвује духовност својој идеји, која је трајна и која осваја.

За Масканијем долази Леонскало, Пуччини, Франкети и др. и сии они носило тип нових путеница, али

Ф. Штек

Сфинкс

са снажним тежераментом расе, који ће да даде делима њихових изражању народну боју. Тако најновији период талијанске музичке уметности стоји онде где и остала уметност коју води Рихард Вагнер: и потоњи тонови, који се из душа правих уметника разливају под јасним и зрачним талијанским небом, сливају се у њихов модеран национализам.

16.

И у Француској, где је поред њихових рођених „пастирских итара“ стара талијанска опера играла не само значајну, него скоро пресудну улогу, природно је да принципи модерне уметности за времена хватају корена. Тако, где су поникале идеје од највиших идеја што их је испунило дух човека, тамо је морала да освоји и велика идеја о огромној значају уметности. Вагнер је значајан део свога живота провео у Паризу, спремајући се за велику борбу коју ће да поведе за своје идеје. Тај период у његовом животу беше од пресудног значаја по његов рад. То пада пред половину прошлог века, а Француска беше у то доба раскриле подјављених мишља и догађаја. Све је то утицало и на Вагнерову културу у опште, а на његову уметност посебно. Разуме се, да су његове основне одлике, битне његове германске особине, остале нетакнуте. — А сав тај инстинктички и духовни ковенал није јака, управо одсузна удела у стваралачку нове уметности. Како што је пре тога

Мозартова „Фигарова Свадба“ била веран отисак оних мишљања и тежња, што их је носило доба пре прве револуције, тако сада, после толиких догађаја, који су идеју демократије усвојено разлике као ниско подижу у јавном животу народном, јавља се Бизеова „Кармена“. Та затрпена, дрека шпанијолска цитанка прегазала је читаво доба Мајерберове „велике опере“, која је тин извештачности и уметничке неистине и узор онога доба које је морало пасти. Појава „Кармене“ беше одиета смела: она је хтела да на јурни освоји слободне путове у уметности, да гласно отпне своју песму слободи. Само што то све беше одиет револуционарно, а револуције беше већ и сувише, нарочито жалосним остатцима аристократским, који су се вечером, бледа лица и успаваних живота, окупљали у Фајеу „велике опере“, сажајући о кривим, прошлим временима, о добу кад се и на оперној позорници приказиваху само сјајни витезови и сентименталне даме. Али „Кармена“ беше плод духа, који је тада завладао у обновљеном свету, и који неуништиво иде унапред и осваја. Отуда Бизе, као Курбе у сликарству, објављује ново реалистичко схватање у француској музичкој уметности, и испуњава далеко значајнији задатак него Гуно са „Фаустом“ или још сувише са „Ромеом и Јулијом“, којих се тек дотиче нови правца, не могући подулати веру у старе утврђене облике. Гуно, као ни Тома, ни Халевн, не беше од оних великих уметника, који прозру и схватају своје време.

Занимљив је Сен-Санс. Духовит, углађен, звучан — чиста крп рефенова Франка. Он је пре свега књижевни потпуно напредан уметник, који више мисли него што компоновао. Схвата Вагнера, дава му се, али га у потпуности не приима. По мада је конзервативнији, као и сваки прани аристократа, али признаје еволуцију. Но то признање не смета да на данашњу уметност гледа с извесном експансијом. С тога се он не одлучује за нове форме — овде нарочито имам на уму музикалну драму — него тражи вичући „врату средњу“. То му нарочито доликује сада, кад је стараш, пуна угледа и достојанства. У томе је сличност између њега и Голдмарка, о којем се његово не знаме и не говори, али чија се музика радо слуша. Међутим, та музика безусловно утиче и на душу и на срце, а тиме јој значај много добија. Ни Сен-Санс ни Голдмарк не стварају да забаве, али не чине ни прекрете и не изазивају јаке духовне експанзије. Сен-Санс је у томе утицају јачи, он је бујнија нарав. И ако верује у будућност нове уметности, он нема снаге да се заложу за њу, он је тек наизре. Тако дугошње расположење одводи га назад, у романтику. У њу уноси и плод својих студија на истоку. Сен-Санс је по мада оријенталист, и то припада нарочито почетачки колорит његовој делу. По тим склоностима, које га одводе у романтизам, природно је, да је највиши у чистој инструменталној музици. У том погледу је можда највећи међу Французима, и нова француска школа инструменталиста, с Дебисијем и Л'Евизијем на челу, не уне, по њему, да створи нову дејателност, него да унесе у уметност нову, можда снажнију, одређенију животну струју. Њихова уметност готово да носи јасан јал ексцентрици. Сен-Санс је оригиналнији и тиме је већи од њих, и ако не стоји уз групу уметника, који свесно ступају на стаза ексцентрици Вагнеровој реформацији. Он ипак ради и дограђује на модерној уметности.

18.

По својој основној живи карактерној, Сен-Сансу најближе стоји Масенд. И он је романтичар, још тачније вожд: истичар, уметник који божи од садашњих и живота. По неких њих особинама рекао бих, да постоји сродност између његове уметности и најновије Метерлинкова. Али овде, где је реч и смер да се прикаже — бар у начрту — како се развило прерођај уметности, нова ренесанса, која почиње од Рихарда Вагнера, и која обухвата данас готово сав музички култ уметнички, — међу музичарима француским највише нас интересује Густав Шарпанте, који својом „*Агжу*“ даје француској уметничкој књижевности најбоље дело. Тај „музички роман“, како Шарпанте назива своју „*Агжу*“, први је израз најновије културе француске, управо културе која обухвата данашњи Париз. Редати тако смело у живот, тражити у њему најновије крвну жилицу, и издати истински ону снагу која сав тај живот креће и окреће, опевати тако одушевљено слободу љубав, много је уметник снажан по концепцији и велик по духу, а такав је Шарпанте. Ма да је у томе свежем делу неспоран утицај Вагнеров, — не би ни могао другаче бити, — ипак веје кроз њ и потпуно француски дух у свој својој чистоти и живости. Уједно он сведочи о потенцији творачкој француских духова, а то је истина, коју из непознаних хоће по неки да оспоре. Међутим

појава оваких уметника, какав је Шарпанте, и њихових дела, најјасније манифестују потпуност тих тирфена.

19.

Тежњите нове музичке уметности је у чистој инструменталистичкој, која је најбогатија да изрази и прикаже оне апсолутне музичко, да утиче на наше унутарње расположење чисто тонално, и тиме да се приближи оној вичитој тајанствености, која је у основи људске психологије. Чиста инструментална музика прена томе осваја тојској уметности прво место међу осталим уметничким групама, живи појављују, и подиже значај и емисио неким психолошким утицају, будући да се ова развија потпуно слободно и самостојно, не зависећи (како је то у вичитици) и мотиве и облике од природе: она ниче, без икаквих спољних утицаја, од човека духа; зато ни је најближа. Творачка снага човека испољава се најодређеније у тојској уметности, и то су назирали већ први естетичари старог века, када музика, овака какву је ми данас знамо, беше једва у духовном свој зачетку.

У најновије, нама још тако блиско доба, разнихно се духовни живот човека у ошро снажио, и високи културни задатки стављају се потпуно генерацијама за изводе као потпуно прерођај човештва. И поене је природно, да се у то доба свом силом развија и тојска уметност, која баш светомо редоме на човеку уробоју божанску некру, на моћ стварања, на подстрек да нечећ далеком, али вишем и бољем, што има да осветли живот човека. Све ове културне идеје, које приближају људе новог доба, обухватају и нову уметност, и кроз њих стиче ова културна предидеја квалитет и далеко значајније задатке у животу човека. Док је пређе уметности, а нарочито музика, бави задатак с једне стране неодређен, а с друге стране неодређен цркви и религијском култури, докле нова уметност, и баш овог нарочито музика, као најдуховнија међу претима уметности, ослобађа се тих традиција, обавијаје старе форме, ставља себи одређен, свој задатак, ова постаје новом религијом новог човека.

Те тежње струје кроз духовни живот данашњег културног човека, и оне утачу на тако интензивни еволуцију коју показује данашња модерна уметност. Под утицајем тих тежња развила се и развија се, после Вагнерове реформације, и инструментална музика. Од свих група и прета уметничких она је најразвијенија. Уна све то не приклађује нам она многе снажне уметничке духове, који ће на место одбачених форм и одрицања доиницијоналности, да снажио и оригиналношћу инвенције диду нешто ново и складно са модерним схватањем ушће. Вагнерове велике принципе ише схватили, пошту широким слојева, ни многи који се стављају у службу уметности, и отуда њихова уметничка акција често личи управо на реакцију на оно велико реформаторско доба. — Многи на онет не достиже у основи оне снаге, која би имала да изведе веће дело слободне и нове уметности, а то сви утиче, да и у уметности појави се еклектизам, који нарочито карактеристично најновије уметничке појаве у Немачкој и Енглеској.

20.

То лутање и тражење нових уметничких стаза појавило је у осталом под утицајем стагнације у литератури; ни тако ни овде нема ових одређених идеја, које ће да

сважко узnesu novu književnost i umetnost, i da im uslove traji život. Uрок je toме u nerealističkom pogledu na zadatak umetnosti, kao једне od најjačih kulturnih snaga, i uklanjaње od života, нарочито od života широких i снажних редова народних. U тој неодређености најновије umetnosti била се новоромантизам, погдегде блесак и болесница него онај што је водио umetnost после бриљантног периода класика.

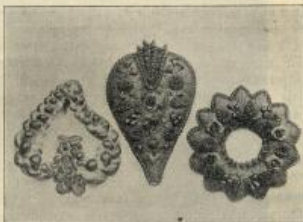
Али пре no што дотакнем то најновије уметничке појаве, које се нарочито приказују u импресионизму и сепесцији и које су израз неодређености и скепсе подпојеног данашњег друштва, хоћу да указем на правац који је још увек најодређенији u модерној umetности и који је u директној узрочној вези са идејама што их је изабацило ново културно доба. Тај правац је исто тако u непосредној вези са Вагнеровом уметничком теоријом, и за то је потребно да се на њему нарочито задржимо.

Национални романтизам, какав унесе u чисту инструменталну музику Брамс, Дворжак и Григ, стоји потпуно мимо нове романтичаре, међу којима је готово пољена данашњих компониста. И не само да стоје мимо њихову umetnost, него својим делом проповедају управо контрастну идеју u umetности уопће. Њихова музика и ако је романтична — ипак знаак разликовати романтику u музици од роман-

скога шуса, него је u њима, u целом склопу, а нарочито u ритмичности, оних особина што битно разликују цео карактер њихова народа. Стога је u њихову делу узор и велике umetности и народне umetности. Оно испуњава i свој ошл, да речем религијски задатак уметнички, и складно са осталим културним снагама утиче на што снажнији духовни развој свога народа, доживљују га се, попут електричних струја, оници одликама које су u основи његове душе.

Симфоније, а још више свите и народне игре Дворжакова, можемо увести u ред инспирисаних творевина што их даје модерна umetnost уопће. Нарочита је особина, која ни једног уметника ипак да не беше толико својствена колико Дворжаку, они охолост, презирна дивљина што бије из његова необузданог ритма, и што нас отргне од свакидашњице силом, каквом нас занесе далеко, незнамти крајеве на немирно леним сланима Борисова, али ван u исти мах буде i снажне дубав према ономе шусу што се жучи на тој отардлој и неплодној земљи, и што плачте тин тоновима, које ван складају њихки његови уметници.

Оставите Избавене теине драмате, даубите се u његову поезију — ту је про света „Бромд“ и „Пер Гинт“ — махите Стриндберга и његове романтичне назове, нећ пронаћите основну жанр u песничку Вјернертерна, и на мах Аете

Ручни радови u словеначком народу

тике u књижевности и u осталим уметничким прстама, где се она исподана не само u облицима, по и u суштини — ипак је она пре свега народска, и та особина не одликује се само u колориту, по се она привлачи кроз саму основу њихови уметничког дела. — U народним играма, како их приказују поменути три велика мајстора нове umetnosti, није само до јасних и одређених мотива, који изнесу и приказују унутарње расположење

разумети музику Едварда Грига. Разумејете је и поморите се с непонирањем и чудном његовом хармонијом; није ван се учинити нејасна његова нескривена ритмика, јер ће се узгазати пред вама она величанственост преклапањих народних особина из крајева где преко ојордова душе снажан и хладни јорски ветар, и где је такође људских срдаца, живих и осећајних.

Ма да се Григ доста свира, он је u истини још

непопуларан, као што су непопуларне поменуто Ибсенове појане, у којима је он најјаснојевији и најнационалнији. То је отуда, што је потребно знати по просечно интелигенцији духа, да пробуди интерес и да утврди смисао да ову уметност што подиже живот народа, а коју стварају уметници који су управо најодлучнији „репрезентанти народни“. — Грци скривају многи из миста, а не схватају и не саде, колику неправду чине тихе човеку, који је сву крв своју несебно у уметност свога народа.

31.

И Грци и Дворжак су по основној књи своје поезије лиричари, и то лиричари најчистијих облика; музика њихова јасна је и светла по облику, истинита и дојмава по дубини јављенија. Грци у оне не ради на драмској музици. — Назив музику за „Иера Гита“, у којој је и омет петакла директа елементар — јер та врста уметности не одговара његовој простој и осећајној нарави. Његова „Лирска комада“, која су најодлучнији израз уметничких квалитета Гргових, уводило бих по непосредном унутрашњем утицају, са Хајнеовим „Интермецком“. Само што је у Грцима више литовности, без икакве прилике сарказма; у тим својим лирским песмама, а и у осталим, нарочито камерним својим инструменталним композицијама, износи он истините своје импресије.

Готово половина Дворжакова уметничког деловања пада на драмску музику, али у њој није ни близу половина предности, коју су му придавале његове индивидуалне особине.

Њему је недостајало књижевнице интелигенције и ауторитета за добру концепцију музикалне драме. Уз све то беше у њему велики смисао за пирокву форму, коју је узео да подигне на снажну основу. Ту су његове ораторије („Света Ауделија“, „Световска Комуна“, „Statat mater“) којима у свој светској модерној уметности нема претца и која су му с разлогом задобила име модернога Хендела. У њима је јасно изражен и драматски акценат, који је Дворжаку био безусловно својствен. Најлепша драмска појана Дворжакова је „Русалија“, где се укупно приказују све уметничке квалите тога великог уметника; и ту се баш најјасније изражава она снажна директа живенција која зачињава сву лепоту тога дела. По тој особини Дворжак не стоји близу Вагнера, али је у њега тине, што су у њему јасно изражене националне особине које је собом на свет донео. То приближује и Грцима, уметника мањих форма, али по унутрашњем, психолошком стању нето тако великог, Вагнеру и његовој националној уметности.

Међу националне романтичаре долази и Брамс, представник читаве школе инструменталне у нештој уметности. Нарочита уметничка природа, покушава се и у своју уметност, за коју живи и ствара. Али се на нприм утицај од доле, из црка, и он, подлежући томе утицају, слаже дела у којима је јасно изражен народни карактер.

У исто доба, кад Рихард Вагнер довршио дело велике немачке музикалне драме, јавља се у немачкој уметности Антон Брукнер, као један од најзначајнијих представника модерног симфоничког култа. Брукнер стоји посебно у развитку модерно симфоније, којој је он дао маха, не стварајући правду ни школу, али доносећи у њу карактерне црте чисто немачке расе. Као што је Вагнер несебно свој грађајини национализам искључиво у

музикалној драми, тако Брукнер, човек примитивни али велике душе, чине својих десет великих симфонија (девета је недовршена), да њима управо задржи сјајни период немачке симфоније, који почиње с Хајднов и Моцартом, на чи великога Бетовна чини у прошлости неку управо основу свој музичкој уметности. Да је Брукнер потпуно најпреднији немачки симфоничар, унапредено ако посматрамо најмодернију и чаклу симфонију, чија је главни представник Густав Малер. Човек класичног духа, један од оних генцијалних диригента, који умеју да аналишу уметничка дела великих мајстора, као да су их сами стварали, али уметник који у своја рођена дела не уне долазне оцај полет и снагу, што треба да освоји слушаоца. Малер је као и многи данашњи уметници који осећају интензивно, али не могу и не умеју да та своја снажна чуства среде у схватљиве уметничке форме. Отуда његова дела чине утисак нештог тражења, беспрекидног лутања. Он не врши на своје доба утицај, јер и оно остаје без утицаја на њ. У модерну симфонију уноси он елементе који су неодређени, неонационални. Тај космополитизам, у којем се најгуби сваки траг онога што би требало да је у уметности највише, чучко, — узрок је што су на његова дела одбојна, и у његовој симфонији не можемо гледати искључиво тога уметничког облика.

22.

Неодређеност тежиња и циљева, која води најновије немачке симфоничаре и инструменталисте, у првом реду Малера, Макса Регера и њихове последнике, сачиња је оној која карактерише рад читаве једне т. зв. „Бечке“ школе драматичара, која у немачкој најновијој драмској књижевности заузимају видно место. Херман Бар, Артур Шницлер, а надам се Франк Ведекинд, који су главни представници те модерничке струје у немачкој драматургији, исто тако не задовољавају својим литерарним радом и не умеју да даду израза пунујој духовној снази, која би имала да води данашње друштво, као што то не умеју ни њихови савременици у уметности. — У данашњој немачкој пластици рекао бих да је другачије, јер уметничке творевине Клингерове, која је бесушне воје те уметничке врсте у Немачко, сведоче о даљим погледима и задатцима у уметности, и оне чине много већу част немачкој уметности него дела и радња поменутих мајстора, које води дух безгладног лутања.

Међутим, што не може да даде најновија немачка уметност у великим својим облицима, она даје у пронајној форми песме, Песма, das Lied, је форма за коју је немачки највећи две традиције народне уметности, специјално немачке; кроз њу се износио високији уметнички развој народа, од првих примитивних елемената, који су се зачели у уметничком истину, до све сложености данашње уметничке културе. Тај исти облик често је најјаснији прилог народној психологији, под чијим је утицајем повикао.

Све културе сваке се модернизације; поједини облици појединих културних снага стичу све одређеније, слободније, модерније смерове. Под утицајем модернизације високије уметности развија се и једна од основних њених форма, песма. Романтичару немачку песму представљају Шуберт и Роберт Франк, модерну Хуго Вольф.

Велику реформу, коју је у музикалној драми спровео Вагнер, нарочито је, под његовим утицајем, у песми Хуго Вольф. — Некада беше у вокалној музици, а данас је у

Споменик св. Ђурица у Загребу

уметничкој песни, главно мелодија. Није се обаврало да ли је та мелодија у складу са изразом и акцентом певачког слога. Вагнер наглашује, да је у опери главно оно што је драмско, дакле садржина и склоп либрета. Да то опет дође до израза, ваља сваку реч јасно изговорити и добро нагласити, јер она може тек онда утицати, ако је слушац добро разумије. — То исто чини и Хуго Воде, јер код њега нећете наћи да се на појединим појединим без разлога рашири читана тонека епиграма. И с тога је у модерној вокалној музици песник равноправан са композитом. Међутим, да се појача уметничког утисак, доприноси чиста инструментална музика (клавир или оркестар), и она има да изазове онај уздах, *Stimmung*, који је изазивао нашим уштаруњем расподоженом тој уметничком сложености. — То схватање наизма и да је поникло под утицајем коректног схватања народне, пучке песме ушће и та одлика је најглавнија карактеристика Хуга Воде, најглавнијег представника нове музичке поезије. Њему припада заслуга, што је увео да кроз мале уметничке облике, велике Вагнерове реформе нисли популарне. Бирајући веселачка дела, који ће да здружи са тоновима своје уметности, доје је Воде узоре које ни данас принамо и према којима се ствара модерна песма ушће.

Воде није усамљен, и у немачкој уметности припада и стоји *Рихард Штраус*, који у *песми* иде једни стазана и носи се једном мишљу.

И да није Рихард Штраус направио своју велику симфоничку поему „*Такенскарија Заратустра*“, хотећи дати апсолутан уметнички облик апсолутној поезији Фридриха Ницшеа, не би било тешко опазити доста заједничких особина између ове две иначе толико различите природе. Иако нечите надчовечанске снаге, коју проповеда и гласи Заратустра, пројима и високог уметничког дела Рихарда Штрауса, који је једини увео да по великом добу Вагнеру нађе модерној уметности изворе за нову снагу, и да некакви уметност не само одржи на висини, на коју је уздигао духовни рад Вагнеров, него да је и развије и да је приближи њезину правном задатку. По принципима своје уметничке теорије, Штраус је одлучан присталица Вагнерових естетско-филозофских погледа, али је на и утицала и она духовна борба која је и после реорганизације Вагнерове трајала и траје у културном животу. Њему је највећственајца црта да без прекида тежи и хоће напред; а што га нарочито разликује од многих модерних, који су му по тим тежњама слични, то је, што Штраус и може и иде напред. У томе погледу не постоје за њ обзир ни оскрт на друштво и околину, која га не може да схвати и прихвати; енергијом и уверењем Заратустре пронагује он што интензивирају развој уметности и тражи у њој нове оорле. Ми смо небути и сваки близу сваки тим покретима и тежњама у уметничкој еволуцији, а да бисмо о свему томе могли имати тачне пресуде и уверење, да ли су ти уметнички путеви тачни и изведљиви; али можемо да контролирамо све то у толико, што онајкоже, да ли је та висока ленија у складу са свима оним културним снагама, које покрећу наш духовни живот. На као што Ницшеова теорија о развиту човеку није усамљена и јавља се у њој или више одређеним начелима, и код осталих великих духова тога доба (Толстој, Ибсен), тако се и у уметности Рихарда Штрауса удружује са уметношћу великих суаромених духова (Џајлд, Кингери).

У музичкој драми тежи Рихард Штраус да изражајем онога сведухоног, што је само уметност могла да изнесе. Он је у томе правцу директан наследник Вагнеров, и у своје последњем делу, у „*Саломе*“, рекао је Штраус највише што је досада уметност у музичкој драми могла рећи. Многи, који не могу да држе корак са данашњом културом, питају се узурно: може ли се тако даље? Међутим негативан би одговор могао бити само онда, кад би човештво застало у своме развоју. Докле оно иде унапред, а ли је пред њим и уметност. У Рихарду Штраусу достиже музичка уметност данашња свој највиши степен.

Уз полифонију Рихарда Штрауса, за којим иду скоро сви модерни немачки музичари, јавља се, исто тако

под uticajem umetničke reformacije, umetnost potpuno kontrastnih oblika. To je primitivizam ruškoga konjонисте Владимира Ребикова.

Иако сам на конзерваторији друга непојмљиво бедна изгледа, безразличних, малих очију, кроз које је изрила извесна непопуљарност. На часове, као су ђаци доносили своје композиције, додано би и он са два три потпа листића; поучен у кут чека да га професор позове и да га, пошто му прегледа ствари, врати на место, вртећи главом, као да је имао с неком сукалтом посла. То су биле композиције које од нас нико није разумео. По карактеру беху то несагледиво „расположење слике“, *Stimmungsbildern*, по облику без икакве одређености, управо без икаквог облика на извесне схеме уметничких ооража. Међутим најчуднији беше толики експлозивних композиција. Исецкани и нескретани котливи, хармонија идејално мерења, напр. кретања у еуфоничним паралелним секундама, нагла паралелних кинети и октава у акордима без терце или четврте, задржати на цитлом седном степену, т. зв. *Leitton-y*. Као што видате авархија у теоријским појмовима, која је нагла старог професора, чија уметничка идеја беше једино чистота класичне форме, доводила у страхотну ервију. После часа све сии правилни припошце привеле на те „нове уметничке ставе“ које ика да прокри наш бедни друг. Он би нервозно дрхтао, ударао руком о клупу и осуо груди — на перверзију у полионији. „Јесте, данашња уметност свеју нас што јурате на модерне симфоничке концерте и не смеете пропустити ни једну модерну оперу, перверзија је: она разриза нерве и убија душу, а то не сме бити задатак уметности“. То у остало није негова мисао, али о његовој отпуби, која у лети хва беше и самоодбрана, предао је да се човек замисли. Ми о ној нисмо мислили, и истински смо се и даље вредно у што пушени „многославу“ и у врлополичну холуцајима.

Једном нам јаве, да је дошао у Праг руски конјониста Владимир Ребиков, уметник да тада наша готово непознат, и даду нам пуно бесплатних карата за његово „композиционо вече“. — Сала за концерт беше пуна, а кад је био отпочео, ушкоче потпуно сив електрик. На подију беху сучелани, солисте, збор, клавири, конјониста — закривени плавичастом танком завесом, кроз коју је пробјала нејасна светлост.

Концерт је отпочео соло исејом, која беше чиста декламација неке нешке нешке, пропраћена на клавиру неколиким паралелним секундама, квартама, квинтама; после неколико клавиричких комања, у којима је конјективно употребљена скала од самих целих интервала, дакле: *c, d, e, fis, gis, ais*. Затим неколико коломичних исеја, у којима се, уз упорно сличну клавирику сурдину, мешало тонално и обично репитовање — па онда јединствено пријатнијаш десни збор. А све то пропраћало је конјониста једва чујнијаш *motomando*-и. Концерт — трајао је пуна два сатаха — завршио се са четириоручном грмљавом на клавиру, и, задржав сава ова напред изредана својства, утицао је, да нам се коса и кожа жељила. То је требало да изазове уземају револуционог расположења у Русији.

Ма да то све у почетку беше занимљиво, инак смо уморно једва чекали крај, па да се бојажљиво запиткујемо: „Шта ти о томе мислиш?“ Једино нам друг, онај исти радник, којем смо се сви смејали, беше ушкочи и срећан. Док је он једва имао смелости да своје сложене донесе кибу нас, докато Ребиков позва, да по

Европи пропагује нове надове на уметност, до којих је он дошао, седећи негде на цетио кату зашине неке кућерне у радничком кварту.

Ми смо познали пријатнијаша Ребикова, па и ако га нисмо схватили, нити се могасмо одумети да њ, икак је од тада наш друг стекао извесити ресект, чак и у очима професори, који су са исто толико неразумевања, колико и ми, слушали музику Владимира Ребикова.

25.

Покунмо сам досадашњим разлагањем да бацим поглед на данашњу модерну уметност, специјално музичку, и да укажем на оне правце који ту уметност данас воде. И ако се чини, да су ти правци између себе контрастни, инак се они у основи не разликују, јер сав потичу и развијају се у једном анаку новог, модерног доба. У насколикој тој уметности јасна је тежња, да се и она ослободи и развине, да протласи чисто свој култ без облика на друге неке задатке којима су је пређе заостањала, и да настане идејалан израз индивидуалне слободе и развијености духове.

Слобода, нова уметност има да одреди своју службу религијској культу исто тако као што се давно одрекла тога, да извесни својим облицима забавља човека и да назива његове покрете. Уметност хоће да затласа и узбуни духовни живот човека, да му покрене најскривенија и најнеодређенија осећања, да га она учи и води оноко што му је највише нехотативно а више чега му нисма није узашиније, да га ушине с Богом. — Посред старе, па и нове религије, игра управо главну улогу мит, који је називао нехотативно природних појава и потпуно непознавање психолошких става, и он ика да реши оне тајанствене, непознате; док уметност већ у постанку своје поточе баш на тога неспикта у духу човекову, да ствара, да допуњује природу, одакле, које би изричио биле својствене Богу. — То тежице се онајају у уметности од њених зачетака, па и ако су у тој уметности оне тек у нагонштају, неодређене, у оној уметности избјају оне јасно и снажно, и дају управо читав карактер тој модерној уметности. — У пластично се та снага не може тако јасно опазити и она не може никада бити тако одређена отуда, што се у пластично не само мотина, но и облици узимају из природе. Тежња извесних група уметничких да се еманципишу тога „коширава природе“ иже одела оних смеровина којима се хтеле поћи. И ако је та тежња уела у пластичку много чисто индивидуалних одлика и ослободила је конјониста индивидуалности у форми, инак је у есуштини није могла пропенити и учинити је, мико природу, духовнојом. — Та духовност је изражена нага сие у литератури и у музици, и најчистија, рекао би атеолуна уметност изражена је у тим двома њеним гранама. Отуда су те две уметности врсте које воде насколики уметнички култ.

Рихард Вагнер, у чије име и почех ову студију, беше уметник који је у великим размерама умео да своје те две уметничке врсте и, доведи их у сиезу с пластичном и митичком уметношћу, да створи савушничко дело, *Allkunswerk*, казко је одговарало култура не само уметничкој по и онкој негова доба. Корен тој уметности пружа се дубоко у живот здравог и снажног пука, у којем су услова за духовна развиј народни. Битне одлике модерне уметности су у томе: да је она демократска и национална.

Наша, српска уметност је у својим зачетцима; по уграво и неа. С једне стране она се у њој тежила да се, без потпуног национализма наших особина, иде за туђим узорима; с друге стране истичу се те народске особине чисто еврилично, док је садржина и суштина уметничког дела безумицајна и неодређена. — За стварање

правог, великог дела у националној уметности, треба дух снажан и способан да неволи све оно што карактеристично великих уметника и што обележава интелектуалну снагу народа, из којег ће да поникне, и то да унесе у општу уметност.

Ма га чекамо.

Београд 1906.

То је било...

В
лагом земља мирисала,
Бишће биле пуне ливча, —
Први си ми пољуб дала:
То је било с пренадећа.

Капамо је с година грна,
Земају сакрио наглен нег, —
Када јесенског једног дана
Љубих само крстић бео.

Лето беше умелико,
Златило се класје тешко;
На тебе сам сасним сини'о,
Бећ сам у твојм крилу лени'о.

Бал у паланци

Давала Јанковићу

Без ритма и туво пишће пијодине
Досадних Пигана. И док салон лете
Парови без таста, к'о с неке висине, —
Један кифта бица галантно конфете.

Крај прљавог анда поседали сјајри, —
Врижане мајке мотре наоколо редом,
И причајућ' разне чудновате ствари
Паље у парове блесавим погледом.

У јединоме куту прашањивог салона,
У балскоме фразу, стајао си и ти,
Углавен, к'о човек од доброга тона.

Али те се твима тог кифтинског света
Не дотаче. Другој твоја мис'о хити
И усне ти шапћу: „Ох, где си, Нинета?...“

Курија, 1906. год.

Дођи!...

О, дођи, сирти, једино! И онтром косом
Збриши остатке трошине бедног живота!
Бар се неће знати под травом и росом
Кога гроб крије: човека ил' скота?!

Ја сит сам свега! Иа' пар је живог
Вечита брига, трзање и боли?!
Душа учуе тело к'о оловни бивот, —
И срце не сме слободно да воли.

И док мис'о сваку турам у шиблоне,
Повијам се бећу отменога света, —
Ја осећам како млади дани редом

Падају к'о бујни редови дрвета
Под секиром онтром. И дух пакло клоне
Под игом живота и несносног бедом.

Милутин Јовановић

Из дневника

— ПОСМРТНИ РУКОПИС ЈЕДНОГ ПРИЈАТЕЉА —

Данас је био свеж и пекар јесени дан. Сунце је својим топлим зрацима озарило велику парол и тако јој дарило извештај сачени вид. Природа се отишла и последњим извором показивала да живот још није изгубио у пој. Све се смејало тужним опростацим осмехом.

Требао је да проведем цело пре подне за радом, али једна сам и до десет сати издржао. Вукло ме је нешто напоре, ја не знам зашто је то тако код мене, да, кад је према мутно и суморно, осећам пуно поље за рад, пуно пољета и веселости; напротив, кад је према недро и лепо — мене обзирна најпре нека раздраганост, па онда сета и извесна одвратност према послу. По неколико кинских и суморних дана проведем у интензивноме раду, а сваки пекар и тонал јесени дан је за рад нагубљен. Тако сам и данас морао да изађем: пошло сам на Калемегдан. У пут се сретнем са мом и, пошто смо се доста хладно поздравили, пођемо опет еваку на своју страну. Она као да врло добро схваћа равнодушност коју у последње време имах према пој. — Пошао сам даље, у мени су се будиле редом једна на другом успомене за мој познати. Сетно сам се часова шмита првог познатиства „из вијена“, часова кад писах обраћао никакву напалу на пу, кад ме је чак нешто одбијало од ње. Затим сам се заинтересовано, упознали смо се ближе: познато сам је у неколико, и ова је почела да ми се допада. Дошала ми се све више и више; најзад је заволила, заволила је страшно, силно — љубављу бујишта младишког живота. Често смо се састајали. Ја сам намерно тражио „случајно састајке“, и они су били читави дотајаји за мене. Међутим почео сам мало више да је посматрам и испитујем. Упознавао сам је све боље и боље. Али уместо да напалам у пој особине свога замишљеног идеала, ја сам мало по мало упињао да је она далеко, врло далеко иза тог идеала. Увидео сам да се наши погледи на живот, наши путеви и циљеви у животу гдно различитост: да смо ми по својој духовноме склопу да сасвим супротни бића. И најзад, о мучне и језовите успомене, она страховита борба у мени самом, она борба у којој сам употребио сву јачину своје воље и сву снагу свога разума, да угушим ту силну и неодољиву љубав која ме је све непрестано размишљала. Шта сам и шта пута очекивао видећи како ме страст још једино, и крај свих оповена разума, вуче ка томе чудном бићу, које као да је само зато дошло овамо: да ми лази чезње, немжр и неспокојство. Али напослетку страст уворена и испривена, можда због саме претераности своје, морала је да се умири и подметне....

Под таквим мислима дошао сам на металниште. Било је потребно да седнем. Изабех један усамљени крај, па се онет предм својим успоменама које су не као кљка

нора притискивале. Био сам заробљен царством прошлости, из којег се никакво нисам могао ослободити. У опште у мом животу прошлост поред садашњости игра главну улогу; будућност долази тек на друго место. Ја се често и драговољно бацам у прошлост, ја је волим и ценим, јер је она моја — љу ми нико не може узети ни измешати. Садашњост је већ по мене нижа од ње, што сваки час садашњости потпада одмах под власт прошлости. А о будућности, тој неуморно неискреној варијанти и неверици људских очекивања, већу ни да говорим.

За овај јих радо бих се опростио својих успомена, али моћи нисам имао. Нарочито ми је живо пред очима напало оно осећање:

.....Влаж и топао априлски дан. После подне. Изамао сам у намери да ми најем, и нашао сам је. Радосно смо се поздравили и срдично стиснули једно другом руке. Није су се очи радовале искрено и отворено, и мени је лако било да прочитам из њених погледа, како јој никакво није непријатно што смо се нашли. Понудим је да кало пођемо, — пристаала је. Понудим јој да идемо на Калемегдан, — опет је пристаала. Говорили смо заједно, али ја никак много знаше по ова. Шта смо све разговарали — не знам. Осећао се како да сам говорио по штогод и неискрено, и ако сам јој пре тога једном рекао: *да бу једино пред њом успех бити искрен*. Застао сам је човеку бити искрен пред сваком другом него пред оном која се воли. То има дубин разлог у самој природи људској, и знам ће се многи трудити да ово побегну.

Кад смо били на Калемегдану, обратило сам мало напалу и на свет око нас. Ваздух је од топаога сунца сејао и трансперио, а мутна река пред нама жваљно упињаше светлосне зраке сунчана. Растине се заодло зеленило и нагледаше некако свечано весело. Инсекти су неистајно жуљали, и поднекоја птица радосно прелеташе циркујући веселу пробуженог живота и пролећа. Тако, преко реке, изгледао се одаје онде по које стаде оваца или чопор говеда; а из даљине доприрао је до нас звиждање железничког поза. Около нас било је још доста њих који су ту дошли, да и несвесно својим присуством догнуче слику живота, који се у пролеће буди. Ја сам осећао сам тај живот, и он је дивно хармонисао са мојим унутарњим животом који је простицао од осећања љубави, здравља и младости. Тај спољни живот природе као да је допуњавао и појачавао мој унутарњи живот. Мене је свег обухватало једино осећање, једна мисао — а то је: да се поред мене налази она коју волим, да је гледам и да говорим са њом, — и ја сам био срећан. Оно друго осећање о лепоти природе и животу у пој — само је несвесно напало одјека у души мојој. Ја сам се тај био

Евгеније Лерманс

Обетана земља

предо својој љубави и био сам зато срећан. Свака мена реч, сваки неп осмех отворио ми је по једна рајска врата. — А шта је она тада мислила? Шта ли је она осећала? — Извесно то, да је поред ње човек који је цени, који је према њој потпуно искрен (а у онеме се зарала) и за кога је уверена — да му се свиђи. Што год је друго мислила и осећала, није се устручавала да то и каже.

Видно сам је из стаје у стазу, и она је стрљиво и послушно са мном ишла. Понудно сам је да седнемо — није имала ништа против; учинила ми се та клупа негодна, и она је устала да потражино другу. О, да је само могла знати колико сам је волео! То би јој сазнање било можда достојна награда за послушност.

На послетку установио и пожео натраг. Уз пут сам јој причао о пријатељству. Говорио сам јој како ми је потребан неко који би не могао потпуно разумети и са којим бих могао и смео бити потпуно искрен. Сећам се да сам јој казао, како ми се прво мало тинало: хоће ли тај мој пријатељ бити мушко или женско, — само да ми је да та нађем. Нарочито сам се заустављао на овом последњем, али стинам да ме је разумела. И одиста ја сам тада био уверен, да ће она бити можда тај мој пријатељ којегта толико тражим.

У колико смо се више прикидали месту растања, у толико је наш разговор постајао озбиљнији. Место онога пређашњег, неселота и лакот разговора, и нехотице смо се дотикали озбиљнијих предмета и о њима говорили. На једанпут, усред говора, она ме запиташа:

— Верујете ли ви?

Оваквом се питању нисам онда никако надио, и било ми је незгодно да одмах одговорим на њега. Бојао сам се да јој мој одговор не буде по вољи. Гледао сам да избегнем одговор и да издигнем прво — да ли она верује или не. Но она ми није дала да обилазим главно питање и хтела је на сваки начин да чује од мене одговор. Какоју је намеру имала с овако изненадниим питањем — остаће ми за навек тајна. Ја сам једна успео да јој прво неодређено одговорим, па је онда одмах упитала:

— А да ли ви верујете?

— Верујем! Иначе не знам шта би од мене било.

— Али не верујете пада у ову религију и овдезу какву вам је поновио нажећу и каквој смо се у школама учили.

— У ту.

Ово ме је изненадило и задивило, јер треба знати да је она, поред доброта образовања, имала још и природну интелигенцију и доста слободозумља, — а онда онда опажао сам да има и духа. Мучно ми је било да опет почнем говор, и ми смо имали неко време ћутања. Дотле сам се ја већ био прибрао, па, ушотребив све своје теолошко знање, почнем да говорим у томе смислу: као да се и ја у неколико сажетих са њом; чак сам почео да јој доказујем „како извесно, на први поглед, бесмислице у религији икажу у ствари свој скривени смисао — и како је хришћански вера једина која води

човечанство ка остваривању виших моралних идеала". А говорио сам неистину. Одавно је задрла вера у жени, и ја, безбожник још од петнајесте године своје, чудно сам се само — иако сам могао с онаквом толинош и овако уверљиво да говорим у складу њезина религиозног расположења. То ме је још више учврстило у цишљену: да је љубав један од најјачих емоционалних и физичких покрета у животу човечјег. Шпенхауер, говорећи о љубави, налази узрок њеној јачини поглавито у нагону за одржањем врете који се у њој јавља. Међу тим тај разлог није довољно уверљив. Кад узмемо љубав у најширем њезину значењу, онда видимо још два, нето тако силна нагона, да се у њој јављају. Једно је нагон за

одржањем индивидуа, а друго социјални нагон. Нагон за одржањем индивидуа и нагон за одржањем врете Шпенхауер је побрзало, а на социјални нагон није ни помињао. Тек кад се овако схвати љубав — може да се потпуно разуми сва њена сила и њена неизбежност. Јер у љубави су једињена три најјачи нагона, који људе покрећу.

...Кад сам се са њом растао, осећао сам неку празнину; видео сам да је религија прва ствар у којој смо се размишљали, а слутио сам: да нам доцније предстоји све веће и веће разликовање. Ипак ја сам је тада волео више него икад.

Григор Ил. Берић.

Велика Паучина

Широм света мантије младе летели смо ја и ти.
Куда? Камо? — Нисмо знали
Све док тужни нисмо пали
У велику паучину... Јаук, писка одсуду ври...
То Велики Паук страним жртве хвата
Нем и хладан... Грдица јага,
Од предсиритог архтећ' стрази,
Лежала су ту без даха
И без маха...
Ето шта нам судба спрема:
Сад летеха више нема!
Прилепљени за дрхтаве танке нити
Престрашени заваписмо и ја и ти

Страним приском,
Грозним писком...
Нит под нама дрхтиу јаче,
Велики је Паук таче:
Да огледа шта је с леном,
Шта је с нама — жртвом новом? —
И спала се буљав, пупав,
Ним, дугоног, грбав, чулпав, —
Над нама се наже само...
Нисмо знали, ал' сад знамо:
То је живот!... Полако нам сржи сине,
Ал' летеха — никад више!

Р. Ј. Олавић

Сиromaх слeпaц Марко

"Умрети није ништа, али жистити
на не видети, то је несрећа."
Фр. Шпaнep

Видову-дње је велики сабор украј манастира Раванице (Врђинка) у Срему. Тај дан слави манастирска црква свој храм и успомени на Косовску битку. Ту је љивот с естадица тела Клеа-Лазара, и само се тога дана отвара. Зато се сваке године о Видову-дње исекују света из свих крајева, где Срби живе, да се поклонил цару мученику.

Ја сам као дете често одлазио на славу у Раваницу и понео сам са мe многу крaснy, али по гдекоју и тужну успомени. Чини ми се да све то још и данас у мени живи. Као да сад очима гледам оно шаренило разне ношње и овај жетел небројених кола и силнога народа. Као да својим ушима слушам пуцњаву прагњија и пиштова; дреку и жагор куцаца и продаваца; песку и свирку; па најпосле и оне монотоне и меланхоличне звуке гугала. И данас зазвонил ми дуг срца, кад се се-

А. Ганга Надгробни споменик

тим оног тужног провајања и богорађења, што допире са оне стране где су слепци и богали — просјаци. Чујем ми и клавијалицу... тужну песму њихову, која ми је увек до срца у костима допирала. Знам јој још и данас понеке речи:

„Даруј роде милостиви“...
„Ја не видим бела дана“...
„Мене воде туђе очи,
Мене ране ваше руке“...
„Ја сам жељан бела света,
Бела данка, жарка сунца,
Жарка сунца и месеца,
И по свету погледати,
И све браће око себе,
Прне земље испред себе,
Ведри неба изнад себе“...
„Што су нама бели дани,
То су мени тамне ноћи,
Тамне ноћи у самоћи“...

Пре неколико година десни се и опет на том са-
бору. Много штошта се, истина, већ изгубило измишљено,
али има много и старог, те ме је ипак сећало на де-
тinstvo. И слепци су били исто онако начетијани... и кла-
вијали... Истина да их не беше толико као пређашњих

времена, али сам их опет нашао подобар нил — и баш на
истом месту као и некада. Поред успонене на детинства,
вукла ме је и знања и жеља да као лекар сазнам, кад и
како су ти јадници свој вид изгубили.

Унесам се у тојмљу народа, што се око њих зауставио
те их дарује.. и слушао сам неко време њихове тужне песме.
Кад један заврши, приђем другом, те тако редом. Дарујем
их, па да што ближе о њима сазнам, упустих се с њихо-
вим вођина у разговор. Нисам одмах питао, шта сам управо
хтео дознати, него сам се код њих известио, где бих их
могао најбоље посетити. Рекосе ми, да ће многи од њих
— чим се свет разлиће — код неког Митра кричара под шатру,
да се мало одморе, прихвате, па — може бити — и про-
песеле. Та прилика ће за тај посао бити најгоднија.

Кад дође време да се свет разлизи, и ја подох, али
не с друштвом, него Митру кричару. Код њега под шатром
беше већ неколико слепаца са својим вођина. Приђем нај-
старијем — ваљда њихову старешини — заповедном с њим
најпре сасвим обичан разговор, па га онда у угодној прилици
запитах: од када је слеп и како је ослепео?

До тога доба беше слепац-Марко — тако се зваше
старац — песе и разговори, али кад чу моје питање, чисто
запеме. Једва једном поче загушењим и тужним гласом:

— „Е мој господине, ти и не знаш, како је мени тешко
о томе говорити. Али кад ме баш толико питаш, да ти
испричам... Беше ми ваљда тек 9 година. Причају, да сам
био здрав, једар, чо, бистар, леп и добар дечко. Ишао сам
и у школу, а знао сам већ и читати. Ова ме је кућа познла
и као мало воде на длану држала, а и међу друговима сам
био ниђен и чувен. Сретио и весело дете“...

Ту мало засташе, удахну, па поче даље:

— „Кад у један нах букнуше у нашен крају ве-
лике богиње. Свет се понашало. Власт гони народ да
депу калени, ако нису каленијена или ако је од тога
доба прошло већ десетак година, па и моје село се ли-
стом ископало. Само ја остах. На моју несрећу бејаш
у то доба негде с мајком у гостиња, а кад се кући пра-
тисмо, удари неко рђаво прене, те не могасмо поћи да
негде лекара стигнемо. Мајка ми се брине и вајка, а
и на рашта. Вила некако исто тако пронашла при-
лику, па не ви као мало дете није на каленијево по-
сила. Али шта ће јадна, кад јој се баш никико не да?
Куда ће с дететом у ту невољу?... Тешко се, да ће се
скоро увременити, па ћемо онда одмах лекару.“ —

Ту старац Марко и опет засташе и гутну, као да
га нешто у грлу стеже, па ће онда наставити:

— „Али људи једно, а Бог друго! — Не потраја
дуго, а ето богиња и у наше село. Само су некако благо.
Ако се ко баш и разболи, лакше их прокужи... ваљда
ли то што су каленијени. Само су две бабе теже лежале,
а једна је и умрла. И баш њих две нису никад кале-
нијене... Мајку то још више понашало... а кад ја почех
кискати и прилагати, ова се престраши, као да је
слутила... А имала је, јадница, и право... Не прође пе-

колико дана, а ја сам у крајетама. Укоренио се као храстова кора, да ми се очи не виде.“ —

— „На Јесу ли покушала, да те избаве?“ — запиташу га старица да покажеи саучешћа.

— „Јесу, Бога ни! И мачи и куњани чинили све што се могло. Па ето спасио ми живот... Али боље да нису... Изгубих очни вид; изгубих оно што нисам пред и од овог живота.“ —

— „Нечој тако, чича-Марко“ — тешки га ја, али он као да не чује него наставља даље:

— „Не знам како је оноже, који се роди без очнег вида, али нама, који већ знамо бели данак, јарко сунце и све друге лепоте овога света, страшно је ова нечита ноћ... Да сам у највећем богатству и раскоши, на бих по сто пута благосиљао оног који би ме овог бедног живота опростио... По томе онда можеш пресудити, како ми је овако спреху из твоје руке милостињу очекујући.“ —

— „А морам ли баш присти?“ —

— „Па сад већ баш морам... Није ми много ни остало, а све и да јесте, што бих ја овако елем? Нико неће око мене да се спусти... Садаку мучно живети и с два ока, а камо ли кад ослепи. Што сам мало сиротиње знао, појео ми дуг живот, па се сад, ето, под старост пребацим од сабора до сабора; од вањара до вањара. И не само ја, него сви ми родом тако.“ —

— „А ви се, наравно, међусобно познајете.“ —

— „Како да не?! Знам ја свакога у главу. Вар ове из наших крајева.“ —

Мени тај одговор згодан допаде, те ђу га запитати:

— „Па од чега их је онајнамо ослепело?“ —

— „Бољико ја знам бар за ове старије — све од богиња. Од пре се, знаш, господице, није веровало, да калемелене што пред и да је те несреће много нисе било. Погледај само редом све нас, па ће ти јачајно унасти у очи, да смо сви ми старији слепци богињама.“ —

Погледаш по слепцима, и дошта се увериш да је тако.

— „Што је млађих“ — наставља слепца-Марко — „них има свакојаких. Има их, који су још у детињству — одмах после рођења — страдали од неке „поганице“ у очима. Неки онет веле, да се од скорп по нашем народу појавила нека нова очна болест и да

ју она попилице под сатире. Како оно рекоше, да се зове?“ — окрете слепца-Марко свој главу, да га подсети.

— „Да није трахом или нисирека окобола?“ — повољн ђу му ја.

— „Јест, јест; тако је некако зову Баибањани“ — повлађује Марко — „Тако је, веле, има прло много, и баш највише међу Србима. Знаш какан је виш свет: — не верује, не слуша.. а болест онака. Доста је да од не обочи једно у кући, па ће онда сви редом. Као да је прилепчила или зараза.“ —

— „Те још како!“ — тумачим му ја. — „Доста је да се само служи једини пенкиром; да раде једном ха-литакком; да спавају у једној постељи и т. д., па је шверца готова.“ —

— „Нека Бог свакога од нас сачува! На душма-нину је не желим... Да живу ђуди, шта је слепчоа, као што ја знам, другче би палили очни вид!“ —

Ту Марко дубоко удахну и заћута.

Мене тај удах такну до срца. Не могах му више старе раче подмелити, те непријетно обрних разговор на друго. И тако’смо дуго један другом причали.

Кад се дигло да пођем, платим кричару што су Марко и неговки другови за то време потрошили; опрости се с њима као да смо се давно познавали; седох на кола и кренем замишљен дома.

Уз пут сам сваки час сретао и сустизао срећни и веселе ђуде, па то ме је мало разгалило. И дивна Фрушка Гора ме блажила. Сад тек осветл шта је бела дан Божји; шта ли јарко сунце и његова светлост. Вече у онај њих таман на заходу и обисјавање златниа својим зрацима још врхове зелене горе. Мени се од среће трудн нади-наху, што могу својим очима пратати ту лепоту и то величанство. Још мало, па ђу на угасито-плавом небеском своду гледати милионе парница са тог вечног огња, што су се по васцони расуле: — небријено јато звезда и бледог савутника њихова, месец. А сутра ће ми са Истока и онет величанствено зардети сјајна зора, да се у мила-јардама бистрих капица заблесте и као дуга претива; да се у хиљадама најлепших боја распе по свету и цвоту...

О благо неин! Благо сваког, коме је дато да те лепоте својим очима ужива!

...А како је страшно у гробном праку!... Сировах слепца-Марко!

Д-р М. Ј. Б.

ГОРИЋИ ГРАД У СЛОВЕНАЧКОЈ ШТАЈЕРСКОЈ

Прснуто звоно

У једној изводној доли где небо оличава
Благослов свој на људе, песма веселих тина
Не би довољна пише да небу саопштава
Захвалност сеопшта где су све срећна лица.
Селаци осећаху ко жељу својих жуди
Да само изданаје то што блажено жине
Осталим свету јаве, и да син чују људи
Па да се њихов срећи и изван села дине.
Они жељаху звоно, велико тучно звоно,
Што ће им много даље разнети срећу многу:
Да им срдаца буде тумач пред Богом оно,
И захвална им срца приближи пише Богу.
Жељаху једно звоно — не, једно срце сињу,
Што ће њихова срца у себи сна да споји:
Да за њих гројко плаче кад тихо сузе лију,
И прелочи им срећу кад им нећана стоји;
Звоно, утеху благу кад им се лине наде —
Ох, кад гласника среће њима би небо дало!
Љубимци тог одвино за старе и за младе,
Једно велико звоно да пише село мало!
Ну дуго, врло дуго звоно им теж сан оста,
За колосе су гласише гласи великих звона:
Зар то сеоне мало, чак непознато доста,
Да стече наједанпут и славу михиона?
И кајаху се често за дрскост што то желе —
Таско огромно звоно и они, селаци крети!
Па ипак нараштају једно те исто клети:
Онима што се роде ти што ће скоро мрети:
Хоће велико звоно то једно, мало село!
Нига једино желе и млади и син стари.
Звоно, велико звоно, и смрт нех сириш дело —
Нек им наумре село, само да сан оствари!

Да' што им није дало дуго четири сина,
То Бог условно најзад реши се и да случи:
Он општом њином смрћу условно звоно њина,
И, кад пристаје, да им могућност да наруче.
И порушише звоно, велико звоно тучно,
Један горолом читав, сав у облику срца:
Жељаху да им радост синца објави звучно,
А да у њихов тузи с њима заједно грца.
Ко да то звоно беше жино створење неко,
С устију отидаху да лешине тек изаје!
Оно ће да објасни нечито и далеко
Где и у малих каткад што се велико наје.
Ливац, надахнут Богом да ремек-дело створи,
Пресеци у то звоно и један делић неба:
Небески глас му ули и душу која збори
Љубав кад и не треба, као и када треба.
Олич иине жеље у звону том без мина,
И звоно беше дело ко шет крај раног гроба
И условљена смрћу умишљеност оних дана
Што још да мало заре несарабленог роба.
Селаци, усхићени лепотом што им руди,
Једна су дан чекали кад ће им звоно доћи,
И ливац с тоном жељом чак из дубине груди
Испрати творевину у часу кад ће поћи.
И ливац и син други жаљаху ремек-дело,
То једино звоно роба, што нећ нестане изе,
Заборањено можда већ пре но што је смело
И надати се да га који би требо нде.
Његов адатас беше да буди милионе,
Да креше питамене у борбу за идје,
И да соволи храни; и да подиже боне
Штога ни близи, сјјјјј крај људске спиноје.

Бејаше наменено да је помагач глави

Која међу људима када земље, прашње узне:
Ивекови дужност бенис да општу љубав јави,
Оно, својина дотле свих који лију сузе.

И тае, правном селу у заборав га носе:

У ниској тог жинота значај ће свој да баци,
Место да свет покреће, планине можда носе!...
Па ипак с пуно чежње чекају на њ селацин.

Ну, пре но што га срећне и ласкатине руке,
Клионуше сви селацин у томе слатком наду
Да ће му и сад чуте исте онеке звуке,
Ако ли не и боље но у великом граду.

Ах, јаво! Место оног громног, металног звука,

Очајнички се зачу потнула, туга јека,
А ти селацин бедин тад се сетине нука,
И како тешићу услов за то их звано чека.

Велико тучило звано у малом селу томе,

Место да слави мале и за њ толике жртве,
Објављиваше сада како се наде лоне
Које од малих чине тако велике жртве.

Звано бејаше прело. Пре но ће био апати
Да је принуло оно што тако мукло грци,
У ово јадно село општи се помор прати,
И тад па предни звано прскају редом срца

Н. Марјановић

Јухани Ахо

— ПОРТРЕТ —

Финландија је земља прма. Доиороди је називају „земља хиљаде језера,* али било би оправдање назвати је земљом стена. И на морским обалама, и по планинама и по брдима, свуда по свим странама навлазило на огромне стене, читаве стеновите планине обрасле наховином. Меститично вире из земље т. а. финландски гранити, јер сва Финландија лежи на чврстом постољу камене масе. Упоредо са стенама и камењем стоји и велики број плавих језераца и језера у чијим се дубинама огледа столетње храшће и лежито зелена сирека... На највишим нап врховина планинских и данас стоје камене стражаре са слутама „Каменог Трола,*“) који пећ толико покова бадро паде и чувају Финландију, те се и сами Финландци — омакенише!

Погледасте ли у миловодно лице Фина, у његову непокретну и мирну позу, која и суваље подсећа на нуђицу, чујете ли његове речи у којима проваљује глас „а“ — којим страх изражава: „Киш, ши, ши, рии“ и т. а. — ли ћете се досетити, шта је учинио планински Трол са финским народом, држећи га у својој каменој руди... Трол имавао многебројне савезнике, од којих му канда као најјачијини беху кастинско средњевековно уређење са стројим границама поделе између сељака и народне аристократије, а затим, тежка камена рука немачко-шведског свештенства које, место да масу просвећује вером истине и божанским моралом Богочовека, убијаше срж духовне моћи народне!...

Но у средини XIX века на ту „камену земљу“ духу толми Југ. Сунчани зраци падоше на стране заборављене „Кантеле.*“ Оне се затресоше и поново по

свету разнесе се песма Венајмешина.. И под звуцима *Кантеле*, као на једну реч, изишце из земље читав низ финских зајдара, наоружаних гвозденим каљенима.. И отпочеше разбојати и кршити стене камене, које од покова леже на путу. Од удара њихових маљева — пробуди се Фински народ и задрхта Трол у каменој сроби својој!..

Фински песник Јухани Ахо — један је од тих зајдара...

Полу-шведанин по рођењу — отац му је пастор Вурелд из Схвоаланде — Ахо је по уверенима прави Финац. — У дашности он је у петини глава најцејенијег покрета финландског.. Он мисли фински, нине искључиво на финском језику а како отаца види се у усклику једног од његових јунака у најновијем му роману „Пролетни дан“ (*Kerät ja takatalvi*): „У једини финском универзитету (у Хелсингфорсу) чују се сви језици свеа финскога! Зар то није стид и срам?!“ Па одмах даље: „Сви разумеју шведски, али не сви и фински“ — објашњава протестантски представник старог поколења. — „Ево, зар то није, зар у томе не лежи и стид и грех“ — говори Ахо устима свога младога јунака.

Ахо је заљубљен у свој народ. Он, истина, познаје и зна његове недостатке и слабе стране. У прича „Гвоздени пут“ (железница — *Kantatie*) и другим сликама, где је ушлетен народ, он га слика спора и љуталацу... Његова „Мати“ врло јасно то показује. Он не крије истину, која се огледа у речима о финском народу: „За време кише чекате лепо време и за доба лепог времена чекате кишу, па тек онда да придегнете својски радити“ (*Matti*). У току осталих прича ове врсте износи Ахо и друге црте особености финског народа — нарочито јавом оштрином и верним сликама. Износи пијанство,

*) Митолошки бог. Озид у преносном значењу бог ролства. Пр.

раширено код интелегентних класа финских и особито код студената. („Ново ертуготие“ — *Uusia lastuja*). Н у Ахо води сву своју браћу, па чак и ту порочну, само ако су неколико пута одседали у затвору, те се не могу једнаком мериц нерити са осталима...

Данашњу културу у Финској подижу не шведски пастири малањаном својих проповеди о пустинском животу, губећи се у некој својој уображеној непорочности; не Хелсингфорски професори, који у остацима чисто националног обележја хоће радо да виде темку јерес — већ они што говоре „сељачким језиком“, који „обарају шуму и суше непроходна блаштина хладног севера...“ Једни борци падају, да их други захвате и, на крају крајева, „подгађају се ново поколење које ће на свима нашим пољима — као што вели у причи „Сеоце“ — следати зелену раку! А кад сазре класе, сетано се по-сленика прве жетве. Ми не знамо њихове гробове, ни их не можемо подићи споменике... Они су извршили своју задатку и дужност, — наме је сада зарити се дубље у земљу и, може бити, бићемо срећнији...“

У таквом сталном и непрекидном раду, правцу и развоју, Ахо, који види слагу Финца; прориче им велику и сјајну будућност. У својој поетичној књизи „Сироким народ“ (*Katajainen Kansa*) он пореди Финце са старим Јелињима.

„Финска личи на стару Грчку. Наш народ је народ нових Јелина. Грци имаћу архиепископа, ми имамо степен... Они су дали културу Западу — ми ћемо је сачувати и покоити је. И ми тако исто имамо своје Салазине и Термопиле. Они су имали Хомера ми имамо Калевалу... Њихови су јунаци ратовали због жена и због тога је и наш Сакко прогнан са свете горе Похьоле... Они су војевали мачем — а ми ћемо силом речи. И тој ћемо силом, на када, освојити свет... Наш је језик силан, громах и звучан као и глас Јелина... Снага Грка није била само у мачу њихову но у животу, литератури и духовним моћима... И наша сила века у томе буде!“

У истини пак, Финци нису као негдашњи Грци. Такво поређење више је оригинално но негнитоно. У осталом и Ахо то увиђа и овај суд назива „маштом младости...“ Једино несумњиво пророчанство Ахово већ се делимично и догађа. — Нова Финска литература, живопис и музика дају доказа о савременом животу. Њихови главни књижевници и уметници добили су потпуно јевропско образовање и неспорно ће имати велика и јасна утицаја на Јевропу.

Ахо, свом силовом света ума и талента, устаје противу финског свештенства. Та борба и тапни напади прожимају све болове његове радове. У романима „Пастора кћи“ и „Пасторова жена“ — слика он до крајности

тачно и са великом психичком логиком животи који духовних нерита породичног живота и односа, сву пустош и сујету пасторског дома, основану на претварању и предрасудама. Млада жена, желина света, решава се побегти из тог пакла и бежати куда је очи воде (*Parin tutat. Parin gonca*). У историјском роману „Папу“ — (*Papu*) изнесена је слика борбе хришћанства са јеретцима. У збирци прича „Будилњак“ (*Högläpöit*) насликано је у реду јасних сликама противурече пасторског живота са општеочовечанском истином. Те се приче односе на време истинског иррационализма званог под именом „пикетијазма“. Данашња Финска налази се у међураречју тога „пикетијазма“ и слободе. Као црта за то стање најбогдија му је прича „Треба ли попа да игра карте!“ — У другој причи „Ослобођење“ пастир је убица душевних талента, под изговором и у име — „благочестија“. У свој тој литератури се „духовнијазму“ Ахо се осећа као код своје куће... Могаи смо чути, да су га Финци из шале прозвали „Поповски“. Но таква је Поповски био и Ренан а у том истом правцу дела и Ахо.

Као уметник, Ахо је звезда прве величине. У њему је неизмирени и разноврсни талентат промикнути лиризмом. У слима његовим сликама природе, у изражају друштва, у карактеристичним алуа, у опису у изношењу како најтаних тако и најдубљих осећања — у свему је печат јасности и чистоте. Појава његова јесте, у истини, јасно пролетње јутро у одсвју шуме, на пропаланку, у горама под чистим плавиим небом. Његов се језик одлакује чистотом и изразом. „Што се чистоте и изрзатиче (вели о њему најбољи његов познанилац проф. универзитета Морозов) слободно се може назвати — класичним исеком“.

Основи је тип Ахове поезије — осећање слободе! Њим је промикут и он сам и сви његови млади јунаци. Један од њих „на нях скочи у море и отплива према пароброду који пловаха, сајо да би се дочепао слободе. Нашавши се на палуби, громко закликта: „Живела докована!“ (*Uusia lastuja*).

Ахо је, у потпуној мери, национални песник. Он се уздиже у свој народ, саживео са сељаким и сан је обузет здравим смислом сељачкове будућности. Његови су погледи потпуно „индивидуалисти“. Он је патрен непријатељ подјармљене личности у друштву, држави или цркви. Ахо је један од твораца будуће Финске заједно са својим претходницима Снедманом и Лесротом.

Ахо икада буде подигнут споменик „Прекинутог Сип“ крај каменог — у подножју тога споменика мора стајати статуа Јуханија Ахо са његовим гвозденим илеом, илеом великога зида Финске! —

Жив. М. Радосављевић

Дворска будала и Венера

— Ш. Бодлер —

Како је диван дан! Простран крт обезначава се под жарким оком Сунчаних, као младост под влашћу Ајоронон.

Општа екетаза ствара не објављује се никаквим шумом; и саме су воде као успаване. Онда је, сасвим друскије прена светковинама живих бића, владала тиха оргија.

Рекло би се као да је нека све јача светлост узрок са ког се предмети све више и више блистају; као да издражено цвеће гори од жеље да се надмеће са небеским азуром снагом својих боја; као да топлиота, мажећи их сву јачину, подиже њихове нирије према звездама као лаку шару.

Међутим, у тој општој уживању, опazio сам једно увиселено биће.

На подножју колосалие Венере, један од оних ветачких људи, један од оних добровољних шаловачина, којима је дужност да наклеју кралевице кад им не даду мира грижа савести или досадност, замotan у сјајан и смешан костим, са шаловима и пранорцима на каиш, агричен уз постало кина — подиже очи пуне суза прена бескрутој богини.

Његове очи говоре: „Ја сам последње и најусавиљеније људско створење, дивно љубави и пријатељству, ниже од најпосавршеније животиње. А и ја сам створен да уживам и осећам бескруту Леноту! Ах, богини, сажали се на моју тугу и моје људско!“

Али неумољива Венера, својим, ираморним очима загледала се у нему даљину...

Пресе М. Н. М.

Крај воде

Средину широке реке параше брао онава лађа, која ише прође и оде даље... Далеко, врло далеко била је она, кад се површина мирне, широке реке поче колебати... Шумтање и клекотање воде, коју удараху о обалу, трже ме; све јачи биваше тај ромор, све већи таласи лунаху се о стуру, блаћаву пеклу — узбуњена и замуњена вода поче сад гласно и шумно гудисати. Изненађен тај поглед предаташе јој површину, тражећи узрок томе, и заустани се на лађу у даљину, коју скоро већ беше и заборавили. Наједанпут ми би јасно: Сирота, широка реко, ти живаш душу! — Та је душа твоја велика, јака, поуздана, коју је лађа немилостиво запарала. Она је мирно отприли: снажна и непоколебљива показала се она под тош накланом навишћу. Јадиница! држала се храбро

у оних тренуцима, текући тихо даље, али је потрес, ипак, ту; ено га, како је колеба и мучи... Мутни, пралили таласи пророку се враћају твојој узнемиреној души, причајући да кал и блато у које унадохте. Ти једнаш и поспреш, поспреш се и плачеш, а гиздава и нососита лађа све даље лети, кријући грехотан смеј у луци точкова својих... Са поузданим једна незахвална луска, не бијеши се да изазвани немир у дубоким тми надриња по њу може кобан бити... Сигурна и охолна, далеко је већ. — Ти дрхћи и плачеш.

Ст. С. Н.

Љубав

Овде, где је буга грмље оборила, где кина с гласним језиком пада и где са хуком журе потоци, овде ме ти доведе да се научим љубави.

Мрак је... Гора се зије; грање се крше, дрвеће пада; стене се ломе. Кроз мрак се раздуже хуктање и болан јук... Прокопи се разлетало у овој страшној ноћи, а у влажној и удурхатој земљи потмуло одјекује тутан њихов. — У ватреном заграљу дрво саторе, ено... „То је љубав“ одговарах ми ти, шапућући ми на уво... Црна брџина се самртнички дохватила одломљене стене и поси је; слушај како се душа она... „То је љубав“, ти ми шапућеш. — Мрак се непријатељски залепио на припеклу, напучену жељу, јер она дрхће и губи благо своје... Не разумеш, љубав је то, велиш ми ти.

Овде, где се вела дивља олуја, где влада мрак, где дрхће живот, овде ме ти доведе да ме љубави научим.

А ја, ено, клечим на узвињеном ливњу и скрхавом грани, грчевито се држим дрхтавих рукама за снажне жале једнога хрasta и с поузданим чикам зору и сунце. Онда, када светлост продре у ову пустош, када благи зраци дођу да лече и дигну жртве дивље игре бесног олуја, онда, када усахну сузав увиселене, навањене земље и кад се поврати живот у грудима њеним, онда ћу ја теби љубав показати.

Ст. С. Н.

Мислећи на тебе...

И сада ми често изиђеш пред очи, као наговештај будућности још једне младости, која несвесно сама себи спрема твоје дине и због које ћу једино и ја волети своју младост.

Али ти си у толико срећнија, што се ниси подала иттини да те је живот обмануо и да је време сурово прекинуло твоје одушевљење за онај позив, у који су, сви око тебе, наједно с тобом, перовали.

Зато си настале дане морала испунити новом вером и новим подвизима. Отворила си ново дужности, које си навикала полети; далеког циља, у који ниси веровала, и погледа и мисли и жеље о свему око тебе, које си примила као уверене, — да би тиме испунила безбојне дане после раскошне а прежалене младости.

Младост ти је, можда, изгледала детињаста и наивна, али ти је сећање на њу било душевни одмор. А ти си била прекрена својој души као својој савести.

У томе новом животу остало је још топлоте и снаге, у њему није било ни призове ни сумње.

Било је само лутања и усамљивања у новим обмашана, било је само нечитот немира и повлачења у себе.

*

Испуњало нас једно вече пуно магле и меланхолије. Тада сам те најдуже гледао.

Говорили су највише они што су једна другима били страници. Требало је да за један час сваки себе покаже у најлепшој бици и да сакрије све своје слабе стране. Види смо сви у лажним узгојама.

После се чула песма.

Један директ, мек и топао глас прекривао је наше замишљено ћутање што отиче пред песму. Он је обасјао нама обрвана лица и заталасио наши усавана срца.

Видео сам да се ниси, у тој тренутку, старала да сакријеш шта је песма у теби будила.

Била си ми тада најближи и најприснија. Светла лица и влажних очују изгледала си лепа. Мислио сам како си некада била врло лепа. Читао сам твој живот, кад је нестало свега лажног око нас и свега сакривеног код тебе.

Тај је живот, прави и истинити, васкрсвао и демиштовао твоју садашњост у коју се унело, са незнаком, толико сутоности, која је исказала оно што је некада било свето.

Превлаћало је вече пуно песме и расположења.

Доласиле су жеље које су се претварале у снове и одважне мисли које ће рађати дела.

Веровао сам све што си ми тада говорила, јер си разумева све што сам ти рекао о себи. Све што сам себи поверавао назирала си, све што сам са собом размишљао дознала си те вечери.

Ми смо, као давањима знањца, уживали пуно и отворено оно вече буђења и обнављања.

Падале су све раније теорије о животу, којима се није ни до чега дошло, и ми смо били весели, јер смо осећали да не треба ништа од живота ни тражити, да не треба ни за чим жалити, да треба полети живот са свима предисципијама и преварицима надама.

Ишлао сам, да те угодно тишине, у јачину и слату ноћ, и правим бортом осетно магла и хладноћу.

Стварни дан почињао сам мислећи на тебе.

Мислећи на тебе стварао сам нове дане у

једноликој садашњости. Њих сам испуњив твојим полетом и твојим тежираментом.

Њих ја проводио мислећи на тебе.

Влаха Станиславовић

Једноме другу

Живели смо дуги низ година у истој месту, и никада се не сретасмо; бар ја те се не сећам. Једнога дана случајно се нађосмо у дому неке које пријатељице, која, како доцније дознадох, беше и твоја. Седела смо можда пола часа заједно и растали се. Више се не сретасмо.

...Прешао је опет низ година и прилике нас доведоше опет у исто место... Сретасмо се често, врло често, али се не сетих да смо се некада видели. Ипак, после извесног времена, опет се познасмо, на неким блу како ми се чини. Мало по мало, дружећи се све чеши и чеши, тако се обблинисмо да смо једнако искрени другови. Бивали смо по читаве часове заједно, шетали по пољима, ливадама, уживајући у пролетним данима; читао си ми често, певаш, причао своје доживљаје, једног речи: наше се душе тако обблинисмо, да смо желели да се никада не растасемо... Ја ти све то веровах, добри мој друже! А како и не баш, кад ми све то говорашу твоје искрене речи, твој умилни, звонка глас, твоје лепе, прве очи, и најзад „жртве“ које си жене ради подносио, како обично говораше.

Једнога дана сретох те веселијег и радоснијег него обично. Видело се да желиш нешто да ми повериш. Намерно скрати нашу свакидашњу шетњу, и сврати ме у свој док. На моје велико изненађење, ти ми показа, друже мој, неку жирошних, правних ружа — предмет своје велике радости. Овде се показа, друже мој, неискрен. Знадох да волиш цвеће, шуму, природу, али не знадох да ћеш неколико цветика, неколико ружа толико обрадовати, и да ће ти ове нише рећи него искрене речи и поступају твога свакидашњег друга. Ја се изненадах, беше ми жао, али то чак и не знадох: од кога си јер веровах да ћеш ми сам рећи. Али онде се превариш, друже мој! Ти се показа неискрен и прећута.

Ја ти иштам, добри мој друже, јер ти беше у заблуди. У својој превеликој радости због букета црвених ружа и не опазаш да оне беху расцветале. Но ипак жални, што си се преварио, а мене навео нехотице да помислим у твоју искреност и то због пролазног цвећа, изрази тренутне буљу.

Још си млад, мој добри друже; и даље се одушевљавај лепим цвећем, али не заборави никада, да душа и речи нескреног пријатеља више вреде од свих стварних доказа лицемерних наметљиваца, који ми те хтедохме отргнути.

Оливера

ХРОНИКА

НАУКА

О неговању слуха

Песталоцијево изјављује: „да је очигледност апсолутни основ свега збога што човеку да познамо“;¹⁾ може се употребити за све па и за познавање звукова и тонова. Тако је разумео и сам Песталоциј, јер на другом језику вели: „просто изношење тонова (гласова) пред уши толико је очигледно за дете, колико и просто изношење ствари пред очи.“²⁾

Оснивалац ове нове школе утврдио је просту очигледност као апсолутни основ сваку чулних познавања. Ј. Е. Хербарт³⁾ потпуно признаје Песталоцијеву идеју и вели: да је гледање *вештина* и да почетник у овој, као и у свакој другој вештини, мора да пређе извесни број вежбања: то су прве претпоставке почетка очигледности. Онај изврши пред у свом чуном обиму и за очигледност помоћу чула слуха или за опажање и схватање тоњских осећања. Јер чути и то је вештина, и као таква потребна неки извесни број вежбања: мајка мора да отпочне, а школа систематски да настави.

„Сви не виде све једнако“ па и не чују све једнако. „Исти хоризонт види једном оку више, а другом мање“ и исти простор дарује једном уву цео свет разних тоњских осећања а за друго је убо скоро без звука и без тоња. Способност за разумевање шума, гласа, звука и тоња је код разних људи веома различита. Нормални слух свакога човека у ставу је да извук, односно негову личност, схвати, да га разликује и да га распозна. Човек не сме бити равнодушан па да не схвати разне звукове и гласове, који му се јављају свакога дана и свакога часа. Н. пр. дете иде у школу: при савијању у другу улицу прегазе га кола. Уво овог малишана није било напукнуто да схвати звуке на даљине, јер да је било навикнуто, оно би чуло кола још на даљине, па или би убрзало своје кораке или би притекло док кола не прођу.

— Неко се изгуби у шуми. Хладовина настаје неба, стине замлази и настаје ноћ; свуде је тишина и у тој тишини чује звук вечерњег агона, који му јавља да се налази у близини села или чује какав кола, опет звук који га упућује на правац да нађе пут и др. Све сами звуци кога изналажу из тог непријатног положаја. Колико људи вежбањем усаврше свој слух и из даљине чују сваки шум, познато је; изчудити се можемо како је оштар слух у Индијанца и других некултурних народа. Па да ли је некишоу уопште некишо од нас? То не; али они се још у детињству вежбају да чују и да на велике даљине разумеју тихе гласове и шуме. Па зар што могу да науче некултурни народи, не можемо ми да постигнемо? Колико је потребно и корисно извежбање уво у војницима, показује нам овај пример: Ноћ је, појник је па

стражи, непријатеља скрива мрак; али негов још у детињству усавршен слух чује непријатељску стражу, која се приближује тихим корацима; он може благовремено о свему да извести и тако да спасе свога и самог себе. А каквих последица може да има неизвежбан слух!

Родитељска је дужност да деци слух још из рана навикавају, да чују и схвате и најфини звук и шум како из близа тако и из даљине. Ту треба мати да унесе прву негу детету својом; од прилике већ у другој недељи може она применити, да дете узбуђено неким гласом гледа за њим.

У почетку је слушање само тавно схватање осећања звука; али дете постепено разликује јаке и слабе гласове, радује им се, и све то показује осећем и најфинијим слушањем.

Овакве појаве чулног рада код детета требало би да даду повода матери, да прати развјатак детињег слуха. При томе би ваздала да обрати пажњу на она два главна правила, која се имају применити при поступању с дететом односно његових чулних осећања и опажања; прво је *негативно* а друго *позитивно*. *Негативно* је поступање у томе што се чува орган слуха да не буде повређен прекомерним дражењем или другим каквим повредима; *позитивно* је поступање пак у томе што се утиче на слух старањем да дете чује различите, богате, снажне, живе, чисте и веселе гласове.

Задаржимо се најпре код негативног. Прекомерно дражење разарава или слаби орган слуха и тиме штетно утиче на цео душевни живот. Зато треба дете чувати од сувише јаких звукова као и. пр. од оштрих трубина гласа, од јаког напавка, од пуцања прангија а у почетку и од треска кола. Нека се не напине да јаче тиме сувише разнежити детињи слух. Навикавање на осећање и подношење јаких звукова мора да буде постепено. Није добро ни кад се у породичном кругу говори јако и гласно, јер се тиме навикава дете само на тај гласни говор и додише му пада тешко да разуми речи оних људи који говоре тихо; његова се пажња и у школи с великом мучом придобија.

Др. Воле казује нам у свом делу: „*Sprache und Ohr*“ да су најчешће криве слуха последице ширалаха, зато родитељи у случају те болести треба да потруже болесника са највећом пажњом. Претежнији број болести уха може се калечити ако се благовремено тражи помоћ од стручњака.

То нека буде опомена и родитељима и учитељима да обрате највећу пажњу на почетак сваке болести уха; да не мисле да уши чвр није штетна, али да је по томе од користи кад из ње пури или кад се оно снажи. Јер то, мисле, отклања штетне болове. Напротив, ако тијелце траје дуго, оно разарава неке љубавне ула.

Нарочито васпитачи нека обрате пажњу на ону појаву код детета (а оно треба чистије и оштрије да чује по одрасли), када оно често пита: „шта!“ када држа отворена уста и кад му је нос заштитен.

Равије сино споменути, да треба материна брига да буде да би дете чуло богате, различите, снажне, живе, свеже и веселе гласове.

Односно богатства и различитости утисака на слух, које треба да пружи мати својој детету, мора се обратити особито пажњи како би се увек погодио и вреже и мера и количина. Ако се пружа детету много и једноставних утисака, то оно добија и те стране окрду унапредивање и појачавање. Добија ли пак дете многе и јане утиске, онда није у стању да их схвати.

Прве звукове добија дете гласови матере своје: час му они скреће пажњу на тик-так и избијање часовника, час на прирапорц, час на звук чаше. Већ у прво доба радује се дете кад чује звечку и још више кад тако може у ритму да је дружи. Код старих Грка била је у употреби чегрљавка као дрвени играчка.⁶⁾ Кад се дете нагне на чуђе, оно има прилике да чује и друге шумове и звукове као: певање птица и гласове других животиња. Зато се може код мале деце видети велика радост, чим приметне да ће их носити на поље. Кад се дете на тај начин довела нажебало до схвати осећања слуха, онда је довољно материнско тако „пет“ на да скрене пажњу на сваки шум и глас.

За осећање звука неопходно је потребно и zgodno понављање онога што производи звучне утиске. Показује ли дете сенишњем или окретањем на неки тон или звук нарочиту радост, не тражио га на тог пријатног му коложаја, но му допустимо довољно времена да их схвати. Често се догађа, да се дете окрене на ону страну, са које је чуло неки нему пријатан глас; тада оно само тражи да се тај глас понови, а то му је потребно ради ојачавања његова осећања.

Живот и свежина у схватању постојања се кад се детету скреће пажња на сваки звук. За жаљење су она деца која су остављена сама по неколико часова и која се по неколико недеља не напосе на четири нема знаа. О које друге стране и долазе ти многе троше и тупе главе, које не може касније заштити ни најкавал настанка, него из деце себе! Она погрешка, која се тако грозно свети, није само код сиромашних породица, где мати мора да остави дете само, па да иде на рад, него и код имућнијих породица, код којих су деца остављена несвесним слугинама, које се не старају за душевно развиће поворене их деце. Где је дете остављено само судбини својој и где се само води брига да је оно добро нахранено, да добро проследи свој млад живот и да лежи у миру и тишини; ту не може ни бити говора о књижности, о схватању чулних утисака и о умном развитуку. У доцнијим годинама, кад таква деца поју у школу, њихове најке куцају, како су им деца при настали тропа и без икаквог учешћа, како им не достаје осећања за племениту песку и музику; оне не знају, да су сви ти недостаци само плод њихове безбрижности.

Укратко, не може се материма скренути довољно пажње на његово слуха и малене деце. Последње таквога некара свете се у животу и често и овако. — Ако овај чинилац пробудил па у нијаче интересовање у српских матера, — његов циљ биће постигнут, а наше задовољство потпуно. —

J. M.

* 2004 *

* Schwartz, „Erziehungslehre“

Песме М. Ђурчина — 1902. — 1905. Издао С. Б. Цвицановић у Београду 1906. —

„Српски Књижевни Гласник“ донео је 16. новембра о. г. у својој рубрици *Белешке* ову изјаву г. М. Ђурчина: „Пре неког времена наменио сам бој скупити своје песме у књижицу, па их је издавач већ и објавио био. Кад је штампан довршио посао, није ми се издање доста свидело, те га нисам дао растури. И то је издавач објавио. Сад хоћу да признам истину, да лоше издање није једини узрок што сам задржао књижицу. У последње време пошљано сам се незнањем критичара, који у нашој јавности неоправдано тако несразмерно волуку улогу играју, управо нитих се толико пошљано њих и онога што ће писати, колико себе сама и оних часова кад будем њихов суд о својим песмама читао. Зато сам послао књижицу само људма до чијег ми је суда стало. Али су је ипак дохватили и такви којима не беше изјављено. — Кад се већ нисам могао сачувати овог ала, жео би ми било да пријављени претплатници и други читаоци, који се можда на лепши начин интересују за моје песме, не добију књигу. Стог сам замолио издавача да је бесплатно пошље онима који је под свјим његовим писаном заштити.“

После ове изјаве, доста једноставне у српској књижевности, није ми било баш тако лако решити се на нисам овога приказа. Јер ја књигу нисам добио од г. Ђурчина, дакле нисам од људи до чијег ми је суда стало. Према томе изгледало би да сам један од „незваних критичара“, а то ће рећи да г. Ђурчина а пријој сваки недовољан суд рачуна као некористителан! И ако овај зналаучки изглед нешто слободан, он тако само изгледа, јер је познато да ни један од „незваних“ критичара није похвално писао о збирци. Кад оном окуту додемо недобијање књиге — закључак је потпуно оправдан.

Да бих одбио од себе овако кичично настрало — изјављујем, да је оваквом изјавом г. Ђурчина доста у *уној мери заслужено* да се критичари не обраћају њему, јер би то био колико незахвалан толико и заудан по-сао према таквом писцу; али је, осам обраћања писнику, критичареву дужност да се обраћа и читаоцима, којима ће тужичити песника и уводити их у његово творештво, остављајући, на крају крајева, самим читаоцима да писнику положе своје сенипатије или да од њега „одрате лице своје“. Само ради читалаца г. Ђурчинових решно сам се ипак да нисам овај приказ, јер они то са правом траже и од „званих“ и од „незваних критичара“, а у мирноћу, коју имају у уној мери, размишљање „завае“ од „незваних“ много боље од г. Ђурчина, који у изјави јавно признаје да се нисам „себе сама и оних часова док будем њихов суд о себи читао!“ — Ко се нисам себе сама — то је рђав знак!..

Али оставио изјаву, која, поред све своје занимљивости, није предмет оних врта, па пређемо на г. Ђурчинове песме — које су много занимљивије и ради којих управо и нисам овај приказ. —

Пошто се овим приказом обраћах једино читаоцима г. Ђурчиновима, дужност ми је да заједно с њима читам

поједине песме из збирке, и да их туђацима како их ја разумем, а они нека суде: јесам ли у праву или грешим, и какаво? —

1.

Да а хоћем тако?

Чуј, истину бу ти рећи:
Моја је љубав од овога света.

Нека се читаоци запиташу: која и чија то љубав није од овога света? Има ли такве љубави, на је сад потребно да нас песник о својој љубави каже да је и она „од овога света“? —

Или ти мени ниси прива, што бу криви?
А и ко зна шта још може бити.

У даљем прегледу видеће се врло јасно да г. Ђурчић апсолутно не зна и не разуме народну еразмологију, јер је ставља, скоро без изузетка, где јој и кад јој места није. Оно „А ко зна шта још може бити“ има значење које није достојно јединог „чедног“ песника за каквог се отворено казује г. Ђурчић. Мислим да је хтео рећи: „А и ко зна колико ове још може бити.“ —

С анђелима те нисам упоређивао,
Да надземалски створ ја обожаваћу.

Онаква елиптична реченица прва је наизглед, јер значи: „Нисам те упоређивао, да бих после тога упоређивао обожавао надземалски створ.“ Мислим да је хтео рећи: „С анђелима те нисам упоређивао, па се тога и не замислаш да у теби обожавај надземалски створ.“

И нисам хтео — не разуми крино!

Од разумети заповеди је начин разумети!

Ја жену тражиш, снаге и полета.

Не зна се да ли тражи жену која има снаге и полета, или поред жене тражи још и снаге и полета?

По садржини цела је песма неискрена и извештачена, јер каже „и нисам хтео... да душу своју љубављу снажам“, песник признаје да би је могао баш и обожаваати, али он то неће. Дале песме у збирци прави су контрасти овој „нечедности“, која је, на срећу, само измишљена. —

2.

С дрвећем.

Гледаш у каплу: свака грана плаче,
Стискиш руку око хладне коре...

Отискати руку око хладне коре... није исто што и: отискати руком хладну гору! Разлику је врло лако предвидети, јер је слика у песми („отискати око коре“) — слична. *Стискиш руку* Вук краће и лепше каже *отиски*, ека, т. die zusammengedrückte Faust, pugnis compressus. —

Пусту срце, нех силно уздишме;
Али се не бој — то дрво дише!

Не знам и не разумем! Ко је дрво: да ли немо срце које уздише (а зашто би било дрво кад уздиже?) или она која тек треба да пусти уздишне срца? Или је то војка сам песник? Или, на почетку, баш право дрво? Песник је овде дао такву фигуру да ће доцнија „ментатори“ имати грдно посла, кад га, ево, ми ми сувременаци не разумемо. Главни је и несумњиво да је у овој песми немо дрво и да дише!

3.

У Ветској шуми.

Снеже је и недро јутро,
Ко почетак дане приче...

Тврдиће овако поуздано да је почетак дане приче снег и вадар — није промишљено; јер почетак и најлепше приче може бити и сушине тузак и невеста. Не би било лепо да то песник не зна.

И по граву и по жбуњу
Нешто се буди и нешто се миче...

Ово мешање, не што му у овом стиху не би било места, него што је то необично оштар песников израз, пролази се кроз целу збирку, те је управо овај мистични елемент у песничким творевинама. Чему год нема израза, нешто меша — па на ствар готова. —

Трчаћемо по шуми суле;
Ти ћеш причати пуно и живо,
Ја ћу те дирати много,
А неће ти бити крино.

Суле (сулуде) прилог је за место, а за правац каже *се суле*. — Да песник доиста није демократа, види се и по томе, што се даје забављати, јер му ова, а не он њој, прича пуно и живо... Али ни мало није лепо, што ће је, докле се она тако заигра, *дирати много*. *Дирати*, *дирати* — etwas berühren, tangen, постојак је наше мање слободан и по мало неучтив. Ореба је само што то њој није крино!... Али онда, он је не дари много, јер кад би било много, морало би јој бити крино. Или војка то песник мисли да је било много. Па заки да је то онда ерајла, кад јој пријатељ мисли „што је много баш је много“, а она ни узвој да јрдне? — Пошто сам узео улогу тумача, слободан сам рећи још једну претпоставку: војка песник под овим *дирати* није разумео *tangere*, него *percuti*, *percuti*, *percuti*... Ако је тако, онда песник треба да зна да је боље српског језика, јер овако ето на шта излази!

Аи после, бићемо тузак.
Јер знамо шта бити не сме.
Вече ће бити лепо, —
Ко сирисама тузак песме.

Ово „Јер знамо шта бити не сме“ — изгледа мало сумњиво поред оног „а неће ти бити крино“. Сирисама тузак песмо не мора бити леп.

Наслов песми „У Ветској шуми“ јавично треба да означава доживљени догађај, јер би иначе ово могло бити и у Мокролушкој. —

4.

У млазом зеленилу.

Без мисли и без речи мисли смо кроз дрвеће
Гласно стабилне танке и мрво шумско цвеће.

Песник може тврдити за себе да је у тој метви био без мисли, а обоје без речи, али о којој то може тако поуздано тврдити као што у песми вели. Ко зна? Ако песник није тада ни о чему мислио, нека наикако прва да то и о њој тврди. А да песник доиста није мислио, доказ је и песма и она правила у њој нешто *мрво* шумског цвећа у рајон пролеће. Тако није ли бабоно уво, ни прелатична, ни јагорочина, нити на која други цвет... *Мрв* — Schwarz, ater, а. Рјечник В. К. —

Па ипак погните главне листиће жувајући,
С онима пуним сува прашама смо се кући.

Управо две Грече! Мушка и женска. Кидају листиће са травчице „хоћу-моћу“ и — враћају се кући с очима пуним суза! „Хоћу-моћу, хоћу-моћу!“

Песна сирово лажних осећаја и ни по чему недоживљена. —

5.

Изабљени трону.

Све је ишло добро, својим редом,
И све сам чекаше у твом крилу спаво,
Голница си ме руком и погледам,
Већ се у срећи нисам разазнао.

Ја се већ морам јавно упитати: какав је та назови-девојка нева г. Ђурчи! Спала јој све чекаше у крилу а она га година, да се он већ не разазнаје у срећи! И он то зове срећа!

Онда је дош'о дан, пре времена,
Знам да си била несела и недра;
Кад сам те диг'о на камару сена
Под руком сам осећ'о ти недра.

Збуњено сам стиг'о'о тело твоје,
И тад учиних глупост, главом законом:
Кукачички сам га допустити'
За пољубац — у тренуту такм!

Кад је песник већ дотле дошао, да јој у крилу све чекаше спави и да га она година, — по чему је онда *пре времена* упитати за пољубац? — Песник је овде ипак, у чедности својој, да се кућа од проза анда... Драгољено је признање песниково (ретка је таква искреност) да је то била само глупост са летове стране, глупост „лаке главе“! — Ако је директо појел'и најзотребнији елементарна искреност, онда је ова строфа чисто лаже.

Од тог доба нису послани чисти!
Тужно те гледам у часним дугим;
Ти са мном збориш ко са саким другим,
Ни око ти се јаче не заблиста.

Колико г. Ђурчи не зна српску ерзаологију, доказ је и први стих ове строфе. Место да каже да су од тог доба посла са свим чисти, јер што је било нише није, он нам казује оно чеге би требало да се стиди! Шта значи „нису посла чисти“ г. Ђурчи апсолутно не зна, јер то доказује завршетком своје песне.

6.

Како ти наредиш

Соба је пуна нервозног ваздуха...

Ваздуха нека ни нервозног ни непервозног, то могу бити само бића која су у њему.

У гомили пошлеја...

Каже се *пошлеја*, а пошлеја није ништа...

Казала си ми да добијем амо,
Да познам живот отиценог света,
Ја цело вече у те пињам само,
А сав тај покор брига ми смета.

Опет једна искреност. Непакла госпођица (сигурно из Беча, јер то није ни могућно замислити у Панчеву) зове песника да му покаже живот отиценог света. Ко зна како се он то понашао, кад је чак осетила потребу да му покаже отиценог свет и негову мајери. А он као сваки диланс, дошао на само у њу пиња, а део тај *покор* брига му смета. Таква је био у почетку, али чешће док дође до песме „Пучина је једна стока грдна“ видећете докле је дотерао млади демократа!

Наслов „Како ти наредиш“ нема баш никакву смисла јер би прави наслов био „Како ти ниси наредила“. Па и ово *наредила* како је изражено и неправо!..

7.

Таки крај.

Штета што су то толики други,
Те замену ми не беш чекат' дуго;
А ја сад не бих пожелео друго,
До да по цели божи данак дуги
Брижана и сетна мене тражиш суди,
И да од силне чежње не знаш куда.

И опет искреност, али овога пута искреност једне експресије. Песник зна да ће она лако наћи замену, па је жалостан. Ипак му је жеља врло скромна, желео би да га она „по цео божи дан, брижана и сетна, тражи свуда, али да од силне чежње не зна где“. — Управо „жмурко“ од зоре до краја! Песник се ма где сакрије и каже „Зора!“ — а девојка пуца, пуца, али узалуд, — нигде га нема! Песник узима у њеној нуци, али се не јавља. Само што не каже: да знаш кад си завољела оваквог ђаку!..

Али... и овде има једно али...

...трна, знам већ, дано нолз ти си,
А знам да и ти неприближна ниси,
Те није тешио смену предвидети:
У успонике ти беш мене лако,
А ја ћу крити, кад забудем плано!

Дакле још тројина бацили око на ну! Пошто она није *приближна* (!) то није тешко предвидети (песник ниси *предвидети*) да ће га се само осећати (али не и заборавити), а он ће, с пуно разлога и поноса, крити кадгод буде плакао због тога! Ово место ипак по мало мирисе, по теорији г. Ђурчина, на љубав која баш ипо да није од овога света!..

Наслов „Таки крај“ нема никакву смисла, јер ерзаички одговара само наслов „Дебаљ крај“. —

8.

По њу

Познаним и позлим осећај среће,
И осећај туге, тихе, у самоћи;
Ал за мене нема уживање веће,
Нег осећај чежње. У мрак, у любви,

Кад осетим празно и мир око себе,
Па отпавам очи и силаном пољавом,
Задрхћу ми уди, ја привлачим тебе,
И не знам шта радим. У амосу тико

Једну тачку види и мисо и око:
Ја пружам руке ко да је ту неко,
И естички образ на јастук жестоно;
А спуд поданином само перје меко.

И ако сам питирио целу песму, ипак малим ал допштење, да је тумачин и обратни напљу на карактеристична места у њој.

Кад песник *поћу осети* *празно* око себе (противност је *пуну*), он прелако, као мудри напачај, силна очи, задрхћу му уди, привлачић тебе и — не зна шта *ради*! Онда оставља читаоцима пуно слободу да напачају шта би то могло бити. Било што му драго, једно је несумњиво јасно, да ту, како би сам песник казано, „пола нису чисти“, јер да „драг читав“ човек не зна шта *ради* — негодно је и требало би да забрине најближу песникову

околицу. Донета, најоштрије пелин, ово је тако болесно, тако неспоразно, да критичар може само скренути пажњу на такву појаву, али дубав не сме улазити. Песник песник жуђуо дружа руке и, у исти миг, свесна образ на јесту, али... под њим је само неко церије!.. Поред раде коју ова песма казује, а која не иде у област литерарног критичара, савремено, захваљујући песничкој искрености, дава врло карактеристична, чисто песничка детаља општег интереса: први је, *песник се искривља* *кобестом*, а други, *саваја на перју*. — Онда су наизмаж и нехотице пружени драгоцени подаци о арисотократичној песничкој који је прави узрок песми „Пучина је једва стока грдна!“...

9.

Саном себи.

.....
Никад се нисам слаго' с Писмом Сметим
Да прелуб чини ко погледа жену;
Да чак још тражиш, кад се тебе сетим,
Да т' мишљу видим у ономе трену,
Где сам ти био телу помаћује,
Никад ми поглед сметниш се диже.

Кто шта је дочекао Свето Писмо! Песник се, у овом случају, није никад с њим слаго! Што песник није разумео став Светога Писма, — не мари ништа! — Лудвиг II баварски познат је са оваквих погледа на женску левоту, али то није ником поверовао, а ми знамо г. Ђурчина, који нам то сасвим јасно и гласно каже, на неважно разлика не веровати му! Врба духа и тела песничкова изражена је и у овој песми, и опртер духа, јачи је него Свети Антоније у својим искушењима, јер то управо и није искушење за њега, пошто је у њега јачина духа доминантног надлазила грешно тело.

„Die Liebe muss sein platonisch“,
Der dürre Hofrat sprach,
Die Hofrätin lachelt ironisch,
Und dennoch seufzet sie: „Ach!“

10.

Није тајна.

Не бој се моје страсти,
Све и кад не знам скрити
Покуду. Стид ме каста,
Ал чедно ја ко и ти
Проводим младост...

Песник толико говори о својој „чедности“ — да је то већ управо досадно. Шта се то *никога* тиче? И ако признаје да га је стид „касти“ (!!), он то ево и јавно „сликује“! Ако је чедност тела гва вредност песничкове душе (а по овој збирци донета изгледа да је тако) — онда би се та душа могла кантаром мерити...

„Савест луда
У мени тебе штити;

Платонске уздицаје,
Не мораш, индиш, крити,
Јер знаш сад што шта је —
Чедан сам ја ко и ти!

Ако је песник донета био искрен, зашто онда води да му је савест „луда“. Зар да то што му штита, а с њом и његова уверења и „гадљивост“! — Лубав Абеларова, савесни природно, долази у заснак пред оваквом лубави г. Ђурчина — само би било потребно да се и нова Хелена изјасни!

11.

Планови.

Покунућу чег се сетим;
У вагонски сећућу кут,
Да плачућим летим летим,
Куд по прузи пузи пут.
Шта ће онда даље бити,
— Немам појма. Уокрет
Прејурнућу, пребродити
Парче земље, празни свет.

Отићи ће Бог зна куда! Покунуће чега се сети (и одбадиће све оно што му под руку дође, али чега се није сетио) и отаћи у вагонски кут. Ту ће плакати (јер је згодније него у кућној самоти) и летети, летети „куд по прузи пузи пут...“ *Летети* по путу који „пузи“ (!) — нов је проналасак. — Каже се „шт се неће“ ако се човек по њему неће; „шт се неће“ ако се човек неће; „шт кинан“ ако човек кинан; логички „шт путан“ ако се по њему пузи. Према томе морао би песник рећи:

„Да плачућим пузим, пузим,
Куд по прузи, пузи пут...“

Тим би добила и звучност стиха, а и плач би добио у чедности, — личио би на плач детета које још није прохедало, него тек пузи. Али то онда не би био „Schneitzag“!

Прејурити уокрет! значи *прејурити окрехући се око себе* (као чигра!), а нипосто *прејурити докучу*, што је песник, погледа, хтео рећи. — *Пребродити* вагоном *парче земље* — знато не би могло бити кад је Исус немачки по води... А када се песник врати (а он зна да то мора бити):

Све ће, знам већ, лепо ићи
Унагранице — ко и пре.

На знато онда „бродити уокрет по прузи која пузи кроз празни (!) свет!“...

12.

Из лепих дана.

У овој песми лишће „весело труне“, а песник казује како је „јакно подло“ осећаје зелени ко једноје гране, осећаје лавских левих дана када су се, он и она, „шетали ову, онда, лане...“

13.

Док ме мрмо четина ривала
Мерила оком срдити немоћи,
Што ти ми мени своју зубав дава,
Имао сам ста и мирне ноћи.

Ал откада ти и браћа и мати
Свећ суревниво прате нам покрете.
Не умен нише без немира спати,
Јер ме ниста мисо' у сну смете:

Да а' ћемо моћи удаљ и ји и ти
Толико нешто осећаје крити,
Да нико не зна како стоје ствари,
А да ипак остинемо стари.

Песник је срећан и „мирно спава“, јер је победио „четину ривала“! Заспаво срећом, ишла да су ривалски мрки погледа „срдита немоћ“, а одмах њим затим признаје да њена мати и њена браћа не одобравају ову лубавну „коинвадицију“, јер „свој суревниво“ (!) прате их *покрете*. С тога песник „ниши и у сну“ (!) — да ли ће моћи „удал“ осећаје *крити*, да се не би знало „како стоје ствари“!

Победити „четицу ривала“ значило би нешто, кад бимо знали и њу, срећну изабраницу песникову. Али сугади по матери и браћи невоји, и по јунашћу песникову који јој предлаже да осећаје „крију“ — „свагара стоје“ Бог би знао како! Ситна песникова душа објавила се у овој песни у својој својој — неписничкој ипнјатурности...

14.

На твој рођен дан.

У овој песми слуга салу, „вија“ (вијати — јасати), ходници су пуни цвећа и даљак да честитају. Ко? Ходници или салуге? Где то салуге честитају? Али док у салон стану „храни“ (?) и — „где си тобоже стану“ „питати“ (т. ј. питају: где си?), песник ће је „безбрижно“ „грати и лубити“. — Пуна кућа гостију, ходника, салугу, цвећа, — а он, најчисти син, ни бриге! Као вели: нека се зна кад је њен рођен дан и ко је дошао да први честита!...

15.

Љубавна песма.

„У ланети и у љубови“ живи песник „дан, на опет дан“ (= два дана)! Његов понос „протин говора“ и „с утехом би да се додвори сазнању чистоту“ (!?) не утри да је „љубав“ гледају и „врзи врхуном искреном“ оне што седају поред ње и „хити“ јој, к’о и он, певају (али, он зна, не искрено). За то ће „удати уорио бутати“, склањаће јој се с пута, али ће за њом „лутати“ и — „наћи све, што не ће знати свет“. — Зар он, који је срећан и мирно спава само онда кад га ривали „мере оком срдице немоћи“?

16.

Шта ћу после.

Песник не би хтео да његову изабраницу зна свако, да не би могли рећи „Ту он воли тако“. У том случају „не би сиео песме у лист слави“ (!!) јер је „страшно“ „откривати свету осећаје, тако да их узасогне прати“! — По чему је то „страшно“, ако су ти осећаји искрени и ако их је она заслужила? Песник у нескромности својој уображава, да је интересовање опште, и да би „свако“ узакнуто пред решеним проблемом о његовој љубави: „Дакле... ту он воли тако!“ — Али песник даље „искрено каује редок све како је“: ове песме „што су ту пред свима, за њих ти ни не знам да их зна, и ако су теби повећане!“ Јединственим језиком а још лешни стилом песник се „навируту“, из непознатих разлога, до самозаборава. Та је ли могуће, да она, изабраница песникове, „ни не зна“ да је он поета?! И то ми је девојка из сувереног српског друштва! — Само ипак не могу одговорити за што је песник наслов „Шта ћу после“... Ато је због те „инвентације“ — оућ се мов!...

17.

Из лавске.

Песник упоређује своју изабраницу са осталим девојкама! Прегледао је већ целу „шворку“ — „вигде сличне! Откад је своју изабраницу „љубио на растанку горку“ — пред другим женама „црпни је и хладан, за преху“! А каква је његова изабраница? Ма да и многе друге имају „чипка од силе“ и на да су „селемском разговору значе“ — његова изабраница има

још и реч „шеловичну“ а кроз све анди јој се „бели врат“ — те песник гори, гледајући је, „свако четврт сата“!... Искрено и — карактеристично за протичавање песникове душе.

18.

На раскришу.

Кроз ваздух и кроз тану светлост светлости и на пут бача нејасан зрак. Чује се, кроз свеску таласу и лагу каруца, авијадок — то је вазак! Сви су, он и она, Песник је пита: „Како ти је? Пријатно и меко?“ Али пре него што би она одговорила, захтева да га загрли и да каже: „Ах, Пријатно ми је и меко!“ „Што је било висте није, за час биће све далеко, остаћемо ти и ја“. — Што рекао Сина Сарајлија:

Нај, Европо... Радаманта родна...
Кључе... Ел... А решија... Минот...

На каквом ли је само ово „раскришу“ било?... Јер има разних „раскриша“...

19.

Пред црквом.

„Ту унутри“ воја је песник још као дете... Гледао је слике свете као нешто чему нема мере! Али сад је „у свету“ научно нешто друго: клони се цркве и попова, јер у њему „Бог је вртан „већ“ дуго!“ Али, нешто је решено да се жени, воја за љубав отићи ће и у цркву, на венчање, „да и то буде“. Хоће девојка пред нова, дабоне!... Али (гледајући чуда сад!) он, који је Бога сачувао, гледајући у цркви „шта се с вером ради“ (откуда сад безвернику вера?!). „И док црквењак пону к’о без даха“ (ко је без даха: пон или црквењак?) отпева „нешто“, — он ће је „стаснути за руку“ и хоме, која га једнако учи, биће му тек тада, у тамо тренутку, јасна: „Треба да те лешно вери учи!“ — На ово он је то већ саде, пре тога тренутка, казано и требало би да му је већ сад јасно... Али кад песник каже да још није... лешно разлога не веровати. Редан и занимљив случај!

20.

Последња песма.

Песник зна да га она воли, те сад више не мора „многа молити“! Она ће му све дозволити, и ако би он хтео „да није тако“ (!). „Пун онај свет жеља и снова и слатких ноћи — сад му је крија!“ (Какав лавидаран слат, Боже вој!). Тај свет „волако нестане“, „чежња престаје“, а с њима и песников „леша занос тај!“ Како је волао славу твоју „о некушана, чедна љубави!“ Ако је „класно понао“, за што онда да „мола“ оку која га воли? Или — чини!

21.

Карневал у шуми.

Ветар по шуми „купи златеке инструменте“ (!), прии ће акорд да „ручи“, а после: „у разблудној игри ће да се креће — дрвеће!“ Шум-шум-шум, једна-два: — поше оргје славиће шума сва!“ Зима, сиринито дрвеће — разблудне оргје!... Као у „Рифмои“:

Шта се пољу тако мота
Око куће, око плота,
Динум динум, шум-шум-шум...

Под језика што се суше.

„Мирно ко у храну“ (добре, немилбожачко) шу-
мца од јела — „у плаво на побу своје гране сипета!“
То жето песник воли „без мере“ и познаје у неку
скоро „сваки прут“. Туна, „е пола сна у оку“, лежао
је јуче. Али прође шумар „на неке утрине“ (?) и рече
му „изугред“, да полако гине та шумца јела“. Песник
је то осећао... Он, који у шумци познаје сваки „прут“,
не види али *осећа* да шумца „гине“! Ово је потезање
било потребно песнику да би (бар ја мислим) показало
како и он „гине“! У остало... можда се и нарам.

23.

На Јаду.

На морском песку „испрело се песника“ (каква слика!)
„Замућен и замишљен“ негов поглед „блуди“ с краја
на крај (чегл!). Хтео би „да шумце нађе и ветар са
буром (!) своје душе у стоје стони!“ Осетивши да је
бура негову душе „бура у чашу воде“, овако се обраћа
самом себи:

„Иди, јаднице, кући
и седи на дрвен сточић
и трискај перо,
па причај
како је Сима волео Јулу,
а Јула ти није хтела!“

Главни је да седне на „дрвен“ сточић, јер ако би
сео на гвозден — ко зна шта би могло бити!

...трошњи и сиртни
човек је
мрљак овде,
где море земљу љуби...

Иначе је, на пример за „дрвеним“ сточићем, сила
неправдога!

24.

Идила.

„Самљиво вече у седа сутон води“. Ко кога води;
вече сутон или сутон вече? Ако је прво (као што на-
гледа) — није добро, јер вече долази после сутона!
Свиња годи „тимина и весрић плах“ (!). Пуваши месец
ошња небески *каки сан*“ (!). У тој лепоти песник се пита:
— „куда ћу!.. *Да тином у слику млилу!*“ И „вод прозор
пећ драгој“ хита, — *да доуни идила!* — Управо као
опај прајски лајтант што је на Рига-Куламу осећао не-
потпуног неадекватности слике, јер је био — у цикал!..
Ако је ова песма писана озбиљно, — врло је необична;
ако је за шалу — доиста је смешна. —

25.

Ако ћу да будем искрен?

После искренности о „хебету“ и „перју“ овакво је
питање неоправдано, јер се нека чега бојати.

У овој песни г. Турчина обећава њој, да ће јој пе-
зати совете и хидригале, и још више: Слободне ритме!
Знамо шта је то совет шта хидригал као песничка *врета*,
али какав је то врета *Слободан ритам* (па још са С)
— доиста не знамо. — Он ће тражити да је „ве бузи
баш речца свака“, „да вожд не хтедом да си збавља
тика“!

То је онако тек, песничка машта,
Како је лепо, ја нимам савета...

Ова два стиха тако су сочна и пуна, тако непо-
средно искрена, да била нота целој својој збирци не би
г. Турчин нашао доиста ништа, ни у чијој поезији.

26.

На баду.

По глатку и лизану поду
Гомила чудно се врти:
Све добу двоје и оду,
И мушко женску прти:
У женске голе груди,
Поглед јој мутан и блуди..
А оако неко гуди..
Шта раде они људи.

Прити — auf den Rücken heben, tolle, в. „Рј.“
В. Ст. Б. Дакле, на баду мушки на својим леђима неге
женске и врте се! Онда је јасно зашто је женској по-
глед „мутан“, — а кад још „оако“ неко гуди, мора се
сваки заштити (па и г. Турчин). „Шта раде они људи?“
— Ту се „нога (!) нарају слова — све нова и нова!“
Песник „демократа“ није, дабоже, знао да је то „бал“
(као ни сваки други наметан човек), али му неко „у
дрвом руку, мрла лица“ „канда рече“: „Пардон! На
бад се не долази тако без орака и без рукавица“. —
Песник само рече: „А, тако!“

Морал је ове песме: на бадове не иди без позива,
јер можеш бити избачен! —

27.

На странпутици.

Дође т. зн. јесен,
Т. ј. стало падају, „жуто лишће“ и т. д.
Те скоро под сваком граном (!)
По један песник;
Стоји, и види
Где мре природа, и погрб јој прати. —

И т. д. И т. д.

28.

У троје.

Ово је једна једина песна, у празном значењу, у
целој овој т. зн. збирци. И лепа је и лако се чита и
— ама смисла. Пошто је прави и несумњиви изустак
од осталих својих „другарица“ из г. Турчинове поезије
— ова несумњиво није оригинална т. ј. није као што
су остале.

29.

„Пучина је стока једна грдна“.

Ја демократ нисам нигда био,
Ма да сам некад и сам држ’о да сам (!);
Али тек динас смеи пријати шта сам,
И рећи што сам и од себе крио (!)
Ја стрених од тог диналичног пука
И с осећајем вечаних, исте врсте
Што деге има кад уочиш прсте
Па дружа руке плашећ се бауна,
Ја жулим само да ме не додире.
Ах, да ми није младе снаге оне,
Што мран млади нерад душе мирне,
Све бих му дао да не буним снове.
Ми нисмо исто. Ни срце ни глава,
Моје су мисли несталне и нове;
Ја имам снове, а пук мирно спава.

Ни мање врета ни више — оригиналности! По г.
Турчину пук је „*дичљачан*“ јер — „*мирно сава*!“

Ето како и колико песник види! — Песник „жуи“ само да га цук не додире, и ове би дао, само да му тај цук „не баци споме“! Јер... они нису ни то. Песник-ове су мисли *несталне и нове!!! Нове мисли!!!* И то г. Ђурчић напустио, па ни по јада што напустио, него то још и — „тркује“! И ако г. Ђурчић нико не може измислити што није демократа, може му с правом занерити што је „несталан“ (па кларк и у мислима), и што је — нескроман (види под % т. н. „нове мисли“ у збирци „Песме“)! —

Још неколико песне „Слободнаг ритма“ и била би испршена цела Збирка. Нека нико не мисли да су ове биле по чему боље од ма које цитирале. На против.

И ако би, како то само изгледа, било потребно дати и општи суд о савима песмама а прена томе одређити и песнички „ранг“ у српској песничкој хијерархији, — ја се тога драговољно одричем и остављам читоцима да према разлаганом материјалу ододе и целокупну архитектуру ове доиста „оригиналне“ поезије, „оригиналне“ због тога што нико од српских песника није ништа (ако је некутово доиста први учитељ) писати као што је писао г. Ђурчић (јер је виђ прилично времена како не пише).

Још нешто. Г. Ђурчић кога је писати што је хтео и како је хтео, — њему се не може и не сме занерити. Списак њихов како мисли да треба писати. С тога ни онов роферату није циљ да ми у чему и ма колико утицао на г. Ђурчића, али му је циљ да скрене пажњу читалачку на ову силном ширину заблуду да је г. Ђурчић доиста *песник* и да је створио „нешто ново“ у српском песничштву.

— К.

* Книжара Браће М. Поповића (Нови Сад) јавља да је већ спремила свој нов „Каталог српских књига и музикација“. На захтев шаље га бесплатно. —

* По решењу књижевно-уметничког одбора, Српско Краљевско Народно Позориште распустило стечај за оригиналне комаде из српске историје или српског живота, писане стихом или у прози. Награде су: прва 1500, друга 800, трећа 400 динара. Награђена дела добијају и тавтајену 15%. Награду од 400 динара може добити и дело које не испуњује веће. Руконисе треба послати до 1. септембра 1907. године. —

* Полска Матица Шкољска има 800 подружница са 200.000 чланова. У Матицишци шкољана учи се 75.000 пољско деце. —

* Овог месеца отворена је у Чикагу изложба српских рукописних, у простиријама српске православне општине. Ову су изложбу приредила Срби у Чикагу, да и пред Америчане напесу своје народне израђенине и да буде интересовање за њих. Приход је намењен српској црквеној општини у Чикагу. —

* Из октобарског броја (Bd. XXX, Nr. 24.) немачког стручног часописа „Zoologischer Anzeiger“ забеле-

је одштампан чланак проф. Д-ра Ж. Ђорђевића „Beitrag zur Kenntnis der Hydrachiden Macedoniens“. —

* Наредних Сваа Ђорђевић (Ђурица) изврдио је и за штампу спремно „Регистар свију села у Краљевини Србији“. Књига ће изајети до 10 штампаних табакса, а цена ће јој бити 1 динар. Поругубље прима писца. —

* Андре Вар написао је на француском а сада се преводи на српски језик „Мајска револуција у Србији 1903. године“. Прва свезак (биће свега 3) већ је готов и може се добити у свима књижарама. Цена је 1 динар. —

* Живојин Р. Милић, федералштабни пуковник у пензији, јавља да је дао у штампу своја „Продавања на Стратегије“. Дело ће изајети преко 40 штампаних табакса велике 8", са засебним атласом слика. Цена је за претилатике 15 динара. Претилатичке пријаве прима писца до 15. фебруара 1907. године. —

* Поручник Светозир С. Ђукић штампао је „Брзо крокарање, зупт на рад са најмање знања, средстава и времена“. Цена је 0.50 динара. —

* Дело француског генерала Педроа „Ковица у руско-јапанском рату“ превела су и дали у штампу поручници Ђорђе Ђурић и Жинко Станислављевић. Књига ће изајети до 5 табакса; цена 1 динар. —

* Иван Мовириновић, свештеник, написао је и штампао свој писмштај „Мислима и предлог о научној основи и убавицима за науку вере у средњим школама“. Цена није означена. —

* Крајем августа или почетком септембра 1907. године одржаће се у Дубровнику трећи Конгрес Југословенске Олимпијине. —

* Друштво за подмање сировинашних а врпједних Срба слушају у Загребачком савезишштву изабрало је попу управу. У шој је председник: Мирко Коспер, правник; потпредседник: Гавро Текић, правник; секретар: Дале Дракулић, фармацист; благајник: Миша Јагровић, ендосе; одборник: Гавра Вокић, фармацист; одборски заменици: Урош Мисаца, ендосе, и Бранко Дреницац, правник; ревизиони одбор: Пајо Јукић и Милан Лека, ендосе, и Вукан Киблар, правник. —

* Проз. Благоје Вранчић (Нови Сад) дао је у штампу књигу „Из књажарског перипоја“, збирку превода одабраних мађарских песама, највише од Петовића. — У књизи је до 70 песама. Цена 1-40 крупе; књижарима 10 коинада за 10 крупа. —

* Из „Архива за правне и друштвене науке“ забележио је одштампан чланак Д-ра Александра Митровића „Један јубилеј (Cesare Lombroso)“. —

* Почетком нове године почеће у Накшину (Црна Гора) излазити библиотека „Народна Просвјета“, коју покреће Накшинеца олимпијина. Намера је да се народ упознаје са културним тековинама и свим оним што је потребно за његов напредак. „Народна Просвјета“ излазиће у месечним свезацима, а претилата је за сваки свезак 1-50 крупе. —

* Главни Одбор Српске Књижевне Задруге одлучио је: 1. да се књижици српског књишгара Хиландара поклоне сва Задругина издања; 2. да Српска Књижевна Задруга сарадује на великој изложби која ће бити у Лондону 1907. године; 3. да позове сви српски угајдници раднике на књизи да кажу своје мишљење о списима које би требало штампати у Задругиним издавњима за њег го-

дана; 4. да расписи стечај за већу приповетку из српског народnog живота, коју би, по могућству, штампала још у XVI колу свом.

* Удружење Срба босанског у Цариграду изабрало је за 1907. годину нову управу. У којој је председник: Петар В. Маричевић, канд. теологије; потпредседник: Милан Ј. Поповић; тајник: Моја Стојковић; тајнички заменик: Ашар Мирковић; благодик: Гаврил Сремчевић; благодикски заменик: Никола Марковић, теолог.

* Књижица Ср. Ф. Отмановића (Сремски Карловци) јавља да је дов у штампу календар „Le Glavatein, српски календар Глватор за 1907. годину“. Цена му је 60 нотура, а гласник је Првог Глваторског Удружења. — Добро те је једва једном подијавена и ова књижевна потреба!

* Коло Српских Сестара почело је и ове године приређивати низ популарних вредности. До сада су гонорили: Јован Жујовић „О погибљи подземних сила“, професор П. Поповић „О Јоанику Вујићу и Вуку Караџићу“, Р. Ј. Одић „О техничким средствима за драмску музичку“, Д-р Живојин Ђорђевић „О основама деноте у свету“, Бранимир Ђ. Пушић „О српском пијемонту“.

* Милан Баљанин, српски народни учитељ у Брчком (Босна), јавља да је приредио за штампу „Забавник за српску младеж“. У њему су преведене приповетке „Полтавско звоно“, „Шумарево сина“, „Два пријатеља“ и „На Грешанину“. Књига ће изићи до пет штампаних табак, а цена ће бити 70 нотура (80 пара динарских). Две трећине прихода намењено је оснивању Српског Учитељског Мировинског Фонда у Босни и Херцеговини.

* Одбор Новосадских грађана почео је приређивати низ бесплатних путних и забавних посела. На првом походу говорио је Д-р Милан Јовановић Вату „О чувању народног здравља“, на другом прое. Мило Павловић „О српским народним песмама“, на трећем професор Јован Живојински „О дуклиности појединачно у друштву“, на четвртм прое. Душан Јоановић „О појавима у природи“.

* Мита Калић професор у Песевју (Сомбор) јавља да је наштампао своје дело „Растко — Савка — Немачки“. То је драма у 4 чина. Цена је 1-30 крупе. Скупљачима 10%.

* К. Милозавић, учитељ (Нови Сад), јавља да своју књигу „Из историје српског народа“ — дје за 20 нотура по комаду, а за пошт 10% — бес платарице.

* Из „Учителја“ засебно је одштампан „Буре Шпадијера“ „Реврерат о школама у Црној Гори“.

* Српска Омладина у Ковину приредила је 2. децембра Сремско Вече, у славу и спомен приповедача Стевана Сремца. — О животу пок. Сремца говорио је Душан Шпадијер.

* Г-ђа Савка Ђорђевић, мати рано преминулог Д-ра Ђорђа С. Ђорђевића, завештала је Академици Наука и Уметности своју кућу у Београду и библиотеку свога непрежиденог јединца. Академија је већ прихватила тестамент који ће се отворити тек после смрти удате матере пош. д-ра Ђорђевића.

* Мартин Жујовић штампао је у Краљевицу (штампарија Ј. Словака) друго издање своје политичке брошури „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? Beitrag zur Klärung eines Geschichts- und Gelehrtenirrhums“. Цена је 2-50 крупе.

* Из „Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft“ у Бечу, засебно је одштампана расправа Д-ра М. Мурна (Грац) расправа „Zur Geschichte der volkstümlichen Häuser bei den Südslaven.“

* У Бугарској месечнику „Библиотека“, у овогodiшњем новембарском свеску, београдски преводилац штампао је одличан превод приповетке Лазе Лазаревића „Први пут с очем на југрене“.

* Д-р Александар Митровић одштампао је из „Вранича“ своју расправу „Одговорност београдских за своје погрешке“. Цена!

* Српски књижевник Петар Кочић, којег је босанска управа прогонила, држао је 4. децембра у „Колу Младих Срба“ (Пешта) јавно предавање „О борби српског народа у Босни и Херцеговини“. Успех је био одличан.

* Српско акционарско друштво „Божидар Вуковић“ отворило је у Подгорци (Црна Гора) нову штампарију и намерно је покренути политички лист. С тога тражи уредника и моли да се пријаве млађи друштвојери управи.

* Друштво Бугарских Публициста решило је да у свом стану (Софија, Славјанска улица, бр. 8.) отвори Југословенску Читалоницу, која ће примати све уградније југословенске часописе. Поред Београдске Југословенске Читалонице, ово је друга у јужних Словенија. Ред је на браћу Хрвате и Словенце.

* Управа Српске Књижевне Задруге објављује стечај за већу оригиналну приповетку из живота нашег народа, ради штампања у редовном колу својих издања. Приповетка може изићи највише до 12 штампаних табак, поштине Задругиних издања (слог гармон) и треба да буде написана тачним и чистим језиком. Припадни рукописи награђени се 60—80 динара од штампаног табак. Рок је 15. јануар 1907. године.

* За који дан изићи ће на штампе „Политичка Рачуница“ од Д-ра Петра Ј. Вукићевића, секретара Министарства Просвете, и Бранимира В. Тодоровића, професора Српске Краљевске Трговачке Академије. Књига је подељена у два дела: први говори о државним зајемницама а други о обезбођењу живота. Цена ће бити 6 динара, а у претплати 5. — Пријаве пријављујте иници.

* Српска омладинка у Чикагу (Америка) основала је своје просветно-политичко удружење „Српска Луца“.

* Српско академско друштво „Зора“ (Беч) растурило је по српском народу овај позив: Да се спомогну средства за нови покрет оснивања јавних књижица, издало је наше друштво јарке за ту сврху. — Народни наредна се плаћа добродошлицом порез за народне сврхе. Овај леги прикрен научили смо од Чеха. Али ће он бити од користи само онда, ако га Ви сви прихватите. За једно вече је међу нама на „Зорини“ скупштини скупљено за исте јарке готово 2000 нотура. Полавамо и Вас све, Срби и Српкиње, да у свакој годиној прилици пронађете и потпомогнете овај добри обичај. Уверени смо, да ће књижицини покрет само тако заиста напредовати, ако буде круг радника на овој идеји широк, колико је простране земље, где Срби живе. И уверени смо, да ће се број радника на овој идеји проширити, кад се рашири уверене, да се може тако доћи до материјалних средстава, којима ће се бар почети. — Зато објављујемо, да ћемо свакој српској корпорацији и друштву (читаоници, Соколу, акад. друштву, одбору за оснивање књижица и т. д.) уступити, колико хоће, јарка (и то по

1000 ком. за 1 К., колико износе тронак на цару), ако се обже, да ће приход од марака основати или издржавати српску јавну књижицу, на где то било, и ако се обже, да ће бар свака три месеца давати рачун било нама било јавности, колико је за марке примљено и како је употребљено новца. Позивамо агланице Србе и Српкиње, да се приже поперентитна за распродавање марака. Повереник, који распода 10,000 марака, за које време било, добиће лево царину задовољства.

* Јављају из Кракова, да је тамо у Јагелонском Универзитету основана катедра за југословенску књижевност. За професора постављен је Тадеја Станислав Гробовски, одлични познавалац српске и хрватске књижевности. До сад се уписало у његов колегијат преко 30 студената. У Прашком универзитету такође има од пр. године катедра југословенске књижевности.

* У Паризу је изашло једно дело које је немика важно за све оне који се баве о прошлости и садашњости угарских Срба. То је зборник привилегија и других привилегија уредба православних Срба у Угарској са насловом: *Serborum per Hungariam constitutorum ordinationes ecclesiasticae sine sparsim sive nondum editae, nunc primum collectae.* — Parisus via dicta Bernard-Palissy, № 4. Expensis Hubert Welter, bibliopola, Leipzig Verlag von Hubert Welter, Salomonstrasse, 16) LDCCYII, које је издао антички калугер и познати научник Луј Петит. Овај зборник објављује ове привилегије: 1). Привилегије цара Леополда од времена настанка Срба у Угарској, почевши од 6. априла 1690. па до 4. маја 1695. 2). Акта сабора српског црње, од децембра 1701. 3). Тражње Архиепископа Чарнојевића да цар Леополд негује обећање. 4). Обећање цара Леополда да ће чувати српску привилегију 22. новембра 1703. 5). Потврду привилегија од стране цара Мариа VI 8. октобра 1706. 6). Потврду привилегија српског народа од стране цара Јосифа 26. септембра 1706. 7). Потврду привилегија од стране царице Марије Терезије 18. маја 1743. 8). Наредбу царице Марије Терезије о објави привилегија. 9). Текст прве уредбе црквене знане *Regulament*, који обухвата уређење целокупног црквеног живота српског народа у Угарској утврђен на српском сабору а потврђен од царице властита, 27. септембра 1770. 10). Монашка правила, утврђена од два синода, г. 1673. и г. 1774. 11). Текст друге опште црквене уредбе од 2. јануара 1777. Овај текст је сачуван до сада само у неколико примерака. Издана је је добио од Черновицког митрополита. Има додатан у Черновицу и о др. 12). Текст протеста митрополита Векотина у ствари привилегија, 5. септембра 1778. г. До сад сачуван само један примерак. 13). Текст краљевског рескрипта, којим се задовољавају захтеви у протесту, 7. априла 1778. 14). Текст треће опште црквене уредбе, тако званико „Деклараторијум“ 16. јула 1779. са шест додатка. 15). *Rescriptum*, по коме се знају управљати митрополити. 16). Текст устројства епархијских консисторија. 17). Неколике уредбе, потекле из краљевске тајне канцеларије 1783.—1798. 18). Акта и захтеви Техиншварског Сабора од 7.—14. септембра 1790. 19). Потврду захтева у актима Техиншварског Сабора, 1791. г. — *Писма* су чини на руду, — што он, у предговору на латинском језику, неписце — г. о. Стојан Новаковић, председник Српске Академије Наук, и др. Милан Пећанац секретар српског посланства у Цариград.

* Изашла је из штампе нова књига „Одговарања на вечеру, јутру и лутургију“, за ученике основних

школа израдио Драг. П. Пошонић, професор Више Женске Школе. У књизи је одштампан упоредо црквено-словенски текст са српским изговором. — Књижевна 25%. Цена је 0,50 дина.

* Јован Адамовић, уредник „Правде“, штампао је низ својих чланака под насловом „Са „Правдином“ Архива“. Цена је 0,50 дина. Може се добити у свима књижевним или уредништву „Правде“.

* Хрватска напредна омладинска штампа је распринуци „*Novo doba*“ у Хрватској и хрватска напредна омладинска. Цена је 10 оларара.

* 21. децембра 1906. г. основали су у Дубровнику српски и хрватски академичари клуб Словенски Југ, као подршку истоврснег клуба у Бечу. Циљ му је да заједнички силама ради на ширењу југословенске идеје. У управи је председник: Јосип Барић, правник; потпредседник: Душан Мартиновић, правник; тајник: Мато Крале, правник; благајник: Павло Матијевић, правник; књижевник: Вук Вулић-Вуковић, правник; суд добрих знања: Драгутин Једерер, правник; Антун Вуковић, правник; Фрањо Финел, правник; Душан Мартиновић, правник, и Рудолф Бучаћ, правник.

* Б. Милоновић — Милован, учитељ у Новом Саду, јавља да је дао у штампу књигу „Врло Србију, писма с пута“, раније штампана у „Застани“. Претплатничко издање прима писан, а према њима одређене и цену књиге.

* У Загребу је изабран централни одбор уметничког савеза „*Лад*“ који ће припремити трећу југословенску изложбу, која ће се ове године одржати у Загребу. Одбор је председник: Отон Ивковић; секретар: Рудолф Валден; благајник: Роберт Франгел Милоновић; издвојени одбор: Р. Ауер, Ј. Бајер, Ј. Вујан, К. Прчић, Б. Чикот, Ф. Ковачевић, П. Медовић, Б. Шенов и Ј. Ташов.

БИБЛИОГРАФИЈА

Д-р Јован В. Јовановић: *Ранево савремене историје*. Београд, Архивна Штампарија Краљевине Србије, 1906. — В. 8°, стр. 14. (Прештампано из „Наставника“). Цена?

А. Askerc: *Junaki. Epske pesnitve*. Založil J. Schwentner u Ljubljani 1907. Natiskal A. Slatnar v Kamniku. — 8°, стр. 170. Цена?

Српска Краљевска Академија. *Основе за Географију и Геологију Македоније и Старе Србије*, с приватникама у Јужној Бугарској, Тракији, суседним деловима Мале Азије, Теталије, Епиру и Северној Арменији, написао Ј. Паулић. *Књига I*. (Са 51 географском и геолошком скицом, профилним и фотографским). Приложи су уз ово дело два атласа: 1. Геолошки Атлас Македоније и Старе Србије и 2. Језера Македоније, Старе Србије и Киара. — *Књига II* (Са 83 географске и геолошке скице, профилна и фотографска у тексту, и 19 фотографска у прилогу). — Београд, штампано у Архивској Штампарији Краљевине Србије, 1906: Јн 4°; I књига VIII + 392 стр. II књига 393 — 688 стр.

Српска Краљевска Академија. Јован Скерлић: *Омладина и њена књижевност (1848—1871)*. Научна о

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 20

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаџа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кинобрана, Марама цених и за ерски ношут, Тебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожна робе:

Жакета, Кепова, Сумања, Влауза, женски Кошуља, Гаџа, Рокла, Миндера, Муфова, Чешљева, Укосница, Халјиница деч. и за повојнице, Капица и Венкица:

Спреме за удаваче и девере, Шалова за куховске свеће, Свице за превеза, Огртача за младе (пелерана), Албума, Мириса, Сапуна, разних предмета за поклоне и свакодневних галантериских новости.

✦ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✦

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД, КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34, ДО НОВОГ ГРАНД ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште свију српских књига као и веома богат набор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима: прима претплату на све новине списе и модне журнала, које рачуна по оригиналним ценама и шаље у кућу.

На стоваришту је увек огроман набор писаних и поштоматских књига за гласовир, виолину и т. д.

Свако дело, којег ступило не би било на стоваришту, књижара *напола* за најкрасе време по оригиналној цени, без даљих трошкова.

✦ Нарочито се обраћа пажњи а. п. да књижара има на стоваришту велики број антиварских књига, како стручних тако и на лепе књижевности, које продаје испод цене. Она и набавља антиварске књиге по поруџбини а по цене утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики набор антиварских каталога чувених светских антиварица стоје свагда на располагању свакоме.

Књижара купује од приватних лица појединачна употребљена дела као и целе библиотеке свагда по добру цену.

КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилату сортирају библиотеку за давање књига на читање (Leibbiblie thek), која се састоји из 6000 разних, забавних дела најповољнијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечно претплата је два динара са неограниченим правом читања.

✦ Каталог уила и свију врста књига и музикација шаље књижара свакоме на захтев бесплатно.

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАВАЊЕ БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљивља, на случај доживљивља и смрти, мираз деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат, предузећа, робу, покућанство и т. д.

Услови су најповољнији

Велика обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости поштоматски, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигуралицама на унутрашњости олакшано је плаћање и тиме, што је за сваку врсту олакшан бар по један поштоматски завод, ради пријема уплата за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан слаати уплату у Београд и плаћати се трошковима ово поштарине.

✦ Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Финанса.

ТРГОВИНА МАРИЧИЋА И ЈАНКОВИЋА

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. ПОТРОШАЧИМА:

Велики избор сваковрсних хартија и осталих потреба за писање, цртање и школе.

НАЈБЕЋИ ИЗБОР:

Хартија за писма
Хартија за позивнице
Картона за посетнице
Картона за позивнице
Картона за фотографе

НАЈЛЕПШИ ИЗБОР:

Дивита

од никла, стакла и дрвета

НАЈБЕЋИ ИЗБОР:

Енглеских перореза
Новчаника и буђелара
Ножева за сечење хартије
Финих увлака за пера
Блокова за писање и цртање
и т. д.

ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

**НАЈБЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА
и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе**

Особине за хартију

поштом 164 стаје комад
3-50 дин.

Сенекова улазна
за господу која пате од грчева.

улазна од калучука са златним пером

НАЈБОЉИ ИЛИ НИЈЕ

НАЈБОЉИ ПО ОВОЈ СЛИЦИ
БГ. 344. СТАЈУ 10 д.

Ова је улазна перајана
тако, да испуни плаћу
при писању; сваки
који своје улазне
улазне стаје 3 дин.

Оваква улазна перајана још
наполако врети и 70;
од 6, 7, и 12 дин. пош.

Подошних за г. г. диваре, трговца, инжињера, чиновника, путника и т. д. Улазне по овој слици са златним пером стају 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Америчанске улазне са златним пером стају 7-50 и 10 дин. комад, а са ишлом 4-50, 6 и 8 динара комад.